Re-760

Kassai királyi jogakademia
Könyvtára
Szekrény szám XIII
Osztályzat d

B.

Léstyan

XIII d

646

XAVIER
SZENT
FERENCZNEK
JESUS TÁRSASÁGÁBÓL-VALÓ
INDIA' APOSTOLÁNAK
ÉLETE.

Irta Deák nyelven

TURZELINI HORATZIUS,

Magyarra forditotta

LÉSTYÁN MOYSES,
Ugyan azon JESUS Társaságából valók.

Egy némelly Xavier Szent Ferencz' buzgó tiſztelőjének
Iſtenes kőlcségével ki-bocsáttatott.

KASSÁN,
AZ AKADEMIAI BETŰKKEL. M. DCC. LVII.

K.K. RECHTSAKAD.
BIBLIOTHEK
IN KASCHAU

Okresná ľudová knižnica - Košice
Prír. č. 13027/964
Sign. R2-760-vl.1
Odb. zn. K
235

Rev. 1988

TEKÉNTETES, NEMES

NYITRA VÁR-MEGYÉBEN LÉVŐ

SZALAKUSZI

SZENT MIHÁLY TEMPLOMÁBAN

XAVIER SZ. FERENCZNEK

TELLYES BÚCSUS INNEPE NAPJÁN

ESZTENDŐNKÉNT ÁITATOSKODÓ

MÉLTOSÁGOS, TEKÉNTETES,

NEMES, NEMZETES

URAKHOZ, ÉS ASZSZONYOKHOZ

AJANLÓ LEVÉL.

SEmmi a' 'példánál nincs hatalmasb az emberek előtt: bátor néma parancsolat légyen a' példa, még-is utánna okúlunk: azért csak szemeink, avagy hallomásunk után-is igen könnyen vagy vétekre botlunk, vagy a' szép virtusra hágunk. Tört, 's töretlen

len útakra hatalmaſon unſzol a' példa. Már melly ereje vagyon a' példáknak mindenekben mindenekre, egyedúl a' nem érti, a' ki ſemmit nem tud. Soha Szent Agoſton Afrikát, és a' Kereſztény világot a' ſzentség fényével meg nem világoſitotta vólna, ha a' Remete Szent Antal példája fel nem ſerkentette vólna. Senas-béli Szent Katalin, hogy urunk ſebeivel megjegyeztetnék, a' Serafikus Szent Ferencz példájától gyúlaſztatott é' ſzent kivánságrá. Bizonyára a' tapaſztalt dolog, hogy az emberek kevésbé urallyák az irott törvényeket, hogy ſem a' példákot: mert velünk termet, hogy bővebben hajóllyunk a' példákra a' parancſolatoknál. Kőzönséges itilet ez: hogy a' világot, és példák kővetését egy vég pecsétli-bé. Azért hellyesnek itiltem, példát mintegy tükört emelni azok buzgoságának, a' kik már hetedſzer az hetedik eſztendővel Szent Xavierben é' kerék világon ſzámtalan cſudákkal tündöklő nagy Szentben egybe gyülvén imádgyátok az Iſtent MÉLTOSAGOS, TEKÉNTETES, N. NEMZETES URAK, ASZSZONYOK! *Es hogy világosb lenne a' példa, nemes nyelvetekre mint a' kép ſzép kárpitra rajſzoltatott. Hogy é' jutalmat vegye jeles buzgoságtok, mélto, mellytől viſeltetvén Szent Xa-*

vier

vier Oltára előtt térdet, fejet hajtván, Szent tetemének részecskéjét csókkal tisztelitek, hogy szivetek kivánsága meg-koronáztassék. A' kik ezen kőnyvben foglalt példára függesztitek szemeiteket, meg-láttyátok, kit 's melly Pártfogót rendelt az Eg néktek, melly reménységet szegezhettek abban, a' kit a' felséges Isten számtalan csudákkal napon-ként dicsőit. Egész tekéntettel szemeit, a' ki e' példára emeli, a' szép tőkélletességnek tetejére hágván lehetetlen hogy urát, Istenét ne szeresse, ne kedvellye, és a' látott példát Isten ajándékának kiszabott rendi szerént cselekedetbe ne vegye. Egy Országló Nemzet sintsen Europában, mellynek nyelvén nem szóllott vólna ez az élet, hogy élne mindenek elméjében, és szívében: az egy Magyarokén halgatott, bátor véllek-is kőzlőtte sok jó-téteményit. Országunk fő-Várassa Buda, hogy Threncsinről, Szakolczáról ne szóllyak, tegyen bizonyságot, holott nem csak innep szenteléssel, hanem rakott Kápolnával-is, és győnyőrű Oltárral tiszteltetik, az ezer hét száz tizedikben vett jó téteménynek (meg-menté Budát a' mirigytől, midőn Pesten, és az egész vidéken egy halomba dőnti vala a' népet a' dőg-halál) őrők emlékezetére. Hálá-adó szívvel a' ti Szent Xavierhez gyúladozó buzgoságtoknak fogja tulajdonitani, és kőszőnni Magyar Ország, hogy Nemes nyelvén olvashattya ezt a' szép, és mindennémű tőkélle-

tesség-

teſséggel külömbóztetett Életet, Légyen ez a' ti áitatoſságtoknak órvendeztető gyümólcſe; a' mellynek midőn ſzedésében gyönyörködve fáradoztok, kérjétek Szent Xaviert, hogy a' ki erre a' munkára elsó inditó, és hogy nap fényre jóne, Párt-fogó vólt, ſzámos eſztendőkig, Iſten előttvaló eſedezéſe által, tartſa-meg ſzerencſéſen, és nyerjemeg, hogy az ő neve, mellyet példás alázatossággal el-kívánt fedezni, irattaſsék az Élet kónyvébe.

Irám Ungvárt Szent Jakab Havának
tizen harmadik napján. 1757.

Méltoságos, Tekéntetes N. Nemzetes Uraimnak

Leg-kiſſebb Szolgája.

LÉSTYÁN MOYSES S. J.

JESUS TÁRSASÁGA-BÉLI
TURZELLINI HORÁTZIUS
XAVIER SZ. FERENCZ
ÉLETÉRŐL IROTT
HISTORIÁJA.

ELŐL-JÁRÓ BESZÉD.

XAVIER SZENT FERENCZNER, minden-némű ſzentség' czimereivel külömböztetett életét hoſzſzu időkre iráſommal ki-terjeſzteni el-végeztem. Ki-is fő-képpen Indiának, 's nap-kelet végső határinak ſzületett üdvöſségére. Mert ez LOJOLA SZENT IGNATZ Atyánk' kilencz tanitványi közül, leg-haſonlóbb vólt Meſteréhez: és Indiában, Jáponiában, 's más több vad-paraſzt pogányok tartománnyiban, mind első vólt, mind leg-többet dolgo-

zott, hogy az Indiaiaknak Meny-Országba, Társainak Indiába útat nyitana. Igy a' Társaságnak szép dicsőséget szerzett, Társainak nemes példát hagyott. Azért az ő külömb külömb-féle Virtusokkal, *mint annyi szép festékekkel ékesíttetett tükörös képét, már régen obajtotta a' Társaság, hogy fiainak eleibe tehetné. Mert ugyan-is a' régiek jeles példája olly tüzet gyújt a' nemes elmékben, melly mind addig lobog, míglen a' szív a' példának formájához, mint viasz a' pecséthez nem lágyúl. Olvastam ugyan SZENT XAVIER nemes, és ékesen le-rajszolt cselekedetit mások jeles irásiban: de sajnósan esett az, hogy harmincz öt, 's több esztendők le folyása alatt nem találtatott senki, a' ki a' SZENT FERENCZ tökélletes életét különös könyvbe kívánta volna foglalni, és ezt a' gyümölcsel kedveskedő munkát, vagy másra bizta, vagy magára vállalta volna. Minek-okáért mivel a' minapában jó barátim unszolási, és fő-képpen Elől-járóim tekéntete, ezen dolog végbe-vitelére serkentgetne, fejet hajték, remélvén, hogy el-viselheti erőtlenségem azon terhet, a' mellynek el-hordozására alkalmatosnak itíltetem. Tehát nem csak nem kételen: hanem örömest-is pihenő óráimot rá szentelém, hogy a' mennyire tőllem ki-telhetik végbez viendem, hogy ez az örök emlékezetet érdemlő nagy Szent, ki-is él az Ur színe előtt Meny-Országban, nem csak társaim szívében, hanem az én irásomban-is éllyen. És ezt nem emberi, hanem Isteni tanácsra magyarázom én, hogy az ő fáradságos életének rendgye ezen időben vétetik irásba, és társcink eleibe tétetik, a' mellyben leg-több gyümölcsöt termenek az ő veritékivel meg-áztatott tartományok. Mert a' tege értettükmeg, hogy több Japoniai Despotok, és Királlyok csak nem az egész alattok-való népekkel térdet, fejet hajtottak a' Krisusnak, és hogy már egyszer valahára az Evangyeliom hirdetőinek kapu nyílt Sinába, mellyet az őrdög mestertelensége minden felől bé-keritett vala. Ezt a' két dolgot Isten után bizonyára SZENT XAVIERNEK köszönhettyük, ki-is a' mi embereinket ezen Nemzetségek meg-térítésére nem csak vezérlette, hanem az e'-béli dolog' módgyát, okát éppen könyvvé tette. Azért hozzá kezdek én e' Nagy Apostol csudálatos éltének irásához, nagyobb akarattal ugyan, bogysse tehetséggel,*

's

's nem-is a' végre, mintha illendő képpen ki-ábrázhatnám, hanem egyedűl, hogy engedelmeſségemnek meg-felellyek. De mind a' SZENT FERENCZ eſedezéſe, a' kinek-is kedvéért vállaimra vettem ezt a' terhet, mind a' ſzent engedelemnek ereje olly reménnyel vaſtagit, hogy léend elegendő erőm; és ügyekezetem, hanem halmozva-is, jó mértékű gyümölcſel meg-fog gazdagitani. Hogyha ezzel ſem bóldogittatnám, azt egyaltallyában meg-nyerem, hogy ezen ügyekezetemmel máſokot az e'-féle dolgok irására fel-ſerkentſek. Nékem ugyan elég haſznat termend engedelmeſségem, és ha ki-telhető képpen azon ügyekezem, hogy ezen Szent Férfi emlékezete fenn maradgyon. Mert talám azt véghez viendem, hogy megértſe maradékunk, minémű magvból, veteményből termett azokon az avaros puſztákon az új kereſzténység gabonája, a' mellyekről ez a' fáradhatatlan, és okos ſzántó vető, ki-is sírva hintette az ő magvát, örömmel gyűjtötte az ő kévéit. Bátor pedig a' mi Eleinknek inkább tetſzett a' SZENT FERENCZ Nemes cſelekedetit, cſelekedetbe, hogy ſe irásba venni; én mindazáltal a' miket felölle meg-érthettem, 's kezembez vehettem irásba foglalom, egyedűl cſak a' tanúságokot egybe írván, sőtt ebben-is ezt a' módot fogom tartani, hogy nem más bizonyitáſokot, hanem cſak azoknak tudomány-tételeket, a' kik a' meg-írandó dolgokot vagy önnön ſzemekkel, vagy azoktól hallották, a' kik látták, kapcſolom e' könyvbe. És elsőbſzőr az ő neméről, és gyermeki állapottyáról holmiket fel-jegyzek, a' mellyeket Navarrai Azpilquéta Márton ſzép tőkélleteſségű, fő bölcſeſégű Úri ember, SZENT XAVIERNEK mind vér attya-fia, mind baráttya, SZENT FERENCZ halála előtt egynéhány hóval tudtomra adott. Az ő korosb életének cſelekedetire pedig önnön baráti elsőbſzőr ugyan nem annyira ügyeltek, midőn még nem olly bővön fénylettek az ő Virtuſi: de azután mihellyt nagyobb fényre kezdettek virradni, a' Luſitániai Király parancſolattya ſzerént ſzemeſebben meg-vizsgálták, és le-irták. Innen vagyon, hogy az ő életének nem mindenik réſze egyaránt tündöklik irásomban tőkélleteſséggel, és cſelekedetekkel. Nem kételkedem azon-is, hogy a' kik SZENT IGNÁTZ Atyánk életének Hiſtoriáját olvaſsák immár, abból XAVIER SZENT FE-

RENCZ ſzerzetes éltének buzgó kezdetét jobbára ki-tanólhattyák, és azért Indiai nevezetes cſelekedetinek olvasására ſietvén irá-ſomnak elejét kevésb gyönyörködtetéſſel olvasni fogják: de juttaſ-sák eſzekbe ezek, hogy az a' ſzerzeteſi első gyakorlatoſság tette SZENT XAVIERT a' Kriſtus illy fő-vitézévé; 's nem-is illet, bátor egyebütt-is igaz okokra nézve le-rajſzoltatott, ön hellyén el-halgatni. De már fogjunk a' dologhoz, és mivel a' vérnek mind a' két réſzre nagy hathatósága vagyon, kezdgyük ettől életét SZENT XAVIERNEK.

EL-

ELSŐ KÖNYV.

ELSŐ RÉSZ.

Xavier SZENT FERENCZNEK Nemzetsége, indulattya, neveléſe.

NAvarra birtokának Spanyol Orſzágra néző tartományában a' Pirenomi ſzálas hegy alatt fekſzik Xavier névű roppant erős kaſtély, Xavier Úri Nemzetének czimeres régi lakóhellye: holott Xavier Sz. Ferencz e' világra ſzületett, a' mint mái napig-is jeles emlekezetben vagyon. Mert csak nem az egész nemeſség e' nemzet ſzokáſa ſzerént Kaſtélyokban lakik. Nem esik pedig meſzſze Xavier-vára Navarrának fő királlyi váraſsától Pampelónától. Szent Ferencznek dicsőséges, régi nagy nemű Elei erős vitézségekkel, Királyokhoz való ritka példájú hűségekkel, magoknak, 's a' tőllök ſzármazandó Úri ágaknak ſzép hírt, nevet, és bő jutalmat érdemlettek. Annyáról reá áradott vére pedig eredet, hadakban meg-fordúlt mezei ezeredes Kapitányoknak, udvari fényes tiſztségeket viſelőknek híres nemes vérségéből: a' kiknek-is nevezetes cſelekedetek, és Királyok mellet mint jobb, 's mint bal ſzerencsében dicsíreteſen végbe vitt nagy dolgok csak nem ezer eſztendőtől fogváſt a' kronikákban olvastatnak. Annyának nagy Attya vólt Azpilquéta Márton régi híres csak nem magván ſzakatt Úri Nemzetnek meg maradott egy ága, kit-is mind nagy emlékezetű Ősei, és híres neme, mind maga tulajdon ſzép *Virtuſſa* dicsőitett. E' Xavier Joannát haſonló nemzetű hajadon Leányt ugyan egyetlen egy meg-hagyatott virág reménnyét a' Xavieri nemzet Vérének Feleségűl vévé. Nemzé ez Azpilquéta Máriát egy reménnyét két Úri nemzetnek, a' mellynek életén forog vala Navarrában csak nem leg-jeleſebb két nemes Familiának fenn maradáſa. És illy méltó névnek Mária hajadonság-béli tiſzta ſzemérmével, Iſtenes maga viſeletével, 's ſzépségével jeleſen meg-is felelt. Eztet Házas társáúl

sáúl el-veſzi Jaſſus János, nemeſségére, értekére, de kivált okoſságára, és bőlcſeſségére nézve híres ember, ki-is Navarra Ura János Király belső fő tanácsoſſa vala. Ez Ipjának tanácsából ős őrőkős Jaſſus várából, jegyben adott Xaviéri Kaſztélyában által menvén, és Ipjánál magzatosb házaſsággal meg-áldatván nem annyira a' maga, mint Ipja neve, 's-nemzetsége fenn maradásán ſzorgalmatoskodott. Mert Mária tőbb magzatokat (kik kőzűl egygyik Xavier Sz. Ferencz) ſzűlvén gondolkodni kezde, mi-képpen tarthatná fenn Navarrának két leg régiebb híres familiáját. El-végzé tehát magában félre tévén maga nemzetsége hírét (bátor nem kőz, és alacſon lett légyen) Felesége nevén gyermekeit, és maradékit nevezni. Azért az ő fiai Attyok vezeték neve hellyet, réſz ſzerént Azpilquetáknak, réſz ſzerént Xavieréknek neveztetének.

Illy ősőktől tehát, és Atyáktól ſzűleték Xavier Szent Ferencz, midőn János Navarra arany almáját Királlyi pálczáját tartaná, és Nyolczadik Innocentius Szent Péter ſzékében űlne, Kriſtus Urunk ſzűletéſe után mint egy 1497-dik eſztendőben Ideire nézve vérei kőzőtt leg-kiſsebb vala, de az Iſtennek rendeléſe ſzerént mint második Dávid leg-nagyobb. Iſteni, 's-emberi ſegedelemmel bővőlkődőtt, hogy az el-rendelt ſzentségnek felső grádicsára léphetnék. Cseſemőſségétől fogváſt jó ſzűlőji ſzárnya alatt ſzentűl nevekedvén gyermeki idejét az ő tettzéſek ſzerént élé. Ki kelvén a' bőlcsőből olly tudományokra forditák élete első virágját, mellyek a' jeles elméket a' nagy dicsőségnek kivánságára ſzokták ébreſzteni. És ritka példájú indulattal, idejét fellyűl múló maga kelletéſsel, deli termettel, nagy, és éles elmével, 's-nem gyermekhez illő deáki tudománnyal fel-vala ékeſitve. Senki jámborabb, vígabb, nyájasb nem vala nálánál. És ezekkel a' nemes erkőlcsőkkel mindennek kedvét magához cſatollya vala. Az emberek kedvellésénél felségesb vólt, hogy az Úr Iſtennek tettzett. E' cſak abból-is ki tettzik, hogy mindeňel bővőlkődvén, és az Iſiuságnak ſzabados ſzilajságában, ékes artzulatú, modos termetű Iſiacska lévén, a' ſzemérem Zabolát vetvén az hajló kivánságnak, mindenkor az okoſság úttyán járt, és Iſtennek kivált-képpen való jó vóltából tiſzta életének Szűz virágját sértetlen mind haláláig meg-tartotta: hogy a' mennyei Vőlegény, (*a*) *Ki a' Liliomok kőzőtt legeltetik*, még Szent Xavier iſiattának 'zengéjében maga Királyi ſzékét láttatnék az ő ſzivében helyheſztetni. A' tiſzta élet a' mint tudó dolog elméjét éleſiti vala, és a' bőlcseség magvának termékenységére, mint a' jó főldet alkalmatoſsabbá tette. Azért meg-vetvén Báttyainak nyers katona ſzavait, vitézi állapottyokat, kiki fegyver kőzőtt termett ősők dicsőségét fénnyen emlegetik vala, maga tanúlmánnyából ki nem tére Attya példájától viſeltetvén, és akár a'

(*a*) *Cant.* 2.

a' tudományok ízes édeſségétől elhitegettetvén, akár az Iſten Lelkének ihlelésétől vezéreltetvén, a' cſendes tudományból termő dicsőséget méltóbnak itílé a' villogó fegyver kőzőtt nyeſett dicsiretnél. De megbontogatá ſzép indúlattyát az ősi vérrel reá ragadott mirigy a' dicsőség telhetetlen kívánsága. Mert (a' mint a' fő Nemes vér mindég nagyobra ſzaggat) még gyermeki tanúlmánnyával a' hivságnak fel fúvó ſzeléből, igen bővőn ſziva fejébe, és bizván eſzéhez nagyobb árnyékokra veté ſzemét, hogy az ő híres régi nemzetségének dicsőségét, a' mellyet nem kis mértékbe ſzűletéſe által vett vala, nagyobb tituluſokra vívén minden híres Eleinél maradékira fényeſségesben ki terjeſztené. Azért elvégezé magában tettzetesb ugyan, de nem olly haſznos, és üdvőſséges tanácsal, hogy minden meg-tanúlható tudományt végére hajt, mellyek-is útat nyittanak a' méltóságokra, értékre, gazdagságokra.

II. RÉSZ

Franczia Párisban Loyola Szent Ignátz a' Kereſztényi tőkélleteſségnek kívánságára gerjeſzti.

EZ idő forgáſa alatt a' Páriſi Akademia nem cſak a' régiséggel, és bőlcs nevének ki-hireſedésével, hanem válogatott finom Meſterekkel-is tűndőklőtt: mert békeségben lévén a' Szomſzéd Királyok a' Francziával, minden Országból, nagy, és ſebes elméjű Ifiak Párisba ſietnek vala, hogy a' derék tudománynak tellyes velejét, és hirét, meg-ſzerezhetnék magoknak. Tehát Sz. Ferencz-is ſzomjúhozván a' tanúságot, de bővebben a' dicsőséget, ahol éſzre vévé, hogy a' vers ſzerzők múlató leleménnyiben, és a' Romai ékes ſzóllásban illendő előmenetelt tett, Párisba indúla. A' hova-is mihelyt el-érkezék Sz. Borbála Collegyiomába, a' melly bőlcs Doktorokkal, és válogatott Tanitványokkal virágzik, vala bé-lajſtromoztatott. Bé-irattatván egéſzſzen a' Filoſofiának avagy a' terméſzet visgáló tudománynak adá magát, hogy ezzel mint eſzközzel kőnnyű, és bizadalmas útat irtogatna az Iſteni dolgokról-való bőlcseségnek mély, és fontos értelmére. Nagy ſzándékának ki fejezésére ſegítségűl vévé az alhatatoſságot, melly-is felséges nagy dolgokat végére ſzokott űzni. Azért-is őtet ſe a' fáraſztó munkának terhe, ſe a' ſzertelen játék, ſe a' győnyőrkődtetésnek kívánattya, ſe az Ifiúságnak más egyéb mirigyi el-kezdett ſzandékától félre nem tántorithatták, ſe meg-nem gátolhatták. Sőtt dicsőségre vágyó elméjét ſok ſebes elméknek versező

ůzéſe mint fénkő a' beretvát élesíti vala. Azért-is igyekezetét ſzerencsés vég érte. A' Filosofiát valamint álhatatoſon, úgy ſzerencséſen-is elvégezvén, nem csak a' tudományt, hanem a' tudománynak díſzes becsűjét-is el-nyerte. Mert a' főbb oskolák Meſterei előtt tanúlmánnyának olly értelmes jeleit, okait atta, hogy nem csak a' Filosofiának bőcsős koſzorújára, hanem egyſzer's mind ezen terméſzet visgáló bőlcſeségnek meſterségére-is érdemesnek itiltetvén Párisban a' Filoſofiának Meſterévé rendeltetett, 's dicsíreteſen Ariſtotelesnek titkos értelmű bőlcs vélekedéſit egy ideig az oskolákban magyarázta. A' terméſzet csudáinak visgálásáról elméjét az Iſteni titkokra téritvén a' Teologyiát, avagy az Iſteni dolgokról váló bőlcseséget a' mint nagyra vágyadozó elméjének indulattyával, úgy életének egyenlő álhatatos módgyával tanúlni kezdé.

Ezek kőzőtt Szent Ferencz ne hogy (a' mint a' fő vérből ſzűlettek kőzt ſzokott történni) hozzá haſonló nemből ſzármaztaknál alacſonybnak látzatnék lenni, felette nagy kőltséggel pompáſon él-vala. Meg-indúla ezen Attya Jaſſus János, és el-végezé hogy haza viteſſe. Sz. Xaviernek Nénnye, Szent életű Szűz Leány Gandiában (Spanyol Orſzágnak egy fő Váraſſa az) Fejedelem Aſzſzonya vala az Apáczáknak. Ez Attya ſzándékát meg-ſajditván, és Iſteni súgárlásból, meg-tudván, melly nagy Ember lenne Xavierből felette igen kéré az Attyát, hogy Szent Ferencznek, ki-is Párisban felséges tudományokban foglalatoskodik, bővőn mindent ſzolgáltatna, és ſemmi kőltséggel, bátor minden kéncsét reá kőltené-is, ne gondolna: mert az Iſten őtet új világ, és napkelet első határi Apoſtolának rendelte. Moſt is tartatik ezen jővendőlő levél Xavier várában, mellyet-is bizonyoſsá tett az idő forgáſa. Jaſſus tehát, Leánnya, kinek is Szent életét tudgya vala, jővendőlésére figyelmezvén, bővőn kőltségezet Fiának Szent Ferencznek. Tovább, midőn Xavier méltóságát ſzorgalmatosban űzné űdvőſségénél, és az Iſteni dolgokról elméskedő bőlcseségnek emberi jutalmat vetne tárgyúl, az Iſteni rendelés fel-forgatá ſzíve ſzándékit, és ezen férfit, ki-is mulandó dicsőséget vadáſz vala, dicsőségesb ſzent életnek keresésére térité. Sz. Borbála Collegiomában (a' mint fellyebb meg-jegyzém) lakván Szent Xavier, barátságos ſzővetséget tart vala Allobrogyiai Fáber Péterrel, ki-is nemesb vólt elméjére, hogy ſem vérére nézve.

Ez időtt Loyola Szent Ignátz-is a' főbb tudományok kedvéért (ki-is Attya, és ſzerzője lett a' JEſus Társaságának) Parisba indúla, és oda érkezvén előbſzőr a' Filoſofiára, az után Theologyiára adá magát. Mihelyt tehát Faberre, és Sz. Xavierre akada (a' mint ſzokot történni) a' jeles elmék, és erkőlcsők haſonlatoſsága egybe kócsolá őket. Végre ezek-is mélyebb barátságba, és társ-

ſal-

ſalkodásba ereſzkedvén Szent Ignátzal, mind a' kettőnek tetézett mértékkel meg-hálálá ſzíves akarattyokat. Mert mindenikében látván az elménekjó indúlattyát, 's hajlandóságokat meg-értvén, apránként magához kezdé édeſiteni, és üdvöſséges útakra vezérelni, és a' kereſztényi tökélleteſségnek követésére ébreztgetni. „ Fontolnák-meg ma-„ gokban, hogy az halhatatlan lé-„ lekkel fel-ékeſittetett ember nem „ erre a' rövid 's nyomorúlt életre al-„ kottatott, ha nem az örökkétig tar-„ tó bóldogságra. Es meg-emlékezné-„ nek, hogy valamik ſzemekbe tűn-„ nek, nem añyira teremtettek az em-„ ber éltetésére, mint ſe, hogy azok-„ ból, és azokban a' Teremtőt meg-„ ismérnék, és dicsőitenék, és az örök „ jókat nagyobra becsüllenék a' mú-„ landó, 's időre engedett jóknál; „ Mert (*a*) *mit haſznál az embernek;* „ *ha az egéſz világot meg-nyeri, lelki-*„ *nek pedig kárát vallya.* Már mi-„ vel az Iſtennek Fia az üdvöſség-„ re bizonyos ſegedelmeket hagyott, „ és ſzerzett, micsoda tanács ennyi „ ellenség közőtt, ezekkel nem élni. „ Azért némellykor, és (ha az ő „ tanácsát helyesnek itílnék) min-„ den elékelő nyólczad nap a' Szent „ gyónásnak, és Úr vételének ſzent-„ ségeivel lelkeket fegyverkeztetnék-„ fel, üdvöſségeket óltalmaznák. „ Mert ezen meñyei fegyverekkel fel-„ fegyverkezvén kőñyen meg-rontanák ellenségeket, ezeken kivül magok meg-rontatnának.

Ezen intéſeket nem egy ſzível, kedvel vévék. Fáber, ki is a' világon nem añyira kap vala, kivánatoſon vette: De nem Szent Ferencz, kinek is eſzét, kedvét a' világi nagyságnak dicsősége el-fogta vala. Gyors vídám, és éles elmével de egyſzer's mind emberhez igen le-bocsátkozóval bir vala, ha jó természetét a' roſz ſzokás meg-nẽ veſztegette vólna. Azért-is, ezen nagyra vágyó Iſiu kevéllyen, és ſzabad nyelvel viſzſza feleſelgetvén őñön kényén Szent Ignátznak ſzavait, 's-magát, és buzgó tökélleteſségét ollykor nyerſebben-is meg-csúfollya vala. Ő ellenben fiatal ſzilajkodását minden ki gondolható tiſztelettel ſzelidgeti vala. Nem is haſznatlan. Meg-dúlá meg-általkodott verſenyeſségét hoſzſzú türéſſel. Sz. Xavier (a' mint nemes Fő-nem vala) laſsã laſsan illy ſzép mértéklettel, és jó akarattal meg-ſzeliditetvén, a' kit csúfnak tartott eddig, moſt arra figyelmezni kezde elsőbſzőr, az után az Iſtennek Szent lelke ihlelvén őtet, egéſzſzen magát gond-viſelesére hagyá. Továbbá, ſokat haſznál; ha ki-üresíttetett, ſzabad, ment elmével akarattal, járúlſz az Iſtenhez. Mert ugyan-is Fabert a' világ múlandóságinak jeles megvetőjét, ki-is az Ignátz tetſzéſe ſzerént már négy eſztendők kerüléſe alatt a' Szentségeket gyakorollya vala, kőñyen el-édeſité a' mennyei életnek gyönyörűsége, hogy a' Kriſtuſt, mint vezérét katona, követné. Szent Xavier ellenben még ál-

(*a*) *Matth.* 16.

madozott nagy árnyékiban, 's-ezekhez kapcsolt reménnyében nyugodván, bátor Szent Ignátz élete rendére atta légyen magát, a' Szent Lélek ſugárláſa ellen tuſakodik vala, és a' Kriſtus vezérlettye alatt ki nem akar vala menni (*a*) *a' táboron kivűl az ő gyalázattyát hordozván.* Mindenekre ezen kivűl mint buzgó, és hajlandó Iſiu rá adgya vala magát, de itten meg-kötötte akarattyát. Azért annál bővebb könyhullatáſſal Iſten ſzíne előtt eſedezik vala érette Sz. Ignátz, és meg-is halgattatott kérelme.

Végtére ſzűnetlen ſiránkozáſi meglágyiták Szent Ferencznek viſzſzálkodó ſzivét: és az Iſten fel-gyúlaſztá üdvőſsége kívánságára. 'S-valamiket, mind a' dicsőség árnyéka, mind a' tökélleteſségnek kellemeteſsége eleibe terjeſzte, fontos mértékbe veté magánoſon. „ Meg-veſsem az édeſ„ den hivó Iſtent, és a' meg-vetett „ kóldus Jéſuſt én gyalázatoſon mint „ kóldus követſſem? Igen nehéz, és „ keſerves életre, ſok gyalázatra kel„ lene vetni fejemet. Az Iſtennek „ hivását meg-vetvén magam dicső„ ségét, 's el-ſzánt ſzandékomat kö„ veſſem? Bizonyára félhetek, ne „ hogy meg-vetvén Iſtenemnek ſugár„ lását, ellenem haragra gerjedvén „ meg-neveſſen halálomkor engem. „ A' Kriſtus Kereſztének terhét, és „ a' tengerni ſok gyalázatokat „ hogy viſelhetem-el? Tehát mit? „ A' Kriſtus kereſztének ellenségi „ közé ſzámláltaſſam e' (*b*) *kiknek végek* „ *veſzedelem*, és dicsőségek az ő „ gyalázattyokban vagyon. Hogy me„ gyek barátim eleibe, hogy halga„ tom-el társaim ſzavait? De az em„ berek beſzédéért a' becsűlletes, „ és tökélletes életről viſzſza hanyatla„ ni nem csak csélcsap álhatatlanság, „ hanem kába bolondság-is. Mit? Ez „ a' váratlan hír melly keſerves ſebet „ ejt ſzűlőim, véreim ſzivében? A„ tyáim, avagy más halandó emberek „ ſzerelme az Iſten, a' Kriſtus, és „ önnön magam üdvőſsége ſzeretе„ ténél inkább fel-gyulaſzthat. „ Illyetén habozó, elmét háborgató, ſzívet hányó vető gondolatok között kétsegeskedik, 's ingóban függ vala elméje. Ezekben a' forró gondolatokban egynéhany napot el-töltvén végtére meg rögzött akarattya megdulattaték, és az únſzoló Iſtennek éppen meg-adá magát. Mindgyáráſt azért jobb réſzre fordúlván tekéngetni kezde (*c*) *a' hitnek el-kezdőjére*, és el-végezőjére a' Jéſusra, ki eleibe vévén az őrőmet, el ſzenvette a' Kereſztet, meg-vetvén a' gyalázatot. És ugyan a' ki erre a' tanácsra ſegité őtet, annak tudniillik Sz. Ignátznak ſegedelmére hajolván, álhatatoſon meg-marada ſzándékában. Ettől mint egy máſodik őrvendetesb, 's ſzerencsésb ſzűletésétől fogváſt a' Kereſztény tökélleteſségnek ſzebb ſzebb gyűmölcsét kezdé termeni, haſonlóbb lévén már Sz. Ignáczhoz, hogy ſe magához.

III.

III. RÉSZ.

Teſtének öldöklésében való buzgósága, és a' tökélletes életnek meg ſzerzésében ſzorgalmatoſsága.

A' Nagyra termett lelkeknek ez a' terméſzetek, hogy valamelly felé kezdenek hajlani arra indúlnak egéſz akarattal. Azért Szent Xavier-is kevés nap folyta alatt buzgóbban kezdé keresni a' maga meg-utálását, és a' kereſztet, hogy ſem ennek előtte vadáſzta a' méltóságot, és becsültetéſt. Mivel pedig a' Szentségben akar vala diadalmaskodni, elsŏ (a' mint ſzokott történni) viadallya esék a' teſttel. El-végezé tehát magában zabolába, 's törvény alá vetni a' teſtet. Mert (ſzabadgyába járván) a' lélek ellen kiván a' teſt, és ennek rugódozáſa gátot vett a' kereſztényi tökélleteſ ségnek el nyerésében. Annak okáért bŏjtŏkŏt ſzaba, oſtorokat kéſzite, hegyes vas hevedereket fűze a' kivánságoknak meg-zabolázására, és a' bűnŏknek meg-bűntetésére: 's ezekkel a' sérelmes eſzkŏzŏkkel ſanyargatta magát egéſz élete fottáig. Uj, 's-viaskodó életének kezdetében pedig ſzíve indúlattyának bátorságát nem kŏz jelekkel tette bizonyoſsá. A' váras vidékin fekvŏ ſzép ſík mezŏkŏn ifiattában egy idejű Társaival tanczolás kŏzt (ez a' játék vala ſzíve mulatsága) vigan 's furcsán magát mulatozván, egyſzer a' többi kŏzt teſtének kŏnnyű, módos forgásában, a' mellyel fel-múl vala máſokat, felette meg-tetczék magának. Tehát meg-téréſe után ezt a' kevés ideig tartó kevélységecskét hoſzſzas, 's-nagy bűntetéſſel meg-lakolá; mert egynéhány nap folytáig a' teſt éles fájdalmára keménnyen meg-kŏtŏzé tagjait vékony ſinegekkel. Ez időtt hogy akkori elméjében eſett kevélykedését-is méltán meg-alázná, ſzűntelen a' Szent dolgok elmélkedéſében elméjét foglalta, hogy a' bűntetéſnek nagy vólta ennek utáña mint lelkét, mint teſtét zabolában tartaná. És ifiatti nyughatatlanságán, nem csak a' bűnŏk le-tŏrlésére hanem az elmének fel-ſerkentésére is erŏſzakot tett. A' világi, és Iſteni dolgok Sz. elmélkedéſe folytatásában (lelki gyakorlatoſságoknak nevezzűk) midŏn a' teſtnek zabolátlankodását éhséggel akarná megerŏtleniteni, felette meſzſze mene a' győzedelemnek kivánásában. Négy egéſz nap ſemmit nem evett: méréſz kezdet vólt ugyan lenni, de mindazáltal fedhetetlen, mert Ifiúságának forro indúlattya, és új életének buzgósága meg-menti ebbéli cſelekedetét.

Ugyan-is nincs ſe nehezebb, ſe hathatósb dolog a' tökélleteſségre, mint

mint az önnön magán való győzedelmeskedés. Hogy pedig a' viadalnak kőzepette a' határt által ne hágja az új vitézkedő, ezt lehet kívánni, de haſzontalan reménleni. Annak okaért Sz. Xavier maga ellen mindenkor harczot tartván, 's mindenkor győzedelmeskedvén, minden nap magánál jobb 's hatalmaſabb lett. Kivált képpen való ſegedelmére vólt a' Kriſtus, mind életének, 's halálának, mind pedig az ő ki-mondhatatlan ſzeretetének gyakor, és áitatos elmélkedéſe, a' melly kézen fogva vezeti az embert az Iſteni ſzeretetre, és a' Kereſztényi tőkélleteſségre. És Iſtennek mentől nagyobb ſzeretetét, mellyel viſeltetik az emberekhez, az elmélkedéſekben láttya vala, az ő ſzíve-is annál nagyobban gerjedez vala az Emberek üdvőſsége, és a' Mártiromság keresésére. Végtére arra méne a' dolog, hogy az Iſten Fiáért, ki-is az ő üdvőſségéért életét le-tette, ő-is viſzont egéſzſzen ennek dicsőségéért, és az emberek üdvőſségéért éppen fel-áldozná magát. Hogy tehát ſemminémű dolog el ne ſzakazhatná őtet a' Kriſtus ſzerelmétől, Sz. Ignátz tanácsa ſzerént társaival együtt kik-is kilenczen valának az időtt, nyilván el-végezé magát Iſtennek fel-ſzentelni ollyas fogadáſsal, melly Mártirok koronájára vezetné őtet.

Az akkor folyó Seculumnak tehát 34-dik eſztendőjében ezen fogadásnak végbe vitelére nagy Bóldog Aſzſzony napját rendelék, hogy a' Bóldogságos Szűz Mária mint bizonyſsága, mint vezérlője leſſe fogadáſoknak. Elé kerűlvén ez az ohajtott nap, a' vidéki Templomba, melly-is Mártirok hegyének nevezetik(hogy a' hegy-is a' mártiromságnak gerjedezését lobbantaná) hoſzſzas elmélkedéſekben fel gyúladott elmével egybe gyűlnek. Itten a' Szent Misének áldozattya, és a' Kriſtus JÉſus teſtében lett réſzesűléſe után nagy őrőmmel fogadáſt tévén le-kőtelezék magokat az Iſtennek. Fogadáſok ebben állott, hogy a' Teologyiát vagy-is az Iſteni dolgokról való bőlcseséget el-végezvén, minden javaktól meg-foſztván magokat őrők ſzegénységben az Iſten dicsőségét, és lelkek üdvőſségét keresnék, hogy bizonyos napra Jerusálembe eveznének, a' Tőrőkök meg-téritésére minden tehetséggel igyekeznének, bátor fejekkel játſzanának-is. Hogy ha tanácſokat valami elé kelő dolog meg gátolná, egy eſztendő el forgáſa után Romába meñének: a' lelkek üdvőſsége kéresésére ſemmi idő, hely válaſztáſa kivűl a' ſzentséges Pápának magakat, és egéſz tehetségeket fel-ajánlanák emlékezetet ſem tévén ſemmi úti kőltségről, vagy egyéb ſegedelemről. Fogadás tételek gyakran meg-újitáſa, új de áitatos, és ſzép ſzokásba mene, hogy első fogadáſoknak gyakor ujitáſa új emlékezetre hozná őket, 's ehez való kőteleſségek ſzűntelen előttők forgana, nem csak ezen 34-dik eſztendőben, hanem valameddig Párisban a' tanuság kedvéért mulattak, minden eſztendő folytában ugyan

azon-

azon nap, azon helyen, haſonló buzgósággal, 's ſzép gyümölcsel megujitották. Tovább, Sz. Xavier annál kivánatosban gyakorollya vala eſztet magánoſon, mentől bővebben tapaſztallya vala, hogy fogadásának tőbſzőritéſe mint a' ſaskeselyőnek, úgy elméje ifiúdásának meg-ujulására ſzolgálna. És illy nagy tőkélleteſségnek kereſete a' tanúlmányokban ſemmi gátot nem vetett. Atta ugyan ollyas idő elé magát, a' melyben Sz. Ferencz meg-mutatta, hogy a' Kriſtus követéſe, kinek-is kedvéért már a' tudományokat tanúllya vala, becsűsebb előtte a' tanúlmányoknál.

IV. RÉSZ.

Velenczébe nagy teſti ſanyargatáſok közőtt megyen.

MÁr nem meſzſze vala Teologyiájának végétől, midőn Olaſz Orſzágba kelleték indúlni. El-végezték vólt egy más közőtt, hogy az intézett napra (Bőjt elő havának 28-dik napjára vólt a' végezés az 1537-dikben) Velenczébe Szent Ignátzhoz, ki-is némelly okokra nézve előre oda ment vala, mennének. Ez alatt midőn az indúló napot várják, Károly Csáſzár hadat inditván a' Francziák ellen, nagy had mozdula Franczia Orſzágban; ez az elé-kelő dolog félbe ſzakaſztá tanúláſokat, és rendeléſeken kivűl el-ſzánt útazáſokra ſietteté. Nehezen ugyan, de egyſzer-'s-mint bölcſen viſelé Szent Xavier ezen cſonkúláſt, hellyesbnek itílvén félbe metczeni Iſtenért a' végéhez közelgető tanúságot, hogy ſe ugyan az Iſtenért kezdett tanúlmányt mind végig ki űzni illyetén alkalmatoſságban. Mind Szent havának tehát 13-dik napján az eſztendőnek leg alkalmatlanb réſzében fogadáſa ſzerént kevés úti költségen, 's-iráſin kivűl mindenét a' ſzegényeknek el-oſztogatván kőz akaratból meg-indúla társaival egyetemben. Úti kéſzűletek, 's-útazáſok módgya ez vala: öltőzetek kopott kőz rongyból állot, mindenikének pálczája, és bőr kurta köpőnyege ſzegény útazók módgyára. A' Szűz MÁRIA tiſzteletéreváló olvasót mint az igaz hitnek czimmerét az Eretnekek közőtt nyakokba viſelik vala iráſſal teli táskájok fűgvén a' vállokról. Bévett ſzokáſok vala, minden inségek vigaſztalására, teſti, 's lelki erejek megujitására, minden nap élni a' mennyei kenyérrel. Az út folytatásában elsőbſzőr egy ideig elmélkettek az Iſteni dolgokról, az után egy más közt ſzépen beſzélgettek. Az útaknak terhét Szent énekléſekkel enyhitgetik vala. Eképpen, hogy a' hadi mozdúláſoktól meſzſzebb távozhatnék, Lotaringián, és Német orſzá-

gon kereſztül, Olaſz orſzág felé ügyekezvén, a' Franczia határin az őſzi eſsőkőt, a' Német birtokin pedig a' téli hideget ſzenvette. És bátor a' gyalogláshoz nem ſzokott vólt, mindazáltal kéſz akartva iráſival magát meg terhelvén illy zurzavar időben, leg kegyetlenb gyakran hóval bé fedetett, jéggel daraboſodott kemény, és hoſzſzu útaknak (mert a' mindétig fagygyal cſattogó havaſokat által kell vala hágni) indúla gyalog, és úttyát el-is végezé. Ezen az úti ſanyarúságon, 's vállán hurczolt terhének súlyán kivűl őn kénnyén ugyan, de igen keményen ſarczoltatta teſtét. Illy nagy elmével birt minden nyomorúság el-ſzenvedésére.

Minek előtte az útnak bocsátkoznék, akár a' ſzenvedésnek, proba tételére, akár a' teſtnek meg-zabolázására, karjait, 's czomjait már régen keményen meg-ſzorongatta vala vékony ſinegekkel, a' mellyek a' teſt ſzűkséges mozgáſi miatt meg-dagadván a' kőrnyűl fekűvő húſok, keſerveſen sértegetik vala a' tagokat. Olly buzgosággal pedig, és erős lélekkel viſeltetik vala a' ſzenvedéshez, hogy illy nem cſak hoſzſzas, hanem egyſzer'smind kemény útazásra adván magát, ezeket e' beretva ként metző kőtelecskéket le nem ſzedné. Tehát mivel ehez a' terméſzet ſzerént kővetkező, és éleſen sértegető fájdalomhoz, a' nehéz gyaloglás hozzá vettetett, ſzűkséges képpen a' fájdalom-is mélyebben őregbedett. Ő mind az által bátrabb lévén el-viſelésében, mint ſem felvállalásában a' ſzenvedéſeknek, nem cſak el nem nyőgvén, hanem meg-is vetvén a' fájdalmak sértését, üzi vala úttyát. Mert olly reménységgel táplállya vala magát, hogy valamint más egyéb el-ſzenvedett teſti ſanyargatáſokat, úgy ezt-is az idő, és ſzokás meg-édeſitené, és a' tagok-is néki keményűlnének a' ſzenvedésnek. Tovább mivel már nem cſak napon, hanem óránként is ennek a' kegyetlenkedésnek marczongláſa bokroznék, tápláló reménye gondra fordúla; és ámbár elméje meg ne tántorodnék teſte le-kezde ſzakadni. Végtére tehát, minek utánna, ſe el nem halgathatná, ſe az el-hatalmazott nyavalyát nem birná, a' ſzukségnek ſzolgálattyára kénſzeritetvén, bocsánatot kére társaitól, mondván, hogy már annyira meg-fogyatkozott ereiben, hogy egy nyomra ſem léphetnék.

El hűlének ezek elsőbſzőr váratlan el-lankadásán illy elevenedett embernek: az után a' titkos fájdalomnak nehézségét arczulattya hervadáſa ki-jelenté. El-ájúlásában karjokra emelik, kérdezik, mi baja eſett légyen olly hirtelen? Akkor Szent Ferencz gyengédeden lélekzetét viſzſza vévén, mellyet el-fojtott vala a' fájdalom, kénſzeritteték meg-vallani az egéſz dólgot. Azért ſzánakodván rajta, és magokban nemes cſelekedetét cſudálván kérik, hogy mentöl alkalmatoſabban lehet nyugodgyék-meg, míglen egy kevéſsé meg-enyhődik a' sérelem. Mihelyt

meg

meg-kezde ſzűnni, és erőcske jőve tagjaiba; laſſan laſſan a' közelebb való vendég fogadóba vezeték, 's azonnan orvoſt hivatának. Ez a' sérelmes réſzeket ſzemeſen vi'zgálván nyilván meg-mondá, hogy azokat a' kötelecskéket, tellyes lehetetlen, nem csak le-óldozni ha nem még le-metzeni-is, mert az ispárgák csomóit, mivel olly nagy ſebeket vájtanak, bátor ki-látzattaſsanak, új ki-magyarázhatatlan fájdalom nélkűl beretvával ſem lehet ki-bontani. Tehát (a' látatlan nyavalya meſterségét fel-múlván) mint az el-rémült, és el bámúlthoz haſonló halgat egy kevéſsé az orvos: végtére kétséges orvoslásának végétől tartván, ſe a' Sz. Xavier, ſe Társai kérelme rá nem birhatá, hogy a' tagoknak olly veſzedelmes állapottyokban orvoslásához nyúlna. Igy nem csak meg-nem orvoſolván, de még hozzá ſem kezdvén betegen ott hagyá. Azért bús gondoskodás lepé-bé elméjét a' Papoknak nem csak a' Szent Ferencz egéſségtelensége, hanem az el-rendelt kőzőnséges utazás iránt-is, a' mellynek minyájak nagy alkalmatlanságára váratlan gátot vete Társok bétegsége. Szent Ferenczet ſem kiſſebb gond terheli vala, hogy miatta kénſzerítetnének várakozni Társai. Minnyájan te hát egy ſzivel, lélekkel az Iſteni ſegedelemhez folyamodván, buzgó eſedezéſsel a' mennyei orvoſt ſegítségűl hívák. Nem lett haſzontalan az alázatos könyőrgés. Orvoſſa lőn az Iſten ezen emberi meſterség ſzerént orvoſolhatatlan betegségnek, 's hirtelen meg-gyógitá. Csuda dolog! más napra viradván fel-ferken Sz. Ferencz és láttya hogy le-ſzakadoztak a' madzagok, meg-ſzállott a' daganat, és tapaſztallya, hogy képtelen fájdalmának ſemmi egyéb jele nincſen a' kötelecskék béllyegeinél. Akkor bizonyára csudálkozván, és maga, 's Társai ſzerencséjén őrvendezvén áldá fenn ſzóval az Iſtent. Hozzá mennek ſietséggel Társai őrőmének okát tudakozván. Látván ezek a' lett dólgot, mint nyilván-való csudán el-bámulván (a' mint illett) minnyájan dicsírni áldani az Iſtent, és kezeket fel-fogván, 's nagy őrőmők könyvekre fakaſztván ſzemeiket az Iſtennek mennyei gond viſelését, 's véghetetlen könyőrületeſségét magaſztalni kezdék.

Innen a' történt dolog vigaſztalván őket Viſzont mérni kezdék felvett úttyokat, és újabban egy máſt gyulaſztgaták, hogy illy kegyes Úrnak minden tehetségeket vigan felſzentelnék. És ebben az egéſz útazásban, valamint ennek előtte-is, a' ſzólgálat végbe vitelében, akár a' Sz. oltár kőrűl, akár egyebűtt kivántatott a' fáradozás, Szent Xavier ſzorgalmatoſsága, ſerénysége éppen jeles vala. Mert, mivel egy más közőtt minnyájan tiſzta indúlattal (ez az egy verſengés vala közőttők) alázatoſsággal, tiſztelettel egy máſt akarnák meg-haladni, Sz. Xavier akár elméje elevenségével, akár pedig vélle termett kegyes nyájaſságával könnyen meg-győzi vala

őket. Nem-is terjeſztette gondgyát bővebben Társai alkalmatoſságára, mint máſok üdvőſségére buzgóságát. Akár hol került alkalmatoſsága, hogy felebarátit tanácſal, ſzép intéſekkel, oktatáſokkal, és példával ſegitheſſe, kívánatoſon élt vélle: sőt ha az idő engette, maga kereſet alkalmat ſegedelmekre. Nem lett gyümőlcstelenné ez a' munkálkodás, mert ſokan a' Katolikusok közül a' becsülletes életre, és némelly Eretnekek az igaſság úttyaira viſzſzá tértenek: és valamelly helyen meg fordült Társaival együtt olly jeleit hatta a' tökélleteſségnek, mellyek az Eretnekeknek csudálkozáſokra, példájokra ſzólgáltak a' Katolikuſoknak. Azért-is gyakorta történt, hogy magok az Eretnekek ſzép erkölcsös életektől meg ſzeliditettvén nagy emberséggel az útakra igazgatnák őket, az helyeknek veſzedelmeiről tudoſitanák, sőt a' hol a' ſzükség hozta, kéſz akarattyok ból kalauzkodnának. Olly kellemeteſen fénlik tudni illik az igaz tökélleteſség, hogy még a' vad 's fene ſziveket-is ſzelidségre édeſiti. Szent Ferencz tehát az útazásnak minden álkalmatlanságin Iſten, 's emberek, ſegedelmével által esvén, Bóldog Aſzſzony havának tizedik napján a' következő eſztendőben, ſzerencséſen Társaival Velenczébe érkezék. Ottan találá Loyola Szent Ignátzot, ki-is kívánatos Társait édes fiait, nagy kívánsággal várja vala. Szép üdvözléſekkel, 's a' Társaság ſzokáſa ſzerént ölelgetéſekkel egy máshoz békéllének mint igaz ſzeretetnek kellemes jeleivel. El-törlé ez az őrőm minden útazáſoknak ſzomoru emlékezetét.

V. RÉSZ

Velenczében a' meg-gyógúlhatatlanok Ispitályában ſzólgál, innen Rómába a' Szentséges Pápához megyen.

EGyenlő akarattal már el-végzették vala a' Papok, hogy Rómába menvén a' ſzentséges Pápától a' Jerusálembe-való menetelre, és ottan magok akarattyok ſzerént a' meg-maradásra, és az Evangyeliom hirdetéſére ſzabadságot kérnének. Tehát miglen a' kemény tél fagya fel-olvadna, tetzék minnyájoknak, hogy jövendő-béli vitézkedéſeknek mintegy probáját kezdenék Velenczében. Azért-is a' közönséges beteg ſzálláſokat mint annyi tartományokat fel-oſztván, Szent Ferencz a' gyógyulhatatlanok Iſpitállyát mint maga ellen léendő kívánt győzedelmeskedéſének oskoláját válaſztá. A' melly buzgósággal ki-kéré magának ezen alkalmatoſságot, haſonló lelki indúlattal

gond-

gondgyát-is viselé. Mihelyt ide érkezék a' meg-nyomorottak nyoszoljái körül kezde forgolodni, kegyesen vigasztalván a' szomorúakat, az haló-félbe valókat, és a' halállal tusakodókat a' mennyei örömnek reménységével édesdeden bátoritván minnyájokat a' békeséges, becsülletes, és Szent életre serénnyen unszolván, hogy a' kiknek nyavalyáját meg nem gyogíthatná, azoknak lelki sebét bé-forrasztaná. Ennek szerencsés végbe vitelére szükségesnek itílé, hogy leg-elsőbször-is testeket segitené: azért sepergette az Ispitályt, ágyokat meg-vetette, 's minden mocskokból tisztogatta, és a' legutálatosabb szolgálatokra a' Keresztényi alázatosságnak alsó grádicsára le-bocsátkozott, egy szóval, a' kimúltak tetemeit szokás szerént megmosván el-temette. Ezen szolgálatok között jelesb buzgóság látzatik vala az ő arczúlattyán: Azt itílted vólna, hogy a' Kristust láttya ezen betegekben, és ő néki szolgál. Végbe mennek vala ezek a' főbb Ispitályban, és híres Velenczének szeme láttára, olly látatlan serénységgel, és örömmel, hogy ezen új dolognak hirére sokak egybe gyülvén már Szent Ferencz nem csak az Istennek, és Angyaloknak, hanem az embereknek is csudája lett: mert ugyan-is ezen betegek körül való kegyes foglalatoskodás Szent Rokusnak (ki-is a' Velenczéseknél az illyen kegyességért nagy tiszteletben van) örvendetes emlékezetét megújittya vala. Azért a' mennyire lehetett, kerülte Szent Xavier az Emberek szemét a' mennyei Atyának (*a*) *a' ki láttya a' rejtékben*, teczeni kívánván.

Ez idő folyta alatt az Isten, 's az ő Angyali szemeit, az ő nemes *Virtussa* kellemetes dolognak végbe vitelével örvendezteté. Egy Franczúzu mirigygyel senyvedő betegre akadván annál szorgalmatosabban kezde ennek szólgálni, mentől inkább iszonyodik vala tőlle kényesen nevelt természete. Azért csuda harczokat tett maga ellē, 's szép győzedelmeket-is szedett. A' természet útáló kényeskedését zabolázza vala az okosság, és a' méregben úszkáló mirigynek útálatosságát győzi vala a' mennyei erő, mindazáltal annyira némellykor a' senyvedekkel teli varas sebeknek ocsmánysága, 's büdősége irtoztatta, hogy (a' mint tudó dolog) a' fel-émelyedet természet ezen senyvedő embert gyülölné. De Szent Xaviernek szorgalmatosságát, se az ördög, se a' természet csalárdsága meg nē csalhatá. Tehát, minekutáña felebaráti szeretetének hűldögelését tapasztalni kezdé, maga ellen fel-gyúladván, és kényességét meg-fedvén, el rendeli, hogy magát érdemesen meg-büntesse, és a' kényeskedő természetből örökösön ki-vetkezzék. Nem-is kések idö vontatással, a' Krisztus szeretetével fel-fegyverkezteté szívét, és Szénásbéli Sz. Katalin példájával, a' sebekből szivárgó genetséget elsőbször, 's másodszor is ki-szívá, 's finyáskodó természetét meg-dúlá. Nagy cselekedete

(*a*) *Matth.* 6.

nagy mennyei ajándékkal meg-jutalmaztatott. Ez az erőſzak tétel nem csak a' míg ebben az alkalmatoſságban forgott, hanem élete el-enyészetéig mindé bőrpokloſság, vagy-is kűlső fene rűhőſség ellen úgy meg keményitette, hogy ſoha tőbſzőr meg nem émellyedett gyomra, meg-nem irtózott terméſzete. Mert azon nyavallyákat, a' mellyeknek csak látomásától-is máſok irtóznak, ő azután nem csak nem irtózáſſal, hanem nagy vigaſsággal illetgette. Annyit haſznál a' lélek ſzabad uralkodáſa meg-nyerésére csak egyſzer-is magán erőſzakot tenni. Minekokáért Sz. Ferencz egéſz életében mindenűtt, 's mindenekben maga meg-győzésével, és a' betegekhez-való nevezetes kegyeſségével tűndőklőtt.

Ezen próba tételek után minden gondolattyát arra fordità; miképpen viheſſe végbe el-ſzánt ſzándékát Ki-keletkor tehát minden kéſedelem kivűl, a' mint a' Papok el-végezték 's fogadáſſal meg-is erőſzítették vala, Romába a' Szentséges Pápához ſietének. Nagy záporok ſzakadának az időtt, és az útak-is a' fel-olvadott fagy után ſároſok valának. A' nagy bőjt-is el-érkezett vala, a' melly nem igen alkalmatos a' ſzerzetes útazóknak. De ne talántán Iſtennek illy kedves dologra el-ſzánt ſzándékjokat kelletlenbé tenné a' kéſedelem, olly ſzentűl meg-tarták fogadáſokat, hogy a' bőjt el-teléſét az útak ſzikkadását, a' tavaſzi eſsők meg ſzűnését meg nem várák. Igy ők a' fogadáshoz, nem a' fogadáſt ſzabák magokhoz. Azért a' bőjt kezdetével, ſietve Romai úttyokhoz kezdének. A' fellyebb le-irt útazáſoknak ſzegénységéhez moſt azt-is hozzá tévék, hogy egy pénz nélkűl meg-indúlának, reménységeket az Iſteni gondviſelésben helyheſztetvén. Tovább az utazásban-való régi ſzokáſok annál bővebben meg-tartatott, mentől alkalmatlanb időben útaztak: mert bátor a' gyalog útazás alkalmatlansága, és kevés kóldult eledelek tápláláſa fáraſztaná; mindazáltal tőrvényeſen bőjtőltek: 's nem-is koſtoltak csak egy falat kenyeret-is a' mellyet alamisnába nem vettek vólna, hogy kételkedhettél vólna, ha nagyobb vólt-é a' tőrvényes bőjtnek meg-tartáſa, az Evangyéliomi ſzegénységnek tiſzteleténél. Az Iſteni felség kegyes gondviſeléſe el-nem hagyta hív ſzólgáit. Mert bátor nagy eſsők hűllanának, ſzélvéſzek forganának, el-ſzánt úttyokat alhatatoſon mérvén, ſzerencséſen mindazáltal Longobárdiának locſos, és tócsás úttyaiból az eſztendőnek leg-sároſab réſze forgásában ki gázolának. Gyakran történt pedig hogy egy darabocska kenyeret vévén a' leg-nagyobb záporban, vizekkel bé-fedve lévén a' mezők (hogy némelly helyt hónyallyig úſzkálnának benne) harmincz olaſz mért földet (őt magyart téſzen ez) egy nap mezitláb, nem csak békeséges, de víg elmével-is elmentek. Végtére az Iſten őket ſzűkséges dolgokkal 's erővel megáldván, minden veſzély kivűl ſzeren-

rencséſen utazáſoknak végére ve zérlette.

Romába érkezvén elsŏ gondgyok vala, hogy meg-látogatnák a' Sz. Péter, és Szent Pál templomát a' tŏbb Szent hellyekkel egyetemben, és Romának, 's minden nemzeteknek Szenteit tiſztelvén, általok ſzándékjokat az Iſtennek eleibe bŏvebben terjeſztenék, 's ajánlanák. Ez után illy felséges párt fogók védelmében bízván a' Kriſtus hely tartójához (ki-is az időt vala harmadik Pál a' Fárneziuſok Herczegi neméből bŏlcs, és nagy okoſságú férjfi) útat kezdének keresni, a' mellyen akarattyokat kívánt végre ůzhetnék. Ez idŏ folytában Ortizius a' Csáſzár kŏvettye Rómában vala, nagy méltóságú és emberséges Spanyol Úri Ember: Ez útat nyita a' Szentséges Pápához nékik, és ŏn kényén bé-is ájánlá ŏket. A' ſzentséges Pápa lábainak meg-csókolására kegyeſen be-bocsáttatának. Ez után hogy tudománnyokról méltó itíletet tehetne, aſztala felett (ez vólt ſzokáſa ezen Herczegi fejedelemnek) bŏlcs kérdeſeket a' terméſzet, 's e' felett való Iſteni dolgokról gyakran támaſztott. A' mellyeknek elmés magyarázatiban midŏn minnyájan ugyan de mindenek felett Szent Ferencz mind jeles tudománnyának, mind alázatoſságának méltó jeleit mútatta, Jerusálembe-való ſzándékozáſokat meg-jelenték, és kivánságok ſzerént mindeneket meg-engede a' Szentséges Pápa. A' kinek minden nemzetekre ki terjedett Atyai Szeretete ezen ſzarándok Férjfiaknak tŏkélletes ſzép ſzándékát nem csak meg nem kedvellé hanem kegyeſen meg-is áldá és bŏv úti kŏltséggel meg-ſegité. De ŏk a' bŏvŏlkŏdésben ſem feletkezének-el a' ſzegénységről, azért a' pénz váltónál le-tévék az útra adott pénzt, míglen az utazásnak ideje el-érkeznék: az alatt magok kóſtyokat kóldúlva keresvén Rómában jelesbek vóltak alázatoſsággal, hogy ſem bŏlcſeséggel: tudni illik, a' kik herczegek barátkozásából illy mély alázatoſságra le-bocsátkoztak.

VI. RÉSZ.

Hoſzſzas kéſzület után Viczéczziában mint új Miſe mondó Pap áldozatot téſzen az Iſtennek.

GYorſan, 's ſzerencséſen Rómában dolgokat végezvén, hogy mentől hamarább Jerusálembe által evezhetnének, azon módon, a' mint Rómába, viſzſza menének híres Velenczébe. Ottan a' mennyei életnek ſzerelmétől viſeltetvén, hogy tŏbb zállaggal le-kŏtelezhetnék magokat Iſtennek, minden ŏſi jóſzágokat jŏvedelmeket

ket már régen fel-szentelvén, magokat-is éppen hogy fel-áldoznák a' Kriſtusnak, el-végezék. Azért-is minek előtte végbe vinnék Szent akarattyokat, ſzorgalmatoſon rá kéſzűlének, és a' Szent Misének follyta alatt Verálli Hieronimus az Apoſtoli ſzék kővettye előtt őrőkős ſzegénységre, és tiſztaságra fogadáſſal kőték magokat. Soha ennek előtte bővebb mennyei őrőmmel őrvendezni nem láttatott Szent Xavier. Ugyan is felette vigadván (arczúlattyán látzatott őrőme) a' vigaſztaló Iſtennek meg-nyitá ſzivét: és megemlékezvén régi ſzertartáſáról, egyſzer tett fogadáſát minden fel-kelő fényes nap meg-újitotta. Továbbá míg el érkeznék a' tengeren túl rendelt utazáſoknak alkalmatoſsága, a' Romai útak miatt félbe ſzakaſztott betegek körűl való kegyes ſzólgálattyát bővebb mértékben, 's nagyobb ſzorgalmatoſsággal viſzont elkezdé. És Szent Ferencznek a' betegekhez való nemes ſzeretetét annál-is inkább csudálta a' Velenczei nép, mentől hoſzſzabb időre ki-terjedett az előbbeninél. Mert történék, hogy a' Szent földet, melly ekorig ſzabadgyában vala minden ſzarándokoskodóknak, a' Törők, 's Velenczéſek között támadott hadakozás elzárná. Ugyan-is a' tengernek minden úttyait annyira el-fogták vala a' Törőknek gállyái, Kapitány, és kémlelő hajóji, hogy ſzem-látomáſt való élete 's ſzabadsága veſztesége nélkűl olaſz orſzágból Jerusálembe ſenki nem evezhetne. A' melly dolog a' Papok Jerusálemi uttyát előbſzőr kéſedelmezé, végre félbe-is ſzakaſztá. De az Iſten az ő-munkájokat haznosabb dólgokra rendelte vala. Mert fogadott munkáſinak fáradozáſit e' képpen intézte, hogy félre hagyván a' Törők terméketlen földét, réſz ſzerént a' vadúlásra indúlt keréſztény ſzőllőkőt, réſz ſzerént az Indiai puſzta mezőkőt, és Japoniának mind ekkorig munkálatlan hevert vad erdeit irtogatni kezdenék. Igy midőn Szent Ferencz nem tudván az Iſtennek végezését a' félelem, 's-reménység között fűgvén, ohajtott evezésének várja idejét, több holnapokat tölt az Iſpitálynak munkás fáradságiban, ſoha ſe ſzorgalmatoſsága ſe ſzeretete meg-nem ſzűnvén.

De végre nyilván mindenfelől félbe metzetvén a' Jerusálemi útazás, nagy fájdalmat hoza fejére, és két fő ok felette igen ſzorongattya vala ſzivét, hogy már meg nem láthatná a' Szent földet, és a' mártiromságra-is minden alkalmatoſsága félbe ſzakaſztatott. Innen minden történet vigſztalására az Iſtenni rendeléſre tekéntvén csendes elmével ſzenvedé ezt a' történt dólgot. És együtt tanácſot tartván, egyenlő akarattal egyebekre fordíták gondgyokat. Tetzék azért a' Papoknak mind magok áitatoſságának nevelésére, mind máſok üdvőſségének hathatosb ſegitésére, hogy Papságra minnyájan fel ſzenteltetnének. Minek okáért Sz. Iván havában keresztelő Szent János napján előre

je-

jelesen el-készűlvén. Papságra (már a' Papság előtt járó rendekkel fel-ékesittettek vala) az Arbi Püspők fel-szentelé őket. Hire van, hogy a' fel-szentelés folyása alatt olly örömmel töltek-bé, a' melly még a' Püspőkre-is ki hatott. Mert e' bizonyságot tett azután, hogy ő a' Czeremoniák folytatása alatt valami új, és mind ekkorig tapasztaltlan mennyei gyönyörködtetést érzett szivében. Már a' tengereken túl keléſek, hogy Jerusálembe mehetnének ugy meg-gátoltatott, hogy menteknek látszatnának lenni fogadásoktól. Mindazáltal el-végezék, ne hogy valakinek lelki ismérete nyughatatlankodnék, még egy esztendeig (a' mint a' fogadásnak rendében fel-is tették vala) minden alkalmatosságra szemesen figyelmezni, hogy fogadott szarándokoskodásokat bé-tölthetnék: ez idő kerülése alatt pedig, hogy közél nap első áldozatot teheſſenek az élő Istennek, magok meg-vizgálása kedvéért e' népes Városból ki mennének. Tehát egyik egy, másik más szomszéd helység szegletébe mene, minnyájan Velenczétől el-távozának. Szent Xavier Sálmeron Alfonsal a' Czelszus hegyére (harmad fél magyar mért földnire esik Pádvától) el-vonámagát. Itten a' Puszta kietlent kívánván, hogy az Istenhez közelithetne, meszsze el-távozik az emberek társaságától, és út félen egy puszta, 's félig le-omlott kunnyóra akadván szalmával bé-fedegeté, 's hajlékocskát készite magának, a' melly igen kellemetes vala előtte, mivel Krisztus Urunk Jászlyát, és az ö hallatlan, szegénységét szüntelen eszébe juttatná. Innen, hogy a' kisded JÉsus szegénységéről, és már férjfikorban való magános életéről tapasztalható képpen elmélkedhetnék, eképpen rendelte életét. Koldulásával keresett eledellel is szükön, 's sanyaruan támogatta magát, és e' rongyos kalibában, mellyet szél, eső, hideg egybe járt, a' földre hintett szalmán fekszik vala. Továbbá elméjét a' mennyei dólgok elmélkedésére, hogy közönséges szokása felett fel-serkenthetné, minden nap kész akartva ostorozza vala testét. (a) *Meg-emlékezvén a' pusztába vivő, 's ott a' szivhez szólló Istenről*, (b) *figyelmetesben halgattya vala, mit szóllana benne az Úr:* tudniillik mind úntalan imádkozván; és ha mi üres időcskéje fordúlt, aztis a' Szent könyvek olvasásában, és az örök dolgokról-való elmélkedésben töltvén.

Meñyi alkalmatlanságot, és sanyarusságot szenvedett ittē, 's viszont melly tiszta, és kívánatos gyönyörködtetések kel látogattatott a' meñyei VőLegénytől könnyebb-fel érni elmével, hogy se nyelvel ki-mondani. Tudó dólog az, hogy az gyüjtött alamisna olly kevés vólt, hogy ciak kenyérre-is alig vólt elégséges. Hogy ha ollykor egy kevés olaja, ázalék ocskája esett, akkor bé vendégséghez látszatott ülni. Ebben a' magános életben negyven napot (a' mennyei

Me-

(a) *Of.* 2. (b) *Psal.* 84.

Meſter kövétésére) nagy örömmel tőlte. Nem is lehet kétség abban, hogy Iſtennel-való társalkodásából lelke buzgosága, és Iſteni ſzeretettől gyuladozó ſzíve mind mennyei örömmel vigaſztaltatott, mind ſok ajándékokkal meg-áldatott. Ezután megint nap fényre jöve, és ugyan Kriſtus kövétésére tanitani a' népet, és az Iſten belső ſzóllamásából tanult igaſságokra oktatni kezdé. Prédikállásában e' módot tartotta; hogy meg-emlékezvén a' Kriſtus beſzédeiről mellyeket a' mezőkön, hegyeken, tengeren, és ennek partyain tett, valahol alkalmatoſságot látott, az egybe gyűlekeztek közi ment, és azokat predikálván, oktatta: leg-inkább pedig a' kiket ítilt, hogy az üdvőſségre ſzükséges tudományban tompa tudatlanok, és a' tanitáſokat ſem ſzokták gyakorolni, hogy eképpen az Iſten még azoktól is feltaláltatnék, a' kik őtet nem keresnék. Annakokáért az utzákon, és piaczokon halgatókat gyűtőgetvén, 's valamelly házból ſzéket ſzerezvén, és ezen álván, a' becsülletes, és örők életről az henyélőknek, és jáczodozóknak olly keményen prédikál vala, hogy némellyek, a' kik nevetség kedvéért oda gyűltek, beſzédének kemény fenyitésétől, és az Iſteni munkálkodásnak erejétől meg indúlván a' kaczagás helyet ſirva térnének meg. Semmi nagyobb csudálkozáſt nem okoz, ſe a' fel-vett munkát jobban elő nem mozdittya vala, mint a' pénz keresésének távóztatáſa, melly-is igen kellemetes jele mindenek előtt a' Szentségnek. Mert ſe az egybe gyűltektől ſemmit nem kérvén, ſe, ha valamit ők kényeken akartak adni, el nem vévén, minyájokkal el-hitette, hogy nem magát hanem máſok üdvőſségét kereſi. Igy a' Czelſzus hegyén maga tökélleteſségének gyarapitásában, és máſoknak az üdvőſségre való vezérlésében midőn foglalatoskodnék, Szent Ignátz Vicetziába hivatá. Itten mentől jobban lehetett magát el-kéſzitvén, nagy belső buzgoſsággal, a' melly bő könyvekre fakadott, első áldozatot tőn az Iſtennek. Nē csak azt itilted vólna, hogy a' kenyér ſzíne alatt hiſzi jelen létét a' Kriſtusnak, hanem egyſzer 's mind hogy ſzemeivel is láttya. Olly elme buzgoſsággal, és arczúllat gyúladáſsal vala, hogy a' kik az ő nagy örömből fogadozó könyveket orczáján sűrűen folyni látták könyhullatáſokat, meg nē tartoztathatták. És ezt az érzékenységekre ki-ható buzgoſságát élete fogytáig nem-más kép, hanem mintha moſt ſzólgálna leg-első Szent Misét, úgy meg-tartotta.

VII.

VII. RÉSZ

Bononiában, és Romában tanitásával szép haſznokat teſzen.

MÁr a' Jerusálemi útra rendelt nap az egéſz eſztendővel el-folyt vala, mindaz által ſemmi reménység (még az ellenség gállyái a' tengereken hevervén) nem mutattya vala magát, a' mellyen útat nyithatnának magoknak a' Szent földre. Fogadáſoknak tehát erre kötelező réſzétől fel-ſzabadúlván, más vala még hátra, hogy tudniillik a' Pápa Szent ſzólgálattyára, adnák magokat. Azért közönséges egyezésből el-végezék, hogy Szent Ignátz, Faber Péter, és Laynecz Jakab Romába menének, és a' Pápához járulván fogadaſok ſzerént minden tehetségeket a' lelkek ſegedelmére fel-ajánlanák. A' többi ez alatt Olaſz orſzágnak híres városira el-oſzolván a' Deáki tudományban foglalatoskodó Iſiakat az erkölcsös életre oktatnák, és a' kiket az Iſten közéjek rendelt, azokat magokhoz csatolnák. Az Akademiák felállításában Bononia juta Szent Xaviernek ezen Városnak nem kevés haſznára. Mert mihelyt Bononiába érkezék a' Szent Domonkos koporsójánál, kihez-is jeles tiſztelettel viſeltetett áldozatot, tőn. Ennek folyta alatt történet ſzerént meg-jelent Kaſzſzilini Er'zébet, Szent Domonkos ſzerzetén lévő Apácza. E' meg-ſajditván Szent Ferencznek Szentségét magát meg nem tartoztathatta, hogy vélle a' Szent Miſe után ne ſzóllana. Ezt a' Szűz Apáczát, a' közben esett, és folytatot beſzélgetés fel-gerjeſzté ezen Szent Férjſinak tiſzteletére. Er'zébetnek Attya Báttya Kaſzſzilini Hieronimus bölcs, és nemes Férjfi vala, ki-is Szent Petronius nevezettyén való káptalannak Egyik tagja, 's Szent Lucza Templomának (ehez közél tartott ſzálláſt Szent Xavier) megyés Papja vala. Tehát Er'zébet kérelmére meg-látogattya ezen káptalanbéli Urat Szent Ferencz és mind beſzédének nyájas kelletésével, mind ſzép erkölcsének kedveſségével annyira meg-ſzeretteté magát, hogy ő önkényén, és hoſzſzas kérelemmel maga házához hivá lakni Szent Xaviert. Illy Ember házához ő örömeſt bé-ſzálla, de hogy aſztalához űlne, azt éppen meg nem cſelekűvé, alami'znából (ſzokáſa ſzerént) élvén. Az ő tökélletes életének csudálója Kaſzſzilini ſzemeſen figyelmezett minden cſelekedetire, a' ki azután ſzép Virtuſinak dicsíröje is lett. Szent Ferencz tehát bátor nagyobb ſzándékkal, hogy ſe erővel jött légyen Bononiába (mert e' tájban egéségtelen vala) mindazáltal a' buzgóságnak ereje, teſti erőtlenségét bővön helyre hozta. Nem másképpen hanem, mintha leg-jobb

egéſségben lett vólna (olly nagy kivánság viſeli vala őtet, hogy mindenekkel jót tehetne) a' kereſztényi ſzeretetnek csak nem minden cſelekedetire ki-terjedet az ő kegyeſsége.

Minden áldot fel kelő fényes nap ſzokásáként áldozatot tévén az Iſpitalyokban a' betegeknek, a' Raboknak a' tőmleczekben ſzólgálni, a' gyermekeket, és tudatlanokat a' kereſztényi tudományra oktatni, a' gyónókat halgatni meg nem ſzűnt. Ezek felett az útzákon, piaczokon, a' ſokaságnak ſzűntelen, és haſznoſon prédikállott. Mert nem új, és finnyás, hanem régi buzgó, és Apoſtoli módot tartott a' Prédikállásban. Nem-is vólt az ő beſzédgyében ſzineskedés, 's czifrán egybe ſzedegetett, fűzőtt ſzavaknak cſinnya, hanem az elmének, és Léleknek buzgósága, fontos, és értelmes mődáſok, a' mellyeket dicsíreteſekké téſzen vala az egy igaſságot nézö beſzéd. Szemének, ſzájának, és minden tagjainak becsülletes, és alázatos járáſa, az ő belső Szentségét jelengeti vala. Arczúlattyának gyúladozáſa, ſzemeinek vídámsága, bizonyoſsá, teſzi vala, hogy valamit mondana, a' tiſzta ſzívből, lélekből ſzármaznék, és innen a' halgatók elméjének megvilágoſitására mint fáklyák, és akarattyok fel-lobbantására, bővebben hatnak vala: hogy nyilván meg-tetczenék melly(a) *igen tűzes* az Iſten beſzéde, midőn ugy hirdettetik az Emberektől, a' mint az Iſtentől adatik. Tudniillik Szent Xavier az Iſtennek félelmét, ſzeretetét az emberek ſzívébe oltani, nem az hívságos dicsíretnek vadáſzattyát czélyúl tette vala, mert a' lelkek üdvőſségét, nem magát kereſte. Továbbá é' vólt ſommája az ő prédikáczioinak, hogy a' Pokolbéli őrők, 'ski-magyaráſzhatatlan kínokat, mellyek a' gonoſzoknak kéſzittettek, és viſzont a' mennyei őrők bóldogságot a' jó életű embereknek vég nélkül - való jutalmát mindenek eleibe terjeſztené: és a' vétkek undokságát, kellemeteſségét a' ſzép erkölcsöknek nem ékeſen, hanem inkább hathatoſon meg-magyárázná. Eképpen lévén hintegetve az Iſten ſzavának magva, ſzaporán meg-fogant a' ſzívekben, és Iſtennek 's Sz. Ferencznek kívánatos gyümőlcsőt termet. Mert ſzámtalan emberek Iſten kegyelméből, a' vétkek feneketlen undokságából ki-láboltak, máſok 's nē keveſsē a' Szentségek gyakorlásárá térittettek. Ezek felett nagy ſzámú pénz alami'zna gyanánt gyűjtetett: a' mellyből csak egy fillért ſem forditott maga haſznára, hanem utolsó pénſecskéig a' ſzegényekre feloſztván házan ként kereſte minden napi kenyerét. És ezel nem csak azt vitte végbe, a' mit kereſett, hogy életeket meg-jobbitván, Iſteńek élnének, hanem még azt-is a' miért egy nyomni fáradságot se tett, hogy őtet mind a' jó hír, mind pedig mindē ember dicsírné.

Valamint a' prédikállásban, úgy a' külőnős beſzélgetéſekben, és ſzolgálatokban csudálatos vólt Kaſzſzilini, ki-is Szent Xavierre ſzorgalmatoſon vigyázott, a' mint fellyebb emlékezénk, eképpen, beſzél vala Sz. Ferencz-

(a) *Pſal.* 118.

renczről. Szent Xavier, kevés, de hathatos beſzédű vólt. Ugyan-is az Iſteni dolgokról olly elme-béli indúlattal ſzokott vala ſzollani, hogy könnyen fel-lobbantotta ſzíveket az halgatóknak. A' Szent Miſe, 's kivált a' melly Kriſtus Urunk Kín-ſzenvedéséről vagyon, ſzólgálattya előtt, keſerves könyveket húllatott. Ezen Szent Misének folyáſa alatt, midőn az élők emlékezetére jutott, látta némelykor, hogy lelkében el-ragattatván az oltárnál ſzolgáló Ifiu bátor ruháját rángatta, ſemmi képpen éſzre nem vette intését: 's magához ſem tért egy órának le-folyáſa előtt Mert ő (amint Danielről mondatik) kívánságok Férjfia vólt, és ſok könyörgéleknek. Ezek a' dólgok tehát ſokakot a' Polgárok közűl, és leg-elsőbſzőr-is az ő gazdáját nagy buzgoságra kézen-fogva vezettek, és el-menetele után-is ſzép emlékezetit fen tartották Sz. Ferencznek. Azért-is Bononiában mind fáradozáſinak, mind jó illatú életének ſokáig fenmaradó jeleit hagyá. Mert Kaſzſzilini a' Szent Xavier lak-helyét ezután becsűlletben tartván az öjjáró kelő társainak ſzállásúl rendelé. Midőn pedig az időnek forgásával a' JÉſus Társaſága Bononiábã lak-helyet keresne magának (kétség kivűl az Iſten rendeléſe ſzerént) a' Szent Ferencz lakáſa ſzomſzédgyában épűlt ház, és a' Szent Lucza temploma a' mellyben ſzokott vala Szent áldozatokat tenni adaték néki. Az időt a' Szent Xavier ſzállását az ő Szent életének fen-forgó emlékezete, és az helynek becsűlléſe kápolnává ſzentelé, hogy ez, Szent Xavier mind ſzállásának, mind Szentségének emlékeztető őrők jegye lenne. Tovább ez a' kápolna midőn a' Sz. Lucza temploma ujonnan épittetett, az új templomhoz tóldatott, és a' JÉſus környűl metéllésének tiſzteletére ſzenteltetett. El-hitetheted magaddal, hogy az Iſten Szent Xavier által rendelte ezt a' Társaſágnak.

Bononiában való ſzent, és gyűmlőcsős fáradozási után a' végezés ſzerént ezen őtt ſzáz harmincz kilenczedikben a' nagy bőjtnek közepe folytán Romába érkezék. Ekoron ſzálláſt tartanak vala a' Papok, a' kertek hegye alatt (Szent Háromſág hegyének nevezék) épűlt majorban, a' melly lakáſt kéreméſekre engette vala Quirinus Garſon becsűlletes Romai, és áitatos Polgár ember. Itten alamisnából taplálgatván magokat, máſok üdvőſségét, 's magok tőkélleteſségét ohajtván elvégezék közönségeſen, hogy a' Kriſtus ſzőllőjében tehetségek ſzerént munkalkodgyanak reménlvén, hogy az igaz hitnek fő Váraſsában melly ſzámtalan Mártirok könyvével véréval meg-áztattatott az, áitatoſságnak bő gyűmőlcsit fognák ſzedni. Mindenek előt tehát, hogy Sz. Stanácsokat ſzentűl végbe-is viheſsék, a' Szentséges Pápa hely-tartójához, és Roma megyés Papjaihoz meñek ſzabadságot nyervén, hogy valahol tetzenék nékik, ottan prédikállanának, a' Váras fő Templomit el-oſzták magok közt. Sz. Xáviernek, és Fábernek Damaſusban

a' Szent Lőrincz híres, és nemes Temploma juta, hogy ottan egy más után prédikállanának az egybe gyűlt Népnek. Ebben a' Szentegyházban azért a' fzámofon egybe gyűlt teknek nem cſudálatos, hanem fzükséges dólgokról prédikálván, el hintegetett mennyei magvához hafonló gabonát aratott, és nem cſudájokra (ez a' czélya a' Prédikatoroknak) hanem üdvőſségekre vólt az halgatóknak, Mert a' Romai népet gyakor befzédivel a' becsülletes jozan életre, a' Szentségek gyakorlására felgyúlafztá, és a' több Társai-is tellyes tehetséggel erre igyekezvén a' Romai buzgoság viſzont gerjedezni és Romának hajdani fzentsége fel-kezde tetzeeni. A' nép oktatáſa közőtt el nem feletkezék Szent Xavier a' kisdedekről sőtt ezeket fzorgalmatosban útzán ként a' kereſztény tudományra hít ágazatira bővebben oktattya vala: tudván, hogy a' Váraſok formáláſa, fő képpen fűg a' kisdedek jó oktatásától. Ezek alatt a' Papok tanácskozásából, és végezéſiből a' JEſus Társaſága ſzerzetes rendé lőn: de nem cſak othon a' kő falak közőtt kezdett ſzereztetni, hanem kivűl-is mind tőkélleteſsége, mind fáradozáſa hellyesé hagyatatván dicsírtetett aňyira, hogy a' Szent Ignátz Társainak hire által hatna végső tartományokra kívánván Iſten ő Sz. Felsége, ezen fáradhatatlan nemzetséget az egéſz világra ki-terjeſzteni.

VIII. RÉSZ.

India, az Iſtentől Szent Xaviernek rendeltetik.

MÉg a' Szentséges Pápának fő Papi hatalmával meg nem erősittetett vala a' JEſus Társaſága, midőn Luſitániának harmadik János Királyát a' Sz. Ignátz és Társai ki-terjedett ſzép híre arra vivé, hogy ezek közűl egynéhányat a' Szentséges Pápától és Szent Ignátztól, Maſcarena Péter követtye által kéretne. Kérelmének e' vólt oka, hogy az időt a' Luſitániai Király had: gállyái nẽ kevésb ſzerenczével mind méríſséggel, mind ez ideig járatlã tengerekẽ a' régieknek csák álmokba sẽ tűnt tartományokra útakat nyitottak, és ſok fene, vad Paraſzt nemzetségeket meg-hodoltatván Indus, 's Gánges nagy folyó vizeit által hágván, nap keletnek ſzomſzédságáig el-hatottak. Ezen Nemzeteknek a' Kriſtus hitére való megtéritéſek, melly nehéz dolog vólna, bőlcſen által látván ez a' felséges Király igaz valósággal való buzgó Embereket intéz vala magában a' Szent Evangyéliom hirdetésére: azt itilvén, hogy nem vólna méltó a' Kereſztény Királyi névre ha a' néki meg-hódolt népekkel térdet nem hajtatna a' Kriſtusnak. Szent Ignátz-

ról,

ról, Társairól és egyetemben nagy tökélletességekről, 's az emberek segedelmében való fáradhatatlan szorgalmatosságokról sokak levelei által bővön tudosittatott vala. Annak okáért illyen Férfiakat kívánván Szent Szandékinak ki fejezésére, Mascarénának maga követtyének felette nagyon meg-hagyá, hogy mind a' Szentséges Pápától kinek-is akarattyától őket éppen, 'segétszten függeni hallotta vala, mind Szent Ignáztól e' Társaságnak szerzőjétől mentől többet lehetne, az ő nevével kérne közüllök. A' követ szorgalmatossága meg-felelt a' Király kivánságának. A' Pápával, és Szent Ignátzal úgy végezé a' dólgot, hogy kettőt (illy kevés számból többet nem lehete) a' Király kivánságának bé-tellyesitésére el-küldenének. Sok fáradsággal, és nagy veszedelmekkel határos vala ez a' parancsolat; mert több holnapok el-fogyásáig a' tengernek véghetetlen széleségén, zabolátlan habjain, mint egy más világra, kellet evezni, és a' fene nemzetségeknek mind köziek iktatni, mind pedig őket oktatni, egész veszély vala.

De ezen félelmek meg rémithetnek másokat de nem a' Kristust, 's az ő keresztét szerető Férfiakat, (a) *kiknek életek a' Kristus, halálok nyereség*, és kívánva kívánnyák vala a' Kristusért szenvedendő halált. Azért tuttokra esvén, hogy kettőnek Indiába kellene evezni: minyájan ezen utazást ohajtván illy nágy dolognak végét függőben lévén várják vala. Még ez időt nem annyira függőtek parancsolattyától, Társai mint tekéntetétől Sz. Ignátznak, kit-is mind szentségére, mind a' Társaság szerzésére nézve méltó képpen tiszteltek. Ő elsőbször az Indiai útra Roderikus Simont, és Bobadilla Miklóst, a' többinek nem kevés, de Szent versézésére választotta vala. De az Istentől Szent Xaviernek rendeltetett vólt ez az új világ. Már Simon, bátor a' negyed napi hidegtől rázattatnék, alkalmatosság adván elő magát Lusitaniába által ment vala. De még Bobadilla Romában az ágy fenekéhez szegeztetvén a' betegségtől a' követtel, ki is siettette úttyát, el nem mehet vala. Annak okáért Szent Ignátz az Istennek buzgóbban könyörögvén magához hivattattya Szent Xaviert, kinek-is már szíve hol mi jót vágy vala. Akkor vidám tekéntettel szokásaként. „ Tudniillik úgy mond: Fe„ rencz néked rendelte az Isten Indi„ át. Bobadilla az én intézésem sze„ rént a' mind látod vesződvén a' „ nyavalyával el nem mehet: a' több „ Társaink jóbb részen a' Szentséges „ Pápa akarattyából Olasz országban „ Szentül foglalatoskodnak. Én té„ ged magam mellet akarálók más „ hasznokra tartani; de más az Isten„ nek akarattya, (b) *a' ki el-választott „ az ő Evangyeliomára.* Erre forditsd te„ hát gondolatidat nemes erkölcsű „ Férjfi, kövesd a' vezérlő Istent, „ a' ki téged bizonyos jelekkel Indiá„ ba hiv, gyulaszszon fel téged illy „ fel-

(a) *Philip.* 1. (b) 2. *Cor.* 1.

„ felséges dologra az a' mennyei „tűz, a' mellyet te beñed mindég gerje- „ dezni láttam: elméd nagy indúlat- „ tyához, illy roppant orſzághoz, a' „ földiek, és mennyeiek várakozásá- „ hoz végy méltó tanácſot. Hogy „ több ſzót e' jeles dólogról néked „ ne tegyek, a' te gyakran tapaſztalt „ ſzép erkölcsid, és tudni-illik „ nem csak parancſolatimat, de még „ meg jelentett ſzándékimot-is előre „ végbe vivő engedelmeſséged cſe- „ lekſzi. Sőtt még ezt is ſzükség fe- „ lett hozám elé, mivel bővön elég „ lett vólna mondanom: Eredgy In- „ diába a' téged hivó Iſten után. Ezekre Sz. Xavier ſzemérmeſen meg-prúlván, minekutánna meg-mondotta vólna, hogy ő a' Kriſtusért kéſz mindeneket el-ſzenvedni, őrömétől bővön könyvezvén, hogy Iſten után ſzándékát bé-töltötte, meg kőſzöné. „ Érzette ő ugyan (úgy-mond) ré- „ gen magában az Iſtennek belső ſu- „ gárlását, a' mellyel hívatott az In- „ diai népek üdvősſége keresésére, „ de már ezen Iſteni ihleléſt, mivel „ az Iſten akarattyának magyará- „ zóját hallya, éppen által-láttya. „ Annak okáért akár minémű terhes, „ es veſzedelmes legyen küldéſe, „ minden kétségeskedés nélkül fel- „ vállallya. Mert bátor Iſteni, és „ Emberi ſegedelme ne lenne-is, az „ Iſten akarattyának végbe vitelére, „ ſoha mindazáltal kéſeségében fo- „ gyatkozás nem eſik, és életét, 's- „ engedelmeskedését egy vég fogja „ el-végezni.

Ebben a' dologban nem csak az engedelmeſségben-való kéſzsége, hanem elméjének nagysága-is ki-tetczett. Ez idő folytában ſohúlt lakáſa a' JEſus Társaságának, Romát ki-vévén, nem vala, a' hol fejét csak egy étſzaka-is meg-hajthatta, avagy egy óráig meg-ſzálhatott vólna. Luſitániában, és Indiában a' micsodás lakáſt ſzerzene, ollyan vala léendő. Az Indiai út továbbá, és a' fene pogányok kőzőtt léendő forgáſa nem kevésb veſzéllyel, mint inséggel egybe vala kapcsolva. De ő égvén a' Mártiromságra, a' mitől eltíltá a' Jerusálemi utaknak gátláſa, annak Indiában léendő fel-találásával kezdé táplálni reményét. Ezekre való nézve minden veſzedelmet, Iſtenben ſzegezett bizadalma után, nagy bátorsággal meg-vetvén, Szent Ignátz Parancsolattyára, mint menyből eſett ſzóra engedelmeskedék. Azért-is el-válván tőlle, mindgyárt az útnak kéſzűle, őrvendezvén, hogy ſzíve kívánsága az Iſtentől bétellyeſittetett. Nem-is vólt ſenki Társai kőzűl, a' ki nyilván bizonyságot nem tett vólna, hogy az Iſtentől válaſztatott Sz. Xavier ezen Orſzág Apoſtolságára. Mert eſzekbe jutnak vala, Indiáról, és Jáponiáról gyakran eſett beſzédi, a' mellyek folytatáſiban ſzánakodik vala, hogy ezen Orſzágok népei a' Kereſztyén Hit tudatlansága miatt őrőkké el-veſznének. Ezért-is őtet ennek a' kárhozatnak el-távoztatására leg-alkalmatosbnak itílik vala lenni, mivel leg nagyobban ſzánakodott rajtok. Emlegetnek vala

egy

égy jeles látáſt-is: eztet hajdonában Szent Ferencz mint Tanúló Társának meg-beſzéllette vólt Láineznek, és ez máſoknak. Gyakorta látta álmában Szent Xavier, hogy olly nehéz barna Induſt hordozna vállain, hogy ennek terhe alatt meg-fáradván álmából fel-ſerkenne. Ez inkább vólt jele jövendőbéli dolgainak, hogy ſem az álomnak játczottatáſa, a' mint a' történt dolog ezt azután meg-bizonyitotta. Szent Ferencz tehát biztató reményét, 's minden gondolattyát Indiára vetvén illy hoſzſzú útra más nap el-kéſzüle, 's tudományt tőn, mennyire becsüllené a' földi dólgokat, a' ki mindenkor kéſz vólt az Iſten követésére.

IX. RÉSZ.

A Szentséges Pápához menvén, és Luſitániába útazván nagy jóságos cſelekedetek jeleit mutattya.

MInek előtte az útnak indúlna, itílvén, hogy minden dólgai úgy jutnának ſzerencsés végre, ha a' Kriſtus Hely-tartója hagyásából vetné vállait e' nehéz hivatalra: azért, harmadik Pál Pápához megyen: ſzokás ſzerént lábait meg-csókolván, áldáſt, és bizonyos bucsúkat kér, hogy igy Indiába titkos Parancſolattal küldetteſsék. Es a' Szentséges Pápa őrvendezvén Indiába-való kéſzületén kegyeſen fogadá őtet. Ezután áldáſſal, 's búcsúkkal nem cſak őrőmeſt, hanem bővőn-is meg áldván e' formán beſzélle néki. „ Bizonyára nagy hálákat „ mondok, és adok az Iſteni kegyeſ„ ségnek, hogy az én fő Papságom„ ban viſzſza fog térni Indiába az hit, „ melly az Apoſtolok által hajdan bé„ vitetett, de idő kerültével a' Po„ gányok erkőlcstelenségétől el-nyo„ mattatott. Te pedig nem cſak „ Iſtentől (a' kinek ſzeméllyét vi„ ſellyük) vett hatalmamból, ha„ nem az Iſten fel-ſerkentő ſugárlá„ sából-is nagy ſzível lélekkel vedd„ fel ezt a' felséges hivatalt, meg„ emlékezvén, hogy az Iſtentől em„ berek által küldettettél Indiába. „ Ki légyen, a' ki hív, nem ki 's „ mi légy te, magadban fontold-meg. „ Elmédbe forgasd, hogy attól hi„ vattatol, (a) *a' ki azokat, a' mellyek* „ *nincſenek, elő ſzólittya, mint a' mel*„ *lyek vannak.* Mert nem-is válaſzt az ő „ munkáira alkalmatoſakat, hanem „ válaſztván állkalmatoſakká téſzi. „ Valakit valaſztand, annak mind „ éſzt, mind eröt adand bővségeſen. „ Hanem ha ez-is homályos, hogy „ az Apoſtolok-is magokra nézve „ éppen alkalmatlanok vóltak, és „ még-is ezek a' tudatlan Halászok

(a) *Rom.* 4.

„ miket nem cſelekettek az Iſten „ küldéséből, és vezérléséből? mel- „ lyik orſzágot, mellyik nemzetet, „ mellyik nemzetséget meg nem ho- „ doltatták a' Kriſtusnak? és hogy „ a' többiről ne ſzóllyak, Szent Ta- „ más Apoſtol mely ſzerencséſen hir- „ dette a' Kriſtus Hitét Indiában, „ a' hova-is te moſtanában ugyan azon „ Iſten akarattyából ſzándékozol! „ hány feneNemzetet meg-ſzeliditett! „ hány bálványnak forgatta fel oltá- „ rát! hány orſzágra emelte a' Kriſtus „ kőnyű igáját! téged ſe tégyen a' „ ſanyarúságnak, avagy hálálnak „ félelme bátortalanabbá. Igen kevéſ- „ re becsűlli e' jelen-való életet, a' „ ki az örökkétig tartót elméjén for- „ gattya, és a' halandó embernek a' „ becsűlletes, és bóldog halált tellyes „ kívánsággal kell ohajtani; a' ki pe- „ dig meg-veti, avagy kívánnya az „ halált, nehéznek, keſervesnek, iſzo- „ nyatosnak hogy látsatathatik? In- „ dúly tehát az Iſten vezérléséből, Sz. „ Tamás példájaként a' Kereſztény „ hitet meſzſze terjeſzd-ki nap kelet- „ ben. (a) *Nem rövidült-meg az Úr* „ *keze.* A' ki régen az Anya-ſzent- „ egy-házat épitette az Apoſtolok „ által kövétkező időkben ugyan az „ az Iſten az Apoſtoli Férjfiak által „ neveli, 's ékeſiti.

Akkor Szent Ferencz arczúlattyán látható mély alázatoſsággal viſeltet- vén eképpen felele. „ Mit végez- „ hetek e' dologban Szent Atyám, „ miért válaſztattam én kiváltképpen „ illy felséges munkára, bizonyára „ nem látom; azoknak bízom itiletek- „ re, a' kik engemet válaſztottak. „ Nem az engedelmeskedőnek tiſzti „ vi'sgálni, mennyit viheſſen végbe, „ a' parancſolót illeti ez. Mentől pedig „ keveſſebbet bízó magam erőmben, „ annál bővebben ragaſzkodom az „ Iſteni ſegedelemhez, és gondviſelés- „ hez. (b) *A' ki a' világ erőtlenit vá-* „ *laſztotta, hogy meg-ſzégyenitſe az erős-* „ *ſeket, hogy ne dicſekedgyék egy teſt-is az ő* „ *ſzíne előtt.* Azért olly reménység- „ gel bíztatom magamat, hogy a' kinek „ mozditásából illy nagy hivatalt „ magamra vállalok, annak ſegitsé- „ gével akarattya ſzerént el-is vége- „ zem. „A'Szentséges Pápa midőn te- kéntetéből, és beſzédéből Szent Xa- vier elméjének terméſzet ſzerént-va- ló nagy indúlattyát meg értette vól- na, itílvén, hogy az India népei között az igaz hit ki-terjeſztőjének nagyobb hatalom vólna ſzükséges, Fő Papi hatalmábā a'mennyire ſzükséges- nek fogná itílni, réſzsé tévé. Ugyan-is Sz. Ferenczet Indiábā Apoſtoli követ- tyének rendelé, és ezen végezéſről- való függő pecsétes levelét, a' kö- vetnek kezébe adá, hogy a' Király- nak által vivén, midőn Szent Xavi- er Indiába meg-indúl, ha ſzükséges- nek itílendi, tiſztellye-meg e' Bullá- val őtet. Szent Ferencz tehát illy nagy méltóságnak el-viſeletére elég- telennek itílvén magát, hogy el-ha- laſztatott, mint ſem ha moſt vélle közöltetett vólna, vigabban tére ha- za. Innen Társai, 's maga könyvének egyben elegyedett bő hulláſi között minnyájoknál maga kívána-

(a) *Iſ.* 59. (b) 1. *Cor.* 1.

to-

tosságát hagyván el-indúla, éppen semmit az egy szokott öltözetén, és Romai *Breviariomán* kivül egyebet el nem vévén. Rómából Lusitaniába el-mene Mascarenával a' Király követtyével, és Kámertes Pál Társával (ez e' napokban atta magát Szent Ignátz tarsaságába) Kristus Urunk születése után az ezer ötszáz negyvenedikben, és azonnal ez útazásban nem homályosb jeleit atta a' becsülletnek, mint a' Szentségnek. Mert bátor a' mennyei dolgoknak elmélkedésében merült vólt légyen, meg-emlékezvén az emberségről annyira kívánt mindeneknek szólgálni, hogy a' vendég fogadókban úti Társainak hagyná az ágyat, és szobát, a' leg-alkalmatlanabb dolgokkal meg-elégedvén: söt meg-szünvén a' szólgák, a' lovak gond-viselésére, 's más szólgai köteleségekre le-bocsátkoznék. Szólgának inkább hogy se úti Társnak itílhetted vólna lenni. Továbbá senki se a' társalkódásban vigabb, se az emberségben becsülletesb nem vólt nálánál, mindeneket minden úton módon igyekezett magához kötelezni, kegyesen egyenként meg-szóllitotta, nyájason maga-is mások látogátására el-ment, és az hozzá jövőkőt kedvesen fogatta, mindétig víg arczúlattal, könnyen, és örömest másoknak szólgált, és örvendetes víg beszédeket folytatott.

De mind ezekben (és ez éppen nehéz dolog) olly módot tartott, hogy nyájaskodását illendő maga viselete kormányozván, mind szavában, mind cselekedetében Szentsége ki-latszatnék. Tulajdon, 's örök szokása vólt szentül, és a' Szent dolgokról beszélgetni, és minnyajokat, valakikkel együtt társalkodik vala, alkalmatosság adván elé magát, avagy egyenes beszéddel-is a' vétkek gyülölésére, életek jobbitására hajtogatott, intvén, hogy inkább irtóznának a' gonosztól, hogy sem ennek orvoslásától. Az eféle igaz mondások csipését szép emberséggel meg-szokta vala édesiteni. És kű lömb-féle történetek a' Szent Xavier szorgalmatosságát, nem anyira a' szóbéli ajánlások, mind a' cselekedetek tették csudálatosabbá. A' követ keményen meg-feddé szálás készitő szolgáját, hogy túnyán készitette a' szálláft. Ez el-távózván Ura szeme elől (a' mint egy mértékben mérges, és nyelves vala) a' több Úti társai hallattára, szent Xavier jelen létében méréfzül meg-gyalázá Urát. Szent Ferencz a' várakozáft hafznosbnak itílvén, miglen le-lohadna a' méreg, 's meg-csendesednék az elme, hogy kellemetesben venné az orvosláft, ebben az alkalmatosságban el-halgatá nyelveskedését. Más napra kelvén ezen Ember után veté szemeit alkalmatosságot keresvén meg dorgálására. Enyészetre hanyatolván a' nap ez az elől járó Inas szokása szerént siettetni kezdé úttyát, hogy jó szálást készithetne. Szent Ferencz tehát azonnal lóra ülvén (gyakrabban ugyan a' szegénység szerelmére nézve, bátor lóbéli alkalmatosság lett légyen, gya-

log útazott) sebes száguldásban utánna igyekezék. Már-is nyomában vala, midőn ezen szolgának lova el-botolván maga alá nyomá urát. Kőzél vala a' veszedelemhez, midőn oda juta Szent Xavier, és ki vonó veszteből. Majdon el-szánt intésére útat nyitván, mi kővetett vólna tégedet úgy mond, ha a' hirtelen halál, mellyis nem meszsze ál vala tőlled, ki-tolyta vólna Isten haragjában lévő lelkedet, minek előtte a' tegnapi mérgedről, és szabad nyelveskedésedről meg-kővetted vólna? ez a' kérdés ennek a' szólgának elméjét (mivel még a' veszedelem, mellyet el-távoztata, szeme előtt forog vala) úgy meghatá, hogy szivébe szállana. Annak okáért meg-emlékezvén tegnapi eszelős mérgeskedéséről, haragjának, és nyelvének moz'datlan zabolátlanságát meg-ismeré: 's azután Szent Xavier tanácsa szerént meg botránkozott úti Társainak eleget tőn.

Továbbá Szent Ferencz midőn Társait minden tehetséggel fáradságokban enyhitené, a' veszedelmekben forgókat, hanem lehetett szólgálattal, könyőrgésével segitette. Egyik a' kővet fő kővetői közűl némelly sebes víznek, bátor minnyájan ellenzenék, gázolásra hajtván paripáját végső veszedelembe juta. Már a' zúgó habok közé borúlván lovát meg nem fordithattya vala, és az őrvényekbe kerekedvén a' sebes víz ereje bizonyos veszedelemre forgattya vala; midőn a' többieket a' félelem el-fogta vólna, Sz. Ferencz buzgósága ezt a' szem-látomást-váló veszedelmet el-távoztatá. Mert minnyájokat az Isteni segedelem kérelmére fel-inditván, maga buzgóbban kezde esedezni. Nem eség héába könyőrgése. Hirtelen ez a' lovag az árok mélységéből ki-menekedvén, a' hol csendesebb vala folyamattya a' víznek, meg-lábaltatá lovával; és meg-bátorittatván az Isteni segedelemtől, és Társainak biztatásától a' tulsó partra ki-gázola: bizonyára minnyájok itílete szerént Szent Ferencz esedezése által e' nyilván-való halálból viszsza téritteték. Innen, mivel a' havasok tetején úttyokat kelletnék folytatni, a' széltől fel-túrott havaknak garmadái a' veretlen útak, 's befedezett kő-szirtek gyakran nyakra, 's főre botorkáztatták az elől járó lovagokat. Történetből tehát a' kővet iró Déákja lováról le-fordúlván, temérdek mély egybe-hánt havakban el-merüle. Ez az eset egy sík, 's meredek kő szálról esék, a' mellynek allyán sebessen forog vala egy havasi patak. A' veszedelemnek nagy vólta a' kőzél valókat el-iszonyitá a' segedelemtől, a' kik látván a' mélységet, azt itílik vala, hogyha segiteni akarnák, méltán félhetnének ne talántán őket-is maga után ránta-ná. Eképpen a' félelem sziveket el-fogván, 's egy más szemébe nézvén egy nyomban állanak vala. Midőn a' félelem miatt igy késődnek, el-érkezik Szent Ferencz, a' ki többet gondolván másoknál, hogy sem maga életével, hamarsággal le-szőkék lováról, és az Iró-Déákot nagy erővel a' hó alól ki húzván bizonyos ve-

veſzélyéből ki-ſzabadítá haſonló maga feje veſzteségével. Illy nagy jó tétemányért annyira Szent Xavierhez édeſedék az az Iró-Deák, hogy mindég mint édes Attyát tiſztelné. Sőtt maga-is a' kővet mind ezekre a' ſzép cſelekedetekre, mind Szent erkőlcseinek kellemeteſségére nézve kivált-képpen ſzereti vala Szent Ferenczet. De nem cſak úti társaira határozá ſegitő ſzolgálattyát, akár ki elé fordúlt, tehetsége ſzerént ſegitette; kivált a' vendég fogadókban, és korcsomákon mindeneket oktatván, és intvén a' kereſztényi becsülletes Szent életre.

Ezek után az ő jeles buzgosága, a' ſzerzeteſektől követhető, máſok előtt cſudálkozáſt okozó példáját adá az Evangyeliomi tőkélleteſségnek. A' Spanyol havaſokat által hágván már Pámpelon határira léptek vala. Nem meſzſze esék ide Hazája, Annya, és vér Attya-fiai nem igen úton kivűl valának, tutta, hogy ha ezen alkalmatoſsággal nem él, Indiának tengereken túl eſvén fekvéſe, ſoha többſzőr módgya nem léend látogatáſokra. Látta egyſzer's mind, hogy édes Annyától (már az Attya kimúlt vólt e' világból) ſe véreitől gátolása, avagy veſzedelme nem lenne. Kérik vala úti Társai, unſzollya vala a' kővet, hogy üdvőzőlné őket ez út alkalmával. Szent Xavier mindazáltal, netalántán példája által jővendőben egy valamelly vigyázatlanb Társának ártana, ſemmi képpen reá nem álla, hogy kőſzőntéſekre ki-térne egy kevéſſé az útból. Eképpen vérségéhez-való Sz. gyűlőlségét ki-jelentvén, magát a' Kriſtus igaz Tanitványának lenni meg-bizonyitá, és példát ada az Iſten ſzolgálattyára fel-ſzentelt embereknek, hogy annál-is inkább, ha az Iſteni ſzolgálatban gátot vetnének Attyok-fiai, ellenségek gyanánt tartanák véreket. De netalántán ez a' látatlan dolog meg-bántaná a' kővetet, és az ő Társait, kik ezt a' mennyei bőlcseséget nem értették; nyájas beſzédével, és ſzép okokkal e' béli cſelekedetét helyesnek kivánná állitani. Azért ſzaporán kereſztül menvén Spanyol orſzágon Oliſſiponba a' Luſitániái Királyhoz ſiete a' kővettel egyűtt. És a' kővet Szent Xavierrel-való titkos, és régi barátkozáſa után, úgy annyira fel-gerjede ſzeretetére, és cſudálására, hogy magát meg nem tartoztathatván, az útból levelet irna Királyának, a' Szent Ferencz dicsíretiről, és Poſta ſzolgája által előre el-küldené. A' melly dolog nagy kívánságot ejte Szent Ferenczről a' Király ſzívében mind meg látására, mind pedig tiſztelésére. Azért immár hirében iſméretes lévén, 's felette nagyon várattatván el-érkezék Oliſſiponba.

X. RÉSZ.

A Luſitániai Király kegyeſen fogadgya; az Oliſſipon béliket az áitatoſságban-való ſzorgalmatoſságra gerjeſzti.

LUſitániának leg-főbb, 's nagyobb Királyi városſa Oliſſipo nem meſzſze fekſzik a' tenger parttyától, a' gazdag hajóknak meg nyúgtatására ſzép rév épittetett a' Tágusnak tengerbe dőlő folyamattyában, melly-is a' Városnak egyik falát moſogattya: hires ez az Indiai Árúk Vásáros kereſetiben. Mihelyt ide jutának, Szent Xavier azon helyre-való, a' honnan Indiába menendő vala, ſzerencsés el-érkezésén őrvendezvén, Roderik Simont Indiai úttyának Társát, ki-is már régen (a' mint fellyebb meg-irtuk) által érkezett vala, még a' negyed napi hideglelésben találá. És talán e' napon viſzont el rázta vólna, de csuda dolog! ezt a' beteg embert vélletlen meg-ölelvén, olly nagy őrőmmel tőlté-el, hogy a' hideg éppen ki-maradván akár az őrőmnek nagysága, akár pedig a' Szent Xavier *Virtuſſa* a' betegségnek minden ereit meg-fojtá. Annakokáért mihelyt az útazásban el-bádgyat erejét meg-ujitá, fel-hivattatván az udvarba Simonnal együtt felmegyen a' Királyhoz, és az Indiaiak ſegitségére fel-ajánlá magát, 's mindē tehetségét. A' Király, ki-is már ſokat hallott vólt kővettyétől a' Sz. Ferencz tőkélleteſségéről, mind a' kettőt kegyeſen fogadván a' fő Urak hallattára: „ Felette igen, úgy „ mond őrvendek Lelki Atyák a' „ ti Luſitaniába-való ſzerencsés el-„ érkezéſteken, melly Indiának ůd-„ vőſségére ſzólgál; nemis kétlem, „ hogy ez a' dolog nem kevésb őrő-„ met okoz néktek, mint én nékē „ Mert a' ti ſzorgalmatos munkálkodáſtokra meg-nyittattak Indiának kiterjedett ſzélyes határi, a' mellyek, „ a' mint is reméllem ſerényen, és „ álhatatoſon miveltetvén bő Lelki gyűmölcsőt fognak termeni: „ mivel éppen kéſz mindenűtt a' Kriſtus hiteire való hajolás. Én bizonyára orſzágláſomnak minden réſzeiben mindétig nagyobra fogom „ becsűlni a' hitet az orſzágnál; és „ végtére akkor itílendem azon nemzetség Királyának magamat, midőn „ meg-hallom, hogy a' menybéli Királynak ſengedelmeskednek. Minek okáért ſemmit énnékem, és „ reméllem, hogy az Iſtennek „ ſem cſelekedhettek kedvesebb dólgot, mint, ha velem együtt egéſz „ tehetségteket úgy terjeſztitek nap „ keletre, hogy a' Kriſtusnak meg-„ hódoltaſsátok. Ha a' ti tőkélle-„ teſségtektől el-haſonlottakhoz „ vólna beſzédem, intenélek titeket, hogy a' kereſztűl álló, és

viſz-

„ viſzſza vonó terméſzetnek nehéz
„ ségétől, a' tengerek félelmitől, nagy
„ nyomorúságitól, ennek a' csak nem
„ véghetetlen útnak, és azoktól a'
„ vad Paraſzt népektől meg-ne irtóz-
„ nátok; vagy-is hogy a' ti buzgó-
„ ságtok ne kéſedelmeskednék oda
„ menni, a' hova maſokat a' telhe-
„ tetlen kívánság csak nem ſzárnyon
„ viſzen. De miért igyekezem én a'
„ ti égő elmétek indulattyát ſzava-
„ immal lobogtatni, mivel jól tu-
„ dom, hogy ti Kriſtusért, és a'
„ Szent Evangyeliomért vitézked-
„ vén, az Iſten dicsőségét, és az
„ Emberek üdvőſségét a' veſzedel-
„ mek között kereſitek? bizonyára
„ ſemmit bé nem zárt úgy a' terme-
„ ſzet, hogy oda el ne hathaſſon az
„ igazán-való nagy elme. Iſten ke-
„ gyelméből nem csak Indiába, ha-
„ nem nap keletnek leg-végsőbb ha-
„ táriban-is kaput nyitandotok az
„ Evangyeliomnak. Ottan titeket
„ vár, vagy érdemekkel ékeskedő
„ élet, vagy a' dicsőséges halál.
„ Azért míg a' gállyák el-kéſzülnek,
„ és a' tavaſz ki nyílik, ti-is az útra
„ ſzükséges dolgokat kéſzitſetek. A'
„ mi gondunk léſzen arra vigyázni,
„ hogy ſe Luſitániában, ſe Indiában
„ meg ne ſzükűllyetek. „

Akkor ők meg-hálálván Királyi ke-
gyelmeit e' kép felelének: „ Hogy
„ már régen tudgyák az Iſteni tiſz-
„ teletnek öregbitésére czéllozó fő
„ ſzándékját; bő adakozását pedig, és
„ alami' ználkodását kivált az igaz hit
„ terjeſztésére nem csak Romában
„ maſoktól hallották, hanem tapaſz-
„ talták is, a' minapi útozaſokban,
„ hogy inkább azon kellene leni min-
„ den igyekezeteknek, miképpen le-
„ hetne illy felséges Király kegyel-
„ meinek méltán meg-felelni, mint
„ ſem arról kételkedni, ha magától
„ meg nem haſonlik e' ennek utánna?
„ és mivel ſzíveknek egyetlen egy
„ kívánsága az, hogy Indiára, és más
„ Pogány tartományokra viraſzthat-
„ nák az Evangyéliom világát, biz-
„ váſt csekély tehetségekkel élne
„ India, 's nap kelet ſegítségére. Mert
„ bátor mind magokat, mind őtet
„ ismérnék, és tudnák önnön elégte-
„ lenségeket illy nagy munkának,
„ és az ő jeles kívánságának végbe
„ vitelére, biznának mindazáltal,
„ hogy az Iſten, a' ki ezt a' terhet
„ vállokra emelné, tehetetlenségeket
„ meg ſegíti. Az Úr Iſten vezér-
„ léſe alatt, és az ő kedvéért micsoda
„ veſzélyekre nem illik menni? főbb
„ gondgyok, ſzükség, hogy az Iſten
„ dicsősége légyen, és a' becsülletes
„ halál minden élet felett. „ Ezután
versézés támada a' Király bő adako-
záſa, és a' Szent Ferencz s' Roderikus
mértékleteſsége miatt. A' Király
bővön igirvén mindeneket kegyes
ſzavait kegyesb cſelekedetekkel bi-
zonyitá. Ellenben ezek fogadáſok
ſzerént-való ſzegénységekhez csatol-
ván magokat a' Királytól adott al-
kalmatoſságokkal élni nem akarának
Végtére meg-győzé a' Királynak a-
dakozó terméſzetét az Iſten ſzól-
gáinak álhatatoſsága, és engede a' Ki-
rály nekik, meg-dullattatván nem az
igaſságtól, hanem az ő Szent erköl-

csők

csöknek csudallásától. A' Királyoktól le-bocsáttatván azonnal az Ispotaly felé (meg-kőszönvén a' csinos, és tiszteséges szálláſt, mellyet ön kényeken rendeltek vala nékik) vévék úttyokat, felette dicsőittetvén az ő buzgóságok, de kivált mértékletességek. Mert az ugyan mindeneknél tudva vala, hogy ők ott akarnak szálláſt tartani, a' hol a' Kriſtus kedvéért szabadabban szolgálhatnak a' betegeknek. Meg sem csalta az ő kegyességek és szorgoskodáſok a' váras reménységét. Az Ispotályban e' vólt életek módgya: Nap-kelet előtt egy oráig az Isteni dolgokról elmélkedvén 's a' Papi hivatalhoz kőtött 'so losmákat el-végezvén, világodatkor Szent Misét szolgálnak vala: a' több időt a' beteg testek segitségében, serényen, 's egyetemben nagy örömmel töltötték: azután a' szomorúakat, és el-hagyattakat vigaszták, segitették a' vonaglókat, bátoritották az utolsó harczra: most a' gyónókat halgatták, majdon üdvősséges tanácsal éltették azokat, a' kik tanácsot kérdeztek.

Ez a' munkálkodás se titokban nem maradott, se haszontalan nem esett. A' polgárok közül számoson, az ő Szent életek hirétől hozzájok édesitetvén közönségesen gyakorlani kezdék őket, és ők mindenkor szent, és üdvősséges dolgokról nem kevésb elme buzgósággal, mind hathatos felindúláſſal beszédet folytatván, sokakat a' vétkeknek gyűlölségére, és a' becsülletnek szerelmére, és tudni illik a' Szentségek áitatos, és gyakor gyakorlatosságára birnak vala, úgy, hogy már előbbeni életek folyásáról el-feletkeztetnék, 's-újra vezérlenék. És ez a' Szentségekben-való gyakorlatoskodás akkor leg-elszőbször Oliſziponban számos esztendők el kerülete után viszsza térteték, az után egész Lusitániába ki terjede, akár egyenként a' Polgárok, 's lakósok üdvősségére, akár pedig egész Városoknak, haszpára. Mert mindenütt számtalan sokan (a' mint a' Lusitániá-béli nemzet éppen hajlandó az áitatosságra) a' régi szent életnek módgyát meg-újitták. Sokan a' mennyei életnek édességére fel-gerjedvén, Isteni súgárlásból külömb külömb-féle szerzetesekké lettek. Némellyek a' JEsus Társaságába-is, melly ez időt Harmadik Pál Pápától meg-erősittetett vala, kéredzettek. Azért-is szem látomáſt-való változása következvén az erkölcsöknek, más színbe, más képbe öltözék a' Város. Már nem csak a' köz nép, hanem még a' nemesség-is az üdvősséges tanácskozás, és Szentségek kedvéért gyakorollya vala az ő szálláſokat. És a' helynek meg-vetetsége, 's ezeknek az Embereknek alázatosága ezt a' dolgot fénnyesebbé teszi vala, dicsírtetvén két szükölködő jövevénynek szálláſa a' Város szinétől. Végtére az ő szép erkölcsök és a' mulandó dólgok meg vetése csudájára vált az egész Városnak. Már közönségesen hirdettetik vala, hogy Romába tizenkét Pap (mert még két személy a' tizedik számhoz tá-

atta vala magát) egy Társaságba állott. Ezeknek számából látván ezt a' kettőt, micsodáſt nem tudom, de az Apoſtoli életnek tükörét véllik vala látni ezekben. Añakokáért a' nép őket, akár ſzámokra, akár pedig némű némű életek haſonlatoſságára nézve Apoſtoloknak, tudniillik igen felséges nevezettel kezdé becsülleni, és bátor ők ellenzenék, mindazáltal meg nem ſzűnt a' Nép ezen nevezéſtől. Mert a' Luſitániának kebelében termett nemzet a' mint el-kezdett dolgában álhatatos, úgy a' tanácskozásban áitatos lévén, ſemmi úton módon arra nem birattathaték, hogy az igáſság ſzava mellől, a' mint itili vala ezen ſzót annak lenni, el-állana. Sőtt ez a' nevezet, a' több Társaságunk-béli ſzemélyekre-is egéſz Luſitániában ki-terjede.

XI. RÉSZ.

Haſzontalan gátoltatik Indiába menetele.

AZ Luſitánia-bélieknek jeles buzgósága bővebben terhelvén hogy ſe ékeſítvén azzal a' fényes névei végtére gátot vete Indiai úttyokban. De úgy hogy az Emberek akarattya habozván az Iſtennek mozdulhatatlan rendeléſe Szent Ferenczről már-is el-volna végezve. Mert a' Város Nagygyai közűl némellyek, igen meg-kedvelvén Szent Xaviert, és Roderikuſt, a' Város haſznának nem csak moſtani újjulására, hanem bizonyoſon gyümölcsözendő reménységére-is tekéntvén tanácſot tartának egy más között, hogy Luſitániában ezeket a' Férjfiakat meg-tartanák: magok haſznát a' máſokénál nagyobra becsülvén. Meg-fordúla tehát ez a' dolog elſőbſőr az orſzág Urai előtt, az után, mivel már ſok, 's főbb Urak erre hajolnak vala, a' Király eleibe terjeſztetik. Az Urak meg-magyarázzák a' Királynak, melly nagy haſznat tettek a' Szent Ignátz Tárſai illy rövid nap alatt a' Királyi Városban, melly ſegedelmet várhatna ezektől egéſz Luſitánia, ha őket nem mint jövevényeket, hanem mint örökös lákóſokat bé-fogadná. Bizonyára Luſitánia, és a' Királyi Város haſznára, mivel ez inkább tulajdona Indiánál, méltóbb, hogy Királyi gondgyát téritené. Miért kívánnya tehát, hogy a' Pogányok üdvöſségére vigyázhaſſon, maga hazáját illy védőktől ki üreſiteni? Miért birjon illy nagy, és üdvöſséges jóval inkább India, hogy ſem Luſitánia? azért, ha a' Királynak-is, valamint máſoknak, tetſzenék, ezeket a' tökélletes Férjfiakat mint egy magúl hagynámeg Luſitániában, hogy az ő plántáláſokon alkalmatos Papok neveked-

kednének, ikiket tetszése szerént India segitségére küldhetne. A' Király hellybe hagyván az Urak itíletét, 's honnya-béliinek jova kívánását elsőbbnek itílvén, moſtanában India ſegedelméről akarattyát le-tévén elvégezé, hogy mind a' kettőt meg-tartoztaſſa Luſitániában a' végre, hogy alkalmatos Férjfiaknak nevelésére *Seminariomat* emellyenek. A' melly dolgot minekutáña jó Baráttyok által meg-értették vólna Szent Xavier, és Roderikus, bizonyára e' váratlan híren meg-indúlván, azonnal tudósíták Szent Ignátzot levelek által a' Királynak meg-változott akarattyáról, és mi tévők lennének, tanácsot kérének; ki-is közölvén e' dolgot a' Pápával, azt itílé, hogy a' Király akarattyára kell hagyni egészszen, mivel kétség kivül ő néki a' jelenvaló dolgok intézése bizonyosb okokat fog elé adni.

Irának tehát egyszer'smind, a' Szentséges Pápa a' Királynak, Szent Ignátz pedig Társainak: a' dolog éppen, 's egészszen a' Királyra bizaték. Hogyha mindazáltal a' Királynak Szent Ignátz tanácſa tetszenék, ő leg-helyesebnek itilé, hogy Simon maradna Luſitániában, Szent Ferencz pedig menne Indiába. A' Király tehát Szent Ignátz tanácsára álván, mind a' kettőt magához hivatá. Fel-mennek ezek nem annyira bizadalmas elmével, mint az Iſteni rendelésben szegzett reménységgel. Akkor a' Király szokáſa szerént, kegyesen, micſoda rendeléſt, 's hatalmat vett légyen irántok Rómából, elejekbe terjeſztvén, 's mit végezett felőllők, meg-mondá: hogy Simonnak Luſitániában kelletik maradni, hogy Konimbrikában *Collegiomot* kezdgyen épiteni, a' mellyben Indiába küldendő Iſiak neveltesſenek: Szent Ferenczneк pedig Indiába kell evezni. Annakokáért mind a' ketten bátor haſonlatlan hivatalyokra, haſonló igyekezettel mentől hamarább készitsék magokot, jól tudván, hogy gyakran külömb külömb-féle hivatalok jutalma egyenlő légyen, nem tekéntvén Iſtena' munkára, hanē az igyekezetre. Ittē Xavier nagy félelme hirtelē nagy örömre tervén alázatos köszönettel meg-hálálá a' Királynak, hogy az ő kívánságit kívánt végére intézte vólna: végre illy nagy jó tételményért nem csak kellemetes, hanem gyors fáradozását-is le-kötelezé. Roderikus ellenbe: mivel heába lett reménysége, 's el-enyészett kívánsága, e' váratlan végezésen el-hülvén elszőbszőr, szine, 's artzulattya mozgásával elméje fel háborodását ki-jelenté. De azonnal mágába szálván csendes elmével, és tekéntettel e' képpen felele„ Hogy bizonyára In-„ diától való tilalmaztatáſa, oly nagy „ fájdalmat ejtett szívében, hogy ép-„ pen el nem titkolhatta; de mivel az „ Iſten akarattyát, a' Szent Ignátz, a' „ Király, a' Szentséges Pápa egyet „ értések, bővön ki-világoſitaná, „ a' kiknek kedvéért arra az hivatal-„ ra atta vólt magát, annak paran-„ csolattyára le teszi arról örömeſt

szan-

„ſzándékát. Annakókáért ő a' Király „akarattyától fog függeni, és jó kedv„vel az iffiuság nevelésére ſzenteli „magát, hogy mivel ſzemélye ſze„rént az India-bélieknek nem ſzolgálhatna, leg-alább tanítványi által „ſegithetné őket. E' kép' el-válván a' Királytól, hivatalyokra tériték gondgyokat.

XII. RÉSZ.

Midőn induló félbe van Indiába, a' Király a' Szentséges Pápa függö pecsétes levelét kezébe adgya, az úti költséget el nem veſzi.

SZent Ferencz tehát emberi, 's Iſteni nyilván-való jelekkel meg-bizonyittatott hivatallyát meg-értvén, nem éléſſel, és alkalmatos dolgokkal, hanem helyes elmélkedéſekkel, és üdvöſséges tanácſokkal kezdé kéſziteni. Nem akará tudniillik kéſzületlen, és tudatlan, hanem fontos kéſzülettel, és elmés tanácsokkal illy nagy hivatalnak terhét fel-vállalni, és a' cſendeſségben meg-gondolni, a' mik azután haſznára ſzolgálnának, ne hogy a' munkára való időt gondolkodásban töltené. A' holott el-érkezék az Indiai evezéſre rendeltetett nap a' Király magához hivatván Szent Ferenczet, ehez haſonló képpen mondgyák, hogy béſzéllett néki. „Kéſzek a' hajók Xavier Ferencz, kö„zelit az idő, mellyet annyira ohaj„tottál, hogy Indiába evezheſs. „Én pedig bővön mind eddig látván „akár tökélleteſségednek, akár o„koſságodnak ſzámos, és nagy pél„dáit, a' végbe vitt dolgokból a' „következendőkőt bizonyoſon jö„vendölvén, intéſemet haſzontalan„nak itílem lenni, továbbá, hogy „tiſztünket meg-tegyük, egyedül „azért tégedet, a' ki inkább ſietſz, „imez agg-ſzóként ſzorgalmaztatunk. „Elſőbſzőr tehát az én hatalmam „alá vetett hitetlen nemzeteket, „hogy az Anya-ſzent-egy-ház birtokába téteſſenek reád bizom; meſz„ſzebb az én birodalmamot a' Kri„ſtus hiténél ki-terjeſzteni nem aka„rom. Azután azon tartományok„ban forgó Luſitánia-béli embere„ket Atyai ſzeretettől viſeltetvén „a' te hatalmad, 's gondviſeléſed „alá adom, hogy hozzájok-való jó „akaratomnak képét te benned láſ„sák, és tiſztellyék: tudod nyilván „hogy ſok ſzem, ſok kéz kivántatik a' Királyoknak az Orſzágok „gondviſelésében. Annakokáért „kérlek, és arra az Iſtenre kénſze„ritlek, a' ki néked vezéred, és

„ úti társad ebben a' hivatalban, „ hogy áz én hatalmamban épült e- „ rősségeket (csak nagy alkalmat- „ lanságodra ne esék) járd-el, és „ szorgalmatoson vi'zgáld-meg, és „ minket mindenekről, valamik az „ Isteni dólgokot illetik, tudosits. „ E' kép', ha mi akadály, elé kere- „ kednék, gyorsan félre vettetvén „ a' Kristus üdvősséges hite, a' te „ bőlcs tanácsod, és foganatos mun- „ kád, a'mi Királyi segedelmünk, és vé- „ delmünk után, Indiára, és egész nap „ kelet határira ki-terjed. Tőllé ugyã „ hamarább el-szakad az országlás, „ mint se az igaz hit gyarapitásának „ szorgos gondgya. Eztet mindé kín- „ csemél, minden erőmél terjeszteni „ bizonyosó el-végeztẽ. A'te dolgod, „ hogy mind fel-vállalt tisztednek, „ mind az én igyekezetemnek megfe- „ lely. Valamit az Isten tiszteletire, a' „ Kereszténységnek öregbülésére „ szükségesnek, hasznosnak fogsz „ itílni, bizvást kérd: meg-lészen, „ valamit kérendesz, és én az hitért- „ való költséget nyereségemnek fo- „ gom tartani. Azért Ferencz er- „ re légyen gondod: és mivel I- „ stennek kétségtelen ihleletiből, és „ vezérletiből erre a' leg-nehezebb „ dologra indúlsz; olly jó kedvel „ légy, a' mellyel mi hozzánk jóttél, „ és a' melly tőkélleteséggel tűn- „ dőklesz Lusitániában, eztet vidd „ által magaddal Indiába. „ Ezután elé vévén a' Király a' Szentséges Pápa függő pecsétes levelét hozzá veté ezeket: „ és hogy meg tud- „ gyad, hogy nagy hatalom illy „ nagy dolognak végbe vitelére „ nem csak én tőllem, hanem „ a' Kristus Helytartójától - is en- „ gedtetik, és adatik néked: Imé „ vegyed a' Fő-Papi függő petsétes „ levelet, a' mellyben Indiai, Apo- „ stoli követségre emeltetel; bizony „ ság ez egyetemben hatalmadnak, „ és igyekezetednek ősztőne. „ Ak- kor Sz. Xavier, ki-is már régen meg- pirúlt vala dicsirete hallásában, nem szemérmesben, mint tiszteletesben el vévén a' függő pecsétes levelet: „ „ Ha úgy mond ezeket a' dicsirete- „ ket, mellyekkel engemet magasz- „ talsz felséges Király, olly igazak- „ nak, a' mint te mondod, itílhet- „ ném, bizonyára illyetén Király- „ nak, és Férfinak szép véllekedésén „ igen vigadnék, 's a' mindẽ jók forrá- „ sának örvendeznék. De tudniillik a' „ te jeles tőkélleteséged nagyó meg- „ csalatkozik másoknak szines erkől- „ cse itíletében. Én tudván elég- „ telenségemet, és gonosságomat „ nem lészek e' eszelős, ha többet „ hiszek másoknak mint magamnak? „ Bizonyára reám éppen haszonta- „ lan, és gonosz emberkére (igas- „ ság, nem alázatosság szavai ezek) „ mind te, mind a' Szentséges Pá- „ pa sokkal nagyobb terhet vet, „ hogy se elégtelenségem el viselhes- „ se. Készebb vagyok mindazáltal „ a' terhnek nagyságától el-nyomat- „ tatni, melly az Isten akarattya „ szerént parancsoltatik nékem, „ hogy se csekélységem miatt avagy

most

„ most fel-nem vállalni, avagy vala-
„ ha el-vetni. Mert az Isten ter-
„ het erő nélkül nem ád, és az ha-
„ talommal tehetséget-is nyújt. An-
„ nakokáért bizván a' Mennyei se-
„ gitségben, utolsó pihenésemig
„ azon lészek, hogy kiki értse,
„ hogy szemem előtt forog: kinek
„ viselye az Istentől, a' Pápától, a'
„ Lusitánia Királyától reám terjesz-
„ tett személyét tehetetlenségem, és
„ minden szavaimnak, és cselekede-
„ timnek előbb veti végét az halál,
„ hogy se le-kötelezett hitemnek.

Minekutánna ezeket el-végezte vólna, barátságos kegyességgel meg-inté a' Király ötet, hogy szorgalmatoson vi'zgálná-meg, mire vólna szüksége akár Lusitániában, akár Indiában: mind a' két Országban megparancsolta Tisztyeinek, hogy néki valamit kivánna, gyorsan ki-szolgáltatnák: és egyetemben Királyi levelét kezébe adgya, melly-is nem annyira foglalt magában ajánlást, mint hatalmat. Szent Ferencz meg-köszönvén a' Királynak, és szokás szerént csokkal békélvén kezéhez, szállására tér, hogy búcsút vévén barátitól a' gályára kelyen. Nem-is vóltak szavai kegyesbek a' Királynak cselekedetinél, mert a' miket meg-mondott, meg-is cselekette. Fő-Tisztyeinek, a' Királyi gondviselőknek, valóba szorgalmatosó meg-parancsolta, hogy Szent Ferencznek, és az ő Társainak mind Lusitániában, mind Indiában, valami akár a' magok táplálásokra, akár az Isten tiszteletének gyarapittására kivántatnék, ki szolgáltatnák. Azért-is Szent Xavier, és máskok-is a' JESUS Társaságából ennek utánna a' Király jövedelmiből és költségeiből Indiában, Malakában Molúkában, Japoniában élvén, és útazván messze ki-terjesztették a' Krisztus Szent hitét.

Továbbá bátor mindenekben kegyesen segittetnének; ők mindazáltal a' Király bőkezüségével szép mértékkel éltek, hogy a' szükségen kivül semmit el ne vennének a' más adakozásából, és hogy örökös lenne, a' mértékletességet szükségesnek itélték lenni. Annakokáért bátor mindég, de kivált az Indiai evezetben úgy viseltek gondot magokra, hogy a' Királyi pénzes kamarához hozzá se érnének. Sz. Xavierhez tehát, ki-is inkább a' szegénység szerelmétől, hogy se a' szeméremtől viseltetvén, mivel semmit sẽ kérne, a' Király kedvére nézve mennek a' Tisztek ön kényeken: meg-magyarázzák, melly keményen meg-parancsolta nékiek a' Király, hogy valamit kiván az útra, bővön adgyanak. Kérik, hogy mentől hamarább szükségit jegyezze-fel, hogy idein-korán mindenek meg-szerezhessenek; felel Szent Ferencz, hogy nagy hálá-adással tartozik mind a' Király kegyességéért, mind az ők szorgalmatosságokért: ő semmi kivül nem szükölködik, 's azért semmit sem kíván. Eztet minekutánna többször cselekették vólna a' Tisztek 's mindenkor ezen feleletet vették vólna Szent Ferencztől, kérve kérték,

hogy leg-alább valamit venne-el. Végtére Szent Xavier, ezek meg nem ſzűnvén az únſzoláſtól (ne hogy vakmerőségre magyaráztatnék cſelekedete) úgy tőlté kedveket, hogy maga ſzertartásától egy pontnyira ſem hanyatlanék-el. Egy földozott kőzőnséges pokróczot kért a' téli hideg ellen, a' mellyet a' jó reménység hegye alatt evezőknek kell ſzenvedni, 's holmi könyvecskéket, mellyeknek Indiában nagy haſznát vala véendő, ſemmi úton, módon, hogy egyebet valamit el-venne rá nem birhaták. Annakokáért Kaſtánéri Gróff, kire-is az Indiai hajók kéſzitéſe bizattatott vala, hozzá megyen, hogy őtet a' Kapitány hajóba a' Király hagyásából rendelné, és meg-intené, hogy az úti kőltségről-való gondgyát reá hadná, meg-mutattya néki a' Király ſzolgáját, ki-is parancſolatokot hozott a' végre, hogy néki az útazáſra mindeneket bővőn adna. Akkor Sz. Ferencz: én pedig úgy mond fellette igen kérlek, és könyőrgők, hogy én érettem ſenkinek ſemmit ſe adgy. Nem más kép' únſzolya vala a' Gróff-is őtet, hogy leg-alább ſzűkséges ſzolgálatokra egy inaſt vegyen-el. Akkor Sz. Xavier: nékem, úgy felel valamig ezen karjaimot birhatom, más ſzolga nem kell. Meg-némúlt ezen feleletére Szent Ferencznek, a mint a' Gróff máſoknak azután beſzélvén a' dolgot, mondotta, és egyſzer'smind az ő jeles mértékleteſségét érdemes dicsiretekkel magaſztalta. E' kép' Szent Xavier nem más úti kőltséggel, hanem az Iſtenben ſzegezett bizadalommal el-kéſzittetvén a' tavaſznak kezdetin Indiába meg-indúla.

XIII. RÉSZ.

India felé evezvén maga erkőlcseinek ſzép példáit mutattya.

A Romai biradalom midőn még állana, és a' Kereſztény Hit a' nagy ſzéles Világnak nap - kelet felől - való negyed réſzében Aſiában (ennek egyik réſze India) virágzanék, ſzintén két járt út vala Indiába; egyike Syrián által az Eufrátes árkán, (e' folyo vize Meſopotámiának, melly Babylonián által a' tengerbe foly) a' Perſiai tenger kerületin vólt, a' maſika pedig Egyptom orſzágán kereſztül az Arábiai tenger kebeles tekervényin, és az Egyptomi veres tengeren vezette az embert Indiába. De már ezen orſzágokat a' *Saraczénuſok*, fegyvere, 's babonáji bé-lepvén, az Európában lakó Kereſztényeknek úttyok, nem a' melly rővid, olly bizadalmas-is ezeken a'

tar-

tartományokon, 's tengereken, a' mellyeket illy fenekedő ellenség elfoglalt. Annakokáért a' Luſitániai emberek Afrikának határi mellet evezvén, mellyet moſogat a' föld kerekségét környös körül álló Atlas hegyétől neveztetett nagy tenger, a' mekkora nagy Aſia (egyik negyed réſze az egéſz világnak) ezt, Arábiát és Perſiát, az az Kazul orſzágokot hoſzſzaſon meg-kerülvén Indiába által mennek: Mert a' nagy tengernek tekervényes útain 4 ezer Luſitániai mély földnél (magyart teſzen ez két ezeret) tovább eſik Indiától. Luſitániai mély földnek irom, melly három ezer lépésből áll, 's ezzel a' mértékkel élnek a' náſzádoſok. És míg ezen a' közbe vettetett temérdek tágaſságon kereſztül hajóznak, az eget két felé oſztó, a' napot, és éjjet egyenlőségre hozó czirkalmon, és Afrikát csak nem közepet ketté haſitó lineán, melly alatt leg-nagyobb hévség vagyon, kétſzer ſzükséges képen által kell evezni. Ezt a' hoſzſzú, és nehéz útat Luſitániai I. János Király fia Henrik Fejedelem (minthogy a' Mátematikát, vagy-is az ég, föld, tenger mértékléſe bizonyos erőſségekből álló meſterségét jól tudta) leg-első vólt, a' ki nem kevésb bátorsággal; mint jeles okoſsággal meg-probálta. Probálásának oka vólt, hogy ſzeretſen Orſzágnak Királyát (köszönségeſen Preſte-Jannek nevezik) új útat nyitván a' tengeren, magához és a' Luſitánia-béliekhez a' kereskedés kedvéért ſzerezné. Uralkodáſa a' Szerecſen Királynak csak nem ſzínte Afrika végső határin az Arábiai tenger kebelétől nem meſzſze eſik. Mivel a' kezdett dolog ſzerencséſen follyna, ezután következő Luſitániai Királyok V. Alfonſus, II. János, és I. Emánuel követvén a' ſzép találmányos példát apránként egéſz Indiáig bátran, és ſzerencséſen útat nyitának, 's meg-is erősíték. Mert Afrikának úttyokban fekűvő ſzigetit, 's más több alkalmatos hellyeket Afrika határin elfoglalának, a' mellyeket mind e' mái napig is a' Luſitániai vitéz ſeregek őrőznek, és védelmeznek. Ezen a' kerületen tehát India felé evezvén Szent Xavier el-indúla Luſitániából Kriſtus Urunk ſzületéſe után az *ezer öt ſzáz* negyven egyedik eſztendőben Szent György havának nyólczadik napján. Azon hajón hajókázik vala Szent Ferencz, a' mellyen Soſa Márton Alfons új hadi vezére, Indiának Viczé Királya evez vala. A' Társaságból csak két társa va'a, egyik Kámertes Pál fel-ſzentelt Pap, és jeles tőkélleteſségű férfi, ki is Sz. Ignáztól társúl adatván Rómából jőtt vala vélle: a' máſik Mánſilla Ferencz vólt Luſitániai fi, ki-is Olyſſipomban adta vala a' társaságba magát.

Ennek az útnak folytában a' ſzemeket ſzép külömb külömbségekkel vidámitó, és bőlcſek elméskedését nevelő, 's kivált a' föld mérés', terméſzet csudái', és az egek' Csillagok' forgáſa tudományát kedvellők elei-

eleiben minden felől elő fordúlnak vala éppen kellemetes dolgok. Ujjal mutogattatnak vala az Atlántikum tengerében, Afrika háta mellet fekűvő nagy számú roppant nemes szigetek, közelebb némellyek, mások távolabb mind egy más között, mind pedig a' Szárazon-való tartományokra nézve. Ezek között a' szerencsés (közönségesen Kánáriáknak neveztetnek) és a' tengerbe, mélyen bé-nyúlt zöld hegynek (Promontorii Viridis) szigeti, a' mellyekről, az hellyek-kiességére, nézve némellyek a' kép' eszesketek, hogy ezek vóltak a' lelemenyes Vers-szerzők költeményeivel meg-nemesittetett virágok Isten Aszszonyaik' kertyek. És ezek az hellyek mellet, a' mellyek' vi'zgálása, 's ismérése nem lett vólna haszontalan, a' képpen repűl vala a' gálya, hogy jobb részin mind a' szem eleibe fordulnának. Ezek felett látszatnak vala tiszta időben, és a' tenger meg csendesűletiben, új, és látatlan, czillagzatok', és halak' csudái, a' mellyek az hajósok' szemét, és elméjét nem kis csudálkozással legeltetik vala. De Szent Xavier bátor az illyen dolgok' vi'zgálásától nē futna, mindazáltal nem tudományt, avagy gyönyörűséget Indiából, hanem az Istennek dicsőségét, és a' lelkek' üdvősségét, szedni szándékozván, Isten előtt kellemetesb, az embereknek hasznosb csudákat kezde tenni a' gályában. A' Kapitány hajó mező-váraſt ábrázol vala, mert e' nem csak náſzádosokkal, hanem vitézekkel, a' Hadi fő tiszt követőivel, Kalmárokkal, szolgákkal megvólt rakva, egy sommában mint egy ezer embert viselt gyomrában. Annakokáért Szent Ferencz mihelt az útnak indúla, Társaival egyetemben felebaráti üdvősségének meg-szerzésében szorgalmatoson kezde fáradozni, a' gályásokot a' több sereggel egyűtt a' Keresztény törvényre oktatván, feslett erkölcstelenségeket jóra téritvén, minnyájokot lelki szennyek mosogatására híván. Nem-is ment fűstbe fáradsága. A' heába esküvésről-való gonosz szokás el-hagyattatott: sokak gyűlőlsége ki-oltatott, többeknek töredelmes gyónások meg-halgattatattak, 's nem kevessen a' rút ocsmány életről a' becsűlletre, és áitatosságra térittettek. Mindenkor vig arczulattal lévén Szent Xavier minyájok' kedvét nyájasságának kellemetes édességével magához hodittya vala. Azért még a' fertelmes gonoságokban el-merült emberek-is, a' kik közönségesen a' szerzetes emberektől futnak, és irtóznak, Szent Ferencz örvendeztető barátságát ohajtva kívánnyák vala. És ő tudván minden renden lévőkkel bánni, apródonként jó akarattyával magához édesitvén a' vétkektől viszszavonnya vala. Végtére már magokat meg-adván minden tökélletességre, és áitatosságra izgattya, 's hajtogattya vala.

Ezek alatt Isten ő Szent Felsége bátorságához, és erkölcséhez adott ha-

hasonló alkalmatosságot. A' hosszas, és nehéz hajózás, a' mint szokott történni, annyira meg-egésségtelenitette vala az hajósokot, és nászádosokat, hogy már egy másra omlanának: és mindenek felett a' nyavalyának erejét nevelik vala a' tést táplálo kóstok. Mert mindég sóssal, gyakorta penyészes, és megrodhatt peszmétttel tengődvén, ezek felett büdös, és nyüves vizet csak nem mindenkor isznak vala: a' melly mint nedvesitése nemére mind pedig szük mértékére nézve inkább nevelte, hogy se enyhitette a' sós élestől fel-gyujtatott szomjúságot. Tehát az egésségtelen kóstoknak ártalmas nedvességek az erekre folyván nem képtelenb, mint veszedelmesb nyavalyákot tenyésznek vala. Mert az inyek rútul meg-dagadván, 's kegyetlenül ki-sebesedvén, nem csak fájdalommal kinozzák vala a' betegeket, hanem még (a' mi nyomorúltabb) az evésre-is tehetetleneké teszik vala. Ezek felett a' betegségnek mérges ereje, az elmének bánattya, és a' nagy szükség miatt lassã lassã el-hatalmazván illy szoros hellyen a' szürün egybe vert csoporton harrapozni, és elébb elébb kezde terjedni. Mert bátor a' Király a' szükséges úti költségen kivül mindenik hajóra patika kamarát a' betegek' segedelmére adatott, mindazáltal nem-lehetett elég senki kegyessége illy számos betegekre nézve. Sőtt a' ragadó nyavalyának félelme még az Atya-fiakot-is, köteles barátokat, vérek', barátyok' segitségétől el-iszonyitván, a' mint szokott esni, magok védelmére serkenti vala. E' képpen a' betegek mind az orvosságban szükölködvén, mind szolgálat kivül hagyattatván, nem inkább a' mirígy (e' kegyetlenb halál) mint az éhség miatt halnak vala-meg. És hogy semmi nyomorúság hátra ne maradna, ezeket a' nyomorúltakot a' máskáló hajó porok (tetvek) keményebben sokkal, hogy se az egésségeseket mardosák vala. Tehát Szent Xavier látván, hogy a' melly hajón evez, betegekkel rakva vólna, meg-emlékezvén arról, a' mit szerzetesi életének kezdetin tanúlt vala, kegyességének, és tökélletességének jeles probáját tévé. Máss el-ijesztett vólna, a' mi ötet fel-gerjesztette. Az öreg hajónak csattyait, vagy-is pallóit nem csak beteg testekkel, hanem fél-holtakkal-is rakva láttya vala. Tudgya vala, hogy a' mirigy el-ragadással terjed: a' reá következendő halálnak képe szeme előtt forog vala. De ő benne a' félelem könyörületességre fordúlván, s' azt-is jól értvén, hogy neme a' Mártiromságnak az emberek üdvösségéért veszedelemre vetni életét, a' betegek' segitségére szánná minden tehetségét. Tehát a' vonaglók gyónását halgatván a' vétkek kötelébül fel-óldotta: a' beteg testeket undokságokból kitisztitotta, 's takaritotta; szennyes ruhájokat mosta, főzött, és fü szerszámozta eledeleket, és apróra vagdalván falatonként szájokba adta, orvos-

ságokat, 's egyéb hőrpőgető leveket maga kezeivel nyujtott az erőtleneknek, a' szomorúakat kegyesen vigasztalta, a' fél kétségbe esteket egésségek', 's üdvősségek' reménységére bátoritotta. E' képpen ízemély válogatás kivül szorgalmatoson, és vígan szolgálván, minnyájok' még az egésségesek' szívét-is, és kedvét, magához kapcsolta.

XIV. RÉSZ.

A' Betegeknek szolgálván Mozámbikba érkezik.

Mert ugyan-is csudállyák vala minnyájan az ő életének jeles szentségét, ki-szabott orák folyta alatt el-mulatlan imádkozását, és az Isteni dolgokról-való szűnetlen elmélkedését, válogatás kivül mindenekre ki-terjesztett Atyai kegyességét, és szeretetét. Azt nyerte pedig ezen dolgokkal, hogy minnyájoktól ugyan, de kivált az hadi fő vezértől Sosától kedveltetnék, és tiszteltetnék. Mert Szent Ferencz bátor a' Királytól felette nagyon ajánltatott légyen Sosának az indulatkor, mindazáltal naponként foganatosb ajánlásnak nemével a' szép erkőlcsel magát kellettette. Annakokáért a' fő hadi tiszt mind Királya hagyásából, mind pedig maga indulatiyából bővőn, 's kegyesen néki mindeneket ki-szolgáltat vala. Sz. Xavier mindazáltal mindég alamizsnából tengődőtt, és az hajósoktól szűkséges dolgokat koldúlván mások kegyességét maga szegénységének szerelmével serkengeti vala. A' melly szer-tartást annyira meg-szeretett vólt, hogy se becsülletes nemes emberek, kik a' fő Vezér seregében, és követésében valának, se maga a' Vezér a' nagy szegénységnek szerelmétől el-nem vonhatta. Továbba Szent Xavier mind Istennél, mind embereknél nagyobb nagyobb kegyelmet, és dicsőséget nyert, mert maga szájától el-szakasztván valamint a' fő Tiszttől ki-szabott, úgy a' nászádosoktól gyűjtött dolgokat a' betegeknek el-osztogatta. Ugyan-is álhatatoson rend tartását folytatván, kevés, 's könnyen szerezhető eledellel inkább vigyázván a' terméfzet szűkséges táplálására, mint a' jó lakásra, meg-elégedik vala. A' betegek körül-való új gondgya, régi szokását az alatt, mellyet a' Keresztényi tudománynak folytatásában tartott, félbe nem vágta. Minden nap a' szolgákot, a' hajósokot, vitézeket, 's a' többi hajós seregeket, a' kik tudatlanok valának az üdvősséges dolgokban, a' Szent Hitnek ágozatira, és a' Keresztényi törvényes Szent életre oktat

tattya vala. Azt itílted vólna, hogy ötet élteti, nem fogyattya a' dolgoknak terhe. E' fohultjobban, hogy fe az Indiai útazásban ki nem tetfzett; mert az ő fáradozásának nagysága mintegy halmazat rakáffal meg-fokafittatott, mivel ezekben a' foglalatoskodáfokban az eget két felé ofztó, 's keménnyen sűtő ég czirkalmán, és a' napot az étfzakával egy mértékre hozó abroncfon vagy-is lineán, csak hamar a' napnak, és éjnek egyenlősége után, által evezett. Szintén ez idő folytakor e' tengernek fzélyes hátán akár a' közelebb forgó napnak égető melegétől, akár pedig a' csendes tengertől vifzfza veretett melegségtől, olly tűrhetetlen hévség vagyon, hogy ha valami gyenge fzellő nem lengedez, a' legegéfségefebb, és erőffebb férfiak-is forván, és izzadván nyomorúltúl el-lankadnak. Mert ugyan-is az hajók fzorófsága miatt a' fűrűen ősfze vert gályáfok lélekzetet-is csak alig vehetnek, és ez idő alatt se italból se ételből fegedelmet nem vehetnek. Mert mind italok, mind eledelek a' gőzölgő napnak hévségétől meg-vefzvén jobb réfzén (a' míg azon az abroncfon által nem haladnak az hajók) ízeket el-vefztik. Gyakran pedig meg-álván a' fzelek több napokig, sőtt hetekig olly csendesűléfe következik a' tengernek, hogy a' hajófok' kimondhatatlan nagy unulmára helyekből fem mozdúlhatnak-meg a' gállyák. Annakokáért a' nap tűrhetetlen hévsége, melly ki-terjed azon abroncs fzéles tájára, valamint vefzedelmefebb hideglelésseket, úgy gyakrabb tetemeket-is fzokott okozni az által evezűk kőzőtt. Ebben az időben tehát a' betegségek súllya reájok omolván, a' gályáfok, és evezők illy nagy vefzélyekben, midőn még az egéfségefek henyélve-is tántorogván alig vonták magokat, Sz. Ferencz magáról el-feletkezvén eñyi alkalmatlanságnak terhét hafonló nagy lelki erőfséggelviſelte, és valamennyire bokrozott a' betegeknek nyomorusága, annyira nevekedett az ő fzorgalmatofsága-is. És bátor ő rólla-is fzakadván a' veríték meg-lankadna, a' ki magyarázhatlan nagy fűléftől, mind az által olly eleven vólt elméje éle, olly böv a' Szent Lélek (ki-is az hévségben enyhitő) ereje, hogy a' findelődőknek, halálozóknak, sőtt a' halottaknak-is nem kevésb ferénységgel mint annak előtte fzolgálna.

A' napot, és éjjet egyenlőségre hozó czirkalomnak nagy alkalmatlanságán által efvén, 's már-is mintegy két ezer Lufitániai mért földön túl haladván, ezer magyart tészen ez, nagyobb félelem éré őket; mert nagy vefzedelmen kell vala által menniek. Bizonyára nem kevefsebb romlással, és vefzedelemmel fenyegeti vala a' tengerbe ki-dűljedett, jó reménység hegye, melly-is fzámtalan hajó tőréfekkel híres. Ez a' hegy onnan vette nevét, hogy az ő kietlenségét, és vefzedelmét el-kerűlvén végtére akkor lehetfz jó reménységgel fzerencsés gályázásodról. Mert

ezen a' helyen Afrika ék formára hegygyel végetlenűl bé-dől a' délre eső tengerbe, a' fagyos Oczeán tengere felé, és ottan Afrikának két óldala mellől két leg-nagyobb ki-omló tengerek háború őszve űtköző szelektől hányattatván egy mással mindenkor, és képtelenűl vínak. E' pedig leg-inkább szokott történni Szent Iván, és Szent Jakab havában, a' melly időkor (e' tellyességgel ellenkezik az Europai idő folytával) leg keményebb tél van ottan, és színte ezen hólnapok kerűltében kell ennek a' hegynek melyékén által evezniek, a' kik Lusitániából Indiába szándékoznak. Bátor pedig a' hajók, hogy ennek a' ki dűlyedett hegynek dűhősségét, és haboruit meszszire mellőzhessék, a' tenger közepe felé igen bé szoktak járni, mindazáltal nem alkalmatlanságát, hanem csak veszélyit kerűlik-el. Mert midőn meszsze útakra tekeritvén a' vitorlákat nagy kerűleteket teznek a' gályák, mentől távolabb hagygyák ezt a' hegyet, annál inkább közelitnek a' fagyos tengerhez, és igy a' háború szélvészektől sem menekedhetnek-meg, 's még-is szenvedhetetlen hidegbe kerűlnek. Annakokáért ámbár a' hajó-törést el-távoztassák, el nem kerűlhetik mindazáltal a' gályák szokatlan hányódását, melly az evezők gyomrát nagy émelygéssel, okádozással kínozza. Ez az okádozásnak émelygő alkalmatlansága valamint nyavalyáját a' betegeknek, ugy Sz. Ferencznek fáradságát nevelte: kivált mivel fázván, és émelyegvén (a' mint az idő hozta vala magával) 's magának sem tetszvén, végezné a' szeretet-béli szokott tiszteit. De meggyőzte az Isteni erő a' természet hajlékonyságát, és elméjének álhatatossága gyomra fel forgását le-csillapította. E' képpen magát alig vonván, soha leg-nehezebb időben sem szűnt meg a' betegek segitésétől.

De nem csak mostan Indiába hajózó Társait, a' gályásokat tellyes tehetséggel segitette, hanem hajdonában Indiába evezendő Társainak-is az Indiai útazásban-való életnek modgyát 's rendgyét hatta, a' mellyet ezek mind e' mái napig Szent Ferencz példája-ként szorgalmatoson meg-tartván, a' melly hajókon eveznek, azoknak nem kevessebb vigasztalásokra, mint segedelmekre vannak. A' Fő-vezér tehát Sósa, és a' több Lusitániaiak a' jó reménységnek hegyét meg-kerűlvén, és ennek fenyegető veszedelmin nagy kerűlet után későre hára által esvén, az eddig-való nagy félelmek őrőmre fordulván, és Istennek hálákot adván, 's egy másnak, a' mint szokott lenni, őrvendezvén, Afrikának azon oldala mellet, a' melly délt, és nap-keletet nézi, a' mint mondók, evezni kezdének. Innen csak nem hat száz Lusitániai, három száz magyar mért földnire hátra hagyván a' *jó reménység* hegyét, midőn már egész őt hólnapot töltöttek vólna mások az evezetben, 's szintén annyit Szent Ferencz a' szűnetlen munkában, Mozámbikba számtalan nagy

ve-

veſzedelmek után kis Aſzſzony havának farkán el-érkezének, ſzerencsés ugyan de alkalmatlan evezéſſel. Mert Indiába majd csak nem hat hólnapig ſzokot tartani az útazás, és bőjt más havában Luſitániából a' megindúlt hajók Goába érkeznek mint egy kezdetén Szent Mihály havának. Hogy ha valami alkalmatlan háború, és ellenkező ſzél, avagy a' tengernek cſendeſsége folyáſokat akadályoztattya (a' mint ebben az útazásban történt) Mozámbikban kénſzerittetnek telelni.

XV. RÉSZ.

A' Mozámbikomi Iſpotályban beteg a' betegeknek ſzolgál.

MOzámbik (régenten Práſusnak hitták) Afrikának nap keletre néző tartományán fekſzik; kisded ſziget ez, és alkalmatoſabb a' tengerből ki-ſzálló partya, ſzivó egénél; mivel a'keményen égető égnek czirkalma alá vagyon vetve. Ebben csak két mező Váras vagyon, egyike a' Luſitánia-bélieket urallya, a' maſika pedig *a' Sareczénuſoké*, a'kik bóldog Arábiának Szarakka mező Váraſsától vették neveket; ezek elejek Páſztorok vóltak, azután idő kerültével minden-féle gyűlevéſz néppel ſzaporodván, nem csak a' napkeleti Gőrőg biradalmat lábok alá nyomták hanē még a'világnak hárō részére-is fegyverek által el-hatalmaztak. Az hit dolgaiban Mahomet csőcſelék hamiſságit vallyák. E' ſzigetben frigyet tartanak a' Luſitániaiakkal. Három ezer mért főldnél tovább eſik Luſitániától, a' tengernek tekervényes útai után, 's nem egy iránnyába vévén. Indiától pedig mintegy kilencz ſzáz mért főldnire. Uttyoknak ſokkal nagyobb részén már által eſtek vala; még hátra vala csak nem negyed része. De Mozámbikba későbben, hogy ſe kívántatnék, ére a' gállya. Tudniillik midőn már mind az alkalmatos idő el-folyt, mind a' kellemetes ſzelek meg ſzűntenek vala. Annakokáért a' ſzűkség ottan telelni kénſzerité az hajókat. Mozámbikban tehát midőn máſok a' hajók hányásában meg-romlott teſteket nyugtatnák, 's erőt vennének, Szent Ferencz egyedűl inkább a' munkát, hogy ſe az ettől való meg-ſzűnéſt kivánván ſemmi nyugtat magának nem enged vala, a' tudatlanok oktatására, és a' betegek ſegitségére gerjedezvén. Nem kételkedem, hogy a' kik Szent Ferenczneк a' tudatlanok oktatásában, és a' betegek ſzolgálattyában-való fáradozását már annyi helyt olvasván láttyák, az unalmon kivűl az-is eſzekbe jut, a' mi nékem-is, midőn ſzemem

előtt forgatnám, csudámra esett, tudniillik: honnan vólt olly nagy ereje, a'melly annyiszor 's ollyan nehéz ügyekben egyszer'smind annyi terhett el-viselhetett? de ez la' jeles férfi valamint hihetlen tetti, és elme-béli nagy erővel bir vala, úgy az Isteni szeretettől gerjesztetvén felette erős természete olly elevenségre fakad vala, hogy Isten kedvéért ő egyedül némű némű képpen végbe vinni kívánt, 's végbe-is vitt mindeneket. Szüntelen pedig minden fáradság avagy unalom kivül azon keresztényi szeretetnek tisztes szolgálatiban foglalatoskodván semmit azok közül el nem mulatott, valamiket az emberek üdvösségére hasznosoknak, és az Isten előtt kedveseknek tud vala lenni. Nem más kép' tehát hanem mintha egész erőben oda érkezett vólna, mihelyt ki szálla a' szárazra, a' Királyi Ispotályban (vagyon a' betegek vigasztalására itt-is valamint a' Lusitániaiak hatalma alatt lévő kolcsos Városokban egyebütt Ispotály) szálla.

Nem vólt kevessebb fáradsága a' szárazon, és az Ispotályban, mint a' tengeren, és a' gállyán vala. Mert Mozámbikban, ez időtt éppen sok vólt mind a' nyavalyák súllya, mind a' betegek száma. És a' sinlődést, 's halált magával hordozó őszi időnek veszedelmes forgása felett ez az ok-is sokasitotta a' nyavalyát, hogy valahány hajó ezen esztendőben Lusitániából India felé meg-indúlt, a' mind egyről egyig tengeri háborúkat, 's hasonló betegeskedéseket szenvedvén itten kelletett telelni. Ez a' dolog Szent Xavier gondgyát, és szorgalmatosságát élesitette, hogy ennyi betegnek terhét magára vállalná. Mert a' több gállyákra-is kegyességét ki-terjesztvén, éjjel, nappal, valamit végbe vihetett, mindent végbe vitt. Tellyes igyekezettel, a' sinlődők szolgálattyában forgolódott, az halálozóknak ki-szolgáltatta a' szükséges szentségeket, a' szomoruakat vigasztalta, a' halállal tusadkodókat az Istenben való reménységre serkengette. Annakokáért valameñyi beteg vólt, azt itélte, hogy az Isten ő Szent Felsége a' megegésségtelenedett gállyák orvoslására Szent Ferenczet ingyen-való jóváltából ajándékozta. De a' betegek gondgyát viselvén el nem feletkezett másokról. Ez idő folyta alatt az Indiai Fő-tiszt, és a' népnek nagy gyülekezete előtt minden Innepen predikállot, hogy az egésségesek lelkeit-is segithetné. Ezek között midőn tellyes tehetséggel a' nyavalyások, és egésségesek segitségében fáradozna, meg-érté, hogy vélle együtt egy hajón jött gyermek meg-hólt, a' kit ő nem ismért. Tehát, valakit elől talált, azonnal kérdezte, ha meg-vólt e' tanitva a' keresztényi hit ágazatira. Meg-tudván, hogy éppen semmit ezekről nem tudott, hirtelen olly fájdalom erefzkedék szivére, hogy orczájára-is, melly mindég örömet hintett, a' nagy szomorúság ki-hatna. Annakokáért Sosa a' V-Király, szomorúságának okát tu-

da-

dakozván, és tőlle meg-értvén, kérdezkedését folytattya mondván: hogy tudhatta vólna-meg, ha tudgya e' a' hit ágazatit, vagy se? Bizonyára hogy ha tuttam vólna, nem vólnék szomorú, mert ugyan-is a' többivel együtt ezt is meg-tanitottam vólna. Viszont kérdé Sosa, miért tehát bűntelen lévén annyira aggódnék? felel Szent Ferencz, hogy meg nem érthettem, hogy velem egy hajóban lévő gyermek a' Kereszténvi tudományt nem tudgya. Annyira az emberek üdvősége, és a' kisdedek oktatása el-fogta vala szívét.

Továbbá mi haszнát vették az ő kegyességének, akkor-is, és böveben tapasztalták a' betegek, midőn nem élhettek vélle. Mert rövid nap alatt midőn Sz Xavier a' sinlődők nyavalyáját minden képpen enyhegeti, maga-is betegségbe esik, a' mellynek súlya el-viseletiben példájok léend azoknak, a' kiknek eddig vigaztalásokra vala. Elme's szív-béli jeles erősségének meg-mutatására alkalmatosságot adott e' nyavalya. Olly nehéz, és veszedelmes hideglelésbe esék, hogy egy két nap alatt hétszer ere vágattatván bővön öntené vérét; a' melly betegséget ő nem csak könnyen, hanem egyszer 's mind, mint Istentől reá bocsáttatott ostort örömmel szenved vala. Imhol pedig, hogy az ő tökélletes erkölcse nyilvábban ki-tetszenék, nehéz teste nyavalyája súlyát, nehezebb elme-béli betegség a' bolond hagymáz éré. Három egész napig tarta ez az elme-béli nyavalya, a' mellyek folyta alatt (esküvéssel bizonyitották az ötet orvosló Doktorok) Szent Ferencz azokban a' mik a' testhez, és egészséghez tartoznak (a' mint magával hordozta ez a' nyavalya) eszelősködőt ugyan, de a' mik az Isteni, és lelki dolgokat illetik) a' mellyekre leg-inkább szokott fakadni a' bolond hagymázos) az ő nagy csudálkozásokra annyira eszén vólt, hogy az okosággal ellenkező csak egy szó sem esnék-ki szájából. Ez az ereje az erkölcs-béli gyakorlatoskodásnak, és Szent szokásnak. Ebben a' nyavalyában valamint buzgóságát, úgy szerzetesi szegénységét-is meg-tartotta. A' köznséges Ispotályban a' több betegekkel együtt orvosoltatik vala, hasonló ágyacskával, és állapottal meg-elégedvén. Valának emberséges, és tehetős Emberek, a' kik betegségének kezdetén magokhoz akarták vitetni, és ottan gyogyittatni, és hogy ezt meg-engedné felette igen kérték. De ő a' Szent szegénységnek szerelmét maga előtt hordozván, 's az ő emberségeket meg dicsírvén semmi képpen nem akart élni mások kegyességével. Valameddig betegeskedett, minden válogatás kivül a' betegek csoportya között fekütt. Továbbá a' nyavalyának ereje nem oly hoszszas mint veszedelmes vólt. Rövid idő mulva tehát a' veszedelmen túl esvén jobban kezde lenni.

Ez a' mostan történt nyavalya nem csak meg nē csökkenté az ő szer tartá-

sát

sát a' sinlődők között-való foglalatoskodásban, hanem inkább neveli szorgoskodását: mert ugyan-is magán tapasztalta, melly szükséges légyen a' betegeknek az emberi segedelem. Mihelyt tehát meg-kezde szűnni ereje a' hidegnek, magáról el-feletkezvén, valamint ennek előtte az Ispotályt vi'zgálni, a' keseretteket vigasztalni, a' gyónókat halgatni tőlle ki - telhető képpen kezdé, és azon iparkodni, hogy bátor beteg vólna, a' betegeket segithetné. Soha Szent Ferencz kegyessége egyébkor se jelesebb, se csudálatosabb nem vólt. Mert az orvos szokás-ként a' fekűvő betegeket rendre látogatván Szent Xavierre akad, a' ki bátor nem kicsin hidegtől rázattatnék, mindazáltal a' fekvő sinlődők mellet álván mintha ép egészségben vólna, egész tehetséggel szolgál vala. Itt az orvos e' dolognak csudállásán el-hűlvén egy kevéssé meg-némúla: az után az élő ereknek fel-verését illetvén, és tapasztalván, hogy őneki szükségesb vólna a' szolga, hogy se azoknak, kiknek szolgál vala, felette kéré őtet, hogy ágyába térvén leg-alább addig nyugodnék, miglen el-szűnnék a' hideg reszkettetése. Szent Ferencz az orvosnak engedelmeskedni, de a' veszö félben valókot-is egyszer's mind támogatni szükségesnek itílvén felel, hogy a' következendő étszakán egy némelly a' közelitő halálra még egészszen nem készült beteggel vólna dolga: ennek üdvösségét jó karba helyheztetvén nyugodalomra ereszti magát. Az a' kit e' képpen le-ábrázla, a' hajósok között-is legalább-való vólt, ki-is a' hagymázban eszét veszt vén még bűnnel szennyült lelke isméretét a' Szent Gyónás által meg nem tisztogatta vala. Más napra kelvén tehát, az orvos Szent Ferenczet a' nevezett hajóssal beszélgetve találá. A' Szent Xavier ágyán fekűtt a' beteg; ő pedig az ágy karéján mellette ülvén gyónását halgattya vala, mert ennek az úton fekűvő nyomorúltnak ugyetlenségén szíve meg esvén a' maga ágyába fektette vala. És ezt az új kegyes könyörületességet új csuda ékesitette. Nyilván van, hogy ez az hagymázban bolondozó révész minekutánna az ő ágyába fektetett, eszére tért. Szent Xavier nek jövendölése sem csalattatott meg ennek közelgető haláláról. Azon nap enyészet felé az hajós az utolsó viadalra segitő szentségek fel-vétele után reménységgel tellyes lévén ki-mult e' világból. Akkor nyilatkozott pedig ki, hogy azért gondoskodott annyira Szent Xavier az Ember iránt, hogy élete's lelke veszt ét előre által látta. Sz. Ferencz a' hajósnak szép halálán nagyon örvendezvén azonnal ágyába viszsza tér, és maga egészségére fordittya gondgyát, az orvosnak mindenekben engedelmeskedvén, mind az engedelmességnek, mind a' fele-baráti szeretetnek példáját adván.

Mi-

Mihelyt pedig ki-tiſztúla a' nyavalyából, Iſpitályi régi ſzokását ſzorgalmatoſon kezdé folytatni. És hogy a' jól, és nagy ſzível kezdet dolgot álhatatoſon meg-tartaná, ſzorgos fáradozásában egyenlő ſerénységgel mind addig, míglen az evezéſre rendelt nap el-érkezett, futott, fáradott. Hat hólnapok folyta alatt (annyi időt töltének a' telelésben Mozámbikban) ollyan jeleit atta ſzentségének, hogy egyetemben a' lakóſok, és gályáſok ezekre nézve őtet tiſztelnék mint ſzent embert. Annak okáért az idö kerültében némelly dolgok ſzerencsés ki-menetelét Szent Xaviernek tulajdonitották, egy más kőzött beſzélvén, hogy illy ſzép erkőlcsű, és érdemű Férjfi vitte végbe, hogy a' nyavalyák súlya annyi ſzámú betegek kőzül ezen eſztendőben a' telelés folytában éppen rővid ſzámba vehetőkőt hányt a' ſir alá Mozámbikban: bizonyára az ő ſzorgalmatoſsága ſokakot betegségekből ki-ſegitett, és ſzentsége a' nyavalyáknak erejét meg-fojtotta. Már az indúlót a' Fő-Vezér meg-fuvatta vala kőzelitvén az evezetre rendelt nap, de minnyájan a' gályáſok, és révéſzek ki nem láboltak vala nyavalyájokból Sőt még a' V-Király-is a' hidegnek borzogatását kezdette vala érzeni. Azért Indiába ſietvén leg-jobbnak itílé lenni, hogy a' kik (az az csak nem az egéſz gálya) az egéſségtelenség miatt vélle el nem indúlhatnának, ottan maradnának, míglen egéſségeket viſzſza vévén Indiába által kőltőzhetnének. Annakokáért Szent Xaviernek más két Pap Társát, Pált és Manſillát könnyen a' betegekkel-való maradásra birván Szent Ferenczet magával vinni elvégezé útazáſnak vigaſztalására. És ha mi váratlan dolog történnék, ſegedelmére.

XVI. RÉSZ.

Melinda, és Szokotora ſzigetében a' Lakóſok nem kis haſznára mulatván egy kevéſé, Indiába érkezik.

Az következő eſztendőben tehát Szent György havának ezedetén a' tengerre kele. És mivel a' gályát kénſzerittettek a' betegek miatt el-hagyni, egy kéſzitett hoſzſzú kőzép hajóra ůle, válogatott hadi ſereggel, meg-parancſolván, hogy az őreg hajó-is mihelyt az idő 's egéſségtelenség meg-engedi, utánna ſieſſen. El-indúla a' V-Királyal Szent Ferencz, kit-is a' Luſitániaiakkal egyetemben a' lakóſok kőnyvhullatáſokkal jó akarattyoknak jelével kéſérnek vala. Soſa Mozámbi-

kot mintegy hét száz ezer lépésnire egy két nap alatt szerencsésen hajózván hátra hagyá, és Melindába (a Mahomet lelelményit imádó *Szaraczénusok* Városa ez, melly-is szövetséget tart a' Lusitániaiakkal) érkezvén meg-nyugovék ottan egy kevés ideig. Ebben a' Városban laknak a' Lusitániai kalmárok többire, és ha valakit közüllök itt ér a' halál mérge, keresztet emelnek sirja feli. A' Város mellet nagy, és gyönyörű márványból faragott, 's gazdagon meg-arannyazott keresztet emeltek a' Lusitánia-béliek. Meg-látván ezt Szent Xavier vélletlen örvendezni kezd, látván erejét, és dicsőségét a' keresztjelének, hogy még a' babonás Mahomet tisztelők földén, az ördögnek biradalmán-is uralkodnék. Ezután melly igen nevelte az ő örömét egy némelly dolog, nehéz ki-magyarázni. A' Város Nagygyai közül egy *Szaraczénus* panaszolkodván Szent Ferencz előtt: hogy a' *Szaraczénusok* buzgósága meghűlt, kérdezi vala tőlle ha e' képpen a' Keresztények között-is el-alutt az áitatosság? mert 17 Templom közül csak hármat, 's ezek kűszőbét-is kevessen koptatván meg nem foghattya vala, honnan vólna félékei áitatosságának illy meg-őszült túnya ósága. És bizonyosson azt mondgya vala, hogy ennek a' hallatlan restségnek gonosságát az ő rendgyeken lévő egy valaki nagy Istentelenségével okozta. De Szent Xavier örülvén, hogy a' fel-emelt Keresztnek hatalma meg-zabolázta az ördögöt, felel néki: hogy Mahomet hazug találmányinak illy fokáig-való fenn maradásán méltóbb, mint sem vesztén csudálkozni. Mivel az Úr Isten igazán-való szent tisztelet kezdője, gyülöli a' babonások, és *Szaraczénusok* könyörgését: és ez az oka, hogy ki akarja egészszen veszteni a' gyülöletes esedezéseket. Halván ezeket történet szerént a' *Szaraczénusi* költeményeknek fő Papja (*Caciz*nek nevezik ők) és a' Mahomet vallásának nem közönséges tanúlmányú Mestere, nyilván megmondá, hogy ha két esztendő kerülete alatt őket meg nem látogattya Mahomet, farba rugja: annyira már-is habozó elméjekben el-lankadott vala a' Mahomet tisztelete.

Továbbá Szent Ferencz illy rövid idő alatt, mivel, Mahomet hazugságihoz édesedett, 's minden üdvösséges tanácsot félre vető elméjeket, az Evangyéliom világosságára nem virraszhatá, a' mi egyedül még hátra vala, el nem mulatá, hogy őket a' Keresztényi szabadságnak kívánságára fel ne gerjesztené, felette igen intvén őket, hogy az embert alkotó Istentől segitséget, és világosságot gyakorta kérjenek. Ezután viszont úttyához kezdvén régi szokását, új elme elevenséggel folytattya vala, hogy a' révészeknek, betegeknek (mert szűke a' betegeknek sohult sem volt) akármi módon segedelmekre lehetne. A' melly segitségnek nemében annyira ment, a' mennyire mehet a' kegyesség, és hogy

má-

máſokhoz kegyes lehetne, magát keméñyen tartotta. Mert hogy maga kalibáját, és ágyát a' betegeknek engedhetné, ő maga az egéſz útazásnak jobb réſzén az hajóſok ſerege között hált: és derekalyt vetett néki a' kerékbe tekert hajó kötél, vánkoſt adott a' vas macska. Ezután új alkalmatoſsága termet Szent Ferencznek mind az Emberek ſegitségére, mind az igaz hit épitésére. Afrikának egéſz környékét meg-kerülvén Szokotora ſzigetébe, a' melly mintegy 1700 ezer lépésnire eſik Mozámbiktól, érkezék a' V-Király. Afrika végében egy magos hegy mellet fekſzik ez a' ſziget. Moſtanában *Guardafúnak:* Aromatának nevezték régenten. Az Arábiai tenger kebelének, 's a' Mekai ſzoros tengeri torkolatnak vagyon ellenébe, vette ez a' torkalat Meka Váraſsától nevét, a' mellyet hireſsé tett amaz átkozott Mahometnek utálatos koporsója. Szokotorának pedig kerülete mint egy ſzáz ezer lépésni. Földe ennek köves, és puſzta úgy annyira, hogy emberi mivelésnek csak nyomdokát-is nehéz itten látni. Se búzát, ſe ris-kását, ſe bort ſe gyümölcsöt nem terem ez. Olly ſovány egy ſzóval, hogy pálma dión, a' mellyből lakóſſi kenyeret sütnek, és a' barmoknak bővségén kivül egyebet nem-talál az Ember: és ezek felett a' ſzivó ege egéſsségtelen, mivel keméñyen süti a' napnak hévsége: a' népe éppen tudatlan: nincſen ſemi némű könyv közöttök, sőtt még csak a' ki iráſt tudna ſincſen. Falukra van oſztva, és minden falunak *Cacize* vagyon a' megyés Papok módgyára.

És ezek a' *Cacizek* ſzintén mint a' többi olly tudatlanok, holmi külső nyelvből álló imádságokat, a' mellyeket magok ſem értenek, könyv nélkül ſzoktak el-mondani. De a' lakóſok Kereſztényi nével dicſekedvén Szent Tamás Apoſtolt kiváltképpen-való tiſztelettel becsülik, és eredeteket azokra a' régi emberekre viſzik fel, a' kik ebben a' ſzigetben Szent Tamáſtól meg-kereſzteltettek: és ſzámos jeleit (bátor már a' Kereſztényi erkölcsnek híre ſincs közöttök) a' Kereſztényi hitnek mutogattyák. Epittettek itten inkább az átatoſságnak, hogy ſe a' pompának kedvéért holmi kápolnácskák: az oltárokon kereſztek emeltettek, 's ezek előtt égő lámpáſok vannak fel-függeſztve. És mivel a' ſzegénység miatt harangokra ſzert nem tehetnek, fa zergetőkkel (a' mint mi nálunk a' nagy héten ſzoktak zergetni) adatik jel a' népnek az egybe gyüléſre. Továbbá a' *Cacizek* bátor feleségeſek legyenek, mindazáltal igen jeles mértékleteſséggel élnek: valahányſzor böjtölnek, nem csak huſt, és tejet, de még halat ſem eſznek, a' mellyel éppen bővölködik ez a' helység, úgy annyira, hogy kéſzebbek meg-halni inkább, hogy ſe csak meg kóſtolni az illyetén eledeleket: 's azért csak pálma dióval, és kerti veteményel

tengődnek. Sőtt minden esztendőben két nagy böjtöt tartanak, egyiket két holnapokig törvényesen böjtölik: és ha valami hitvány ember ez idő folyta alatt hust eszik, a' templomból ki-rekesztik. Nyilván-való mindazáltal az, hogy a' *Cacizek* tudatlansága miatt már régtől fogváſt senkit a' hit ágazatira nem oktattak, se meg nem kereszteltek. Ezek felett inségeket neveli vala Istentelensége holmi hatalmas *Szaraczénus* embernek, a' ki erő-szakosan hatalma alá vetvén őket nem csak magokat nyomorgattya vala, hanem még apró gyermekeket-is szülőjök kebeléből el-ragadván a' *Szaraczénusok* utálatos szer-tartásiban nevelteti vala.

Annakokáért ezen sziget lakóssinak látván állapottyát nem kevésb fájdalma, mind őrőme támada Szent Xaviernek. Mert sajnállya vala, hogy elejektől el-fajúlván, a' Szent hitnek, mellyet vallanak vala, ágazatit nem tudnák, és hogy Katólikus Papjok nem lévén, a' *Szaraczénusok* birtokában, valamint a' juhok a' farkasok hatalmában vólnanak. És mivel őket (a' mennyire az idő engedné) oktatni kívánná: szándékában, és akarattyában akadályt ejt vala mint jővevény emberben, hogy nyelveken nem tud vala szóllani. De tudniillik semmi lehetetlenség nincs az igaz szeretetben. Nyelveket nem értvén, 's viszont ő-is ezektől nem értetvén, a' nemzetek között bé-vett érthető jelek helyet a' közönséges jelekre fordúla, fejének kezeinek intésével, és amint lehetett, a' míg itten marada a' V-Király, ezen tudatlan embereket a' Keresztényi hit ágazatira oktattya vala. Sok apró gyermekeket-is szülőjök kívánsága szerént meg keresztelt. Azután csak nem minnyájan magzattyokat hozzá kezdék vezetni, fellette igen kérvén őtet, hogy közöttök maradna, és egyszer'smind meg-igírék, hogy egy sem léend az egész szigetben, a' ki meg nem keresztelkedik. Szent Xavier tehát, bátor a' helység pusztasága, és alkalmatlansága szeme előtt forgana, mindazáltal az ők üdvösségeken kivül mindenekről el-feletkezvén, a' Fő-Vezérhez megyen, és eleibe terjesztvén az aratásra, megért, és fehéredett aratásokat, kéri, hogy engedné meg néki kevés időkorig véllek maradni. De a' Fő-Tiszt tudván, hogy ez a' sziget a' Törőknek minden predálásra igen kezes ügyiben vagyon, nem itélé hellyesnek lenni ott máradását, ne hogy a' Törők rabságába esnék illyetén Férjfi. Meg-dicsirvén azért az ő könyörületességét, mellyel viseltetik vala ezekhez az el-hagyattatott emberekhez, meg-inté őtet, hogy a' jelen-való jónak színével meg ne engedné magát csalattatni. Meg ne akadgy, úgy mond, az első dolgokban, ne hogy többeket, 's jobbakot el-veszeszíz. Miért olly felette igen kívánkozol itten munkálkodni, a' hol a' fáradság nagyobb a' haszonnál, kevessebb a' jutalom a' veszedelmeknél? más ország, más nem-

zet

zet, más Kereszténység vár, téged, a' kik kő ött mind bizadalmasb, mind gyümölcsösb lészen fáradságod. Akkor Szent Ferencz mivel a' V-Királynak más kép' tetszenék a' dolog, és itílvén, hogy magánál ő ehez többet értene; felel, hogy tetszése szerént fog cselekedni mindenekben. Ezután vigasztalván a' sziget lakóssit meg igíré nékik, hogy üdvösségekre akár hol légyen a' föld kerekségén, gondgya léend. Végtére minyájokat meg-intè, hogy a' Szent hitet meg-tartanák a' gonosz nemzetségek között-is bizonyosson reménlvén, hogy csak hamar léend segedelmek.

Ura lett szavának Szent Xavier. El-válván töllök első alkalmatosággal ira János Királynak, a' mellyben a' Szokotori Keresztényeket mint Pásztor nélkül hagyatott juhokat, és a' *Szaraczénusok* hatalmától éppen el-nyomattattakot felette igen ajánlya a' Király gondviselésére. Mert ebben a' szigetben minden igasság kivül egy *Szaraczénus* uralkodik, ki-is mind a' Keresztény lakósokat, mind a' Kereszténységre hajlandókat, mind a' Sz. Tamás Apostol Tanitványitól eredetteket, irgalmatlan' nyomorgattya: ezek felett gyermekeket Attyoktól erő-szakosson el-rabolván, Mahometnek, és az ördögnek szenteli. Azért viselné gondgyokat mint kegyes Király, ne hogy a' *Szaraczénusok* erkölcstelenségére, és babonás szer tartásra vetemedgyenek, és a' kiknek testeket erő-szakosson el-harácsolták azok ön kényeken magok lelkét oda vetnék. Oda léssnek ezek, ha csak a' Lusitániai Király szárnyai alá nem vétetnek. Tovább nem-is lehet kétsegeskedni, hogy az Isten, a' ki illy hatalmat adott az egy Lusitániai Királynak, adand olly kegyes akaratot-is, hogy ezeket a' nyomorúltakat védelmezze, oltalmazza. Azért ne késnék a' mindenek' Ura Szent vérével meg-váltottakat Királyi segedelmével azon Úrnak meg tartani. Kivált mivel az egész dolog minden veszedelem, minden kétség kivül a' Király akarattyának jelentésére-is vég be mehet, csak az arra evezendő gályának parancsolná-meg, hogy a' Szokotora-bélieket a' *Szaraczénusok* kegyetlen dühösködésétől venné-ki.

Nem let haszontalanná Sz. Xavier levele, és kérelme. Ezt a' dolgot se inkább nem kívánta, se nem ítílte igasságosabbnak Szent Ferencz mint a' Király. Annakokáért buzgóságához illendő sietséggel gályát intéz oda. És a' hadakozás olly szerencsésen fordúla, a' melly szent vala a' szándék. El-foglaltaték Szokotora, meg-veretetvén, és ki-üzetetvén a' *Szaraczénusság*; a' lakósok meg-szabadittatának a' képtelen uralkodóktól; erős váris emelteték a' szigetben, hogy ne vólna kedvesb, hogy se biztosb a' szabadság. Evel meg nem elégedvén Szent Xavier a' szabadságnál nagyobb jót tönn'vellek. Ebbe a' szigetbe küldé egynéhányat társai közül, a' kik ezt a' gyepre fordúlt Krisztus szóllejét munkába vennék, és a' *Sza-*

raczénuſok dühöſségéből ki ſzabadúlá-ſok után, ſzabaditanák-meg az ördögnek kegyetlenségétől-is. Szokotorából meg-indúlván a' hajó Sz. Xavier ſzeretet-béli tiſztiben régi ſzokását elé vévé: és az Indiai úttal fel-vállalt kegyeſség, és ſzorgalmatoſság cſelekedetiben foglalatoskodván, Arábia, és veres Tőrők orſzágok határit meg-kerűlvén késöre hára Indiába érkezék. India fő váraſsánál Goánál ki-ſzálla Szent János Apoſtol Mártiromsága ſzenvedéſe emlékezetére rendelt napon, a' melly nevezetes az Indiaiaknál. Mert Xavier Szent Ferencz ezen nap Iſten kivált képpen-való kegyelméből adatott ezen nemzetségeknek, a' mellyekre jobb réſzén az Evangyeliom világoſságát virraſztotta. Ugyan-is ezeket az el-veſzett népeket meg-vigaſztalta a' ſzent Evangyeliommal, nagy jó tételnyeket terjeſztvén reájok, és Társainak útat nyitott azon, 's más nemzetek meg-téritésére. E' világosb léend a' következendő irásból. Mert ennek utánna bővebben, hogy ſe eddig Szent Xavier cſelekedetit meg-magyarázzuk. Mert a' fellyebb meg-irott dolgok nem kétségeſek ugyan, de van mindazáltal holmi homály bennek, mivel irásba nem foglaltattak vólt. Ezután pedig ollyatén dolgokról folytatandgyuk beſzédünket, a' mellyek réſz ſzerént magától fel-jegyeztettenek, réſz ſzerént pedig azoktól, a' kik vélle baratságoſon, és ſokáig éltenek Indiában, és ő reá nem cſak éltében figyelmeztek, hanem halála után-is ſzent tetemit illettek.

XA-

XAVIER SZ. FERENCZ ÉLETÉRŐL

MÁSODIK KÖNYV.

ELSŐ RÉSZ.

Micsodás állapotban találta Indiát.

A' Világ negyed réſzének Aſiának egyik nevezetes Orſzága India, mellyet a' költeményes Vers-ſzerzők, és Kronikáſok hireſsé tettek: csak nem kétſzer hoſzszára, hogy ſe kereſztül nézve tágaſabb, az ember ki-vetett nyelvéhez éppen haſonlit: mert éſzakról a' Kaukaſus hegye emelte-fel határát, nap nyugta felől környékezi az Indus vize, a' melytől-is nevét vette, nap-keletről Gángyes moſogattya, a' déli tenger felé pedig kiterjedvén az ég mértékletes melegű 's hidegű czirkalma alól ki-nyúlik. Ezek a' nevezetes follyó vizek pedig Stzythia hegyeiből fakadván nagy kőzbe-vetett tágaſságra ſzakadnak, és mentől alább ereſzkednek az hegyekről, annál nagyobb térségű kőz földet keritenek-bé, és csak nem tizſzer ſzáz ezer lépéſt (teſzen ez magyar mér földet ſzáz hatvan hatot, 's egynek harmad réſzét) az az majd fele hoſzſzán Indiának le-folyván a' tengerbe dőlnek. Ennek a' két viznek tengerbe ſzakadott ágyai kőzőtt, holott-is leg-ſzélyeſebb India, mintegy nyólcz ſzáz ezer lépés tágaſságu, az az magyar mér földre vetvén ſzáz harmincz három 's fél mér földni ſzélyeſsége. Innen apródonként keskenyedni kezd, a' Komorinomi ſzálas hegyig, a' hol él formán ki-nyúlik Aſiából. Indiának derekát lakják a' Pogányok: az Indusra nézö határin csak nem mind haza-fiai a' Királyok, a' Gángyeshez kőzelitő tartományok pedig *Szaraczénus* Királyokat uralnak. Mert a' *Szaraczénuſok* régen már bóldog Arabiából, és Perſia, az az Kazul Orſzágból oda evezvén Indiának ſzámos népét laſsā laſsā csalárd tanácſokkal, vagy fegyverrel hatalmok alá hajtották. A' Luſitánia-béliek-is ſzabadgyába járván a' tengert, 's máſok elméjeknek ſzikrájában ſem tűnt föl-

földekre gyakorta ki-lépvén a' tengernek mind a' két határa mellett számos, és nemes városokat foglaltak-el: és Indiában, 's egész nap-keletben nagy hirűek a'Lusitániaiak. Indiának a'tengertől nem messze eső tartományát, melly-is az ég piritó abroncsa alatt jobb részin fekszik, csak nem mindég a' nap hévsége égeti; a' melly forrózás a' nyári meleg gőzölgő párához hasonló, és az egész esztendőnek minden részében egy formán tart. Továbbá a' kellemetes idejű esők, és bizonyos szellők, olly szép mértékre hozzák az hévséget, hogy éppen alkalmatlanság kivül lehet ottan lakni. Jollehet a' nyári holnapokban (és itten a' nap minden esztendő kerületiben mivel kétszer megyen által, a' napot, és éjjet egy mértékre hozó abroncson két nyír vagyon) mindeneket felette igen keménnyen égessen a' napnak hévsége.

Termékeny ország ez, 's kiváltképpen a' ris-kásával bővölködik, a' mellyel búza helyet élnek: a' ris-kása bővségén kivül nevel némelly pálma fát, a' mellyről nem csak vadonan új, és száraz gyümölcsöt szednek, hanem még (ennek mind ki-mondása, mind hallomása csak nem hihetetlen) bort, eczetet, 's olajat-is mernek belőlle, egy szóval, minden szükséges dolgokat a' természet egy fába öltván, házak födelére, hajó kötelekre materiát ád. Halakkal-is, és marhákkal bővölködik. Cigákban termö drága gyöngyökkel éppen gazdag, mellyeket a' lakósok a' tengeri kő-sziklák rejtekében mesterségesen fel-keresnek. Nem-is vólt ennél főbb oka a' régieknek, hogy India gazdagságit ki-híresitenék, miglen a' tenger seprelékes habjainak a' fényeskedő pompás pipeség becsűt nem szerzett. A' föld-népe barna, köldökétől fogváſt térdig vékony vászonnal fedezi magát, a' több része mezitelen. Közönségesen alávaló, 's csalárd elméjű. A' szegénység illy gazdag országban igen nagy, mivel az Urak', 's Királyok' telhetetlensége miatt kevés számuaknak rakatott tárházokban a' gazdagság. Mindazáltal a' szükség ki nem rekesztheti a' czifrálkodást. Minnyájan még a' férfiak-is, vagy arany vagy sárga réz fülbe-való cserecsejét viselnek. Fülőkőt pedig némely mesterséggel a' szépség kedvéért vállokig meg nyujttyák. Jobb részén karjokot-is arany pereczczel ékesgetik. Annyira ruházatyokban-is meg-aszszonyosodtak. Az Indiaiak természetéről, 's erkölcséről e' féléket többeket-is írnak, a' mellyeknek elő számlálása kedvéért ezen Kronikának follyamattyát gátolni helyesnek nem itílem.

Indiának fő városa Goa, a' melly ugyan Goa szigetében fekszik, szinte Persia, az az Kazul ország tengere kebele ellen áll, a' tenger parttyától mint egy három száz ezer lépésnire, az az ötven magyar mér föld messzére. Ezt a' mesterség, és természet meg erősitette (mert le-

e' kis ſzigetet, mellyben Goa vagyon a' tenger ſzoros torkolattya a' földtől el-ſzakaſztya) ſzépségére, épületekre, kereskedéſre, gazdagságra polgárok, és lakóſok ſzámára nézve Europának fő váraſſihoz méltán lehet haſonlitani. Azért-is India' Erſeke, Vicze-Királya itten lakik, ſok Luſitánia - béliekkel egyetemben. Nyilván-való dolog, hogy régentén Szent Tamás Apoſtol Indiát nem csak veritékivel, hanem vérével-is meg-áſztatta, és ſokakot fáradozáſi által a' Kereſzténységre vezetett. De ezek' maradéki a' hitetlen pogányok, és Szaraczénuſok kőzi elegyedvén laſſan laſſan ezeknek erkőlcstelenségekre, és ſzer-tartáſokra fajúltak. És már (ki-vévén egynehány falut, a' mellyek Szent Tamás nevéről neveztettek vólt) a' Kereſztény hitnek hirénél egyéb jele majd ſemmi fenn nem vala egéſz Indiában, midőn a' Luſitániai béliek Goát, 's más mező váraſſit Indiának meg-vévén, és a' Szaraczénuſok kegyetlen uralkodáſa alól fel ſzabaditván az Evangyéliom villagoſságát viſzſza tériték Indiába. Mert ugyanis kőzőttők lakni, és a' föld népét apródonként a' Kriſtus hitéhez kezdék édesgetni. Goai Pűſpők vólt ez időt (ő ſzinte pedig, mivel csak egyedül vala, egéſz Indiának fő Pűſpőkségét tartotta) Albukverki János, Seraficus Szent Ferencz rendén lévő nagy bőlcſeségű 's tőkélleteſségű férfi; e' bátor tehetsége felet-is egy-néhány ſzerzetén lévő Társaival egyűtt a' Kereſzténységnek gyarapitásában fáradozna; mindazáltal a' Papok ſzűke miatt, a' ſzükségnél keveſſebb haſznonnal vigaſztaltatott.

Egéſz Indiában akkoron nem vólt csak egy ſzerzetes-is ki-vévén a' feljegyezett Franciskánuſokat, a' kiknek elég dolgot adván a' Luſitániaiak' oktatáſa, alig nyernek vala időt a' Pogányok tanitására. Ezek kőzőtt Frater Borbán Jakab Franciſkánuſnak mind tudalmaſsága, és erkőlcſe, mind a' Kriſtus hitének terjeſztésében-való buzgó kivánsága legjeleſebb vala. Ez egynéhány Indiai gyermeket meg-téritvén 's kereſztelvén a' Kereſztény hitnek ágazatival egyetemben a' Luſitániai nyelvre-is minekutánna meg-tanitott vólna, a' Pogányok meg-téritésében ezeknek élt tolmácslásával, nem okosb, mint ſzerencsésb találmánnyal. Annakokáért áitatos, és gazdag emberek ſegedelmében bízván nagyobb dolgokra veté elméjét, és az Indiabélieknek *Seminárioмat* emelvén tellyes tehetséggel ez ide gyűlt ifiak oktatásában foglalatoskodik vala. Bátor azért a' Pűſpők 's a' tőbb Franciſkánuſok' jeles buzgóságtól viſeltetvén ohajtva ohajtanák Indiában terjedését az igaz hitnek, mindazáltal keveſſen lévén annyi hellységekre, annyi munkára ki nem terjeſzthették magokat. Tehát a' Luſitánia-béliek hatalma alatt-való nem csak mező Váraſokban, hanem még Goában, a' Királyi fő Várasban-is

a' hitetlenek, és Szaraczénuſok babonái nagy karban hatalmaskodnak vala. Mert a' Pogányok, és Szaraczénuſok igen felett gazdagok lévén, 's mindenütt elegyeſen forogván a' Luſitániaiakkal, mindenek láttára ocſmány véllekedéſek ſzerént áldoznak vala; a' Luſitániai várak' Fő Tiſztyei bé-húnt ſzemmel nézvén, akár azért, hogy még új biradalmoknak nē vólna elegendő erejek, akár, hogy ſenki ſem találkoznék, a' ki hamiſságát meſtertelen költeményeknek meg-mutatván, 's elméjeket meg-győzvén, a' Kriſtus tiſzteletére vezetné. Azért, ha némellyek a' Kriſtus hitére állottanak, annyira nyomorgattattak a' gazdagabbaktól, hogy nevezetni ſem akarnának Kereſztényeknek. Ugyan-is a' Pogány, és Szaraczénus kalmárok, a' kik' kezekben forganak vala a' Királyi áruk, adók, ollyatén gazdagságokkal birnak vala Goában-is, hogy mind a' Luſitániaiaknál, mind a' Város fő tiſzteinél nagy kedvben, és hatalomban vólnának. E' képpen el-nyomattatván az új Kereſztények: a' Pogányok térítéſe éppen meg-fagyott vala.

Nem ſokkal jobb karban valának a' Luſitánia-béliek. Sok hellyeken ritkán jarúltak a' Szentségekhez, predikátziót annál-is ritkábban hallottak: mert egéſz Indiában kettő, leg fellyebb három predikátor vala, 's ezek' ſzámánál nem ſokkal tőbb fel ſzentelt Papok. Annakokáért a' Luſitániai erőſségekben jobb réſzin nem csak predikátziót, de még Szent Misét ſem hallottak egéſz eſztendők' kerülte alatt. Ezek felett a' gonoſzra hajton hajtya vala őket a' Szaraczénuſok' 's Pogányokkal-való fertelmes, és veſzedelmes társalkodás. Nincſen ezeknek erkölcsöknél ſemmi meg-veſzettebb, nincſen ſemmi a' bujaságra hathatosb gerjeſztő: mert mind a' két Nemzetség az ocſmány teſti fertelmeſségben el-merülvén ſemmit keveſſebbre nem becsülléttek feleségek' ſzemérmeteſségénél. Annakokáért a' Luſitánia-béliek, bátor terméſzet ſzerént a' mértékleteſséget ſzereſsék, illy eſz-veſztő földön tobzódó vendégeskedéſek', 's a' mik ezeket ſzokták követni, adák magokat; és kőzönségeſen iminnen amonnan egybe vásárlott ágyas kurvákot tartanak vala magok házoknál. És már-is őket (ſenkitől meg-nem feddettetvén a' gonoſság) annyira vitte vala a' bujálkodás, hogy a' ſzeméremről el-feletkezvén, a' fajtalan életet becsülleteknek tartanák, ſemmit ſe hamis, és rút nyereségnek nem itílnének: annyira a' meg-rőgzött gonoſz kívánság meg-veſztette vala eſzeket. Jobréſzin pedik tőbb eſztendőkig ſe meg nem gyóntak, ſe meg nem áldoztak: és ha némellyek egyſzernél tőbbſzőr eſztendőt által meg-gyóntanak, kőzönségeſen kép mutató áitatoſságuaknak itíltetnek vala lenni. Ha egy valaki, a' lelki iſméret furdalván, vétkeiből ki-akarna bontakozni: az emberek ſzemeit, neyelveit távoztatván, alattomban,

és

és mint Nikodemus hajdon éjjel jö vala a' Kriſtushoz: továbbá a' Luſitániaiak' feleségek, és ágyaſok bátor Kereſztények vólnának, mindazáltal a' Kereſztényi ágazatok tudatlansága miatt a' pogány, és Szaraczénus babonáknak dühödtek vala, és magzattyok haſonlók, sőtt még-gonoſzabbak valának ſzülőjöknél. Illyen állapotban vala India, midőn Szent Ferencz oda érkezék. Ki-is felette igen örvendezvén (a' mit tellyes kívánsággal ohajtott) Indiábaváló érkezésén, meg-értvén ezen dolgokat, illy ſok, és nagy gonoſſagok'meg-orvoslására veti gondgyait: és a' mi az ő lelkinek buzgóságában éppen csudálatos, nem hirtelen, ova kezde hozzá.

II. RÉSZ.

A' Püſpök kedvét meg-nyervén, Indiában munkálkodni kezd.

TUdta Szent Xavier, hogy a' Püſpökök, 's egyébb egyházi ſzemmélyek kőzőtt, ha mindenik réſz olly keményen tart maga tőrvényéhez, hogy egy másnak ſemmit nem enged, kőnyen verſengéſek, és veſzekedéſek támádnak a' népeknek nem keveſſebb károkra, mint botránkozáſokra. Azért mindenek előtt, minden verſengésnek okát el-távoztatni helyesnek itílvén, hogy (*a*) *jóra igyekeznék nem csak az Iſten előtt, hanem az emberek előtt-is*, a' Püſpőköt minden úttal, móddal, hogy magához édeſitſe el-végezé. Tehát az Iſtent, és Indiának fő Arkangyalát (ſzokáſa ſzerént) ſegítségül híván, a' Püſpökhöz megyen, és őtet nyájaſon, 's becsülleteſen üdvőzőlvén meg-magyarázta, hogy őtet III. Pál Szentséges Romai Pápa, és III. János Luſitánia Királya küldötte Indiába, hogy a' Pogányokat a' Kriſtus Anya-ſzent-egy házába vezetné, és az új Kereſztényeket's Luſitánia-bélieket oktatná a' Kereſztényi buzgóságra. Továbbá ő engedelmeskedni inkább, hogy ſe parácſolni megſzokván, kéſzebb más, mint ſem maga akaratyán járni. Azért ő az Indiai Püſpök' hatalmába léend, és ſemmit ſem fog cſelekedni az ő itíletin's tetſzéſin kivül. Akkor a' Szentséges Pápa, és a' Király leveleit Apoſtoli követségének bizonyságit elő vévén, 's lábaihoz borúlván, mind ezeket néki kezébe adgya, úgy mond, hogy ezekkel másképpen nem él, hanem a' mint a' Püſpöknek tetſzenék. Nem könnyebben bizonyo-

(*a*) 2. *ad Cor.*

ſodott meg-egyebűtt, melly hamar az igaz alázatoſság magához kapcſolya légyen az emberek' kedvét. Albukverki illyetén férfinak illy alázatoſságát, 's becsűlleteſségét cſudálván, illy ſzép emberségért haſonló becsűllettel felele; mert azonnal térdéről fel-emeli, és néki a' Szentséges Pápa főggő pecsétes, és a' Király levelét viſzſza adgya, bizonyitván, hogy kivánatos léend ő előtte, ha mint Apoſtoli követ hatalmával a' Pápa, és Király akarattya ſzerént fog élni. Mert nem-is lehet abban kételkedni, hogy hatalmával-való élésében, meg-felel illy nagy emberek itíletének, mellyel vadnak iránta. Ez időtől fogváſt a' Pűſpők, 's Szent Xavier kőzött a' becsűllésben, 's ſzolgálatban annyira ment a' verſézés, hogy egy máſſal barátságoſon kőzlenék tanácſokat.

Szent Ferencz tehát őrűlvén hogy a' Kereſzténységnek elé mozditásában a' Pűſpők lenne ſegitője, rendtartáſa ſzerént ſzabott dolgához Goában ſzorgalmatoſabban fogván, a'betegeket tellyes tehetséggel kezdé ſegiteni. Azonnal a' Királyi Iſpotályba menvén lakni; a' Sz. gyónás, és Úr vacſorája ſzentségeivel mind addig meg-nem ſzűnék tiſztogatni őket, miglen erkőlcsők változtatáſa jobb életnek reménységét nem-mutatá. Fő dolga vala az el-nehezedteket ſegiteni, a' kiknek nem cſak nappal, hanem étſzakán-is ſzolgált úgy annyira, hogy minnyájan az ő jeles kegyeſségét, és atyai ſzeretetét cſudálnák. Mert kőzőnségeſen az mondatik vala, hogy Szent Ferencznek annak lábánál van ágya, az ki leg-nehezebb nyavalyában vólna. Mert ſzer-tartáſa ként ottan hál vala, hogy minden orában, ha valami veſzedelem elé adná magát, el távoztatására ennek jelen lenne. Ezek kőzőtt nem vólt kiſſebb gondgya az Evangyéliomi ſzegénységnek védelmezésében, mind a' kegyeségnek cſelekedetiben. Szent Xaviernek azon ruházattya vala, a' mellyben Luſitániából el-menvén hozzájok érkezett; e' ſemmit nem kűlombőzőtt a' kőzőnséges Luſitániai Papok őltőzetétől. Tovább tartván ne talántán a' haſonlatla kőntős el-idegenitené az Indiaiakat tőlle, el-rendelé, hogy az ott való Papok ruhájához haſonlóba őltőzzék. Minekokáért tudván, hogy a' JESUS Társaságának bizonyos őltőzet nem ſzabatott, hanem a' melly tartományon forog, azon lakó papi emberek' haſonlatoſságára ruházodhatik, az Iſpotály gondviſelőjétől baratságára nézve könnyen meg-nyeré, hogy néki egy kőz őltőzetet ſzerezzen, a' micſodáſſal az oda-való ſzegény Papok ſzoktak élni. De ez inkább a' becsűlletet, mint ſe a' kérelmet ſzeme előtt hordozván, Szent Ferencz méltóságára, 's tekéntetére nézve habos kanavászból cſinált ruhát viſzen néki: ſzép cſelekedetéhez ſzebb okot ád: hogy ollyatén ſzokott lenni kőntősők az Indiai Papoknak, a'

nagy

nagy hévség miatt: mert ezen matéria bátor habos légyen mindazáltal bőcſtelen, és közönséges.

De Szent Xavier az öltözet-béli czifrázatot gyűlölvén: Te (úgy mond) tehát ezt a' habos köntöſt, egyiknek azok közül, a' kiket Papoknak mondaſz, ajándékozd, nékem, ha úgy tetſzik, fekete kender váſzonból cſináltaſs. Mert a' ſzegénységre kötelezett embert ollyatén köntös illet, a' melly mind jele, mind jegye légyen a' ſzegénységnek. Ezen feleletnek igaſságától meg-győzettetvén a' gondviſelő, kivánsága ſzerént fekete váſzonból cſináltata ruhát néki. Ezzel élt Sz. Ferencz ennek utánna az ott lakó Papok' módgyára, öv, és paláſt nélkül, kéſzebb lévén a' köntösből inkább valamit le-cſipni, hogy ſe a' ſzegénységhez holmit hozzá adni. És ennek viſelésében mind mértékleteſsége, mind álhatatoſsága tündöklött. Ezen öltözettel élt mindétig Indiában. Nagyra-is becsültetett Szent Ferencz példája társaitól, mert az ő követésére ſzámos eſztendőkig illyen ruhában jártak. Most pedig a' Luſitániaiak' modgyára, a' mellyet több külső Papok-is követnek Indiában, mind övet, mind paláſtot hordoznak. Továbbá látván az Iſpotály fő Tiſztye régi ſzakadozott czepelűſit, 's egyſzer'smind külömb külömbféle fótokból raggatott ſarkait, foltyait, újat ada néki. Ötet pedig a' mint mindenkor magához haſonló vala, ſemmiképpen rá nem veheté, hogy rongyos czepelűſit újjal el-cserélné, még jónak álitván a' magáét: annyira meg-tartotta a' ſzegénységet. Ez időt Sz. Xavier mint-egy negyven-ötödik eſztendőben jár vala, a' melly időkor többet bír tanácsal, hogy ſe erővel, ő mindazáltal erőſsödvén a' virtuſtól ſemmi munkát el-nem mellőzött. Mert bátor ez idő folytában főbb gondgya vólt a' betegek ſegétsége, mindazáltal az egéſsségeſekről ſem vette-le gondgyát, a' kiket akár lelki, akár teſti nyomorúságért. A' betegek között dolgát el végezvén, a' kik reggel a' Sz. Gyónás kedvéért hozzá mentek, kegyeſen meg-halgattya vala: gyakorta ugyan ezen okból a' Váras Nagygyaitól hivattatott. És olly nagy ſzámmal gyűl vala a' Sz. Gyónást kivánó Nép, hogy tized réſzének ſem felelhetne-meg Szent Xavier kiváltképpen-való ſzorgalmatoſsága. Ebéd után csak nem mindenkor a' tőmleczbélieket látogatván kóldúlt alamiſnával ſegítette, és az igazán-való gyónáſnak módgyára meg-tanítván őket, ſokaknak egéſz életekről-való tőredelmes gyónáſokat meg-halgatta.

Szép cselekedetekre vitt máſokot ez a' Sz. Xavier példás cselekedete. A' fő Vezér maga Soſa minden héten egyſzer kegyeſen a' betegek', és foglyok' meg-látogatására ſzánó magát, és ezek' ügyökőt meg-vi'zgálván, 's el-végezvén vigaſztalni kezdé őket; és ezt valamig Indiában vólt, el-nem mulatta. Azután Vaſárnapokon a' bőr-poklosokat (kik-

nek-is Iſpotályok a' Váras vidékin vala) ſegitette; ezeket egyéb ſzolgálatokon kivül meg-gyóntatván, a' Kriſtus Sz. Teſtével éltette. Nem-is találtatott csak egy-is közöttök, a' ki Szent Ferencz tanácsa ſzerént, a' Szentségekkel nem élt vólna. Minekutánna már elegendőnek itílte a' betegek között-való foglalatoſságát, a' Bóldogságos Szűz Mária Temploma ſzomſzédságába ment lakni, hogy bővebb ſegedelmére lehetne az egéſségeſeknek. Ebben a' Szentegyházban Vasárnapokon, és Innepeken reggel prédikállott a' Luſitánia-béli-eknek, dél-után a' föld lakóſſinak a' Hit ágozatit nagy ſzorgalmatoſsággal magyarázta, a' melly oktatáſra annyi ember gyül vala, hogy a' Templomban el-nem férne. Ezek után az ellenkezőkőt békeségre, a' veſzekedőkőt, 's haragoſokat egyeſségre hozza vala. Semmit el-nem mulatott kűlönös beſzédi között, a' mit ítílt, hogy ſzükséges a' Váras-béli-eknek meg-jobbuláſokra. Ő a' Luſitániaiakat nyájas beſzédével magához kapcsolván, vétkekről meg-feddette: ő moſt a' halál, majd a' pokol félelmével az el-vetemedteket meg-rémitvén gonoſságokból ki-vonta. A' kiket mihelyt észre vett, hogy ſzivekben fel-indúltak, elsőbb-ſzör vétkeknek töredelmes fájdalmára, azután életek' meg-jobbúlásra moſt intvén, majd jovaſolván kezdé őſztönözni. Nyilván-való dolog, hogy ſokan úgy fel-gerjedtek lelkekben, hogy a' Sz. Gyónás után új életet kezdettek, ki-vetvén ágyaſſokat, és a' hamiſſan gyűjtött pénzt igaz Urokhoz viſzſza téritvén.

III. RÉSZ.

Szép, 's csudameſterséggel az ágyaſokat vagy házas társul véteti, vagy el-csapattya. A' gyermekeket, és tudatlanokat a' Hit ſzükséges dolgaiban oktattya.

DE nem ſokkal több gondgya vólt az ágyaſok ki-csapattatásában, hogy ſe az hamiſſan gyűjtött pénznek viſzſza térittetéſiben. Annak az időnek folytában a' Luſitániai fejér népnek ſzüke miatt, 'a Goa Váraſsában lakó Luſitániai férfiak idegen nemzetű ſzeméllyek' ſzerelmébe elegyedtek vólt. Jobb réſzint ezek Simonia, avagy Pegua-béliek, némellyek Japóniai, avagy Sinaiak vóltak. Mert termettel, és ſzépséggel az India-bélieket nagyon fel-haladgyák. Ezekkel csak nem minnyájan a' Luſitániaiak ágyaſkodtak, mivel feleség tiſztelséggel becsülni őket nem méltoztattak. Sz. Xavier tehát illy nagy gonoſságnak eleit akarván venni, hogy kedveket el-ſzakaſzthatná ezen ſzeméllyektől,

tel-

tellyes tehetséggel munkálkodni kezde. Leg-elsőbbször-is azért minden ki-gondolható szolgálattal kedvek' meg-nyerésére indúla. Azután akár ki eleibe kerűlt, víg arczulattal kérte őtet, hogy híná asztalához mint szűkölködő Papot. Minekutánna rá hajlott kérelmére, vélle egyetemben asztalához űl vala. Vacsora felett, avagy vacsora után, kérte a' gazdát, hogy magzatit hivattatná-elé. Majd Attyok parancsolattyára eléállanak vala a' kisded fiu gyermekek, a' kiket-is Szent Ferencz karjaira vévén ölelget vala, hálákot adván az Istennek, a' ki a' ház gazdát Nemzetének meg-maradására illyen gyermekekkel meg-áldotta vólna: és egyetemben becsűlletes, és Sz. életekért esedezik vala. Ez után (vakmerőség lett vólna másnak azt cselekedni, a' mit az ő szentsége helyesen végbe vitt) a' kisdedek' Annyát látni kívánván elé-hivattya vala, és minekutánna meg-jelent, kegyesen meg szollitotta, a' gazdának dicsirte szépségét, az házasságra utat irtogatván. Mert (úgy mondván) e' jeles indúlatú, és szép termetű, hogy Lusitániainak-is bé-illenék: és a' magzatok-is, mellyeket szűlt, minden kétség kivűl Lusitániai férfihoz méltók. Mi dolog gátolná tehát még-is az házasságot? hol kellene annál jobb feleséget keresni? annak okáért ne késnék gyermekei hirére 's illyen aszszonynak tiszteséggére gondot viselni. Üdvösséges tanácsi nem estek heába: Szent Ferencznek szavai, és tekéntete könnyen rá-birja vala őket, hogy szeme láttára ágyasokat feleségűl el-vennék.

Hogy ha ollyanra akadott, a' ki Indiai rút aszszonytól Annyához hasonló gyermekeket nemzett: haragoson fel-kiáltott: bóldog Isten micsoda képtelen csuda ez! ördögöt tartasz házadnál? ezzel közösködhetel? ettől nemezhetsze' magzatokat? tanácsomra figyelmezz, ezt az ocsmány személyt ezennel ki-verd házadból, és magadhoz méltó feleséget keress. E' képpen ki-adván a' gazda ágyasán, feleséget veszen vala. Nem-is engedte Szent Ferencz a' mennyire rajta állott, hogy a' Lusitánia-béliek barna szolgálokot vennének feleségűl, hanem fejér, 's szép termetűeket, hogy tudni-illik az házasság tőrést el-távoztatnák, megelégedvén magok feleségekkel. Ez alatt pedig meg-nem szűnik vala minnyájoknak szivét, kedvét a' buzgóságra, és Keresztény életre oktatni, 's őrztönözni. Nem is vólt ez haszontalan. Ez a' Mennyei tudomány annyira meg-jobbitotta a' polgárok, 's lakósok erkölcseit, hogy Goának sokkal külömb szine látszatnék annál, a' mellyben vólt nem régen ez előtt. És Szent Ferenczet mind nappal tett Keresztényi szolgálatinak buzgósága, mind pedig étszakákon-való szüntelen imádkozása, hiresé, és nevezetesé tette vala egyetemben a' Lusitánia és India-béliecknél. Továbbá ez az igazán-való

Szent

Szent Férfi nevének hirével nem kevélységre, hanem ſzorgalmatoſságra ösztönöztetett. Mert inkább égvén az emberek' üdvösége keresésétől, hogy ſe nevének dicsíretitől, az emberek ſegedelmére ujjabb ujjabb módokat ki-gondolván mindenekre lebocsátkozik vala. A' pedig illyen férfiban éppen csudálatos példája a' Kereſztényi együgyüségnek, és haſznosb mint ſe tetſzetesb találmány. Mert illy koros, és nagy tekéntetü ember lévén, az útſzákat egybe járja vala a' csengetyüvel: e' képpen valamit az Iſten ſzíne előtt kellemeteſnek, az emberek' üdvösségére haſznoſnak látott, nem tulajdonitotta maga gyalázattyának: 's a' gyermekeket, 's ſzolgákot a' Kereſztényi oktatáſra egybe gyüjtvén a' kereſzt utakon, 's piaczokon, ez után a' lakóſok buzgóságát illy forma énekes verſekkel gerjeſztgeti vala: Kereſztény Hivek, magzatitokat, 's ſzolgáitokat, Kriſtushoz égő ſzeretetetekért, kérlek küldgyétek a' Kereſztényi tudományra. Ezen ujságra csoporton-ként a' gyermekek, és rab ſzolgák minden felől, 's más több emberek egybe gyülekeznek vala. Minyájokat a' Szüz Mária Templomába ſeregeſen vezetvén, és a' Kereſztényi tudományt énekelvén oktattya vala, azt itílvén, hogy a' gyermekek, az éneknek kedvéért mind jobb ſzivel egybe gyülnének, mind pedig könnyebben a' versbe folalt oktatáſt meg-tanúlnák: a' mint mind a' kettőt a' dolognak ki-menetele bizonyoſsá tette.

De ebben a' dologban nem élt nagyobb ſzorgalmatoſsággal, mint okoſsággal; mert tudván, hogy fáradsága úgy lenne végtére gyümölcsös, ha jól meg-értődnének, a' miknek tudománya az üdvösségre ſzükséges. A' ſzükséges dolgokat azért réſzenként el-énekelvén, rövid, 's könyü magyarázattal meg-fejtegeti vala halgatóinak értelmére. A' tudatlan embereknek, és ſzolgáknak kéſz akartva hozzájok ſzabott alacson beſzéddel beſzélgetett, hogy annál könnyebben a' dolgot meg-értenék, mentől nálok értelmesb, 's ismeretesb ſzavakkal magyaráztatnék. Nem-is vólt kevés gyümölcse, vagy mulandó ennek a' munkálkodáſnak. Ebből eredett a' Kereſztényi tanitáſnak mind hirdetéſe, mind ſzorgalmatos halgatáſa, melly-is mind e' mái napig fenn van Indiában. Mert mivel az emberek' reménysége felett, e' bővebb gyümölcsöt termené, meg-parancsolá a' Püſpök, hogy a' több Templomokban-is haſonlóképpen hirdettetnék a' Kereſztényi tudomány. Annak okáért a' Szent Xavier társai az ő ſzerzésére-való képeſt, máſok pedig réſz ſzerént a' Püſpök hagyásából, réſz ſzerént ezeknek példájától fel-ſerkentetvén egéſz Indiában e' képpen hirdették a' Kereſztény tudományt, a' Kereſztény Hitnek éppen nagy haſznára. Mert ez a' ſzokás bátor egyebütt-is, de kivált

vált Goában úgy ki-terjedett, hogy az oskolákban, útszákon, pitvarokban, mezőkön, és tengeren az haszontalan kába, és fajtalan énekek hellyett, a' Keresztény tudománynak első kezdeti énekeltetnek nagy örömmel, és halgattatnak. Azért már annyira hatott, hogy a' selpegni kezdö kisdedek-is jobb részin megtanúlván ezeket az énekeket örömmel énekelgetik.

Ennek pedig a' meg-magyarázott hivatalnak folytatásában Szent Xavier nem adta jelesb példáját szorgalmatosságának, mint mértékletességének, és maga meg-tartóztatásának. Mert valami alami'zna gyanánt hozzá vitetett, magának abból legkisebb részt sem tartván, a' szegényeknek, és betegeknek nagy titkon el-osztogatta, ne hogy az emberi dicsíret, az Isteni jutalmat megcsonkitaná. És nem csak hír nevecskéjét, hanem becsűllését-is (igen ritka az erös, és álhatatos ember e' dologban) tiszta szivéből meg-veti vala. Mivel közönségesen erkölcseiért becsűltetnék, a' tiszteletet a' becsűllőkkel egyetemben nem csak szavával, és arczulattyával, hanem még egész teste viseletivel-is gyűlöli vala, hellytelennek tudni-illik itílte, hogy gyönyörködgyék a' Keresztény ember maga becsűlletiben, a' Kristus gyalázatit elméjén forgatván. Hallyák-meg, a' mit mondandok, a' kik a' hiú tiszteletek' nevezetit vadászszák. Szent Xavier ugyan mind e' mulandó világi dolgokat, mind magát meg-vetvén, nem külömben neve hirét, 's tiszteletét gyűlölte, valamint közönségesen az emberek aztot keresik: hogy már nyilván vólna mindeneknél, hogy semmi néki se nehezebben, se alkalmatlanabban nem esnék, mint se az ő cselekedetinek dicsírete, 's magának tiszteletе. Tovább, valamint a' tiszteletet a' tőlle távozót mint árnyék a' testet követi, még a' tiszteletnek távoztatása-is (a' mint szokott történni) az ő tiszteletését, és a' rajta-való csudálkozást nevelte. Minyájan csudállyák vala, hogy illy jeles bölcseségű, 's erkölcsű mint egy más világról jött Papi ember olly nagy, olly sok, és nemes cselekedeteket még csak a' szó-béli dicsíret 's dicsőség jutalmán kivül-is cselekszik. Valamint tehát annak előtte Lusitániában, úgy Indiában-is Apostolnak kezdék nevezni, bizonyára nem kevésb nehezteléssére, mind pirulására. De meg-győzte a' sokaságnak akár általkodása, akár álhatatossága. Mert ez után annyira Szent Xavierhez ragadott az Apostoli név, hogy soha magáról le-nem vethette. És ez a' nevezet Sz. Ferenczről annakutánna társaira is ki-terjedett. De ezek végtére végbe vitték (a' mint majd fel-jegyzem) hogy új nevezettyeket fel-vévén, azt a' régi fényes Nevet le-tennék.

IV. RÉSZ.

A' Goai Collegyiomot készíti a' Társaságnak.

EGynéhány holnappal Xavier Szent Ferencz el-érkezése előtt, Goában némelly áitatos emberek, hogy a' Kereſzténységet gyarapithatnák, Frater Borbán Jakab jovallásából, egybe álván (a' mint félyebb jelentők) az India-bélieknek *Seminario*mot kezdettek vólt épiteni. Már-is tapaſztalván tanácsok' haſznát, meg-egyeztek vala, hogy leg-jobb lenne Indiának minden nemzetiből leg több gyermekeket, és ifiakat a' Kereſztény erkölcsben, és Deáki tudományban nevelni: és azután magok hónnyokba 's félékeik közi mint Papokat, vagy leg-alább tolmácsokat viſzſza küldeni, és vinni; közönséges végezésből tehát Roderikus Virgyinándnak a' dolgot meg-jelentik, mind bővebb tanács', mind ſegitség' kedvéért. Ennek fő hatalmával tehát ezen törvény ſzerént fel-állittaték ez a' társaság: hogy Goában Indiának csak nem minden nemzetiből (nevezet ſzerént fel-tételének a' Kánáriniak, ezekhez tartozik Goa, Czingalaiak, Malavaria, Czellania, Bengalenia, Pegua, Maláka Sina-béliek, és Abyſſinomiak) a' Kereſztény Hitnek ágazatira, és törvényeire oktattaſſanak a' gyermekek, a' kik azután vagy fel-ſzentelt Papok lehetnének, vagy tolmácsok. Hogy ha némellyek egyikre ſem vólnának alkalmatoſok, nevelni kelleſsék mindaz-által, miglen valami meſterséget meg-tanúlnának. Es azokra, a' mik tartáſokat illetnék, gondgyok legyen azoknak, a' kiket a' társaság erre intéz, tanitsák pedig a' gyermekeket a' Franciskánuſok.

E' képpen végbe menvén a' dolog a' Királyi kincs-tartó az Indiai Fő-Tiſzt, és a' Luſitániai Király képében eſztendőnként-való nyólcz ſzáz arannyakból álló fizetéſt, a' mellyet ez időtt a' bálványozó Papok veſznek vala, rendele a' Goai *Seminario*mra, az ördögnek kincsét az Iſteni rendelés maga tiſzteletére forditván. Ezt a' ki-ſzabott 'zoldot ugyan ezen kincs-tartó viſzont annyival nevelé, és az Indiai Fő-Vezér, 's a' Király hatalmával megerősité: az épületet-is a' Szent-egyházzal egyetemben el-kezdék: a' *Collegyiom*ot mivel az igaz Hit terjeſztésére emelkedik vala, a' Szent Hittől nevezék: Sz. Hit *Collegyiom*ának. Már a' jövedelme, mellyet a' bő alami'zna öregbitet annyira ment vala, hogy ſzáz ifiu könnyen élhetne belőlle, akkoron csak hatvanon valának. Gondgyát viſeli vala ennek a' *Collegyiom*nak Frater Borbán Jakab, a' ki-is első mozditója vólt. Továbbá ez a' *Collegyiom* a' JESUS Társaságának

nak rendeltetett vólt az Istentől, és ezt maga Borbán, mihelyt ismérni kezdette a' JESUS Társaságát nem egyszer meg-jövendölte, örvendezvén szerencsés jövendőletén. Ő tehat Szent Xavier életének jeles módgyát tapasztalván, és a' kisdedek oktatásában-való szorgalmatosságát hellyesnek hagyván, önkényén a' *Seminariom*nak gondviselését reá bízá. Ő, a' kinek tudni-illik az Evangyeliomnak egész Indiában-való hirdetése elméjén forog vala, ezt a' terhet egy átalyában fel-nem vállalá. Azért sürüen kezdé elsőbbször Jakab unszolni őtet, és a' dolognak nagy vóltát eleibe terjeszteni: igaz dicsíretekkel dicsírvén a' jövendőbéli Papok', és tolmácsok *Seminariom*át, a' Pogány nemzetségek' mint főbb segedelmét, és a' Szent Hitnek ki-terjesztésére mint leg-jobb alkalmatosságot. A' hol észre vette, hogy semmit sem fog beszéde; mind személye szerént, mind pedig India Vicze-Királya Sosa által viszont elkezdé fel-vett dolgát, hogy ha Sz. Xavier maga ezt a' gondot fel-nem vállalhatná, avagy nem akarná, legalább Társai közül egyikre bízná. Rövid nap alatt Mozámbikból Kámertes Pált, és Mánsillát maga társait Szent Ferencz, és másokot is ez után Lusitániából vár vala. Annakokáért ezen *Collegyiom*nak jövendőbéli nemességét, és hasznát által látván, gondviselését magára vállalá, és Pált intézé maga hellyet: az ifiak oktatására pedig éppen Romából Társaság-béli Mestereket hiva, a' Viczé-Királynak, és Borbánnak nagy örömére.

Ezek után a' Király kegyesége esztendőnként-való jövedelmit öregbitvén az ifiak bővülendő számára, mivel az épület bővitése-is el-végeztetett: Sosának a' V. Királynak nem bővebben hatalma, mint bő adakozása az e'-béli szándékot véghez vitte: Új Templom, és új épületek intéztetvén, főképpen az ő segedelme, és munkálkodása által csak hamar el-végeződtek: A' Templomot Sz. Pál tiszteletire szentelték; innen vette nevét a' *Collegyiom*-is. És ettől neveztettek azután a' JESUS Társasága-béli emberek-is. Mert minekutánna a' Lusitániai Király rendelése szerént a' JESUS Társaságának adatott ez a' *Collegyiom*, fenn-maradván az Indiaiak *Seminario*ma, Indiába, és egész Nap-keletre küldendő Papok itten tanittatván neveket ezen helytől vették. Ez a' *Collegyiom* Királyhoz illő bő jövedelmekkel, Goába által tétetvén a' Konimbrikai *Seminário*m, meg-gazdagittatott, és épületekkel fel-ékesittetett; a' Lusitániai Királyok bő-kezüségének roppant nagy Királyi jele, a' mellyben India, és Nap-kelet üdvösségére Predikátorok, és Papok neveltetnek. Már itten (ki-vévén az Indiai nemzetekből-való iffiakot, a' kik külőnös épületekben laknak) százan, a' kik közül némellyek ezen tartományokban vétetnek a' JESUS Társaságába, mások pedig Lusitaniá-

ból küldetnek ide, minden-néműszép tudományokban, és szent erkölcsökben nevekednek, miglen elegendőképpen alkalmatosokká lesznek az India, 's Nap-kelet nemzetinek, mind példával, mind predikállással-való segedelmére. Ezt a' lakást leg-elsőbbször Indiában rendelte az Úr Isten a' Társaságnak, minekelőtte neve hallatott vólna ottan: és ez a' lakó hely Annya, és feje a' többieknek, a' mellyek azután Nap-keletben számosson szereztettek, 's emelkedtek. Továbbá (hogy viszsza térjünk a' dolognak rendére, a' mellytől elvont vala a' Goai *Collegyiom*nak felállitása, melly Szent Xavier által lett) a' meg-irt *Seminárium* a' Társaságnak által adatván, Szent Xaviernek-is a' munkára új mezőt ada az Isten.

V. RÉSZ.

A Komorinomi új Keresztények segedelmére megyen.

MÁr Goában az el-hanyatlott Keresztény erkölcsöt hellybe allitotta vala Szent Xavier, midőn a' Komorinomi, és Piskária lakósi a' minapában a' Krisztus Hitére meg-térvén, 's minden lelki Pásztoroktól el-hagyattatván, nagy gondot okozának néki. Piskáriát, vagy-is Halász tartományát, melly-is jobb részin falukból áll, mivel a' Város éppen ritka benne; halászok (Paraváknak neveztetnek) lakják. Ehez hasonlitható tartomány a' drága gyöngy-béli gazdagságra nézve nincsen. Annak okáért főképpen a' gyöngyök halászáért Halásznak neveztetik. E' földnek népe honnyában termő gazdagságát nem értvén, a' drága gyöngyök halászásában a' *Saraczénus*oknak halász vala. Ezen tartománynak nem utólsó mező Városa Tutukurinom, holott-is igen kicsin dolog, éppen nagy hadra okot, és ebből a' harczból erre a' nemzetre omlandó veszedelem a' Krisztus Hitének bévételére alkalmatosságot ada. Holmi martzona veszekedésben egy *Saraczénus* (a' mint e' nemzet-béli emberek magokkal sem birnak, és boszúság tévők) némelly Paravának, e' nemzet szokása-ként meg-likasztott fülét a' benne függő karikával együtt nagy boszú tétellel ki-szakasztá: e' leg-iszonyatosb gyalázatnak itíltetik közöttök. Minek-okáért meg-ölvén ezt a' *Saraczénus*t boszuságokot ki-tölték a' Paravák. Tovább (a' mint a' veszekedésben szoktak forrani, és egy halál többet vonszon maga után, 's vége sincs a' gyilkoskodásnak, miglen a' békeség közöttök nem áll) ez a' dolog, a' melly kettőnek veszekedésén kezdődék, a' boszul-

bofzullás kívánsága miatt kettőről a' két ágon lévő vérekre hatalmaza, ezeknek verſengéséről mind a' két nemzetnek kegyetlen vér-ontó hadakozására árada. Mert a' Paravák végtére a' ſzenvedett gyalázatnál tetézettebb mértékkel akarván lemoſni ellenségek vérével a' magok nemzetéhez ſujtott gyalázatos ſzennyet, alattomban a' falukból ſzámos fel-fegyverkezett embereket gyűjtének, és vélletlen a' *Saraczénuſ*okra ütvén ſokat meg-ölének közüllök. Akkor bizonyára a' *Saraczénuſ*ok-is boſzú-álláſra forró méregtől fel-lobbanván, minden erejeket a' Paravák ellen támaſztani, és ezeknek nevét a' világból ki-törölni el-végezék. Hamarjában tehát mentől nagyobb fegyveres gályát lehetett, ſzerzének a' *Saraczénuſ*ok, és nagy ſumma pénzzel a' Parava fejedelmecskéket önnön magok nemzetek ellen fel-gerjeſzték, tudván, hogy ha ſe a' tengeren, ſe a' ſzárazon menekedéſt nem találna ellenségek, környül vévén igen könnyen mind egy lábig elveſzthetnék.

Itten a' Paravák, midőn minden felől a' környékező veſzélyt, a' körül álló ellenséget, és magok Királyok' pribékségét látnák, elméjekben habozván külső ſegedelemre vetik ſzemeket, és mindenütt tanácsot kezdének kereſni. Ekkor történetből közöttök forog vala egy Kereſztény lovag (Cruczius vagy-is Kereſztes Jánoſnak hítták) maga honnyában emberséges egy ember, Malavár nemzetségéből-való ugyan, de haſonlóbb a' Luſitánia-béliekhez, hogy ſe maga félékihez, kit-is ſzép erkölcseiért a' Luſitániai Király a' Kriſtus lovagi közi ſzámlált vala. Ez ſzintén ebben a' nép rezzenésben a' Paravák Deſzpotyaihoz lovakot vezete. Ehez gyül tehát barátságoſon a' Paravák ſzíne: megbeſzélli, mi karban légyen a' Népnek ſorſa, és tanácsot kér. És Kereſztes mint okos, 's egyetemben buzgó férfi látván, hogy az ő félelmek' alkalmatoſságával a' Sz. Evangyéliom' világoſsága könnyen rájok virradhatna, és hogy a' vér-ontó hadakozás', és ördögi babonának veſzedelmét egyetemben el-távoztatná, azt tanácslá nékiek: hogy utolsó romláſokban végső orvoſságot kereſnének: és mivel magok Uroktól, minden igaſság kivül elárultattak, és minden felől az ellenség fegyvere hátokon vólna, az egek' hatalmas Királyától, és a' Luſitánia-béliektől, a' kik ezt a' nagy Urat ſzentül tiſztelik, kérnének ſegedelmet. Mert a' mennyei ſegedelem, és a' Luſitániai ſzárnyak alatt nem csak meg-nem oltalmaztathatnak, hanem diadalmaskodhatnak-is ellenségeken. Ugyan-is ha a' Luſitániaiaknak hitekre, az az, az üdvöſséges hitre állanának, és az ő hatalmok alá önkényeken adnák magokat, kétség kivül ők-is az igaz Hit, és hozzájok hodoltak mellet ſerénnyen fegyvert fogván, a' fel-vett hadat a' közönséges ellenség ellen

ſzerencséſen, és egyetemben álhatatoſon mennyei ſegedelemmel fognák viſelni. És a' *Saraczénuſok*at a' Kriſtus Hitének eskűtt ellenségit meggyőzvén, talán még a' drága gyöngyök haláſzattyát-is mint fegyverrel nyert jovokot a' Parávaknak, mivel Kereſztényekké lettek, mint-egy 'Zóldul a' Szent Hitre, fognák ajándékozni.

Nem fűl hegygyel, bővön meg-hal gattaték tanácsa. Se a' Paravákat a' lovas, ſe a' lovaſt a' Luſitánia-béliek meg-nem csalák, ſzintén úgy, valamint előre meg-mondá, mind úgy történének a' közben forgó dolgok. Midőn már az ellenség rettegéſe, és ennek a' tanács-adó lovagnak tekéntete a' Paravák' félelmes elméjeket a' Luſitániaiak barátságára, és hitére hajtotta vólna, hamarjában a' közöttök-való Fő Tanács-béliek (Pantagatinoknak neveztetnek) nemzetségekből ſzármazott leg-becsülletesebb férfiakot Koczinumba a' Luſitániaiakhoz küldének, és meg-parancsolák a' követeknek, hogy mentől hamarább Kereſztényekké legyenek Koczinumban: és a' Paravákot a' Luſitánia-béliek hatalma alá adván, a' *Saraczénuſok*' közelitő dühősködésének meg-zabolázására ſegedelmet, és a' többieknek a' Kriſtus Hitében-való oktatására kérjenek Papokat. Koczinum a' Luſitániaiak tenger mellyéki mező Városſa: a' Komorinomi hegy, 's Goa között feküzik: Nagyságára, és ſzépségére nézve egéſz Indiában az egy Goa dúlya-meg. Ide tehát a' Paravák' követtyei mint-egy két ſzáz ezer lépéſni, az az harmincz három, 's fél magyar mér földet meg-haladván midőn el-érkeztek vólna, Vaſæi Mihályra az Hit terjeſztésében buzgó férſira a' Viczé-Püſpökre (Generalis Vicariuſnak nevezik vala) csuda, és ſzép ſzerencséjekkel akadának, ettől ők igen nyájaſon fogadtatván, hathatosban, hogy ſe bővebben ajánltatának. A' Fő Tiſzt kegyeſen meghalgatván a' Paravák követségét, jelen-létekben ſzép jó akarattal viſeltetett hozzájok, és az Indiai Fő Vezérnél-való ſzolgálattyát ajánlá. Kegyeſebben-is, hogy ſe igérte, cselekedett, a' követeknek értvén a' kereſztelkedéſre-való kivánságokat. És az Indiai Fő-Vezér bővön tudóſittatván az egéſz dologról a' Város Fő Tiſztye által, a' mint jeles buzgóságú ember vala, ezen híren megörülvén, parancsolatot ada azonnal, hogy minden idő vontatás kivül ſegedelmet küldgyön a' Paraváknak. Ez alatt meg-kereſztelkedvén a' követek, vezeték neveket Crucznus, vagy-is Kereſztes János kedvéért, a' ki ezen tanácsot adta vala nékiek, a' kereſzttől vévék. És ezen a' vezeték néven (olly kegyelemmel vólt egybe kapcsolva az az üdvőſséges tanács) e' nemzetnek fejei ez után akartak neveztetni, 's úgy-is hivattattak.

A' Város Fő Tiſztye tehát a' Vezér parancsolattya ſzerént erős hadi gályákot kéſzit, az Haláſz tartományába

nyába evez, meg-harczol az ellenséggel. Nem emberi erőből esett a' győzedelem. A' *Saraczénusok* első csatán meg-tollalatának, és egy harczczal meg-tőrettetének. Ezután az ellenség félelmétől a' Paravákat meg-szabaditván a' Fő Tiszt, az ő meg-kereszteltetésekre veté gondgyát. Papok küldettetvén ide, mint egy húsz ezeren meg-kereszteltettek. A diadalmaskodó Lusitániai hadi tiszt meg-nem elégedék azzal, hogy a' hozzája hódolt népnek üdvösséget szerzett: e' felett a' drága gyöngyök halászattyát-is (a' mint keresztes meg-jövendölte volt) a' fel-vállalt Szent Hitnek jutalmazásáért önkényén nékiek engedé: hogy ennek utánna valamint eddig a' Paravák a' *Saraczénusok* szabadságából halászták a' gyöngyöt, úgy ellenbe a' *Saraczénusoknak* a' Paravák engedelmén kivül ne legyen szabad halászni. E' képpen Isten ő Szent Felsége az ellenkező dolgokat-is jóra forditván egy fülnek le-hallása egy egész nemzetnek üdvösségére, és hasznára esék. Tovább az Isteni intézésnek az emberi gyarlóság meg nem felelt. A' fel-jegyzett Papok jobb részin megkereszteltelvén a' Paravákot, a' tartománynak mértékletlen állapottyától, és az éléstnek szükségétől meg-ijedvén csak hamar haza térének. Annak okáért ezek a' szegény új Keresztények, a' kiket talám nem annyira az igaz Hit szeretete, mint a' félelem, és a' veszedelemnek távoztatása a' Kristus tiszteletére hajtott vala, el-hagyattatván a' Páfztoroktól, a' Keresztényi tudományban éppen tudatlanok lévén, régi erkölcstelenségekre, és vallások-béli babonákra visszza hajlanak vala. Ezeket magától Vasæi Mihálytól meg tudván Sz. Xavier, külömb féle indulatokra fakadott: mert a' Kereszténységnek illy nevekedésén felette örvendezvén, pásztortalan maradásokat értvén meg-esik szíve árvaságokon, a' melly szív-béli fajdalmát rövid idő alatt meg-enyhité az a' reménység, hogy ő általa segedelmek lehetne, és meg-tanittathatnának az Hit ágazatira ezek az új Keresztények. A' Góa vidékin, 's szomszédságán lakó pogányokra, és új Keresztényekre forditotta vala elméjét Sz. Xavier, de mivel ezek, Frater Borbán Jakab, és mások jeles fáradozásival bővön segittetnek vala, ő az el-hagyattak' támogatására siete.

El-végzé tehát mindgyárást az Halászi tartományba-való uttyát, hogy az Halászoknak a' drága gyöngyök nél nagyobb árrú lelkeket halászhatná. Majdon szokása szerént a' Püspökhöz megyen: tanácsát meg-magyarázza, és az egész dolgot itiletire hadgya. E' helyben hagyván szép szándékát, és meg-áldván el-bocsátá őtet. Midőn el-válnék, Albukverkiusnak ki-fakatt könyvei bizonyságot tévének mennyire kedvelte Sz. Xaviernek mértékletes maga viseletét. Ez után Szent Ferencz a' Püspök hatalmában bízván Sosához a' Viczé-Királyhoz járul, és a' dolognak

nak ki-fejtéſe után, hogy ennek végbe vitelére alkalmatoſságot (ha itíli) adgyon, felette kéré. Akkor a' Fő Vezér bizonyságúl hiván az Iſtent: hogy illyen férfinak el-távozását igen nehezen ſzenvedné; de mivel nem kételkednék, hogy az ő elmenetele üdvőſségekre fogna ſzolgálni a' Paraváknak, ezzel az őrvendeztető gondolattal, távol létéből eredendő ſzomorúságát meg-enyhitené; és egyetemben valami erre az utazáſra ſzükséges vólna, nagy kegyeſséggel, és őrömeſt mind a' Király parancſolattya, mind maga hajlandósága ſzerént el-fog kéſzittetni. Meg-köſzöné Szent Xavier ſzép, 's jó akarattyát, és felele, hogy ſemmit az egy alkalmatoſságon kivül nem kíván ezen útra; hogy mentől hamarább a' tengeren oda evezheſſen, mivel a' ſzárazon az ellenség el-állotta az utakot, a' mint hallatik. Azonnal Soſa, kérelmére hajlik, hajót rendel, és mindaz-által meghagyá tiſzteinek, hogy mindennel el-kéſzitsék az útra. De az utazás, és élet alkalmatoſságinak álhatatos meg-vetésében Szent Xavier mindenkor haſonló vólt magához. A' Tiſzteknek, a' kik-is az útra való ſzükséges dolgokot csak nem reá kötötték, ſzépen jó akarattyokot megköſzönvén, mindeneket viſzſza küldé. De mivel ezek nem csak ſziveſen, hanem erő-ſzakoſon-is kérnék, kérelmeknek engede valamit ſzép maga alkalmaztatásának, és mértékleteſségének dicsíretivel: egy bőr foſzlyánt, és ſarut el-véve a' nap hévsége ellen, a' mellynek-is tudta nagy forrózását azon tartományban, mivel a' napot, 's éjjet egy mértékre hozó meleg ég abroncsa táján fekſzik. Ezeket ſzaporán el-kéſzitvén, baráttyai, és jó akarói egy más-ra-való nézt úti ſzükséges jóſzágokat kezdének néki hordani, ő mind ezeket, mivel inkább akadályára, hogy ſe ſegedelmére lenni itílné, ſzép hálálával viſzſza küldvén az Haláſzi tartománynak Fő Tiſztyével, ki-is oda igyekezik vala az ezer öt ſzáz negyven harmadik eſztendőben Mind-Szent Havának kezdetin el-mene.

VI. RÉSZ.

A' Komorinomi Hegyen, és ennek tájékán munkálkodik.

A' Komorinomi Hegy ſzintén csak nem egy aránnyú-s kőzbe vetett földnire az Indus, és Gandgyes vizétől fel-emelkedvén a' napot, és éjjet egy mértékre hozó hév linea alá ki-nyúlik mint-egy hatvan hat, 's fél magyar mér föld meſzſzére Goa Váraſsától. Innen ſzintén könyök formára meghajlik India. Ugyan ott az Haláſz tarto-

tartománya nap-kelet, 's dél kőzőtt eſvén Gangyes felé ſzinte harmincz három magyar mér főld meſzſzére ki-terjed. Ez az egéſz tartomány; valamint gyémánttal gazdag, úgy az élésben, ſzűk; mert a' főld népe riskásával, téjjel, hallal, huſſal él, ſe kenyerek, ſe borok, ſe gyűmlöcsők, ſe egyéb némű jóſzágok nincſen: és az orvoſok' 's orvoſságoknak kőzőnségeſen hírek ſincs. E' nemzetnek ugyan (a' mennyire a' vad paraſztokhoz férhet) elméje alkalmaſint cſendes, és nyugodalmas, de éppen tompa, és rendetlen. Nem égeti a' napnak hévsége bővebb mértékkel Indiának egy tartományát-is ennél, mert midőn a' nap gőzőlgő melege, a' ki-ſzélyeſztett fővenyet meg-heviti, el-viſelhetetlen forróság támad, a' melly mindent, valamint a' tűz, sűt, és éget. Ezekre az ég's helység, nagy mértékletlenségire, mellyet az eledel, orvoſság-béli ſzűkőlkődés őregbit vala, kéſz akartva birá Szent Xaviert az ő buzgó virtuſſa, inkább kivánván a' lelkeket, hogy ſe máſok a' drága győngyőkőt. Bizonyára illendő Szent Xavier ki-terjedett véghetetlen fáradozáſit, nagy inségit, 's mindenekben-való ſzűkőlkődését Komorinom táján, a' megmagyarázandó dolgok' könnyebb meg-értésére, látni, és hogy egyſzer 's mind eñek látomásából meg-ismérteſſenek azok-is, a' kik egy kevés izzadáſt, és alkalmatlanságot viſelvén magoknak tetſzvén kényeſẽ nyugtattyák magokat, mintha a' Kriſtus neveért végső nyomorgatáſokat ſzenvedtek vólna; tudniillik felette nagyon meg-kellene pirúlnunk, egybe vetvén Szent Ferencz fáradozáſival a' mi munkánkot, ki-is a' Kriſtus Komorinomi ſzőllőjében nyugtalan fáradott.

Ezt az egéſz felette hoſzſzú tenger mellyéki tartományt réſz ſzerént falukban, vagy pedig mező váraſokban, lakják az Halászok. Egy ſommában, harmincz mező váras 's falu vagyon itten. Húſz ezek kőzűl a' Kereſztényeké a' mellyekben húſz ezer új Kereſztények az igaz hit ágazatiban-való oktatásán kivűl, még ſokan valának meg-kereſztelendők mind kisdedek, mind koroſok. Gyakran kelletett tuſakodni a' nap hévségével, és a' fővénnyel, a' melly a' forrózó parton nem cſak botláſokat okozott lábainak, hanem még talpát-is felette égette. De Szent Ferencz mind ezek kőzt réműltelen bátorsággal illy nehéz hivatalt, hogy ſe felvállalt, nagyobb ſzível viſelt. Mert egyedűl ſok Papok' lelki, 's teſt-béli erejekkel birván, a' nap forrózását meg-vetette, és e' tenger mellyéki főldnek faluit, mező váraſſit gyakrabban mezit-láb (ſarui el-hullála után) az égető fővényben-is egybe járni: a' cſecſemőkőt, és gyermekeket, 's valakik a' Kriſtus hitére állottak, meg-kereſztelni; a' bálványok tiſztelétit cſuda meſterkedéſekkel meg-gátolni: a' mátkáſokat az Anyaſzentegyház tőrvénye ſzerént, a' Sz. házaſságra egybe adni: minyájokat értelmek

ſzerént, a' kereſztény tudományban oktatni, az háborgókot meg-békeltetni kezdé: bátor csak nem mindenkor égne, és a' veriték ſzakadna teſtéről. Nem-is kényeztette teſtét ennyi munka között. Szokáſa vólt néki a' földön fekünni, és e' nemzett modgyára riskásával élni, 's ezzel-is igen kevés mértékben, 's füſzerſzámatlan, mert tudniillik ollyan vólt, a' micſodáſt illy nagy foglalatoſságok között főzhetet magának. A' riskáſa mellé halat éppe ritkán, többire ſavós tejet tett, mellyet az új Kereſztények, vagy Pogányok jóakarattyokból viſznek vala né ki. Más egyéb nagy alkalmatlanságokat-is mellyeket mint jövevény embernek az hely' ſzokatlansága, és mindenekben-való ſzükölködéſe, okoz vala, el-viſelt.

És egyéb alkalmatlanságokat könnyen ſzenvedett, de hogy nyelveken nem ſzólhatott, gondgyát feletté nevelte. Mert kérdezősködvén a' föld népétől a' Kriſtus hitéről, és az ő törvényéhez tartozó dolgokról egyedül azt felelik vala: hogy Kereſztények, de mivel a' Luſitániai nyelvet éppen nem értenék, a' Kereſztények ſzertartáſit, és törvényeit meg nem tanulhatták. Vitt vala magával Szent Ferencz a' Goai *Seminarium*ból két koros tanitványt, kik-is a' Malaván nyelvet, mellyen ſzóllanak a' Paravák-is, és a' Luſitániait tudták: De látván hogy igen kéſedelmes, 's nem annyira foganatos a' gyermekek 's tudatlanok' oktatáſa tolmács által, inkább akara élni véllek mint Meſterekkel, hogy ſe tolmácſokkal: annyira égett kivánsága az oktatás-béli nem csak igyekezettől, hanem még a' gyorſaságtól-is. Annak okáért a' fellyebb meg-jegyzett két ſzemély által a' Kereſztény tudományának főbb ſummáit nagy hamarsággal Malaván nyelvre fordittatta. Ezután illy koros ember a' Kriſtus kedvéért mint egy gyermekké lévén ezt a' fordiáſt meg-tanúlá: majdon egybe gyüjtvén a' gyermekeket, és férfiakot csengetéſſel kerülni kezdi a' falukat, és az egybe gyülekezteknek a' meg-irott hit ágazatit elméjekbe nyomja vala. A' Meſter buzgósága a' tanitványokban nagy igyekezetet okozott a' tanuláſra. Valamik megmagyaráztattak: egy hólnap alatt a' tudatlan gyermekecskék meg-tanúlták; hogy ſe Szent Ferencznek ſzorgalmatoſsága, ſe a' gyermekek' igyekezete káros bánatra nem fordúlt. Továbbá annyira fel-gyúladott elmével valának a' tanúlásra, hogy feletté igen kérnék őtet, hogy több imádságokra is tanitaná-meg őket, és olly alkalmatlanúl unſzolyák vala, hogy csak nem unalmára gátolnák Papi tiſztyéhez kapcſolt imádságinak el-végezésében. Véget ſem vetettek kérelmekben, miglen meg nem igírte hogy kivánságoknak eleget téend.

Szent Xavier tehát látván, hogy munkájának kezdete ſzerencséſen folyna, keveſſek' haſznával meg nem elégedvén, módot gondola, hogy mentől többeket ſegithetne. Hogy ez a' Kereſztény tudomány küllyebb ter-

terjedne, meg-hagyá a' Gyermekeknek, hogy ſzülőjöket, Attyokfiait, cſeléd-gyeket, ſzomſzédgyokot tanitsák-meg azokra, a' miket ők tudnak. E' képpen a' gyermekek hirtelen a' tanitványságból meſterekké válván a' kereſztényſégnek elé mozditásában nem kevés haſznot tevének. És bátor Szent Xavier ezeknek ſegétségével élne, mindazáltal meg nem ſzünt munkalkodásától. Vasárnapokon a' gyermekek, aſzſzonyok, és firfiak ſerege között a' hitnek tizenkét ágazatit, és az Iſtennek tiz parancſolatit rendre magyarázta vala. Hallyák vala figyelmetesen, és ſzorgalmatoſon, el-bámulván, nem cſak a' kereſztények, hanem még a' pogányok-is: a' kik cſoportoſon egybe gyülnek vala cſudálkozván a' Kereſztény törvénynek olly ſzép egyezésén az okoſsággal. Ezek után Szent Xavier tudván hogy az Iſteni dolgok' folytatásában hathatosb az Iſteni erő az emberi igyekezetnél, minden ágazat, és parancſolat meg-magyarázása után maga hellyes éneket kezdett énekelni: a' mellyben különösön a' Kriſtuſtól, és a' Boldogságos Szűz Máriától ſegedelmet kértek, hogy a' meg magyarázott dolgokat hinnék, és végbe-is vinnék: ezután azt-is ſzokta vala mondani, hogy ha a' miket moſt kérnek, a' hit, és kereſztény törvény meg tartására, el-nyernék, ennekutánna kivánságok felett ſokkal többeket, és nagyobbakot, véendenének az Iſtentől. Egy fáradsággal pedig mind az új Kereſztényeket, mind pedig a' meg-kereſztelendőkőt oktattya vala, és ezekre mivel nagyobb veſzedelemben forgottak, bővebben terjeſztette munkálkodását. A' Kriſtus hitét kivánók ſzáma olly nagy vala (egéſz falukot naponként, 's nem egyſzer megkereſztelt) hogy a' kereſztelésben karjai el-bádgyadván, gyakorta-el lankadna. És gyakran a' kereſztséghez tartozó dolgok' magyarázáſa, úgy annyira el erőtlenitette, hogy ſzava, 's egyetemben ereje-is elfogyna.

Mindazáltal a' munkának nem tágúlását, hanem *az jó tételnek kereſte új alkalmatoſságát* az ő virtuſſa. Azt vélted vólna hogy ſemmi fáradság teſtét ki nem fáraſzthattya, ſe elméjét meg nem győzheti: Mindenünnen minden nap fel-keresvén a' kisdedeket a' ſzent Kereſztségnek vizével meg-tiſztogattya vala. Főképpen pedig a' gyermekeket igyekezik vala a' kereſztényi hitben oktatni, tudván, hogy a' kisdedek' jó oktatásától függene a' dolognak veleje; mert látta, hogy jobbak lennének ſzülőjöknél, ha életeknek 'zengéjében jó formán kezdenék életek' folytatását. És ennek ſok, és jeles bizonyságit tapaſztalya vala. Az új Kereſztény gyermekeknek a' Kereſztényi tudományban-való kivánságát láttya vala, és hogy valamint mohon kápnának hozzá úgy máſoknak meg-is magyaráznák. Tapaſztalya vala azt-is, hogy a' bálványok tiſzteletétől, és minden babonának ne-

métől annyira irtoznának, hogy ennek nemében vétő attyokat meg-feddeni nem félnének, sőtt Szent Ferencznek azonnal be-is vádolnák. Nem-is vólt ő utolsó a' gyermekek' égő buzgosága lobogtatásában, sőtt a' gonoſságnak meg-lakolására mind vezérek, mind társok vólt a' gyermekeknek. Ha ollykor valamit ollyaſt a' kisdedektől meg-tudott, hamarjába fel-gyűjtvén a' gyermekeket azon házhoz megyen vala, a' hol a' gonoſság eſett: 's példájával mintegy jel-adáſſal a' bálvány kápolnájára űt vala. Akkor a' gyermekek rá rohanván tehetségek ſzerént az hamis Iſtenek képeit egybe rombolni, pőkdősni, tapodni, és minden gyalázattal illetni kezdették, az őrdőgnek tiſztelete gyermek játékra fordittatván Szent Xavier által.

VII. RÉSZ.

Maga, 's az új Kereſztények által ſok csudákot tévén, nagy álázatoſságáért közönségeſen Szent Atyának neveztetik.

MÁr elegendő képpen a' Kereſztény tudományra megtanitván azon falukot, a' mellyek elsőbſzőr eleibe akadának, Tutukurinom Váraſſa felé menvén bé-tére egy nemtelen falujokba a' pogányoknak, a' kik meg-vetvén félékeiknek példáját a' Kriſtus hitét utályák vala. Midőn Szent Ferencz unſzolná, hogy az egéſz Halászi tartománynak követnék cſelekedetét, egy akarattal ſzineſen, nem igazán meg-rőgzőtt babonájokot a' kőteleſség-béli becsűlletes nevezettel fedezvén, meg-felelének. Mi tévő lenne Szent Xavier? midőn elméjét futtatná, az Iſteni rendelés ſzép alkalmatoſságot ada e' dolognak kívánatos végbe vitelére. Ez idő folyta alatt a' ſzűlés neheſsége miatt már három naptól fogváſt veſzedelem ben forog vala egy becsűlletes Aſzſzony. Nem lehetett ennél ſenki reménytelenebb. Ennek életéért férje, és vérei már ki-fárattokig haſzontalan kőnyőrgőttek vala a' ſiket Iſtenkék előtt. Szent Ferencz meg-értvén a' dolgot, az Iſtenben vetvén reménységét, oda ſiet tolmácsával, reménységet ád a' ſegedelemre. Majdon engedelméből férjének munkálkodni vélle, hogy lelkének üdvőſségét meg-ſzerezhetné, mivel már életéről kétségbe eſtek, és egyetemben a' mi hitünknek ágazatit magyarázni kezdé. A' mellyeket ez az Aſzſzony az Iſteni kegyelemtől ſegíttetvén, midőn hinne: kérdi Sz. Xavier akarna e' kereſztényé leni? és éppen őrőmeſt úgy mond az. Akkor

Szent

Szent Ferencz el-olvasván az Evangyéliomat annak rende ſzerént meg-kerſzteli ezt a' halálozó ſzemélyt. Cſuda dolog! úgy meg-könnyebbité fzüléſe nehéſségét a' Szent kereſztség, hogy azonnal egéſségeſen, meg-ſzabadúlna terhétől. A' dolognak ſzerencsés ki-menetelén örülvén Szent Xavier elſzőbſzőr a' moſt ſzületett gyermeket, az után az egéſz házat férjével együtt meg-kereſztelé a'kiket mind e'cſuda dolog el-bámitott mind pedig az örőm el-lepett vala. Ezt a' cſudálatos, és nyilván lett dolgot (a' mint ſzokott történni) cſak hamar ki-vivé a' hir.

Szent Xavier tehát itílvén, hogy a' cſudálkozáſtól meg-hatott népet moſt leg-alkalmatosb őſztőnőzni, a' falú nagygyait kéri, hogy ne késnének arra a' hitre állani, a' mellynek illy nyilván-való bizonyságát látnák. Ezek elsőbſzőr Királyok hire, 's parancſolattya kivűl, hogy egy átalyába rá nem állanának, megmondák: azután engedelem adatván a' Királyi tiſztől cſak nem minyájan minden pereputtyoſtól meg-kereſztelkedének. A' falú meg-kereſztelt fejei példájokkal a' többieket-is felſerkenték. E' képpen az egéſz falú a' Kriſtus hitére meg-téve. Innen Szent Ferencz Punitzialéba (roppant mező Város ez) menvén az új kereſztényektől kegyes, és jó akarattal bé-fogadtatik. Azonnal ſzokáſa ſzerént meg-kereſztelvén a' cſecſemőkőt, a' népet, és gyermekeket a' kereſztényi tudományra oktatni kezdé. És az időt kőzönséges dőgős nyavalya uralkodik vala a' Városon. Annakokáért minden nap ſokan minden felől hozzá gyűlnek vala kérvén, hogy menne-bé házokhoz, és a' betegek felett könyőrgene az Iſtennek. Sőtt még a' ſinlődők-is, kiknek kővettyek nem vala, e' végre a' mint lehetett hozzá tántorganak vala. Meg-indúlt ſzive Szent Xavier nek kegyes könyőrületeſségre ezen nyomorúltak látására. Meg-vetni a' meg-nyomorodott emberek' igaz kérelmeket méltatlannak itílé, ne hogy a' Kereſztényi hitről való véllekedés, 's ebben-való bizakodás az idő vontatás miatt, cſonkúláſt ſzenvedne. Annakokáért a' betegek látogatásában, és az Evángyéliomnak felettek-való el-olvasásában legtőbb munkát tett, 's időt foglalt. Nem gyűmőlcstelen eſett az idő 's munka foglalatoſsága. Nyilván-való dolog az, hogy e' tenger mellyéki tartományban éppen ſok betegek meg-gyógyittattak, és ſzámos őrdőgősők meg-ſzabadittattak az őrdőgtől. Nem homályos, vagy kétes hír az-ís, hogy három halot tamáſztatott fel-ottan Szent Xavier által, a' Cangoximáni leányzón kivűl, a' kiről ön helyén bővebben irandunk.

Punitziál hires mező Váraſſa, a' Komorinom tenger mellyéki tartományon (a' mint mondók) fekſzik. Itten jó nemből-való ifiu ki múlt vala e' világból. Eztet vér Attyafiai ſietséggel keſerves ſirás közt Szent

Ferenczhez vivén eleibe le-tévék. Annakokáért Szent Xavier kezét meg-fogván a' Kriſtus nevében parancſol néki, hogy fel-kellyen. Azonnal fel-támada halottaiból. Eztet Szent Ferencz, alázatoſságát fedezgetvén, a' mennyire lehetséges vólt halgatván, takargatta; de haſzontalan. Mert ennek mind hiteles bizonysági, mind hirdetői, mint igaſságnak, találtatának. És ehez haſonló cſuda tétel, annak valóságát bővebben meg-bizonyitá. Ugyan ottan egy kereſztény Aſzſzony ſiránkozva Szent Ferenczhez megyen, és árvaságán keſeregvén alázatoſon kéri, hogy a' kútban minapában megfojlott fiacskájához ne-terheltetnék menni. Akkor Szent Ferencz megbátoritá a' keſeredett ſzemélyt mondván, hogy meg-nem hólt a' gyermek kérelme ſzerént el mene. Mihelyt házához érkezék térdre-esék. Egy ideig könyörögvén az Iſtennek, meg-hidegült teſtecskéjére a' gyermeknek kereſztet vet. Azonnal leſzökik a' gyermek a' nyújtó padról nem cſak elevenen, hanem egéſségeſen-is. Bizonyára a' körül álló kereſztények cſudálkozván csudának lenni mondák e' dolgot. Szent Xavier pedig felette igen kérvén őket, hogy el-halgatnák a' dolgot, hamarjában el - távozék tőllök. Továbbá ezek, hogy illy cſudálatos dolgot el-halgatnának, meg-nem tartoztathatták magokat. És a' Szent Xavier ſedezgetéſe jeleſebbé tévé az ő Szentségét.

Tovább Triága János (hogy máſokról ne ſzóllyak) Luſitániai emberséges, 's buzgó ember, és Szent Ferencznek jó baráttya, az ő halála után, a' Goai Püſpök Helytartójától tőrvényeſen meg-feleltetvén bizonyságot tőnn, hogy Punitziál váraſsában jelen vólt, midőn Szent Ferencz egy gyermeket, és egy leányt halottaiból fel - támaſztott. Azt-is ſokaktól hallotta hogy máſt még egyet némely faluban (Bembárnak nevezik) ez életre viſzſza téritett: a' melly dologról ő kérdezte Szent Xaviert, de alázatoſságától viſeltetvén el-fedezte, és bátor takargatta légyen, mindazáltal ki-tetſzett az igaſság. És ezek bővőn meg-bizonyittattak, 's az Indiai Viczé Királytól, a' Luſitániai Király hagyásából egybe ſzedetvén, és megpecsételtetvén által küldettenek, és mi nálunk tartatnak. A' betegek, 's-halottak körül fáradozván Szent Xavier meg nem ſzünt az alatt minden napi foglalatoſságában, mellyel foglalatoskodot a' gyermekek' oktatásában, Pogányok téritésében, 's a' meg-tértek kereſztelésében, az halottak temetésében, és a' tanácſot kérőknek a' felelet-adásban. A' betegekkel-való gondgya pedig, a' ſinlődők ſokasága, és a' meg-gyógyittattak ki-terjedet híre miatt végetlenül naponként nevekedik vala: hogy már egyedül minnyájoknak eleget nem tehetne. Ezek felett verſengés támadott köztök, mivel ki ki elſőbſzőr maga házába akarta vezet-

ni-

ni ötet. Azért eleget akarván tenni igaz kívánságoknak, és a' békeſséget-is fenn tartván maga hellyet küldhető alkalmatos gyermekeket rendele ſzükséges, és haſznos tanácſal. A gyermekek tehát Szent Xavier hagyáſa ſzerént mihelt a' házhoz érkeztek, a' ház népit, és ſzomſzédságot elſzőbſzőr egybe gyűjtötték, azután az egybe gyűltekkel az Hiſzek-egy-Iſtent el-mondván, a' betegeket reménységre, és az Iſtenben való bizadalomra bátoritották: végtére minnyájan, a' kik jelen valának; várván, és remélvén a' dolognak ki mentét, bizonyos imádságokat elmondottak. Nem vólt haſzontalan találmány ez. A' gyermekek a' környűl állók, betegek, és kiváltképpen a' Sz. Ferencz eleven hite, a' ki kezdője vala e' dolognak, a' dögös nyavalyábã ſindelődőknek mind teſti, mind lelki egéſséget ſzerzett. Mert ſokan az új kereſztények közűl meg-erősődtek az igaz hitben, a' pogányok sẽ keveſſen fejet hajtottak a' Kriſtusnak, kinek ſegedelmét egéſségek' viſzſza nyerésében tapaſztalták.

Hogy ha valamelly gyermek a' Szent Ferencz olvasóját kezéhez vehette (ezzel minden bizonnyal ha illettetett valamelly beteg, meg-gyógyúlt) ſzerencséſnek itílte magát lenni. Annakokáért eztet mint csudával ékeſittettettet ſeregeſen kérik vala, és az, mindétig a' betegeknél hordoztatván, ritka kerűl vala Szent Ferencz kezéhez: inkább csuda-tételekre, hogy ſe imádságra ſzolgálván. De nem csak a' betegek gyógyittatására, hanem még a' meg-ſzállottak és őrdőngősök' meg-ſzabaditására-is ſzolgáltak a' gyermekek. Egy némelly meg-környékezett, irgalmatlan húrczoltatik vala az őrdőgtől. Szent Ferencz hogy ehez menne kérettetvén, mivel ſok foglalatoſsági nem ereſztenék, egy néhány gyermeket külde hozzá, a' kikkel él vala a' kereſztény tudománynak hirdetésében, meg-tanítván, hogy mit cſelekednének, és egy kereſztecskét ada nékiek. Az el-győtörtetett emberhez mennek' a' gyermekek. A' Sz. Xavier kereſztét oda adgyák, hogy meg-csókolná: ők pedig holmi imádságokat felette el-mondának. Azonnal nem annyira a' gyermekek hite, mint a' Szent Ferencz Szentsége minnyájok csudájára meg ſzabaditá a' gonoſz lélektől. Ez a' hír Sz. Xaviernek nem kevés dicsíretire ki-terjedvén az ő alázatoſságát nevezetesbé tette: mert az Iſtentől vélle közlött cſuda-tételektől magát meg-foſztván a' gyermekek', 's betegek' hítének tulajdonitotta. Továbbá minden úton módon, maga meg-alázását és cſudák-béli erejét fedezgetni igyekezvén, nevelte maga ſzentségének fényét. Azért mivel nem cſak erkölcsökkel vala jeles, hanem kereſztényi alázatoſsággal-is tündöklő közönségeſen már Sz. Atyának neveztetik vala: e' képpen a' fedezett virtus napfényre terjedett.

VIII.

VIII. RÉSZ.

A Kereſztény tudománynak hirdetésére maga helyet másokat állit, és ezeknek a' Luſitániai Királytól eſztendőnként folyó fizetéſt nyer.

AZ új kereſztények jeles hite 's ſzorgalmátoſsága a' betegek gyógyitásában, fel-inditá Szent Xaviert, hogy a' nép oktatásában-való munkáját véllek kőzlené. Annak-okáért vállogatáſt tévén, a' kikben nem keveſſebb ſzorgalmatoſságot mint buzgőságot tapaſztala lenni, el-kűldé azokat minden felé, meg-intvén, hogy a' házakban, utzákon, piaczokon, a' Kereſztény tudományt valamint ők tanúlták, úgy hirdetnék a' tudatlanok oktatására. A' hol éſzre veſzi vala hogy ſzépen rendelt dolga, magán-is már talpon maradhatna: ő más faluba kőltőzik vala a' gyermekekkel, hogy azon módal a' tőbb falukot-is oktathatná. Minekutánna illy formán az egéſz helységnek faluit egybe járta, el feletkezvén a' nyugodalomról, kerékbe vett munkája elé fordúlván, viſzſza tér vala az első faluba, hogy meg-támogatná, ha mi tántorogna: és haſonló renddel meglátogattya vala a' tőbb falukot-is. Ezek kőzőtt, hogy a' kereſzténység ide hátrább-is meg-maradna, és erőſsődnék, minden faluban, és városban, a' Kereſztényi tudomány fő ſommájának párját hagyá az irás-tudóknál, hogy aztot le-irnák, a' tudátlanok pedig, hogy meg-tanúlnák, 's minden nap irás nélkűl el-mondanák meg-parancſolá. Rendet ſzerzett vala arról-is mindenűtt, hogy a' *faluſiak* bizonyos helyre, egybe gyűlvén innepeken, és vaſárnapokon a' Kereſztényi tudományt ének ſzóval el-mondanák. Hogy pedig jó találmánya jól és rendeſen folyna, a' kereſztényi tudományban-való foglalatoſságát máſokra bízni maga hellyet, éppen ſzűkségeſnek itílvén minden mezö városokban, és faluban a' Kereſzténységnek gondviſelésére egy egy ſzemélyt (ezt a' gond viſelőt Kánákápolnak nevezik) rendele. És a' Kánákápoloknak (ne hogy valaha ez a' ſzűkséges találmány meg-ſzűnnék) tartáſokra az Indiai Viczé-Királytól eſztendőnként folyó pénz-béli fizetéſt nyere. Fő oka pedig, hogy Kánákápolokot rendelne, a' vólt, hogy lennének, kik a' veſzedelemben forgó kisdedeket idein korán meg-kerſztelnék, és más egyéb el-halaſzthatatlan dolgokban-is ſegitenék az új kereſztényeket, valahányſzor Szent Ferenczet távól léte el-gátolná. Azért mindenűtt egyet vagy kettőt válaſztott, kik a' kereſztényi tudománynak értel-

telmével, becsülletes élettel, áitatosságnak buzgóságával, és szép erkölcsökkel másokot fel-múltak. Ezeket a' Szent keresztségnek ki-szolgáltatására meg tanitván, meg-parancsolá, hogy ha a' szükség úgy hozná magával, serénnyen meg-keresztelnék a' csecsemőkőt: ha pedig nehezebb dolog adná elé magát, arról tudositanák őtet.

Ezek magok falujokban a' Papok szüke miatt, megyés Papok gyanánt viselik vala gondgyát a' Szentegyháznak: napjában kétszer lelki tanitást, mind deákúl, mind szűletett nyelveken reggel a' férfiaknak, délután a' fejér népnek, tesznek vala. A' menyegzőkőt-is szokás szerént ki hirdetik vala, tudakozódván, ha mi akadály nem vólna a' nőszők közőtt: kivált képpen pedig a' veszedelemben való kisdedeket meg-keresztelik vala. Ugyan ezek azon esztendőbē a' szűletett gyermekek' számát Szent Xavier nek, midőn a' falukat látogatná, és a' kik ágyasokot, vagy haragot tartanának, azonnal meg-jelentik vala, hogy ő idein korán meg-orvosolná ezeket a' dolgokot. E' képpen mindenűtt a' főbb dolgokot hamar meg-tudgya, és meg-orvoslya vala, hogy rővid idő folyta múlva, másuá mehetne. Ezekre a' Kánákápolokra Szent Xavier kérelme szerént négy száz arany rendeltetett a' Viczé Királytól a' Királyi jővedelmekből's azután a' Lusitániai Királytól megerősittetett. Ez a' pénz a' Lusitániai Királynénak salavárira, és czipellűsre adatik vala esztendőnként. Annak okáért Szent Ferencz valamint szentűl, úgy-bőlcsen-is irt Katalin Királynéhoz: „ hogy alkalmatosabb „ salavaria, és czipellűse, mellyek„ ben az egekbe mennyen, nem le„ het, mint az Haláſz tenger mellyé„ ki tartománynak Keresztény gyer„ mekei, 's ezeknek oktatása. An„ nakokáért kéri, hogy salavariinak, „ és czipellűseinek folyó adóját, az „ egekbe-való út vetésnek kedvéért adgya a' gyermekek' mesteреinek, őrűlvén ezen a' drincsen, „ a' mellynél jobbat nem kívánha„ tott vólna. „ A' Királyné a' mint Nevezetes Isten félő Felség vala, az egész dolgot felette hellyesnek itélé: és azt a' maga adóját kész akartva, és nagy őrőmmel a' Kánákápoloknak az új keresztények' mesтereinek engedé. Igy Szent Xavier mozditásából, a' Királynénak adakozásából, a' Királynak hatalmából felallittaték, 's meg-erősitteték a' dolog nem kissebb érdemekkel ezeknek, mint hasznával a' Kereszténységnek.

IX. RÉSZ.

Meg-győzi a' Brakmánokat, és egynéhányat meg-térit közüllök.

EZek között nem kevés vitája esett Szent Ferencznek a' Brakmánokkal. Indiának minden nemzeti között nem csak nemességgel, hanem bölcseséggel-is nevezetesbek a' Brakmánok, Királyi és Papi eredetüek. Egy véghetetlen tökélletességü Istent tisztelnek ök (Parabrának nevezik) kit-is mindenek kezdetének, ég, 's föld alkotójának tartanak. De számtalan leleményeket, a' kösségnek megcsalására fóltoznak ezen igasághoz, hogy ez három fiat nemzett, és a' világ gondviselésére rendelte öket, a' kiknek mindazáltal egy a' természetek, és Istenségek. Eztet a' Brakmánok övökkel-is jelentik, a' mellynek végin való gombokról három szál sinor függ. Eképpen akár az emberek Istentelensége, akár az ördög csalárdsága meg-veztegette azon igasságot, mellyet ezek a tartományok régen bé-vettek vólt az három személlyü egy örök Istenről. Ezeknek az Isteneknek tiszteletére emelt templomok előtt-is, alol három ágúlag épittettek a' tornyok, a' mellyeknek ágai apránként egybe menek. Kép jeiket pedig külömb külömb arczulatokkal, a' mellybe hajdon öltöztek, festik, Págodeseknek neveztetnek. És a' Brakmánok ugyan India népei előtt hiresek bölcseségekért, és mértékletes életekért; a' Komorinomi hegy táján pedig a' tudatlansággal, és gonosággal nevezetesebbek. Mert a' szegénységet, mellyet Indiának e' részében magával terem a' föld nem szeretvén, magokkal nött gonosságokot temérdek csalárdsággal tóldgyák ök; olly hellyt, holott senki jelen nincsen, víg dob szó között dobzódván, el-hitetik a' tudtalanokkal, hogy az Istenek bálványai vendégeskednek: és az Isteneknek nevével valamit kívánhatnak minden pereputtyok tartására parancsolnak: fenyegetvén az Istenek haragjával, ha kívánságokat azonnal bé nem töltenék. Szent Xavier tehát ezeket nyilván-való hamisságban érvén, 's gonosságokat meg-torkolván a' nép előtt vádolni, és a' csalárdságokat nap fényre kezdé hozni. Ez a' dolog sokaknak, kik az hamis Istenek' babonáit meg-vetvén, a' Krisztusnak térdet hajtának, üdvösségekre válék.

A' Brakmánok pedig akár bölcseségének, akár Szent erkölcsének csudállásán el-bámulván, gyülölségeket tiszteletére tériték, és Szent Ferenczet ajándékokkal, 's minden úton módon magokhoz akarák édesíteni; de a' szegénységnek szerelmét

meg-

meg nem kötözheti semmi ajándék. Ő viszsza küldvén az ajándékokat, olly okkal tartotta meg maga szabadságát, hogy mindazáltal a' Brakmánok barátságát el ne veszténé. És a' Keresztények faluit vi'zgálván, az ő lak-helyekben (Págodesnek mint Isteneiket nevezik) gyakorta bé-tér vala, remélvén a' Krisstushoz léendő hajlását némelly Brakmánoknak, sokaknak üdvösségére. Történetből némelly Págodesbe mene holott-is mintegy két százan valának a' Brakmánok: kik-is meg-értvén Szent Xavier el-érkezését, csoportoson hozzá gyülének. El végezvén az üdvözléseket, sok közbe eset beszélgetések után, kérdést tészen Szent Ferencz a' gyülekezetben hogy fő-képpen mit parancsolnának az ő Isteneik azoknak, a' kik hozzájok menendők az Egekbe? kinek kelletnék felelni, hoszszas vetekedés után egy nyólczvan esztendős aggra voxolának közönségesen. Ez ólálkodva magát vonogatván, viszont kérdi Sz. Xaviertől, hogy mit parãcsol na a' Keresztény embereknek az ő Istenek? de ö észre vévén ezen agnak ravaságát, nyilván meg-mondá, hogy egy szót sem ejt a' Keresztényi dolgok ról, valamig ő (a' mint illik) fel-tett kérdésire meg nẽ felel. Akkor egy átallyábã kénszerittetvén a' szükségtől az agg dada tudatlanságát ki-nyilatkoztatá, mondván, hogy az ő Isteneik két parancsolatot szabtak: első, hogy a' tehenek ölését, mellyeknek képeiben az Istenek tiszteltetnek, távoztatnák: második, hogy a' Brakmánokot az Istenek papjait, és szolgáit kegyesen ajándékokkal becsüllenék. Itten Szent Xavier illendő-képpen fel-bozdúlván mind ennek az embernek szemtelenségén, mind a' feleletnek képtelenségén, hirtelen fel-álla, 's kéré öket, hogy viszont halgatnák meg ötet: és fenn szóval a' szent hit' ágazatinak sommáját, 's a' tíz parancsolatot az ő nyelveken el-mondván rövideden meg-magyarázá. Ezek után mi követné meñyekben a' bóldogúltakot, 's mi érné pokolban az el-karhozottakot, mind a' két helynek állapottyát ki-fejté, és egyetemben kik mehetnének az egekbe, 's kik vettetnének a' poklokra.

Ezeket halván minyájan nagy hamar fel-kelének, és ötet ölelgetni, és a' Keresztény hitet, melly olly illendő dolgokat, és hellyes parancsolatokot kapcsol magában, felette kezdék dicsírni. Illy nagy ereje vagyon az igasságnak még a' viszsza fordúlt elméken-is, ha fénylik a' mennyei vilagosság. Ezután, talám nevetségre, bizonyára a' mi hallomasunkra, kiket az Isten mind tudósb értelemmel mind bóldogabb idővel meg-áldott, nem méltó kérdéseket támasztának egy más után, ha az embernek lelke, mint egyéb állatoknak, testek halálával el-enyészik e'? Az haló embereknek lelke hogy megyen ki? Mi módon leheſſen az, hogy álmunkban távol-való barátinkkal látszattassunk beszélgetni? Ha nem azért e', hogy az aluvó embernek elméje ott hagyván,

ván a' testet ki-szőkellik? fejér e' vagy fekete az Isten? Mert ők úgy mint természet szerént barnák lévén magok kormos színekbe tetszvén magoknak, Isteneiknek bálvány képjeit gyakran meg-kenik olajjal, hogy már nem csak barnák, hanem hólt szén ként feketék, és iszonyatosok, magokat az ördögökőt nem képjeket látni itílnéd. Ezekre a' kérdésekre Szent Xavier tudván, hogy a' kérdezősködőkhöz kellene szabni a' feleletet, nem annyira mély, mint az ő elméjekhez illő magyarázatokkal, úgy meg-felele, hogy senki közüllök fejtegetése ellen csak egy szót sem merne motszanni. Ösztönöztetvén azután Szent Xaviertől, hogy a' bőségesen meg-próbált keresztény hitet vállalnák-fel, azt felelék, hogy félnek az emberek nyelvétől, és életek táplálásában szükséget szenvednének, ha vallásokat meg-cserélnék. Annakokáért mint el-vetemedtek, mivel a' szégyent az üdvősségnél nagyobbra becsüllenék, meg-vetvén a' világosságot, melly előtt már-is bé-kezdették vala hunni szemeket, vakmerően a' setétségben maradának.

És bátor a' Brakmánok közönségesen bölcs nevezettel (a' mint mondók) eszeskedők legyenek az Indiaiak előtt, egy találtatott mindazáltal, a' ki nem méltatlan viselte ezt a' fényes nevezetet: Iskolai, és Indiának híres Akademiájából-való személy lévén Szent Xaviernek barátság közbe azon Akademiának némely titkait meg-mondá. Első, hogy egy a' világot teremtő Isten, kit-is mint menyben uralkodó Királyt imádni tartoznak a' földiek. Második: hogy minden nyolczadik napot (mi Vasárnapnak hijuk) innepelve kellene tisztelni. Ennek midőn viszont a' keresztény hitnek tikairól tudakozódnék, Szent Ferencz Krisztus Urunk' imez üdvősséges szavait: a' ki hiszen, és meg-keresztelkedik, üdvözül, fontosón meg-magyarázá. A' melly igét magyarázattyával egyetemben le-irván, kéré, hogy keresztelné-meg őtet bizonyos okok alatt. De Szent Xavier se igazaknak, se becsülleteseknek nem itílvén lenni azon okokat, meg nem keresztelé. Végtére el-bocsátá ezt az embert, meg-intvén, hogy azt az egy Isten tiszteletéről-való titkot hirdetné ki a' népnek, remélvén, hogy e' képpen a' kereszténységre állana. Ennek el-menetele valami reménységet a' kereszténységnek elé mozditására mutata. Egy más Ifiu Brakmán nem csak örvendetes reményt hanem szerencsés véget-is ada. Ez jó indúlatu, 's szép erkölcsü Ifiu lévén meg-tanittaték Szent Ferencztől az igaz hit ágazatira, 's meg-kereszteltetek: és Szent Xavier jovallásából a' Keresztény tudománynak a' gyermekek között-való hirdetését fel-vállalá, mestereket választván az ördög óskolájából is a' Krisztus maga tudományának terjesztésére.

Ez üdő folyta alatt melly gondgya vólna Szent Xavierre az Istennek bi-

bizonyoſon meg-jelentette. Bizonyos okokból egy pogány Úrhoz jár vala, ki-is a' mint embertelen, 's zordon vala, a' ſzent embert mind paraſztúl, mind gyalázatoſon ki-rekeſzté házából, és egyſzer 's mind ki-csufolván utánna veté: hogy ha valamikor a' Kereſztények templomába menne; ŏtt-is viſzont zárná-ki onnan. Ki menvén híre a' jelen lévők által e' boſzúságnak, mellyel illettetett Szent Ferencz, ſenkit keveſſebbé, hogy ſe azt, a' ki ellen tétetett a' boſzú, nem sérté. Bizonyára nem illetlenebbnek a' Luſitánia béliek, mint az új kereſztények itílék ezt a' gonoſz cſelekedetet, és kétség kivül az Iſtentől méltán meg-bűntetendőnek. Tehát a' boſzúért boſzút álló Iſten, ezt a' boſzúság tévő embert érdemes bűntetéſſel meg-lakoltatá. Kevés napok folyta után ez a' fel-jegyzett Úr nem meſzſze a' Kereſztények Szent-egy-házától fegyvertelen felfegyverkezett ellenségi kŏzi akada. Tehát mivel fegyverrel nem lehete, ſzaladáſſal akará magát meg-menteni: ezek mindenŭtt éles tŏrŏkkel meleg nyomábã idézik vala. Már-is kŏzelitett vala a' Kereſztények templomához, a' hova-is nyomorúlt intézi vala ſzaladását el-feletkezvén a' minapi gŏgŏs ſzavairól. De az új Kereſztények a' kiáltáſra, és rezzenéſre egybe gyŭlvén a' Szent-egyház ereſzſzit bé-tŏltŏtték vólt, és az utólsók ſzoritván az elsŏkŏt (a' mint ſzokot történni) utat a' ſzaladónak, bátor egéſz tehetséggel igyekeznének, nem nyithatának. Itten rá ismérvén az emberre minnyájan kezdének zajogni mondván: hogy Szent Ferenczért boſzút áll az Iſten, és ki nyitotta moſt ſzemeit ennek az embertelennek: mert ugyan-is nem emberi, hanem Iſteni erő zárta-bé néki ezt a' ſzabad hellyet a' mellybe ſzándékozott. E' képpen ez a' ki-rekeſztő, inában lévén ellenségi, haſzontalan igyekezvén a' Kereſztények Templomába futni, ki-zárattatik, a' mágától adot példa ſzerént bűntettetvén az Iſtentől.

X. RÉSZ.

A' Haláſzi tartományban nagy örömmel, és haſzonnal lakván vigaſztallya a' meg-nyomorodott új Kereſztényeket.

AZ Iſteni gyönyörködtetésnek pedig melly állandó gyümölcsét ſzedte nagy munkái között Szent Xavier, nehéz meg-magyarázni: maga a' Társasághoz irt levelében meg-jelentette. Méltó hallani azoknak, kik e' mulandó vigaſztaláſokért meg-vetik a' menyeieket, az Iſtenes embereknek életeket minden örvendeztetés kivül lenni itílvén: mintha nem lehetne hellye ott a' tiſzta gyönyörűségnek a' hol nem uſzkálhatnak a' múlandó gyönyörködtetésben, és gazdagságokbã. Levelének tehát bé-fejezésébẽ azõ munkákra hiván társait ezeket jegyzi-fel: „Olly „ nagy a' mennyei vigaſztaláſoknak „ bövsége, a' mellyekkel ſzereti az „ Iſten azokat, kik ebben a' ſzőllő- „ ben, és az India-béliek Kriſtus- „ hoz-való meg-térítésében fáradoz- „ nak, hogy ez árnyék életben, ha „ van valami örőm, egyedül e' ne- „ veztethetik örőmnek. „ Nemis mondotta ezt ok nélkül, de máſokról irta, a' mit maga tapaſztalt. Mert gyakorta fáradozáſi között reá áradván a' mennyei örvendeztetés külőnős hellyen (a' mint ö vélte) hallatott illyen ſzókra fakadni: „ kér- „ lek Uram, ne, ha tetſzik, ne áraſz „ én reám ez életben illy bő örven- „ deztetéſt: avagy ha ennyi győ- „ nyörködtetésben véghetetlen ke- „ gyeséged meritt, vígy által a' ból- „ dogúltak hajlékába. Mert a' ki egy- „ ſzer a' te édeségedet bővebb mér- „ tékben meg-koſtolta, ha veled „ nem élhet, ſzükség, hogy keſer- „ ves életet élyen. „ Szent Xavier tehát az Haláſzi tartományban nagy munkával, 's haſonló vigaſztaltatáſſal és (a' mi örőmét megtetézte) a' Kereſzténységnek nagy nevekedésével egy egéſz eſztendeig fáradoza. Mert bizonyos az ő leveléből, hogy ezernél többen a' cſecſemők közül, a' kiket meg-kereſztelt a' kereſztség után mindgyárt az Iſten orſzágába által vitettek. Ebből könyü meg-érteni melly nagy ſzáma vólt mind ez életben meg-maradott kisdedeknek, mind a' koroſoknak, kiket a' Kriſtus Anya-ſzentegy-házába hozott. Az-is nyilván-való dolog; hogy ſok faluk, 's mezö váraſok, és némellyek egéſzen ő általa a' Kriſtus hitére állottak.

A' Komorinomi tartományban illyen karba helyheztetvén a' Kereſzténységet Kriſtus Urunk ſzületéſe után az 1543-dik eſztendőnek végén viſzſza téte Goába, hogy végezne India Vicze-Királlyával némely nehéz dolgokról, mellyek a' Kereſz-

té-

téñyi dolgokban támádtak vala. Ezzel az alkalmatoſsággal egynéhány e' nemzet-béli nemes Iſiat el-vive magával, hogy a' Goai *Seminárium*ban a' deáki tudományban fel-neveltetnének, 's egyetemben zállagi, 's ſegedelmi lennének az igaz hitnek. Már a' Goai *Collegyium* jobb réſzint fenn áll 's el-kéſzittetett vala. Azért meg-nem engedé Borbán, hogy ſzokáſa ſzerént Szent Xavier az iſpotályban laknék, hanem haza vezetvén ötet, ön kényén az egéſz gondviſelésnek terhét reá bízá; a' mellyet ő Borbánnak akarattya ſzerént, Kamertes Pálnak (ez a' minapában érkezett vala Mozambikból) által adá. Viſzſza menetele előtt el-érkezett vala híre csudálatos cſelekedetinek, mellyeket az Haláſz tartományban cſelekedet vala Szent Xavier: és az ő tiſzteletét felette őregbitette vala, mind máſoknál mind pedig az Indiai fő vezér előtt, a' kinél-is ismeretes, és egyetemben kedves vala. Annakokáért minden nehéſség kivül valamiket akart, éppen könnyen meg-nyert. Ezek alatt a' Komorinomi tartományban az halottaiból fel-támaſztattaknak híre Goába hatván, Szent Xavier nevét mindenütt hireſiti vala. Ötet tehát Borbán Jakab régi barátſágból félre vezeti, felette igen kérvén, 's reménkedvén, hogy az Úr Iſten dicsőſségére mondana valamit azokról, kiknek fel-támadáſokról a' hir ki terjedett, hogy az ő eſedezéſe által viſzont ez életre tértek. Ezekre Szent Ferencz arczulattya lángalló ſzeméremmel, mértékleteſségének-is ugyan, de kivált az igaſságnak jelével fel-gyúlada. Tehát azt a' dicsőſségére való dolgot, az igaſságnak meg-maradásával igyekezvén elfedezni, nyájaſon meg-őleli Borbánt és moſolyogván: Jó JESUſom ugy mond én támaſztottam vólna e' halottat? oh én gonoſz emberlegy Iſiat ugyã halotnak képébẽ hozzám hozának én eñek a' Kriſtus nevébẽ meg-parancſolám hogy fel-kelyen, és hirtelen fel-kele. Ezt tudni illik, és ehez haſonló dolgokot a' kik jelen vóltak, mint cſudákot, ki-hireſitették. Ez a' cſudák' fedezgetéſe (arczulattya igaſságát ezeknek mutogatván) ſe Borbánnál, ſe máſok előtt meg-nẽ kiſſebitette az ő hirét, sőtt illy nagy halgatáſa cſak nẽ cſudálatosb vólt a' cſuda tételeknél.

Tovább Szent Xavier a' mely dolgoknak kedvéért ment vala, el-végezvén, és társát Manſilla Ferenczet maga mellé vévén a' Haláſzok tartományába a' kővetkező eſztendő bőjt elő navának huſzon hatodik napján viſzſza tére, 's azonnal félbe ſzakatt ſzerzet-béli cſelekedetit el-kezdé. Már Manſillán kivül egynéhány ſegedelme vala: úgy mint Leſián János Spanyol, és más két lakósból lett Papok, kik-is réſz ſzerént Goából, réſz ſzerént pedig Kotzinomból Szent Xavier kérelmére mentek vólt oda. Ezekkel tehát fel-oſztván az hellységet, a' falukot kerülni, kereſz telni a' cſecſemőkőt, és hogy a' többiek-is ezeket cſelekednék, meg nem ſzűnik vala levelei által inteni. Munká-

kája ugyan az, a' melly annak előtte, de terhe nagyobb vala. Jövevény lévén, és a' Malavári nyelven szóllani nem tudván (mert a' Keresztény tudománynak a' Malavári nyelvre forditott sommáján kivül egy szót sem tud vala) a' Malavári új Keresztények kőzőtt forog vala tolmács nélkül. De a' dolog serkengette inkább igyekezetit, hogy se késtette. Mert a' Keresztelésben nem vala szűksége tolmácsra: és a' szükölkődők, és el-nyomorodtak inségeket jelekkel úgy meg-mutogattyák vala, hogy kőnnyen meg-értődnék bajok, és maga-is igyekezvén, és gondolkozván úgy meg-érti vala, hogy maga magának tolmácskodhatnék. Mert bátor szűletett nyelveket nem tudná mindazáltal a' mint lehetett, predikállot a' népnek árczulattyának járásával, és kezeinek jeleivel gyakorta szó-béli fogyatkozását pótolván. De hogy a' szép rend, és becsűllet megtartatnék, meg-parancsollya vala, hogy külőn a' férfiak, külőn az Aszszonyok, nem elegyesen gyűlnének, egybe a' Keresztény tudományra. Fő gondgya vala a' kisdedek Keresztelésére, és a' gyermekek oktatására azért hogy a' mennyei boldogságban a' mellyből sokan a' korosok kőzül régi erkőlcsetlenségekre viszsza térvén, ki-rekednének, bizonyára a' csecsemők és gyermekek részesek lennének, a' kik elébb élteket, hogy se a' Kereszténységben vett ártatlanságokat el vesztenék. Ezt nem csak maga cselekszi vala, hogy a' kisdedekre forditaná egész tehetségét, hanem még Mansilla társának-is szorgalmatosō meg-hagygya vala.

De az új Keresztényeket nem csak lelki hanem testi szükségekbē-is valahol kívántatott, segitette. Az Halászok tartományának nap kelet felől való szomszédságában fene, és kegyetlen nemzet lakik: Badagáknak neveztetnek. Ezek kőzül nagy fegyveres sereg, akár a' Keresztény hit gyűlőlségétől, akár a' martaléknak kívánságától őszt̄nőztetvén pusztitva bé-űte a' Komorinomi Keresztények határára. Ezek az ellenségnek hirtelen-való bé-csapásán meg-ijedvén, falujokot féltekbe el-hagyván, alkalmatos kősziklákban kevés kőzén a' tengernek által evezvén, el-rejték magokot. Itten az ég fedele, 's a' nap alatt (a' mellynek sűtése ezen helységekben leg-nagyobb, a' mint meg-mondottuk) keménnyen sülnek vala, és életek táplálására-való dolgokban úgy annyira meg-fogyatkoztak vala, hogy némelyeket az éhség meg-ölne. Ez a' rettentő hír nem csak könyörületességre nem inditá Szent Xaviert, hanem egyszer'smind gondgyát-is arra gyulasztá, hogy ebben az új történetben új segedelmet szerezhetne. Hamarjában tehát éléssel meg-terhelt húsz csónakot maga vive a' nyomorúltaknak. Leveleket-is küldе a' szomszéd Pantagatákhoz, és tisztekhez, hogy ezek inségét, alami'znát gyűjttetvén a' gazdagabbaknál, enyhitenék. E' képpen ezeknek a' veszélyre esett nyomorúlt

embe-

embereknek nem csak a' jelen-való időre, hanem a' következőre-is segedelmet szerze. Mihelyt pedig az ellenség meg-térésével le-szálla az háború, egybe gyüjtvén az el-szélyeszlett juhokat semmit a' jó pásztornak hivatalyából el nem mulatott. Ő a' kétségeseket bátoritotta, ő a' nyomorúltakot mind beszédivel, mind kitelhető segedelemmel vigasztalta. Imhol pedig új haború támad, és annál nehezebb, mentől hoszszasabb. Az Halászi tartománynak Elő-járói, telhetetlen, és képtelen emberek lévén, kegyetlenül, és markoson kezdének uralkodni az új Keresztényeken. Szent Xavier a' mint illett meg-indúla ezen a' méltatlanságon, elsőbszőr telhetetlenségeket bátron gátolni kezdé: de végtére látván, hogy nem birna kívánságokkal, segedelemnek kedvéért az Indiai fő vezérre, ki-is e'kkoron kotzinomban vala, veté szemét, és hogy e' végre hozzá mennyen, el-végezé. De tanácsát az elékelő új dolgok, és már-is el-kezdett uttyát más felé tériték.

XI. RÉSZ.

Trávankoris Országát meg-hodoltatya a' Kristusnak, és az új Keresztényeket oltalmazza a' Pogányoktól.

EZekben a' dolgokban fél-esztendőt tőlte az Halászi tartományban: 's már-is annyira vitte vala igyekezetivel, és szorgalmatosságával, hogy a' ki húsz tudatlan falut, és Váraft talált, szép erkölcsre okult, és a' Keresztényi tudományra jól meg-tanittatott harminczat hagyna társái gondviselésére, 's oltalmára. Tehát a' mennyire lehetett, rendbe szedvén minden dolgot, az új Keresztényeket Mánsillára bizza, maga Kotzinomba Trávánkoris határára, melly szomszédgyában esik az Halászi helységnek, igyekezvén. Trávánkoris tenger mellyéki ország, Indiának azon oldalán a' mellyen Goa vagyon, nap-nyugtára hanyatlik. A' Komorinomi hegy és Kolán mező Váraffa közőtt fekszik, Kotzinomtól mint egy harmincz ezer lépésnire (az az őtt magyar mér földnire) esik. Ennek hoszsza nyóltzvan ezer lépés. Ebben a' tartományban az időtt harmincz tenger mellyéki falu vala, a' mellyekben rész szerént pogány halászok (Makhoáknak nevezik) részint Saraczénusok laknak vala. Szent Ferenczнek tehát, akár azért, hogy hajót nem találna, akár pedig hogy az út alkalmatosságával elmélyek hajlandóságát meg-akárná tudni, kedve érkezék az ő határokon Kotzinomba menni. Nem ke-

veſſen valának baráti, 's jó akaróikőzűl, a' kik fel-tett uttyától el-akarák ijeſzteni, meg-jelentvén a' boſzonkodó Makhoák, és Saraczénuſok ellene fel-gerjedett gyűlőlségét, hogy a' Paravák ő általa Kereſztényekké lettek. Ő mindazáltal az Iſten súgarlásából indittatván inkább (a'mint a' tőrtént dolog bizonyoſsá tette) hogy ſe a' ſzükségtől kénſzerittetvén, az ő tartományokon eſendő el-ſzánt utázását más felé nem térité. Annakokáért bizadalmát az Iſten óltalmában vetvén, és egyetemben ha halála tőrténnék a' Kriſtusért, nyereségnek tartván, ellenségei kőzi vezető uttyához kezd ezen *Seculum*-béli negyven negyedik eſztendőnek kőzepén. Út félbe a' Makhoák faluit el-járván (mint hogy az Iſteni kegyeſség az Iſten félőkőt reménységek felett ſzokta bóldogitani) magához nem bővebb kegyelmeſségét tapaſztalta az Iſtennek, mint ellenségeihez irgalmát: annyira mindeneket cſendeségben, 's cſak nem kéſzen találá az Evángyéliom magvának bé-vételére. Azért-is magához édeſitvén elsőbſzőr az ő Királlyokat s ezen vad paraſzt népnek ſzivét, innen reménységgel, félelemmel amonnan hajtogatván, moſt a' Luſitániaiak barátságát, majd a' mennyei fenyitékeket elejekbe adván, minden nehézség kivűl rá birá, hogy térdet, fejet hajtanának a' Kriſtusnak: tudniillik minekutánna minden Kereſztényi ſzeretetnek cſelekedetivel meg-ſzeliditttetvén ő általa, látták vólna hogy a' Király ſzabadságot adott vallaſok drincsére.

Szent Ferencz tehát kezdett dolgának bóldog végén őrvendezvén, a' falukott rendre vévé, és a' Kereſztény hitnek ágazatiban oktatni, és jobb réſzint meg-is kezdé kereſztelni. Melly nagy ſzáma légyen a' Kriſtushoz ő általa hajlott embereknek, cſak ebből-is ki-tetſzik, hogy tiz ezer embernél egyſzer'smind tőbbet meg-kereſztelt. A' hol valamelly faluba a' Kereſztség ki-ſzolgáltatásának kedvéért hivattatván el-megyen vala, minnyájan a' férfiakot, gyermekeket, Aſzſzonyokot egy hellyre gyűjtvén minekutánna meg tanitotta vólna, hogy egy állattyában az Iſten, 's három ſzemélyében, Atya, Fiu, Szent Lélek, háromſzor mindenikével a' Szent Háromság tiſzteletére kereſztet vettett vala annak rendi ſzerént. Azután rővid fejér papi ruhát vévén magára a' Kereſztény hitnek ágazatit, és parancſolatit fenn ſzóval az ő nyelveken, amint lehetett, rővideden meg-magyarázza vala. Minekutánna pedig már elegendőképpen látſzatának tudni, meg-intvén, hogy életekben mivelt bűnők bocsánattyát kérnék az Iſtentől, kérdi vala, ha minden kételkedés kivűl a' Kereſztény hitet egy ſommában 's ágazatonként hinnék. Minekutánna ők egybe kapcſolván karjaikot kereſzt formára, hogy mindeneket igazán hinnének, meg-jelentették: végtére akkoron meg-kereſzteltettek, és ki-

nek

nek kinek maga neve le-irva kezébe adatott. Végezetre minyájok' meg-kereſztelkedéſe után Szent Xavier meg-parancſolya vala, hogy a' bálványok templomit mingyáráſt le-ontanák, képeit egybe rontanák. Nem vólt az ő ſzemei előtt kellemetesb, és őrvendetesb látás, mint hogy látná a' balványokot azoktól tapodtatni, a' kik előttők eddig mély alázatoſsággal kőnyőrgőttek. Bizonyára boſzullatlan el ſem ſzenvedte vólna ezt a' nagy gyálázatos boſzút az őrdőg, ha Szent Ferencznek olly nagy bátorsága nem lett vólna a' veſzedelemben, mint a' gyalázatoknak el-ſzenvedésében. Mert a' Badagákot (fellyebb emlékezém ezekről) kik-is valamint eskűtt ellenségi a' Kereſzténységnek, úgy terméſzetekben és erkőlcsőkben éktelenűl fenék, a' Kriſtus új nyájának veſztére fel-gyujtá.

Annakokáért a' Kereſztények faluinak el puſztitására ſzámoſon Trávánkorisnak bé-rohanának határiba. A' lakóſok hirtelen támadott kiáltáſa, Aſzſzonyi, 's gyermeki jajjal elegyedvén mindent fel-lázaſzta. Szaladni kezdének: de a' kőrnyűl álló ellenség mindenűtt végét ſzakaſztá a' futamodásnak. Itt Szent Xavier (tőrténetből jelen vala) a' zendűlésre ki-menvén, emlékezetes dolgot cſelekedett. El-felejtvén máſok veſzedelméért maga veſztét, hirtelen az ellenség kőzőtt terem, majd kemény tekéntettel ſzemeit forgatván, elméje bátorságán, 's artzulattya álhatatoſságán az el-bámúlt ellenséget meg-feddi! őrdőg rabjai! el-feletkezvén magatok ſzabadságáról, és űdvőségéről a' máſokénak oſtromlására rohantok? Ezután mint jó páſztor a' Kereſztények első cſoportyához megyen, hogy nyáját tekéntetével meg-védelmezze, avagy ha e' nem haſználna, véllek egyetemben életét le-tenné. Tovább elméjének bátorságát, melly arczulatyán, ſzeme járásán látſzik vala, a' Bagadák, bátor fene vad paraſztok vólnának, el nē viſelheték, és meg-reműlvén Sz. Ferenczen meg engedének mindeneknek. Ezen kivűl ſok halál veſzedelmébe forgot maga-is. Gyakorta a' Pogányok a' kereſztény hit gyűlőlsége miatt cſeleket hántak néki: a' mellyeket ő réſz ſzerént maga okoſságával, jobb réſzint pedig az Iſten oltalmával elkerült, a' mint akkor-is halálra idéztetvén az haraſztba ſzalada, és ſerénnyen fel-hágván a' fára 's ott virraſztván, nyilván-való veſzedelmét, inkább fedeztetvén az Iſtentől hogy ſem a' fa galyaitól, vagy az étſzakától, el-távoztatá. Az ellenségnek pedig leſeskedéſi olly sűrűek vóltanak, hogy mindenkor egynéhányan az új kereſztények a' kik hivséggel, és buzgosággal jeleſebbek vóltak, az ő életének meg-tartasáért étſzakákon-is kéſz akartva őrőskődtek. A' Pogányok ſzűntelen-való leſelkedesét őregbitették nem cſak az étſzakai imádkozáſi, a' mellyek alig engettek két órát nyugodalmára, hanem a' forró nap hév-

ségében való utazási-is: mivel mezittláb rongyos kőntősben kőzőnséges kalapban járta a' falukot.

Mindazáltal kőntős-béli cſinatlansága nem hogy meg-homályoſitotta vólna Szentségét, hanem inkább tündöklőbbé tette. Kőzőnségeſen nagy Atyának neveztetik vala. És Trávánkorisnak Királlya parancſolatot ada orſzágára, hogy valamint néki, úgy a' Nagy Atyának minnyájan engedelmeskednének. Egy kereſztény templom ſem vólt az időtt ezen Orſzágban: azért vagy valamely fa, vagy az hajó fedele alatt kénſzerittetik vala Szent Misét ſzolgálni. De apránként, a' mint mondgyák, húſz kápolnát emelt ebben a' tartományban. Predikálló ſzék gyanánt valamelly alkalmatos fáról a' támétalan ſokaságot oktattya vala: mert midőn a' mezőre predikállásnak kedvéért ki-ment, gyakran őt, vagy hat ezer ember kővette. Nem-is vólt ſzorgalmatosb a' Krisſtus nyája kereſetiben, mint oltalmazásában. Hogy az új kereſztények tanitáſa el-menetele után-is meg-maradna, indúló félbe lévén, nem cſak párban hagygya vala a' Kereſztény tudományt, hanem ennek gyakorlására reggeli, 's dél eſti orákot ſzab vala, és módot, 's tanitót-is rendel vala. Ezek alatt békét hagyott az India gyomrában lakóknak jól tudván, hogy a' tenger mellyéki tartományok, a' mellyekben uralkodik vala a' Luſitániai hatalom, alkalmatosbak a' hitnek mind bé-vételére, mind meg-oltalmazására, mindſe Indiának dereka; a' mellyben a' kereſzténységnek kemény ellenségi a' Brakmánok uralkodnak. Eképpen falunként a' tenger mellyékit bé-járván, mindenűtt ſokakot a' kereſztény hitre, és parancſolatokra megtanitt vala. És már cſak nem mind a' Makhoák, és Paravák falui Szent Ferencz munkálkodáſa által a' Krisſtus kőnyű, és győnyőűséges igáját fel-vették vala, midőn ez az hir a' közel fekűvő ſzigetekben hatván a' Manáriai ſzomſzéd népeket fel-gyulaſztá ezek buzgoságának kővetésére.

XII. RÉSZ.

Az új keresztények az igaz Hitért meg-ölettetvén a' keresztény nevet fényesítik.

MAnária kisded sziget az Halászi tartománnyal által ellenbe a' tenger parttyától mint egy huszon négy, 's három negyed magyar mér föld meszszére fekszik. Vala ebben egy Patin nevü az előtt nemtelen, mostanában a' Lakósok Mártiromságával meg-nemesittetett falu. Ennek lakósi felette nagyon fel-gerjedtek vala a' Kersztényi Hitnek kívánságára, a' mellyről egyetemben, és Szent Ferenczről, 's a' Komorinomiakról sok jeles dolgokat a' hir hozzájok vitt vala. Azért a' Manária-béliek a' Sz. keresztségnek kedvéért nagy kérelemmel magokhoz hivák Szent Ferenczet. De a' hit iránt-való dolgokban merülvén, mivel maga hozzájok nem mehete, egy némelly Papot maga hellyett el-küldé, a' ki a' keresztényi szükséges tudományra megtanitván meg-keresztelné. A' keresztelkedést nagy, de hasznos háború követé. Mert Jafanapatániának Királlya, kinek-is hatalmábã vagyon ezen sziget, a' Keresztény névnek gyülölségétől vad parasztt kegyetlenségre ösztönöztetvén, olly haragra gyúladott, hogy fegyveres Katonákot küldvén az egész falut tüzzel, vassal meg-emésztené. Hat szaznál a' mint mondgyák, többen ölettek-meg az igaz hitért. Eképpen ez a' kietlen Puszta ság új Mártirok virágjával örvendezteté az eget. Innen Mártirok falujának azután neveztetett.

E' napokban éppen jókor a' Jafanapatáni Királynak testvér Ocsese, az Országnak örökösse félvén báttya duhösségétől az Indiai fő vezérhez folyamodék, igirvén, hogy ha a' Lusitániaiak fegyvere által vér szerént-való törvényes Országába viszsza tétetnék, az Ország uraival, és a' kősségnek jobb részével kereszténné léend. A' fő Vezér meg-indúlván mind a' Szent hit terjesztése kedvéért mind az ártatlanok fel-konczolásán, a' mellyet az hír el-vitt vala hozzá, nagy haragot véve szivébe e' dühös Király ellen. Annakokáért mindgyárást parancsol, hogy Nagapatánál (tenger mellyéki város ez, és szintén által ellembe vagyon Manária szigetével, a' Komorinomi hegytől mint egy két száz ezer lépesnire esik) roppant gálják készittetessenek, az Jafanapatáni Királyra hadakot vigyenek, és minekutánna meg-győzettetik, és kézbe esik, meg-ölettessék, a' vagy Szent Ferencz tetszése szerént

rént bánnyanak, vélle, az Országot pedig testvér Ocscsinek kezébe adgyák. Ezek alatt midőn Kotzinomban vólna Szent Xavier, oda igen örvendetes hír érkezik: hogy számtalan sok pogányok a' minapában Makazária felette messze eső országában a' keresztény Hitre meg-tanittattak. Makazária Indián, és Gángyes vizén túl tizszer száz ezer lépesnél, az az száz hatvan hat magyar mér földnél messzebb, Moluka szigetétől pedig nap kelet felé mint egy száz harmincz ezer lépésnire, az az huszon-egy magyar mér földnire esik: felette nagy sziget ez. Ebben az országban három fejedelem, és számosson a' kősség közül a' minapában Páiva Antal Lusitániai kalmár által a' Krisztus hitére vezettetének, és meg-is kereszteltetének, Isten ő Sz. Felsége még az Isten félő árusok által-is terjesztvén a' Szent Evangyéliomot. Azért a' Lusitániaiak városába Malákába bizonyos embereket küldének, hogy Papokot kérnének a' kik a' Krisztus hitére hozzájok menvén meg-tanitanák őket. A' követségnek sommája ebben vólt, hogy ők a' Krisztus Keresztségét felvévén tellyes tehetséggel azon lennének, hogy a' kik eddig barmok mondgyára éltek, ezután embert illető életet élnének, 's egyetemben az Istent szentül, és áitatosson tisztelnék. Annakokáért a' Város fő tisztye helyeseknek ismérvén kivánságokat egynéhány papi embereket engedett vala nékik. Szent Ferencz bátor nem kételkednék, hogy ezek a' Papok szorgalmatosson elő mozditanák a' kereszténységet, mindazáltal ezen munkában részesülni kívánt, itílvén, hogy illy tágas országban nagy mező lévén az Evangyéliomi magnak mind el-hintésére, mind kimunkállására, sokaknak kévántatnék szorgalmatossága.

Csak nem szintén ezekben a' napokban, első tekéntetre ugyan szomorú, de végképpen örvendetes hírek jövének Tzeilánom szigetéből. Ennek az országnak főherczege, 's egyszer'smind a'Királynak nagyobik fia, a' Lusitániaiak (ezek sem árulák inkább portékájokat, mint az Evangyéliomot) intésén meg-indúlván el-végezte vala másokkal együtt, hogy kereszténynné legyē. A' hol-meg-értette azt a' fene Király, a' többiekkel együtt, kik részesek valának e' tanácsban (hat százan vóltak) megölletteté. De a Szent keresztség ellensége önnön vérekben meg-keresztelé őket, és midőn el-akará temetni az igaz hitet, fel-magasztalá. Nyilván-való dolog, hogy az idő folytában, midőn ezek marcsongoltatnának, tüzes keresztet láttak az égen közönségesen a' lakósok, és a' fel-konczoló helyen a' föld keresztformára meg-hasadott, és bátor gyakorta földel el-temettetett a' pogányoktól, meg-tetszett mindazáltal. Annakokáért ezekből a' csuda dolgokból fel-gerjedvén sokan a' lakósok közül, és a'Kiralynak kisebbik fia Annya-testvérétől született attya-fiá-

fiával, és a' király hadviselő egynéhány fő tiszteivel egyetemben a' Krisztus bé-vételére el-szánta vala magát. Meg-őrülvén Szent Xavier e' hiren, bátor már elméje Makazariában járna, mindazáltal eztet, mivel már-is csak nem kézben vólna, elsőbnek itílé. Szent György havában tehát Krisztus Urunk szűletése után 1545-dikben Mánsillát magával vévén, el-indula Kotzinomból olly szándékkal, hogy elsőbször Tzeilánumba evezvén, végére meheſſen, merre hajlanék a' föld népe, ezután mentöl hamarább Nagapatánumba által kelyen, holott is már el-készittetett vala a' gálya az el-rendelt hadakozásra.

XIII. RÉSZ.

Tzeilánom szigetébe evezvén az Hajós Mestert gonosz életéből jamborságra hozza.

TZeilánom szigete mind drága gyöngyökkel, mind egyéb árukkal, de kivált a' fa héjnak bővséges termékenységével hires, az Halászi tartománnyal által ellembe vagyon. Ennek hosszza száz ötven ezer lépés, az az huszon öt Magyar mér föld, széllye pedig mintegy negyven ezer lépés magyar mértékre vetvén hat, 's három negyed mér föld. Tzeilánom tulsó szegletéhez nem meszsze esik Manária, holott-is az Jafanapatáni Király az új keresztényeket meg-ölette, a' mint mondók. Malaváriak lakják ugyan azon Tzeilánomot, kiket Tzinguláknak neveznek, de Lusitániai kalmárok is a' kereskedés kedvéért forognak közöttök. Van ottan mező Városok a' Lusitánia bélieknek: és némelly kápólnák, mellyeket Isteni szolgálatra ök régen emeltek vólt, láttatnak a' parton. Minekutánna ide érkezett Sz. Xavier emlékezetre méltó dolog történt vélle. Az Hajós Mestert Sz. Ferenczczel szerzett barátsága arra vivé, hogy bátran meg-vallaná már régtől fogváſt-való némelly gonoszságban meg-rögzését, mellytől-is fel nem szabaditathatnék a' Papi személytől. De ő kiváltképpen-való lelki orvos lévén, az Isten kegyelmeségét, 's könyörületeségét, (*a*) *melly felyül haladó a' gonoſságot*, eleibe terjeſztvén (e' fő szokása vala, hogy az embereket édesdeden a' gyónásra vehetné) az egész dolgot könyűvé tette vala: és hogy ő (mivel a' gályán se üresége, se alkalmatossága nem vólna) mihelyt a' partra ki-szállandanak, fel-fogja óldozni azon véteknek köteleiből, meg-igirte vala. Midőn e' képpen végzet-

(*a*) *Joël.* 2.

tek

tek vólna a' dologról az hajós meſter ki-ſzálla Tzeilánomnál a' tengerről, és mintha jó karban vólna üdvőſsége, félre tévé a' gyónásról való el-végzett ſzándékát. Annakokáért tétovázni, Szent Ferenczet kerülni kezdé, ne hogy kénſzeritetnék fogadását meg-tartani.

De az hajós Meſter ravaſságát Szent Xavier, vagy-is inkáb az Úr Iſten gondviſeléſe fel-forgatá, *ki meg-fogja a' bölcſeket az ő álnokságokban.* (a) Mert akarattyán kivül Szent Ferenczre talált, ki-is a' tenger partyán ſzokáſa ſzerént az egekre függeſztett ſzemekkel sétal vala. Mivel már őtet el nem távoztathatná ne hogy csélcſapnak, és álhatatlannak itiltetnék, el akárá mellőzni Sz. Ferencz ſzorgálmatoſságát. Tehát ón kényén kérdi tőlle, hogy már mikor halgattya meg az ő gyónását? midőn ezeket akadozó nyelvel, melly elméjének nagy fel-haborodását jelenti vala, mondotta vólna, azonnal Szent Xavier artzulattyából, és félelméből éſzre vévé, melly feletteirtóznék attól, a' mit kérne: mindazáltal el nem mulatá ezt az alkalmatoſságot, bátor cſekély vólna. Annakokáért, hogy ezt a' hiú félelmet, ki-verné fejéből, víg, és kegyes arczulattal, a' mint ſokáſa hozza vala magával: Jó JÉSUS úgy mond gyónni akarſz hajós Meſter? Én bizonyára éppen jó ízivel, és ha tetſzik, még ezen a' parton járván-is meg-halgatlak. Akkor ez nem anyira vétkes mirigyének utálatoſságától, mint Szent Ferencznek kegyeſségétől meg-győzettetvén, és kiváltképpen az Iſteni malaſztnak belső mozditásából rá adá magát hogy egéſz életében mivelt gonoſságit meg-gyonnya. Mivel pedig félve, 's ſzemérmeſen fogna a' dologhoz, igírete ſzerént Szent Xavier a' tenger partyán kezdé halgatni. Azután pedig látván, hogy bátrabban, 's ſzábadabban folytatná gyonását, édeſdeden meg-fogván a' kezét, a' közelebb-való kápolnácskába vezeti. Es az hajos Meſter a' Szent helyttől intetvén, térden akarja vala el-végezni kezdet gyónását. De Szent Ferencz éſzre vévén, hogy ezt nehezen cſelekedné, moſtanában el-tiltá a' térdepléſtől, és, hogy meg-könyebbitené végezendő gyónását, alkalmatos helyet, a' hová le ülhetne, gyékénnyel bé-teritt néki. Ült vala egy keveſé, midőn Iſten ő Szent Felsége annyira fel-inditá ſzivét, hogy hirtelen fel-kelvén, kéſz-akartva térdre eſnék, és bő kőny-hullatáſok, 's gyakor fájdalmas indúlatok közőtt, egéſz életében tett vétkeit meg-vallaná. Eképpen a' véteknek undokságából ki gázolván, és egyſzer meg-menekedett elmével a' Szent gyónaſt, mellynek is már üdvőſséges haſznát, 's gyümőlcsét meg-koſtólta vala, buzgón gyakorolni, és lelki üdvőſségére gondot kezde viſelni.

Ezek közőtt Szent Xavier a' Tzeila-

(a) *Jób.* 5.

ilánom-béliek barátságába bocsátkozván, a' Király fiához el-érkezék. Meg-kereſztelve találá őtet annya nénnyének fiával egyetemben, kit-is a' Szent kereſztségnek alattomba-való fel-vételére, akár a' báttya példája, akár pedig a' látott tſudák, mellyekről emlékezénk fellyebb, birták vólt: 's már-is el-rendelte vala, hogy ezen vér attya-fiával, 's némelly fő urakkal az Indiai fő vezérhez folyamodván ſegitséget kérjen attya kegyetlensége ellen, ki-is maga véré-el meg-ferteztetett és e'féle az ő vérét-is ſzomjuhozza. Ugyan ettől meg-tudgya, hogy az égen fel-tett ſzett, 's a' föld haſadásán eſett tſudálatos kereſztnek jele jobb réſzét a' Tzeilánom-bélieknek fel-inditotta, hogy kereſztényekké lennének: de az ö Iſtenes ſzándékjokat gátolná az Attyának kegyetlen dühőſsége. Ezek a' dolgok felette őrvendeztetvén Szent Xaviert, Goába levelet irván, meg-hagyá Kámertes Pálnak hogy azon Papok közül a' Luſitániából minden orán Goába érkezendők, kettőt Tzeilánomba küldgyön, kik a' Kereſztényekre gondot viſelyenek. Azzal az alkalmatoſsággal küldgye pedig, a' mellyen az ottan lévő Fejedelmek viſzſza küldetnek magok országokba. Es azonnal Mánſillát a' Komorinomi hegy tájékára viſzſza küldvén, maga a' felyebb meg-irtt okra nézve Tzeilánomból Nagapatánomba eveze. De ez az egéſz hadi kéſzület, és Szent Ferencz reménysége, midőn már csak nem ütközetre, és győzedelemre indúlna, hirtelen füſtbe mene. Mert ſzinte ezen idő alatt a' Luſitániai Király terhes hajója (e' drága árukkal meg-lévén terhelve Peguânom országból indiába viſzſza evez vala) Jafanapatániéba vettetvén a' tengeri háboru által, azonnal prédájára esék ezen vad paráſzt Királynak. Azért a' fő Vezér a' Királlyi jószágokra vetvén gondgyát, miglen ezeket viſzſza nyerhetné, abban hagyá az elenne rendelt hadakozáſt. És e' képpen a' holnapozó halogatás, a' mint ſzokot történni, az idő vontatáſſal egéſzen füſté tévé a' hadakozáſt. De ugyan ezt az után meg-adá érni Iſten Szent Xaviernek. Mert nem ſokára ez a' kegyetlen király Conſtantinus India Vicze Királlyától nagy harczokkal meg-törettetvén, Manária ſzigetétől meg-foſztaték, és az egéſz ország lakóſi kereſztényekké lőnek. Eképpen kevés ſzámuaknak Kriſtusért kiontatott vérek ſzámtalanoknak üdvőſséget terme. Szent Ferencz tehát, ne hogy éppen haſzontalan fel-vállalt utazásának fáradsága, és egyetemben az ellenkező ſzélnek engedelmeskedvén, e' dolog béli történetit tanácſos ſzandékjára fordità.

XIV. RÉSZ.

Szent Tamás koporsóját meg-látogattya.

SZent Tamás Apoſtol Temploma, mellyet mind Sz. tetemi, mind a' meſzſzűnnen oda járó India-bélieknek ſokasága nevezetesé tett, Nangapatánomtól nem vala meſzſzebb ſzáz ötven ezer lépésnél; az az, tizen hat, 's három negyed magyar mér földnél. Tehát oda ſzegény ſzarándok modgyára elrendelé uttyát olly ſzándékkal, hogy Szent Tamás Apoſtolt tiſztelvén, Malákába, onnan (ha az Iſten másképpen nem rendelné) Makazáriába menne; a' hova-is örvendetes hirek által hivattatik vala. Mert megtudá a' minapában, hogy azokban a' tartományokban nagy a' ſzivek hajlandosága az Evangyéliom bé-vételére, és ſzámtalanok meg-térését, és kereſztelkedését, az egy Pap-béli ſzükségen kivül ſemmi nem gátolná. Tehát a' nagy böjtnek ſzinte csak nem a' végin Nangapatánomból meg indúla ſzerencsésb ſzéllel, hogy ſe evezéſſel. Már negyven ezer lépésnire, hat magyar, 's fél mér földet haladott vala, midőn a' felháborodott tenger kinſzerité hét napokig egy némelly ki-kötő parton heverni az hajot. Itten Szent Xavier inkább emlékezvén el-intézett ſzarándokoskodásáról, hogy ſe az emberi gyarlóságról, jeles példáját adta böjtölésének. Mert azt az egéſz időt amint azután eskűvéſſel megbizonyitotta az, a' ki gondgyát viſelte) minden eledel kivül töltötte el: tudnillik, a' ki a' Szent Apoſtol látogatására fel-gyuladott vala, mennyei gondolatokkal legeltetett. Innen a' gályáſok fel-vonván a' vitorlákot, kérdé az hajós Meſtertől: ha elég erős vólna e' az hajó? halya a' feleletet: kogy már régi, és gyenge. Akkor ő: Nangapatánomba, úgy mond, ſzükség viſzſza térnünk mert kemény háboru fenyeget bennünkőt. Nem vólt haſzontalan; de nem adának hitelt a' jövendőletnek. Midőn az hajós Meſter az ég cſillagzati, 's a' tenger állapottyától megcſalattatván tovább-is evez, hirtelen iſzonyú nagy ſzélvéſz támad, és Nangapatánomba (a' mint Szent Ferencz meg-jövendőlte) nem kevés veſzedelemmel viſzſza térni kénſzeriti. Bizonyára akkor vették éſzre a' gályáſok, és révéſzek a' dolgot és jövendőltnek ismérték lénni. De Szent Ferencz bátor moſtanában az elen ſzelektől viſzſza veretetvén el-ſzánt helyére nem mehete, mindazá'tal ſzive ſzándékját az alázatoſság fen tartván gyalog nagyobb fáradsággal ugyã, de egyetemben nagyobb érdemel és azutã oda érkezett.

Me-

Meliápora a' Lusitániaiak mező váraſſa, népes bizonyára, és gazdag: Indiának tenger mellyéki határán fekſzik, ſzintén egy mértékű kőz, az az ſzáz magyár mér föld meſzſzére (ha a' tenger kebeleit hozzá veted) eſik a' Komorinomi hegytől, és Gangyeſtől, 's talám amaz hires halaminia váraſsának Galmain épittetett. Vagyon e' Várasban Szent Tamás tiſzteletére épült templom, a' mellyben-is a' mint bizonyittyák a' lakóſok, és az Indiaiak, el temettetetett a' Szent Apoſtol. E' dolognak ſok, 's nem meg-vetendő jelei fenn vannak mind e' mái napig. Latſzatik itten némely hely, holott-is a' Szent Apoſtol meg-ölettetett, és az a' kápolnátska, mellyben Iſteni ſzolgálatokot tett: ezt a' kápolnát a' Lusitánia-béliek ſaját buzgóságoktól viſeltetvén, diſzes nagy templommal meg-ékeſitették: és a' mező váraſt is Szent Tamás nevére nevezték. Ebben a' kápolnában nem régen, midőn az új épületnek fondamentoma mélyen hányattatnék, Szent Tamás teſtére, azon palloſra, mellyel megőletett, és egy véres fővénnyel teli edényre akadának, és azután ugyan cſak azon helybe viſzſza tévék, a' mint beſzéllik. Nem-is kétséges ez a' dolog, mert a' lakóſok, 's ſzarándokoskodók régi vélekedését a' Szent Tamás teſtéről, és mártiromságáról az Úr Iſten eſztendőnként-való, és őrökös csudával bizonyittya. Ugyanis vagyon ottan az Apoſtol ki-omló vérével bé-fecskendeztetett egy nagy kő, a' melly még mint egy az új vérnek jeleit fenn tartya, és a' Szent Tamás tiſzteletére ſzentelt (e' nap mondgyák, hogy meg-ölettetett) innep előtt harmad nappal, az alatt az idő alatt, a' mig a' Szent Miſe tartatik az a' kő, mellyet emlitték, bátor terméſzet ſzerént fejér legyen, laſſan laſſan meg vereſſedik, és mint egy vér tſeppekkel kezd izzadni minden felől. Az Iſteni ſzolgálat végével régi fejérsége viſzſza tér. Annakokáért az Apoſtol temetéſe helye a' pogányok, és Kereſztények tiſztelésével jeles. Mert ide minden felől, még a' pogányok-is nagy ſzámuan ſzarándokoskodnak, kik az Apoſtol Mártiromságát, és koporsóját tiſztelik.

Azért Szent Xavier is Szent Tamás Apoſtol India Párt-fogója tiſzteletétől viſeltetvén, ſzarándok ruhában, 's azoknak módgyokra oda ment az Apoſtoli tetem helynek tiſzteléſe, és egyetemben a' lakóſok üdvőſsége kedvéért. Valának ez időtt e' mező várasban az ottan ſzületteken kivül mintegy ſzázan a' Lusitánia-béliek, kik-is ott le-telepedtek vólt. Tehát mihelt ide érkezék Szent Xavier, az Indiaiak Apoſtolát (a' kinek-is nagy dicsőſségét csudállya, és a' mennyire az halandó emberhez férhet, *Virtuſsát* követi vala) nem kevesb tiſztelettel, mint buzgósággal üdvőzlé. Es leg-elsőbſzőr-is ſzorgalmatoſon kéré az Iſtent, hogy mivel ő haſzontalan emberke Iſteni itiletből illy nagy Apoſtolnak követésére

re hivattatnék, hogy az Indiaiakot cſekélysége ſzerént a' Kriſtushoz hódoltatná, Apoſtoli erőt öntene belé. Azután Szent Tamáſt azon védelmére, 's párt-fogására, mellyel Szereti az Indiaiakot, alázatoſon ſegitségül hivá, hogy az ő eſedezéſe által India, és más pogány tartományok el-járásábã 's ezek oktatásábã mind bátorságot a' veſzedelmekre, mind erőt a' munkára nyerne, és maga, avagy máſoknak vétkei meg ne gátolnák, hogy Mohábita Rutának példája ként az Úr ſzántó földén ő-is az el-maradott búza fejeket az aratók után járván-fel ne gyűjtögethetné, és valami búza magot tehetsége ſzerént a' Kriſtus csűrébe ne vihetne. Ezután az Apoſtol tiſzteletétől gyuladozó kívánságát egy keveſé meg-enyhítvén, a' Püſpök Hely-tartójához (a' mint ſzokáſa vala, hogy a' hol betegek háza, avagy iſpotály nem vólna, avagy ſzerzetes emberek lakáſa) ſzálla: és ezt nem csak ſzokásba vett alázatos maga viſelésével, a' mellytől vezéreltetvén tiſzteli vala az Anya-ſzentegy-ház elől-járóit, hanem egyſzer-'smind vélle termet beſzéd-béli nyájaſságával, és öſzinte igaſságával magához csatolá. Mert éppen, 's egéſzen magát néki ki-nyilatkoztatván, és a' mint ſzokták mondani, ſzivét meg-nyitván, kőnyen arra birá ötet, hogy viſzont néki-is ſzive járását meg mutatná.

Ezzel a' meg-magyarázott móddal nem annyira a' barátság ſzerzéſre, mint azoknak ſegedelmére él-vala, a' kiket barátkozáira méltóknak itilt: hogy tudnillik által látván elmékjek' ſzivek járását laſſan laſſan valamik üdvőſségekre, és az Iſten tiſzteletére ſzolgálnának, mind azokra vihetné. Tehát Szent Xavier nyájas beſzédét haſonló nyájaſsággal vévé a' Meliápori Püſpök Hely-tartó: és e' jeles fárfiat ezen alkalmatoſságbã úgy megſzereté, hogy az ő hozzája-való ſzeretetben, 's tiſzteletbẽ azután sẽki eleibe nẽ hágot: kétség kivül, minekutánna ſzentségének jelei tündöklöl kezdettek. A' Szent Ferenczel eſett beſzélgetésekből, és az ő gyónáſiból nyilván ki tanólta a' Hely-tartó (a' mint ennek halála után eskűvéſſel meg-bizonyitotta, a' melly bizonyság meg-pecsételve tartatik mi nálunk,) hogy Szent Xavier azon ſzüzeség-béli tiſztasággal fénylett éltében, a' mellyel ſzületett. Meliáporában az Hely-tartónál három, vagy négy holnapokot mind a' Váras-béliek, mind maga nagy háſznára töltött. Mert ſokakot a' vétkek undokságából ki-vónt: a' kik között az ágyaskodó törvénytelen ſzerelmet ki nem olthatta, házaſságra téritette: az haragoſokot meg-békéltette: a' nagy, és régi gonoſságokban, és vétkekben el-merülteket ki ſzabaditotta undokságokból. Mikor pedig máſok javát kereſte, magáról el nem feletkezett. Az Iſteni dolgoknak elmélkedéſében, kivált éjtſzakákon, meg-ſzünvén ſzokot munkálkodáſitól foglalatoskodott. Annakokáért történt gyakorta, hogy ötet társai

ſo-

ſokáig kereſvén, végtére az Apoſtoli Szent-egy-háznak egyik ſzegletiben imádkozva találnák. Mert ez idő folytában függőben vólt elméje, és, ha a' Makazária-béliekhez mennyen e', vagy Indiába viſzſza térjen? bizonytalan lévén, az Apoſtol Szent Templomában az Úr Iſtennek tanácsát kéri-vala: és csak nem egész éjtſzakákon nagy lelki indúlattal ſzüntelen virraſztván, Moſt a' Kriſtus Sz. Annyát, moſt Szent Tamás Apoſtolt, és a' több mennyei párt-fogókot ſegedelmül hija vala.

Végtére ki mondhatatlan mennyei örömmel bé-telvén észre vévé, hogy tetſzenék az Iſtennek, ha Makazáriába menne: nem azért ugyan (a' mint azután ki-teſzett) hogy őket oktatná, hanem, hogy más nem annyira ismért Nemzeteket, a' kik útban valának, és nagyobb ſzükségek vala a' ſegedelemre, ſegítene. Tehát égvén az Iſten akarattyának bé-tellyesitésére, alkalmatoſságra kezde figyelmezni, hogy mentől hamarább Malákába által evezhetne, és, ha Luſitániai hajót nem találna, *Saraczénus*, vagy pogány gályán-is elvala menendő, és azt mondgya vala, hogy olly nagy bizadalma van az Iſtenben, hogy, ha őreg hajóra nem akadna, és valamely ſajka Malákafelé indúlna az Iſteni ſegedelemben bizván, azon-is által hajózna. Olly bizonyoſon, és álhatatoſon végbe kívánnya vala vinni, a' mit az Iſteni ſugárlásból fel-vállalt.

XV. RÉSZ.

Az ördögöktől bátor meg-verettetett, mindazáltal az Imádságban viraſztotta az éjtſzakákot.

EZek között az Hely-tartónál laktában emlékezetre méltó dolog történt Szent Xavierrel. Az Hely-tartó lakáſa, a' Szent Tamás Templomához éppen közél vala, azért ajtót nyittata magának a' falon a' Templomba való menetelre. És Szent Xavier ſzokáſa ſzerént mihelyt észre veſzi vala, hogy álomban merült az Hely-tartó, kinek-is ſzobájában hál-vala: óva-is minden zergés kivül-fel-kelvén ágyából, lább újjon az Apoſtol Szent-egy-házába megyen vala. Mindazáltal egészen el nem titkolhatá ezt az Helly-tartó előtt, ki-is hirtelen felſerkenyvén, gyakorta észre vette Szent Xavier fel kelését. De ő elsőbſzőr el-halgatván, végtére bar átságoſon meg-inté, hogy éjtſzaka ne járna a' templomba, és ne menne azon úton, mellyet bizonyoſon megſzállottak az ördögök: mert eleibe fognak állani, mikor nem-is vélné,

ezeknek rettenetes képek. Ezekre meg-mosolyodott Szent Xavier azt itilvén, hogy csak az ő ijesztésére mŏdatnának: és ez Helly-tartó intését halgatással, 's tréfával el-mellőzvén, a' felől késŏ éjtszakán, mihelt az alŏtól el-nyomattatását sajditotta, a' Szent-egy-házba lassanként bé ment. Ezt bizonyára az emberi nemzetnek örökŏs ellenségi nehezen kezdék szenvedni, és a' Szent Ferencz bátorságát magok gyalázattyokra magyarázák. Tehát haraggal, és gyűlŏlséggel dühŏskŏdvén, hogy ŏtet szertartásától el-ijesszék, setét éjtszaka, midŏn a' Szűz Mária oltára előtt imádkoznék, mindegyűtt reá űtnek kegyetlen agyarkodással kűlŏmb-féle orditásokkal mindent iszonyatos zúgással bé-tŏltvén.

Majdon a' Szent férfira, mivel rémitéseket bátron meg-vetné, mentől nagyobb csatépatéval lehete rohanván, kegyetlenűl meg-verik ŏtet, szavokkal, és cselekedetekkel gyűlŏlségeket rajta ki-tŏltvén. Ő az űtések, 's verések csattogási kŏzŏtt, az álhatatosságra inkább hogy se hátára vígyázván, az Istennek Szent Annyát hartzolásának nézŏjét segitségűl kezdé hini, és ellenséginek haszontalan zenebonáját elméjének nagy bátorságával meg-veté, el-kezdett imádkozását nem csak bátron, hanem álhatatoson-is folytatá. Annakokáért ezeket az alkalmatlan akadályokat a' bátor, és meg-gyŏzhetetlen álhatatosság az incselkedő ördŏgŏk ellen leg-élesebb fegyver kŏnnyen el-űzé. És Szent Ferencz ugyan szen edvén, 's meg-vetvén az ő agyarkodásokat, anyira meg-dúlá ŏket, hogy soha tŏbszŏr illy viadalra szandékjokat sem merték vetni. Tovább el-széljesztvén ellenséginek ostromit, az háziaknak csufolodását el nem távoztathatá. Egy némelly ifiu a' Szent-egy-házhoz ragasztott házban hál vala, kit-is azaz éjtszaki zenebona fel-serkentvén, hallya, hogy Szent Xavier az ördŏgŏk verési kŏzŏtt fenn szóval kéri a' Boldogságos Szűznek segedelmét, és ezeket a' szókot, mellyeket szaporitt vala, meg-jegyzé. Asszonyom légy segitségemre, Asszonyom engemet nem segitesz? E' tehát az hallott dolgokot az Hely tartónak, 's a' tŏbb házi cselédeknek, minnyájoknak nagy nevetségére (a' mint szokott enni) meg-beszélli: a' dolog víg beszélgetések kŏzŏtt terjed vala oda haza, Szent Ferencz semmit nem tudván iránta. A' kis más nap, a' meg-ujúlt sebek miatt, midŏn fel-akarna kelni, ágyából fel-nem kelhete: és három napokig megromlódván, és el-erŏtlenedvén fekűtt nyavalyával szinelvén, hogy a' tŏrtént dolog el-fedődnék. Meg-latogattya fekűvő ágyában az Hely tartó, kérdezi: ha beteg-e'? igen-is felel Szent Xavier; midŏn a' nyavalyának nemét tudokozná, egyebekről felelt, más-felé akarván intézni a' beszédet. Akkor az Hely-tartó, ki-is már az egész dolgot meg-tudta vólt, tréfáson azon szókot, mellyeket Szent Ferencz

rencz az ütéſek között ſzaporitott, kezdé ſzollani: Aſzſzonyom légy ſegitségemre, Aſzſzonyom engemet nem ſegiteſz? Szent Ferencz a' hol éſzre vévé, hogy közönségeſsé lett a' dolog, meg-pirúla ugyan: de egyenlő elmével meg-moſolyodván, nem vólt erőtlenb az emberek beſzédi, mint az ördögök tſapáſi ellen.

Mihelyt meg-gyógyúla, tudván, hogy az ördög több rémitéſſel, hogy ſe erővel birna, és félénk kutya modgyára a' tőlle félőkőt üzné, az ellene állóktól pedig ſzaladna, elrendelé, hogy az hartzoló helyre (diadalmasnak itílted vólna lenni) ſzokáſa felett nagyobb ſerénységgel viſzſza térjen. Tehát az ördog erejét meg-zabolázó Iſtennek ſegedelmében bizván azon Szent-egy-házat a' ſetét éjtſzakának folyta alatt egyedül gyakorolni méréſzkedék: és azokot az haſzontalan zenebonára alkalmaztatott pokol-béli majmokot bizváſt meg-vetvén, tudományt tett, hogy ſemmi ſincs az ördögnél megvetettebb, 's erőtlenebb, ha megmered őket vetni. Mert ugyan-is egyſzer ők jeleſen meg-győzettetvén, mivel erőſzak tételek fűſtbe ment, 's az ő imádság-béli ſzorgalmatoſságát félbe nem ſzakaſzthaták leg-alább egy kevéſſé meg-akarák, meſtertelen cſalárdságokot koholván, gátolni. Annakokáért, mikor ő ſzokáſa ſzerént éjtſzaka imádkoznék a' Templomban, könyörgéſi alatt zörgölődvén, a' karban gyülnek, mintha a' reggeli orákot mondanák, és verſenként az éneklő Klerikuſok énekléſeket majmoſon kövétni kezdik: hogy legalább alkalmatlanok, mivel rettenetéſek nem lehetének előtte. De melly haſzontalanná lett cſalárdságok, abból ki-tetſzik, hogy ő, kik, 's mitſoda énekléſek volnának, 's mint énekelnének ének váltáſſal, rá nem figyelmezvén, azt vélte, hogy ugyan valojában a' Klerikuſok mondották a' *Matutinomot*. Más napra kelvén tehát kérdé az Hely-tartót, mitſoda Klerikuſok vóltak, a' kik a' közelebb-való éjtſzakán a' bé-zárt templomban a' *Matutinomot* éneklették? Ez elsőbſzőr cſudálkozik beſzédén, nem tudván, hogy kik, 's micſoda *Matutinomokot* éneklettek, végtére meg-érté, hogy nem Klerikuſok, hanem ezeknek Majmos tſufolói az ördögök vóltak. És az Hely-tartó Szent Ferencz halála után ezen dolgot ſokaknak, 's nem egyſzer meg-beſzéllette.

XVI.

XVI. RÉSZ.

Egy ördögöſt meg-ſzabadutt, Durus Jánoſt Társaságába veſzi.

EZek között Szent Xavier, ne hogy miveletlen hadná Meliáporat, ſzokáſa ſzerént a' koroſokot, mind különös beſzéddekkel, mind predikálláſſal, a' gyermekeket pedig a' Kereſztényi tudományra oktatta. Az Iſteni hatalomnak meg-mutatására-is adatott itten alkalmatoſsága. A' mellynek nemei között ez emlékezetre méltó. Vala egy gazdag az ördögtől megſzállott, 's nyomorúltúl kinoztatott polgár ember. Hivattatván ehez Szent Ferencz, egyet azon gyermekek közül, a' kiknek ſegedelmével él vala a' Kereſztényi tudományban, el küld feſzületyével. Ki-is a' mint meg-hatta vala Szent Xavier, a' Szent Evangyéliomot a' meg-ſzállott felett el-olvasván, azonnal el-űzé a' kínozó lelkeket, kik annal-is inkább dulfulnak vala, hogy gyermek, és új kereſztény gyermek altal idéztetnek vala. Tovább más némű dolog, és talán nem kevésb emlékezet érdemlő jegyeztetik-fel Szent Xavierről. Ifiu Kalmár vala Durus János, Ki-is Szent Ferenczhez mene a' Szent gyónás kedvéért. Ez el-végezvén gyónását, és halván Szent Ferencznek a' mennyei dolgokról beſzédét, éſzre vévé, hogy más, és az ő áruinál ſokkal becsűsbek volnának, a' mellyek néki ſoha elméjébe nem tűntek. Azért el-hagyván a' kalmárkodáſt, a' mennyei áruknak keresésére fel-gyuladván, kéri Szent Ferenczet, hogy élete társaságába venné bé őtet. Ő elſőbbőr (talán azért, hogy durva kemény itiletét, 's titkos álhatatlanságát ſajditaná) egy általlyában meg-tagadá, végtére mindazáltal kérelemmel sűrgetvén meg-nyeré Durus, és rendbe ſzedvén dolgait, minden értékit a' ſzegényeknek kezdé oſztogatni. De buzgóbban, hogy ſe álhatatosban végezé ſzándékát. Midőn e' béli dolgára figyelmezvén árulná, 's adná jóſzágit, annyira az embereknek közönséges ellenségétől fel-ingereltetett, hogy (a) *kezét az ekére tévén, hátra nézne*, és felette ragaſzkodnék azokhoz, a' miket egy keveſsé elébb meg-utált vala. Annak-okáért balra térvén, minden jóſzágát egy, könnyű ſajkába igen alattomba rakván, el-akar vala ſzökni.

Továbba bátor máſokot ebben nem cſalt, Szent Ferenczet a' ki előtt ezt tet leg-el-rejtettebbnek kívánnya vala

(a) *Lucæ 9.*

la lenni, meg nem csalhatá. Már valamiket haſznoſoknak itíl vala, egybe ſzerkeztetvén, hajóra akar vala kelni, midőn hirtelen Szent Xavier magához hívattyá. És ő ſzándékának inkább ſzinlésére, hogy ſe az engedelmeſség kedvéért hozzá megyen. Azonnal Szent Ferencz minden tanú nélkül lelki bánattyát arczulattyával jelentvén: vétkeztél (úgy mond) vétkeztél Durus. Akkor bizonyára ő el-hűlvén e' váratlan fenyitéken, az el-rémült, 's bámúlthoz haſonlóvá lévén elsőbſzőr megakada fontolván magában hogy, 's miképpen tudta vólna meg Szent Xavier azt, a' miről ſenki magán kivül gyanóba ſem eshetett vólna. Ezután könybe, 's meg-pirúlt orczába borúlván felel őſztönöztetvén lelki ismeretétől: vétkeztem Atyám vétkeztem. Es Szent Ferencz víg tekéntettel. Szent Gyónáſt tehát ſiam Szent Gyónáſt. Durus azért Szent Xavier intésétől, és a' mennyei harmattól meg-lágyulván időt vévén, meg-gyónik. Ez az orvoſság nem csak üdvőſséges, hanem időkóri-is vólt. A' Szent gyónás által nem csak vétkéből ki-kele, hanem még elméjének-is régi csendeſségét meg-nyeré. Annakokáért mindenét valójában, és igazán a' ſzegényekre fel-oſztván álhatatoſon társúl, a' mint az előtt el-végezte vala, adá magát Szent Xavierhez, álhatatlanságának emlékezete vaſtagitván álhatatoſságát. Ez idő folyta alatt több társakot-is nyert. Pármai Kriminális Antal, és Kallaitzi Beira János JESUS Társaſága béli emberek, kevés ugyan, de alkalmatos ſegedelem, Luſitániából Indiába érkeztek vala. A' kiknek érkezését meg-értvén levél által (minthogy elsők jöttek vala ſegitségül) felette igen örülvén Szent Xavier, elvégezé, hogy mentől hamarább lehet a' Papoknak illy nagy ſzükiben élni fog ezeknek munkálkodásával. Ő, ne hogy India határi meg-határoznák az ő fáradozáſit, hajó-béli alkalmatoſsága adatván, nap keletnek belsőbb réſzeire ſzándékozék.

XVII. RÉSZ.

A' Malákaiak meg-veſztegetódött erkölcsét meg-jobittya.

MEliáporából, vagy-is Szent Tamás váraſsából meg-indúla Maláka felé Kristus Urunk Szűletéſe-után 1545 ben. Uttyának oka e' vólt, hogy a' Várasban lakó Luſitánia-bélieket, a' becsűlletes kereſztényi életre viſzſza téritvén, a' Makazáriaiakhoz menne, hogy őket a' Kristus tőrvényére oktathatná. Maláka Indián, és

a' Gangyes folyó vizén túl tenger ſzegletében fekűvő tartomány, a' régiektől (a' mint némellyek véllekednek) Arannyas fél-ſzigetnek neveztetett. Mert két tenger kőzi ſzorúlt keske: y földgye, a' ſzárazon való ſzük-tartományhoz kapcſoltatván, és hoſzſzan ki-terjedvén Somátra ſzigetébe (régenten Táprobánának hivattatott némellyek okoskodáſa ként) melly-is arany bányákkal igen híres, ki-nyúlik. Ebben a' fél ſzigetben, Somatrával által ellenben vagyon Maláka a' Luſitánia-béliek gazdag, és nemes váraſſa, a' mellytől-is ezen fél ſziget nevét vette; Goától ſzinte hat ſzáz Luſitániai mér földnire eſik, három ſzáz magyart téſzen. Ez a' fél ſziget ugyan az éjjet, és napot egy mértékre hozó forró linea alatt fekſzik: de az hévséget cſak nem minden nap a' sürűen harmatozó eſsők híves mértékre hozván, majd cſak nem minden őrőkős tavaſzſzal zőldellik. Földi veteményét, és gyűmőlcsét egy eſztendő alatt kétſzer, mivel két nyára van, ſzedi. Továbbá nem a' mint termékeny, és ſzép, ugy egéſséges-is: mert a' melly ok termékenyiti e' földet, ugyan az, a' ſzívó eget neheziti. Ennél nagyobb mirigy a' *Saraczénu*ſok, és Pogányok ſzomſzédsága. Szent Ferenczet mindazáltal ſe ez a' vidéki méreg, ſe a' levegő égnek nehézsége el-ſzánt ſzándékától el nem rémitette; sőtt a' máſodik dolog, hogy a' ſzomſzédok gonoſsága a' veſzedelemben forgókat ſegithetné, inkább ſerkengette.

Mihelt Malakában érkezék, a' Váras fő-tiſztyéhez menvén Makazáriába-való ſzandékát eleibe terjeſzté. Akkoron ő meg-beſzélli Szent Xaviernek, hogy a' minapában egy jeles *Virtuſu* Pappal vállogatott Luſitániai fegyveres ſereget küldőtt, hogy a' Kereſztények' (ha mi zendűlés eſnék ottan) oltarmára lenne. Annakokáért kéri, hogy ha tetſzik múlaſſon addig Malákában, míglen az az hajó, a' mellyen el-küldőtte, viſzſza térvén bizonyos hírt hoz, melly karban legyenek Makazáriában a' dolgok. Szent Ferencz a' főtiſzt tanácsára álván, az alatt ſemmi nyugodalomra való időt nem ſzabván magának, a' Luſitánia-béliek üdvőſsége munkájához kezde. A' Malákaiak erkőlcsét a' vidékben lakók erkőlcstelensége úgy meg-veſztegette vólt az időtt, hogy bizonyára haſonlóbbak vóltak a' *Saraczénu*ſokhoz, és pogányokhoz, hogy ſe a' Kereſztényekhez. Mert ugyan-is a' Papoknak inkább ſzűke, hogy ſe a' gondatlanság miatt, laſſan laſſan el-hanyatolván a' tudomány, az erkőlcsők-is nagyobb nagyobb lépéſekkel alá ſzálván, hanyott homlok kezdettek vala omlani. Már-is ők el-feletkezvén az üdvőſségről, és becsülletről, valamik tetſzenének, vagy haſználnának, cſak nem ſzintén mind azokot ſzabadoknak, 's tőrvényeſeknek itílik vala: illy gonoſságra viſzi az embert a' mirigyes barátkozás.

Annak-

Annakokáért Szent Ferencz látván az ő lelkeknek annyira el-nehezedett nyavalyáját, hogy már a' bűnt sem érzenék, sőtt még orvoslását sem szenvedhetnék, meg-veszett elméjeket csuda mesterkedéssel kezdé ostromlani. Elsőbszőr-is szokása szerént nyájason az ő barátságokba avatá magát, és az ő vétkeiket mintegy bé-húnt szemmel nézé, fedezvén orvosláſokra el-szánt ákarattyát. Ezután baratkozásával s nyájaſságával kedveket meg-nyer-'vén, halkon meg-rőgzőtt nyavallyájoknak orvoslására útat nyita, most az Istennek parancsolatit hirdetvén, és ezek ellen mivelt gonoſságokot elejekbe terjeſztvén, majd az ember életének kűlőmb kűlőmb veszélyével ijeſztvén, az Isten félelmét szivekbe hintvén. Végtére látván az ő sziveknek, 's elméjeknek jóra hajlását, hozzá nyúl a' dologhoz: a' telhetetlen fősvénységnek gátot vet, a' bújaságnak édesgetőit félre téteti, a' lelki ismeretnek meg-ujjúló sebeit az Isteni irgalomnak olajával kenegeti, és meg-gyógyittya. Haſznoſon végbe vitt fáradságát a' szedett gyűmőlcs bizonyittya. Nyilván vagyon, hogy Szent Ferencz munkálkodása által sokan az hamiſſan gyűjtőtt pénzeket viſzſza téritették: sokaktól csuda okoſsággal el-vonattattak az ágyaſok: a' kik pedig nehezen szakadhattak - el mellőllők arra birattak, hogy feleségűl el-vennék. Felette sokan a' Szent gyónáſſal lelki szennyekből ki-tiſztogattatván Istenes életnek nemére viſzſza térittettek. Nem-is tett bővebb haſznot kűlőnős beszélgetéſinek kellemeteſségével, mint fontos predikállásával, vasárnapokon a' Város fő templomában nem kevésb haſzonnal, mint dicsírettel predikálván. És hogy halgatóit hathatosban unſzolná, és mélyebben szívekre szállana az űdvéſséges félelem a' mik az Istentől a' váraſra valának bocsátandók nagy belső indúlattal előre meg-jővendőlte. Sokan észre vették, hogy gyakran, midőn predikatziajában keménnyebben feddené a' Malákaiak életét, könyőrgőtt az Istennek, hogy fel-vont ostorit a' mellyekkel haragját rajtok csak hamar ki-töltőtte, el-távoztatná. Mert a' következő esztendőben a' Javai *Saraczénuſok* ostrommal környűl vévén Malákát, keménnyen szorongatták, 's minden határit fel-dúlták. Az ellenség meg-szállását nagy dög-halál váltotta-fel, melly-is el-harapozván az egész Városon, szörnyen halomba hánta a' polgárokat a' jővevényekkel egyetemben. Eképpen a' város az egy máſra-való tetemek miatt csak nem egészen el-puſztúlt, a' polgárok régi gonoſságát lakoltatván az Isten, és új váraſtſfundálván.

Szent Xavier tehát a' következendő bűntetéſeket Isteni ihleletből által látván, akár azért, hogy az Isteni igaſságnak fel-gyúladt haragját valamennyire enyhitené, akár pedig, hogy a' város-bélieket a' rájok omlandó veszedelmek viſelésére

el-kéſzitené ; az illyetén romláſokkal fenyitvén , némelykor a' Maláka bélieket inti vala , hogy már valahára térnének üdvöſséges tanácsra. Nem is lett ez haſzontalan, ſokan az Iſten haragjának félelmétől meg-rémülvén végtére lelki halálos álmokból felſerkenvén, eſzekre tértek. Ezek között Szent Ferenczcznek cſudálatos cſelekedete nem kis mozdúlatot tőn az egéſz Várasban. Egy nevedékeny hazafi (Fernandus Antalnak hítták) az ördögtől gyötörtetvén meg-némúlt vala, és egyetemben halálos nyavallyába eſvén, 's kétségeskedvén az orvoſok gyógyúlásáról, már három napig fekűtt vala. Varázlokat hivattatnak tehát, babonás, és Iſtentelen Attya fiai. De minekutánna ſemmit a' bűbájoſságok nem haſználnának, el-hivaták Szent Xaviert. Ki-is mihelt azon ſzobába bé-lépék, a' mellyben fekſzik vala, azonnal a' beteg dűhőskődni, öv ülteni, ſzemeit, ſzáját, arczullattyát rútul forgatni kezdé: azt itilted vólna, hogy az ördög következendő harczára kéſziti magát. Itten Szent Ferencz mind ezen nyomorúlt ifiunak állapottyán könyörűlvén, mind az ördögnek gyűlöléſségétől fel inditatván, foházkodik: majd térdre eſvén, elsőbſzőr buzgon az Iſtennek könyörgeni, azután annak rendi ſzerént a' gyötrő ördögöt kénſzergetni, 's eskűttetni kezdé. És meg ſem ſzünt, mind addig könyörgéſſel harczolni, míglen az ifiu eſzire nem tért és gyötrődéſe meg nem állott. Más nap ugyan e' végre Szent Misét ſzolgálván a' Bóldogságos Szűz MÁRIA tiſzteletére bátrő, és ſerénnyen viſzſza tér harczára. Cſuda dolog! hirtelen meg-győzettetvén, és elkergettetvén az alkalmatlan gyötrő mint ſzóllamáſa az ifiúnak, mind elme-béli bontakozáſa, épségre tér, 's cſak hamar téſti egéſsége következik.

Semmi egyéb dolog ſe a' kereſztények, ſe a' pogányok előtt Szent Ferencz Szentségét jelesbé nem tette. Mert közönségeſen Szent Atyának kezdett nevéztetni, meg-újittatván Malákában régi nevezettye, mellyet Indiában hagyott vala. Ez után a' jövendölet-is az ő nevét kihiresitette. Barátságoſon kérdezi vala egy Indiába evezendő Luſitániai kalmártól, hogy micſoda hajón fogna hajózni? O bizonyos hajót nevezvén, nem jovaslom, úgy felel, hogy ezen evezz. És midőn a' kalmár mondaná, hogy már áruit arra rakta; de mindazáltal ha valami alkalmatlanság érné, kéſzebb javait, hogy ſe magát veſzélyre bocsátani: Szent Xavier egy keveſsé magába ſzáll. Ezután mint Iſtentől vett tanácſcſal jövedölvén: mivel úgy mond arra az hajóra biztad áruidot, magad-is bizváſt rá űlhetſz. Továbbá, ha valami háború, avagy történet éri, ki ne hánd keresményidet a' tengerbe, bízván, hogy kéſzen léend az Úr Iſten ſegedelme, a' melly tégedet javaiddal együtt ki ſegit a' veſzedelemből. Meg nem cſalta a'

jó-

jövendölet őtet. A' terhes hajó fele uttyában a' tengeri háborunak erejétől el-ragattatván, az egybe torlott fövenyen meg-feneklett. És már a' többiek meg-rémülvén e' veszedelemben, árujok, és terheik kárával könnyebbiteni akarják vala az hajót, midőn ez a' kalmár meg-emlékezvén Szent Ferencz parancsolattyáról, azt meg nem engedé, megjelentvén jövendőletét a' Szent férfinak, és az ő szavai szerént mennyei segedelmet igirvén. És késedelem kivül: hirtelen fel-emelkedvén a' tenger, meg-szabadúl az hajó, és a' veszedelmen által esvén, szerencsésen partra ért, segíttetvén Szent Xaviertől. Ezen dolognak hire azután Malákába érkezvén, csuda mennyire nevelte szentségének hírét, nevét. Ez alatt Szent Ferencz nem csak régi kereszténi buzgoság-béli szolgálatit el nem hadta, hanem ujjakot-is ki gondolt. A' nap alkonyodása után maga kerülvén a' Váraſt, és a' népet csengettyűvel egybe gyüjtvén szokott énekivel inti vala, hogy a' *Purgátorium*ban szenvedő lelkekért, és a' vétkek halálos álmában el-merült emberekért az Istennek esedeznének. Ez a' találmány (melly-is nem vólt hasznosb az halottaknak, mint az élőknek) a' Maláka-bélieket nagyon felinditá lelkekben.

Ezen fáradozáſit, mellyek által a' Malákai Városnak erkölcsét jóra térité, nem kevés munka őregbiti vala; mert a' Kereszténi tudományt, tolmácsot vévén maga mellé azon nyelvre fordità, a' mellyen szóllanak a' Makazáriaiak, a' kikhez-is serkengettetvén az őrvendetes hirektől siet vala. Ugyan-is szinte ezen napokban hallaték, hogy azon nemzetség az igaz hitnek bé-vételére éppen hajlandó. Ezeket-is kívánatos hír hozta vala, hogy kőzöttök se bálványok templomi, se ezek Papjai nincsenek a' kiktöl az Istenkék tiszteletire őszetőnőztetnének: egyedül hogy a' felkelő napot tiszteltik, ezen kivül semmi egyéb Isteneknek nem szolgálnak. Semmi már meszszebb Szent Xavier előtt nem látszatik vala lenni azon napnál, a' mellyen mind a' kereszténi tudománynak fordità-sát el-végezvén, mind pedig a' Makazáriai szigetnek egész állapottyát meg-tudván, ennek oktatására megindúlhatna. De az alatt illy nagy hivatalnak kívánt végbe vitelére Isteni dolgoknak elmélkedésével, és mennyei gazdagságokkal készíti vala magát. Mert mivel egész nap estig a' szeretet cselekedetiben fáradozna, megszakasztván az álmat könyörgések', 's elmélkedésekben töltötte az éjtszakákot, hogy meg-gyúladván a' mennyei tűz szivében, Isteni, 's felebaráti szeretetnek langaló tűzével égvén meñe a' Makazária-béliekhez. Már egynéhány holnapokot Malákában el-tőlte, 's még-is azon hajóról, mellynek megtérését várja vala, semmi hir nem érkezék. Azért a' fő tiszt engedelme szerént el-rendelé Makazáriába uttyát azon nemzetség oktatására sietvén.

XVIII. RÉSZ.

Amboinban ſok jövendőletnek, és felebaráti ſzeretetnek jeleit adgya.

MIhelt alkalmatoſság adaték, hogy az el-intézett tartományra által evezheſſe, hajóra üle Malákánál DURUS társával KRISTUS URUNK ſzületéſe után 1546-ban Bóldog Aſzſzony havának tizedik napján. Szerencséſen ugyan, de egyſzer'smind ſok alkalmatlanság után ére partot. Az Hajós-meſter mivel Amboin ſzigetére czéllozna, vélvén hogy már hátra hadta a' partot felette búsúl vala, kétségbe eſvén, hogy már az ellen ſzél miatt tellyes lehetetlen vólna az iránzott helyre viſzſza evezni. Akkor Szent Ferencz az Hajós Meſtert fel-bátorittya, hogy még az hajó el nem haladta a' czélyul vett helységet: és hogy azután való nap reggel azon partra, a' mellyre ſzándékozik, jutand: és ez ſzintén úgy-is történt, bátor alkalmatlan ſzélvéſzben. Más nap hajnal hasadtával világoſodván az ég, meg-láták a' partot. De a' reggeli időkor olly nagy ſzél támada, hogy a' vas macskáknak lehányáſa lehetetlennek látzatnék: ezeket pedig ſzükséges képpen le-kell-vala bocsátani, hogy Szent Xaviert, kinek-is kedvéért ennek a' ſzigetnek fordittattak vólt a' vitorlák, a' ſzárazra ki-tehetné. De mihelt a' partnak ágya, 's torkollattya felé közelitettek hirtelen ez az háborgó ſzél, mintha Szent Xaviernek akarattyától függene, úgy meg-csillapodék, hogy könnyen meg-álhatna az hajó. Im hol pedig a' veſzedelem a' parton. Midőn Szent Xavier, hogy a' ſzárazra ki-ſzálhatna egy kis ſajkára ül egy néhányad magával: hirtelen eleiben jő két tolvajkodó ſebes hajó. Tehát a' Luſitánia-béliek, kik Szent Ferenczczel ſajkáznak vala, el-tériték az hajót, és hogy mentől távóllabb lehetne, a' tolvajokat el-kerülniek, ſebes evezettel mélyen bé-ſzaladván a' tengerre, igen távól esének a' ſzáraztól. Azután pedig el-távoztatván a' veſzedelmet, és a' föld felé fordúlván, rettegni kezdének, ne találtám a' tolvajok kezébe kerülnének. De Szent Ferencz viſzont jövendőlvén meg-bátoritá őket, és hogy a' partra evezznének fel-bíztatá: mert ugyan-is Iſten jó vóltából ſzerencséſen a' ſzárazra fognak lépni. A' jövendőletet a' lett dolog meg-bizonyitotta. Mihelt a' ſzárazra ki tétetett Szent Xavier az Amboin-béliekhez hatott ſzentségének hirétől ajánltatván, kegyeſen, 's emberségeſen fogadtaték a' lakóſoktól.

Amboinnak kereksége, mint egy tizen harmad-fél magyar mér föld. A.

Lu-

Lusitániai biradalomnak egy hires és kűlső kalmárokkal, és haza-fiaival népesittetett szigete. Malákától tovább esik kilencz száz ezer lépésnél az az, száz ötven egy 's három negyed magyar mér földnél. Ebben a' szigetben a' Lusitánia-béliek erősségén kivűl hét keresztény falú vala minden Pap nélkűl ez időtt. Mert az az egy-is, a' melly kőzőttők vólt kevés idővel ennek előtte meg-hólt vala. Szent Ferencz tehát szorgalmatoson egybe járván a' pásztortalan falukot, sok csecsemőkőt, 's aprógyermekeket meg-kereszteltt. A' faluk kerűltében e' szert tartotta. Egy gyermek kereszteti vivén előtte, maga házanként kérdezi vala, ha betegek vagy kereszteletlendők, vagy halottak vólnának é? Ha valami sinlődőre akadott szemeit, 's egyetemben kezeit az egekre emelvén a' Hiszek egy Istent, és az Evangyeliomot felette el-mondotta: és gyakran egy munkával testét, lelkét meg-gyógyitotta. A' tetemeket-is szokott halotti kőnyőrgések után el-temette: azután Szent Misét szolgált lelkekért: hogy lehetett vólna kétségeskedni, ha bővebben segitette e' az élőket, avagy a' meg-hóltakot. De midőn az emberek segedelmét szorgoson keresné az Isteni rendelés szép alkalmatosságot ada néki. Ez idő forgása alatt a' Spanyolok Fő vezére Sósa Virgyinánd, új országból (ez a' tartomány mint egy más világon túl vettetett, nem esik távóllabb Ambointól, mint Spanyol Országtól) Moluka felé evezvén, Amboinnál meg-állitá Gályáját. Számos hajókból álló vala a' gálya, ezekben nagy számu hajósok, 's tengeri vitézek, a' betegeknek pedig hihetetlen sokasága vala: és felette sokat meg-emészt vala a' Spanyolok kőzűl a' nyavallya. Akkor bizonyára meg-tetszett, hogy az Isteni kegyesség idein korán Szent Xaviert az ő segedelmekre előre kűldőtte. Mert azonnal az ő fel-gyúladott szeretete a' mirigyes nyavalyának ereje ellē vini kezdett, némellyeket szolgálattal segitvén, másokat a' Szent gyónás által vétkekből ki-tisztitván: és most az el-nehezedteket vigasztallya vala, majd az halállal tusakodókhoz ment, most az halottakat eltemeti vala, egyedűl sokaknak tisztét végbe vivén. Fő gondgya vólt, hogy az űgye fogyott szegény betegeknek táplálásokra való szűkséges dolgokot a' gazdagoktól, és orvosságokot a' mellyeknek éppen nagy szűke van azon helységben, minden úton, modon szerkeztethetne.

Annakokáért, midőn Arausi Jánostól Lusitániai kalmártól e' féle jószágokot, mellyekkel bővőlködik vala, gyakrabban kérne: ő bizonyára meg-sokallá, neheztelvén, hogy vége nem vólna, a' kérésnek. Azért kérvén egy valaki Szent Ferencz nevével tőlle e' béli dolgot, midőn éppen nehezen, és fanyalogva adott vólna, utanná veté: hogy ezt úgy adgya most Szent Ferenczcnek, hogy tőlle soha tőbször semmit ne kérjen. Meg-értvén Szent Ferencz ezen dolgot

got, az Iſten lelkétől, hirtelen ihlelletvén: mit? azt véli (úgy mond) Arauſi, hogy vagyonival ſokáig fog birni? hibáz. Eregy, és mond-meg ſzavammal, hogy ne legyen olly fősvén azon portékáknak meg-tartásában, a' mellyektől rővid idö alatt meg-fogja foztani az halál: ő csak hamar ebben a'ſzigetben lelkét ki adandgya, és jovai a' ſzegények ſzámára ſzállanak. Azért ha eſze vagyon, maga az Iſten kedvéért adakozzék kegyeſen a' nyomorúlt betegeknek, és azon jó tételményt, mellyet az halál fog közölni a' ſzegényekkel, míg ideje vagyon, tegye magáévá. Izenetének meg-felelt a' lett dolog. Nem ſokára azután ugyan itten magtalan meg-hal Arauſi: az ő jovai az ottā bé vett ſzokás ſzerént, mint magva ſzakatt örökség a' ſzegényeknek feloſztatának. Továbbá Arauſi el-rémülvén a' meg izent halálnak hallomására a' mint ſzemeſebben kezde élni, úgy kegyeſebben-is adakozni. Három holnapokot (eñyit múlata a' Spanyol Gálya Amboinomnál) tölte-el a' betegek körül, teſtek, 's lelkek nagy haſznára. Mert ezek vétkektől ſebeſittetett lelkeket, a'Szentségek orvoslásával, különös intéſeivel, és prédikállásával meg nem ſzünt gyógyitani. Nem-is lett haſzontalanná fáradozáſa. A' békeségnek bő gyümölcſei ſzedettettek e' vitéz nemzetről: ſokak között ki-oltatott a' versézés: ſzámoſok meg-orvoſoltatván elméjekben becsülletes, és Iſtenes életre térittetek. Ezek között Turriáni Coſmus (a' Spanyolok gályáján jött volt) Szent Ferenczcznek kellemes ſzentségétől fel-indittatván az ő ſzerzetébe, és társaságába álla. Tovább Amboinban jól folytatván Szent Ferencz a' Kereſztényi dolgot, a' Spanyol Gálya el-indulása után Makazária felé evezvén Ternás ſzigetbe a' melly két ſzáz ezer lépésnire, vagyis harmincz három, 's fél Magyar mérföldnire eſik Ambointól, érkezék.

XAVI-

XAVIER SZ. FERENCZ ÉLETÉRŐL

HARMADIK KÖNYV

ELSŐ RÉSZ.

Molúkban a' lakósok meg-veszett erkölcsit hellybe állittya.

Kisded szigetekre (Molúkáknak nevezik) oszlott Molúka-tartománya. Hires ez a' fű-szerszám, de kivált szek-fűbéli termékenységére, és a' kereskedésre nézve; Malákától mintegy ezerni száz ezer lépésnire, az az száz tizen nyolcz magyar mért földnire esik. A' falukban lakó számos föld népe pogányokból részént, részt szerént *Saraczénusok*ból áll; a' föld termékenysége nem csak az haza-fiait lenem telepiti, hanem a' kűlsőkőtis magához édesiti: A' Molúkák nevezetin-való szigetek éppen nagy számuak, de jobb részént mind aprók sőt még a' nagyobbacskák-is kicsinek mert egynek sincs tágosb kerűlete tizen nyólcz ezer lépésnél, az az három magyar mért földnél. A' napot, és éjjet egy mértékre hozó linea alatt fekűsznek, és éjtszakról délre ki-erezkednek, egymástól szinte hatvan ezer lépésnire az az tiz magyar mért földnire szakadoztak. Vannak még ezek körűl több apró szigetecskékis hányva. Továbbá csak nem egész Moluk a' Lusitániai Királynak adó fizető Saraczénus Királyát urallya. Az itt való leg hiresebb Ternás szigetében, ugyan ezen néven-való Város vagyon, a' Lusitániaiak birtoka alatt, mellyben a' Lusitánia-béliek, és más Keresztény haza-fiak bővebben laknak. Minekutánna ide érkezett Szent Xavier, meg-szállott a' város vidékin épült Szűz Mária Templománál, melly Barrénak neveztetik. Itten a' hellynek védőjét, maga bizadalmas párt fogóját segitségűl hiván, azonnal szokott Istenes munkájához kezdett. A' Ternás-béliek már-is nyilván-való zabolátlanságra bocsátották vala kívánságokat, és annyival feslettebbek valának a' malákaiaknál, a' mennyivel tavólabb estek Indiától. Ugyan-is a' Pogányok, és *Saraczénusok*kal-való élés, és társalkodás

kodás úgy meg-tompitotta vala elméjeket még a' földi dolgokban-is, hogy az alkukban semmit törvénytelennek nem-tartanának, csak egy fillérni nyereséget sajdithatnának. Annyira a' külsők erkölcstelenségéhez szabattak vala mindenek.

Tehát ennek a' csak nem éppen el-vetemedett Városnak Malákai mesterségével orvoslásához fogván Szent Xavier, a' Lakósok kedvét, tettetéssel, és nyájassággal meg-nyeré, és lassan lassan az ő gonoszságokat nap fényre hozni, és gogyitgatni kezdé. Ebben a' dologban kitetszet az ő jeles okossága. Ha egy valamelly nagyobb tekéntetű, és értekű búja fertelmességbe kőteledzett emberre talált, illy mesterséggel kerülte-meg. Edesdeden elsőbször és barátságosan meg-szollitván, ha asztalához nem hitta ótet, nyájason ő maga magát ajánlotta ebédgyére, vagy vacsorájára, és örvendeztető vig beszédek közőtt dicsírte a' vendégséget, az üdvősséges intésre ajtót ké zitgetvén. Ezután mihelt egészszen barátságába avatta magát, a' vétkeknek undokságán el-kezdvén beszédét, apródonként a' bujaságnak ocsmányságára, és ebből termő alkalmatlanságokra lépett és egyetemben Isteni fenyitékeket-is vetett utánna. Végtére a' hol észre vette, hogy már lelkében felindúlt, barátságoson meg-fogván kezét bűneinek gyonására birta. Eképpen az ágyastól igen könnyen meg-szabaditotta, avagy ha nehezen vált el-tőlle, feleségül adta. Nyilván való dolog, hogy ő sokakot az ágyasoknak feleségül-való el-vételére birt, hogy a' bujálkodásnak tűzét a' házasság-béli becsüllet ki-óltaná. Hasonló okossággal élt az osorás, és hamissan gyűlt pénznek viszsza-térittetésében: ez a' hamis gyűjtemény pedig olly nagy sommában vólt, hogy az *Misericordiæ*, vagyis az Irgalmasság nevezetén-való szegény Társaság, ebből meg-gazdagodott. Eñek végbe vitelét felette igen segitették gyakor predikálási, és a' gyermekeknek oktatása; ezek által a' városnak erkölcstelensége jóra fordúlván az hamis alkuk fel-bontattak: és a' kisdedeknek fülők, nyelvek annyira bé-tőlt a' kereszténi tudománnyal, hogy mindenütt ennek hallatnék énekléſe.

Kiváltképpen pedig a' Ternas béli eknek sziveket fel-inditá Szent Xaviernek egy némely jövendőleti. Arausi Jánosnak, kinek-is Amboinban rövid idő alatt következendő halálát meg-jövendőlte vala, távol lévén vonaglását Isteni ihletből meg-tudta. Minekokáért az emberek sokasága előtt Szent Misét szolgálván, midőn az Offertorium, vagy-is bé-mutatás után szokás szerént ki-fordúlt vólna a' Nép felé *Imádkozzatok atyámfiai* úgy mond és Arausi Jánosnak lelkét, ki-is most vált el-testétől, ajánlyátok az Istennek. Bizonyára én mind tegnap, mind ma érette mondom a' Szent Misét. A' jelen-valók egy más-

máſra tekéntvén cſudálni kezdék; és egy más között értekezvén, hogy tudhatta vólna meg ezt, mivel Amboin tovább eſik Ternáſtól két ſzáz ezer lépésnél, az az harmincz három, 's fél magyar mért földnél, és ſenki, a' mint tudó dolog, ſenki e' napokban onnan nem jött? A' cſudálkozás azutan várakozáſra fordúlván: meg-jegyeztetik a' dolog, és a' nap a' jelen lévőktől: és kevés napok folytá alatt érkezik egy hajó Amboimból, a' melly meg-hozá hírét az Arauſi halálának. Az időkőt, és dolgokot egybe vetvén mindenek egyeztek a' Szent Ferencz jövendőletével. Akkor bizonyára ſenki ſem kételkedet benne, hogy azt az Iſten jelentette-meg néki. Azért ötet minyájan mind jövendölésnek ajándékával fel-ékeſittettet tiſztelni kezdék. Már Szent Xavier Makazáriába ſzándékozik vala, melly-is ſzintén két napi járó meſzſzére vala. Tovább hogy a' Makazária-bélieket, a' kiknek elegendő ſegedelmek vala, ſegitené, az Iſten nem akarta. Ez idő folytában bizonyos emberektől meg-tudá; hogy Maurikában (közönségeſen Mauri tartományának neveztetik) ſok kereſztény vagyon, a' kik üdvöſsége utolsó veſzedelemben forog, mivel Papjok nincſen. Azért ezeknek, mint nagyobb veſzélyben lévőknek a' ſegedelmet ſzükségesbnek itílvén, félre hagyván a' Makazáriaiakot ezekre az el-hagyattakra fordítá elméjét.

II. RÉSZ.

Feje veſzteségével-is a' Maurika Lakóſſinak ſegedelmére ſzánnya magát.

MAurika tartománya Ternáſtól eſik mintegy harmincz három's fél magyar mért föld nire. Darabos, meredek, és terméketlen a' földgye. A' gabonának, és bornak hirét ſem hallotta a' föld népe. Nincs nálok ſe nyáj ſe cſorda, ki-vévén igen kevés ſzámu diſznókat, a' mellyeket inkább lehet cſudálni, hogy ſe kóſtolni. Az édes víznek felette nagy a' ſzüke: riskával, vad kanokkal, és fákkal, a' mellyekből akár minémű légyen ugyan, de kenyeret, és bort ſatolnak, és sütnek, bővölködik. Továbbá vannak még más egyéb fákis, a' mellyeknek le-hántott, és meg csöpüllött hajából közönségeſen ruházatot cſinálnak. E' tartomány népe tellyeſséggel paraſzt, és embertelen: ugyan-is ſemminémű tudomány nincſen közötte: a' mi pedig

a' vad vérengezéſt ílleti, azzal fel halad minden nemzetséget; mert kegyetlenkedik még az ónnón vére ellen-is fegyverrel, és méreggel, és azért annál-is inkább dühösködik a' jövevényeken. Azt az egyetlen egy megyés Papot-is, a' ki üdvöſségekre gondot viſelt, meg-ölték vala. Azért már régtől fogváſt páſztor nélkül valának. Jobb réſzint az egéſz tartomány gyakor föld indulóktól hányattatik: tüzet, és hamvat okádik: és a' fel-háborodott tengernek habjaitól csapdoſtatik. Az Iſten büntetni látſzatik iſzonyu gonoſzságokat. Ezekre-való nézve el-iſzonyodik vala innen minden jövevény. De Szent Ferencz minden veſzély ellen rémithetetlen lévén, félre tévé (a' mint meg-jegyzém) a' Makazári útat, a' mellynek kedvéért jött vala, és el-végzé magában hozzájok-való menetelét, bátor feje veſztével egybe kapcſoltatnék ſzándéka, hogy lelkeket az őrök veſzélytől meg-ſzabadithatná. A' melly dologról Luſitániába társaihoz irván fel-jegyzé levelében, hogy ő nyilván való veſzedelmével megyen ezek ſegedelmére, és hogy erre adná magát, imez URUNK ſzavai birták rá: *(a) A' ki lelkét meg-akarja tartani el-veſzti azt: a' ki pedig lelkét el-veſzti éretem, meg-találya azt.* E' czikkel értelmét könyűnek, és világosnak mondgya vala az elmélkedéſſel fontoló előtt, de nem az előtt, a' ki cſelekedettel probálya, ha csak Iſten ő Szent Felsége belső képpen nem magyarázza.

Soha ſzebben ſohúlt fel nem tet- ſzet Szent Ferencznek ſe bátorsága ſe Iſtenben vetett reménysége. Mihelyt Amboin ſzigetébe hire ki-ter jedett, hogy Szent Xavier Maurikába ſzándékozik: a' Lakóſok ſzívét réſzint bátorságának csudálláſa, réſz ſzerént pedig a' veſzedelmen-való ſzánakodás lepé-el. És jó baráti mihelt meg-érték kéſzületét, a' félelmes hirtől fel-indittatván azonnal hozzá menének. Értésére adgyák, hogy az a' Tartomány nem emberek, hanem fene vadak barlangja: a' lakóſok kezei jobb réſzint feleségek, gyermekek, Attyok, Papjok vérébe keveredett: azért-is az Iſtennek nyilván való haragjától, a' ſzünte- len-való föld ingaſtól, tengertől bün tettetik: és ugyan ezek a' képtelenségek az ő dühöſségektől a' jövevényeket meſzſze el-gátollyák. Azt-is előre meg-mondgyák, hogy csak nem minden ſzempillantásban élete veſzélyében fog forgani, ezen emberek között, a' kik tréfának, és játéknak tartyák, forgatni a' gyilkos hand-'zárt, és a' mérget hintegetni: 's ſemmit ſem-is ſzomjuhoznak inkább az ember vérnél. Azért micſoda tanács birta arra, hogy e' gyilkos hellyeket nagyobra becsüllye a' bátorságoſoknál? Mi-képpen lehet, hogy bátran jövevény ember azokra bízza életét, a' kiknek tellyes gyönyörüségek, magok félékit-is ölni, vá-

(a) *Math.* 16.

vágni, izenként konczolni? Midőn e'féléket terjeſztenek vala eleibe baráti, ſenkit keveſſebbé a' le-írott veſzedelmek nem ijeſztettek, mint ſem azt a' ki ezek kőzi vala menendő.

Akkor bizonyára ők ſiránkozva kérék, hogy életét ne veſſe Farkas kaſzára, mint valami marczona dolgot: és egyſzer'smind neheztelvén kérelmeket panaſzſzal elegyíték: „ Hogy ſzenvedgye, ha ismérte „ Xaviert, nem csak a' ki Luſitánia- „ ában termett, hanem még e' pa- „ raſzt földön ſzűletet-is, hogy e' „ nemtelē tartománynak oktatáſa az „ ő feje veſzteségén vétetődgyék? „ ki remélheti már, hogy nap-keletnek oſzlopa, a' mellynek őrőkősőn kellene maradni ſokáig fenn állyon, ha olly buzgon nyilván- „ való veſzedelmekbe meriti életét, el-feletkezvén, hogy annyi „ Nemzetségek lelkét maga után „ romláſra vonnya. Emlékeznék „ meg, hogy egéſz Indiának, és „ ſzámtalan népeknek Üdvőſsége „ az ő életétől függene. Bátor felséges virtuſa, és elméjének nagy „ bátorsága minden veſzedelmet „ meg-veſſen: mindazáltal annyi „ Nemzetek üdvőſségét veſzedelembe ne keritſe, dúlya-meg keveſſek ſzerelmét minnyájok ſzeretete: kivált mivel nyilván vagyon, hogy illy ſene Nemzetet oktatni éppen haſzontalan: „ a' mellyet maga Papjai, nem inkább „ a' veſzedelmek félelme miatt, mint, „ hogy kétségbe eſtek fáradságok „ haſznáról, oda hattak. Annak „ okáért az ember Üdvőſségének „ kezdőjére a' Kriſtusra kinſzeritik, „ ne cſelekedgye, hogy keveſſek „ kétséges üdvőſsége reményéért „ nyilván-való veſzedelembe ma- „ ga fejét, és ſzámtalan Nemzetek- „ nek üdvőſségét veſſe. Magát (a' „ mint önnön okoſságához, és *Virtuſs*ához illik) a' nap-keleti Anya- „ ſzent-egy-háznak avagy leg-alább „ elméjének nagyságához haſonló „ veſzedelmekre tartſa meg. „ Kellemesb, hogy ſe őrvendetesb vólt Szent Ferencz Barátinak ſzeretete. Azért egyenként meg-ólelvén őket, s' elegyes könyvekbe borúlván e' képpen felele nékiek. „ (*a*) *Mit cſelekeſztek ſirván, és ſanyargatván az én ſzivemet?* ismérem „ hivségteket, és hozzám kapcſolt „ ſzép kegyeſségteket: kőſzőnőm, „ és háláló ſzível veſzem, hogy leg „ kiſſebb jelét ſem mulattátok el- „ igaz ſzerelmeteknek. Engemet, „ ki-is az Iſten parancſolatira figyelmezek, ezen veſzedelmek meg- „ nem rémitenek, az Iſtenre, e' „ tanács súgárlójára bízom én ezeket, ő láſſa: a' kinek-is óltalmára hagyván fejemet, éppen ſemmi „ veſzélytől nem tartok. Mert „ ugyan-is fejemet, éltemet kire „ bízhatom bátorságoſabban, hogy „ ſe arra, a' ki az halandó emberek „ idejekről, életekről, maga tetſzéſe

(*a*) *Act.* 21. ℣. 13.

„ ſzerént végez? nem kell az ha-
„ landónak félni az haláltól, a' melly
„ az őtet leg inkább kerülőkőt-is
„ utól éri. A' becsülletes halált pe-
„ dig mivel az halhatatlanságra aj-
„ tót nyit, kívánva kell kívánni.
„ Hogy ha én ott veſznék-is, az I-
„ ſten bizonyára el nem veſz, a' ki
„ mind véghetetlenül inkább, hogy
„ ſe én, kívánnya a' Nemzetségek
„ üdvőſségét, mind pedig éppen
„ könnyen küldhet munkáſokot az
„ ő ſzőllőjibe. Nem-is léend ke-
„ vés a' maurikai gyümőlcs; mert
„ nem kell azt kitcſinnek itílni, a'
„ mi útat nyit a' nagy jutalomra.
„ Es bizonyára ha ſemmi egyéb ér-
„ dem nem léend-is, az ő veſzély-
„ ben forgo üdvőſségeken kivül, a'
„ mellyre gondomnak kell lenni,
„ egyedül ezért minden veſzedel-
„ met el-viſelek. (a) *A' mint léſzen az*
„ *akarat Menyben, úgy légyen.* „ Ak-
kor ők ſerkengettetvén a' ſzeretettől, erőſzakra fordúlának, és az erőſség kapitányát arra birák, hogy hajót ne adgyon néki a' Maurikai evezéſre. Tehát a' vár Fő-tiſzttye-is azon veſzedelmek, és a' nyilvánvaló halál képével midőn haſzontalan iporkodnék tanácsából őtet kiforgatni, végtére hozzá veté, hogy hajót nem ád néki. Ezekre Szent Xavier felele, hogy ſemmi veſzedelemtől, ſemmi haláltól ő nem irtózik a' hol az Iſten tiſztelete, és a' lelkek üdvőſsége veſzélyben forog: és nem-is itíl máſokat elleséginek, hanem azokat, a' kik az Iſteni ſzolgálatban gátolyák. El-van már ő nála végezve, hogy a' Maurikába hívó Iſtent kőveſſe: nem-is gondol az hajóval. Ha hajója nem léend, magát az Iſtenre bizván által úſzand a' tengeren.

Annakokáért midőn baráti látnák, hogy a' mennyei óltalomhoz ragaſzkodván el-ſzánt ſzandékát meg nem változtattya: a' mi egyedül hátra vala, a' mérgek ellen orvoſságokat kezdének néki vinni. De Szent Ferencz, ne hogy a' veſzedelmeknek hiú képével gondot okozna maga magának, és az Iſteni ſegedelemben és gondviſelésben vetett reménységét, az emberi ſegedelem meg-csőkkentené, meg-kőſzőnvén jo akaratyokot, hozzá veté, hogy bizonyára inkább terhére, mintſe orvoslására ſzolgálandanának azon dolgok. Azért kérné őket, hogy Iſtenhez-való bizadalmatlansággal őtet ne terhelnék. Tovább ha az ő életét minden méregtől, mirigytől meg-akarnák menteni, ſzűntelen eſedeznének érette. Nincs eſélyſe bizonyosb, ſe időkoribb orvoſság. Eképpen el-bocsátván barátit kéſzűl vala. Ezek alatt őrvēdetes hír érkezék Indiából, a' melly bizadalmát fel-lobbantá. Ez idő kerültében kilenczen a' JESUS Társaságából Goába érkeztek vala Luſitániából: őtőn Papok valának: Peres Ferencz, Cyprianus Alfons, Henriqves Henrik, Henricus Ferencz, és Ribéra Nunnius: a' többi

még

(a) 1. *Mach.* 3. *v.* 60.

még fel nem ſzenteltettek vólt: Nunnius Boldi'zár, Adám Ferencz, Nunnius Miklós, és Moráles Emánuel. Minekelőtte tehát Amboinból elindúlna Szent Xavier meg-értvén érkezéſeket, és felette örvendezvén ezen az új ſegedelmen, rendeléſt tőn iránt ok: és azonnal Goába íra társaihoz, levelében meg-hagyá, hogy Peres Ferencz Goában maradgyon, az Iſiuság oktatására, Cyprián, és Henrik a' Komorinomi új kereſztényekhez mennyen: azt a' kettőt pedig, a' kik Komorinom táján forganak vala ez időtt a' többiekkel együtt magához Molúka ſzigetibe hija vala a' végre, hogy környős körűl járhatná azon tartományokot, és ki-telhető képpen mindeneket ſegithetne. És a' Maurikai ſzándékot az Iſten kétség kivűl ſegitette. Pűnkősd Havában ezer öt ſzáz negyven hatodikban, el-indúlván Ternásból ſzerencséſen Maurika ſzigetébe ére.

III. RÉSZ.

A' Maurikaiak feneségét meg-ſzeliditi, és a' Kereſztényi törvényekre oktattya őket.

MAurika (a' mint irják) két réſzre oſzlott: egyike a' ſzárazon fekſzik, és Maurocziának neveztetik, a' máſika két ſzigetből áll, melly-is Maurotidesnek hivattatik. E' két ſziget közűl egyik égő kőſziklákkal irtóztató, a' mellyekből gyakorta tűzes kőſzálak mint temérdek nagy fák ki-ſzakadoznak olly ſiváſſal, és bőgéſſel, a' mellynél, ámbár felette nagy álgyú legyen-is nagyobb rengéſſel nem hánnya golyobiſait: és ollykor midőn keményebb ſzél támad, ugyan azon kő-ſzirtekből igen ſok hamú hordatik-ki, a' melly ſzerteſzéllyel elterjedvén a' mezőkön munkálkodó férfiakot, és Aſzſzonyokot bé-lepi, és haza űzi: nem embereknek, őrdőgőknek itílnéd, ha látnád a' kormos hamutól eſett ſzennyűltségeket. Az haraſztokban ſok meg-nyomattatott vad kanokra, és a' parton ſzámtalan dőglött halakra akad az ember. Ugyan az a' ſziget, hogy ſemmi alkalmatlanságtól ment ne leheſſen, annyira csak nem mindenkor rázattatik a' főld ingáſtól, hogy, a' kik történet ſzerént közel mellette eveznek, meg-rémülvén azt véllik, hogy elejekbe dőlnek a' kőſzirtek. Ezek felett a' vívó ſzeleknek rettenetes zúgáſa az űregekben, hihetetlen melly nagy félelmet okoz az emberek ſzivében: pokolnak képét vélnéd, hogy ha látnád. És ezen

bőgő

bőgő űregek égésének haſonlatoſságával őrömeſt él vala Sz. Ferencz, hogy az őrök tűznek büntetését elméjekre adhatná, a' mellyel pokolban az hamis Iſtenek imádói, és iſtentelen kereſztények gyötörtetnek. A' nép-is e' hellységen idegen az Evangyéliomtól, és halhatatlan feneségű, *Javaroknak* hiják: a' kiknek egyetlen egy kívánságok, embereket öldökölni. Minekokáért kűlsőkön-való gyilkoskodásra alkalmatoſságok nem adatván, feleségekre, gyermekekre fordittyák dűhőſségeket: és ugyan ezek a' kereſztényeken illykor nagy cſapáſokot-is ejtnek. Vannak ollyanok-is, kik az ember húſt, kíváltképpen pedig az harczon el-eſeteknek teſtét gyönörűség gyanánt eſzik.

Ah Bóldog Iſten, melly nagy óltalom vagyon az Úr bizadalmában, és védelmében; melly nagy bátorság a' veſzedelmek közepében, ha az Iſten védő! tudnillik ſe félni, ſe kételkedni nem kell azokban, a' mikre az Iſten indit. Ezeken az hellyeken, ezen nem emberek, hanem inkább vadak között, Szent Xavier, (*a*) *a' ki a' Felséges ſegitségében lakott, a' menynek Iſtenének oltalmában maradott* mindenek vélekedéſe felett mint egy három holnapokig a' lakóſok nagyobb haſznával, hogy ſe maga veſzélyével. Mert ez idő folyta alatt ezeket a' fene embereket meg-ſzeliditvén, a' kereſztény életre viſzſza téritette. Ez időtt az Iſteni dolgokban-való tompaság hihetetlen melly temérdek vólt közöttök: a' Kereſztény névre nem-is állitottak. Szent Ferencz tehát ſerénnyen a' Kereſztények ſzinte harmincz faluit egybe járta kereſztelvén a' kisdedeket, a' koroſokot oktatván, a' bálványok áldozatit gátolván, és az-új kereſztények mind lelki, mind teſti nyomoruságát enyhitvén. Predikálláſiban pedig és különös beſzédiben ezt a' fene paraſzt Nemzetet mennyei, és egyetemben földi fenyitékekkel rémiti vala: mondván, hogy a' pokol-béliek kint termő helye (a' mellyet a' ki-omló tűz és hamu jelentgetne) hozzájok éppen közel vagyon: a' hova-is a' gonoſzok le-hányattatnak. Bizonyára ezt jelentené még a' földnek-is irtóztató mozgáſa, a' melly cſak nem el ſillyedvén a' gonoſz tévő, és Iſten előtt gyűlöletes embereket el-nyeléſſel fenyitené. Azért minden úton módon távoztatnák, ne hogy azokra az örökkétig tartandó égéſekre, a' mellyeknek néműnémű képe ſzemek előtt forgana, hanyot-homlok omlanának.

Illyen beſzédekkel, és a' Kereſztényi tudománynak parancſolatival cſudálatoſon meg-ſzelidité feneségeket. Tehát rövid idő alatt ez az egéſz nemzet, a' mellynél ez ideig ſe kegyetlenb, ſe vadabb más nép (a' mint felyebb meg-irók) nem vala, nem cſak meg-ſzelidűle, és emberségesé lőn, hanem egyetemben az igaz hit ágazatinak 's titkainak értelmére

(*a*) *Pſ.* 90.

mére okúla: az emberségre-is illy hathatos a' Kereſztényi tudomány. Meg-tetſzett itten Szent Xavier el-ſzéjének bátorsága. Szintén Szent Mihály Arkangyal napja előtt a' Szent egy-házban ſzokáſa ſzerént Sz. Misét ſzolgál vala a' Lakóſok ſokasága előtt: midőn hirtelen úgy annyira meg-rendűl az egéſz ſziget, hogy az Oltár-is látſzatnék fel fordúlni. Azonnal valamelly felé vitte a' félelem, arra ſzaladának minnyájan. De ő akár el-ſzínelvén, akár pedig meg-vetvén a' félelmet álhatatoſon el-végzé az áldozatot, arra magyarázván e' föld rezenését, hogy Szent Mihály Arkangyal az Iſten tiſzteletét ezen a' földön ellenző ördögökőr pokolba hajtotta. Annakokáért több vitája vólt az emberekkel, hogy ſem az ördögökkel. Mert vóltak olly hatalmas, 's egyſzer'smind nyakas agya-fúrt Iſtenkéket tiſztelők, a' kik az Evangyeliom terjeſztését fenyegetéſekkel, és félelmekkel késlődtetni akarták. De haſzontalan: Szent Xavier menybe függeztett nagy elméje megdult mindeneket. Kevés hólnapok alatt meg-kerültettek a' Kereſztények falui mind egyig: a' lakóſok ſzámtalan ſokasága, réſz ſzerént a' kereſztény törvényekre meg-tanittatott, réſzint pedig a' Kriſtushoz hódittatott. Mennyi haſznot tett, csak ebből-is meg-lehet érteni, hogy egy mező-Várasban (Tólőnak nevezik) huſzon őt ezer Ember Sz. Ferenczáltal a'Kriſtushoz térittetet.

A' gyümölcs bővségéhez haſonló vólt a' fáradság terhe, illyen darabos Tartományban alá, 's fel-járv n csak nem minden el-viſelhető nyomoruságot, ſzegénységet, meleget, éhséget, ſzomjuságot, veſzedelmeket ſzenvedett. Továbbá, a mint csak nē mindég a' fájdalmat követi a' gyönyörűség, *a' fájdalmak* ſokasága ſzerént a' vigaſztaláſok örvendeztették az ő lelkét.(*a*) Melly nagy vólt pedig ez az örőm, társaihoz írt levelének némelly réſzéből ki-tetſzik; holott elő ſzámlálván ezen hellyeknek terméketlenségét, „ Ezeket „ úgy mond azért jegyzém-fel, hogy „ meg-értenétek, melly bővsége le„ gyen e' tartományokon a' menyei „ örvendeztetésnek. Ugyan is e„ zek a' veſzedelmek, és az Iſten „ kedvéért fel-vállalt fáradságok, „ Iſteni, és leg felségesb örőmek„ kel meg-gazdagittatott kéncſek: „ hogy ezek a' ſzigetek főképpen „ alkalmatoſok a' ſzemek fényének „ el-veſztésére az örvendeztető „ kőny-húlláſok bővsége miatt. „ Én bizonyára ſoha ſem emléke„ zem, hogy illy ſok, nagy, és „ ſzűntelen-való lelki gyönyörkőd „ tetéſekben lettem vólna, úgy an„ nyira, hogy ezek minden fárad„ ság, inség érdeklését el-nyomják„ Ekképpen Szent Ferencz e' fene nemzetnek oktatásából nem több munkát, 's-érdemet, mind gyümölcsőt, 's gyönyörkődtetéſt ſzedett.

(*a*) *Pſal.* 93.

IV. RÉSZ.

A' Ternás-bélieket újonnan formálya.

MOluk felé evezvén innen viſzſza tér Ternásba. Nagy örömmel fogattatván a' Ternáſiaktól, a' tunyákot az erkölcs béli ſzorgalmatoſságra gerjeſzti, az habozókot meg-erőſſiti, és támogattya. Módgya pedig e' vala: Innep napokon kétſzer prédikál vala, reggel a' Luſitánia-bélieknek, délután az haza-ſiaknak: amazokot ugyan az Iſtenes, és becsülletes életre őſztönözvén, ezeket pedig a' kereſztény hit ágazatira tanitván, és az Iſtenkék hiú tiſzteletétől rémitvén. Minden nap dél előtt, dél után mind a' két Nemzeten-való kereſztények gyónását halgattya vala. Minden ſzerdán, és pénteken a' Luſitánia-béliek feleségeit, kik-is csak nem minnyájan e' földön ſzülettek, az hit ágazatira, a' tiz parancſolatokra, a' gyónás, és áldozás ſzentségére külön, tanittya vala. Eſett e' nagy böjtben. Annakokáért ezek közül ſzámoſon az Husvéti ſzentséges báránynak vendégségéhez, mellytől-is ekkorig el-vonták vólt magokot, buzgon, és átatoſon járúlának. De már hoſzſzas ſzarándokoskodáſa után, Goai társainak gondgya viſza hija vala Indiába Sz. Xaviert. Azért el-végezé, hogy mentől hamarább lehet, által hajózzon Amboinba, és ottan várjon alkalmatoſságot az Indiai evezetre. De az erőſség fő Kapitánnya, a' *Miſericordiánuſok* gyülekezete, 's más Luſitánia-béliek nagy reménkedéſek kénſzeriték, hogy tovább-is múlatna Ternásban. Nem-is mentegeté magát, mivel munkájának kívánatos gyümölcsét láttya vala. Ezek alatt ſzivébe tünék Szent Ferencznek, 's vágyódni kezde, hogy próbát tehetne, melly felé hajlanék akarattya az ott uralkodó Királynak.

A' Moluki Király a' Luſitániai Királynak adó fizetője *Saraczénus* vala, nem annyira valláſsára, mint életére nézve. Ugyan-is őtet nem a' Mahomet félelme, hanem a' bújálkodásnak fertelmeſsége gátolya vala a' kereſztény hitnek fel vállalásában. Mert az ágyaſok cſordáin kivül, ſzáz feleség tömte vólt meg-Királyi Udvarát. A' Király tehát Szent Xaviert meg-ſzeretvén akár kellemeteſségéért, akár pedig ſzentségéért, bátor az Orſzág Urai dulfúlnának, minden becsüllettel tiſzteli vala, és az ő barátságát felette igen kivánnya vala, olly reménységgel biztatván, hogy valaha térdet hajtana a' Kriſtusnak: mivel azt mondaná, hogy mint a' *Saraczénuſok*, mind a' Kereſztények egy Iſtent imádnak: és elő-fordúland valahára olly idő, a' mellynek folytá-

tában mind a' két fél egy hitre állana. Továbbá ámbár látſzatnék gyönyörködni Szent Ferencz beſzédiben, és barátkozásában, mindazáltal életének mértékletlen ſzabadsága hátra vonnya vala az igaz hittől. Azt ki-ſatolá végtére belőlle, hogy fiai közül, kik-ís felette ſokan valának, egyet adna a' Szent kereſztségre. Meg igiré ezt; de ezen okkal, hogy a' kereſztényé lett magzattya Maurika ſzigetinek Királya lenne. Annakokáért Szent Xavier, mivel még a' dolog meg nem ért vala, e' reménységen vigadván, a' Király barátságával úgy éle, hogy az ő alatta-való népek között-is egyetemben ſzorgalmatoſon munkálkodnék. Ugyan-is a' pogányok elméjének járását probálván, tapaſztalá, bátor á' *Saraczénuſok*tól kénſzerittetnének a' Mahomet ſzer-tartáſira, hogy keveſebbé a' Kriſtuſt, hogyſe Mahometet gyülölnék. Sőtt még a' *Saraczénu*ſok-is magok vallását nem tudván, nem valának felette idegenek.

Azért könyűnek itílvén meg-térését mind a' két réſznek, ha a' Társaságnak Molukban lakáſa lenne: erre veté gondgyát, és a' Luſitániai Király kegyeſségéből, ki-is kívánva kivánta ſegiteni a' kereſzténységet, végbe-is vitte azután. Ezek alatt fő gondgya vólt a' Luſitánia-béliek, és új kereſztények oktatáſa, a' melly nem lett gyümölcſtelen. Mert hat hólnapi fáradsága után Ternásban bövséges gyümölcsőt ſzedett. Ugyan-is a' váraſiakot Iſtenes intéſekkel, ſzentségekkel, 's más egyéb dolgokkal annyira fel-ékeſitette, formálta, hogy minnyájok itílete ſzerént, más új népnek, nem a' réginek látſzatnék. Nyilván-való dolog, hogy olly ſzámos ágyaſok közül csak kettő maradott két kereſzténynél. Semmi annyit ezek véghez vitelére nem ſzolgált, mint Iſteni jelenségekkel meg-bízonyitatott ſzentsége. Mert ez időkor predikálláſa folytáſa között, hirtelen kérte halgatóit, hogy térden álva a' Mi-Atyánkot, és Üdvözletet a' Luſitániai gálya fő hajós Meſteréért Egyed Jakabért, ki-is vonaglanék Amboinban, mondanák-el. És hogy e' ſzinte ez idő folytában történt, bizonyoſon meg tudták. Ez a' dolog akkoron Szent Ferencz tiſzteletét, azután kivánságát-is öregbitette. Hat hólnapok után, hogy meglátogatná az Amboin-bélieket, már kéſzen vala. Minekokáért az egéſz váras ſzerelmétől vezéreltetvén a' tenger parttyára ki-mene. Indúlattyakor pedig ollyan síralmas zaja támada minden felől a' népnek, midőn egyik réſz meſterének, máſik védőjének, attyának az harmadik elegyedett nevekkel nevezné, hogy csak nem úttyáról el-feletkezvén őket a' könyörületeſség kéſedelmeztetné. Ugyan-is meg-indultak az ő belső réſzei nyája felett. Végtére őket kegyeſen vigaſztalván alig ſzabadúlhata-ki közüllők, minnyájan keſerves jajjal, és zokogáſsal követvén úttyát.

V. RÉSZ.

A' Pogányok ellen fel-inditá a' Luſitánia-bélieket, és meg-jövendőlé a' rajtok véendő győzedelmet.

A' Ternás-béliek buzgoságán-való Szent Xavier őrömét, a' Tólomiak hitetlenségéről érkezett hír ſzomoruſággal váltá-fel. Tólom a' ſzárazon fekűvő Maurikának (a' mint felyebb emlitők) ſok új Kereſztényekkel népeſittetett mező váraſſa. A' Polgárok jobb réſze, Geliolius kűlső fejedelemnek akár fegyverétől félvén, akár kedvét kívánván megnyerni, pártot űte a' Luſitániai Király és egyetemben a' Kriſtus ellen. És a' Szent-egy-házat el-hányván, a' kereſzteket, és Szenteknek képeit gyalázatoſon egybe rombolák. Ezek felett az hívek és Iſteneſek jovait el-predálák. Annakokáért Szent Xavier az Iſtenre bizá, hogy itílné-meg maga ellen tett pártolását e' népnek. Továbbá az Iſten, 's emberek ellen végbe vitt boſzuság fel-fegyverkezteté mind az Iſten, mind az embe rek, haragját. Az Iſten lett első, és keményebb boſzúálló. Elsőbſzőr-is tehát az ő kővér földgyők terméketlen parlaggá válék, és a' csűrőkben, és élés házakban gyűjtött gabonájok-is meg-bűſzhődék: az édes iható vizek hirtelen ártalmaſon meg-keſeredének: éhséggel-is, és dög hallállal ſzámtalan el-veſzének. A' mennyei bűntetéſek felett a' Luſitániai hadnak terhe-is rájok omlék. Ugyan-is a' Molukák ſzigeteinek Fő tiſztye ſzerencsés hadakozáſſal bíztattatván Sz. Ferencztől, vállogatot Luſitániai ſereggel gállyát küldе a' pártoſok ellen, és a' gállya vezére a' Szent Embernek jövendőletében, és a' mennyei ſegedelemben vetvén reményét ſerénnyen hozzá kezdett vala az hadakozáshoz. Tetſzék mindazáltal minekelőtte fegyverhez nyúlna, kővetek által meg-próbálni, ha az el-pártolás bűntetetlen reménységével eſzekre hozhatná ezeket az hit tőrőkőt. Minekutáña kevély feleletekkel megtértek vólna a' kővetek, a' Luſitánus felforvána' boſzúllásra oſtrőnak indúla. A' vár magos hegyē emeltetett, és nem kevesbé az emberi okoſságtól mint a' terméſzettől meg-erőſſitetett. E' felett az ellenség, hadi cſalárdságát-is ſegitségűl vette vala: mert a' rájok dölendő hadat által látván, a' baſtyák, és falak környékit ſzerte ſzéllyel hegyes vas ſzegekkel, és ſulymokkal meg-rakták vala, a mellyekkel által nyárſaltatnának, ha közelitenének a' Luſitániaiak.

Veſzedelmes nem cſak haſzontalan lett vólna az oſtrom, ha a' Sz. Ferencz kőnyőrgéſi ezt a' nyilván-

való

való veſzedelmet el nem távoztatták, és a' bé-zárt kapukot fel nem ſzaggatták vólna. A' Luſitániai vitézek még ki nem ſzállottak vala a' ſzárazra, midőn az Iſten véllek harczolni látſzatott. A' nap dél tájban hirtelen sürű homályba borúlván, ejtſzakát ábrázla, és egyetemben, a' ſzomſzéd hegynek tetejéből irtóztató ropogáſſal, és zúgáſſal ſzernyű tűz támada, a' melly három egéſz nap, és ejtſzaka tarta. Annakokáért felette ſok hamvat, és porzó kővecſet (a' melly ſoha ekkorig itten nem történt) hánt-ki, a' melly nem csak a' nyárſaló ſzegeket el nem nyomta, hanem még a' vár árkait-is a' fokokkal, egyenlőségre hozta. Imhol pedig e' véletlű veſzélytől meg-környékeztetett hit törő paraſztokot nagyobb félelem éré. Ez idő alatt a' ſzokatlan föld indúlás a' váras épületit egybe ontotta. Minekutánna által esének ezeken a' kemény csapáſokon a' Tólomiak, rájok űte a' Luſitániai fegyveres ſereg. De nem eſett itt harcz. Az ellenség réſzét az épületek omláſi el-temették, réſzét pedig az ijetség el-űzte vala.

És az egybe torlott porzó kő, kőnyű útat vet vala a' báſtyákra, A' vár tehát, a' Váras, és az egéſz tartomány minden kőrőm ſzakadás kivűl kézbe jutott. A' meg-győzetteknek bizonyos okok alatt békeség engedteték: fővebbek ezek: hogy a' Templomot épitnék-fel, a' hivségben álhatatoſok, és Iſten félők legyenek, az el-prédált jóſzágokot téritsék viſzſza, a' Kriſtus Sz. hitét eſnekutánna ſzentül tartsák-meg. Ez a' nevezetes győzedelem nem emberi, hanem Iſteni erővel eſett, még a' pogányságra viſzſza hanyotlottak itílete ſzerént-is. Tovább az égő hegynek olly időkori ſegedelmét, a' mellyet az egymáſra torlott hamu 's porzó kővecſek okoztak, Szent Ferencznek kűſzönték a' Luſitánia-béliek, ki is mint máſodik Moyſes, mikor ők az hit ſzegő ellenség ellen víni akarnának, az Iſtennek ſegedelmét megnyeré: hogy a' melly hadakozáſnak inditója vala, annak fő ſegitője-is lenne.

VI. RÉSZ.

Az Amboin-bélieket meg-láttogattya, és minden úton módon ſegiti.

TErnás ſzigetében bővön gyarápitván, és meg-támogatván a' kereſzténységet, Amboimba viſzſza tért, hogy onnan Indiába evezheſſen, és a' Társaságot, melly-is már újonnan érkezett társakkal nevekedett vala, mint elől-járó meg-látogathaſſa. Az hajó repültében, midőn vígan beſzélgetnének a' révészek, Szent Ferencz hirtelen tőllők el-távozván, nagy indúlattal, és bús elmével fel-kiált: JÉSUS! mi ez? azok gyilkoskodnak. A' többi minnyájan Szent Xavierhez futamodnak; ez újságon el-hűlvén, kérdezik: mi dolog légyen? akkor ő minekutánna magához tért vólna, el-halgatván a' dolgot, ſemmi, úgy felel: és viſzont mint el-fáradt nyájaſon kőziek üle, úgy viſelvén magát mintha ſemmi ſzokatlan dolgot nem cſelekedett, avagy ſzóllott vólna. De a' tőlle el-fedeztetett dolog cſak hamar ki-nyilatkozott. Mihelyt Amboinnál a' partra ki-ſzállának, láttyák hogy egy Luſitániai ember a' tolvajoktól meg-ölettetett azon időkor, mikoron Szent Xavier ſzava hallatott az hajóban. Négy Luſitániai őreg hajó vala ki-kőtve Amboinban a' parthoz. Szent Ferencz tehát a' ſzeretettől égvén módot talált, hogy mind a' föld népét, mind pedig a' járókot, kelőkőt ſegitheſſe, míg alkalmatoſsága adatnék Indiába-való viſzſza menetelére. Azért akár a' ſzegénységnek kedvéllésétől viſeltetvén, akár az hajókot nyugtató partnak ſzomſzédságától édesgettetvén, a' parton ſzalmából egy kis gúnyót cſinált magának, és társának. Ehez kőzél egy kis kápólnácskát emelt ugyan haſonló materiából, holot a' tengeri vitézeknek, és gályáſoknak a' penitentzia, és Úr Vacſorája ſzentségit ki-ſzólgáltathatná.

Épületit el végezvén, ezen kereſztényi cſelekedetekben ſzűntelen fáradoz vala: és ſokak kőzőtt az halálba járó gyülőlséget ki-óltotta. Főképpen a' betegek haſznát, de kivált lelkek üdvőſségét kereſi vala: vólt egy ezek kőzőtt felette veſzedelmes nyavalyában, ettől Szent Xavier míg a' Lélek teſtétől el nem ſzakadott, el nem vált. Tehát mihelyt Szent Ferencz ölében kiadta a' Lelkét, sírván ő hálákot adott az Iſtennek, hogy (ha egyéb jót nem tehetne) ideinkorán annak a' nyomorúltnak üdvőſségére Amboinba viſzſza hozta. Ezután

után a' kereſztények faluit egybe járván meg-kereſztelte a' kisdedeket, oktatta a' tudatlanokot, nem kevésb gyümölcſel, mint munkával. E' felett predikátzioival iſzonyitotta a' vétkektől, és a' becsülletes, és Iſtenes életre ösztönöſzte a' népet. Továbbá melly kedves, és kellemetes vólt mindenek előtt, el-mente meg-bizonyitotta. Húſzadik nap el-érkezése után, által látván Szent Xavier a' Ternas-béliek indúlattyához haſonló keſervét e' népnek, hogy eztet eltávoztathatná, éj félkor alattomban hajóra akar vala ülni. De a' mint nehéz meg-cſalni a' ſzeretőkőt, megſajdittatván tanácſa, ejtſzaka a' partra rohannak. Hirtelen a' férfiak, aſzſzonyok, gyermekek, ſzolgák keſerűséggel tellyes kiáltáſa támad, midőn árvaságokon jajgatnának, és panaſzolkodnának, hogy illyen Férfitól, és kegyes attyoktól el-kellene ſzakadniok. Ezekre a' ſíralmas panaſzokra, és ejtſzakai jajra magais könyvbe borúlván, midőn a' keſergőkőt egyenként meg-ölelvén vigaſztalná, bizonyára a' rajta csüggőktől mind édes gyermekeitől nehezen ſzakadhatott-el. Végezetre némelly Papot arra birván kérelmével, hogy mindē nap két óráig a' kereſztényi tudományt nékik magyarázná, el-bocsátá minnyájokot, meg-intvén hogy ſzorgalmatoſon gyakorolnák a' kereſztény tudományt.

Jel adatott vólt már az Indúlásra: és mivel ſok Luſitániai hajók valának kéſzen az evezetre, Szent Xavier a' Királyi öreg hajóra hivattatik vala, melly-is ſok jó akaróit, és baráttyit viſzi vala. Ő mindazáltal bátor gyakron, és felette igen unſzoltatnék, egy általlyában arra nem-üle. A' tudakozódó hajós kapitánynak miokra-való nézt nem akarna ezen hajóra ülni, kétség kivül a' kövétkezendő veſzedelmeket által látván, felele; hogy nem keveſſet tartana, ne talántán az öreg hajó alkalmatlanságba ne kerüllyön, és az Iſteni Félség-is valamelly bűnt meg ne büntеſſen. Nem vólt ok nélkül ez a' félelem. Ezt az hajót, a' tengeri háboru, a' kőſzirthez cſapván, alig hogy ott nem merült. De Iſten jóvoltából (talán Szent Ferencz eſedezése által) e' hajó tőrésből ki-ſzabadúlván jó darabig follydogalt. Ezután más felé omolván a' tengernek vize, a' temérdek meg-torlott fövényen maradván éppen meg feneklett: és már nem cſak a' terhes hajó, hanem még a' gállyáſok élete-is veſzedelembe merült vala, midőn haſonló Iſteni ſegedelem által mint elébb, a' tengernek viſzſza dőléſe a' fövényről felemelvén, ſzerencséſen meg-ſzabadúlt. Szent Ferencz pedig, ki-is a' máſok alkalmatlan tengeri follyamattyát által látta vala ſzerencséſen hajózván, minden akadály kivül elſzánt parttyára ért. Malakánál kiſzállott a' tengerről ezen *Seculum*nak negyven hetedik eſztendejében.

VI.

VII. RÉSZ.

A Maláka-bélieket tellyes tehetsége ſzerént oktattya. Durus társa látását Iſteni ihleletből meg-tudgya.

A' Malákaiakot tehát jó kőz idő után meg-látogatván, kegyeſen mint ſzeretőitől fogadtatik. De ő régi ſzokáſa-ként, meg-kőſzőnvén jó barátinak ſzállásbéli gazdálkodáſokot, azonnal az iſpotályban, maga ſzokott ſzállásán meg-ſzállott. A' JESUS Táſaságából hárman ez idő alatt érkeztek vala Malákába. Ezeknek ketteje fel-ſzentelt Pap vólt, Beira, és Ribéra János: ki mondhatatlan ſzeretettel fogadván, maga mellé vette Szent Xavier őket. Ezután megnyugtatván, és intvén, miképpen kelletnék viſelni magokot a' Molukaiak kőzőtt, Molukba küldőtte az ő veteményinek mivelésére. Ezek kőzőtt maga a' betegek ſzolgálattyától, prédikálláſtól, a' katonák verſézéſe ki-irtásától, a' gyónók halgatásától, a' kereſztény tudománynak, a' gyermekek, ſzolgák tudatlanok előtt-való magyarázásától, hogy a' kereſzténységet győkereſithetné, meg nem ſzűnik vala. Főképpen a' Kriſtus meg teſtesülésének titkát, és az Evangyeliomi kronikát gyakorta az új kereſztények eleibe adgya vala, hogy illy felséges dolognak meg értetődőtt igaſsága, ki-rekeſztené az ő elmé-jekből az Iſtenkékről kőltőtt hiu leleményeket. Midőn ezebben fáradozna, régi nem csak Iſtenes, hanem egyſzer'smind üdvőſséges találmányáról meg-emlékezvén, a' purgátoriomban ſzenvedő lelkeket, és halálos bűntől ſebhetteket minden eſtve ajánlotta a' buzgó áitatoſoknak, hogy kőnyőrgéſekkel ſegitenék. Ugyan-is a' Malákai váras Szent Xavier jovalláſa ſzerént egy embert rendelt, a' ki egyik kezében lámpáſt, cſengettyűt vévén a' maſikba, ſzürkület után kereſztűlkosúl járná á' váraſt, és az utſzákon 's piaczokő a' cſengetyűnek éjeli zegésével, és erre alkalmaztatott ſzomoru énekkel ſerkengetné. Ez a' dolog valamint a' jámboroknak kőteleſségeket eſzekbe juttattya vala, úgy a' mennyei haragnak bűntetésével rémiti vala a' gonoſzokot. Ez a' Sz. Ferencz találmánya Malákából India, Moluk, és egéſz nap-keletnek ſzomſzéd királyi, és mező váraſiba hatott, és mind e' mái napig, a' halottak, és egyetemben az élők nagy haſznára fenn van.

Szintén ez idő forgáſa alatt, mind az evangyeliomi ſzegénységnek, mind a' fenyitéknek jeles példáját adta Szent Xavier. DURUS

Já-

János (a' mint fellyebb-is meg-irtuk) ſzerzetes, és útazó társa vala; hellyesnek itílvén Durus valami alkalmatoſságot ſzerezni Szent Ferenczneк, az ő tudtán kivül holmi pénzecskét alami'zna gyanánt heven ugyan, de nem okoſon el-vett vala a' Luſitánia-béliektől. Mihelyt ezt meg-tudta Szent Xavier (mint hogy a' ſzegénységnek kemény védője, és ſzeretője vala) azonnal ötet a' ſzomſzéd ſzigetbe kevés időre büntetés okáért által küldötte. Ez a' ſziget a' Malákai ki-ſzálló partal áll által ellenben, hajdonában népes, ez idő tájában puſzta vala. Durus tehát midőn ottan egy némelly templomban múlatna, a' nagy oltáron ſzép fel-ékeſittetett hellyen (bizontalan, émetten, vagy álmában) láttya egy párnán ülni az Iſten Annyát. Ölében vala a' kisded JESUS, ki-is a' ſzemérmeteskedő Duruſt maga Annyához akarja vala édesgetni. Az elsőbſzőr mintegy harag ſzemmel magától el-idézé, azután midőn békeséget, és bocsánatot alázatoſon kérne, magához bocsátá. Végezetre bizonyos fogyatkozáſokért meg-fedvén, és magától el-ereſztvén, a' kis Jéſuſſal felemelkedik elölle. Eppen titok vólt ez a' dolog, mellyet ſenki az egy Duruſon kivül nem tudott; ő pedig ſenkivel nem közlötte. Azért viſzſza hivattatván Malákába azután, midőn ſzokás ſzerént gyónnék Sz. Ferencznek, az ő parancſolati ellen egéſzſzen el-titkolá. De Szent Xavier Iſteni ihleletből e' dolgot meg-értvén, kérdi a' ſzent gyónás után, mi történt vélle minapában a' puſzta ſziget Templomában? velem, úgy mondjő, ſemmi ſem történt. Kegyeſen unſzollya Szent Ferencz; e' tagadgya: midőn sürübben kérdeztetnék (amint a' titkoláſra meg-általkodott vala) el-feletkezvén az engedelmeſségről, és ſzerzeteſségről, mind máſt egyebet felel vala. Végtére Szent Ferencz látván, hogy meg-kötött kemény nyelvűvel vólna baja: maga ön kényén az egéſz látáſt beſzélleni kezdvén réſzenként, valamintha jelen lett vólna, elé-ſzámlálá. Akkor bizonyára Durus el hüle. Majdon el-fogattatván a' nagy félelemtől, rendſzerént amint történt vala a' dolog, meg-beſzéllé. Eképpen Attya kegyelmét meg-nyeré. Továbbá ez az Iſteni világoſſitás által ki-ſatolt igaſság Sz. Xavier tiſzteletére bővebben felgerjeſztette ötet, és igazabb mondóvá tette. Minekokáért Durus Szent Ferencz halála után ezt a' lerajſzolt dolgot eskűvéſe alatt megbeſzéllette, és mint nyilván-való tanósággal, az ő jeles ſzentségét meg-pecsételte.

VIII. RÉSZ.

Malákában a' kereſztények eskütt ellenségi az Aczénuſok ellen gállyát kéſzit.

EZek-után nagy dolog történék, a' melly Szent Xaviernek Malákában felette nagy hírt, nevet ſzerze. Ezt mivel külömb-külömb-féle történetek, és jövendőletek meg-nemeſſitették, ſzükség bővebben le-rajſzolni, ne hogy a' dolognak nagyságában cſorbát tegyen az irásnak rövid ſommája. Maláka ellenében fekűvő Somátra ſzigetéből az Aczénomi Király roppant gallyája a' ſetét éjtſzakának cſendeſsége alatt Malákához ért vala. Majdon fel-oſztatik az oſtrom, hogy egy réſz a' várra űſsön, a' máſika a' parton heverő Luſitániai hajókba tűzet veſſen. Tehát a' vad paraſzt pogányok a' ſzárazra kelvén, ſerénnyen lajtorjákot támogatván vélletlen a' várat meg-akarák venni. De meg nem cſalhatták a' *Luſitánuſt*. A' vár őrző vitézek, a' fok, és fiók őrsöktől hamarjában fel-ſerkentetvén fegyvert kapnak: az ellenséget nagy bátorsággal viſzſza verik. Nem kedvezet igy a' parton a' Luſitánia-bélieknek a' ſzerencſe. Ez alatt a' melly katonaság a' pogány gállyában maradott vala, a' vigyázatlan Luſitániai hajókra űtött, és a' leg-jobb hajókba a' ſetét éjtſzakának folyáſa alatt tűzet vetett, olly nagy félelemmel meg-rettentvén az hajóſokot, hogy ſe tanácſal, ſe erővel magokot nemtudnák ſegiteni. Annakokáért a' pogányok a' kereſztény hajók tűzével bűntetetlen ſzemeket, és kedveket hizlalták. Végtére nagy üvöltéſek, és víg tapſoláſok között elmennek, a' Luſitániaiakot, és kereſztényeket porczogóſon nevetvén, mintha nagy diadalmat vettek vólna rajtok. De ezzel el-mentekben meg nem elégedének, mivel egynéhány kereſztény haláſzt elfogván, vad paraſzt kegyetlenséget vivének végbe rajtok. Ugyan-is tőviből fülőkőt, orrokot, és ſarkokot el-metélvén, a' Malákai erőſség fő Kapitánnyához viſzſza küldik az ö vérekből irt levéllel, a' mellyben dagállyoſon, fenyén, és gyalázatoſon harczra hijják vala.

El-hozák az haláſzok a' levelet a' fő tiſzthez, és a' vitézek ſerege hallattára el-olvaſtaték. Meg-indúltak minnyájan nem kevesbé az ellenség bátor feneségén, mint félékiek ſzánakodáſra méltó eſetén, kiket a' ſebek, és a' darabonként ſzakadozó alutt vér iſzonyatoſokká tett vala: és mindenek elméjét a' könyörületeſség, és boſzonkodás hánnya vala. Midőn eképpen forranának, Szent

Xavi-

Xavier történet ſzerént oda érkezék éppen az Iſteni ſzolgálatról, a' mellyet ſzolgált vala a' váras vidéki ispotály templomában, a' hol ott hajdoni ſzokáſa ſzerént lakik vala. Nyílván ki-tetſzék, hogy az Aczénomiak a' kereſztténységnek gyűlölségéből, és a' Luſitánia-béliek becſtelenségére miveltenek illy feneséget. A' Fő tiſzt tehát (Mellus Simónnak hítták) tanácſot kér Szent Ferencztől, hogy vég képpen illy ſzoros dologban, és időben mit lehetne tanácſoſon cſelekedni? ő (a' mint azután ki-tetſzett) Iſteni súgárlásból leg-jobnak mondá lenni, hogy hamarjában egy gályácska kéſzittetvén, az el-indúlt ellenséget ſebeſſen, nyomozza, és ön kényén rá űtvén a' kereſztény vitézekhez sújtott becſtelenséget pogány vérrel moſſa-le, hogy magok veſztén tanólván a' pogányok, tartozkodnának ezután a' boſzú-tételtől. Ezt pedig annál inkább végbe kell vinni, hogy azt a' gyalázatot nem annyira a' Luſitánia-bélieken, 's az ő Királyokon, mint a' Kriſtuſon, és a' kereſztténységen tették. Bizonyára el nem illik ſzenvedni, hogy a' Luſitániaiak, és kereſztények híres vitézségét csúfoſon meg-vetették a' pogányok. Mert ki nem láttya hogy oda leſz a' kereſztény-ség, ha a' pogányságtól nem cſak gyülöltetűnk, hanem becſtelenül meg is vettetűnk? Azért kereſztény vitézekhez illő bátorságra gerjednének: a' paraſzt ellenség ellen nagy ſzível, és tellyes reménységgel indúlnának; mert bátor hozzájok haſonló erővel ne birjanak, mindazáltal igaſsággal, és Iſteni ſegedelemmel fel-dúlandgyák. Ugyanis az Iſten ſegedelme nem fog késni, hogy ezt a' ſzentűl viſelendő ſzent hadakozáſt meg-ſegitſe, és az ő kegyelméből az igaſsághoz fordúland a' győzedelem.

Minnyájan helybe hagyák a' Sz. Ferencz tanácsát. De az hajó-béli ſzűkség, tanácſa ſzerencsés ki-menetelét gátollya vala. Cſak hét övedzős hajó maradot vala meg a' tűztől, a' mellyeket, mivel a' tengeri háboruk meg-ſzagattak vólt, hogy haſznoſok lennének a' hadakozáſra, ſzűkséges képpen meg-kell vala újitani. Annyira nem cſak az hadi ſzerſzámok, hanem még az hajók derekai-is meg-bomlottak vólt. Szent Ferencz tehát, midőn Mellus az hajók ſzűkségit néki eleibe terjeſztené, én gondom ez, úgy mond: kéſzakartva ezt a' terhet, és munkát magamra vállalom. Mivel itt a' Király, és kivált az Iſteni felségnek tiſztelete forog veſzedelemben, és máſok az ijetség miatt a' tanácsban megfogyatkoztak, én magam a' te engedelmedből gállyát kéſzitek. Ezekután a' vitézekhez fordúlván: „ Tudni-„ illik atyámfiai velünk van az „ Iſten, a' kinek nevében én bátoritalak, hogy ſenkit kőzülletek „ a' félelem, avagy egyéb dolog „ e' dicsőséges hadakozásban, a' „ mellynek viſeletére minden két-

„ ség kivűl hí titeket az Úr, réſzet-
„ lené ne tegyen. Sőtt magam-is
„ mind az úton, mind a' veſzedel-
„ mekben, e' ſzent hadakozás foly-
„ ta alatt, társatok leſzek, hogy
„ boſzut állyunk ezeken a' paraſz-
„ tokon az Iſten, és Királyunk el-
„ lenségin, és a' Kriſtus kereſzté-
„ nek gyűlőlőin. „ Ez az intés annyira fel-gyúlaſztá a' katonaság ſzívét, hogy minnyájan, mintha az Iſten lelkétől ſerkentettek vólna, cſoportonként, erre a' táborozáſra adnák magokot, nem kéteskedvén az útkőzetek ſzerencſés kimeneteléről, mivel Szent Xavier vólna, mind inditója, mind ſegitője. És a' Fő tiſzt őrvendezvén a' tiſztek, és vitézek egyenlő akarattyán, Szent Ferenczre bízá az egéſz dolgot; ki-is mindenek itílete ſzerént leg nehezebb dologhoz, úgy mint a' gállya kéſzitéséhez, az hajók el-égéſe után, nem nagyobb bízadalommal, mint tanácſal fogott.

A' fegyveres ház, űres vala: a' Királyi kamarában ſem vólt ſemmi ſegedelem. Tehát hét fő nemeſségű, és gazdagságu hajós urakot válaſzt. Ezeket név ſzerént nevezi, és nyájas ſzavait ólelgetéſekkel elegyitvén felette igen kéri, hogy ők Királyokért, a' Kriſtusért, és a' kereſztényi névnek méltóságáért ezt akár mi nagy munkába, és költségbe kerűllyőn-is, vállallyák-fel, és azokot az hadakozáſra haſzontalan hajókot (kinek kinek egyet egyet rendele) ſerénnyen újittaſsák-meg: erre költőtt költségeket kétség kivűl ſzáz annyi haſzonnal viſzſza véendik. Ezekre a' ſzókra az hajós urak úgy fel-gyúladának elméjekben, hogy verſézés támadván kőzőttők, mellyik végeztetné-el hamarább, négy nap alatt mindenekkel fel kéſzitve kéſzen állana a' parton. Azonnal a' Fő tiſzt ſógora, Saa Ferencz, a' gállya Kapitánnyává válaſztatik: és ſzáz nyólczvan Luſitániai vitéz mellé rendeltetik. El-vala menendő ezekkel Szent Xavier, ha a' Malákaiak ellent nem vetettek vólna. Ezek ſeregeſen a' váras Fő tiſztéhez gyűltek, és réſz ſzerént árvaságokon, és el-hagyatáſokon ſiránkozván, réſzint pedig fenyegetődvén, hogy ott hagynák a' várast, ha Szent Ferencz a' Váras egyetlen egy vígaſztaláſa, és oſzlopa el-menne: végtére a' Váras, és gállya kapitányit rá birák, hogy őtet, mivel az emberek ellenkező tanácſi miatt függőben vólna, parancſolattal kénſzeritenék Malákában maradni.

Szent Xavier tehát, az Hadnagyokot, és vitézeket a' templomba gyűjtvén, bátoritván meg-vigaſztalá, és jó reménységgel fel-fegyverkezteté. Maga ugyan mivel teſt ſzerént nem kővethetné, ſzível, és könyőrgéſekkel ki-telhető képpen kővetendené. Nékik pedig ſzűkség olly ſzível, és ſzánkékkal lenniek, hogy az Iſten fiáért Kriſtusért, ki-is érettek a' Kereſzt-fán meg-hólt, teſteknek le-ſzakadáſát, vérek ki-ontáſát, és

az

az halált kívánva kívánnyák. Annak okáért ſzemek előtt viſelnék Uroknak kellemeteſségre méltó képét, és ezt elméjekkel nézvén az hadakozásnak, harcznak, és a' pogányokkal-való viadalomnak indúlnának. Továbbá a' cſatázás között az Iſtent hínak ſegétségül, bizván, hogy az ő érette harczolók mellett kéſzẽ léend. Ezek után meg-gyóntatá őket: és a' ſzentségekkel fel-fegyverkeztetvén az Iſtentelen ellenségre, Iſten vezérléſe alatt mint bizonyos diadalomra el-küldé. Azonnal a' vitézek Iſteni súgárláſſal illettetvén ſeregeſen kéſz akartva meg-eskűſznek az élő Iſtenre, hogy ha a' ſzükség úgy hozná magával, élteket a' Kriſtusért letéendik. Tehát mivel le-kőték Kriſtusnak magokot, bizonyára fényes nevezettel KRISTUS JÉSUS ſeregének neveztetének Szent Xaviertől, és jó reménységgel tellyeſek lévén a' gállyához ſereglének, követvén őket a' Váras-béli-eknek nagy ſzáma.

IX. RÉSZ.

A' Kapitány hajó el-merüléſe után meg-jövendölvén a' gállyához léendő érkezését két, három rend evezetű, hajónak, a' kedvetleneket ſerkengeti a' had üzésére.

DE a' kéſz, és indúló hadat a' vélletlen történet megtartóztatta, hogy Szent Ferencz *Virtuſſa*, és Szentsége nagyobb fényre virradna. Már a' tábori záſzlók lobogván, és a' vitorlák lengedezvén, vígan repül vala az álgyuk bőgéſe között a' Luſitániai gállya, és a' Malákai nép, a' mint ſzokot esni, látomás kedvéért a' tenger partyát bé-lepte vala: midőn a' Kapitány két övedzőű hajó a' Váras ſzeme láttára a' parton (bizontalan miért) el-merül, és a' tenger őrvényétől mindeneſtől el-nyelettetik nagy kárral, ki-vévén az hajóſokot, és vitézeket. Ez a' történet ſzerencsétlen jövendőletre magyaráztaték közönségeſen. Tehát a' Polgárok nagy zajjal: e' bizonyára nyilván-való jele a' Luſitánia-béliekre omlandó Iſten haragjának, ha a' gállya tovább-is az ellenségre menne. Az erőſség, és gállya Kapitányit e' veſzedelmes hadakózásnak inditóit mardosó ſzókkal kezdék érdekelni; Szent Xaviert ſem hagyák ſzó nélkűl. Mert ki-kételkedhetnék, hogy a' Luſitániai erőſségnek veleje, és ſzíne bizonyos veſzedelemre küldettetnék, mivel az ellenség nem cſak ſzámmal, hanem erővel-is fokkal hatalmaſabb? Ime az Iſten a' Kapi-

tány hajó veſzedelme jelével mint eleven ſzóval meg-jelentette, hogy néki nem tetſzenék ez az hadakozás.

Mellus tehát a' népnek illy nagy gyűlőlségét, és az háborgó panaſzt nem ſzenvedhetvén, ſietséggel követet küld Szent Ferenczhez, hogy mentől hamarább ne terheltetnék hozzá jöni. A' követ az Iſpotály templomában Iſteni ſzolgálat alatt találván Szent Ferenczet, meg-akará azonnal jelenteni, mi végre küldetett. De jel adáſſal el-tíltatván a' Szent Miſe végéig el-halgatá követségét. Akkor végtére Szent Ferencz minekelőtte ő ſzóllott vólna: térj viſzſza úgy mond, és tégy hírt a' Fő tiſztnek, hogy én mindgyáráſt ottan léendek; de ſzükség néki nagy ſzível lenni, remélvén, hogy az Iſten éppen jó időben megſegittendi az övéit. Ezeket olly formán mondotta, hogy ki-teſzenék, hogy az Iſtentől néki meg-jelentetett az egéſz dolog. Majd a' követ után csak hamar meg-indúlván Szent Xavier, láttya, hogy mindenek rettegéſſel, és zenebonával tellyeſek. De ő örömet, és bizadalmat viſelvén arczúlattyán: Mi dolog úgy mond Mellus? Illy csekély dolog meg tántorit téged? Mindenható, a' kinek Atyai gondviſeléſe védelmez bennünket. Ezeket ſzólván, a' fő, kőz, 's al-tiſztek, és vitézeket egyenként megőleli, és egymás-után kérvén, és intvén erre az Iſtenes, ſzent, és dicsőſséges munkára ſerkenti. Nemis vólt nehéz a' buzgó elméket e' dologra venni, eſzekbe juttatván ſzent eskűvéſeket, mellyel a' Kriſtusnak fel-áldozták vala magokot: kiváltképpen pedig fel-indittatának ſzent Ferencz vidámsagától, úgy annyíra, hogy már nem a' győzedelem reménységét, hanem a' diadalmat látſzatnának kezekben tartani. Ezek fel-buzdúláſa után viſzſza tér Mellushoz, és az Hadnagyok, 's katonák fel-gyúlaſztott egyenlő akarattyáról hírt teſzen. A' Szent Ferencz ügyekezetit elő mozditani kívánó Fő tiſztnek igen kellemetes lőn ez az hir.

Tovább ne hogy vakmerőn valami el-végeztetnék, tetſzék tanácsra bocsátani az egéſz dolgot, és az hadi diat' tartására a' váras nagyait-is el-hivattatni. Mind a' két réſz vokſol: ki-higye? a' viadalom kivűl léendő Váras-béliek egy-ſzóval ezt a' hadakozáſt vakmerőnek itílik vala. Mert ugyan-is micſoda okoſság vólna, hat hajót, hatvan derék hajókból álló gállya ellen küldeni, és két ſzáznál kevésb ſzámu Luſitániai katonaságot őt ezer viaskodó pogányal ütközetre ereſzteni? ellenben pedig az harcz koczkáját vetendö vitéz fő, közép, és al-tiſztek ezen ſzent had üzését egy átallyában jovaſollyák vala. Mert dicsőségesb nékiek (ha úgy fordúlna a' koczka) az harczon veſzni, hogy ſe a' mennyei Királynak le-kötött hiteket felbontani. És ez olly mélyen ſzívekbe

be hatott vólt, hogy újonnan hiteket le tennék. És azonnal minnyájan újolag ſzentül meg-eskűvének, hogy ők ezen hadba el fognak menni, és ha meg-kell lenni, a' Kriſtusért véreket ki-ontandgyák. El-hűlvén máſok bámultokban, nagy vigaſsággal fel-áll Szent Ferencz, és az Hadnagyokot, és vitézeket megdicsírvén azt fontoſon el-méjekbe kezdé nyomni, hogy a' győzedelemről tellyes reménységeket vetnék az Iſtenben: a' kinek *(a) Nem nehéz vagy ſok, vagy kevés által meg-ſzabaditani.* Nem-is kétségeſek az Iſteni ſegedelemnek jelei, a' mellyekre nézve el-hihetnék, hogy az Iſten véllek léend. Az egy Kapitány hajóért ezen nap kettővel meg-fog ſzaporodni a' gállya. A' jövendölet meg nem cſalta őket. Nap alkonyodáſa előtt, láttyák, hogy Maláka mellet két hajó ki-terjedt vitorlákkal evez. Soarius Jakab Nemes kalmár tulajdon hajóji valának ezek: ki-is, hogy vámot ne fizetne Malákánál, egyenes cſapáſſal hajóz vala. De Szent Ferencz kérelmére Malákához ki-tére, az hadakozáſra társúl ajálván magát. Ez a' dolog végtére reménységgel, és bízadalommal bé-tőlte mindeneket.

X. RÉSZ.

A' Luſitániai Gállya Szent Xavier által jeles győzedelmet nyes a' vad paraſztokról.

MIdőn tehát minyájan jó ſzerencsét kívánván áldáſokot mondanának, nagy vigaſsággal meg-ereſztik az hajóſok a' vitorlákot azon *Seculumnak* negyven hetedik eſztendejében, Mind ſzent havának huſzon ötödik napján. Nyólcz hoſzſzu hajókból áll vala a' gállya, ebben cſak két ſzáz harmincz fegyveres ember. Negyedik nap a' kedvező ſzelek fúváſi a' *Cabilláno*mi tengerbe dűllyedet hegyig vivék, holott-is *Mellus* Simon parancſolattya ſzerént az ellenséget ſzemeſen kezdék vadáſzni, és az hajós Kapitány *Saa*, bátor tellyes ügyekezettel vi'zgálódnék, melly tartományra tért légyen az ellen gállya, ki nem tanólhatá. Annakokáért fűſtbe menvén reménységek haza kelletik vala fordúlniok. Midőn innen ſzomoruan a' gállyát viſzſza tekeritvén Maláka felé meg-indúltak vólna, az hirtelen támadot tengeri háboru kénſzeritette őket a' vas macskák le-hányására, és több napok folytáig a' meg-állásra. De ſegitett a' győzedelemre az ellenkező ten-

(a) 1. *Reg.* 14. ℣. 6.

tenger, az alkalmatlanságokot-is jóra fordítván az Ísteni gondviselet. Már az élés-is meg-kezdet vala szűkűlni; azért az háborgó szelek ereje le-húlván a' szomszéd frigyes pogányok partyához ki-evezet a' gállya, hogy eledeleket szerezhetne. Szükséges dolgokot vásárolván mivel semmit nem érthetnének az *Aczénomiak* táborozó gállyájáról, viszont a' Malákai evezetnek bocsáttyák az hajókot. De mindazonáltal bátor az ellenség fel-találása reménységétől ki űresedet elméjek, de nem a' gondoktól. Annakokáért egy keveſsé elébb hajózván, meg tudgyák egy haláſztól, hogy a' közelébb való folyó vízen (Perlának neveztetik) az *Aczénomi* gállya el puſztitván az egész környűl álló tartományt, leſeſkedni megállott olly szándékkal, hogy a' Lusitániai hajókot, a' mellyeknek Bengálából Maláka felé rővid nap itten által keléſekről hírt értett, el fogná, és fel vervén az hajókot, egy lábig eltőrölné a' kereſztényeket.

Erre az hírre az hajós Kapitány reménytelen őrömtől viſeltetvén, és czifra köntősbe öltőzvén vigaságát ki nyilatkoztatta. Ezzel ſem elégedett meg; nagy vendégséget kéſzittetvén, a' vitézeket, és hajóſokot jól tartatá, és meg-parancſolá, hogy az ágyuk ki-lövéſivel a' gállya nagy vigaságát meg-bizonyitanák diadalmaskodni, nem harczra indúlni vélted vólna. Ez ugyan talám nem elett helyeſen, de az Iſten jóra forditotta. Ezek alatt három kémlélő hajót a' viz follyamattya ellen küld, a' mellyek az ellenség három fiók hajójára akadván, el-fogák. Meg tudák a' foglyoktól, hogy a' paraſzt ellenség a' pattantyuk bőgésére fellázadván, harczra kéſzitette az hajókot, és ſebeſſen jő a tengerre, vélvén, hogy már el érkezett a' várt Lusitániai préda. A' Perle vize még a' hol ágyában ſzorittyák is a' partok, felette igen ſzéllyes, a' hol pedig a' tenger torkollatyába dől, egéſz tengernek képét abrázollya. Ugyan is temérdek a' mélysége, és bátor ki terjedet légyen ſzélyeſsége, nem csak lengedőleg nem foly, hanem ſebeſſen, és zúgva forog, és ſohúlt meg ſem lábaltathatik.

Saa tehát alkalmatoſságát látván a' Perle partyán fel-emelkedett hegynek, ennek hajlásában, holot is csendeſebben foly vala a' viz, a' gállyát ſerénnyen az útkőzetre el-kéſziti. Majdon egy kis ladikon egyenként meg kerűlvén a' két rend övedzőű hajókot, felette igen kéré a' Lusitániai Hadnagyokat, és vitézeket, hogy jutna eſzekbe az a' nap a' mellyen kéſz akartva az óltár előtt a' Kriſtusért, és az ő hitéért fel-áldozták magokot; a' miért is a Kriſtus ſereginek neveztettek. Ez Iſtenes hadakozásnak inditója Szent Xavier forogjon ſzemek előtt, ki is érettek, és a győzedelemért eſedez. El ne felejtenék az ő üdvőſséges hagyását, hogy a' Kereſztfán

érettek meg-hólt Iſten Fiára függeſztvén ſzemeket, az ő dicsőségéért tulajdon életekről el-feletkezvén harczolnának. Emlékeznének-meg a' miről el nem feletkezhetnek, hogy a' Királlyok Királlyának a' Kriſtusnak kétſzer hitet adván, kétſzer vérek omlását, és teſtek le-ſzakadását le-kőtötték. Ugyan-is kéſzen léend az Iſteni ſegedelem az Iſtenért vívók mellet. És a' Szent Xavier jövendőlete kétségtelen diadalommal meg koronázza, ha ők méréſzkednének győzedelmeskedni. Ezekre fel-buzdúlván ſzivekben a' vitézek, egy ſzóval, akarattal felkiáltának: hogy ők bizonyára kéſzek, és nem egyſzer le-tenni élteket a' Kriſtusért: és Szent Xavier parancſolatiról meg-emlékezvén, az ő ſegedelmét, és igiretét a' viadalom alatt reméllik.

Azomban az ůtkőzetre fel-fegyverkezett pogány gállya, a' víz folyamattyán ſebeſſen folly vala: és a' rettenetes ordítáſtól, dobok egyenetlen zergésétől zengenek vala a' martok. Vezeti vala a' vad paraſzt gállyának Fő Kapitánya ez első ſereget, mellyet kőrnyůl vett vala négy Tőrők hajó; ezeket kilencz ſorban nem cſak mo'zár, és ſugár ágyukkal, hanem apró puskákkal-is fel fegyverkeztetett hat hat hoſzſzu hajók kővetik vala. A' Luſitániai Kapitány tehát, mihelt a' paraſzt pogányságnak elől rendelt ſerege a' hegy ormóján alól kerůl, hirtelen három hajót ellene viſzen; a' többieknek, hogy rendgyek ſzerént ötet kővetnék, meg-parancſolá. Történetből, vagy-is inkább Iſtennek rendeléſe ſzerént, a' pogány paraſztság ſzeleſen dűhősködvén, egyről egyig ki-sűté ágyuit az ellenségre idő előtt: annakokáért minden kár kivůl a' golyóbiſok a' vizbe húllának. De a' Luſitániai pattantyus ki-lővén egy temérdek nagy golyóbiſt a' nagyobbik pattantyuból, az Aczénomiak Kapitány hajóját olly igyeneſen mint czélyát meg-lővé, hogy aztot le-ſůlyeſztené, és el-meritené. E' nem cſak ſzerencsés jele, hanem egyſzer's mind kezdete vólt a' győzedelemnek, és az egéſz harcznak veleje. Mert a' Tőrők hajók follyáſokban meg-tartozkodván, és az ůtkőzetet el-hagyván, a' vezért's más több uſzkáló fő embereket kezdék ſegiteni. E' vólt veſzedelmek mind nékik, mind a' gállyának. Mert a' Tőrőkők három rend evezetű hajóikot cſapólag állitották, és a' viznek jobb réſzit bé-fogták vala, hogy az uſzókot ki-ſzedhetnék, el-feletkezvén a' rájok omlandó veſzedelemről: annyira meg-vakitotta vólt őket az Iſten.

Tehát az első ſereget kővető hat pogány hajók a' viz folyásán le-folyván a' Tőrők hajókba akadának, és így a' többi-is egy más után egyik a' máſikba ůtkőzének. Az hajók farait érdeklik az hajók orrai, és a' kik az előttők valókot nyomják va-

la, nyomattatnak vala az utolsóktól. Egybe kezdének verődni az hajók, és egymásról le-súrolák az övedző lapátokot: két ellenkező gállyának itílted vólna lenni harczát. Láttya a' *Luſitánus* Iſtennek nyilván-való ſegedelmét: de élt is a' kézbe adott győzedelemmel. Azonnal a' JESUS üdvőſséges nevét ſegitségül hiván ki-terjeſzti a' ſeregeket, és az egybe keveredet, és a' viadaltól el-gátoltatott ellenség gállyáját minden felől egyſzer'smind álgyuztatni kezdi. Háromſzor minden pattantyu az ellenségre ki-lővettetett. Egy lövés ſem eſett hejában, melly az őſzve torlott hajókra irányzott: egy aránt az hajók, és emberek lődöztetnek vala. Azért cſak hamarjában az ellenség kilencz hajója elsüllyed, több egybe rongyoltatik, felette nagy veſzedelmével a' paraſzt pogányságnak. A' ſzem látomáſt-való veſzedelemnek képe pedig a' meg-maradtak elméjét el-rémitette vala. Minekokáért jobb réſzin az hajóſok, és katonák el-hányván a' fegyvert meg-vakittatván az ijetségtől a' ſebes vizbe ugrosának, hogy uſzáſſal meg-menekedhetnének, de haſzontalan. A' viz ſebeſségétől el-ragattatván egyről egyik el-nyelettetének az őrvényektől, úgy annyira, hogy cſak egy hír mondó ſem ſzabadúlhatna-meg, a' ki hírét vinné ennek a' veſzedelemnek. A' Luſitánia béliek illy jeles, és vér nélkűl-való győzedelmet nyervén, az Iſtennek, kinek-is ſegedelmét az útközetben tapaſztalák, hálákot adván 'zákmányolni kezdék az ellenség joſzágát.

Nem-is vólt kevésb préda, mint dicsőség. Azegéſz gállya az harczon el-merült tiz hajón kivűl, hatalmokba eſett, háromſzáz nagy ágyukkal egyetemben. Ezek felett temérdek ſok fegyver, és mindennémű nyereség. A' raboktól megértették, hogy azon a' cſatán négy ezer paraſzt pogány hullott-el. Vóltak ezek között az Aczénomi Király ſeregéből-való fő Nemeſſek, ſzámos Törökök, és Jancsárok. Ennek a' nevezetes győzedelemnek híre cſak hamar bé-tőlté ezt a' Tartományt. Tehát a' Perlei Király, kit-is az Aczénuſok félelme bizadalmasb erőſségekbe zárt vala; ellenségi veſzedelmén megbátorodván méréſzkedni kezdett: és az Aczénuſok tábor helly örzőit, kik a' Perle vize mellet maradtak vólt, fegyveres ſereggel véletlen környűl vévén egy lábig levágta. Eképpen viſzſza vette a' prédát, 's meg-tromfolta ellenségét. Nagyra becsűltetett e' paraſzt Királytól ez a' jó tétemény, bátor a' Luſitániaiaknak elméjében ſem tűnt, hogy a' Perlei Királynak haſznára lennének. Majdon győzedelmén vigadván, és egyſzer'smind őrvendezvén a' Luſitániai vezérhez megyen, és magát önkényén ezért a' jó tételményért a' Luſitániai Király adó fizetőjévé téſzi. E' vólt a' Szent Ferencz inditásából kezdett

dett győzedelmes hadnak vége. A' Lusitániai gállyának Kapitánya *Saa* ezeket szerencsésẽ és dicsíretesẽ vég hez vívén huszon őt hajókot ki-választ az ellenség Gállyájából, a' mellyeket-is magával el-viszen, a' tőbbit mivel haszontalanoknak látá lenni, fel-gyújtatá: ezután nyereséggel terhes, és dicsőséggel tellyes hadát haza vezeté.

XI. RÉSZ.

Szent Xavier meg-jóvendóli ezen győzedelmet a' Maláka-bélieknek, a' mellyre inditó vala.

SZintén más-fél hólnap alatt mentek ezek végbe. Ez idő kerülte alatt meg-tetszett tántorodhatatlan álhatatossága, a' győzedelemért Isten színe előtt kőnyőrgő Szent Ferencznek. Nem csak külőnősőn engeszteli vala maga az Istent, hanem hogy a' nép-is kőzőnségesen esedeznék ősztőnőzi vala. Mert hetetszaka vasárnap, és pénteken prédikál vala Malákában a' Népnek, és szokásba vette vala, hogy predikátziója follyása alatt a' sokaságot kérné, hogy a' Lusitániai gállyának, a' parasztokon- való győzedelmeskedéséért egyszer a' Mi-Atyánkot, és Üdvőzletet vélle együtt mondaná-el. Jó szível meg-cselekedte ezt a' nép tizen őt, avagy husz napokig, a' míg tudni-illik vólt reménysége a' diadalomhoz. De mivel az idő kerültében éppen semmi hír nem-hallatnék a' gállyáról, a' Lusitániaiak veszedelme íránt gyanakszani kezdvén, sokan a' polgárok kőzül e' szent rend-tartástól el-idegenedének. Nevelte a' Malákaiak bús gondoskodását a' *Saraczénus* lakósoktól minden ok nélkül hintett hír: hogy a' Lusitániai vitézek meg-győzettettek az *Aczénusoktól*, és egy lábig ízre konczra vagdaltattak. E' hamis hírt hiedelmessé tészi vala az okos véllekedés, mert hogy az ellenség nem csak harczható, hanem egyszer'smind számosb, és erőssebb-is, tudó dolog vala. Tehát az egész Váras gyászos szomoruságra hanyatlék; a' tisztes Aszszonyok kőnybe borúlván, férjek, magzattyok, vérek halálán, magok árvaságán siránkozni kezdének. Maga az erősség Fő Kapitánya, mivel ezen veszély okának itíltetnék távoztatván a' Polgárok szemeit, meg sem mútattya vala magát. Ezek kőzőtt Szent Ferencz szokása szerént predikálván, jó reménységgel ezen hiú keserőséget ügyekezik vala enyhiteni. Es mostan azokot, a' kik sors hányással, és búbájossággal a' Lusitániai gállyának állapottyáról

értekeztek, keménnyen dorgállya vala felette kárhoztatván boſzorkányoskodáſokot: majd az Iſteni gond-viſelésről el-feletkezett, és az édes övéiken ok nélkül aggódó polgárokot meg fedvén, reménységre éleſzti vala. Végtére, meg nem ſzűnik vala predikállásának ki menetelén kérni minyájokot, hogy az Iſtenhez folyamodnának a' győzedelemért: bátor tudná, hogy ez az ő kérelme ſokaknak epéjét maga ellen fel-zavarná, mivel zajgáſokot hallya vala, hogy ezeket az könyörgéſeket nem a' győzedelemért, hanem inkább az egybe konczoltakért kellene el-mondani.

De rövid nap alatt hitel adatott a' Szent Xavier jövendőletének. Már elé kerűlt vala ezzel a' nevezetes diadalommal meg nemeſſittendő nap. Szent Ferencz tehát ugyan ezen nap (történet ſzerént Vaſárnap vala) a' templomban predikácziót tart vala, és ugyan abban az órában, mellyben a' Luſitániai gállya útkőzetre kéſziti vala magát. Azért prédikálláſa között hirtelen a' Kriſtus feſzűlletyéhez beſzédét, és magát fordittya: és a' Szent Lélek Úr Iſtennek ihleletiből nagy teſti hánkódás között jövendölvén a' gállyáknak első útkőzetét le-kezdé homályban rajſzolni, a' mellyen az halgatók el bámúlának. Ezután eleven ſzemekkel, és tekéntettel bővebben könyvezvén fel-kiáltani! Oh Uram JESUS Kriſtus én ſzívemnek Iſtene, kérlek téged a' te keſerves halálod által, el ne hadd a' kiket ſzent véreddel meg-váltottál. Ezeket, 's ezekhez haſonlókot, a' mellyeket, az illyen dologban, és időben innen a' félelem, amonnan a' reménység elejibe képez vala, ſzólván a' hányódás miatt meg-bádgyadott, és el lankadott fejét a' predikálló ſzékre le-hajtá egy kevéſſé. Ezután mintha felette nagy fáradságban meg-pihent vólna, fejét felemelvén eleven, és víg arczúlattal: Moſt már végtére Malikaiak le-vetvén a' ſzomoruságot, örömbe, és vigaságba öltőzzetek. Moſtanába az ellenséget meg-győzték a' mi vitézeink, és véres útkőzet nélkül, háromnál többen el nem eſvén a' mieink közül: illy kevés véren termett ez a' ſzép győzedelem. Nem-is késnek, már a' diadalmon örvendezvén az ellenség zákmányából, és prédájából meggazgagodván az el-fogott rabb hajókkal haza térnek. Csak hamar (bizonyos napot nevezett) egéſségeſen haza érnek. Moſt azért a' győzedelem adójának az Úr Iſtennek hálákot adván, mondgyuk el egyſzer a' Mi-Atyánkot, és az Angyali Üdvőzletet: és máſodſzor a' csatán el-eſtek lelkéért.

A' Szent Ferencz jövendőlete nem csak ezzel a' könyörgéſſel, hanem egyſzer'smind az egybe gyűlt népnek víg fel-kiáltásával-is végeződék. És illy ſzent Férfinak tekéntete, 's arczúlattyának ízokatlan vídámúláſa minnyájok bánatba me-

merült elméjét fel-ſerkentette. A' férfiakot a' dolog kimenetele várására fel-ebreſztvén, ugyan azon nap az aſzſzonyi rendet más Szentegy - házban meg-vigaſztalta : és a' napot-is bizonyoſon meg-jövendőlte, a' mellyen hír érkezik mind a' győzedelemről, mind pedig az édes övéik ſzerencsés viſzſza jöveteléről. A' jövendölet egy pontnyira bé-tellyeſedett. Két vagy három nap el-forgáſa után a' győzedelemnek hirével el-érkezett a' követ, eztet követték a' győzedelmeskedők, ſok ſzép 'zákmányba rakott nyeréséggel, és nagy ſzámú fogoly hajókkal. Reménységek felett tudni-illik meg-magyaráſzhatatlan örömök virradott a' Malákaiaknak. Annyira a' dolog maga fel haladta mindenek reménységét, midőn látták, hogy nyólcz hajó után, huſzon őt hajók mint bilincsbe vert rabok hurczoltatnak. Mindgyáráſt, tehát a' parthoz közelgető győzedelmes gálya eleibe, a' nagy félelemből kifeslett Váras, ki omlott. Szent Ferencz elsőbſzőr-is ennek a' diadalomnak, és örömnek fő réſze a' partra megyen, a' ki-ſzálló Kapitányt, és a' több gállyás tiſzteket örvendezvén, meg-öleli. Ezután midőn az útközetnek ideiről ſzorgalmatoſon tudakozódnának az örvendezéſek, 's üdvözléſek között; nem csak a' nap, hanem még az útközetnek módgya-is a' Szent Xavier jövendöletével éppen egyezett. És annál csudálatosb lett ez a' dolog, hogy az útközet hellye tovább eſett Malákától két ſzáz ezer lépésnél, az az : harmincz három magyar mért földnél. Ez időtől fogváſt a' Malákaiak előtt nem vólt ſzentséggel ékeſebb mindſe jövendölettel. Továbbá ezen idők folyásában az ő ſzentségének híre nap keletre ki-terjedvén, a' leg-végsőbb orſzágokban-is felſerkentett némelly embereket, hogy Szent Ferencznek látogatására jönének.

XII. RÉSZ.

Anger Japóniai Fi szemben lévén Szent Ferenczel a' Kristushoz tér.

SZinte négy hólnapot a' Malákai Város segedelmében el-tőlte, és az evezetre alkalmatosága adatván, Indiába indúló félben vala; midőn hozzája érkezék Malákába, Japoniából Anger nevű Jápon: e' maga honnyában fő nemes vérből származott, és jeles okosággal fel-vala ékesítve: jövetelének oka e' vólt: hogy elméje sebeit, mellyekkel ifiusága-béli forró buzdúlattya sebesítette, meg-forrasztaná Szent Xávier. Mert Jápóniában gyilkosságba esvén a' lelki isméret fúrdalásától, 's egyetemben ellenségi fegyverétől üldőztettetvén, a' Bonziusok (szerzetes emberek ezek kőzőttők) Monostorába szaladott vala, lelkének orvoslását, 's életének védelmét keresvén. De mind a' két dologban reménysége megjátszodtatta: és ugyan ez a' csalatkozás szerzett üdvősséget néki, mivel a' Bonziusoknál se szívének csendesülését, se fejének óltalmát nem találta, el-idegenedvén tőllők kűlső segedelmekre kezdé vetni szemét. Éppen ez időben ért vala oda egynéhány Lusitániai hajós kalmár, a' kik közűl Vázi Alfons, Anger régi ismerőse, e' dolgot meg-értvén hajdoni barátságától viseltetvén, ön kényén ajánlá szolgálattyát, ha alattomban, a' rája áradandó veszedelmet el-távoztatni, és vélle el-akarna menni. Ő bizonyára meg hálálván jó akarattyát, nyilván ki-jelenté magát, hogy élni fogna kegyességével. Azért által-látván Vázi, hogy még néki tovább kelletnék ottan múlatni dolgainak végbe vitelére, hogy mentől hamarább jó barátyának szolgálhasson, Alvarus Virgyinándnak jó baráttyának, ki-is más rév partról út félben vala, az Indiai evezetre, felette igen ajánlá ötet levele által: ajánló levelét Angernek magának adá kezébe.

Ezt ő setét éjtszakán vivén, a' vezeték néven meg-csalattatván Alvarus Virgyinánd hellyett, Alvarus György hajós Mesternek szerencsés csalatkozásával adá. Ez hogy ezt a' Jápóniai embert magához édesítené, e-béli alkalmatossággal élvén, és el-halgatván az ő hibázását, nagy becsűlettel fogadván el-vivé magával olly szánkékkal, hogy Malákában Szent Xavierhez mint

bel-

belső baráttyához vihetné. Annakokáért, a' mint hogy Iſtenes jó férfi vala, akár azért, hogy Angert barátságoſon magához csatolhatná, akár pedig, hogy a' keréſztény hitre hajthatná, gyakran ſokat beſzél vala az úton néki mind a' Szent Xavier ſzentségéről, és cſelekedetéről, mind a' Kereſztények ſzent tőrvényeiről. Anger tehát égvén, illy férfi, és ſzer tartásmeg-ismérésére ſiet vala Malákába, hogy Szent Xaviert láthatná, és halhatná, kin-is mint Iſtentől küldetett emberen Alvarus' dicsíretes beſzédi folytatása alatt csudálkozik vala. Továbbá a' kéſedelem, a' mint ſzokott történni, az ő kívánságbéli gyúladalmát meg-lankaſztotta elsőbſzőr; de azután bővebben fel-lobbantotta. Anger Szent Ferencznek Molukból-való meg-térése előtt egynéhány hólnappal Malákába érkezett vólt. Itten ſzorgalmatoſon keresvén őtet, meg-értette, hogy már régen el-ment Malákából. Minekokáért el-végezé, hogy haza térjen, felette ſzomorkodván, hogy haſzontalan illyen hoſzſzu útat mért. Ugyan-is Japónia négy ſzáz Magyar mért földnire eſik Malákától, a' melly Város ſzintén ennyi meſzſzére vagyon Indiától.

Malákából tehát el-indúlván csak nem egéſz három hólnapok follytáig hajózván a' Sinai biradalō határira két ſzáz ötven magyar mért földet meg-haladván által hágott. Ottan egy keveſsé múlatott, hogy innen Japóniába, melly-is ſzáz harmincz három magyar mért földnél meſzſzebb eſik, mentől hamarább által evezzen; Sinaból el-menvén hatodik, vagy hetedik nap, már ſzeme előtt vala Japónia: midőn az hirtelen támadott ellenkező ſzél ellene állot, mintha az ő tanácsát nem jovaslotta vólna; és négy egéſz nap a' tengert irtóztató háboruval fel-kevervén, azon Sinai partra, a' mellynél hajóra kőlt vala, viſzſza veté. Itten már midőn habozna elmélyében, 's bizonytalankodnék, mit tévő lenne, kétség kivül az Iſten rendeléséből, ugyan azon Vázi Alfons, a' ki őtet arra birta vólt, hogy Japóniából ki-menne, eleibe akad. Ennek tehát tanácsából, mivel már híre ment vala, hogy Sz. Xavier meg-fog térni Malákába: ezen ſeculumnak negyven nólczadik eſztendejében viſzſza megyen. A' ſzárazra ki-ſzáltakor Alvarus Győrgyre, ki-is elsőbſzőr őtet Japóniából el-hozta vólt, akad; megtudgya ettől, hogy el-érkezett Sz. Xavier. Győrgy tehát felette igen őrűlvén Angernek meg-térésén, azonnal a' Templomba Szent Ferenczhez, a' kinek kedvéért jőtt vala, vezeti; ki-légyen, mit akar, meg-magyarázza. Akkor ő mintegy által-látván, hogy ez által fogna nyilni néki kapu Japóniába, melly nagy győnyőrűséggel őrvendezne e' Japóniai

ai embernek el-érkezésén, mind arcsulattyával, mind ſzavaival nyilván ki-nyilatkoztatta. És Anger a' Luſitániai nyelven ſzóllani tudván, maga dolgait tolmács kivül kezdé follytatni Szent Ferenczel. A' kit ő kegyeſen fogadván, 's egyetemben kedvezvén néki, olly ſzorgalmatoſon az igaz hit titkaira, és parancſolatira meg-tanitott, hogy lelki ismérete mardoſáſitól meg-ſzabaditván, az Iſtenes, és bóldog életnek magvát beléje hintené.

Añakokáért Anger mindétig emlékezett arról, hogy a' Sz. Xavier látásából felette nagy gyümölcsét vette életének, és útazásának. Egyetemben azt-is beſzélli vala, hogy kétség kivül egéſz útazásának módgyát az Iſten vezérelte, hogy hevebben kapna azon, a' mire olly okáig égett kívánsága. És a' tanólásban való kívánsága rövid nap alatt meg-tetſzett; mert midőn a' kereſztényi tudománynak magyarázattyán meg-jelent vólna, ön könnyén az hit tizenkét ágazatit le-írván, azután a' népnek ſokasága között illy koros ember könyv nélkül el-mondgya vala: és ſok dolgokról kérdéſeket támaſztván, ſokat mind okoſon, mind elméſen ellen-vet vala. A' Jápónia-béliek a' több Nemzetségektől az irásnak módgyában éppen külömböznek; mert fellyül el-kezdvén igyeneſſen alá, nem kereſztül viſzik az iráſt. Ezt Szent Ferencz látván az Anger könyvében, és mint újságon cſudálkozván, kérdi őtet, miért nem írnának a' mi modunk ſzerént, és ő sőtt inkább ti, úgy mond: miért inkább nem követtek minket, kik a' terméſzetet, mint meſtert követtyük? mert ugyan-is valamint az embernek, hogy a' feje fellyül, alol légyen a' lába, úgy illendő, hogy az irásban az embernek keze fellyül kezdvén irását, igyeneſſen alá vonnya a' pennát.

Szent Xavier tehát midőn látta vólna Angernek nagy elméjét, mind cſelekedetiben; mind ſzavaiban, viſzont kérdi tőlle: ha a' Japóniaiak bé vennék-e' ha kőziek vitetnék az Evangyeliom! Akkoron ő felel: hogy nem mingyárt adnának hitelt, hanem elsőbſzőr a' valláſt magát, azután az hirdető életét meg-fognák vi'zgálni. A' ki ha a' támaſztott kérdéſekre okoſon meg-felelvén mind tudományával mind életének tapaſztalt jámborságával eleget téſzen nékik: végezetre (a' mint az egéſz nép kivált képpen az okſságot követi) a' dolgot meg-értvén, és által látván, a' koroſok minden nehézség kivül a' Kriſtusnak fejet fognak hajtani. Ezeken a' feleleteken ſzivében Sz. Xavier fel-ſerkenvén, és egyetemben a' kalmárok beſzédin fel-gyúladván, a' kik dicsíreteſen beſzélnek vala a' Japonok ſzép indúlattyáról rá ſzánná magát, hogy az Evangyeliom világát kőziek vigye. Anger Malákába érkezéſe után nyólczadik nap, Szent Ferencz őtet ugyan Al-

varus

varus Györgyel Goába előre elküldé, hogy a' Goai Collegiomban a' keresztény hit titkaira, és szer tartásira bővebben meg-tanittassék: maga pedig ez út alkalmatosságával a' Komorinomi új keresztények látogatására ki-tére az egyenes útból. Továbbá meg nem-tagadhatá a' Maláka-bélieknek, hogy maga hellyet a' JÉSUS Társaságából kettőt ezen Isteni cselekedeteknek végbe vitelére ne küldene. Mostanában egy oda-való Fi Papnak meg-parancsolá, hogy az alatt hellyette az új Keresztényeket dél előtt oktassa.

XIII. RÉSZ.

A' Tengeri háborukból ki-szabadúlván a' Komorinomi Tartományban lévő Társainak törvényeket szab.

EZek-után midőn a' Tengerre akarna kelni, megnyeré az hajós Mestertől, hogy némelly gyermekeket (Molukában fogta vala fel ezeket a' végre, hogy a' Goai Collegyiomban fel-neveltessenek) által vinné Indiába. Ezeket néki ajánlván a' Szent Lélek hirtelen-való sugárlásából háromszor ezen szókra fakadott: hogy ő felette igen tart, ne találtám az a' hajó utazásában nagy alkalmatlanságokba kerülyön. Nem vólt hiú a' jövendölés. Czeila szigete mellet evezvén az hajó meg-fenekletta' fövényben: és már életekhez nem vala reménység, midőn hirtelen minnyájoktól segitségül hivattatván a' Bóldogságos Szűz MARIA, Isten jóvóltából e' veszélyből ki szabadúlt, és szerencsésen Kotzinumba ért. Nem vólt szerencsésb evezése azon hajónak, a' mellyen Szent Ferencz evez vala, ámbár állapottya jobb vólt. Három egész napig olly iszonyu haboktól hányattatott, hogy az hajósok már ki-hányván terheket minden órában, és szempillantásban várnák az halált. De Sz. Ferencz rémülhetetlen lévén azok között, a mik másokot meg-rémitnek, csendes elmével a' mennyeieket rend szerént kérni, és ezek Királyát, és Királynéját segitségül kezdé híni. Ő ezek esedezése, és párt-fogása alatt (a' mint azután maga ki-nyilatkoztatta) sokkal nagyobb gyönyörűséggel vigasztaltatott ebben az háboruban, hogy sem a' veszedelem el távozása-után. Mert abban a' rettenetes félelemben, és halál torkában, olly bővön közöltetett az Isteni édesség vélle, hogy azon időben mások keserűségekből, ő pedig a' vigasztalástól nagy kön-

hullatásokba borúltanak. Annakokáért felette igen kéri vala az Istent, hogy ha őtet ebből a' tenger háborgásából ki-szabaditaná, több más ehez hasonlokba, avagy nagyobbakba vetné; csak hogy vele edelmivel valamit az Isten dicsőségének öregbülésére mivelhetne Vélhetted vólna, hogy a' Sz. Xavier békeséges türése versézik az Isteni bőv adományokkal; mivel ő Isten kedvéért leg-keservesb szenvedéseket kérne, ellenben pedig az Isten leg örvendetesb vigasztalásokot nyújtana.

Mihelyt Indiába érkezett, a' Komorinomi keresztények faluit, kik az ő fáradságinak első gyümölcsi valának, 's azért felette kedvelli vala, serénnyen kezdette kerülni. Ottan többet talált társai közül, hogy se hagyott vólt elmentekor. Azért Goába sietvén az ő hivségekre, és okosságokra sok dolgokot bízott. Mivel pedig e' Nemzetnek indúlattyát ismérte, miképpen kelletnék magokot ottan hasznosan viselni, üdvösséges parancsolatokot hagyott. A' mellyek sommája e' vólt: „ hogy a' csecsemőkőt házanként fel-keresvén „ meg-keresztelnék, ne hogy az „ Attyok vagy Papok túnyasága „ miatt el-veszszenek: a' gyermeke„ ket csoportonként az hit ágazatiban, és parancsolatiban, szorgalmatosan oktatnák, mivel a' „ kisdedek tanitása leg-főbb út a' „ becsülletes, és bóldog életre. „ Ezeken kivül parancsolnák-meg „ hogy vasárnapokon, és innepeken minnyájan (meg-intvén „ elsőbszőr a' tanács-bélieket, „ hogy a' buzgoságban, és Isteni „ tiszteletben másoknak példát mútatnának) a' Szent-egy-házba egybe gyülnének, az imádság, és „ Isten igéje halgatása kedvéért; és „ ottan a' nyilván-való vétkeket „ nyilván meg-dorgálván, iszonyitanák ezektől az halgatókot, elejekbe terjesztvén, mind e' világi, mind az örökétig tartó kínokot. Ezek felett tudnák-meg, „ ha valakik versengenének, és „ gyülölködnének: és vasárnap a' „ férfiakot, szombaton a' fejér népet a' templomba gyüjtvén egybe békéltetnék, ha mi sullyosabb dolog adná elő magát, a' „ Lusitániai Hadnagyot tudositanák. A' szegények számára adott alami'znát pedig, úgy ki-osztogatnák a' szükölködőkre, hogy „ ebből csak egy fillért se tartanának-meg magoknak. Látogatnák-meg ollykor a' betegeket, „ és az Evangyeliomot felettek „ el-olvasván, azok lelkeit szépen „ az halálra el-készitenék, az halálozók mellet lennének, az halottakot el-temetnék. A' férfiaknak pedig, és az Aszszonyoknak „ mondanák-meg, hogy a' betegek „ számáról őket tudositanák: és „ egyetemben meg-is fenyitenék, „ hogy a' melly betegek nevét hozzájok nem viszik, el-nem temet-

tet

„ tetnek az Anya-ſzent-egyház ſzo-
„ káſa ſzerént. A' Luſitániai em-
„ berekkel az Iſteni dolgokon ki-
„ vűl-való dolgokról ſemmit ne
„ beſzéllenének, ne hogy az ha-
„ ſzontalan terécſeléſek (a' mint
„ ſzokott eſni) a' Papi tiſztségek
„ végbe vitelét meg-gátolnák.
„ A' Luſitániai Tiſztartóval barát-
„ ságoſon, és nyájaſon bánnának,
„ és vélle, akár minémű bántódás
„ közben esnék is, békeségben,
„ és barátságban maradnának. Ezt
„ ki telhető képpen cſelekednék a'
„ több Luſitánia béliekkel-is: és ő-
„ ket minden ügyekezettel a' ſzent
„ gyónás, és Úr vacſorája gyakor-
„ lására birnák. E' Nemzetből va-
„ ló Papokot a' ſzent dolgokban
„ kiváltképpen ſegitenék: és a' gya-
„ kor-gyónáſra, és Szent Miſe-ſzól-
„ gálására édesgetnék. Távoztat-
„ nák, hogy ſenkinek ſemmit ol-
„ lyaſt felőllők, a' mi becsűleteket
„ látſzatnék meg-sérteni, ne ſzólla-
„ nának, ſe ne írnának, ki-vévén
„ azt, a' ki (ha a' dolog úgy ki-
„ vánná) meg-orvoſolhatná. Hogy
„ tudni-illik a' Papok ſebeit a' tud-
„ ná egyedül, a' ki meg-forrazthat-
„ ná. És ſem az új kereſztényeket a'
„ Luſitániai béliek előtt, ſe viſzont
„ ezeket amazok előtt ne gyaláz-
„ nák, hanẽ inkább mind a' két réſzt,
„ mind a' két félnél dicsírnék, hogy
„ egy más követésére a' jóban fel-
„ gerjednének. Soha akár a' Deſz-
„ pot, avagy a' Király hivattatná-
„ is őket, annak a' Papnak ſza-
„ badsága nélkűl, a' ki abban a'
„ tartományban elől-járó, el ne-
„ mennének, hanem meg emlékez-
„ vén az engedelmeſségről, az e-
„ géſz dolgot bíznák az elől-járó-
„ ra. Fő-képpen pedig arra vigyáz-
„ nának, a' mennyire ki-telhetnék,
„ hogy mindenektől kedveltetné-
„ nek: Mert ſemmi inkább az em-
„ berek elméjét minden felé nem
„ hajtogattya, mint a' ſzeretett.
„ Minekokáért *(a) az Adám kötelecskéivel vonſzanák magokhoz az emlereket, (a' ſzeretetnek köteleivel)* „ és egy átallyában (valamíg ta-
„ nácsát nem vennék a' Komori-
„ nomi tartomány elől-járójá-
„ nak) ſenkit meg ne büntetné-
„ nek. „ Ezek a' parancſolatok nyilván meg mútattyák, nem cſak miſodás társakot kívánna Szent Xavier, hanem maga mivóltát-is egyſzer'smind: mert mint jó meſter maga cſelekedetiből, mint írott könyvből, ſzedte ezeket az hagyományokot.

(a) *Oſeæ* 11. *v.* 4.

XIV. RÉSZ.

Goába viſzſza térvén rendbe ſzedi az Indiai dolgokat.

EZeket a' parancſolatokot ki adván, és Pármai Kriminális Antalt, ki-is leg-első ſzenvedett Mártiromságot a' JESUS Társaságából Indiában, a' Komorinomi tartomány elöl-járójává tévén: Kriſtus Urunk ſzületése után ezer ŏt ſzáz negyven nyólczadikban Böjt elő havának fottán Kotzinumba ére. Itten időt vévén magának, leveleket íra Luſitániába, és Romába, a' mellyekben nap-keletnek mivelésére nem csak ſzámos társakot híva, hanem magát-is Roderikus Simont a' Konimbrikai *Seminariomnak* gondviſelőjét. A' Luſitániai Királyt-is Királyi méltóságához kapcſolt kŏteleſségéről meg-emlékeztette, hogy az Indiai erőſségekben-való Luſitániai vitézeknek akár micſoda renden lévő ſzerzetes predikátorokot küldene. És a' tartományok tiſztártóinak, várak kapitányinak, és gond-viſelőknek keménnyen parancſolná-meg, hogy tellyes tehetséggel ſegitenék a' ſzent hitnek terjeſztését, és kiváltképpen az új kereſztényeket védelmeznék, és gyámolitanák. Mert ennél nem vólna jobb út, és mód a' kereſztényſségnek terjedésére. Kérte egyetemben ŏtet, hogy kŏnyŏrülvén földiin, a' Luſitániai, és Indiai árvák nevelésére bizonyos hellyekben házakot rakatna, és eſztendőnként follyó fizetéſt rendelne ezek tartására.

Ez-után Kotzinumból minekutánna meg-indúlt vólna, Krángánorba jŏtt: a' Luſitániaiak mező váraſa ez, Kotzinomtól eſik két magyar mért földnire, és három negyedre az az tizen ŏt ezer lépésnire. Krángánorból Goába érkezet Böjt másnak elein. Feleſen valának az időtt a' Társaságból a' Goai *Collegiomban*: Pater Pál gondviſelőjők, P. Peres Ferencz Meſterek a' Semináriombéli ifiaknak: Pater Láncellótti Miklos Rektora a' Társaság-bélieknek mind a' kik Luſitániából jŏttek, mind a' kik Indiába bé-véttettek vólt. Ezek jobb réſzint mivel csak név ſzerént ismérték Sz. Xaviert, már régtől fogváſt ſzeméllye ſzerént kívánnyák vala látni ŏtet. Szent Ferencz tehát idegen földekről meg-térvén, mind a' régi, mind az új társaitól ki-mondhatatlan ízeretettel, és ŏrŏmmel fogadtatván, mint kŏzŏnséges atya, Turrián Kozmusnak időkori világoſságot, és ŭdvŏſséget hozott. Ez Amboin ſzigetében (a' mint fellyebb megjegyzém) csudálkozván Szent Fe-

rencz

rencz ſzentségén, társaságába kéredzett vala. Innen Goába jövén, bé-vette vala magát a' *Collegyiomba*, hogy a' lelki gyakorlatoſságok, elmélkedéſek által, az Iſten iránta-való akarattyát meg-értvén végezne életének módgyáról. A' lelki foglalatoſságok után felette nehéz gondoktól midőn hányattatnék elméje; hirtelen Szent Ferencz ſzemélyének mint ſzerencsés cſillagnak látásából elméjének cſendeſségét meg nyervén, azonnal magát a' Társaságban Iſtennek fel-ſzentelte. Már a' *Seminárіomban* bőv gyümőlcs termett vala. Mert a' Komorinomi hegy tájékán fáradozó tolmácſokon, és Papokon kivül, a' kik innen hívattattak oda, éppen feleſen ki-küldettek vala a' vidék falukba, már jó koros tanitványok, a' kik ſzámos pogányokot hoznak vala Goába, a' ſzent kereſztségre. Örvendezvén Sz. Xavier ezeken a' dolgokon, méltónak itilte, hogy ezeket a' *Seminárіom*-béli nagy haſznra léendő ifiakot, mentől jobban lehetne, neveltetné.

Ezek közőtt tapaſztalván, hogy a' Viczé-Király Caſtro János a' gonoſz akarók nyelve miatt el-idegenedvén, nem annyira kedvezne a' társaságnak, el-végezé, hogy hozzá menne mentől hamarább, és meg kérelné. De nehéz ki-magyarázni a' közben eſett gátoló dolgot, a' melly az elmélkedésben-való égő buzgoságát meg-bizonyitotta. Indiai András a' Goai Collegiomban tanitvány vala, és egyſzer'smind Sz. Ferencznek útazó társa. Ennek, minekelőtte ſzokáſa ſzerént dél-után-való elmélkedéséhez kezdene, meg-parancſolta hogy mihelyt kettőt űtne az óra, őtet gyorſon meg-intené; mert néki ſzükséges képpen az Indiai Vicze-Királyhoz nehéz dolog végbe vitele kedvéért kelletnék menni. Parancſolattyát utolsó perczentésben bétőltötte András, és hozzá menvén a' ſzobába, láttya, hogy meggyúladott arczúlattal, fel-nyitott ſzemekkel, érzékenségitől el-ragattatva űl egy ſzéken: azt itilted vólna, hogy hallomását, 's ſzeme fényét el-veſztette. Tehát Indiai András, mivel haſzontalan ſerkengetné ſzóval, nagy kőhentéſekkel, láb koppogatáſſal, és az ajtónak zoppogásával, illetéſſel fel-ebreſzti. Ez alatt azomban már a' négyet elűtőtte vala a' nagy óra. Azért erről-is meg-intetvén Szent Xavier, azonnal a' Vicze-Király udvarába meg-indúl. Továbbá, ugyan a' lélekben-való el-ragadtatás, és elméjének gyúladáſa el-ragadtatott elméjét más felé vezérli vala. Minekokáért a' váraſon imit, amot járván az egéſz napot elmélkedésben el-töltőtte, és már bé-alkonyodott vala, midőn társától meg intetvén magához tért, és éſzre vette végtére, hogy nem jár el-rendelt úttyán. Azért társához fordúlván más nap úgy mond mennyűnk a'

Vicze-Királyhoz; mert ezt a' napot az Úr Isten magának választotta. Más nap tehát a' Vicze-Királyhoz megyen, és a' társasághoz békélteti.

XV. RÉSZ.

Két Lusitániai Embert a' fertelmes életről becsületes életre térit.

MEg-értvén azomban, hogy régi jó barátttya szolgálói szerelmétől égvén eszelőskődnék, ebéd tájban kész akartva hozzá megyen, és már terite tt asztalához ülő félben talalván, maga magát kénálni kezdé, hogy megmaraszta ebédgyéhez. Képezi vala a' gazda, hogy nyilván alkalmatlan vendég léend Szent Xavier. De mindazáltal meg nem mervén tagadni e'-béli kérelmét, nyájason fogadgya ötet szines szalapásokkal, arczúlattyának vídám testékével, elméje fel-haborodását fedezvén. Fel-tétetvén a' fogások asztalhoz ülnek. Szép termetű csínos szolgálok, kik-is a' gazda ágyasi valának, inasok, pohárnakok gyanánt szolgálnak az asztal felett. Pirúlni kezdett vala orczája az Úrnak, hogy ezeken kivűl csak egy inas sem vólna házánál: és a' szolgálóknak illy nagy csordája gyanót ejthetne akár kinél-is az ő zabolátlan fertelmességéről. Mivel tehát Szent Xavier mást egyebet színelvén, egy szót sem ejtet vólna asztal felett ezen dologról; az ebéd után következendő pirongatástól, mint nyilván-való gonoságban talált, kezde rebegni a' gazda. De Szent Ferencz meg hálálván a' jó tartást, mind néki, mind a' szolgálóknak sok jót kivánván el-megyen. Hathatósb vólt baráttyának meg jobbitására az halgatás a' dorgálásnál. Illy félelemtől megszabadúlván a' gazda, mivel illy nagy gyalázattyát (tudni-illik nyilván-való fajtalanságát) el-halgatta, ezután bizadalmasabban Szent Ferenczet látogatni, ön kénnyén maga házához ebédre kezdé híni. És ő kegyesen fo adván, és édesdeden üdvözölvén gyakran kérdezi vala, hogy hadta, 's mint vólnának oda haza az ő testvér húgai? és semmit egyebet hozzá nem vet vala, meg-elégedvén azzal, hogy alattomban szeget ütött a' fejébe. Nem-is vólt ez hasztalan. Kevés napok folyta-után a' Szent Pál Templomába jő a' gazda, ki-hivattya Szent Xaviert. Azonnal lábaihoz borúlvan: Imhol kész vagyok

gyok, úgy mond, Atyám, hogy valamit parancsolandasz, véghez vigyem. Bizonyára az a' te halgatásod olly nagy kiáltásokat forralt elmémben, hogy éjjel, és nappal hányattatván semmi-képpen meg nem nyughatik. Minekokáért igen kedvesen véendem, ha az én dolgaimot az Isten dicsőségére, 's lelkem üdvösségére intézed. Tehát Szent Ferencz jovaslásából tőredelmesen meg-gyónván vétkeit, és ágyasit ki-házasitván, becsülletes, és Istenes életre indúla Szent Ferencz tanácsa után okúlván.

De nem csak jó barátira, hanem másokra-is, a' kiknek üdvösségek már veszö félben vólt, terjesztette egész tehetségét. Egy Lusitániai tengeri vitéz szinte egészszen elveszett vala, a' ki üdvössége felöl kétségbe esvén, már tizen nyólcz esztendötöl fogvást meg nem gyónt vala: és már, hogy a' Mekánomi tenger szoros torkollattyához evezzen a' gállyán, tengerre ült vala, midön történetből meg-tudá ennek állapottyát Szent Ferencz. Tehát az ö üdvössége meg-szerzésétöl égvén azon hajóra sietve felülvén, mellé adá magát társúl az hajózásra. Ezután édesdeden nevezvén ötet, midön jádzanék, mellé úlvén, és mindenekben szolgálván néki, annyira magához édesiti ezt a' vitézt, hogy már ö-is Szent Ferencz után járni, és ötet kezdené tisztelni. Észre vévén, hogy már kész az út szándékának ki fejezésére, el kezdi ostromát. És a' katonáskodásnak minden felöl bokrozó veszedelmiröl kezdvén beszédét kérdi barátságoson; ha késze' az halálra, a' mellyet az emberi halandóság éppen el nem távoztathat, a' katona élet pedig mint egy csalogat mágahoz? Mennyi ideje, hogy a' szent gyónás által meg tisztogatta lelkét a' vétkek mocskából, és a' bűntetö Istent meg engesztelte? Ezekre a' vitéz nagyot foházkodván, felel: hogy már sok esztendöktöl fogvást szent gyónás nélkül a' bűnök undokságában hever. És más inkább, hogy se maga ennek az oka. Mert a' gállya megindúlása elött rá szánta vólt magát, hogy lelkének felette nagy terhét le-vesse; de gyónása után fel nem öldoztatott az Helly-tartótól: és már nincs-is reménység üdvösségéhez. Akkoron Szent Ferencz a' kétségbe esett lelkek fö orvosa: csudálkozom, úgy mond, a' Hellytartónak keménységén, ha te vitéz barátom valójában meg-gyóntál.

Ezután reménységre bátorittya ötet, igírvén, hogy kegyesen megfogja halgatni gyónását. És megintvén, hogy gyermekségétöl fogvást a' mennyire lehet, minden vétkeit eszébe juttatná, könyü, és alkalmatos módot ada eleibe ennek végbe vitelére. Reménységre gerjedvén a' vitéz, több napokig szorgalmatoson, és örömest lelke ismeretét meg-vi'zgálta. És már készen

ſzen vala, midőn az előttők-való várasnak alkalmatoſsága meg-állitá a' gályát. Tehát ſokan ki-ſzálván a' tengerről Szent Ferencz-is ki-mene a' vitézzel. A' ſzárazon külőnős hellyen halgatni kezdé gyónását. És ſziv-béli tőredelmeſségének valóságát a' sűrű foházkodáſok 's bőv könyhúllatáſok, mellyek gyónását félbe ſzaggattyák val, meg-bizonyitották. Végtére gyónását bé-fejezvén, és fel-óldozván őtet Szent Ferencz, egy mi-Atyánkot, és Üdvőzletet ada penitentziául, és magára vállalá, hogy ő eleget téend érette az Iſtennek. Azonnal ott hagyván a' vitézt, a' közelebb-való haraſztba el-rejté magát. Ottan meg-mezitelenitett hátát éles oſtorral kemén nyē kezdé ſzaggatni, és ſe hoſzſzát, ſe végét nem találllya vala a' vereségnek. Ez alatt a' katona el-végezvén hagyott imádságát nyomozván lelki Attyát az erdő karéjára érkezik: és az útéſek cſattogáſi ötet a' Szent Ferencz rejtekébe vezeték. A' ki mihelyt azt az irtóztató hegyes oſtort, és vérbe keveredett hátát meg-látá, el-hűle elsőbſzőr: azután könyvbe borúlván oda ſzalad, és Szent Xavier térdihez eſik, és Szent kél mind addig, valamíg ő meg nem ſzűnik az máſok bűneiért magát ſarczoltatni. Nem lett gyű mölcſtelen a' Szent Xavier cſelekedete. Ezen látatlan dolognak képe a' vitéznek már a' ſzent gyónás által lágyúlni kezdett ſzívét úgy annyira meg-hajtotta, hogy életének bűneiért ön kénnyén fel vállalt bűntetéſekkel ez után kivánt eleget tenni. Továbbá Szent Xavier, kivánságának kivánt végét érvén hajó-béli alkalmatoſsága adatván viſzſza hajóza Goába.

XVI. RÉSZ.

Külömb külömb Tartományokra el-intézvén társait, maga Japóniába-való menetelét el-rendeli.

EZek közőtt ſzép rendbe vévén a' Goai Collegyiom dolgait, mivel ez idő kerülte alatt új társai érkeztek Luſitániából, hol emelhetne a' társaságnak új lak hellyeket, fontolni kezdé. Azért Lancellótti Miklóſt Konlánom mező várasába, Cypriánus Alfonſt Meliáporába vagy-isa' Sz. Tamás várasába, Malákába Peres Ferenczet, Caſtro Alfonſt Moluk ſzigetébe, Conſalvi Menyhárdot Bazainomba, Belga Gáſpárt Armuſiába (hires nemes mező, váras ez

a'

a' Kazul tenger kebelének torkolattyában) el-küldé. Armuſiába ugyan az iſzonyatos iſtentelenségeknek ki-irtásara, mellyeket tenyéſzett ottan a' babonáskodásnak minden felől egybe gyűlt ſepreléke, maga akar vala menni Szent Xávier. De a' Japóniai út meg-változtatta régi tanácsát, és arra birta őtet, hogy magához éppen haſonló mint jeles virtusu, és ſzentségű férſit Belgát maga hellyet oda küldené. Szokáſa vólt Szent Xaviernek, hogy ſenkit egy könnyen ollyan tartományra nekűldene, a' hol elsőbſzőr maga nem lett vólna. Mert meg-kémlélte maga elsőbſzőr a' tartományokot, hogy az oda küldendő ſzemélyeknek az hellységekhez illő parancſolatokot adhatna, és egyetemben, hogy Ura lenne ſzavainak, a' mellyekel le-kötelezte vala magát a' Luſitániai Király előtt, hogy tellyes tehetsége ſzerént terjeſzteni fogja az igaz hitet. El-küldvén pedig a Papokot mindenfelé a' Szent Evangyeliomnak hirdetésére, mindenik mellé társat ád vala a Társaságból: és a külőnős hagyomanyokon kivűl közönséges parancſolatokot ſzab vala, a' mellyek közőtt ezek fővebbek: hogy mindenek felett magokra vigyáznának, és ſemmit az Iſten buzgó tiſzteleténél, magok üdvőſségénél, és a' tökéletesſégben-való előmeneteleknél nagyobbra ne becsűlnének. Ha ezekkel a' jóságokkal fel-leſznek ékeſitve, nem csak bizadalmaſon, és könnyen máſok lelki üdvőſségit kereſendik, hanem egyſzer'smind minden meg-vetett, alacſon dolgokra (a' mellyeken kivűl a' kereſztényi dolgok elő nem lábalhatnak) vígan, és őrőmeſt le-fognak bocsátkozni.

E' képpen az Úr vadonnan új ſzőllőjének mivelésére csak nem egéſz nap-keletre el-bocsátván társait, maga nagyobb dolgokot kezde forralni elméjében. Ezeknek a' napoknak forgáſa alatt Anger Jápon, a' kit előre Goába küldőtt vala, már elegendő képpen megtanittatván az igaz hit ágazatira, meg-kereſzteltetett a' Püſpöktől két ſzolgáival egyetemben, és a' *Collegyiomtól* vévén nevét ſzent hitű Pálnak neveztetett. Ennyire becsűllőtte ez az hálá-adó férſi még a' hellyet-is, a' melly jót közlőtt vélle. Ettől meg-tutta Szent Xavier, a' mint az ottan meg-fordúlt Luſitániai kalmárok-is beſzéllették; hogy Japoniának (Goától meſzſzebb eſik hat ſzáz ötven magyar mért földnél az a' tartomány) ſzámos ſzigeti népekkel tellyeſek, és indúlat-béli jósággal ékeſek. Továbbá, hogy a' Japonok a' terméſzet, 's e' felett-való dolgok tudományát kívánva kívánnák. Mihelt ezeket meg-érté Szent Xavier, és Pálban, 's az ő Japóniai ſzolgáiban látta példáját a' Japóniabéliek ſzép hajlandóságának; olly égő kívánsága gerjedet ezen hajlandó

landó nemzetségnek oktatására, hogy minden kéſedelem kivül oda mentét el-rendelné. Elsőbſzőr-is tehát a' mellette lévő Japonokot, hogy tolmácſi lehetnének, Déák, és Luſitániai nyelvekre meg tanittattya. Ezután egy nyárt, és telet az házi gondok között el-töltvén a' Komorinomi, és Haláſz tartományin lakó kereſztények nyáját, mint jó, és ſzorgalmatos páſztor meg látogatta. Meg-érti itten, hogy Henricus, társai közül egyik, nehéz ſzabáſun vagyon Trávánkorisban, mivel gyümölcſtelennek láczatnék ezekkel az új kereſztényekkel-való munkálkodása, a' kik tudni illik idéztetvén az új Királytól a' kereſztény névnek eskütt ellenségétől, az Iſtenkék babonáira viſzſza hajlanának. Minekokáért Szent Xavier atyai kegyeſséggel levele által vigaſztalván Henricuſt, vagy-is Imrét, jó reménységre ſerkentette, irván, hogy vélekedéſe felett bővebb haſznat hajtana. Mert ha egyebet ſemmit nem tenne-is, bőviségés vólna csak az-is, hogy az idő előtt e' világból ki múló 's őrökké el-veſzendő ſzámtalan cſecſemők, és kisdedek meg kereſzteltetvén ő általa, Iſten ſzine látására jutnának: mert bátor a' korosok közül keveſſen nyernék-el az őrök bóldogságot, bizonyos azok üdvősége, a' kik hamarább el-hadgyák ez árnyék életet, hogy ſe a' kereſztségben vet lelki tiſztaságot. Annakokáért tavoztatná, ne hogy ez incſelkedő ördög meſterkedéſe más tartományra vezetné, a' hol keveſſebb lelki gyümölcsöt ſzedne.

És Szent Ferencz nem csak maga az Úr ſzőllőjében fáradhattatlan munkálkodó társait vigaſztalta, hanem egyſzer'smind levele által Szent Ignátzot-is kérte, hogy atyai levelével fáradságokot enyhitené, tartván attól, ne hogy buzgoságok a' ſzüntelen való inségektől terheltetvén meg-hülne. Azért ezen orſzágban izzadó Henriqves Imrét jeles elkölcsű, és ſzép példáju férfiat, egy némelly levelében felette igen ajánlotta Szent Ignátznak, hogy ötet ne terheltetnék irásával vigaſztalni. a' Komorinomi dolgokot rendbe vévén megtért Goába, hogy a' Japóniai úthoz készülheſſen. Tehát hamarjában, hogy némelly Moluki dolgok iránt végezhetne a' Fő vezérrel, ki-is akkoron a' Kámbájánomi hadakot vezérli vala, Kámbája orſzágba ſietett. Ezen út alkalmatoſságával bé-tért Bazainomba. A' Luſitánia-béliek váraſa ez: csak nem egy mértékű meſzére Goa, és az Indus vize között eſik. Innen Kámbájába érvén, kegyeſen fogadtaték a' Vicze-Királytól, és a' dolgokot ſzerencséſen el-végezvén viſzſza téré Goába. Itten Gome Antalt a' Collegyiom Elől-járójává, Kámertes Pált maga Helly-tartójává rendelvén a' Japóniai utra ſerénnyen el-kéſzüle.

A'

A' hol ki-terjedet a' hire, hogy Szent Ferencz Japóniába fog evezni, azonnal némelly jó baráti hozzá mentek, és el-akarván őtet ijeſzteni e' veſzélyel határos tanácſtól, ennek az hoſzſzas, és ismméretlen hajózásnak nagy, és ſzámtalan (ugyan-is a' világnak végső határira kelletik vala evezni) eleibe terjeſztik. Hogy Japónia Goától ezer, három ſzáz Luſitániai mért földnél meſzſzebb vólna, és erre az Orſzágra csak a' minapában nyitatván az út, a' tengerbe merült kő ſzirtek, és egybe torlott fövénynek el-kerülésére még éppen isméretlen. Ezek felett elé beſzéllik ennek a' tengernek ſzél veſzes fergetegit, és irtóztató háborgáſit, a' mellyekhez képeſt a' más tengerek fel-forráſa merő játék. Bizonyára kivált őſzi időben egy képtelen ſzél (Tyfónak nevezik a' Lakóſok) olly zúgáſſal, és dühűſséggel hánnya ezt a' tengert, hogy a' ki ſzemével nem látta, ehez haſonlót elméjével nem képezhet. Mert ugyan is akár minémű nagyok, és erőſſek legyenek az hajók az egymásra döllöngő véghetetlen haboktól fel, 's alá hányattatván, a' kötéſek meg tágúlván egybe omlanak, és el ſzaggattatnak, ſemmi meſterséggel, ſe orrát, ſe farát az hajónak illy nagy erő ellen meg nem erőſſíthetvén. Ezek felett egybe romolván az árbocz-fák, el ragadtatván a kormányok, és hadi eſzközök, utolsó veſzedelemre vettetnek az hajók: és gyakrabban felette forván a' tenger, vagy el-merülnek az örvényekben, vagy a' kőſzálakhoz csapattatván nyomorúltúl el-veſznek. Olly rettenetes pedig ez a' ſzél, vagy-is inkább *fúria*, hogy a' legokoſſabb, és méréſzebb Hajós meſterek, és hajóſok-is a' Japóniai útnak nem kevésb munkával, mint félelemmel indúlnak, minden meſterséget, és okoſságot fel-forgatván e' tenger ereje.

Ezen kivűl felette ſok hellyen, garmadába torlatott, és éppen veſzedelmeſen, a' fövény; holott az hajók, akár az isméretlen hellyek, akár pedig a' tenger hanykódáſa miatt bizonyos veſzéllyel meg-sűllyednek. Azt-is ezekhez veték jó baráti, hogy leg-kegyetlenb tolvajok leſeskednek ezeken a' tengereken. Mert nem csak a' Malákai hajlásában a' Luſitániaiak eskűtt ellenségi az Aczénuſok nyargallyák a' tengert; hanem még a' Sinai tengeren-is ſzámos tolvajkodó gállyák ſzéllyel járnak: mellyek bizonyos rabságba ejtik az evezőket. Ugyan ottan más több a' Sinai fő tiſztektől azon tolvajok idézésére rendeltetett fegyveres gállyák elö-kerűlnek, a' mellyek ſzintén úgy, mint a tengeri tolvajok, bánnak a' jövevények hajójival: hogy kételkedhetel, ha veſzedelmes e' a' tolvajok vagy a' tolvajokot űldözők kezébe akadni. Egy átallyában nagy ſzerencſe, ha minden harmadik ha-

jó ezek kőzt ment lehet. Ezeket, 's ezekhez más tőbb bizonyára nem ok nélkűl való ſzerencséltetéſeket elé beſzélvén, mind nagyobb mértékkel (a' mint ſzokot lenni) terjeſztik vala eleibe leg hivebb baráti nagy okoſságu, és ezen hellyek allapottyát tudó emberek. De az Iſteni gondviſelésben hellyheztetett és az halált meg-vető Szent Xavier nagy elméje ezekre a' le-rajſzolt veſzedelmekre meg-nem hanyatlék. Minekokáért ezek kőnyvezvén felette igen kezdették kérni, hogy élete, feje veſzteségével ne kívánkoznék azon orſzágokra, mellyeket a' terméſzet az emberek ſzemei elől annyira el rejtett. Már valahára vetné végét a' ſok inségeknek, mellyek egyben vannak lánczolva a' távol vetett nemzetségek meg-téritésével, és kedvezne magának vagy a' kőzőnséges jónak.

De Szent Ferencz minekutánna az ő hivségeket, és jó akarattyokot meg-kőſzőnte vólna: azt felelte, hogy ő az Iſten vezérléſe alatt, és társaságában, mind ezektől ſemmit ſe tart. Hanem ha azt vélnék, hogy a' hová ők kűlső áruk kedvéért el-mentek, oda ő az Iſten dicsőségéért, és a' lelkek üdvőſségéért el nem merne evezni. „ Én pedig (úgy mond) olly „ bizonyos jeleit látom, és zállagit „ tartom az Iſteni gondviſelésnek, „ hogy véteknek tartanám, félni „ a' nyilván-való veſzedelemtől. „ Mert Iſten jóvóltából a' véghetetlen tengeren által hágván, „ és a' *jo remény ég* hegyét meg-kerűlvén Indiába más világra ſzerencséſen el-jőttem. A' Trávánkoriak dűhőſségétől, a' Bogadok „ cſeleitől, a' tengeri tolva ok leſeskedéſitől meg-menekedtem. Malákát az arannyas fél ſzigetben, „ 's cſak nem a' világ végin fekűvő Molukot egybe jártam. „ Maurika tartományának gyilkoskodó fene nemzetéhez minden bántódás kivűl el mentem, „ oktattam, és meg-ſzeliditettem „ eztet. Tapaſztalván az Iſteni „ gondviſelésnek illy nyilván való bizonyságit, és pecsétit, vélhetitek-e' ti azt, hogy én vagy „ nem bátorkodhatom az Iſten védelmében, vagy az ő dicsőségének terjeſztésében, a' mellyre „ egyedűl magamot ſzenteltem, „ meg-ſzűnhetem? bizonyára hivatalomot ſemmi okra-való nézt „ el-nem fogom mellőzni. Akár „ hol legyek, meg-emlékezendem „ arról, hogy én e' világon, mint „ játék nézó hellyen az Iſten, és „ az ő ſzentei előtt forgok. Es „ midőn a' tengeren által kelnék, „ nem cſak Indiára, 's ennek ſzomſzéd orſzágira, hanem egéſz nap „ keletre intézem vala a' Sz. Evangyeliomot virraſztani. Szégyenlé, „ igazán mondom, ſzigyenlé, hogy „ még a' Kriſtus hitét azon tartományokba nem vittem, a' honnan már régen a' kalmárok múlandó árukot hoztak. Minekokáért

„ káért Iſten után valahára utat „ nyittok az Evangyeliomnak a- „ zon tartományokra, mellyeket „ a' terméſzet olly meſzſze vetett „ mi tőllünk. E' munkában ki-ad- „ ni lelkemet (ha a' ſzükségúgy „ hozza) nem csak ſzép, hanem „ egyſzer'smind bóldog halálnak „ tartom. „ Akkor bizonyára hív baráti tántorodhatatlan álhatatoſságától meg-győzettetvén, 's egyetemben nagy elméjének bátorságát csudálván, kérelmeket féibe ſzakaſzták, és ſzerencsés útat kívánván néki, mivel illy sűrű ſzerencséltetéſekre vala vetendő magát, nem kevés ſzorgoskodáſſal bocsáták-el őtet.

XVII. RÉSZ.

Malákában ſok emlékezetre méltó dólgokat mivel.

GOából el-indúlván Szent Xavier Kámertes Pálnak maga Helly-tartójának, ki az előtt a' Goai *Collegyiom* Rektora vólt, levélbe foglalt ſzép parancſolatokot hagyott. Fő vala ezek közőtt, hogy ſzeme előtt bővebben forogván a' kereſztényi alázatoſság, hogy ſem a' véle közlőtt hatalom, az alatta valókra atyai gondot viſelne: őket minden alkalmatlanságokban, és inségekben ſzorgalmatoſon, és tiſzta ſzívből ſegitené: és mindenekről, valamik a' Társaságot, és e'-bélieket illetik, hozzá Japóniába egyſzer eſztendő által írna. Ezután társait, a' kik egy ſzível lélekkel, hogy vélle együtt Japóniába mehetnének, kérik vala, meg-vigaſztalta, reménységet adván nékik, hogy maga után fogja őket híni, csak útat nyit haſſon: az alatt pedig elméjében, ſzivében magával hordozza. Mindeneket tehát rendbe vévén, és az indúlásra el-kéſzűlvén, ſzent hitű Jápon Pállal egyetemben, Turriáni Kosmuſſal, Virgyinánd Jánoſſal, és más kevés társakkal el-ment Goából Szent Győrgy Havában, Kriſtus Urunk ſzűletéſe után ezer őt ſzáz negyven nyólczadikban. Viſzi vala Szent Ferenczet egy nagy hegyes orrú hajó, a' mellynek Norónia Jakab vala kapitánya. Ezt tehát, és az hajóſokot ſzokott kegyeſségével magához kezdé édeſiteni, útat irtogatván az ő lelki ismeretek meg-gyógyitására. Minekokáért az ostáblán-való ravátolyocskákkal játſzodozók mellé űlni, a' ſzemérmeskedőkőt a' játékra unſzolni, és a' játék közbe tréfás, és ízes beſzédeket hintegetni. Továbbá Norónia, minthogy őtet még barátságoſon nem ismérte, bátor nyájaſságáért kedvelte, mindazáltal ſzentsége hirét kiſſebiti vala.

Mert a' Szent Ferencz barátival beſzélgetvén, azt mondgya vala gyakorta, hogy Szent Ferencz máſokhoz haſonló egy ember, 's nem olly ſzent, a' mint az hir hinti.

De cſak hamar az el-titkolt *Virtus* fénye fel-tetſzett. Az édes viz kért kénſzerittetvén az hajót a' ſzárazra ki-kötni, Szent Xavier kiſzállia máſokkal együtt, és midőn ezek hordójokot töltögetnék, és kivánságoknak, mellyel kívánnyák vala (a' mint ſzokot lenni) a' földet, egy keveſsé eleget teſznek: ő egy puſzta, és magános hellyre, hogy bizonyság kivül az Iſtent imádhatná, el-voná magát. Már az hajó, bé költözvén a' viz merők, indúló félben vala, midőn éſzre vette Norónia, hogy nincſen ott Szent Xavier. Sietséggel tehát küld bizonyos embereket, a' kik hamarjában viſzſza hijják őtet az hajóba. Ezek ſzemmel, ſzóval ſokáig haſzontalan kereſvén, végtére egy külőnös hellyen fel-találák el-ragadtatott elmével könyörögve. Híre menvén ennek a' dolognak az hajóſok között, olly cſudálkozáſra birá Noróniát máſokkal egyetemben, hogy Szent Ferencznek a nyájaſsággal ſzépen egybe kapcſolt jeles ſzentségét tiſztelné: becsüllésére téritvén eddig kiſſebbittő nyelvét. Leg-haſznoſabb vólt ez a' dolog az ő elméjek veſzetségének orvoslására, és a' vétkeknek ki gyomlálására. Továbbá Szent Ferencz ez út alkalmatoſságával Kotzinumba ére: majd a' Pater Franciſcanuſokhoz ſzokáſa ſzerént bé-térvén, kegyeſen fogadták. Itten hozzá mennek a' Váras nagygyai kérvén, hogy egynéhányat a' Társaságból a' kisdedek, és az egéſz váras oktatására küldene hozzájok, az alkalmatos lakáſt, és ehez tartozandó ſzükséges dolgokot reájok bízná. Illy igaz kérelmeket nem akarván meg vetni Szent Xavier, az egéſz dolgot a' Püſpők Helly tartójának Conſalvus Péternek ajánlá, maga minden tehetségével Japóniába ſietvén. Innen hatvan egynéhány napok forgáſa alatt ſzerencséſen hajózván Pünkösd havának harmincz egyedik napján Malákába jut, és Társainak nagy örömére meg ſzáll nálok.

Ez idő folyáſa alatt a' JÉSUS Táſasága-béli Caſtus Alfons (ez a' Molúki Saraczénuſoktól a' Kriſtus hitéért meg-ölettetett) nagy pompával új misét mondot, az új kereſztények nem kevés örömére, a' kik ſzeme fényét a' czerimoniáknak újsága el-ragadta vala. Ekeſitette ennek a' Szent Misének pompaját Szent Xavier predikácziója. Ugyan az időtt a' Malákai Hely-tartót Szent Ferencz régi baráttyát, nehéz és veſzedelmes hideg rázza vala, teſte finlődését elméjének nyavallyája öregbiti vala. Tehát mihelyt e' meg-hallotta Szent Xavier el-érkezését, a' nyavallyának súlya miatt (a' mint ſzokott történni)

ni) igen fel-indúlván, kóntósit kéri, hogy kedves baráttyának üdvözlésére meheſſen. De midón ſalváriát fel-akarja vonni, el-ájúlván cſelédei kezeire hajlik. Meg-értvén Szent Ferencz eztet, ſietve hozzá megyen. De eſzelósködve talállya. Minekokáért jó baráttyaért fogadáſt teſzen, hogy egynéhány Szent Misét ſzolgáland. Tetſzett az Iſtennek ez a' fogadás: azonnal az Helly-tartó eſzire tér, meg-gyónik, és ſzép cſendeſséggel ki-múlik e' világból.

Haſonló haſznokot tett a' Malába-bélieknek, míg a' Japóniai útra alkalmatoſságot várt. Mert ſok meg-veſztet embereket, 's kivált ágyaskodó fertelmeſségbe merültéket kivált a' pokol-béli sátánnak torkából: vólt ezek között egy kalmár (egyről emlékezetet tévén itíletet lehet tenni a' többiről) a' ki név ſzerént ugyan hét ſzolgálót, de valójában annyi ágyas kurvát tartott házánál. Mihelt ezt meg tudta Szent Xavier, e-halgatta elsőbſzőr alkalmatos időt várván: azután némelly innepen erre a' meg-veſzett emberre akadván (Kriſtus példája-ként, ki-is a' Zackeus Publikanus vacſorájához ón-kényén magát ajánlotta) nyájaſon mondgya, hogy ha alkalmatlan nem lenne, nála akarna ebédelni. E' bizonyára félytvén ſzolgálóit, elsőbſzőr fel-forra elméjében, és cſavargani kezde, de végtére a' ſzégyentől őſztönőztetvén, ne hogy kéſz-kételen illyetén férſit láttatnék bé-fogadni rá adá magát. Tehát tettetős emberségét atczúlattyával, nyelvével ſzinelvén, az ebédlő házba vezeti Szent Xaviert. Fel rakják az étkeket: le-űlnek, és a' ſzép ſzolgálok ſzolgálnak. Piroldagal vala a' gazda, hogy egy ſzolgája ſem lévén, ennyi ſzolgáló forogna aſztala körül: midón ezt éſzre vette Szent Ferencz, a' mint éles elmével, és ſzép okoſsággal bir vala, hogy ſzemérmeskedő gazdáját e' félelemtől meg-ſzabaditaná, el-ſzánt ſzándékát mélyebben el-rejté. Mindgyáráſt azért, mintha mindent hellyesnek itílne, az eledeleket dicsírni, az izeſen borſoló ſzolgálókot nyájaſon megſzóllitani, neveket, hazájokot tudakozván, és már melly régen lettek kereſztényekké, kérdezni kezdé.

A' kalmár, vendégének ő ſzinte egyűgyűségét, és nyájaſságát arra kezdvén magában magyarázni, hogy ſemmit ő felőlle, és ſzolga férjeken kivűl való cſinos ſzolgálóiról, nem gyanakodnék, meg-pihent egy kevéſé; azután, mivel cſak egy ſzót ſem ejtet azon nap erről a' dologról, már a' feddéſtől nem tartván, önkénnyén Szent Xaviert elhitta vacſorájához gyakorta. És Szent Ferencz mindenkor meſterségét úgy intézte, hogy mind addig el-temetné halgatáſſal a' dolgot, míglen barátságába éppen bé-avatván magát, és hajlandóságát ki-ta-

nól-

nólván meg-tudná, mellyik ágyasát ſzeretné kiváltképpen. Végtére midőn látta, hogy eddig el-rejtett tanácſa már kivánt gyümölcsöt teremhet, nyájaſon ſzokáſa ſzerént: hát már mire való (úgy mond) ennyi ſzolgáló, holott egy ſzolga ſints? ha tanácſomra figyelmeſzſz, egyet, vagy kettőt el-bocsátaſzſz ezek közül. Minekutánna ő Szent Ferencz tanácsát követvén egyet el-bocsátott vólna, más nap vacſorához ültettetvén Szent Xavier, dicſirvén cſelekedetét, könnyen rá vette őtet a' máſodikának-is el ereſztésére. Meg nem ſzűnik vala ezek alatt minden úton módon, alattomban oſtromolni az ő gyönnyűſégit, hogy a' ſzeretetet megtántoritván, a' gonoſságnak várát könyebben meg-vehetné. Egy-néhány napok el-follyáſa-után aſztal felett az harmadikon, és negyediken-is ki-ád. Igy apránként mind az héten ki-adata. Végezetre magát-is a' kalmárt bűneinek tőredelmes gyonására vezeté Iſten után; azokot a' ſzolgálókot pedig becsületeſen férhez adatá, hogy a' nyavallyának okát-is örökösön ki-veſztené.

Haſonló okoſsággal él-vala a' ſzabad nyelvű emberekkel mind a' Városban, mind pedig az hajóban. Ha némellykor valaki vagy ſzemtelen, vagy gyalázatos ſzavakot böffentett, nem hirtelenkedett, hanem el-fedezvén neheztelését, időt, 's alkalmatoſságot kereſett a' pirongatásra: ne hogy (a' mint közönségeſen ſzokot esni) a' felháborodott elmét inkább meg-ſe beſſitené a' ſeddés, hogy ſe meggyógyitaná. Azért cſudalátos orvoſa lévén a' vétkeknek, hogy meg-orvoſolhatná le-cſendeſedett elméjeket, elsőbſzőr barátſagokba ſzinli vala magát; azután félre viſzi vala, és minden tanó kivűl nyájaſon azt mondgya vala, hogy felette igen cſudálná, hogy illyen ſzók ki-eſtek ſzájából. Eképpen azt nyeri vala, hogy a' kik vétettek, vétkeket meg-ismérnék, és meg-jobbítanák.

XVIII.

XVIII. RÉSZ.

Egy tolvajkodó hajóra ülvén, az Hajós Meſter, és ördögök akarattya ellen Japóniába ér.

MIdőn Malákában a' Kereſztényi ſzeretet cſelekedetiben főképpen foglalatoskodik, elé kerűle végtére a' Japóniai útra ſzabott nap. Tehát akár azért, hogy Luſitániai hajót nem találna, vagy-is inkább, hogy azon új Kereſztény Japonok üdvőſségére gondot viſelne, a' kik vélle valának, életét egy pogány tolvajra (ańyira bátorságosnak vél vala lenni mindeneket az Iſtent keresőknek) merte bízni. Mert tart vala ne hogy úti társai még nevedékeny új kereſztények lévén, megbotránkoznának a' Luſitániaiakban, ha' észre vennék, hogy a' kereſztények némelly dolgokban nagyon vétkeznek. Minekokáért egy Sinai pogányra akadván, a' ki nem ok nélkűl viſelte a' tolvaj vezeték nevet, meg-ſzegődék vélle, hogy Sina biradalmát el-mellőzvén igyenesen őtet társaival együtt Japóniába által vinné. Tehát mind a' két részről bátorság kedvéért zállagokot minekutánna adtak vólna: inkább az Iſteni ſegedelemben bízván, hogy ſe ennek a' vad paraſzt pogánynak hitében, hajójára (Junkusnak nevezik ők) üle. Meg-indúlt Malákából Szent Iván havában kereſztelő Szent János napján. Hajozáſa ugyan alkalmas, és ſzerencsés vólt, de az hajós Meſtere túnya, és hitetlen. Mert az (a' mint a' pogány kevésre becsülli az hit' fogadáſt) hirtelen megváltoztatván ſzándékát, és Japónia felé nem akarván evezni, minden igaz ok nélkűl idő vontatás kedvéért meg-áll vala minden elé kerülő ſzigetben.

Annakokáért Szent Ferencz, ſzorgoskodván maga úttyáról, mivel látná, hogy ő kéſz-akartva az alkalmatos időt, meg-álitván hajóját, veſztegetné, felette kezde tartani, ne hogy az el-follyo nyár kénſzeritené őket telelésre valamelly Sinai parton. Azért az hajós meſterrel perleni, a' zállagokot eſzébe juttatni, egy ſzóval kérni, könyőrgeni kezde, hogy a' Luſitániai-bélieknél le-kőtött hitének ura lenne. Mivel ezzel ſemmit nem haſználhata, mély fájdalom sértegeti vala elméjét, de mindazáltal el-titkolya vala, az egéſz dolgot az Iſten rendelésére, a' melly mindenkor kedvezett néki, hagyván. Továbbá képtelenben érdekli vala az ő ſzivét az hajós Meſter, és gályáiok Iſtentelen babonája,

hogy ſem hitetlensége. Azon hajón vitetik vala egy bálvány, a' mellynek átkozott ocsmány áldozatokot teſznek vala, haſzontalan ellenzvén Szent Xavier. Gyakorta ſors hányáſſal tanácſot kérnek vala az ördögtől, ha kedvezö ſzelek fognának-e' fúni, ha Japóniának mennének? Igaz haragja forr vala ezekért Sz. Ferencznek, és nehezen ſzenvedi vala, hogy ezek a' pogányok azt vélnék, hogy az ő Iſtenért fel-válalt úttya az ördög jövendölésétől és akarattyatól függene. Mindazáltal Iſten jóvoltához ragazkodván tellyeſséggel meg-veti vala az ördög ügyekezetit. Tehát a' Mindenható Iſtennek akarattya ſzerént a' vitorlák Japóniának ereſztetének. Ez útban emlékezetre két méltó dolog történt: Sinai Emmánuel a' Szent Ferencz úti társa az hajónak kemény hányattatáſa miatt hirtelen az hajó fenekére, az hová minden undokság folly, nyakra főre le-eſett vala. Ez az eſet nagy veſzéllyel egybe vala kötve. Mert nagy magaſságról, és fővel esvén a' büdös ſeprelékbe, egy kevés ideig el-merült vala. Tehát minnyájok vélekedéſe ſzerént mint hólt ſzámban-valót nagy nehezen ki-húzák végtére, de csak hamar Iſten kegyeſségéből Szent Ferencz eſedezéſe altal meg-elevenedett. Nagy ſebb eſett vólt a' fején; de félelmesb, hogy ſe veſzedelmesbb vólt, mert megíreztetvén, rövid nap alatt meggyógyúlt.

Ezután, de külömb ki-menetellel, midőn Emmánuel orvoſoltatik, az hajós Meſter Leánnyát haſonló hajó-hányódás ki vetette a' tengerbe. És mivel az hajót ſebeſſen hánnyák vala a' ſzelek, 's irtóztató tengeri fergeteg kezdődik vala, ſemmi úton módon nem lehete ſegitteni ezt a' reménykedö leányzót. Minekokáért Attyának, és minnyájok ſzeme láttára el-boritttatik a' kegyetlen haboktól ez a' boldogtalan leány. Akkor bizonyára paraſzt üvöltéſſel, és ſiralommal elegyittetett ſzomorú jaj támad, a' melly azon nap, és a' következendő egéſz éjtſzakán tartott. Es az ördög már régen boſzonkodván Szent Xavierre, 's ennél jobb alkalmatoſságot nem itílvén az ő el-veſztésére, ſok meſtertelen csalárdságot forralt ellene. Tudakozván a' bálványtól okát, miért merült vólna-el az hajós Meſter Leánya? igy fordúlt a' ſors: ha a' kereſztény Emmánuel meg-hólt vólna az hajó fenekin egybe gyült ganéjban, a' Leány a' tengerbe nem veſzett vólna. Észre vette azonnal Szent Ferencz, hogy ez a' ſorſos kelepcze néki társaival együtt vettetik, hogy az hajós Meſter, és hajósok gyülölségébe eſsék. Meg-ſajditotta azt-is egyſzer'smind, hogy a' pokol-béli fene vad csudálatos for-

té-

télyokkal incſelkedik. De ſegitségûl hiván az Iſtent, nem csak képtelen ellenségének tőrit, hanem a' pogányoktól reá áradandó veſzedelmét-is el távoztatta. Az hajósok, és a' sátán fel gyúladott dű hőſségét ſemmi inkább meg nem fojtotta, mint az ö nagy bátorsága. Szép gyümölcsöt ſzedett Sz. Xavier ezen az harczon: mert magán tanólta, melly iſzonyú félelmeket ver az emberek ſzivébe, időt, 's alkalmatoſságot nyervén az őrdög. Erről a' dolgokról a' Goaiakhoz irott egy ſzép levele meg-vagyon, a' mellyben a' többi között ezek-is fel-vannak jegyezve: „ Nincſen bizonyosb mód a' „ sátán irtóztatáſinak meg-fojtására „ mintha magadban éppen ſemmit, „ az Iſtenben pedig felette bizakodván nagy ſzivel lélekkel e„ rőtlen erőſzakoskodását, és fe„ nyegetéſit ennek a' fene vadnak „ meg-veted, és az Iſteni ſegedelemhez ragazkodván tellyes erő„ vel ellene állaſz. Mert illyen „ dologban, és időben ſemmitől „ inkább nem kell félni, mint at„ tól, ne talántám méltó képpen „ ne bizzék az ember az Iſtenben; „ mivel nyilván vagyon, hogy „ az ellenség nékünk, bátor tellyes „ tehetséggel akarjon ártani, nem „ árthat bövebben az Iſten en„ gedelménél.

Meg győzvén az őrdőgőkőt, új csatája esék az emberekkel Szent Ferencznek. Mihelt a' Sinai biradalom' *Canton* nevű partyához érének, az hajós Meſter, és hajósok viſzont tanácſot kérvén a' bálványtól, mivel vakot hánna a' ſors a' Jápóniai útról, el-végezték vala, hogy lehányván a' vas-macskákot ottan teleljenek. Meg-tudván ezt Sz. Xavier gondot viſelt magára. Elsőbſzőr ſzépen kezdé kérni az hajós Meſtert, hogy tartaná-meg fogadását: ezután kérelme nem haſználván, fenyegetésre fordúl: zállagjának kárba menetelét eleibe terjeſzti, és a' Malákai Fő-tiſzt, és Luſitánia béliek, kiknek hitet adott, félelmét fontoſon meg magyarázván, meg-ijeſzti. Minekokáért meg-rémúlvén az hajós Meſter felvonattván a' vas-macskákot megindúl. De annyi vólt álhatatoſsága mint hite. Csak hamar ez az hit tőrő ember hitetlenségébe öltőzik. Es ez az hitetlenség kétség kivűl nagy kéſedelmet vetett vólna Szent Xavier úttyának, ha az hajós Meſter ſzándékát az Iſten rendeléſe el nem forditotta vólna. Repűl vala az hajó a' kedvező ſzeleken Sinai Czinczeum partyához olly ſzándékkal, hogy ottan telellyen, mivel már vége vólna a' nyárnak, midőn véletlen egy ſajkácska eleibe jő ez őreg hajónak, és meg-jelenti, hogy a' czinczei kikőtő partot el-álották a' tengeri tolvajok. Az hajós meſter megrémúlvén ezen az híren, magába ſzálla, és mi tévő lenne, gondolkozni kezde. A' Cantoni partra

vifzfza nem térhet vala az ellen fzelek miatt, a' mellyek Jápóniafelé fúnak vala. Azért a' fzükséget okofságra forditván, a' fzelek után indúla. Ekképpen, az hajós Meſter, hajósok, és őrdőgök akarattya ellen, a' Japóniai evezetre kénfzerittetik az hajó: és Bóldog Afzfzony Menybe vitele napján, bővebben kedvezvénaz Iſten és az ő Sz. Annya a' fzeleknél, valahara Japóniába érkezett. Mivel más kívánatosb partokra nem evezhetének, a' Kangokſimai (Sakſuma Orſzágának váraſa ez) Jápon Pál hazájához ki-kötének. Itten bizonyára igen kedvefen fogadák a' Pál attyafiai, a' Lakósok, sőtt még a' Váras nagyai-is Szent Ferenczet társaival egyetemben: és (a' mint fzokás) ezen új Papok Luſitániából lett érkezésén minnyájan örvendenek vala.

XAVI-

XAVIER SZ. FERENCZ ÉLETÉRŐL

NEGYEDIK KÖNYV

ELSŐ RÉSZ.

A' Jáponok erkölcsit, és valláſit ki-tanóllya.

JÁpónia nap-keletnek legvégső tartománya, Áſiának vége mellet fekſzik: egéſzſzen ſzigetekből áll, a' mellyeket keskeny tenger torkollatok, és apró martok egy máſtól el-haſogattak. Ennek az Orſzágnak nagyságáról (a' menyire egy Luſitániai okos föld-mértéklő embernek, ki-is a' minapában meg-mérte ezt a' tartományt, mértékéből éſzre lehetett venni) tudgyuk azt: hogy hoſzſzára ki-nyúlik mint egy ſzáz ötven magyar mért földnire, Olaſz Orſzághoz csak nem haſonlitt mind nagyságára, mind formájára nézve abban kölömbözvén, hogy a', tenger között eſik, e' pedig a' ſzárazhoz kapcſoltatott. Éjtſzak felé nézi a' végső Szithákot, kiket Tatároknak nevezünk; nap-nyugta felől *Sinára* hajlik; nap keletről áll új Spanyol orſzág ellenében, nyólczván három, 's fél Magyar mért földdel közelebb, hogyſe *Sinától*. Goatól mint-egy ezer magyar mért föld meſzſzesége. Hatvan hat ſzabad Orſzág, és fejedelemség van ebben a' tartományban, és (a' mi csudálatosb) ez az egéſz nemzet egy könnyen fel-vehető, meg-tanólható nyelven ſzóll. Jápónia pedig (mivel hárő fő nagyságu ſziget vagyon benne) három réſzre oſzlik, és nevezztetnek a' nagyobb ſzigetekről a' meg-oſzlott réſzek, a' mellyekhez több apró ſzigetek tartóznak. Ezek között a' réſzek között leg-nagyobb, és Indiától leg-meſzſzebb vagyon, mellytől az egéſz kerek tartomány nevét vette, és tulajdon nevén Jápónnak hivattatik. Ennek a' ſzigetnek hoſzſza ſzáz huſzon öt mért föld, ſzéllyeſsége nem mindenütt egyarányú, jobb réſzint harmincz magyar mért földnire ki-tágúl. Ötven három orſzágok, de tudni kell hogy kisdedek, fekűſznek benne.

Mert még a' városok Deszpotyira, és Fejedelmecskéire-is pénz nélkül bővön rá adgyák a' Királyi fényes nevet: való ugyan, hogy ezek közül némellyek temérdek gazdagságokkal birnak, kivált a' kiket több Országok uralnak.

Itten vagyon Meák, hajdonában egész Japóniának fő-Városa, mostfok Országok feje. Japón szigete után nagyságára nézve tétetik *Ximus*: ennek hoszsza huszon öt, széllye mintegy tizenkét magyar mért föld; a' *Sinai* birodalomhoz közelebb, és Indiától sem esik olly távol, mint a' több részei Japóniának; kilencz Országra oszlik-fel: a mellyek közül egyék *Sakszuma*, a' hová-is Szent Xavier érkezését fellyebb meg-irtuk. Az harmadik *Xitus*, vagy-is *Xicocus* nevezetű sziget, akkora mint *Ximusnak* fele, négy Országot foglal magában, és Japón, 's *Ximus* között esik. Erről a' tartományról semmit a' régiek nem tudtak, miglen Szent Xavier oda evezése előtt tíz esztendővel a' Lusitánia-béliek el-ragadtatván a' szélvészektől, oda nem vetődtek, és magokhoz nem csatolták a' kalmárkodás kedvéért. Hideg, záporos, havas, jeges Tartomány ez; sok hellyeken hegyes, és kopár, de jobb részint mezős térség, gyakor follyó vizektől mosogattatik, és természet szerént termékeny, de a' mezők munkálásától el-vonnyák a' föld népét a' szűnetlen hadak. Minekokáért olaj, és bor terméfre alkalmas lévén, mivel nincs bé-ültetve, kevés szőllője vagyon, de semmi olaj fás plántálása nincsen: inkáb riskását, hogy se búzát tenyész. Vannak arany bányákis, de nem tudnak az arany fútatáshoz. Továbbá hires, ezüst béli bővségére nézve, annyira, hogy *Argentáriának*, az az Ezüstösnek neveztetett: mindazáltal mivel a' Sinaiakkalvaló kereskedéstől ki-rekesztetnek ezen ország fiai, régen fok dolgokban nagy szükséget szenvedtek. De e'-béli fogyatkozásokban a' Lusitániaiak kalmár árúi meg-könyebbitették, nem kevés segedelmére a' föld népének. Bátor pedig az egész tartomány réves légyen, *Ximus* szigete mindazáltal, mind azért, hogy több rév part vagyon kerülle, mind, hogy leg-elsőbben érik, a' kik Indiából arra eveznek, felette dicsírtetik a' Lusitániai kalmároktól. Egy Királyt ural vala az időtt egész Japónia, Dayrnak nevezi a' föld népe, de ennek Királyi méltósága az Uraknál kiavúlván, uralkodása kéremés, nem regnálás vala.

Tovább a' Japóniai nemzet, ha egybe vettetik az India népével, fejér, had viselésre termett, és a' minápában fel-talált más nemzetségeket erkölcsel, és jámborsággal éppen felmúl. Szent Xavier tehát Kángokszimában (*Sakszuma* Országának fő Városa ez) meg-állapodván, minekelőtte oltromlani kezdené a' Japonokot, szükségesnek itílé, hogy vég-képpen ki-tanólná az erkölcs-béli állapotyokot, hajlandóságokot, és valláso-

kot

kot. Midőn ezekről tudakozódnék, ſzinte e' képken találá: hogy az egéſz nemzet kellemetes terméſzeti hajlandósággal, és a' cſalárdságtól irtózó elmével birna: arannyal, gazdagságokkal, és kéncſekkel éppen nem bővölkődik; de valamint, mentől ſzűkebb a' pénz, annnál cſak nem mindenkor kevésbb a' telhetetlen főſvénység) nem is kap ezeken. Semmit gyalázatosbnak nem tartana, mint kalmárkodáſſal, vagy egyéb meſterséggel erſzényét tőlteni. Minekokáért az ő életek ſzere, a' ſzegénység, mint meſter után okúlt, de úgy mindazáltal, hogy a' ſzegénységet a' tiſztes őltőzet, és ſzép teſti-viſelet fedezze. A' tekéntetet, és becsűletet mindég magok előtt viſelik, a' régi Romaiakhoz haſonlóknak itílnéd ſzép terméſzeteket. Minnyájan még a' gyermekek-is a' fegyverkezésben foglalatoskodnak, 's nincs-is kőzőnségeſen ſemmiben a' fegyveren kivül győnyőrűségek. Továbbá (cſak nem hihetetlen ezt mind ki mondani, mind hallani) illy vad főldőn, és ſzabados fegyverkezés kőzőtt nem veſzekednek, az hadi cſatázáſt az ellenség nyakára tartván. Mert a' Jáponok magokot, és gyuladozó haragjokot olly zabolában tartyák, hogy a' Stoikuſok Iskolájában látſzatnak neveltetni: és képtelen cſuda előttők, ha valamelly Jápont máſſal haragoſon garázdálkodni, koczódni látnak. Ugyan-is a' verſengés, és feddődés el-távoztatására, a' nagy, és pőrbē eſett dolgokat ſoha ſzemélyek ſzerént nem folytattyák, mindég kővetek által végeznek; és ezt a' módot tarttyák nemcſak az idegenekkel, hanem mégvér-atyafiakkal, és háziakkal-is. Eképpen mind elméjek egyenlőségét, mind a' kőz békeséget védelmezik.

A' vadáſzás fő győnyőrűségek: nem is kóſtolnak egyéb húſt, hanem a' mellyet vadáſzáſſal nyernek: az őrű, vagy-is berbécs, diſznó, tehén és bornyú húſtól nem kevesbé, mint mi az eb, vagy ló-húſtól, irtóznak. Haſonló-képpen a' tejet, és ſajtot meg-nem eſzik, mint mi a' nyers vért. Győnyőrűség, nem eledel kedvéért tartanak tyukokot, és lúdakot. Azért ritkán, 's akkor-is vad húſſal élnek: tőbbire halat, gyűmőlcsőt, paréjt, vagy-is kerti veteményt, riskását eſznek, és e' mértékleteſség után jó egéſségeſek: cſak nem minnyájan ſzámos eſztendőkig élnek, ha valami eſet elé nem adgya magát: hogy cſak ez a' nemzet-is, melly illy kevéſſel meg-éri, bizonság lehet, hogy a' terméſzet kevéſſel meg elégedik, bátor a' kivánság torka ſoha béne tellyék. A' házaſság-tőréſt keménnyen meg-bűntetik. A' koczkázáſt, 's más haſonló játékokot tellyeſséggel távoztattyák, azt vélvén, hogy ezek által az ember a' máſok joſzáginak kivánojává leſzſz. A' lopáſt, és tolvajláſt úgy gyűlőlik, hogy ennél emberhez illetlenb dolgot nem itílnek; azért leg-kínosb halállal bűntetik. Az ételben a' tiſztaságot,

ságot, az ültőzetben a' cſinoſságot, az emberséggel-járó tiſztelő jeleket a' látogatáſokban, üdvözletekben, és a közönséges életnek modgyában nem diſzeſebben a' koroſok, mint a' gyermekek, nemeſſek, mint a' pórok kedvellik, és kereſik. Azt vélnéd, hogy minnyájan Királlyi udvarban neveltettek, és az udvariságra tanittattak. De a' terméſzetnek illy ſzép ajándékit, e' nemzettel termet kevélység nagyon megcſonkittya. A' rajtok kivül-való nemzeteket annyira meg-vetik, hogy közönségeſen az idegen jövevényeket gögösön, 's nagy dölfös dagállyal fogadgyák. Másképpen ezek, a' kik egéſzſzen a' becsülletre (ha egy valamelly nemzet) termettek, és mint-egy ſzülettek, ſemmi egyébb héjjával nincſenek az egy Evangyeliom világoſságán kivül. Ugyan-is még a' pórok-is igen éles elméjűek, és a' tudományt úgy annyira kíványák, hogy valami az okoſsággal egyezni látzatik, arra tellyes akarattal hajoljanak. Az Iſteni dolgokról, és az Iſtenről-való beſzédeket fő-képpen heven halgattyák. Ezek felett alkalmaſint irás tudók, és annál alkalmatosbak a' Kriſtus tudománnyára.

Ezeket, 's több ezekhez haſonlókot, mellyeket én el-hagyok, ne hogy únalmas legyen az hoſzſzas beſzéd, minekutánna ki-tanólt vólna Szent Xavier, a' Jáponok terméſzetéről, és erkölcſiről, az ő vallá-ſokról és Papjaikról értekezvén cſak nem ſzinte ezeket meg-tudta: hogy azokot Iſtenlik fő-képpen, a' kiknek ſegedelmét érzik. Minekokáért némellyek a' napot, máſok az hóldat, máſok egyébb teremtményeket imádnak. Vannak más idegen orſzágból Sinából ſzerzett, 's emberekből Iſtenekké lett Iſtenkéjek-is; ezek között *Xaka*, és *Amida*. Továbbá a' mi az ő Papjaikot illeti (Bonziuſoknak nevezik) nincs ezeknél ſenki ſe latrabb, ſe fajtalanbb; hogy könnyen meg-ismérheted, hogy az ördög czinkoſi. Ezek a' terméſzet ellen-való viſzſza fordúlt puha fajtalankodáſt bé-hozván ebbe a' tartományba, annyira meg-homályoſitották a' Jáponok ſebes elméjét, hogy ezekben a' fertelmes tiſztátalanságokban vakoskodván, ezt a' leg-undokabb gonoſságot véteknek ne tartsák. Tehát az Iſtennek nyilván-való bűntetéséből, ettől az időtől fogváſt egéſz Országok (a' Királyok, és alattok valók egyetemben ettől a' gonoſztól meg-mirigyeſedvén, és a' dühös kődésnek, mint-egy tűze közíek harapozván, és minden ok nélkül fegyverkezvén) háborogván örökös gyűlölséggel, és hadakozáſſal, eméſztetődik, hogy valahára ſzemek fel-nyillyék erre az ocſmányságra. Ezek alatt az Urak, hogy ſoha meg ne ſzűkűllyön a' gonoſzra-való alkalmatoſság, nevedékeny rajzattyokot a' Bonziuſok keze alá adgyák, tudni-illik a' farkaſokra bízzák a' bárányokot. Számtalan

Mo-

noſtorjok vagyon a' Bonziuſoknak, és Bonziáknak, 's külömb külömbféle, valamint nálunk a' Barátoknak, és Apáczáknak, öltözetek, majmozván az ördög a' Kriſtus Szentegy-házát. Bátor pedig tudó dolog légyen a' Bonziuſok fajtalankodáſa, mindazáltal annyira védelmezi őket akár valláſok ſzentsége, akár pedig az ő böjtöléſekről-való véllekedés, hogy a' köz néptől egyetemben, és Uraktól nagy becsülletben tartatnak: mert az húſtól haltól, és bortól meg-tartoztatván magokot, paréval, és riskásával, napjában csak egyſzer támogattyák életeket, a' mint az hír dicsőségesben, hogy ſe igazabban hírdeti.

II. RÉSZ.

Kangoksimában sokakot a' Kriſtushoz térit.

MEg-tudván ezeket Sz. Ferencz, elsőbſzőr-is (a' mint a' dolog kívánnya vala) ſzoros böjtöléſt ſzabván magának, ſzükebben, és keménnyebben, hogy ſe a' Bonziuſok mondatnának, kezde élni: mind a' nagy ſzükség, mind pedig az éppen külömböző alafa miatt: az éhség, és ſzükség eledel-béli meg-ſzokott módgyát, és gyomrát változtatáſra mintegy kénſzeritvén. Mert kenyér hellyet riskásával, ázalék gyanánt csak nem mindétig almával és vad módon főtt, 's trágyált füvekkel tengődik-vala. A' melly ſzokatlan mértékleteſség' nemét a' lelkek éhségétől viſeltetvén, éppen örömeſt fel vállalta; tudni-illik, a' kinek a' vólna az étke, (a) *hogy annak akarattyát cſelekedné, a' ki őtet küldötte.* És azt mondgya vala, hogy nagy köſzönettel tartozik Japóniának, mivel vendégeskedéshez ültettetvén a' Japóniaiaktól egyátallyában ſemmi ollyas gyönyörűſéget nem ízel vala, a' mellynek édeſségétől el-ragattatván az emberek, inkább a' kényeſségi gyengéltetésnek, hogy ſem a' ſzükségnek ſzolgálnak, fogyaſztván, nem éleſztvén a' teſtnek erejét. Minekokáért az eledelek, és borſoláſok ſzokatlansága nagyobb mértékleteſségre oktattya vala őtet. Ezért mindazáltal mind ez előtt, nem vólt kevésbb ereje, nemis vólt ſohúlt egéſségesbb, mint Japóniában; annyira neveli az erőt, 's egéſséget, nem vékonyittya a' mértékleteſség. De ſokkal több baja vólt nyelve, hogy ſe gyomra meg-ſzoktatásában. Mert A' Japóniai nyel-

(a) *Joan.* 4.

vet, bátor magában fel-vételre nehéz ne légyen, a' Japonok szorgalmatossága akadékos nehéségre vitte vala. Nincs már ennél gazdagabb nyelv. Mert a' dolog magyarázásában egy szó béli jel hellyet ezerekkel, 's szebnél szebbekkel élhet; és ezeknek tulajdona ön-hellyén tétetvén, mintegy ízt ád a' beszédnek. A' szavaknak válogatásában nagy külömbséggel, a' mint a' külömböző dolgok, személlyek kívánnyák, élnek. És (a' mi csúdálatosb) nem a' mint írnak, úgy szóllanak: sőtt a' férfiak beszédgyeis külömböz az Aszszonyokétól: más külömb betűkkel a' levelek, külömbekkel írattatnak a' könyvek.

És ez az írásban, 's szóllásban való bővség, és külömbség, e' nyelv járásának, és szakasztott tulajdonának tanólmánnyát akadékos, szeges, és hoszszas munkává teszi. Nem-is túnyálkodhatik eñek meg-tanólásában, a' ki az emberséges, és becsülletes névből ki nem akar vetkezni. Mert ha az ő szóllamások módgyában meg-botlasz, mint tudatlan, és embertelen pór csúfosan ki-nevettetel, nem külömben, mint a' ki mi közöttünk a' Deák, vagy magyar nyelvben hellytelen, parasztosan ejtett szavakkal a' kényes füleket érdekli. Szent Ferencz tehát akár miképpen meg-akarván tanólni a' Japonok nyelvét midőn a' Keresztény hit sommáját Jápon, vagy-is Sz. Hitű Pál által Jápóniai nyelvre fordittatná, nagy bajokba kerekedett. Mert Pál, mint tudatlan ember, nem vala jobb tolmács, mint mester. És bátor tehetsége felett ügyekeznék, mindazáltal a' dolognál kevésbb elé-menetelt tészen vala. Mert a' hit sommáját olly roszszúl magyarázta vala, hogy magyarázattyának czikkelyi egymással nem egyeznének: tovább az írásban-is olly tudatlan vala, hogy írásit nevetségkivül a' tudós Japonok nem olvashatnák. De Sz. Xavier, minthogy nagy elmével bir vala, az ellenkező dolgoknak fel-haladásában, meg-vetvén az emberek csufolódását, az ők üdvösségek dolga elméjén forogván, álhatatosson üzte el-kezdett szándékát. Minekokáért tehetsége szerént munkálódván a' nép körül élete szentségével, és elméjének mintegy Isteni gyúladalmával több hasznat tészen vala, mint Pál, vagy más tolmácsok által.

Ennek a' dolognak, és hitnek újságára csoportosson egybe gyül vala a' Város népe, rész szerént látni kívánván mind köntösben, mind erkölcsben a' töllők külömböző idegen embereket, részint pedig, hogy vég-képpen meg-tudnák, micsoda vallást hoztak más világról ezek a' jövevények. De mivel a' nyelvnek tudatlansága miatt se gondolattyokot nyilván ki nem fejthetnék, se kérdésekre elegendö-képpen meg-nem felelhetnének, némellyek nyelvek akadozását nevetni, mások öl-

tő-

tőzeteket, és erkölcsök' idegen külsőségét porczogósan csúfolni, mások pedig sorsokon ezeknek a' jövevényeknek kezdének szánakodni, azt itílvén, hogy ezek a' férfiak se szemfényvesztő valláſt olly messze földről Japóniába nem hoztak, se nem bolondok, hogy minden haszon kivül egy világról más világra eveztek. Eképpen külömb-féle beszédekre, és véllekedésekre, alkalmatosságot adván, és elméjeket az új hitnek meg-ismérésére fel-inditván, egy kis haſznat teſznek vala. Ezek alatt Japóniai Pál, dolgait végezvén, félékinek csudájára kezdett vala lenni; mivel egész Indiát egybe járván, bizonyára sok csudálatos, és a' Japonok között eddig hallatlan dolgokot beszél vala. Te hát a' Sakſumai Királykához, kinek-is Királlyi udvara, mintegy harmad-fél magyar mért földnire esik Kángoksimától, üdvözlés kedvéért menvén kegyesen fogadtaték. Az üdvözletek után sokat tudakozódék az Indiai dolgokról, a' Lusitánia-béliek gazdagságiról, és természeti hajlandóságiról. Ezeket minekutaná bővön megbeszéllette vólna Pál, egy Indiából vitt szép képet elé veszen: a' kis Jésust karján tartó Boldogságos Szűz Képe vala ez. Midőn ezt Pál, előre rövideden meg magyarázván a' kereszténységnek mivóltát, megmútatta a' királynak, azonnal becsületesen térdet hajtott, és hogy a' környül állók is példáját követnék rájok parancsola. De a' kép tiszteléſénél elébb nem ment. A' Király Annya pedig meg-kedvelvén a' képet ennek párját kéré: kívánságának nem tehetett eleget Pál, mivel kép-iró nem találtatott.

Ezután a' keresztény hit meg-ismérésére-is fel-gyúlada. Kérte azért, hogy Japóniai nyelvre forditatván ennek ágazati, eleibe terjesztetnének. Pál ugyan engedelmeskedett ennek a' Királlyi Aszszonynak, de e' meg nem hajtá fejét a' Krisſtusnak. Minekokáért fáradsága haszna nélkül meg-tért Kángoksimába: és sokkal több gyümölcsöt termett oda hoza munkálkodása, hogy se a' Királlyi udvarban. Mert buzgó, és serény ember lévén, akár Szent Xavier sugárlásából, akár ön-kénnyén Vérségeihez kezdvén, attyafiait éjjel, nappal tanitani, inteni, most egyenként, majd mind együtt meg nem szűnt mind addig, mig jobb részint véllek fejet nem hajtatott a' Krisſtusnak. Minekokáért rövid nap alatt felesége, Leánya, 's más több vérei mind a' férfi, mind az aszszonyi rend közül az hit agozatira meg-tanittatván, meg-kereszteltetének, a' nép egy szóval sem vádolván se cselekedeteket, se szándékjokot. Továbbá tapasztalván Szent Xavier a-Bonziusokra mint kő-falra-való hajlását a' népnek, leg-elsőbször ezeket meg-tántoritani szükségesnek itílte, hogy a' Bonziusokot, mint erős Várát a' babonának, meg-dúl-

ván, könyű úttya nyílnék a' nép meg-terittésére. Tehát szerencsésen a' Bonziusok fő Papjával szembe akadván (*Ninxitnek* neveztetik Japonúl, és nem csak idővel, és méltósággal, hanem bölcseség hírével is fel-halad másokat) nyájasson bészínlé magát barátságába. Ezután egy beszédéről másra lépvén, apródonként az hitről vetekedni kezdett vélle. Nem vólt ez haszontalan. A' fő Pap mind egyéb támásztott kérdésben, mind a' lélek halhatatlanságáról esett vetekedésben, igen gyengén álván (a' mint az elmélkedésnek egybe kapcsolt ereje hajtogattya vala gyakorta tántorog vala. Azért igen könnyen azt az embert fel forgatta. Ő mindazáltal Sz. Xaviert akár szép elméjére, akár kellemetes nyájasságára nézve nagy tisztelettel becsüllötte. És a' több Bonziusok *Ninxit* példája-ként nagy gőggel kívánnyák vala barátkozását. Nem is csudálkoznak vala semmin inkább, mint elméjének nagyságán; hogy egyedül az hit kedvéért illy hoszszas, és veszedelmes hajozással Lusitániától fogvást csak nem az egész világot környül folyó tengeren által kelvén a' világ végére merészkedett menni. Azt pedig, hogy a' Kristust szentül, és buzgón imádóknak örök bóldogság tétetett jutalomúl, kiváltképpen-való gyönyörűséggel, és csudálással halgattyák vala.

Eképpen a' Bonziusokot rész szerént magához édesitvén, rész szerént meg-győzvén, már késznek látszatik vala a' dolog. De mivel tolmács nélkül a' néppel nem beszélhet-vala, ügyekezetét kétedelmezi vala a' nyelv tudatlansága. Annakokáért szorgálmatoskodván annyi el-veszendő lelkek üdvösségéről, nagy mohon meg-tanóllya a' Japóniai nyelvet. Ezután, hogy szabadosban bánhatna a' néppel, a' Királyhoz útat keres magának. És ennek végbe vitelére jelesen szolgált Japóniai Pál. Mert ő a' *Sakfumai* Királyt, ki-is a' Lusitánia-béliek barátságát, és kalmárkodását kívánnya vala, minden nehézség kivül rá-birta, hogy Szent Ferenczneк, és az ő társainak mindenekben kedvezne, mivel ezeknek igen nagy tekéntetek vagyon, és hatalmok a' Lusitániaiak előtt. Tehát Sz. Ferencz ezután a' Királyhoz menvén, már készen találá, és minden munka nélkül rá vette ötet: hogy a' Keresztény hitnek fel-vételére adna szabadságot az allatta-való népnek. Szabadság adatván, két Bonzius, és más több Japonok térdet fejet hajtának a' Krisztusnak. Egynéhány hó forgása alatt száznál több ben lettek keresztényekké a' polgárok közül, és ezt igen kedvelték még a' pogányságban maradott vératyafiak-is. Ezeket szorgosbb gonddal oktatván Szent Ferencz, mivel még vég-képpen magánál a' nyelvnél-is nehezebben meg-tanólható Japóniai betűkőt nem tudná, az hit ágazatit Japóniai nyelvre forditván,

és a' mi betűinkkel le-írván, maga olvaſſa vala az új kereſztények előtt. Ezután az új kereſztények közűl némellyeket Indiába a' Goai Collegyiomba a' ſzép tudományok megtanolására intéz, hogy minekutánna a' tudományokban ſzép elé-meneteleket teſznek, nem csak csudájokra, hanem haſznokra-is legyenek félékeiknek.

III. RÉSZ.

Egy Leányzót halottaiból fel-támaſzt, más bórpokloſt meg-gyógyit.

NÉmelly csudálatos dolog ezek után, mind a' Kriſtus nyáját Kangokſimában ſzaporitotta, mind a' Sz. Ferencz nevét hireſebbé tette. Egy becsülletes, és gazdag polgár vala Kángokſimában, de idegen a' kereſztény hittől. Nevedékeny édes leánya ennek, hirtelen, idő előtt, meghala. Minekokáért nagy fájdalmában ſok illetlen dolgot cſelekſzik, és ſzól-vala. Máſokkal együtt hozzá mennek némelly új kereſztény attyafiai vigaſztalás kedvéért, és halotti végső becsűllet okáért. Ezek, rokonyok' nagy keſervén megindúlván, meg-intik ötet, hogy mentől hamarább folyamodgyék Szent Xavierhez, mert ez mint más világról jött Sz. férfi életét viſzſza térittendi Leányának. Ez a' keſerves Atya tehát Leánya kívánságától ősztönöztetvén, Szent Xavierhez ſietve megyen: könyv-húllatások között meg-magyarázza a' dolgot: alázatoſon kéri, hogy árvaságán könyörűllyön. Itten Sz. Ferencz ſzánakodván e' meg keſeredett embernek állapottyán mindgyáráſt Virgyinánd János társával az Iſten imádására el-vonnya magát. Innen nagy örömmel fel-kel, és megbátoritván e' ſzomoru embert haza küldi, mondván, hogy életben találllya Leányát. Fel-forrot ezekre a' ſzókra epéje ennek a' vad pogánynak, mivel minden kétség kivűl tudta, hogy halottában hatta magzattyát. Annakokáért akár azért, hogy ő mintegy hazugságról vádoltatnék, akár pedig, hogy Szent Ferencz idegenkednék az ő házától, nagy haraggal viſzſza tért. Midőn közelit házához eleibe ſzalad kis inaſſa, mondván, hogy él, és egéſségben van a' Leányzó. Azért az házi gazdának keſerve örömre fordúlván haza ſiet, halottaiból fel-támadott mágzattyát látni kívánván. Látván életben Leányát, alig hiſzen vala ſzemeinek: és örömében böv könyvekre áradván kérde-

zi tőlle, miképpen tért vólna viſzſza e' világra? Meg-felel ez; hogy mihelt végső pihenéſſel ki-ſzakadott lelke derekából, iſzonyu kormos poroſzlók állottak eleibe, a' kik azonnal meg ragadván irtóztató tűzes helyekre le-akarták vetni: de vélletlen két jeles férfi meg-jelent, és ezek jó-voltából ki-menekedvén a' poroſzlók hatalmából, fel-támadott. Ezekre egy keveſsé, a' cſudán el-bámúlván, az Attya, megálla. Ezután bizonyoſon ítílvén, hogy a' Szent Xavier jó-tételénnye ez, hozzá vezetj a' meg-hálálás kedvéért Leányát. És ez elsőbſzőr Szent Ferenczre, és társára vetvén ſzemeit, el-bámult: 's majd attyához fordúlván, fel-kiált: Imhol Atyám! ezek azok, a' kik engem viſzſza hoztak az életre. Akkor e' gyermekével együtt Szent Xavier lábaihoz esvén, és sűrű könyvekbe borúlván kőſzőnni kezdé néki. Ő pedig fel-emelvén őket meg-hagyá, hogy az Iſten Fiának Kriſtusnak az ember meg-Váltójának adnának hálákot.

Nem lett gyűmőlcſtelen ez a' cſuda tétel. Egy Leányzónak meg-téritett élete, ſok lelkeknek termet üdvőſséget. Mert ez a' meg-vigaſztaltatott Atya egéſz háza népével meg-kereſztelkedett. És ez a' példa ſokakot a' Sz. Xavier ſegedelme kérelmére, és a' Kriſtus hite kívánságára fel-gyúlaſztott. A' kik kőzőtt vólt egy nemes vérből ſzármazott bőr-poklos. E' bizonyos embert küldőtt vala Szent Ferenczhez kérvén, hogy meg-gyogyítására menne hozzá. És ő kegyeſen meg hallgatván ezt a' kővetséget, mivel foglalatoſsági ellenzenék, egyet társai kőzűl el-küldőtt vala meg intvén mit kelletnék cſelekedni. Tehát ez a' beteget Szent Ferencz hagyáſa ſzerént kőſzőntvén, háromſzor kérdi, ha akarna-e' kereſztény lenni? felelvén, hogy igen-is akarna, azonnal kereſztet vet reá. És ime cſuda dolog! hirtelen a' Szent Kereſzt le-tőrlé a' poklos varakot. Azért ez-is a' kereſztény tudományra megtanittaték, és meg-kereſzteltetek. Ezeket a' Kángoſimában, az egéſz váras láttára lett dolgokot, mind máſok, mind Pereira Vincze Luſitániai Hajós Meſter Indiában a' Szent Ferencz társainak beſzéllette: és bátor nagy dolgot beſzéllett, igaz mindazáltal, mert ſzava-hihető Úri ember, és a' mint írják, a' Szent Ferencz jó baráti kőzűl egy vólt.

IV. RÉSZ.

A Kriminális Antal martyromságáról levelet veszen.

MIdőn Szent Xavier a' Kereszténységnek gyarapodásán örvendezne, nem kevés bánat érte vígaságát. Mert azokban a' napokban Indiából érkezet levele tudtára adta a' Kriminális Antal halálát. Ez a' férfi (a' mint fellyebb meg-írtam) Szent Ferencz akarattya szerént a' Komorinomi tartomány elől-járójává rendeltetett vólt, és a' Kereszténységnek dicsíretesen négy esztendők alatt gondgyát viselvén, ezer őt száz negyven kílenczedikben, egy kevéssel elébb, hogyse Szent Xavier Jápóniába érkeznék, a' mártyromságnak dicső koronáját fáradozásinak jutalmát el-nyerte. Mert midőn a' Bogadák fegyveres serege a' Keresztény hit gyűlőlségétől égvén a' szomszéd országból Bisznágából prédálva bé-ütött vólna a' Komorinomi tenger mellyékére, a' kereszténynek (a' mint az ijetségben szokot lenni) házokot, és falujokot pusztán hagyván, a' Lusitánia-béliek történet szerént ott lévő hajójira csoportoson kezdének szaladni. Itten a' gyermekek, és Aszszonyok nagy ijetségében, sok búban, bajban egyszer'smind lévén Antal, az el-rémülteket bátoritván, útat mútatott a' szaladásra, a' késedelmeskedőkőt unzolta, az erőtleneket segitette. Ezek alatt el-közelgetvén az ellenség, tartván attól, ne találmtám némelly új kereszténynek el-fogattatván ezektől a' fene pogányoktól, a' csigázásnak kegyetlensége miatt megtagadnák a' Krisłust; el-végezé magában, hogy ha a' szűkség úgy hozná magával, mint (a) *jó pásztor lelkét le tegye az ő juhaiért.* Hijják vala a' Lusitániaiak az hajókba, hogy e' nyilván-való veszedelmet el-távoztathatná: de ő magáról el-feletkezvén, nyájára vigyáz vala, kivált a' gyermekeket, és Aszszonyokot, mivel ezeknek gyarloságok közelebb vólna a' veszélyhez, bátorságos helyre vezetni sietvén. Midőn eképpen a' pogányok feneségétől védelmez másokot, maga az ellenség közbe érkezése miatt el-rekesztetvén az hajóktól, a' portázó lovagokra akad. Akkoron ő égvén az Isteni szeretettől, és inkább az őrők, hogy se az árnyék életről meg emlékezvén, térdeit meg-hajtván, és kezeit az égre emelvén ki-magyarázhatatlan bátorsággal halálra adgya magát. Meg felelt a' vad parasźt ellenségnek kegyetlenkedése az ő erős erkölcsinek. Három alapárddal által

(a) *Joan.* 11.

által verettetvén, ki-múlt e' világból. Mondgyák, hogy midőn már halálos ſebeſſitéſe után foſztanák őtet, maga a' mint lehetett, ſegítette ezeket a' latrokot ruhájának le-vonásában, hogy ne látſzatnék inkább öltözetét, hogy ſe életét félyteni.

Ez a' hír külömb külömb-féle indúlatokra inditotta Sz. Xaviert. Mert illy jobb kéz gyanánt-való ſegédétől eſett meg-foſztásán bánkodott, és viſzont illy dicsőséges halálán felette örvendezett. Minekokáért könyvezéſſel, és illendő dicſiretekkel emlékezetes halálát eñek a' Sz. Férfinak tiſztelvén, olly reménység kezdette viſelni ſzívét, hogy jövendőben ez a' mártir vérével meg ázott mező naponként bővebb gyümőlcsőt fogteremni. Meg nem cſalatkozot Sz. Xavier reménységében; a' mint a' tőrtént dolog meg-bizonyittotta. Ettől az időtől fogváſt ſohúlt az Evangyeliomi magv több gabonát mint a' Komorínomi tartomány nem adott; annyira meg-ſzaporodott azután a' kereſztényſégnek új magva, buzgó, és jeles kereſztények termésével.

V. RÉSZ.

Kángoksimában meg-gátoltatván a' Kereſztényſégnek hatalmazáſa, Firándumban, és Amangutzban hírdeti az Evangyeliomot.

HAſonló ügye támadott Kángokſimában Szent Ferenczneк, de külömb vége lett. Mert midőn ő a' mártyromságra gyúladozván, meg-tőrte vólna a' Bonziuſok hatalmát, 's tekéntetét, és már ſzépen virágoznék az új kereſztény mező: hirtelen a' Bonziuſok kemény ſzélvéſzt támaſztván nagy kárt tettek a' kereſztényſégben, a' melly nehezebben eſett Szent Xaviernek minden mártyromságnál. Sokan már Iſtennek kegyelméből a' Kriſtusnak fejet hajtottak vala, többeket az igaz hitnek tapaſztalt igaſsága édeſget vala: midőn az Evangyeliom terjedését (a' mint régen ezt előre által látta vólt Szent Ferencz) meg-gátolták a' Bonziuſok. Mert bé-vitetvén a' Kriſtus igaz hite ebbe a' Várasba, gyarapodását akkor vették éſzre, midőn már az Iſtenkék, és magok tiſztelete porba eſett, cſufsággá vált. Erre bizonyára fel-forván epéjek, dúlfúlni, morgolódni, és gyűlőlködni kezdettek. Tehát nem kényben a' fájdalomtól, mint az őrdőg-

től

től ösztönöztetvén, csoportoson a' Királyhoz mennek, keménnyen, és durczáson e' képpen feddödvén: „ Hogy jól meg-nézné, mit mivel„ ne; midön még a' dolog jó kar„ ban vólna, magára, és az Or„ szágra gondot viselne. Ha a' föld „ népének meg-engedné, hogy ide„ gen valláſra, ſzertartáſokra állana, „ bizonyára a' Sakſumai Iſtenek „ csufokká leendenek: a' kik hara„ gra gerjedvén, ki kételkedhetik, „ hogy Kángokſima, és az egész „ Ország rövid nap alatt fel-fordúl„ lyon? hát nem láttya, hogy a' „ keresztény vallás egyátallyában „ ellenkezik a' Japonokéval, és „ naponként annyit csonkul ez, va„ lamennyit nevekedik amaz? ha „ nem tudná-e' hogy felette kefer„ ves fájdalmat ejt a' Jápóniai Iſten„ kék ſzivében, valaki ezeket ke„ vésbre becsülli a' nem ismért „ idegen Országból hozott Iſten„ nél? Ugyan-is kiſſebb a' vétkező „ népnek bűne, hogy ſem a' Kirá„ lyé, mivel a' nép gonoſságát „ nem csak bé-húnt ſzemmel nézné, „ hanem ſzabadságot-is ád reá. Az „ égi boſzullás késedelemmel neve„ kedik. Ugyan-is a' Jápóniai val„ lásnak ſzerzöji, minden kétség ki„ vül, bátor moſt kéſſenek, azért „ a' nagy gyalázátért érdemeſen „ meg-lakoltattyák a' Kángokſima„ bélieket, és kevesſek gonoſsága „ az egész Országnak, és a' Király„ nak veſzedelmet fog okozni. „ Azért ha még ki nem alutt egész„ ſzen ſzivében a' régi czerimoni„ áknak ſzentsége, és az Iſtenek „ tiſztelete, tekéntene kegyelmekre „ ha haragjoktól nem félne.

A' Bonziuſok beſzédén meg-ijedvén a' Király, és egyetemben a' Luſitániaiakkal léendő Kalmáros frigyének reménysége fűſtbe menvén, azonnal tömleczezés, halál fenyitéke alatt ki-adgya, és megparancſollya, hogy minnyájan a' régi Jáponiai valláſokot meg-tartsák; és ſenki ezután kereſztény ne legyen. Szent Xavier pedig minden nap jobb reménységgel táplálván magát, igen ſzorgalmatoſon oktattya vala az i új kereſztényeket: a' mi időtt engedett az a' foglalatoſság, azt ſzokáſa ſzerént az Iſtennel-való beſzélgetésben töltötte tudván, hogy az imádság nem csak kézen fogva viſzi az embert a' tökélleteſségre, hanem a' fáradságokban-is terhét meg-enyhiti. Azért az éhségnek, és hídegnek felette súllyos alkalmatoſságit, 's más több nehéſségeket, mint jövevény, ebben a' vad, és ellenkező városban csudálatos csendeſséggel el-ſzenvedett. Tovább ezekben a' fáradságokban, és ſzernyű inségekben egész eſztendőt el-töltvén, mivel látná, hogy Kángokſimában egészſzen bé-vágatott a' Szent Evangyeliomnak úttya, el-végezé, hogy máſuvá mennyen. Búcsut vévén tehát az új kereſztényektől Pál gondviſelésére bízá öket: maga Turiáni Koſmuſſal, és Virgyi-

nánd Jánoſſal új reménységgel bátoritván magát, *Fignenom* orſzágába, a' hová-is tekeritik vala úttyokot a' Luſitánia-béliek, ſzándékozék. Lehetetlen ki mondani melly nagy keſerűséggel bocsátották-el az új kereſztények: mert őtet, mind más okokra nézve, mind pedig jeles Szentségéért felette ſzeretik vala minnyájan. Minekokáért sírván, és őtet elegyes ſzavakkal meſtereknek, vezéreknek, Attyoknak nevezvén, meg-kőſzőnék, hogy nékik illy nagy fáradsággal, az őrők életnek meg-mútatta úttyát. Mint egy nólcz ſzázan valának az új kereſztények, és olly jó formán megtanittattak vólt az hit ágazatira, hogy Páltól, mint Meſterektől kevés idő múlva meg-foſztatván, hét egéſz eſztendőkig, minden tanitó kivűl meg-maradtak, a' Kriſtus hitében, mind addig míglen a' JÉSUS Társaságából egynéhányan oda érkeztek.

Fignenom Orſzága Jápóniának *Ximus* ſzigetében vagyon. Ennek a' Fejedelemségnek mező-városában, (Firándónak nevezik) minekutánna Kángokſimától harmincz három, 's fél magyar mért földet meghaladott vólna, kegyeſen fogadtaták a' Luſitániaiaktól, és ezeknek jováslásából haſonló-képpen a' Királytól. Ennél egynéhány napot töltvén, ſzázig-való polgárokot a' Kriſtushoz hóditott. És bátor haſznoſon helyhezteti vala faradozását a' Luſitánia, és *Firandia*-béliek közőtt (mert kevés idő alatt *Firándban* ſokkal többeket hozott vala a' Kriſtus aklyába, hogy ſe Kángokſimában ſzámos holnapokig) mindazáltal nagyobbakra terjeſztvén elméjét Turriánira bízá az új kereſztényeket: maga Virgyinánd Jánoſſal, hogy Meákba meheſſen, általevez Jápon ſzigetébe. De értésére adatván, hogy Amángutz, nem kőz város, úttyában vólna, azonnal oda tér, hogy ki-tanólhaſſa az Amángutzi Fejedelemnek hajlandóságát. Tenger mellyéki ez a' Város, és Jápóniának a leg-nagyobb réſzében fekſzik, a' mellynek Jápon (a' mint fellyebb meg-irók) tulajdon neve. Amángutz fő, és nemes Város, mivel lak-helye a' Királynak, a' ki temérdek gazdagsággal birván, a' Meáki leg-főbb Királlyal, a' fő orſzáglásért újjat von. Ez a' Város e' nép ſzokáſa ſzerént ſa epületekből áll: mintegy tíz ezer familia lakja. Mintegy őtven magyar mért földnire, mondgyák, hogy eſik *Firandtól.*

Midőn tehát ide érkezet vólna Sz. Xavier, ſzámos fő nemű embereket és a' kőſségből még többeket találá, a' kik kívánnyák vala meg-ismérni a' kereſztény hitet, a' mellyről már régen ſok dolgokot vitt vala kőzi-ek az hír. Minekokáért napjában kétſzer, irásból (még-jól nem tudta a' Jápóniai nyelvet) hirdetni kezdette az Evangyeliomot az egybe gyűlt ſokaság hallattára. De az Iſten törvényéről-való beſzédet, nem minnyájan egyenlő füllel halgattyák

vala

vala. Sokak bizonyára jó szivel halgatták; többek éppen meg vetették, némellyek szemtelenben ki-is csúfolták. Azért midőn Szent Xavier az utszákon járna, a' gyermekek csoportoson, és a' köz népnek sőprelékje, mint bolondot késéri vala csúfolódván, és a' miket a' keresztény törvényről, és a' hit titkairól hallott vólt, majmoson egymásnak beszélvén. Ő mind ezeket nem annyira a' gyalázatra, mint a' gyalázatnak okára tekéntvén, csendes, és vig elmével viseli vala. Eképpen többet nyert békeségesen szenvedvén, hogy se predikálván. Mert az halgatók közőtt az okosabbak meg-értvén, hogy éppen nem bolond, az ő szép békeséges tűrését és elméjének ennyi gyalázat, és csúfság közőtt csendességét csudállyák vala, ugyan-is mivel hallanák hogy Európából a' véghetetlen tengereken egyedül csak azért költ-által, hogy az új valláſt, tanithaſſa. Végtére ez a' külső, és idegen virtus csudává vált, és sokak dicsirni, 's tisztelni kezdették.

Tehát az Urak közül sokan, hogy vég-képpen meg-tudnák, micsoda hitet hozott vólna Európából, magokhoz hivattyák vala, ön-kényeken igírvén, hogy ha az ő általa hozott hitnek törvényit nékik megbizonyitaná, minden kétség-kivül a' Jápóniai vallás eleibe téendik. De tudni-illik ez a' munka (a) *nem az akaróé, sem a' futóé, hanem a' könyörülő Istené.* Az hit dolgait máſok másképpen, jobb része pedig füllel nem szivel vette. Egynéhány napokot az utszákon, és különös embereknél haszonson el-töltvén, a' Királytól hivattatván, fel-megyen Szent Xavier az udvarba. Midőn kérdezné nemzetségét, és Jápóniába-való úttyának okát a' Király, meg-felel Szent Ferencz, hogy ő Spanyol nemből-való, és Jápóniába jőtt az egy igaz Istē törvényének hirdetése kedvéért, szorgalmatoskodván a' Jáponok őrők üdvősségéről. Mert senki meg nem üdvőzülhet, a' ki az egész világnak, égnek földnek alkotóját az Istent, és ennek egyetlen egy Fiát a' JÉSUST, az emberi nemzetnek meg-Váltóját meg nem ismérné, és az ő üdvősséges törvényét meg nem tartaná. Parancsol tehát azonnal a' Király, hogy magyarázza-meg azt a' törvényt: örömest ő ezt meg-cselekedte, és könyvéből jobb részét el-olvaſta. Figyelmetesen bizonyára szintén egy egész óráig halgattattak beszédi. De ez a' vad paraszt Király alkalmatosb lévén a' mennyei törvények halgatására, hogy se cselekedettelvaló bé tellyesitésére; abba hatta az hallott dolgokot. Innen Szent Xavier meg-térvén, predikállás-béli tisztségére (a' mint az idő, és társalkodás meg-szeliditi a' fene elméket-is) jobb szivel kezdett halgattatni. Már számosok a' Kristus üdvősséges cselekedetit heven hal-

(a) *Rom.* 9. *v.* 16.

lyák vala. A' hol pedig az ő keſerves kénſzenvedésére, és gyalázatos halálára le-follyt predikacziója, meg nem tartoztathatták kőny-hullatáſokot: még ezek előtt a' fene pogányok előttis kőnyőrűletéſségre méltónak itíltetik. A' ſzánakodásból eredett kőnyőrűletes irgalmaſság, útat nyitott az igaz hitre, és némellyek a' Kriſtushoz kezdettek hajlani.

De Sz. Ferencz haſzontalannak itílvén lenni ebben a' Várasban az időt vontatni, Meákba ſiete olly ſzándékkal, hogy a' Meáki Királytól, ki-is biradalmának nagyságáért nagy Királynak mondatik, ſzabadságot nyerne az Evangyeliom hirdetésére. Mert tudgya vala, hogy Meák egéſz Japóniában leghireſebb, és iskolákkal ékeskedőcb nemes Váras: a mellynek nagyságáról, a' Collegyiomok dicſiretéről, és a' Monoſtorok ſokaságáról már az útban olly ſokat hallott vala, hogy ſzándéka vólt leg.elsőbſzőr-is Meákba evezni. De az Iſten kedvezvén a' Kángokſimaiaknak, Kángokſimánál ért révet az hajó, a' mint fellyebb meg-jegyzém, holottis a' Kereſzténységgnek reménlett gyarapodáſa tovább hogy ſe gyűmőlcsősben őtett tartoztatta. Tehát Meákba indúla két úti társſal, egyike a' Társaságból vólt, a' máſik új Kereſztény Japón Bernárd ſzép erkőlcsű férfi, ki-is leg-első tért a' Kriſtushoz Kángokſimában.

VI. RÉSZ.

Meákba nagy fáradsággal úgyekezik.

MEák Váraſa ſzintén Japon ſzigetének kőzepében fekſzik. Amángutztól igyeneſſen kereſztűl vévén huſzon őt magyar mért földnire eſik. De a' tengernek nagy ŏblei, és az hegyek tekervényei kőzben esnek. Megindúlt ide Szent Xavier Kriſtus Urunk ízűletéſe után ezer őt ſzáz őtvenedikben. Mind-ſzent havában: a' melly hóban kezdődik Japónban az hideg. Ez az út akkoron nem csak kővekkel darabos, hanem a' derektől-is éleſen egybe fagylalt havakkal bé vólt lepve. Azért az erdőkőn a' fák galyairól, mint egy rúd olly vaſtag jég csapok függenek vala, a' mellyek halállal, és veſzedelemmel fenyegetik vala az útazókot. Ezek felett az egéſz tartományon ekkoron lobogván az hadak mindenűttnem kevés veſzedelem leſelkedett, és a' kóborló tolvajok-is el állották vólt az útakot. Szent Ferencz mindazáltal mindenekről az egy Iſteni gondviſeléſen,

és

és lelkek üdvösségén kivül el-feletkezvén, erre a' hoszszu, és veszedelmekkel, bé-környékezett útra leg alkalmatlanabb idő follyásában adta magát.

Továbbá akár azért, hogy bátorságosb lenne a' parafzt pogányok között úttya, akár pedig, hogy bizonyos kalauza lenne, szolgául adta magát egy Meákba menő lovasnak: még a' szolgálatot-is a' Krisztusért nyereségnek tartván. Tehát lovagló Urának terhét, a' Misemondó portékákon kivül futva viszi vala hátán. Mert az Ura a' tolvajos hellyeken sebessen futtatott. És Szent Ferencz csak nem mindenütt mezit-láb útaz vala, mivel sokszor kelletnék a' patakokon, és vizeken által gázolni. Annakokáért az hó, és fagy miatt meg-dagadozván lábai, keményen fájnak vala: gyakran a' futás, és terh hordozás miatt el-bágyadván, a' jégen meg-csuszamván avagy meg-botolván a' fagyos gátokban el-esik vala. Mind ezeket ő nem csak csendes, hanem Istenben szegezett és érzékenységétől el-ragadtatott elmével el-viseli vala. Mert olly bővolt a' mennyei elmélkedésnek ereje hogy a' gyönyörködtetésnek édességétől el-nyomattatván az érzékenységek, némelykor a' tövisek közi menne, a' köveken botorkázván minden fájdalom érzése kivül sebessitené lábait. Ejtszakai állapottya sevólt jobb a' nappalinál. Gyakorta vizesen, egybe fagyva, és nagy éhen ért a' vendég fogadókba, a' hol se vigasztalására, se az emberi inségnek könnyebbülésére semmit se talált. Ebből ki-tetszik, hogy ebben az egész útban koldúlt riskásával tamogatta életét, nem kevésbb szükölködéssel, mind testének sanyaruságával útazván.

Ennek az útnak illy sok inségeit terhesebbé teszi vala e' nemzet dagálya. Mert a' Japonok mint dölfös, és kevély elmével birók, őtet mint jövevényt, és a' Japóniai módit nem tudó, és magát megvető embert, mint botort, és bolondot zaklattyák vala. Azért a' melly falukon, Városokon által megyen, a' melly hajókon evez vala, és a' vendég fogadókban, mindenek csúfja vala. De ő vígan, nem csak békeségesen szenvedi vala, az Apotollal (a) *A' Krisztusért bolond, és mindenek moslékja* kívánván lenni. Két hólnapot el-töltvén ebben az útban, végtére számtalan nyomoruságok-után Isten jó-voltából el-érkezett Meákba. Egész Japóniában e' leg-nagyobb, és hiresebb Királlyi Város. Mikor virágjában volt (ha az hírnek hihetünk) ket száz ezer épület volt benne, de a' sok ostrom, pusztitás, és tüz szinte felit meg emésztette. Bizonyára a' kő-falak kerülete, és a' Város nagysága meg-bizonyittya régi mivoltát. Mikor oda ment Szent Xavier, könnyen volt száz ezer épület itten. Híres Akademía vagyon Meákban,

(a) 1. *Cor.* 4.

és a' tanóló iſiak ſzámára ŏt roppant Collegyiom, a' Bonziuſok, és Bonziák Klaſtrominak ſzáma ſincs. Annakokáért a' meg-téréſre ſzép alkalmatoſságot mutat vala. De (Ezek az Iſtennek el-rejtett tanácſi) ez a' reménység egéſzſzen füſtbe ment. Mihelyt Meákba érkezett, hogy ſzabadságot nyerhetne az Evangyeliom hirdetésére az ŏ birtokában; a' Királyhoz alkalmatoſságot egynéhány napokig haſzontalan kereſett. Mert a' Jápóniai ſzokás, és módi tudatlansága, kŏz, és avúlt ŏltŏzete, és a' kereſztény életnek együgyűsége, okot adott a' Király ŏrŏs ſeregének, hogy ŏtet fel ne bocsátanák az udvarba. Azért annyira mindenfelŏl el-rekeſztve találá a' Királyhoz-való útat, hogy ſemmiképpen hozzá nem mehetne.

Mivel tehát ez alatt meg-értette, hogy az Urak, meg-avúlván a' Meáki Királynak felsége, ŏtet nem Királyoznák, tanácsát más-felé téritvén, és a' Királyi ſzabadságról gondgyát le-tévén, probálni kezdé a' Meákiakot, micſoda hajlandósággal vólnának a' Kriſtus tŏrvényéhez. De az egéſz váraſt a' kŏzelgetŏ hadakozásnak félelmében találá. Azért haſzontalan tŏlti vala az idŏtt, fűl hegygyel ſem halgattatván beſzédi. Sŏtt midŏn kéſz akartva a' piaczokon predikállana (illyen ŭgye vólt más Váraſokban-is) a' gyermekek, és a' nép ſzemettye, a' ſzemetre hánt-cſizma ſorkokkal, és kŏvekkel hanyigállya, és idézi vala: annyira nem cſak ſzivére, de még fűlébe ſem ereſzt vala ſemmi ŭdvŏſséges oktatáſt a' babonának veſzett nép. Ŏ pedig (*a*) *ŏrűlvén megyen vala-el, mivel hogy méltó lett a' JÉSUS nevéért gyalázatot ſzenvedni.* Végtére látván, hogy a' Váras béketlen, és idegen éppen az Evangyeliomtól, bizonyára fájlalta, hogy haſzontalan kelletik meg-térni illy ſokaság kŏzűl minden gyűmŏlcs kivűl, de az egéſz dolgot az Iſten akarattyára, és rendelésére bizván, viſzſza megyen Amán gutzba, ezzel a' gondolattal vigaſztalván magát, hogy jeles dolog a' Kriſtusért nem cſak nagy dolgokot végbe vinni, hanem ſzenvedni-is.

VII.

(*a*) Act. 5.

VII. RÉSZ.

Az Amángutzi Királyt ajándékokkal meg-szeliditvén, sokakot a' Kristushoz térite.

AMángutzba tehát hasonló fáradság, és alkalmatlanság között, valamint Meákba ment vala, meg-térvén, elvégzé magában, hogy a Királyhoz menvén, az Indiai Fő vezértől, és a' Goai Püspöktől adatott leveleket és ajándékokot, a' mellyeket Firándban hagyott vala, bé-mutássa. Ezeket ő a' Meáki Királynak, kit-is egész Japóniában leg-nagyobnak mondanak vala lenni, szánta vólt. De a' hol észre vette, hogy már kérelem az ő uralkodása, és nem annyira hatalommal, mint névvel nagy; ellenben pedig az Amángutzit hatalmasnak lenni tapasztalta, szándékát változtatván, ennek adni, hasznosbnak itílte, azt ajándékokkal kívánván magához édesiteni, kinek méltósága alatt az hitnek dolga nagyobra mehetne. Minekokáért Firándba sietve viszsza menvén új okot, módot, mellyre a' szükség hajttya vala, találá a' Királyhoz való menetelre. Mert maga tapasztalásával meg-tanólta vala, hogy a' Japonok az embert tekéntetéért és köntöséért becsüllik, a' foltosokot pedig alig számlállyák az emberek között: mintha a' férfiak dísze inkább az öltözetben, hogysse a' virtusban vólna hellyheztetve. Azért el-rendeli, hogy avúlt köntösét le-tévén, szép új ruházatba öltözzék, és a' köntösnek fényével a' tettetes, de nem igazán-való jókra fel-nyilt szemeket bé-dugja, hogy azután elméjeket az igasságnak fényével meg-világosithassa. Minekutánna tehát fénnyes öltözetben két, három szolgával meg-tért vólna Amángutzba: a' Királyhoz ment. Bölcs tanácsát a' lett dolog fontosnak álitotta. Azonnal az Udvariaktól bé-vezettetett a' Királyhoz, ki-is kegyesen, és nyájason fogadta.

Rövid elől-járó beszédét végezvén, az Indiai Vicze-Király, és a' Goai Püspök leveleit igaz barátságok pecséttyeit, idegen ajándékokot a' barátságnak zálagit, és a' többi között egy húrú hegedűt, és órát ada a' Királynak, a' mellyek nem annyira árokra, mint újságokra, és mesterségekre nézve igen kedvesek kellemetesek ezeken a' tartományokon. A' Király tehát felette örvendezvén a' Lusitániaiak levelein, és ajándékin, viszont Szent Xavieernek nagy mértékben ezüstöt, és aranyat ajandékoz. De ő megemlékezvén, hogy Pap, nem kalmár

már, viſzſza küldvén az ajándékot, ſzépen kezdette kérni a' Királyt, hogy maga biradalmában néki az Evangyeliom hírdetésére, és a' föld népének, bé-vételére, adna ſzabadságot kegyes parancſolattya által; ennél ſe ötet, ſe a' Luſitániabélieket kedvesb ajándékkal meg nem ajándékozhattya. Annakokáért cſudálkozván a' Király illy ſzép cſelekedetén, hogy a' miért máſok ezer veſzedelmek között tengereket egybe nyargalnak, ő azt ſemmire becsüllené; azért kedvezni kezde annak a' vallásnak, a' mellynek hirdetőjében illy ſzép *Virtuſt* tapaſztala. Mindgyaraſt tehát a' várasnak minden utſzáin ki-hírdetteti az heróldok által: hogy tetſzik a' Királynak, hogy hírdeteſsék a' kereſztény hit, és valaki akarna, bízváſt lenne kereſztény. Azért ſenki a' Luſitániai Papokot ſe ſzóval, ſe cſelekedettel meg ne sértſe, ſe pedig ſenkinek a' Jápóniai vallásnak el-hagyáſa kárára, és gyalázattyára ne légyen. Ezek felett, hogy a' ſzabadsággal alkalmatoſságot-is adna, a' Bonziuſok üres Monoſtorat Sz. Xaviernek lak-hellyül rendelé.

Ez a' dolog Szent Ferencznek hírt, az hitnek becsülletet ſzerzett. Azért ſokan, az új hitnek meg-ismérésére kívánkozván, hogy ötet halhatnák, hozzá gyülnek vala. Nem vólt hátra álló Szent Xavier, hogy kívánságoknak meg-felelheſſen, már alkalmáſint beſzélvén nyelyeken. Napjában kétſzer predikáll vala a' ſokaság előtt. Elvégezvén predikatzióját, egy ideig vetekedett halgatóival a' meg-magyarázott dolgokról. Mert vagy a' kérdéſekre kelletik vala felelni, vagy pedig viſzontag őket kérdezte. Ez a' verſengés, egyik a' máſiknál több több kérdéſt tévén, gyakrabban késő éjtſzakáig tart vala annyira, hogy alig vólna ideje teſte éleſztésére. Nem-is vólt ebben ſemmi nagyobb akadály, mint hogy éppen jól nem tudta nyelveket. Mert gyakorta, mivel némelly ſzokatlan ſzók, finnyás, és kényes hallomáſokra értek, Szent Ferencz ſzótalanſága nevetséget okozot előttők. Azért nem keveſſen valának, a' kik nevetség kedvéért támogattak újjabb újjabb kérdéſeket. De feleleti olly ſzent indulatból, olly jeles ſzentségből, és a' Bonziuſok éltétől, és tudományától külömbözö életből, és tudományból forranak vala, hogy a' mikre ſzóval meg-nem felelhetett, cſelekedettel meg-felelt. Annakokáért az éles elméjű, és okoſságot követő Japonok éſzre veſzik vala ezeket, ámbár ſzóval ki ne tudná fejezni Sz. Xavier. Egybe gyülnek vala ſzámoſon a' Monoſtorokból a' Bonziuſok, és Bonziák, ſokan a' fő rendűek közül is, a' köz népből leg-többen. Mindég teli vólt minden renden lévő emberekkel háza, és gyakorta bé nem fér vala a' ſokaság. A' tamaſztot kérdéſek pedig olly ſok, és külömb félék vóltak, hogy

hogy végtére hamállyok el-ſzélyeztetvén, és az igaſságnak világoſsága fel virradván a' Szent Ferencz feleletiből, ſokan által látnák, hogy az ő Iſtenkéjek törvényi törvénytelenek, és hamiſsak, az egy Iſtené pedig igazak, és mozdithatatlanok.

Nem-is vóltak az igaz hitnek felvállalásában, mint meg-vi'zgálásában túnyábbak. Egynéhány napok a' vetekedésben, kérdéſekben, és feleletekben el-folyván, ſokan kezdének kereſztényekké lenni: leg-elsők pedig azok vóltak, a' kik főképpen mind predikálláſiban, mind a' verſengésben tuſakodtak Szent Ferencz ellen, az Iſten az ő meg-általkodáſokat üdvöſséges hajlandóságra fordítván. De nem bölcſesége; hanem békeséges türéſe vólt az első dicsőség. Midőn a' Szent Ferencz társa Virgyináud predikállana a' népnek a' piaczon, történetből egy által menő Jápon az egybe gyült néphez megyen. Azután, minthogy kevély ember vala, elé áll, és meg gyűjtött nyálát arczulattyára ki-pőki, ő ezt a gyalázatot olly békeséges türéſſel ſzenvedte, hogy meg nem háborodván, és orczájáról le-törölvén, el-kezdett beſzédét folytatná. Illy nagy békeséges türésén meg-indúlván egy valaki a' ſokaság közül, elhitette magával, hogy illy nagy tökélleteſségű férfiak, lehetetlen hogy a' Szent, és üdvöſséges hiten kivül egyebet hírdeſſenek. Azért Szent Ferenczhez megyen, meg tanittatik az hit ágazatira, és leg-első meg-kereſztelkedik. Ennek példáját követték máſok ezután. Ezek közül Luſcus, az az: fél ſzemű Lőrincz olly bőv Iſteni világoſságot vett ſzivébe, hogy e' múlandó világi dolgoktól búcsut vévén egéſzſzen magát az Iſtennek fel-ſzentelné, Jápóniának nagy haſznára. Mert e' bé-vétetvén a' Társaságba Szent Ferencztől, jeles predikátor lett azután: és félékei közül legtöbbet vezérlett az Evangyeliom világára. Ezután meg kereſzteltetvén ſok becsülletes emberek, a' kik nagy barátsággal Sz. Ferenczhez kötelezvén magokot, olly ügyekezettel kívánnak vala kedveskedni néki, hogy ſoha magoknak eleget nem látſzatnának tenni. Annakokáért a' Jáponok között való vallás-béli ſzakadáſokról értekezvén töllők, kívánsága felett-is mindeneket ki-nyilatkoztatnak vala.

VIII. RÉSZ.

Meg-értvén a' Japonok ſzakadáſit, ſokakot meg-térit közüllök.

EZektől tehát ſokkal bővebben, hogy ſem ennek előtte a' Japóniai ſzakadáſokot, és tudományokot meg-tudta: hogy Japóniában mind a' férfiak, mind az Aſzſzonyok között kilencz ſzakadás vagyon: a' mellyek közül arra álhat akár ki-is, a' mellyik néki inkább tetſzik. Azért történik, hogy egy fedél alatt gyakran valahány fő, annyi külömbözö tudomány, és az ház népe között nagy a' verſengés, mindenik maga ſzakadását a máſiknál jobnak állitván. Egyik ſe tanit ezek közül a' tudományok közül ſemmit ſe a' világ, ſe a' lélek teremtéséről. Azért tudni-illik, hogy mind a' kilencz ezen meg-egyez, hogy ſe a' világnak, ſe a' léleknek nincſen kezdete. Azt-is egy nyomban tanittyák, hogy a' lelkeknek két hellyek van, a' bóldogoké egyik, a' bóldogtalanoké a' máſik. Továbbá micſodás légyen a' bóldogúltak lak-hellye, kinek hatalmából pokolra vettetnek-le a lelkek, erről cſak ſzót ſe teſznek: némelly költeményeket hintegetnek ſzakadáſok kezdöiről, a' kik között fő *Xaka*, és *Amida*. Azt hírdetik ezekről, hogy ön kényeken a' máſok üdvöſségéért felette keſerves, és hoſzſzas ſzenvedéſeket viſeltek. Ezek között némelliyik ſzakadás három ſzáz, némelliyik öt ſzáz parancſolatokból áll: mindazáltal cſak öt parancſolatot állitt, mind a kilencz fél, ſzükségesnek az üdvöſségre: az első tilalmazza a' gyilkoſságot, a' máſodik, hogy ſemmi meg-öletett állatot ne egyenek, az harmadik, hogy ne lopjanak, a' negyedik, hogy paráznák, és hazugok ne legyenek, az ötödik, bort ne igyanak. A' Bonziuſok pedig, és Bonziák magokra vállalták, hogy a' várafi gondok, és foglalatoſságok miatt, mivel a' nép meg nem tarthattya ezeket a' törvényeket, ök eleget teſznek, de illy kötés alatt: hogy nékik lak-hellyeket, eſztendön ként follyó fizetéſeket, és az élet táplálására ſzükséges dolgokot ki-ſzolgáltaſſon, és öket kiváltképpen meg-becsüllye. Minekokáért a' gazdagok, és urak, hogy ſzabadon vétkezheſſenek, az alkolomra rá álván, mindeneket, valamiket kérendenek a' Bonziuſok ki-ſzolgáltatnak, azt vélvén, hogy a' Bonziuſok könyörgéſe még a' pokol kínnyaiból-is ki-vonná öket. Tovább a' Bonziuſok mindenektől ala-

mi'z-

mi'znát kérnek, de ők ſenkinek nem alami'ználkodnak.

Ezeket, 's tőbb ezekhez haſonló dolgokot meg-értvén Szent Xavier, a' Jáponok ſzer-tartáſival mint fegyverrel az ő meg dullattatáſokra élvén a' nép előtt a' képpen kezdett bánni a Bonziuſokkal, hogy bizonyos okokkal fel-forgatná főben kőlt, 's álmadozot leleményeket. Fő-képpen azt tanittya vala, hogy ſenkit a' Bonziuſok a' pokol-béli kínokból eſedezéſekkel ki nem ſzabadithatnak: mivel ők azon tőrvényeket, a' mellyek meg-tartására máſokért kőtelezték magokat, meg nē tartanák. Mert nyilván vala, hogy ők már, régi ſzerzettyek el-hanyatolván, a' bort iddogalnák, alattomban húſſal vendégeskednének, nyilván hazudoznának, és parázнálkodnának. Azért nap fényre hozattatván a' Bonziuſok cſalárdsága, kőzőnségeſen a' nép zugolódni, és hogy tőkélletlenséggel megcſalattatott, és jovaitól meg-foſztatott, panaſzolkodni kezdett. Es magoktól a' Bonziuſoktól-is végtére kifacſartatott az igaſság: hogy ők éhel veſznének-el ha a' ſzükségtől a' meſterkedés nem védelmezné. Azért ettől - fogváſt, nem cſak kevés kárt, hanem kiſſebséget-is kezdettek ſzenvedni a Bonziuſok. Ezek után ki-tanólván Szent Xavier mind Jápon jó barátitól, mind pedig a' Jáponiai kőnyvekből, hogy *Xaka*, és *Amida* két ezer eſztendőkig éltek, e felett, hogy *Xaka* nyólcz ezerſzer újjonnan ſzűletett, és tőbb haſonló inkább nevetségre, hogy ſe emlékezetre méltóbb dolgokot: azonnal ezeket a' csúfos kőlteményeket roſtálni kezdette, nyilván megmutatván, hogy ezek nem emberek, vagy Iſtenkék, hanem őrdőgők vóltak. Ezekkel a' Bonziuſok, varázlók, és az Iſten tőrvényinek más tőbb ellenségi egéſzſzen meg-győzettetvén, mivel halgatnának; őrvendeznek vala a' kereſztények, a' fel-vállalt hitben, és ſzándékban meg-erőſſittetvén: a' pogányok pedig a' kik jelen valának által látván meſtereik meſtertelenségét, ſzakadozott valláſokban tántorogván, aprodonként a' Kriſtushoz hajlanak vala.

Ezen tehát igen neheztelvén a' Bonziuſok, keménnyen dorgálni kezdék őket, hogy hazai valláſokot el-hagynák: viſzontag ezek, hogy az Iſten tőrvénye ſokkal hihetősb a' Jáponokénál, és ez cſak abból is ki-tetſzik, hogy ők magok, ſemmit felelni nem tudnak azokra, a' mik a' Jápóniai meg-ſzakadozott vallás tőrvénnyei ellen vettetnek. Ismég a' Bonziuſok, a' Sinaiak' méltóságát kezdék hántorgatni Sz. Ferencz előtt, a' kiktől valláſokot kőlcsőnőzték: ugyan-is ſoha meg nem változtattyák ſzer-tartáſokot a' Jáponok ha elébb a' Sinaiak meg nem cſerélik. Annakokáért menne oda, ottan hirdetné az Evangyeliomot, és vetné a' KRI-

STUS igáját a' Sinaiak nyakába; ezek térdet hajtván a' Kriſtusnak, akkor végtére Japónia is ŏn kénnyén fejet hajtand a' Kriſtusnak. De ezekkel Szent Xavier éppen nem gondolván, el-kezdett munkáját ſzorgalmatoſon follytattya vala. A' Jáponok ugyan, a' kik a' nap, hold, cſillagok, ég, fŏld kerekségének; tengerek, lelkek, 's egyebek teremtéséről ſemmit nem hallottak, kŏzŏnségeſen a' ſzéllyes világnak ſemmi alkotóját nem ismérik. Meg-mutatván tehát Szent Ferencz, hogy mindenek', és nevezet ſzerént a' lelkek' teremtője az Iſten, cſudállyák vala tudni illik hogy a' mindeneket alkotó Iſtenről ſe a' Jáponok, ſe a' Sinaiak, a' kiktöl vették vallaſokot, éppen ſemmit nem tudtak. Ez a' cſudálkozás végtére arra jutott, hogy valamint Szent Xaviert, és a' Kriſtus hitét becsŭlleni kezdették, úgy a' Bonziuſokot, és a' Jáponiai ſzakadáſokot meg-vetették.

Ezekkel tehát úgy fel-háboritotta Szent Xavier a' Bonziuſok' nemzetségét, hogy a' kik az ŏ oda menetele előtt egy más kŏzt magok vallaſokról veſzekedtek, már ezt a' verſengéſt félre tévén, egyedŭl cſak az Iſten tŏrvényéről beſzéllenének. És ſokan ſok dolgokról minden nap kérdezŏskŏdnek vala Szent Ferencztől: ha egy-e' a' jó, és gonoſz dolgoknak kezdete, és ha ez a' kezdŏ jó-e', avagy gonoſz? Meg-felelvén Szent Xavier, hogy egyetlen egy mindeneknek kezdete, és e' véghetetlen jó. Ellene vetik vala az ŏrdŏgŏkŏt, az emberi nemzetnek ellenségit, a' kik gonoſsága nyilván-való: és kérdik vala: ha az Iſten jó, miért teremtett illy gonoſz dolgokot? Akkor Szent Xavier meg-magyarázta, hogy ezeket az Iſten jóknak teremtette, de magok gonoſságok tette ŏket gonoſzokká, és azért bŭntetŏdnek pokolban ŏrŏk bŭntetéſekkel. És ŏk tovább-is follytatták kérdéſeket: miért engedné-meg az ISTEN, hogy az ŏrdŏgŏktŏl meg-cſalatattnék az ŏ tiſztelésére termett ember? És miért nem hajlandobbá a' jóra, hogy ſe a' gonoſzra alkotta az embernek lelkét? Ezekre Szent Ferencz, hogy az ember ſzabad akarattal fel-ékeſittetett: és az Iſtennek ſegitŏ malaſzttya az harczra, és győzedelemre kéſz, ha az ember élni akar azzal, meg-állitotta: és egyetemben, hogy az emberi nemzet a' becsŭlletre teremtetvén, első atyáink vétke miatt vetemedett a' gonoſzra. Akkor ŏk az emberi gonoſságról az Iſten kemény bŭntetésére térvén bŏvebben unſzolták kérdéſeket: miért kéſzitette vólna a' poklot minden inségnek leg-iſzonyatosb tŏmleczét? Miért az ŏrŏk ſzenvedéſekre kárhoztatott embereken ſoha ſem kŏnyŏrŭlne? Szent Xavier e' válaſzt adá ezekre: hogy olly véghetetlen az Iſtennek Felsége, olly ſzámtalanok az emberekhez egy ſommában, 's kŭlŏn kŭlŏn

lön az ő jó-téteményi, hogy nem is lehet gondolni olly nagy bűntéſt, a' mellyet meg nem érdemelne az Iſteni jóságot meg bántó ember. Mindazáltal olly nagy az Iſtennek könyörületeſsége, hogy mindég kevésb büntetéſſel lakoltattya a' gonoſságokot. Es ezek, 's más több haſonló feleletek olly hellybehagyáſſal halgattatnak vala, hogy könnyen minnyájan meg nyugodnának rajtok.

Továbbá az a' gond hánnya vala az ő elméjeket fő képpen, hogy ſe könyörűlőnek, ſe igaznak ne látſzatnék az Iſten, a' ki az egy Japónián kivül minden tartományokról meg emlékezvén, Szent Ferencz el-jövetele előtt ſoha magát meg-nem jelentette a' Japonoknak: ugyan-is hogy lehet kegyes, és igaz, ha valahányã azt az ismeretlẽ Iſtent nẽ tiſztelték, a' pokol-béli kínokra vetette, és az eleiket-is meg-foſztván a' mennyei világoſságtól, hogy ezekre a' kínlódáſokra hanyot-homlok húllanának meg-engedte? Ezekre Szent Ferencz válaſzolván meg-mútatta, hogy az ISTEN törvénye az embereknek ſzívében lerajzoltatván elsőbb minden megírott törvényeknél. Mert a' Japonok-is még minekelőtte törvényeket vették a' Sinaiaktól, az okoſság világoſsága után tudták, hogy nem vólna ſzabad gyilkoskodni, tolvajkodni, hamiſſan eskűnni, és többeket egyebeket, a' mellyeket tilalmaz az Iſten törvénye. Minekokáért ha valaki e' félét valamit cſelekedett, a' lelki ismérettől, a' bűnnek mint egy büntetőjétől, öldökőltetett. E' nyilván ki tetſzik a' magánoſon lévő emberből, a' ki az erdőkön minden tudomány, avagy emberi törvény ismerete kivül fel-nevekedvén, mindazáltal a' gyilkoſságot, lopáſt, hamis eskűvéſt, 's több e' féle gonoſságokot, bizonyára tudgya, hogy az Iſten tilalmazó parancſolati ellen vannak. Es ha ez a' vad paraſzt nemzetségekben-is tapaſztaltatik, mit lehet itílni az emberséges, és tudalmas népekről? Ha nem igazán büntetődhetnek-e', a' kik az ember terméſzetével ſzületett Iſteni tör vényeket fel-bontogatták; a' mellyeket ha meg-tartottak vólna, bizonyoſon reájok virradott vólna a' mennyei világoſság.

Erre a' feleletre midőn meg-né múltak vólna, apródonként a' Kriſtus gyönyörűſéges igáját fel-kezdették venni. Tehát két hólnapok forgáſa alatt könnyen öt ſzáz ember meg-kereſztelkedett. Ezek magzattyok', ſzűlőjők', vérek' és őſeik' bóldogtalan ſorsán ſiránkozván gyakorta kérdezik vala Szent Xaviert, micſoda úttal, móddal lehetne őket ezekből az őrők nyomoruságokból ki ſzabaditani? Ő ſirva meg-felelvén nékik, hogy nem vólna onnan ſzabádúlás, jovaſollya vala, hogy annál ſzorgalmatosban ők, a' kiknek az üdvőſség-

gre világoſság adatott az Iſtentől, hálákot adnának az Iſtennek, és a' máſok kárhozattyából áradó fájdalmat, önnön magok üdvöſségek reménységével enyhitenék: hogy fájdalmokot a békeséges türés könnyebitené. Ezután más kérdéſeket támaſztván kérdezőskődnek vala a' világnak mivoltáról, a'napnak, és cſillagoknak forgásáról; az üſtökös cſillagok, ízelek, villámáſok, és menykövek honnan, 's miből támadnának, micſoda erő hintené az havat, jég eſsött, és záporokot? ezek eredetét Szent Xavier, tudván az *Aſtronomiát*, az az, ég forgásának, és a terméſzet vizgálásnak tudományit, midőn fejtegetné, mint tudatlanok el-bámúlnak vala, ez idegen embernek ritka elméjén, és bölcſeségén cſudálkozván. És ezeknek a' dolgoknak híre az egéſz Várasban el-terjedvén, nagy becsülletet ſzerzett a' kereſztény hitnek, hogy már nem cſak az utſzákon, hanem még az házakban is dicsírtetnék. És ugyan ez a' dolog nem kevés haſznot cſipett el a' Bonziuſoktól, mivel ſokak meg-gyűlölvén az ő babonáikot, kereſztényekké lettek. És már-is olly itílettel valának, hogy rövid nap alatt ſok Monoſtorok, farba rugattatván a' Bonziuſok, tudományokkal egyetemben, és meg-fogyatkozván élés-béli ſegedelmekben, el fognak puſztúlni, bizonyára a' kereſzténységnek nagy elémentére.

Mennyire pedig meg-cſonkittatott, és le-tapodtatott a' Bonziuſok méltósága, és tekéntete, cſak ebből is fel-lehet venni, hogy a' ki közüllök leg-inkább kedvellené is az ő rend-tartáſokot, már azt-is nem annyira az akarat, mint a' ſzükség tartoztatná régi ſzerzettyében. Vala Amángutzban egy fő nagy gazdagságú Ur: e' Feleségestől együtt kedvez vala mind Szent Xaviernek, mind az igaz hitnek. De az előbbeni vakmeröség megfoſztotta az annakutánna-való ſzabadságtól őket. Mert ezek a' Bonziuſoknak ſok lak-hellyeket épittetvén, nagy jövedelmekkel meg-gazdagitották vala, hogy Amida Iſtenkének jövendő-béli bóldogúláſokban kegyelmét nyernék. Annakokáért azt mongyák vala, hogy ennyi eſztendők forgáſa alatt annyi költségen Amidától vásárlott kegyelmeket ők bizonyára illy hirtelen el nem pazérolyák meg változtatván valláſokot. És ha ez a' gond nem fekünnék ſzíveken, más tanácsra adnák magokot. De a' mit ezek régen gyüjtött hiú érdemekre nézve nem cſelekedtek, hogy tudni illik a' Kriſtus igaz hitét követnék, ezt máſok ſokan az igazságtól meg-világoſittatván gyorsán meg-cſelekedték. Tehát a' Bonziuſok gyalázattyokot 's károkot nem türhetvén, haraggal, és irigységgel kezdettek dühöskődni a' Kereſztények ellen, és egyſzer'smind tartott több predikatziójikban az Iſten el-

len

len iſtentelenül bőfögni, Szent Ferenczhez pedig hozzájok illő gyalázatokot czirmolni kezdettek: fenyegették a' Japonokot, hogy mihelt a' kereſztény tőrvény alá áll Jápónia, azonnal el-puſztúl. De az ő gyalázáſok magoknak forralt lúgot, 's gyűlőlséget, nem Szent Ferencznek. Mert tudván a' Japonok, hogy a' Bonziuſok rágalmazáſa gyűlőlségből, és irigységből forrana, nem csak ezt nem hirdetni, hanem még kedvezni is kezdettek az ártatlannak, az irigyek gyalázáſa dicſiretté, és kedvezéſsé válván.

Az idő közben Szent Ferencz, nagy ſzorgalmatoſsággal vi'zgálván ha hajdonában valaha hallottak vólna-e' valamit az Evangyeliomról, és a' Kriſtusról a' Japonok, megtudta a Jápóniai iráſokból, és nevezet-ſzerént az ő bizonyságokból, hogy az ő oda érkezéſe előtt hírűl ſem hallottak ſoha ſemmit a' Kriſtusról. A' melly dolog Szent Xaviert, ámbár azon kivűl-is buzgó hirdetője vólt a' Szent Evangyeliomnak, illendő képpen őſztőnőzte, ki-is felette igen őrvendez vala, hogy a' kereſzténségnek terjeſztéſére annyira hatott, hogy az utolsó ſzigetekben-is már hallatnék zengéſe az Evangyeliomnak. Már ſzámoſok a' Kriſtus aklyába gyűjtetvén, virágzik vala a' kereſzténység, midőn néki nagy ſegedelme, vagy is inkább díſze érkezett. A' Banduai Akademia mind hirére, mint nemeſségére nézve éppen jeles Jápóniában, mert négy ezernél nagyobb a' ſzáma az halgatóknak. Ebből az Akademiából egy híres nevezetes bőlcs férfi kereſztényé lett emlékezetet bizonnyára érdemlő okkal. Némelly külőmbőző Nem vagyon a' Bonziuſok közőtt, a mellynek tiſzti arról elmélkedni, ez élet után mi kővetendi öket, 's más több illyen dolgokról fontoſon elméskedni. Ezek közűl végtére a' figyelmetes elmélkedés olly okos itíletre vezetett ſokakot, hogy azt itílnék, hogy a' Japonok tudományiban, és ſzer-tartáſiban a' lélek bóldogulására ſemmi ſegedelem nem vólna. Mert eképpen okoskodnak vala: ſzűkség tudni-illik, hogy egy kezdője legyen mindeneknek: erről ſemmi emlékezet nincſen az ő könyveikben, mivel ſohúlt ſzót ſem teſznek ennek a' kerek világnak teremtőjéről. Tehát az alkotóról ſemmit ſe tudók, hogy üdvőzűlhetnek? de a' többi a'ſzégyen, 's félelem közőtt tántorogván, ez a' kit mondánk, a' kereſztények gyűlekezetébe adá magát, az üdvőſſéginek kívánáſa meg-győzvén a' ſzégyent. Ez ugyan Bonziuſsá akar vala lenni, de meg-értvén a' Szent Ferencz vetekedéséből az ő tévelygéſeket, és hogy a' maga, és világ teremtőjét tiſztelné, ſzűkségesnek itílvén, a' kit a' kereſztény hit hirdetne, ſzándékát meg-változtatta, és fejet hajtot a' Kriſtusnak.

A'

A' melly keſerves vólt ez a' dolog a' Bonziuſoknak, olly ôrvendetes az új kereſztényeknek. Mert mivel e' maga Várafsában máſok felett bôlcſeſégéért becsültetnék, nagy tekéntete vala mindenek elôtt; tehát maga példájával ôſztônôzvén máſokot, a' kereſztény dolog méltóſsággal, és ſzámmal bővebben kezdett nevekedni. Olly buzgóſságra gyúlaſztotta pedig ez a' dolog az új kereſztényeket, hogy tellyes tehetséggel az hitről verſengenének a' pogányokkal, és a' meggyőzetteket mintegy rabúl a' Sz. kereſztségre vezetnék, és gyónás kôzôtt a' pogányokkal eſett verſengéſekről, és győzedelmeskedéſekről nagy ôrômmel beſzélgetnének. Ebből a' dologból olly nagy ôrôm árad vala Sz. Ferencz ſzivére, hogy fáradſágának és ſzenvedésének mindẽ fájdalmát éppẽ el-tôrôlné. Amangutzbã tehát nagyô meg-nevekedett a'kereſzténység(mert egy eſztendô alatt három ezer ember meg kereſzteltetett) és a' nyáj ôregbedésével nevekedett egyetemben a' buzgóſság-is. A' kik régen imádkozó olvaſojokon úgy eſedeznek vala, hogy kiki maga ſzakadásának kezdôjét némellykor név ſzerént ſegitségûl híná; az hitetlenséget el-vetvén ezt a' kônyôrgés-béli ſzorgalmatoſságot ôregbitették. Mert a' Bóldogságos Szûz Mária olvaſóját annak rendi-ſzerént el-forgatván, midôn az Angyali üdvôzletet mondanák, gyakorta a' JESUS, és Mária üdvôſséges nevét ſegitségûl hijják vala: és erkôlcsôkôt ki-telhetôképpen mindenekben Sz. Ferenczhez ügyekezik vala ſzabni. Továbbá olly elé-meneteleket teſznek vala a' buzgóſágban az új kereſztények Amángutzban Szent Xavier vezérléſe alatt, hogy minekutánna Szent Ferencz töllôk a' Királyok alkalmatlankodáſa miatt el-ment vólna, minden vezér, 's meſter kivûl hagyattatván huſzon ôt eſztendôkig, a' pogányok kôzôtt a' kereſztény életnek ſzer-tartását ſzépen meg-tartották, magok magoknak mind vezérek, mind meſterek lévén.

IX. RÉSZ.

A' Pungi Királytól ki-hívattatván, midôn hozzá akarna menni, nagy tiſztelettel fogadtatik a' Luſitánia-béliektôl.

NAgy vala már Szent Xavivernek neve Jápóniában, nagy az ô ſzentségéről való véllekedés, hogy már-is az emberi terméſzetet felyûl látſzatnék múlni. Minekokáért a' Japonok ôtet mint valami Iſtentôl jôtt embert tiſztelik vala. Szentségének híre

még

még a' távol eső tartományokra is ki hatván, csak nem egész Jápóniát, az ő nevével, és jeles cselekedetivel bé-töltötte vala. Azért midőn a' fellyebb le-rajszolt dolgokot leg-szorgalmatosban űzné Amángutzban, a' Bungi Királytól becsűllettel, és emberséggel tellyes levelet veszen: a' mellyben a' többi között eképpen ír a' Király: hogy a' Lusitániaiak hajója az ő birtokának révéhez érvén, meg-értette tőllök az ő sok jeles *Virtusit*, és ezeknek jovaslásán felgerjedvén, kívánna némelly dolgokot szemtől szembe vélle közölni. Annakokáért ne terheltetnék hozzá mentől hamarább Bungba menni. És szintén ez idő folytában a' Bungi révhez, melly harmincz magyar mért földnire esik Amángutztól, hitta vala levele által Szent Ferenczet Gama Odoárd a' Lusitániai hajónak Fő-Kapitánya. Tehát Szent Xavier, mivel mind a' két hellyen jó reménység mutattatnék, Turriánit, és Virgyinándot az új keresztények oltalmára ott hagyván serénnyen el-készűl erre az új útra. Majdon két három új keresztény társal mérni kezdi az útat.

Már szinte harmincz magyar mért földet gyalog meg-haladott vala, midőn Gama nagy fáradsága utánvaló közelgetését meg-tudta. Tehát azonnal egynéhány Lusitániai lovagot küld eleibe. Ezek mintegy ezer lépésnire menvén, Szent Ferenczet az Amángutzi új keresztényekkel elől találák. Nemes, és gazdag férfiak valának magok honnyokban ezek, de a' Kristus hitéért az Amángutzi Király jovaiktól meg-fosztotta őket: Szent Xaviert olly szándékkal követik vala, hogy Goába küldetvén tanittatnának. Továbbá Szent Ferencz tetszése szerént fényes öltözetekkel fel-ruházván magokot, jeles paripákra ülének: maga pedig a' Misemondó partékákot hátán hordozván követi vala gyalog a' lovasokot. Illy nagy szeretettel viseltetett az alázatossághoz, és kereszthez. Ez a' dolog nem nagyobb könyörületeséget, mint csudálkozást okozott a' Lusitániaiak előtt, hogy illy nagy érdemű férfi, magát ennyire meg-alázná, és fáraszta. Azért mindgyárást lovat vezettek néki, és terhét el-akarták venni: de őtet semmiképpen arra nem vehették, hogy lóra ülne. Minekokáért a' Lusitánia-béliek-is bátor ő ellent állana, és tilalmazná, gyalog követék őtet. Kellemetes, és üdvösséges példát adott ez a' dolog az új keresztényeknek, a' kik felette csudállyák vala a' keresztények nyájasságát, és emberségét. Már el-értek vólt a' Bungi révhez, mellyet a' follyo vizre nézve Fingének neveznek a' lakósok. Bung Királyi Városa, Jápóniának a' tulsó részében, Ximus szigetében fekszik. A' Bungi Király fiatal ugyan, de ideje felett

nagy tanácsú, és bölcs vala. Az időtt csak Bungon uralkodik vala, a' Japonok között okossággal, hogy se gazdagságokkal jelesebb. Senki a' Lusitánia-bélieknek nem kedvez vala annyira, mint ez: mert fel-gyúladván ezek barátságára, már a' Lusitániai Királyhoz, és az Indiai Fő vezérhez levelet küldött vala nagy ajándékokkal.

Mihelyt meg-tudák a' Lusitániaiak, hogy már el-érkezett Sz. Xavier, azonnal igen nagy vígasággal, és örvendezésekkel üdvözleni kezdették minnyájan eleibe menvén. És örömök annyira hata, hogy tizen nyólcz ágyuknak négyszer esett ki-sütésével üdvözölnék őtet. Ezután meg-bizonyitotta a' történt dolog, hogy ez a' pattantyuzás, nem annyira lett az eleibe ki-tódúló emberek jó akaratyából, mint az Isten különös rendeléséből. Ennyi ágyuknak, sok, és sürüen harsogó bőgését a' Japónok harczra magyarázták. Minekokáért felette nagy gondoskodásba esék a' Király, ki-is a' révtől nem messze fekűvő Várasban vala, azt vélvén, hogy a' tengeri tolvajok ellen vínak a' Lusitániaiak. Sebessen tehát egyet udvari Hadnagyi közül el-küld az Hajos Mesterhez hogy meg-tudgya, mi dolog vólna, hogy ha a' szükség, és idő úgy hozná magával, segedelmet küldene a' Lusitánia-bélieknek. Gama azért elsőbbször-is a' Királynak kegyességét meg-hálálván meg-felel a' követnek: hogy a' Lusitániaiaknál mindenek nem csak csendes békeségben, hanem vígaságban-is vannak: és mivel Szent Xavier, kit a' Lusitániai Király is fő-képpen mint Sz. férfit tisztel, el-érkezett: azt a' Lusitániaiak, a' mint illett, nagy jó akarattal, és valami jelekkel a' tellyes örőm meg-bizonyittathatik, azoknak ki-nyilatkoztatásával fogadták.

Ezeken a' Bungiak el-bámúlának és alig hitetheték-el magokkal, hogy illy koldus, szegény, és rongyos embernek tétetett a' Lusitániaiaktól ez a' nagy becsület. Mert a' Bonziusok tartván attól, ne hogy Szent Ferencz Bungba érvén olly szent életnek hirével mint Amángutzban őket-is, mint az Amángutzi Bonziusokot meg-kissebbitené, az ő nevét a' Király, és nép előtt igen rútúl meg-gyalázták vala. Tehát a' Király Udvaria az el-bámúlthoz hasonló, egy ideig meg-áll fűgvén a' csudálkozástól. Meg-látván azután Szent Xaviert, a' kinek arczúlattyából, bátor megkopott ruhában vólna, ki-látszik vala a' méltóság, és szentség, azonnal észre vette a' Bonziusok tőkélletlenségét. Azért sietve megtérvén a' Várasba, a' Lusitánia-béliektől választ, és a' látott dolgokot meg-viszi a' Királynak, és utánna veti, hogy olly nagy örömmel vágadnak Szent Xavier el-érkezésén, mintha ezűsttel teli hajójok szerencsésen a' révhez ért vólna. Minek-

nekokáért nem lehet abban kétségeskedni, hogy mind azok merő hamiſságok, valamiket hintegettek Szent Xavier ellen a' Bonziuſok. Ugyan-is irégylik az ő nagy dicsőségét. Bizonyára ábrázattya Szent Ferencznek méltósággal tellyes annyira, hogy éppen könnyen ſzerelmére, és tiſztelésére magához kapcſolhattya az őtet nézőkőt. Akkor a' Király cſudálkozván: méltán úgy mond tehát becsüllik őtet illy tiſzteletesen, mind a' Luſitániaiak, mind pedig te igazán dicsíred.

X. RÉSZ.

Nagy pompával vezetik a' Királyhoz a' Luſitániaiak.

AZonnal a'Király egy ifiacska rokonát, barátságoſon, és tiſzteſségeſen írott levéllel hozzá küldi, felette kérvén hogy más napra virradván ne terheltetnék fel-menni hozzá: egyſzer-'smind ki-jelenti kívánságát, a' mellyel viſeltetik vala a' kereſztény hitnek meg-ismérésére. Tehát ez a' királyi ifiu harmincz fő embertől, és az erkölcs, 's udvariság-Meſterétől késértetvén, a' Luſitániaiakhoz megyen. A' ki mihelyt meg-látta Szent Ferenczet, hogy olly avatag köntősben nagy becsülettel tiſzteltetett a' Luſitániaiaktól, ámbár rongyolt ruhájából arczúlattyán, és termetén ki-nézne virtuſa, cſudálta. Azért minekutánna a' Királyi levelet Szent Ferencznek kezébe adta vólna, viſzſza mentében meſterére tekéntvén: Bizonnyára úgy mond e' nemzet Iſtenének felségesnek kell lenni, és az ő tanácſi mi előttünk éppen el-rejtettek. Ugyan-is, hogy illy ſzegény embernek engedelmeskednek a' Luſitániai hajók, és illyen víg lövődözéſekkel tiſztelik, kinyilatkoztatni kívánnya, melly kellemetes légyen a' ſzegénység ő előtte, a' mellyet kőzőnségeſen útálnak, és meg-vetnek az emberek. Gama, más napra virradván, a' kalmárokkal, és más több Luſitániabéliekkel tanácſot tartván minnyájok vokſa ſzerént el-végezte, hogy a' kereſztényi dolognak haſznára léend, ha Szent Ferencznek ezzel a' pogány Királlyal első ſzembeléte, mentől nagyobb pompával lehetne, végbe menne, hogy a' kereſztényi méltóságnak némű némű képét le-ábrázolná: egyetemben, hogy a' Bonziuſok mocskolódáſinak, és gyalázáſinak eleit vennék, ne hogy gátat vetnének rágalmazáſokkal az Evangyeliom hirdetésének. Végtére hogy a' Szent Xavier méltósága ezeknek a' gőgős embereknek hazugságokkal vásárlott tekénteteket le nyomná. Mert

ki kéteskednék ezen, hogy valamenyire becsültetnék ő a' Lusitánia-béliektől, szintén olly mértékű tiszteletben lenne a' Japonok előtt? Tovább minnyájan az hajós Kapitány tanácsára hajolván, egyedül Szent Ferencz, a' ki távoztat vala minden tiszteletet, meg-elégedvén az Evangyeliomi együgyűséggel, ellenkezik vala. Mindazáltal nem annyira okoktól, mind a' Lusitániaiak egyenlő akarattyától meg-győzettetvén, végtére ő-is reá hajlott. Azért mindgyáráft a' Lusitánia-béliek drága köntősökbe öltözvén, Szent Xavierrel meg-indúlnak a' Királyi Város felé emlékezetre méltó pompával. Apró-hajókon, mellyeken sellyem vitorlák, és zászlók lengedezvén, vitetnek vala. Harsfogdogalnak vala közben közben a' trombiták, és kürtők víg zengedezési. Tehát erre az újságra minden felől egybe gyült a' nép, a' folyó viznek martya, holot ki szállandók valának, anyira é-lepettetett vala a' nézőktől, hogy a' Királyi poroszlók kénszerittettek félre nyomni a' sereget, hogy a' Lusitániaiak ki-kelésére üresség lenne. Azonnal a' Király eleibe küld egyik fő tanácsosával egy lektikát, hogy azon vitetteſsék Szent Xavier. De ő szépen meg-hálálván a' Király kegyelmét, királyi kegyességével élni nem akart: és viszsza küldvén a' lektikát gyalog fel-érkezet az údvarba késértetvén a' Jápóniai nemességnek színétől. Ezek között leg-pompásabb vólt a' Lusitániaiak késéró serege. Szám szerént harminczan vóltanak, minnyájan drága öltözetekkel, és arany lánczokkal fénylettek: ugyan ennyi czifra köntösű inasok követik vala ezeket. Maga-is Sz. Ferencz ezektől kénszerittetvén, fényes köntőssel tekéntetesbé tette vala magát, de megint csak hamar régi avatagját fel véendi. Erre az alkalmatosságra felette igen kéretetvén, szép fejér gyólcs ruhát vett vala magára. Zöld sellyem Papi *Stóla* mellynek a' két végén az akkori szokás ként arany rojtok valának, függött nyakából. Előtte megyen vala az hajós Kapitány mint fő tiszt, fejedelmi pálczát viselvén kezében. Vállogatott öt ifiú, mint annyi belső inas késéri vala. Ezek közül egyik, egy sellyem táskában a' *Breviarium*ot, a' második egy pár sellyem czippelüst; Bengali nád szálból egy arany fejes pálczát viszen vala az harmadik, kalapot a negyedik, az ötödik pedig a Szűz Maria képét, mellynek öltözete vólt veres sellyem Damaski materiából, viseli vala. A' több Lusitániaiak ezekután, mintegy négy szegre rendelt hadi Sereg követi vala. A' Lusitánia-béliek találmánya vala ez, és a' mesterek éltek e' pompával, nem tilalmazván Szent Xavier, mivel, hogy ellene állana, se nem lehetett, se hatalma nem vólt. Ezzel

a'

a' pompás seregléſſel a' Váras kilencz leg-fővebb utſzáin az Udvarba értek: olly seregeſen egybe gyűlt vala a' nép, hogy az házaknak fedelezését-is bé-tőltenék látni kivánván e' pompát.

XI. RÉSZ.

A' Bungi Király a' Bonziuſok akarattya ellen igen nagy tiſzteſséggel fogadgya Szent Xaviert.

JOvább Szent Ferencz kőzelitvén a' Királyi palotához, a' tornácz előtt az udvaron hat ſzáz fegyverben álló Udvari vitézekhez jut elsőbſzőr: a' garádicſokon a' ſzéllyes tornáczba fel-hágván eleibe jőnek a' palotás katonák Hadnagyi. Itten a' fel-jegyzett őt Luſitániai ifiak térdet hajtván, a' mit viſelnek vala kezekben, nagy tiſztelettel Sz. Xavier eleibe le-teſzik. Es azért az ottan álló Japonokot olly álmélkodás lepte-bé, hogy kőzőnségeſen egy más kőzt zúgolódván eképpen beſzéllenének: akaſztófát érdemlő hazug Bonziuſok! már emberek eleibe ſe méréſzkedgyenek jőni. Mert bizonyára ez a' Xavier, nem olly fekete kép a' mint ők le-mocskolták, hanem egy átallyában ollyan, a' kit méltán itélhetſz, hogy azért küldetett ide az Iſtentől, hogy az irigykedők gyalázatos mocskait le-tőrőlné. Ezután nemeſséggel egy tellyes palota fel-nyittaték, hollott-is egy hét eſztendős ritka okoſságú gyermek, a' mellyet egy tiſztes őreg vezet vala, eleibe jő Szent Ferencznek és hazai mód ſzerént üdvőzli: Hogy az Udvarba ſzerencsés felérkezéſe olly kedves, és keilemetes a' Királynak, mind az időkori eſső a' ſzomjuhozó vetéſeknek. Minekokáért vígan mennebé a' Királyhoz, de meg-emlékeznék, hogy a' melly kedves a' jók, olly gyűlőletes léend a' gonoſzok előtt. Ezekre midőn Sz. Ferencz ſzép nyájaſsággal, és kegyes kelletéſſel meg-felelt vólna, utánna veté ezeket a' gyermek: oh te bóldog Atya, a' ki más világról idegen főldekre jőttél, ſemmi jutalmat nem vadáſzván a' ſzegénységnek gyalázattyán kivűl. Oh Iſtennek, a' kit te tiſztelſz végheteten jósága! Oh el-re'tett bőlcſesége, a' ki az ő Papjainak ſzegénységét ſzereti! Ime a' mi Bonziuſink annyira irtóznak a' ſzegénységnek gyalázattyától, hogy nyilván eskűvéſſel bizonyitanák, hogy az egekbe vívő út bé-ván vágva, rakva a ſzegényeknek.

Itten Szent Ferencz felelet-képpen mondgya, hogy táplállya őtet olly reménység, hogy a' Meny, és föld kegyelmes gondviselő Istene, valahára el-fzélyefztvén a' vakoskodásnak homályát, melly a' Bonziusok elméjét meg-vakitotta, az igafságnak világofságát rájok virrafztya: és ők, fel-jővén a' mennyei nap-fény, azonnal el-vetik az hibázó véllekedéfeket. Továbbá ez a' kisded gyermek idejét fel-múló nagy dolgokról befzélgetvén, belsőbb palotába vezette Szent Ferenczet és a' Lufitániaiakot, a' hol a' Főrendek gyermekei ülnek vala. A' kik meg-látván Szent Ferenczet, hirtelen fel-állanak minnyájan, és e' nemzet fzokáfa fzerént háromfzor fejeket a' földre le-hajtván, tifztelék őtet. Kettő fzóllott minnyájok képében. Tetfzett leképezni az ők befzédgyeket, hogy meg-érthetődgyék, minémű ékes fzóllamásban gyönyörködgyenek a' Japonok. Ezek tehát éppen hafonlóúl ehez, mondgyák, hogy fzóllottak: „ A' te fzerencsés el-
„ érkezéfed Sz. Pap olly kellemetes léend a' Királynak, mind az
„ emlőt adó anyának édes cfecfe-
„ mőjének mofolygáfa. Mert bi-
„ zonyára ezek a' falak, a' mel
„ lyeket látfz, a' te jelenléteden
„ örvendezvén parancfolnak, hogy
„ a' te el-érkezéfeden nagy kedvel, fzeretettel vigadgyunk,
„ és azt dicfirjük: és ezt annak
„ az Iftennek kedvéért, és dicső-
„ ségéért, a' kiről te Amangutz-
„ ban cfuda dolgokot hirdettél,
„ a' mint híre ki-terjedett. „

Innen egy magas tornáczba nyitának ajtót, a' melly a' belsőbb palotákra vezeti vala: itten Fikhárondon a' Király teftvére a' főbb Urakkal vala. E' mihelyt meg-látá Szent Ferenczet a' többivel együtt kegyefen vévé, és az üdvözletbéli köfzöntéfek után azt mondá, hogy ennél nem virradott örvendetesb napja az udvarnak, mivel a' Király fzerencsésbnek állittya magát illy nagy embernek el-jövetelével, mintha a' Sinaiak harmincz három (Nem fzerént azt irják, hogy annyi külömb némű kéncfel birnak) kéncfeivel bővittetettvólna Királyi tárháza. Végtére a' leg-belsőbb, 's kárpitofabb palotába vezettetvén Fikhárondtól a' Király Ecscsétől Sz. Xavier, magához a' Királyhoz ért, a' ki fenn álva várja vala ötet. Ez időkorig jeles cfelekedetinek hiréért a' Király Szent Ferenczet becsülötte, moftan, fzembe lévén vélle, fokkal nagyobb tifzteletre gyüladott. Annyira Szent Ferencz jelenléte a' Királynak fölle-való nagy itíletét fel-múlta. Mert arczúlattyának méltóságát, mellyel a' terméfzet, és tifztes őfzség meg-ajándékozta vala, a' fzentségnek némű némű fénye úgy ékesgeti vala, hogy a' nézők, fzemeiket alig függefzthetnék reá.

A' Király tehát meg-látván Szent Xaviert, egy-kevefsé eleibe jő-

jövén, nagy tiſztelettel, és kegyeſséggel fogadá ötet. És midőn lábaihoz akarna borúlni, el-tiltá, és maga kezével fel-emelé. Majdon maga ön-kényén, ez haza ſzokáſa-ként, háromſzor fejét meghajtván, tiſztelé Szent Ferenczet, és maga mellé le-ültete. Minekutánna az üdvözlet, 's örvendezés-béli tiſzteletek végbe mentek, a' Király Fikhárond Ecsesére, és az Urakra vetvén ſzemeit, fenn ſzóval, hogy minnyájan halhatnák e' kép kezdett beſzélleni „ Vajha ſzabad vólna nékünk az eget, „ 's földet teremtő Iſtentől megkérdenünk az ő tanácſit, és tudakozódnunk, mi okra-való nézt „ engedte-meg, hogy mi illy „ nagy ſetétségben hevernénk, „ avagy miért áldotta-meg illy „ nagy világoſsággal, és bölcſeſséggel ezeket a' más világról „ jött férfiakot. Mert mindenek „ előtt tudva vagyon, hogy valamik ezektől hirdettetnek, bátor „ a' mi ſzerzett törvényinkkel ellenkezzenek, olly hellyes okokkal meg-erőſſittetnek, hogy lehetetlen ellenek valamit mondani; ha az okoſság után járunk. „ Láttyuk ellenben a' mi Bonziuſſainkot, hogy a' vallás magyarázásában nyilván botorkáznak, „ és ſoha egy formán nem ſzóllanak, hanem hol fejért, hol „ feketét álhatatlanúl tanitanak. „ Minekokáért bővön ki-tetſzik, „ hogy az ő tudományok, és valláſok éppen bizonytalan, hogy „ egy átallyában okoſon erre nem „ lehet bízni az üdvőſséget. „

A' Királynak ezen beſzédgyére fel-háborodván egy nemes Bonzius, ki-is történetből jelen-vala (neve Fácziándon) bizonyára nagy, és ſzabad méréſséggel meg-felelt a' Királynak: hogy az hit nem olly dolog, a' mellyről ő itíletet teheſſen, mivel nem tud a' felségesb tudományhoz. Azért ha valami kétséges dolog elméjét faggatná, jelen van ő, a' kitől tanácſot kérhet. Bizonyára ő végbe viendi, hogy nem csak az habozó gondoktól meg nem menekedgyék, hanem egyſzer-'smind a' minn kéteskedik, a' nap fényénél világosban eleibe terjedgyen. A' mellyből minnyájan egy ſzóval meg-itílendik, hogy igazak, a' miket a' Bonziuſok tanitanak, és nem eſik kárba az ő tudományokért-való költség. Akkor a' Király megmoſolyodván „ No tehát fő doktor, a' ti tudományotoknak el-„ rejtett felséges mély titkait valahára már egyſzer magyarázd meg, „ mi azonban halgatunk. „ És Fácziándon magának felette tetſzvén: „ Elsőbſzőr-is úgy mond a' „ Bonziuſok ſzentségéről vétek kétselkedni. Mindenek tudgyák, „ hogy ők ſzent, és az Iſtenek „ ſzíne előtt kedves, és kellemetes életet élnek. Mert ugyan is „ ők tiſzta életet viſelnek, új halat nem eſznek, az ifiúságot ok-

tat-

„ tattyák, az halálozóknak pénz-
„ váltó kéz-iráſokot adnak, hogy
„ az égben pénzt veheſſenek-fel,
„ éjtſzaka hogy a' néphez édeſitsék
„ az Iſteneket, fel-kelnek; és e-
„ zek felett a' nappal, cſillagok-
„ kal és Iſtenekkel barátságoſon
„ társolkodnak, a' kikkel ejtſzaká-
„ kon gyakorta nem cſak beſzél-
„ getnek, hanem vígan egybe is
„ ölelkeznek. „

Ezeket, 's más több haſonló eſzelőskődéſeket elé pattogván, mivel dagályos, és zabolátlan elméjét az harag hurcſolná, méréſzebben kezdett agyaskodni a' Király ellen. Azért ő kétſzer, háromſzor jelt adott Ecscsének, hogy vetne zabolát a' Bonziusnak. Megfogván végtére nyelvét, Fácziándonra emelvén ſzemeit a' Király: Én, úgy mond, éppen jeles példáját tapaſztalom a' Bonziuſok ſzentségének te benned: egyetemben ezt-is utánna veté, hogy az ő zabolátlan nyelvének paraſzt méréſzségéből olly itíletet formált, hogy eskűvéſſel-is meg-merné azt állitani, hogy a' pokol-bélieknek nagyobb hatalmok van Fácziándonon, hogy ſem Fácziándónnak az ég-bélieken. Itten a' Bonzius előbbeni mértékletlenségét ſzenvedhetetlen kevélységgel tóldván, teli torokkal kezd kiáltani: hogy el jő az idő mindőn Fácziándon egy ſommába minden embereket úgy annyira lábai alá vetve látand, hogy ſe a' Bungi, ſe egyátalyában más Király ſzemit ſe meri feléje emelni. Ezekre a' Királynak epéje forrani kezde, és egyetemben a' Bonzius dőlfőſségét porczogóſon ki-csúfolá, Szent Ferenczre nézvén. A' ki meg-intette módoſon a' Királyt, hogy cſendes elmével lenne, várván míg mérge meg-lohadna a' Bonziusnak.

Minekokáért a' Király ki-adván úttyát Fácziándónnak, meg inti, hogy ennekutánna az Iſtenről beſzélvén, magát ne dicsírné az emberek előtt: az alatt zabolázza meg magát, és minekelőtte a' Királyhoz viſzſza térjen, térjen magához. A' Bonzius tehát az Urak fokaságának jelen-léte iatt e' gyalázaton meg-gyúladván, fel-kiált: hogy a' mennyei tűz eméſzſze meg a' Királyt, a' ki az Iſtenek Papjai ellen e' kép' méréſzkedik. És egyetemben forván, és agyarkodván hirtelen ki-megyen a' palotából, a' melly cſelekedettel, a' Királyt, és a' fő-tiſzt Urakot nagy haragra gerjeſzté. Ezután a' Király aſztalhoz űlvén Szent Xaviert ebédgyéhez hívá. Ő a' Jápóniai eledelek ſzokatlanságát okozván, ſzépen Királyi kegyeſségét megkőſzőné: és egyetemben a' Királyt illendő tiſztelettel becsűlvén, kéré az Iſtent, a' kinek kedvéért néki illy nagy becsűlletet tett, hogy néki bőv Iſteni világoſságot, és malaſztokot adgyon; a' mellyeknek ſegedelméből az életben ötet ſzentül, és igazán tiſztelye,

és végtére halála után mind örökké bóldogúllyon. Végtére a' Király Szent Ferencznek kérelmére hajlék, és szabadságot ada az elmenetelre, felette igen kérvén őtet, hogy meg-látogatná mentől hamarább, és a' Keresztényi hit titkait néki meg-magyarázná. Mihelyt erre fejet hajtott Sz. Xavier, azonnal a' Király víg, és kegyes tekéntettel a' fel-tett eledelből egy falatocskát maga kezével néki ád, kérvén, hogy el-vegye: Szent Ferencz, hogy a' Király akarattyát bé-töltené, meg nem veté kegyességét. Az hajós mester pedig, és a' Lusitániaiak, a' kik Sz. Ferencz körül állanak vala, térdre esének hálálván a' Királynak, hogy olly nagy tisztelettel Szent Xaviert a' Bonziusok akarattya ellen becsüllötte.

XII. RÉSZ.

A' Királyt, és a' népet a' keresztény hit titkaira tanittya, a' Bonziusok bátorkodó méréssségét le-nyomja.

A' Királlyi Várasban negyven hat napokig forgot Szent Ferencz tellyes tehetséggel a' Vás-béliek üdvösége meg-szerzésében, és oktatásában foglalatoskodván. Fő gondgya vala, a' Királyt a' keresztény hit ágazatira, és törvénnyire megtanitani. Azért ötet annyira magához édesitette nyájas barátkozásával, hogy ez idő alatt csak egy Bonzius se férkezhetett a' Királyhoz. Ugyan-is felette igen szégyenli vala azon undokságokot, a' mellyekre néki mind mesterei, mind kezdői valának a' Bonziusok. Tehát Szent Xavier jovaslásából sok gonosságból ki-vetkezék, szerelmének gyúlasztó tüzeit, és gyönyörü ségit ki-veté udvarából, és a' meg-nyomorodtakot a' Bonziusok hagyományi ellen segiteni kezdé. Ezután a' nép erkölcstelenségének meg-jobbitására fordúlván, a' kiskedek fel-konczolását (közönséges vala ez az istentelenség ezeken a' földeken) 's más több gonosságokot, mellyek a' Bonziusok tanitása szerént szokásba mentek vala, apródon-ként kemény parancsolatokkal meg-tiltani: Szent Xaviert mint Istentől küldött embert kezdé nézni: egyedül ötet csudálni, az ő arczúlattyában mint tiszta tükörben minden gonosságit, mellyekkel a' Bonziusok ingerlése után magát meg-ferteztette vala, meg-pirúlván, látni mondgya vala, azért már közel vólna, hogy kereszténnyé lenne.

De nem bocsátkozott annyira a' Király oktatására, hogy a' népet oda hadná, hanem magáról el feletkezvén, jobb részét a' napnak a' piaczon egybe gyűlt nép oktatásában predikálván töltötte. A' Lusitániabéliek nap nyugta után alig nyertek egy órát a' szent beszélgetésekre, és máſt, nap kelete előtt a' szent gyónásra. Minekokáért Szent Ferencz némelly panaszolkodó barátit, hogy késén térne szállására, felette kérte, hogy soha őtet ebédre ne várnák, se nappal az élők között ne számlálnák, másképpē nagy alkalmatlanságot okozandanak néki. Tudni-illik az ő vendégségi, a' mellyekben gyönyörködnék, egyedűl a' lelkek üdvössége, és nincs-is nagyobb gyönyörűsége, mint csak egy Japon lelkének a' Kristushoz-való térése. Nem kevesset kedvezett az Isteni rendelés az ő istenes fáradságinak. Nagy számban gyűlnek vala hozzá nem csak a' pór kősségből, hanem még a' nemesek, és Bonziusok közül-is. A' kik közül egy a' Kristushoz hódolt, felette nagy hasznára a' kereszténységnek. *Saquaygirán* fő Bonzius vala ez, bölcseséggel, és nemeséggel jeles. A' ki vetekedésbe kelvén Szent Xavierrel, végtére igaz okokkal meggyőzettetvén, és az Isten lelkétől ihleltetvén, fejet hajtott az igasságnak. Tehát az Istentől adott igasságon kivül mindenekről el-feletkezvén, a' piaczon sok emberek láttára térdre áll: és kezeit, 's szemeit az egekre emelvén, könyvbe borúlván, mentől nagyobb szóval lehet, fel-kiált: Ime KRISTUS JÉSUS, a' mindenható Istennek örök Fia, én egészszen magamot néked szentelem: és a' mi szivemen fekszik, nyilván meg-vallom: csak te, a' kit ingyen híttal, el ne vesd szinedtől. Ezután a' Japonok környül álló sokaságát könyves szemmel meg-teként vén, utánna vetette: titeket pedig kedves félékim kérlek, és néktek könyörgök, hogy nékem meg-bocsássatok, és a' kiket elől találtok, kérjétek, hogy engedgyenek-meg nékem, hogy annyiszor igazaknak hírdettem azokot, a' mellyeket most merő hivságoknak ismérek lenni.

Ezen Fő Bonziusnak vallás-tétele, és példája csuda melly hathatósson fel-gyúlasztotta a' Japonok szívét, hogy ők-is kereszténnyekké lennének. Tudó dolog, mert Sz. Xavier maga a' Lusitániaiaknak nyilván meg-mondotta, hogy ha akarna, őt száznál többet egy nap meg-kereszthetne a' Japonok közül. De ebben a' buzgoságban okosabban, hogy se hevebben intézte a' dólgot, és tellyes tehetséggel távoztatta, ne hogy valami ollyas dolog esnék hamarjában, a' melly a' Bonziusok fel-lázadott elméjét a' dühösködésre fel-gyúlasztaná. Mert a' Bonziusokot, a' Kereszténységnek ellenségét már régtől fogvást Sz. Xavier, és az ő baráttyi ellen öszszetö-

tőnőzi vala az harag. Azért már a' népet unszollyák vala, hogy, mivel veszni indúlt, az hit meg-változtatásának bérébe kérne nagy somma pénzt Szent Ferencztől, hogy ne veszne ingyen. Ez a' szándék arra czélloz vala, hogy a' kereszténý Papnak tapasztalt szegénysége csorbát tenne az ő szentségének hírében. Illy nagy gyalázat vala a' Jáponoknál a' szegénység.

De éppen semmit nem használ vala a' gyalázás, a tapasztalt igasság ellen: sőtt mint a' sebes tűzet a rá hintett víz, ez a' rágalmazás lobogtattya vala az igasságnak keresésére a' Jáponok sziveit. Minekokáért a' Bonziusok nem tudván mihez kapnának, és a' méregtől epésen égvén, mint a' vízbe haló, az habot-is meg-kezdék markolni. Es mivel minden mesterkedések fűstbe megyen vala, el-végezék az utolsó ostromot. Már magok gyakran szembe szálván Sz. Ferenczel úgy meg-győzettetnek vala, hogy a' vetekedés után moczanni sem mernének: már az ő nevéhez haszontalan sok hamis gonosságokot kenegettek vala: már az égi tűzekkel a' népet is gyűmölcstelen megfenyitették vala. Azért látván, hogy félékiek előtt meg-ávúlt tekéntetek, a' haragot dühősségre téritvén, eszelősködni kezdettek. És elsőbször-is Szent Xaviert mocskokkal, és átkokkal terhelni: megbűszhődött ebnek, minden emberek felett-való szegény koldusnak, ember-hús rágónak csúfolódván nevezik vala. Ezután őtet, és társait veszedelmekkel fenyegetni, ha meg nem szűnnének az el-kezdett dolgoktól. És az ő fel-lázadott haragjok, és forró mérgek végtére annyira áradott, hogy tanácsot tartanának, hogy Sz. Ferenczet, és a' Lusitánia-bélieket a' piaczon zendűléstt támasztván, meg-ölnék. Tudgya vala ezeket Szent Ferencz, és a' Lusitánia-béliek. De ő legfelségesb Isten ajándékának tartya vala azt, a' mivel fenyegetődnek vala az ő ellenségi; egyedűl arra vigyázván ne hogy igaz ok nélkűl dulfúló elméjeket hanyot-homlok az haragra fel-lobbantaná: a' Lusitániaiak pedig a' Király őrőstől védelmeztetvén, nevetik vala hiú agyarkodásokot, és ólálkodásokot. Tehát a' Bonziusok minekutánna látnák, hogy az erő-szaknak nincs haszna, más tanácsot koholának.

XIII. RÉSZ.

A' Bonziuſoknak leg-fŏbb Doktorát a' Király előtt-való vetekedésben meg-győzi Szent Ferencz.

FIkárondon nevű Bonzius a' bŏlcſeſégnek hirével mindeneket fel múl vala: mivel harmincz eſztendőkig Jápóniának leg-hireſebb iskolájában, a' felségesb, és mélyebb tudományokot tanitotta vólt. Ez időkorban feje vólt egy Bonzius Monoſtornak, melly mint-egy hat mért földnire eſik Bungtól. Eztet tehát a' Bungi Bonziuſok, hogy Szent Ferenczel az hitről meg-vínék, könnyen rá vették, vélvén, hogy dicsőségekre ſzolgálna, ha (a' mint nékik könyűnek látſzatik vala lenni) a' Király előtt azt a' jővevény Papot meg-győzné, a' kitől a' tŏbb Bonziuſok meg-dúlattattak igaz elméskedéſekkel. Azért nagy ſietséggel hat hét bŏlcs társakkal a' Királyi Várasban terem. Éppen ez időkor Szent Ferencz, és a' Luſitánia-béliek a' Királyhoz fel-mentek vala bucſúzás kedvéért, mivel más napra kelvén, meg-akarnak vala indúlni. Midőn fejen-ként hálákot adván a' Királynak, ſzabad menedéket kérnének, bé-jeſentetik váratlan a' Királynak, hogy válogatott Bonziuſokkal ottan vagyon Fikárondon. Nem vólt igen őrvendetes (a' mint arczúlattyából éſzre lehetett venni) ez az hír a' Király előtt, a' ki tart vala attól, ne találtám Szent Ferenczet, és a' tudománynak igaſságát el-nyomná a' ſokaság. Azért Szent Xavier éſzre vévén, hogy kétségeskedik a' Király mi tévő lenne, igaſságához bízván, kérni kezdé a' Királyt, hogy Fikárondot a' Bonziuſok Nemzetségének fő oſzlopát hivattatná-bé, tudván, hogy ámbár nagy légyē a' tudománynak ereje, mindazáltal nagyobb az igaſságnak hatalma.

Annakokáért a' Király engedelméből bé bocsáttatik a' Bonzius. A' ki a' ſzokott tiſzteleteket el-végezvén, midőn a' Király kérdezné, hogy miért jŏtt vólna, felel: hogy láthatná a' más világról jŏtt idegen Papot, és micſoda ember légyen meg-tudhatná, 's mi újsággal ékeskednék az új világból. Ezeket olly nagy méréſséggel, és dagállyal mondotta, hogy könnyen éſzre vehetted vólna, hogy az őrdŏg czinkoſa. Majdon ſzemeit Szent Xavierre, a' ki ŏtet becsűlleteſen üdvőzli vala, függeſztvén, és a' kőſzőntéſt viſzſza adván (ezeket a' kőſzőnet-béli tiſzteket bővőn mérik a' Bonziuſok)

nagy

nagy fenyén kérdi, ha ismérte ötet? felelvén Sz. Xavier, hogy nem ismérte, mivel ſoha ſem látta: társaira tekéntvén: már-is ki tetſzik úgy mond, hogy ezzel nem léend ſemmi bajunk, a' ki Fikárondot ſoha ſem látta. Ezután Szent Ferenczre vetvén ſzemét: Jut e' eſzedbe úgy mond, micſoda árukot adtál-el nékem Finorámban? nincſen mit felelyen arra, úgy mond Szent Xavier; a' mit éppen nem ért; mivel ſoha kalmárkodáſt nem üzött, ſe Finorámot nem látta, ſe ekkorig vélle nem ſzóllott. Azért hogy adhatta-el neki Finorámban áruit? A' Bonzius egy átalyában, hogy a' dolog úgy történt, bizonygattya vala: és ha nem feledékeny, eſzébe kell jutni ſzükséges-képpen.

Azért kérte ötet Szent Xavier, hogy mivel ő ezekről nem emlékeznék, juttatná eſzébe. Akkoron bizonyára a' Bonzius fel-törlött homlokkal, 's fitogatván arczúlattyán kevélységét: Juſſon úgy mond eſzedbe, hogy ezer öt ſzáz eſztendővel ennek előtte, te én nékem ſzáz'zák ſellymet el-adtál, a' mellyeknek ki-kalmárkodásában én ſzép nyereségeket vettem. Itten Szent Xavier keménnyen, de egyſzer'smind becsülletesen rá nézvén, kérdi, hany eſztendős vólna? és midőn ő felelt vólna, hogy ötven egy, tovább folytattya Sz. Ferencz kérdését, hogy lehetett tehát ezer eſztendő előtt kalmár, a' ki ötven egy eſztendő előtt még nem fogantatott az Annya méhében? hanem ha kalmárságot üzhetett ſzületése előtt? már bizonyos kőzöttetek, a mint hallom, úgy mond Szent Xavier, hogy Jápónia tartományin hat ſzáz eſztendővel ez előtt kezdettek lakni: tehát hogy férhet egybe az okoſsággal, hogy ezer őt ſzáz eſztendők előtt Finorámban, a' melly az idött a' ti Kronikátok ſzerént merő puſztaság vala, kalmárkodtál? De lásd, felel a' Bonzius, melly ſokkal jobban tudgyuk mi az elmúlt dolgokot, hogy ſe ti a jelen valókot. Tudgyad azért (mivel még nem tudod) hogy ſe e' világnak, ſe az emberi nemzetnek kezdete nem vólt, vége ſem léend. Minekokáért az emberek lelkei mind a' férfiaké, mind az Aſzſzonyoké, mind halhatatlanok, egyik teſtből a' máſikba költöznek, a' mint a' hóld a' nappal, és a' cſillagzatok egybe mennek, a' melly egybe álladás, a' teſtnek gyenge tagjait formálya. Innen a' jó emlékezetű lelkek (a' micsodás az enyim) kőnyen meg-emlékeznek mindenekről, valamiket cſelekedtek életekben, midőn más teſteket elevenitettek; a' feledékenyek pedig, a micſodásnak látſzatik a' tiéd, nem annyira.

Nem vólt nehéz Szent Xaviernek, ki-is jeles *Filoſofus*, és *Teologus* vala, ezeket a' Pittagorás, és Plátó álmait meg-fejteni, és meghazuttolni. Leg elsőbſzőr-is tehát

meg-mútatta, hogy a' világ nem őrőktől fogva-való, hanem bizonyos időben teremtetett: mivel se magától nem alkottathatott, se teremtőjével egy idejű nem lehetett. Teremtése után pedig mind emberekkel, mind más állatú csinálmányokkal fel-ékesíttetett a' mindenek kezdetétől az Istentől. Ezt minekutánna több okokkal meg állította vólna, könnyű vólt megmútatni, hogy az emberek lelkeinek kezdete vólt, 's vagyon, és hogy nem-is vóltak a' testek előtt, a' mellyeket éltetnek, 's élesztenek, hanem az Istentől a' testekbe öntetvén az érzékenységek, és testek szolgálattyával élnek a' tudományok tanolmányára. Mert ugyanis kicsoda olly vak, hogy nelássa hogy a' testek, tömleczéből kiszabadúlt lelkek kész-kételen bé-őltőznének viszont más testekbe szabadságok új veszteségével. E' felett, nemde az okosságnak világossága nyilván meg-mútattya azt, hogy az emberi nemzetnek igaz itélő birája az Isten a' világból ki-múltakot vagy őrők jókkal meg jutalmazza, vagy meg-bűnteti? ugyan-is mivel ez élettben se nem bóldogit, se nem bűntet őrőkösön senkit. Ezeket Szent Ferencz midőn hellyes okokkal, látható hasonlatosságokkal, és példákkal meg-mútatta vólna; a' Király, és az Urak éppen, 's segészszen hellybe hagygyák vala, mondván: hogy mind ezek éppen egyeznek az okossággal.

De a' Bonzius, bátor mindenek itélete szerént meg győzettetett, mindazáltal meg rőgzött kevélységgel, és vakmerőséggel ellent áll vala; ne hogy maga itélete szerént-is meggyőzettetnek itéltetvén, ellenségének látszatnék engedni a' győzedelmet. Minekokáért a' világ, s lelkek teremtését félre tévén, keménnyen feddődni kezdett Szent Xavier ellen, hogy vádolni merné mint iszonyú gonoságot a' természet ellen fordúlt paráználkodást. Mert ugyan-is szabad ez a' Japonok törvénye szerént, a' melly mindazáltal a' gyilkosságot, házasság-törést lopást keménnyen megbűnteti. Ezekre Szent Ferencz minekutánna világosan meg-mútatta vólna, hogy a' bújálkodásnak ezen viszsza fordúlt nemei a' természettel, okossággal, és az emberi nemzet szaporodásával, a becsűllettel fő-képpen ellenkezik, megfelelt, hogy nem csuda, ha a' Japóniai törvényt adók ettől a' gonoságtól meg-vakittatván nem látták ocsmányságát: avagy ha látták-is meg nem tiltották másoknak azt, a' mivel magok élni akartak. De bátor egy törvénye se tilalmazza a' Japonoknak ezt a' fert lmeskedést, bizonyára a' természet törvénye, melly az emberek szivébe irattatott, és az okosság (hanem ha a' gonosz szokás le nem szállitotta a' felső várból) éppen tilalmazza. E' csak abból-is nyilván ki-tetszik, hogy kivált az illyen undokságok-

nak

nak el-követésére ſetétség, rejték kereſtetik, minden ſzem távoztatik, és egyetemben leg-nagyobb gyalázatnak tartatik, ha valaki valakinek e' féle cſelekedetet ſzemére vett.

Már a' Fikárondon meg-általkodáſa mindenek itílete ſzerént meggyőzettetvén helyt ád vala az igaſságnak: ő mindazáltal, mivel ſemmi okot nem tud vala ezekre elé-hozni, teli torokkal ſzemtelemben hogy ſe vakmerőben harczhat vala. Meg indúlt a' Király az urakkal egyetemben ezen kevély embernek ſzemtelenségén. Minekokáért egy ſzóval azt kezdék mondani: hogy ha harczhatáſra jött vólna, menne Amangutz Orſzágába: mivel ottan vonattatnak az hadak: és azért lé-

end alkalmatoſsága a' cſatázáſra; mert nékik a' békeſség tetſzik. Hogy ha pedig elméskedő vetekedéſre jött vólna, az harágot vetné-zabolába, falná bellyebb a' ſípot, fogna bé a' ſzáját hagyna békét a vakmerőségnek, követné ezt az idegen Papot, a' kivel vetekednék: ugyan-is ennek ſzép magaviſeléſe, és becsülletes mértékleteſsége a' vetekedésben példát mútat néki. Akkor bizonyára a' Bonzius a' mint zabolátlan mérgű vala, nyelvét az Urak, és Király átkozására dűhősön meg-ereſztette. Tehát igaz haragra gerjedvén a' Király, eb rúdon ki-vetteti az Udvarból, ſzentűl esküvén, hogy ha Papságát nem nézte vólna, fejét vétette vólna.

XIV. RÉSZ.

Szent Ferencz álhatatoſsága a' Bonziuſok fel-zendűlésében.

EZ a' nevezetes gyalázat a' Bonziuſok nevéhez (a' mint ők magyarázzák vala) sújtatván az ők párt-ütéſeket ſiettette. Azért egyenlő akaratból bézárák a' templomokot, a' népet, és urakot el-tilták az Iſtenkék ſzolgalatitól: és már a' Királyi Váras népére-is hatalmazott vala a' zendűlés: midőn a' Király okos halgatáſſal, mind a' Bonziuſok rémitését, mind a' ſokaság támadáſát könnyen le-űltette. Ezek alatt a' Luſitániaiak a' nép' rezzenésén és a' Bonziuſok' agyarkodásán megijedvén, gyorſan viſzſza vonták magokot a' révhez; és Szent Xaviert-is meg-intették vala, hogy az időhőz ſzabván magát a' rá áradandó veſzedelmet távoztatná-el. De ő a' *Kátekumenuſok*, az az: kereſztelendők ügyetlen maradását okozván, tanácſokra nem hajlott. Annakokáért ſzorgalmatoskodván a'

a' Lusitánia-béliek, ne hogy Szent Xaviert farkas kaszára hagynák, elvégezik, hogy Gama meg-térvén a' Várasba, ki vinné onnan őtet, minekelőtte valami ügybe esnék: ők azonban az hajókot a' révtől a' mélységre bocsátván, le-hánnák a' vas-macskákot, míglen az hajós mester viszsza érkeznék Szent Xavierrel. Gama tehát egy ladikon sietve a' Várasba evezvén Szent Ferenczet egy meg-keresztelendő Japonnal találá. Azonnal a' Lusitániaiak tetszését eleibe terjeszti, sok okokkal jovasolván, és kérvén, hogy a' Bonziusok háborgásából fejére omlandó veszélyét távoztatná.

De ö nem csak meg nem rémülvén a' veszedelmekre, hanem az halált-is ohajtván a' Krisusért: „ Oh „ melly szerencsés (úgy mond) „ lenne mi közüllünk, a ki azokot „ szenvedhetné, a' miktől te annyi„ ra tartasz! Azt ugyan jól tudom „ hogy nem vagyok méltó illy szép „ dicsőségre: de ha az ISTEN „ engemet, ámbár méltatlant, ezzel „ szerettend, meg nem vetem. A„ zért, mivel olly szorgalmatoson „ intetek, hogy szaladásra bízzam„ életemet, kőszőnőm, és hozzám„ való szerelmeteket hálálom, de „ intéstekre se nem illik, se nem „ lehet hajlanom. Mert lehet-e' „ nagyobb veszedelmek azoknak, „ a' kiket mostanában szültünk a' „ Krisusnak, mint sem Atya nél„ kül hagyni, és a' Bonziusok dü„ hősködő agyarkodására vetni? „ Tovább mi lehet kívánatosb „ a' Bonziusok előtt, hogy sem „ félre állani fenyegetések miatt „ annak, a' ki elöllök ki nē állot az igaz „ okokkal járó vetekedésekben, „ és gyalázatos szaladással a' rajtok „ vett győzedelmet meg mocskol„ ni, a' nyereséget el-vetni-? En „ egyátallyában soha azt nem cse„ lekszem, hogy életem félytése a' „ KRISTUS eskütt ellenségének „ ügyekezetét segitse. Mert azok „ kal nékünk bajunk, a' kiket bá„ torságunk rettent, félelmünk mé„ résszebbé tészen. Azért mivel „ érted az én el-szánt szándékomot, „ térj viszsza a' tiéidhez, a' kik „ várják meg-téresedet. Tudom „ hozzájok-való kőtelességedet, „ de egyszer'smind azt-is látom, „ mennyivel tartozom az én ke„ gyes és irgalmas Istenemnek, a' „ ki-érettem, és az egész emberi „ nemzetért meg-hólt a' Keresztfán. „

Ezeket könyvezvén olly hathatós szavakkal, és belső indúlattal mondotta, hogy Gama semmit ellene nem mervén mondani, az el-bámúlthoz hasonlóvá válván, az hajókhoz viszsza-tért. Azért minekutánna meg-mondotta vólna, miben állana a' dolog, utánna vetette: Hogy tartozik az alkalom szerént, az ő árujokot a' Sinai biradalmon-való kántoni révhez vinni: azért az öreg terhes hajót nékik engedi az evezetre, hogy kő-

te-

teleſségének eleget tegyen. Ő pedig bizonyoſon el végezte a' várasba való viſzſza-térését olly ſzándékkal, hogy oltalmazza Szent Xaviert, vagy ha az idő úgy hozná, vélle meg-hallyon. Fel inditá a' Luſitániaiak buzgó elméjét az hajós Úrnak nevezetes hivsége. Azért megdicsírtetvén az ő tanácſa, egy ſzívvel lélekkel miňyájan ezen dicsőséges veſzedelemre fel-ſzentelék magokat, 's majdon meg-forditván az hajókot a' révhez evezének, várván a' dolognak ki-menetelét. Ez az hír valamint Szent Xaviert, és a' *Kátekumenuſokot* meg-vigaſztalá, úgy meg-rémité, és meg-ronta a' Bonziuſokot, a' kik olly-terméſzétbéli indúlattal birnak, hogy valamint a' tőllők tartókra méréſzebben ágaskodnak, úgy a' bátorkodók előtt rettegnek.

XV. RÉSZ.

Ujonnan meg-győzi a' Bonziuſok fő-Doktorát.

A' Bonziuſok tehát az erőſzakos pártolkodásról ravaſz meſtertelenségekre térvén cſoportoſon a' Királyhoz gyűlnek. Kérik, hogy az hitről-való félbe ſzakaſztott verſengéſt, mellyet Fikárondon vítatott Szent Ferencz ellen, kezdetné újolag. A' Király nehezen ugyan, de még-is bizonyos kötéſek alatt meg-engedte. Hogy kiáltás, és durczálkodás nélkül folyon a' dolog: hogy a' perben eſett dolgoknak meg-itiléſekre bizonyos bírák, de nem a' Bonziuſok közűl, válaſztatnának, a' kiknek abban állyon tiſztyek, hogy itíletet tegyenek miről, és micſoda ſinóron járjon a' vetekedés. Hogy minden meg-vítatott hit-béli ágazatok után, a' bírák, és halgatók itíletire terjedgyen a' dolog, és a' melly félre többen vokſolnának, az a' réſz lenne győzedelmes. Végtére, hogy a' Bonziuſok ſe magok, ſe máſok által ſenkit ne gátolnának a' Kereſztény hitnek fel-vállalásában. Ezekre a' kötéſekre rá állának ugyan a' Bonziuſok, nem hogy tetſzenének, hanem hogy ellenek nem álhatnának. Más napra virradván tehát Fikárondon három ezernél többen Bonziuſſal fel-megyen az Udvarba: hadi űtközetre vélhetted vólna, hogy kéſzűl. De a' Király cſak négyet bocsáttott-bé, okozván veſzedelmét, mind a' támadásnak, mind pedig a' Bonziuſok gyalázattyának, kiknek nem válnék becsülletekre, ha híre futamodnék, hogy egy idegen Pap ellen három ezeren gyűltek vetekedni. A' Luſitánia-béliek

ſem vóltak hátra-állók Szent Ferenczhez-való jó akarattyokban. Mert az új vetekedésnek hírét halván, ſokkal fényesb öltözetekben, hogy ſem az előtt, viſzſza-mennek a' Városba. És az ő tiſzta fényeskedéſek, 's Szent Xavierhez-való jeles tiſzteletek felette cſipte a' Bonziuſok ſzemét.

Mihelyt fel-gyűltek a' pályázó hellyre, a' Király kérdi Fikárondot: mi okra-való nézt tilalmazná a' kűlső Orſzágokból hozott új hitnek hirdetését a' Királyi Városban? Erre ő, már maga gyalázattyán alázatoſságot tanólván cſendeſen megfelel, hogy nyilván van ennek az oka: mivel ſemmi inkább nem ellenkezik a' régi hittel, az Orſzággal, és a' Bonziuſok nemzetségével, a' melly ſzentűl, és tiſztán ſzolgált, 's ſzolgál-is az Iſteneknek. Mert bizonyára ez a' dolog a' Jápóniai Királyok derék itileteivel, és bizonyságival úgy meg állittatott, hogy vétek vólna, ha az üdvöſséget egyebűtt, és nem ottan keresnék, a' honnan vették az ő őſeik, őrökőſeik. Parancſol a' Király, hogy válaſzolyon ezekre Szent Ferencz: ő, minekelőtte meg-felelne, kérte a' Királyt, hogy mivel a' Bonziuſok kéſz-akartva ellene újolag verſengéſt támaſztottak: ha úgy tetſzenék, parancſolna nevezetſzerént Fikárondonnak, hogy valamiket az ő tanitáſiban, maga, és a' többb Bonziuſok hellyteleneknek itílnének, rendre terjeſztené eleibe, hogy egyen-ként mindenekre ſzerivel, és módgyával megfelelne. Ezen kivűl arra-is kérte a' veſzekedésnek el-kerűlésére, hogy valamit a' Király a' Bírák jobb réſzével a' verſengésben hozott dolgokról itílend, azon tántorodhatatlan meg-állyon mind a' két réſz. Rá hajlot a' Király Sz. Ferencz kívánságira, és a' kép' intézte a' vetekedéſtra' Bonzius ſem állott el ettől.

Kérdi tehát Fikárondon, miért káromlaná a' Jáponok leg-ſzentebb Iſteneit, idegen Pap lévén? És ő: mert méltatlanoknak itílem erre a' felséges Iſteni névre, a' melly nevezetet, az igaz okoſság egyedűl cſak annak tulajdonitotta, a' ki terméſzet-ſzerént őrők, és halhatatlan, és a' ki mindeneknek alkotója, az eget, és földet teremtette, és vezérli. Ugyan-is a' véghetetlen Iſteni erőt, és hatalmat az emberi elme arnyékozhattya, de meg nem foghattya. Minekokáért a' mik ſzemeinkbe tűnnek, az ég forgásának, cſillagok járásának, bizonyos idők, vetemények, és gyűmőlcsők, 's más több dolgoknak ſzabott rendgyei, aztot, a' kitől e' világ teremtetvén, illy ſzép ſzerrel, viſzontagsággal intéztetik, igaz Iſtennek mint élő nyelvel, változáſokkal nevezik. Mert Xaka, Amida, Giró, 's egyebek máſok, kik az Iſtenkék közé lajſtromoztattak, a' ti Kronikátok ſzerént-is gazdag, de egyſzer'smind halandó emberek vóltak. Ezt a'

Szent

Szent Ferencz elmés feleletét a' Bírák jóvá hagyó fel-kiáltása végezé. Azért midőn már kéſzülne a' Bonzius a' viſzſzálkodáſra, hogy egyebekre lépjék, ennek békét hadgyon meg-parancſollya a' Király. Mert ez a' Bírák itílete, 's ezen meg-kell állani. Tehát ő más dologra menvén, miért hamiſſitaná, kérdi, a' Bonziuſok jovóltából eredő pénz-váltó kéz-iráſokot, a' mellyeken az halottak az egekben meg-pénzeſednek; másképpen mindég kolduſok fognának lenni?

Válaſzt ád erre Szent Ferencz mondván: hogy az egekbe menő embereknek gazdaguláſok, nem a' Bonziuſok keze iráſiban, hanem a' jó cſelekedeteknek áll érdemeiben. Azok pedig a' jó cſelekedetek, mellyeket az igaz okoſság, és az igaz hit terem: ugyan-is ezek a' jó tétemények az előtt az őrők Iſten előtt, a' ki érdeme ſzerént kinek kinek ki-adgya jutalmát, kedveſek, és kellemeteſek. Tovább igazánvaló hit pedig nincs egy-is, a' kereſztény hiten kivül, melly az igaz Iſtent igazán, és ſzentül tiſztelné. Kereſzténynek pedig azért neveztetett, hogy a' Kriſtus az Iſtennek egyetlen egy őrők Fia ſzerzette, és adta az emberi nemzet eleibe. Mert a' Kriſtus (bővebben folytattya beſzédét) az emberekért emberré lévén, ezt a' Sz. tudományt le-hozta az egekből, és cſuda tételekkel tündöklvén mennyei törvényekre tanitotta a' földi embereket. Végtére az emberek üdvöſségéért meg-hólt, az ő gonoſságokért maga vérét fizetéſül ki-ontván. Azért valakik a' kereſztényi ízentségeket fel-veſzik, 's kereſztényekké lévén a' Kriſtus törvényit utolsó pihenéſekig álhatatoſon meg-tartyák, ezeknek nyílik meg végtére az halhatatlan, és minden jokkal bóldogúlt őrők élet. Nem-is ollyan főſvény, és ſzoros a' Kereſztények hite, mint a' Bonziuſoké, nem zárja-ki Menyorſzágból a' ſzegényeket, nem az Aſzſzonyokot, ha kereſztényül, és Iſteneſen élnek, a' kiknek mennyei úttyokot bé-vágta akár a' Bonziuſok telhetetlen főſvénysége, akár pedig babonás valláſa. A' mellyből könnyen ki-tetſzik, hogy a' Bonziuſok inkább vigyáznak haſznokra, hogy ſem a' vallás igaſságára: és bővebben kereſik erſzények telését, mind az Iſten tiſzteletét, és a' népnek üdvöſségét. Mert mivel az ég, 's föld Ura Iſtene valamint a' férfiakot, úgy az Aſzſzonyi rendet-is, és a' ſzegényeket, gazdagokot egyetemben teremtette, mi okra való nézt, ha becsülletes, és ſzent életet viſeltek, tenne válogatáſt közöttök a' bóldogitásban?

Itten a' Király, és minnyájan a' Bírák éppen hellybe hagyván Sz. Ferencz igaz okoskodását, nagy fájdalom, és ſzégyen éré a' Bonziuſokot, nehezen ſzenvedvén, hogy a' Király, és fő Urak itílete-ſze-

rént meg-győzetve térnek viſzſza a' vetekedésből. Mert e' vólt vége a' vetekedésnek. Mindazáltal meg nem győzetett az ő agya-furtságok. Több más híres, és bölcs Bonziuſok ezután, ne hogy meg-győzettetteknek láttatnának, a' verſengéſt Sz. Ferencz ellẽ újolag fel-támaſztották. Azért midőn a' ſokaság előtt predikállana, ſok és külömb külömb féle kérdéſeket tettek néki. Öt napoknál tovább tartott ez a' verſézés, a' mellyről ſoha el nem maradott a' Király, akár azért, hogy a' vetekedésnek gyümölcsét ſzedhetné, akár pedig, hogy ezen külső hit alatt-való embert, méltóságával oltalmazhatná. A' ki Szent Ferencznek jeles, és az okoſsággal éppen egyező feleleti ellen, hogy merő agya-furtságból ágaskodnának a' Bonziuſok, nem ſzenvedhetvén, az igaſságnak erös párt-fogója lett.

Tehát az üvöltöző, és csoportoſon Szent Xavierre omló Bonziuſokot meg-tartóztatá fenn ſzóval mondván: hogy a' ki az okoſsággal egyező hitet meg-akarja érteni, ſzükség, hogy ne legyen oktalan. És fel-kelvén, 's Szent Ferencznek kezét fogván az ő rendelt ſzállására vezeti, utánna ſeregelvén az Urak. Ez a' dolog a' melly ſzép, és nagy dicsőségére vált Szent Xaviernek, és a' kereſztény hitnek, olly rút gyalázatot sújtott a Bonziuſokhoz: és ez az új beſtelenség új haragra fel-lázadt elméjeket gyúlaſztotta. Tehát a' dühöſségtől húrczoltatván, kiáltozni kezdének, hogy a' tüzes menkő emészſze-meg a' Királyt, mivel a' régi hitet, mellyet ennyi ſok Királyok eddig ſzentül becsüllöttek, kevésbre állittya annál az idegen, külső, és gyalázatos vallásnál: és a' Bonziuſok nemzetének hatalmát, tekéntetét, egy bűdös vándor, és nemtelen emberke lábai alá nyomja.

XVI. RÉSZ.

Az Amángutzi, és Bungi Királyokot a' Kereſzténység óltalmára birja.

EZek között a' jelen-való dolgokon örvendezvén Sz. Ferencz (elegyitvén Iſten az ellenkező dolgokot ſzerencsékkel) meg-érti, mi-képpen folytak a' dolgok Amángutzban el-menetele után. Már a Turiáni munkálkodáſa gyümölcsözik vala mind a' Bonziuſok meg-torkolásában, mind az új kereſztények tanitásában; midőn az ország gyomrában hirtelen had támadván mindeneket

ket egybe kevert. Egy ſzabad fejedelem vélletlen maga Királya ellen záſzlót emelvén, ki-üzte vala orſzágából. És ő tudván, hogy halálra idéztetnék, hogy féléki kezébe ne akadna, maga magának gyilkoſa lett. Ez alatt a' fel-zendült Várasban ſzágódozván a' fegyveres katonáknak kegyetlen ſzabadsága, minden utſzát bé töltött vala kisdedek, 's nagyok' tetemeivel: ezek felett az egéſz Váraſt ſzörnyen egybe per'zelte. Ezek között a' konczolások, és égések között kétség kivül a' dulfúló Bonziuſok ki-veſztették vólna a Kereſztényeket meſterekkel egyetemben, ha az Iſteni gondviſelés meg nem védelmezte vólna. De a' Király halála után ebből a' keſerves hadakozásból ſzép békeség termett. Az Orſzág Urai a' dolgot rendbe ſzedvén, követek által a' Bungi Király Ecsesét az Amángutzi Királyi koronára hívaták. Tehát Szent Xavier ez új Királynak védelmét ſzükségesnek itílvén a' kereſzténység fedezgetésére, a' Bungi Királyhoz megyen kérvén, hogy a' Társaság béli Papokot, és az Amángutzi kereſztényeket teſtvérének ajánlaná. Mindeneket olly hathatóſon végbe vitt a' Király, hogy Amángutznak új Királlya bővön mindeneket megigírne.

Ura-is lett igíretinek. Es a' Bungi Király, hogy ſzavait cſelekedettel meg-állitaná, azonnal a' mit Ecsesének ajánlott, maga Orſzágában végbe kezdette vinni, az új kereſztényeknek kedvezvén, és bizonyos lakáſt rendelvén a' Szent Ferencz Társainak, a' kik Bungba valának jövendők. Továbbá, hogy arra az hitre nem áll vala, a' mellyet mind ſzeretne, mind védelmezne, az a' félelem tilalmazta vala, ne hogy pártolás támadván, meg-foſztatnék Királyi pálczájától. Minekokáért Szent Ferencz haſzontalan munkálkován, hogy fejet hajtatna a' Kriſtusnak vélle, és hogy hiú a' reménység, 's még elegendő képpen meg nem ért a' dolog látván, más-felé fordità elméjét, és gondgyát. Tovább Szent Xavier el-indúláſakor a' Király könyvekre fakadván, és a' környűl álló Luſitániaiakra vetvén ſzemeit: En úgy mond bizonyára irigylem néktek ezt az útazó társat; a' kitől én meg-foſztatván, meg nem tarthatom köny-húllatáſimot: kivált, mivel attól tartok, hogy moſt látom leg-utolſzor. Akkor Sz. Xavier ſzépen meg köſzönvén hozzája mútatott kegyeſségét, utánna veti, hogy ha az Iſtennek tetſzik életében tovább is gyönyörködni, rövid idö múlva meg-fogja lá-

togatni, és ez az igíret el-törlé a' Király könyveit.

Ezután *Szent* Ferencz a' keresztény hitre téritvén beszédét, eszébe juttattya, a' miket legüdvösségesebbeknek itil vala lenni, felette igen intvén, hogy halandoságáról meg-emlékezvén, fontolná-meg magában, melly szörnyű büntetések (ha az életben eleget nem tenne érettek) követendenék halálát. Úgy vegye észre pedig a' dolgot, hogy valaki az életből a' Krisztus igaz hitin kivül ki múlik, minden kétség kivül az örök kárhozatnak büntetésére vettetik: a' kik pedig a' KRISTUS hitét szivel, lélekkel, és cselekedetekkel vallyák, a' Krisztus jó-voltából, és ajándékából örökké bóldogúlnak Menyországban. Szent Ferencznek ezen szavai olly mélyen meg-hatották szivét a' Királynak, hogy kétszer keservesen kezdett sírni. Szent Xavier azért búcsút vévén a' Királytól, el-válik tőlle. Ezután a' *Kátekumenusokat* viszszatérésének reménységével, avagy bizonyoson maga hellyet másoknak küldésével meg-vigasztalván, kimegyen a' Városból reménységgel, és bizadalommal tellyes lévén. Mert a' Király, és a' népnek jobb része igen hajlandónak láttatik vala lenni a' Krisztushoz. Ugyan-is nagy reménység támogattya vala őtet, hogy illy jeles Királynak kegyelme nagy oltalmára léend a' Kereszténységnek: meg sem csalatkozott. Mitől fogvást a' Bungi Király a' Lusitániaiakkal barátságba esett, és a' Keresztény hitnek párt-fogását fel-vállalta, álhatatosan hitinek, 's fogadásának Ura lett. A' Szent Ferencz oda küldött társainak alkalmas lak-hellyet rendelt, és a' szomszéd Országok Királyi barátságába, és kegyelmébe ajánló levelei által bé-szerkesztette. Ezek felett az Evangyeliomnak terjedését, és a' Szent Ferencz társait, sok változó időkben, maga, és Jápóniának nagy hasznára oltalmazta. Mert a' Kereszténység védelmeztetvén a' pogány Fejedelemtől igen szépen csukrozott naponként. Maga pedig a' Krisztus kegyességétől meg-tekéntetvén, némű némű érdemire nézve örökös országát más más Királysággal szaporitotta, és vélletlen szintén harmincz esztendővel Szent Ferencz halála után keresztényé lett. És az a' dolog Szent Ferencz érdemeire, és dicsőségére nem kevesset szolgál.

Midőn a' Király meg-kereszteltetnék akár Sz. Ferencz szerelmétől viseltetvén, akár pedig Isten után néki tulajdonitván a' szent keresztségnek illy üdvösséges jósá-

ságát, Szent Ferencz nevét vette magára. Ennek a' bölcs Királynak példáját az Uraknak jobb réſze és némelly ſzabad Fejedelmek követték, a' kiket ő valamint méltósággal, úgy buzgósággal-is meg-haladott. Ennek hogy láthatnók XIII. ſzentséges Gergely Pápához küldött követtyét, meg-engette a' minapában az Úr Iſten nékünk. Midőn Királyi iſiak réſz ſzerént Japóniának három koronás Királyitól, réſz-ſzerént pedig kereſztény ſzabad Fejedelmektől Romába küldettetvén a' Romai Pápát az igaz hitnek mint fő Papját, és miden Nemzeteknek Attyát illendő-képpen tiſztelték: és ezeknek más világról-való jövetelét, 's házájokba való viſzſza-téréſeket nem csak Roma, hanem Oloſz, és Spanyol Országok nagy tiſztelettel bőcsüllötték. Mert valahol ezek a' követek által mennek vala mint látatlan, és hallatlan dolgon, a' fő, közép, és alsó renden lévők csudálkoznak, és örvendeznek vala, és nagy tiſztelséggel, és kegyeſséggel fogadtatnak vala, úgy annyira, hogy a' víg tapsolások, és örvendetes kiáltások között véllek együt Sz. Xavier-nek emlékezete, a' ki leg-első vólt, a' ki Japóniába bé vitte az Evangyeliomot, győzedelmi pompát láttatnék járni.

Tovább az időt egy fő gond fáraſztya vala Szent Ferenczet, hogy a' Japóniai Nemeſség között (a' mellynek akár melly felé hajolyon, de fontos a' kőſség előtt hajoláſa) ſemmit elé nem vihetett, bé nem vévén ſenki az Urak, és nemeſſek közül az üdvőſséges tanácſokot. Ellenzi vala ezt a' dolgot a' Sinaiakról-való nagy véllekedés, a' kiktől a' Japonok vallásokot kölcsönözték. Ehez ragaſzkodnak vala az Amángutzi, Bungi meg-győzettetett Bonziuſok azt pattogatván: ha igaz a' kereſztény hit, miért bé nem veſzik a' Sinaiak? Azután a' Bungi Király példája gátolya vala, a' ki mind bölcſeségére, mind okoſságára nézve híres lévén az Országban, mivel ezt fel nem vállalya vala, maga cſelekedetével mintegy kárhoztatni láttatik vala. Minekokáért mivel látná Szent Ferencz, hogy addig meg nem hódol a' Japonok elméje, míglen a' Sinaiak babonája fel nem forgattatik, el-rendeli, hogy a' pogányságnak fő várára űſsön, bízván, hogy ha a' Sinaiak a' Kriſtusnak térdet, fejet hajtanának, egéſz Japónia ön-kényén őket követné.

XAVI-

XAVIER SZ. FERENCZ ÉLETÉRŐL

ÖTÖDIK KÖNYV

ELSŐ RÉSZ.

Hogy Sinába menjen, Indiába viſzſza-térését el-végezi.

AZ Sinai biradalomnak határi harmincz hat magyar mért föld meſzſzinél tovább esnek Jápóniától, ha a' leg-rövidebb úthoz mérettetnek. Egéſzen ſzárazon fekſzik ez az Orſzág, a' melly egéſz nap-keletben leg-nagyobb, és cſendeſebb. Nincſenek egy Tartományban-is ſe több, ſe nagyobb, ſe gazdagabb Királyi, és mező Városok: és nem cſak népekkel, 's minden némű dolgoknak bővségivel, hanem nagy elmékkel, és ſzép tudományokkal-is gazdag. Egéſzſzen egy Királytól függ, mindenek a' Királynak tetzſésére figyelmezvén. Mert bizonyos, hogy az egéſz világon, engedelmesb, ſe Tiſztek, ſe Népek nincſenek. Maga pedig a' Király, mértékleteſségét, nem hatalmát nézvén, nem a' maga tetzſéſe, és itílete, hanem a' Tanácsnak végezéſe, és Orſzág törvényi ſzerént intéz mindeneket. Inkább köz tanácſtól-függő biradalomnak, hogy ſem egy koronás Királyt uraló Orſzágnak vélhetnéd, olly ſzépen a' törvény, és tanács uralkodik. A' föld népe ugyan valamint az Jápóniai, fejér, és elmés, de nem annyira gyönyörködik a' fegyverkezésben. A' Bonziuſok pedig az Iſtenkék Papjai, ſzentségek híre meg-agván, már beſtelenekké váltak vala a' Sinaiak előtt. Alig lehet egy nemzetség alkalmatosb a' KRISTUS hítére, cſak tudniillik a' bújaság, és az ördög cſalárdsága ne gátolná. Mert az ördög meſterkedéſiből az egéſz tartomány mint egy lakat, és zár alatt vagyon. Ugyan-is féltvén maga dühös uralkodását, éppen kirekeſztette az Evangyeliom hirdetőit. Mert a' Sinaiak felette régi törvénye mindé jövevényt ki zár ebből az Orſzágból, a' követeken kivül.

Ha

Ha valaki a' Király ſzabad menedéke-kivül bé-lépik fejit veſzti.

Meg-tudván ezeket Szent Xavier, módot kezde keresni, mi-képpen mehetne-bé Sinába. Midőn ezen futtatná elméjét, eſzébe tűnék, hogy viſzſza térvén Indiába, a' Sinai Királyhoz küldendő követségre birná a' Vicze-Királyt, és a' Goai Püſpökőt: maga pedig társa lévén a' követnek, és eképpen útat nyitván az Evangyeliomot bé-vinné a' Sinaiak közé. Es ugyan az a' dolog, hogy annyi népek, és tartományok egy fejet uralnának, könyűnek látſzatik vala az igaz hitnek el-terjedésére. Azért nem kétségeskedik vala, hogy (amint hajdon a' Romai biradalommal történt) a' Királytól mind főtől kezdődvén az igaz hit, Sinának minden nemzetire, 's mintegy az Orſzágnak tagjaira ki-áradna. Már két eſztendőt el-töltöt vala Jápóniában: és a' főbb Orſzágokba nem csak nyájakat a' Kriſtusnak, hanem ſok helyeket-is ſzerzett vala a' Társaságnak; midőn gondgyát az Indiába-való viſzſza téréſre forditotta.

A' küldendő követség okán-kivül haza-felé vonſza vala ötet Társainak Szent Ignácztól reá bízatott gondgya: mert nem itílé helyesnek lenni, hogy a' pogányoknak a' Kriſtushoz-való meg-térésében úgy fáradozna, hogy azon nyájat, mellyet a' Kriſtus, és Sz. Ignácz az ő páſztorláſa alá bízott, oda hagyná. Mert bátor mindenekről, valamiket végbe viſznek vala társai, bövön, és gyakran tudoſſittatnék; mindazáltal elméjén forgattya vala, hogy haſznosb, ha az ſzorgalmatos páſztor, maga, 's nem máſok ſzemeivel teként geti maga nyáját. Azért el-végezé, hogy Indiai Társait, kiknek-is elől-jarója vala, már egyſzer valahára meg-látogaſſa, és vállogatáſt tévén közöttök, maga hellyet egynéhányat Japóniába küldgyön: maga pedig rendbe vévén a' dolgokot, és a' követséget el-kéſzitvén, a' követtel egyetemben Sinába bé-mennyen.

II. RÉSZ.

Sina-felé evezvén, a' tengeri haborutól el-ragadtatott fő-hajót könyörgéſe által az Iſtentől viſzſza nyeri.

A' Lusitániai kalmár ha'ónak tehát, a' melly Sinának tart vala, akalmatoſságával élvén a' Bungi Király követyével, ki-is ajándékokot viſzen vala az Indiai Vicze-Királynak, tengerre kele ezer öt ſzáz ötven egyedikben Sz. András havában. Két

Jápóniai fiat vett magával, a' kik kőzűl egyiket Maténak, a' máſikát Bernárdnak nevezte vólt a' ſzent kereſztségben. E' végre vitte vólt-el pedig magával, hogy Európában küldvén látnák az Europai Orſzágok a' Jáponok' képit ezekben, és ezek-is a' kereſztényi méltóságnak látói lennének Romában, tudni-illik, hogy fő-képpen a' Romai Szent-egy-háznak tapaſztalván díſzét, és felségét, honnyokba meg-térvén, a' kereſztény név méltóságához édeſſitenék a' Jáponokot, elé-beſzélvén mind azokot máſoknak, a' mellyeket ők láttanak. Meg-indúlván onnan ſzerencséſen a' Luſitániaiak, bizonyára változó, és csudákkal jeles evezettel hajóztak. Hetednap el-indúláſok-után, az hirtelen támadott tengeri háboru isméretlen tengerekre vetette az hajókot, és a' letét habok kőzőtt bizonyos hajó-törésſel úttyoktól el-téritette. Mert olly sűrű fellegek tornyoztak az égen, hogy éppen el-vették a' napnak világát. Eképpen, alig támadván holmi világocska, őt egéſz napokig tartott ez az hómályos éjtſzaka. A' melly idő folytában Szent Ferencznek nem csak ſzentsége, hanem ſzorgalmatoſsága-is ki-tetſzett. Mert ő nem bővebben ſzóval, mind példával az hajóſok ſegedelmére máſokot őſztőnőzőt, ő mind az éjjeli, mind nappali munkában a' legſzorgalmatoſabnál ſem vólt hátrábbálló: ő a' meg-búsúltakot vigaſztalta és az el-lankadtakot ſerkengette a' meg-ſzabadúlásnak reménységével. Vezérnek, és hajós-kapitánynak itílted vólna lenni őtet.

Tovább kegyetlenkedvén a' zuhogó ſzelek, és nagyobb nagyobb habokot emelvén, az hajós-meſter, ne tálántám (a' mint csak hamar meg-eſett) a' ſzélvészetnek hirtelen ereje el-ragadná a' csónak-hajót, vaſtag hajó-kőtelekkel, hogy az őreg hajóhoz kőtnék, meg-hatta. A' csónak-kőtőzőkre (két *Saraczénuſon* kivűl, tizen-őtőn valának) omlott az éjtſzaka. Es nem ſokára el-ſzakaſzttatván a' kőtelékek, a' csónak-hajót olly ſebeſſen el-ragadta a' kemény háboru, hogy csak nem egy ſzempilantásban mint a' vilámlás, mindenek ſzeme-elől el tünnék. Az hajós meſter tehát kőnyőrülvén ſorſokon, és a' terhes hajónak-is látván veſzedelmét, ha a' csónak-hajó viſzſza nem hozattatnék, arra tekeriti az hajó folyamattyát, a' merre intézi vala el-ragadtatását a' fiók-hajónak. De az habok miatt egybe daraboſodván a' tenger, az hajó kőrnyűl sánczoltatván a' fel-emelkedet vizektől, és nagy ſzél-vésztől érdeketetvén, alig hogy el nem borittatott. Az hajóſok, és evezők kiáltására (mellyel ſegitségűl hiják vala a' Bóldogságos Szűz MÁRIÁT) az hajós Kapitány ſzobájából, holott-is az ISTENNEK kőnyőrőg vala; hozzájok ki-ſzalad a' Szent Férfi. Az hajóſok, és evezők, már egy

má-

másra omlottak vala, a' terhes hajó csak éppen még el nem borúlván, utolsó veszedelemre jutott vala. O azért nem annyira magáról, mind társai sorsáról szorgalmatoskodván fel-kiált: Oh szivemnek Istene KRISTUS JÉSUS! kérlek tégedet ôt mélységes Sebeidért, a' mellyekkel a' te mi hozzánk-való szerelmed meg-sebessitett, segitsd meg szolgáidot, a' kiket drágalátos véreddel meg-váltottál. Csuda dolog! hirtelen az habok közûl fel-emelkedvén az hajó megszabadúlt, tapasztalván minnyájok, hogy nyilván meg-segitette ôket az Isten.

Onnôn magok veszélyén általesvén, az el-ragadtak veszedelmén kezde fôni fejek. Azért ki Attyafiát, ki jó-baráttyát siratta. Ezután az édes ôveiken-való búskodás szánakodásra fakadot. Mert olly tengeren hányattatnak vala, holott a' csónak-hajóval egyetemben oda vala a' szabadúlásnak minden reménysége. Látván azért Szent Xavier minyájokot kônyves szemekkel, és szomoru szivel lenni, biztattya ôket, és meg jôvendôli, hogy meg-térend harmad nap elôtt az Annyához a' Leánya. Ezekkel az szavakkal abrázollya vala, hogy a' csónak-hajó visszafog térni az ôreg hajóhoz. Kôzônségesen hitelt nem adtak a' jôvendôletnek: mindazáltal egészszen kétségbe nem estek. Más napra virradván Szent Ferencz vídám tekéntettel kôziek megyen: és a' hajós mestert nyájasson üdvôzôlvén kéri, hogy egy valakit az árbocz-fára fel-hágatván kémlélteſſe-meg, hanem látszik-e' valamelly-felé a' csónak-hajó. Ezekre egy ôreg, és tanólt hajós (Péternek hítták) csúfolódván felel, hogy akkor fog végtére visszatérni az el-ragadtatott csónak, mikor a' máſika-is el-veszend: a' kinek Szent Ferencz: véllede', Péter, hogy valami nehéz az Istennek? Én egy átallyában bízom az Isten jó-váltában, és a' Malákai Bóldog Asszonynak óltalmában, kinek-is tiszteletire, és az Istennek imádására három áldozatnak végbe-vitelére kôtôttem magamot, hogy az el-ragadtatott csónak-hajó, azokkal az nyomorúltakkal, kiket gyomrában hordoz, rôvid nap alatt visszatérend. Ezután értvén, hogy az árbocz-fán lévô kémkedô sohúlt nem láttya a' tenger szélyességén, kônyôrgeni bé-rejtezet egy szobába; és ottan síránkozván imádságbã tôltôtte jobb részét a' napnak. Innen visszont ki-jôvén, víg hírt jôvendôl, hogy rôvid idô fordúlása alatt meg-fogják látni az hajót. Azért kéri az hajós-Kapitányt, hogy bocsássa-le a' vitorlákot, várja meg a' csónak-hajót, semmit se kéteskedvén, hogy minnyájan (és kivált az az egy pár *Szaraczénus*) valakik a' csónakban voltak, az Isten, és a' Bóldog Asszony kegyelméből el-érkeznek. Nem akar vala kérelmére hajlani

az hajós meſter, ellenne zajdúlának a' náſzádoſok mind azért, hogy haſzontalan várattatnék a' ſajka, mind pedig, hogy ſzem-látomáſt-való veſzedelem-kivül meg nem állapodhatnék az őreg hajó: tudni-illik ſzemek előtt forog vala a' vadonnan új veſzélynek képe.

Tovább az hajós Kapitány nagy nehezen Szent Ferencz kérelmére hajolván némelly kőz hajókot viſzſza küld egy keveſsé. Egy kevés idő vontatáſa-útán mivel valamint eddig ſohult nem láttatnék az elvitettetett csónak, 's már, háborogván még a' tenger, az őreg hajó is veſzedelemben látſzatnék forgani, ſietve ki teritteti a' vitorlákot. Iſtenkedni kezd Szent Xavier, kérni az hajóſokot, hogy még egy kevéſsé várakoznának, bizonyoſon állitván, hogy az őreg hajónak minden veſzélyén kivül csak hamar el-érkezik a' csónak-hajó. Mindazonáltal az hajóſok e' dologról kétségeskedvén, 's a' félelemtől-is izgattatván, midőn teritenék a' vitorlákot, oda futamik Szent Ferencz, és meg fogván az vitorla-fát, a' Kriſtus halálára, és ſebeire kezdé kénſzeriteni, hogy még egy kevéſsé ne ſajnálnák várakozni. Engednek ezek néki, ő pedig az Iſten imádására félre megyen. Ez alatt Diás Antal az ő kérelmére fel-hágot az árbocznak tetejére. E' ſzerte-ſzélyel forgatván ſzemeit, mondgya hogy ſemmit ſem lát: végtére kéri Szent Ferenczet, hogy nehezteléſe-kivül ſzabad légyen le-ſzállani. O ellenben unſzolya vala, hogy még vontatná egy kevéſsé az időt. Egyſzer'smind kezeit az egekre felemelvén tellyes ſzivből eſedezvén az Iſtennek, fel-bátorittya az hajós meſtert, a' több náſzádoſokkal együtt. Ez alatt a' várakozó hajó, mintha a' veſzedelem zabolában tartatott vólna Szent Ferencz által, iſzonyu nagy habokkal csapdostatván sértetlen ingadoz vala az háborgó tengeren. És már csak nem ſzintén három oráig függőben lévén mindenek várakozáſa, és minden reménységek fűſtbe mentnek látſzatik vala; midőn Diás váratlan fel-kiált, hogy láttya, és kőzelit az el-ragadtatott fiók-hajó. Akkor bizonyára minnyájan halákot adának az Iſtennek, és Szent Xaviernek tehetségek-ſzerént e' lett dologért. Mihelyt a' fiók-ſajka minnyájok ſzemébe kele, azoñal añak viſzſza vételére óldal-félt forditák az őreg hajót. És ez az Iſtentől kormányoztatván, igyeneſsẽ a' gályához haſit.

Midőn kőzelitene, és az hajóſok ſzokás-ſzerént a' bé-vetendő kőtelet kéſzitenék, akkor Szent Xavier: Nincs ſemmi ſzükség úgy mond a' kőtelekre: ők kénnyén melléje álland az őreg hajónak. És valamint meg-monda, úgy is lőn, minnyájan álmélkodván e' nagy csudán; és úgy mellé jőve, hogy a' benne lévő nyomorúltak kőn-

könnyen ki-szálhatnának. Sőtt még az dőlőngő habok közőtt-is mind addig meg-állott, senkitől nem tartatván, míglen a' gályához kőttetnék, hogy nyilván kitetszenék, hogy annak tartoztattatnék esedezésétől, a' ki könyőrgésével viszsza hozta.

Ezután csudálatos, 's csak nem a' hiedelmet felyűl múló dolog esett. Pinti Mendes Fernánd becsülletes, és szava-hihető Luitániai ember, Szent Ferencz úttyainak, és veszedelmeinek Japonból Sinába társa vala. Ez a' miket eddig elé számlálánk, el-beszélvén, azt is hozzá vetette, hogy minekutánna azokot az nyomorúltakot ki-szállitották vólna az őreg hajóba, és a' fiók-sajkát félre akarta vólna némelly hajós egy kevéssé taszitani, fel-kiáltottak, hogy elsőbször nyujtaná oda a' kezét Sz. Ferencznek, a' ki még a' sajkában vólna. Feleletet adván az hajós, hogy Szent Xavier az hajóban vólt mindég az ő el-jővetelek előtt, most-is ottan vagyon, egy szóval a' fiók-csónak-béliek azt bizonyitották, hogy valamíg az háborgó tengeren, az habokkal tusakodtak, Szent Ferencz mindég véllek vólt, és minyájokot vigasztalta, bátorgatta, és az őreg hajóhoz kormányozta az el-ragadtatot sajkát. Akkor végtére ki-nyilatkozott, hogy az érettek esedező Sz. Ferencznek képe elejekbe tétetett (illyen dolog irattatik Myrai Szent Miklos Püspőkről-is) hogy minyájan meg értenék, ki által lett veszélyekből szábadúlások. Minyájan az evezők, és hajósok dicsíretelen kezdék hírdetni ezt egy más közőtt. De Szent Xavier Isten' nem maga munkájának tulajdonitván az egész dolgot meg-izeni az hajós Kapitánynak, hogy serénnyen a' kívánatos szelektől fel fuvattandó vitorlákot készitteſſe, mert csak hamar megcsendesűlvén a' tenger kelemetes útakot nyitand. Meg nem csalattatott e' jővendölet. Alig vonák-fel az hajósok a' vitorlákot, midőn a' szelek zuhogása meg-szűnvén meg-állapodott a' tenger forgása, 's majdon a' lengedező szellőkön, repülni kezdett a' gálya. És használt a' veszedelemben forgó sajkának csudálatos meg-menekedése a' benne lévő *Szaraczénusok* üdvősségére. Ugyan-is midőn ezen a' nyilván való csudán, szivekben megindúltak vólna, hozzájok járúlt Szent Xavier. O könnyen a' Kristus hitéhez édesitvén őket, és a' szent hit ágazatira meg tanitván, meg kereszteltte, hogy Isten irgalma után testi, és lelki élteket ő néki kőszőnnék. Tovább a' gálya, a' hova szándékozot, szerencsés evezettel el-is ért a Sinai révparthoz, mellyet *Cinczének* neveznek.

III. RÉSZ.

A' Sinai rév-partot, és a' Malákai útazáſt bizonyos jövendőletekkel hireſiti.

ITten Szent Ferencz a' ſzárazra ki-ſzálván, ſzerencséſen nagy gazdagságu, fő-nemeſségű ſzíves barátyára Pereira Jakabra akad, ki-is csak hamar-napjában India-felé vala bocsátandó gályáját. Végeztetvén az üdvözletek minden ki-gondolható barátságos jelek között Szent Ferencz értekezni kezdvén, hogy mi módon lehetne bé férni a' Sinai Királyhoz, maga el-ſzánt ſzándékát eleibe terjeſzti. Ez a' mint bölcs, és az illyen dologban tanácsos férfi vala, leg-hellyesebnek itílte, hogy követség nagy ajándékokkal küldettetnék az Indiai Vicze-Királytól a' Sinai Királyhoz. Azonban tanácsának végbe-vitelére (úgy annyira meg-hatta vala Szent Ferencznek ſzerelme, és az Iſten tiſztelete az ő ſzivét) maga értekét, és minden joſzágát Szent Xaviernek le-köti, nem csak ſzóbéli ajánláſſal, hanem egyſzersmind tellyes ſzível, akarattal. Szavait bővebb adománnyal meg-is pecsételte. Ezután egy bizonyos embert Szent Ferenczel Goába intéz harmincz ezer aranyat e' végre le-olvasván; Szent Ferencz jó tételeményiért ſzép halákot adván, az Iſtentől léendő fizetésén kivül, meg-igíri, hogy a' Luſitániai Király viſzſza fogja tériteni. Innen a' Sinaiak híres ſokadalmas helyére Macháumba érkezett. Itten egy leányzóra találván, a' melly ſzegénységének könnyebbitésére teſtével kereskedik vala; hogy ettől a' kárhozatos élettől meg-ſzabaditaná jegybe-való pénzt kezde koldúlni ki-házaſitására.

Tehát Velli Péterhez régi ismerőjéhez jó pénzes kalmárhoz megyen. Más Ember házánál oſtáblázás között fel-találá. A' dolgot rövideden néki meg-magyarázván pénzt kér kölcsön tőlle, a' mellynek ſzázſzoros u'zoráját igíri mennyekben. E, Sz. Ferencznek alkalmatlan időben eſett jövetelén egy kevéſsé fel háborodván, azt mongya, hogy a' kért aranynak fel-vételére moſt idő nincſen, mivel a' pénz oda haza vagyon. Unſzolya nyájaſon Szent Ferencz mondván: hogy a' halandó embernek vagyon mindétig ideje a' jó tételre. Minekokáért a' kalmár meg-indúlván ezeken a' ſzókon, pénzes ládájának kölcsát (a' mint alkalmaſint az ő házának tutta rejtekét) oda adgya, hogy vegyen annyit be-

belőlle a' mennyit akar: Szent Xavier három ſzáz aranyat ki-vévén, viſzſza vitte Péternek a' kölcſokot, meg-jelentvén mennyit vett légyen-el. Akkor ö hibáztál úgy mond Atyám, és a' te ſzemérmeteſséged boſzſzut tett rajtam: ugyan-is ſokkal keveſſebbet vettél, hogy ſe én akartam: mert a' láda kölcsát kezedbe adván, minden aranyomnak felit néked adám. Harmincz ezer arany vala a' ládában: ezt a' ſommát én te veled éppen két felé akarom vala oſztani; de te melly kevés réſzt cſiptél ebből magadnak? Eſzre vette Szent Ferencz, hogy Velli tiſzta ſzívből, és igazán beſzél, 's nem ſzavakot ſzínel. Azért cſudálván: jeles adakozó férfi Velli úgy mond, tetſzik, és kellemes az Iſten előtt a' te ſzép, 's bizonyos jó akaratod. Minekokáért az ő ſzavaival igírem tenéked, hogy ſoha el nem fog hagyni tégedet az Iſten. E' felett azzal-is meg-áldand, hogy utolsó órádot ő tőlle előre meg-tudod.

Se Szent Ferenczet az Iſten, ſe Vellit meg nem áczodtatta Sz. Ferencz. Ugyan-is ettől az órától fogváſt más emberré lett Velli: annyira magát a' kegyeſségre, és ájtatoſságra adta. Egynéhány eſztendők el-kerülte után Iſteni ihleletből meg-értvén közelitő halálát rendbe kezdette ſzedni dolgát. Tehát mindenét hellyes karba tévén, és értekének jobb réſzét a' ſzegényekre feloſztván, még egéſséges, és élemetes lévén arra az utolsó útközetre kezde készülni. Már életének utolsó napja el-fordúlt vala, mikor ő az ſzent-egy-házba menvén arra birta a' Megyés Papot, hogy Velli Péterért halotti énekes Szent Misét mondana: a' mellyen ő jelen vólt, már az hallottak között ſzámlálván magát. Ezután egyen-ként jó baráttyihoz megyen, és mint hoſzſzu útra menendő vég búcſut veſzen. Midőn kérdezőskődnének, hogy hova megyen? megfelelt: hogy Meny-orſzágba. Ezek azt itílik vala, tudván víg terméſzetét, hogy tréfálkodik. Továbbá minekutánna egy- átallyában bizonyoſon erősſitené az egekbe-való útazását, elméje bomlására magyarázzák vala: kivált halván, hogy az utolsó ſzentségeket fel-vévén, 's ſzobá ába kolcsolódván az halált várná. Azért látogatására cſoporton-ként menvén ettől a' bús gondolattól el-akarák elméjét forditani.

De ö arczúlattyán nagy vigaságot mútatván meg bizonyitotta, hogy elmé ének helyén van járáſa, és egyetemben a' Szent Xavier jövendölését, és el-érkezését nagy örömmel baráti eleibe terjeſzti. Végezetre az egéſz dolog mivóltáról őket bővön tudoſſitván kéri, hogy Velli Péternek, ki-is majdon ki fog múlni e' világból, tetemét köveſsék ezen nap a' temető-helybe. És ſzintén igy történék a' dolog. Ugyan-is már a' jókor- idő

el-

el-érkezvén, hírtelen ki-atta, a' lelkét: és ugyan azon nap baráti a' Velli tetemét a' Czinterembe vitték, almélkodván mind az ő halálán, mind pedig a' Szent Xavier jövendőletén.

Szent Ferencz ez alatt a' Pereira gályájára midőn űlő félben vólna, hirtelen a' környűl-álókhoz fordúlván: könyörögjűnk úgy mond az Iſten ſzíne előtt Maláka váraſsáért, a' mellyet keménnyen oſtromol az ellenség. Hogy ha valaki ſegitheti, ſieſſen oltalmára, ne hogy meg-vivása után késő légyen a' ſegitség. Minyájokot fel-indi-totta mind a' Malákaiaknak veſzedelme, mind pedig a' tavól-való dolognak csuda-látása. Ugyan-is kilencz ſzáz Luſitániai mért föld nire (ötöd-fél ſzáz magyart teſzen ez) vala Maláka ettől a' hellytől. azért Szent Ferencz után minyájan könyörgéshez fognak. Nem-is ment fűſtbe eſedezéſek. Midőn az hajóſok az útra kéſzűlnének; Pereira Jakab Szent Xavier, kit éppen jól ismér vala, jövendőletén fel gerjedvén, fegyvert, és vitézeket a' meg-ſzállattak ſegedelmére ſzed vala. A' kit ő látván, hogy a' Maláka béliek veſzedelmén ſzorgoskodnék: ted félre úgy mond Jakab a' félelmet, és a' hadi keſzűleteket, 's velűnk együtt adgy hálákot az Iſtennek. Már az Iſten kegyeſsége Malákát meg-ſzabaditotta az oſtromló ellenségtől: hogy nyilván meg-tetſzenék, hogy a' minapában tett könyörgésünk ſzabaditotta-meg a' Malákaiakot. Ezután meg-indúlván a' Pereira gályáján, Japonból lett meg-indúlásának negyvenedik napjan a' *Sinkapuráni* rév-parthoz, a' melly, és Maláka között, vagyon húſz magyar mért föld, ki-kötének: és ottan kevés napokig heverének. Innét Szent Xavier ne hogy valami dolog kéſedelmet vetne Malákába, az ő Indiai úttyában, levelet írván Malákai társaihoz viſzſza-téréséről tudóſſitya, kérvén, hogy mentől hamarább lehet Indiai úttyára ſzűkséges dolgokot kéſzitſenek, ne hogy valami dolog ſiettető úttyát akadályoztaſſa.

Már az Indiai alkalmatos hajózáſra való időnek jobb réſze el-folyt vala, midőn a' *Sinkapuránomi* partról Malákának bocsáták a' gállyákot, a' végre, hogy Indiába eveznének. Minekokáért Pereira, bús, és gondos elmével vala tartván attól, ne talántám hajót ne talályon Malákában, a melly Sz. Xaviert által vinné Indiába. Akkor Szent Xavier; ne fély úgy mond Jakab, és vesd-le azt a' gondot. Mert a' Pereira Antal gályáját el kéſzitvén az hajózásra már régen vár bennűnket. A' jövendőletet a' lett dolog valósága meg-bizonyitotta. Mihelyt Malákába érkeztek, már harmadnaptól fogváſt hogy kéſz hajóval várta Szent Xaviert Pereira Antal, meg-tudák. És egye-

tem-

temben azt-is meg-érték, hogy a' minapában a' vidéki, 's határos Pogány nemzet (Jávoknak nevezik) meg-szálván Malákát keméñyen ostromlotta. De kevés idő múlva a' város vivását el-hatták. És mind ezek azon időben történtenek, a' mellyekben meg-jövendölte Szent Xavier. Mihelyt Japonból-való viszsza-térését Sz. Ferenczneka' hír ki-vitte, azonnal minden rendē lévő emberek hozája járúltak örvendezvén szerencsés viszsza jövetelén. Ugyan-is mikor Jápóniába illy hoszszu, és veszedelmes útra megindúlt, minnyájan felette szorgoskodtak iránta: és azért mihelyt a' hír viszsza vitte Malákába, hogy békével bé-lépet Jápóniába, önkényeken a' Maláka-béliek búcsu-járást inditván a' JESUS Társasága templomában hálákat adtak az örök Istennek illy kegyes gondviselésééért: a' melly cselekedettel bizonyságot tettek Szent Ferenczhez gyúladozó szerelmekről, 's egyetemben szerencsés útazásának kívánatos végéről. Annak-okáért az ő viszsza-jövetele a' Japonok meg-térésérőlvaló jó hírekkel nagy vigaságot áraszstott az egész várasra.

IV. RÉSZ.

Goában az halállal viaskodó társát meg-gyogyittya: és társainak mivelt dolgairól értekezvén mindeneket ki-tanól.

SZent Ferencz Malákai Társai kedvéért egy-néhány napokig múlatván Malákában, a' régen készen álló hajóra kelvén szerencsésen Koczinumba érkezik. Ottan hasonló vigasággal fogattatik. Akkoron érkezett vala Szent Ferencz Koczinumba, mikor már menő félben vólnának Goa felé az hajók: azonnal tehát némelly kőz hajóra akadván, nagy sietséggel Goába által kel a' tengeren. Mihelyt a' szárazra ki szállott, szokása-ként minekelőtte a' JESUS Társasága lak-helyébe menne, az Ispotályokba bé-tére. Ottan a' sinlődőkőt kegyesen meg-vigasztalta, azután társainak égő kívánsága-után haza ment. Ottan véghez menvén az üdvőzlet-béli tiszteletek, kellemetes ölelgetések, a' tiszta szeretetnek elei, nehogy kegyesbnek itíltetnék lenni az idegenekhez hogy se félékihez, kérdi, ha vann-e' valamelly beteg a' háznál? Vévén a' feleletet, hogy igenis vagyon egy; azonnal, maga szobájába sem tekéntvén, a' beteghez mégyen. Akkoron ezt a' nyavalyának súlya csak nem éppen a'

nyujtó padra tette, és az orvoſok is életiről le-mondottak vala, ezért éjjel, és nappal vigyáznak vala társai mellette, lelki üdvösségére főbb gondot viselvén. És már mindenek el-kéſzittettek vala a' temetkezéſre: maga mindazáltal a' beteg, bátor nyelve hegyén látſzatnék élete lenni, kécségbe nem eſet vala egéſségéről, halálos, és felbe-ſzakat ſzavakkal mondogatván: hogy ha Szent Xavier (naponként várják vala) halála előtt el-érkeznék, bizonyoſon az ő érdemei, 's eſedezéſe által viſzſzatérne ellőbbeni egéſsége. Meg nem csalattatott a' beteg reményében, kőſzönti Szent Ferencz ezt a' vonaglót, el-olvaſſa felette a' ſzent Evangyeliomot, és a' halál torkából ki-vonnya. 'S ugyan-is mingyáráſt meg-könyebülvén, csak hamar egéſzſzen meg-gyógyult: azt itílhetted vólna, hogy Iſteni ſugárlásból ohajtotta a' beteg Szent Xavier el-érkezését, és viſzont, hogy Szent Ferencz-is, azért ſiettette annyira az útat.

Ezután ki-magyarázhatatlan őrvendezéſek mentek végbe nem csak a' maga társai, hanem még a' várasnak ſzine által-is, a' kik tudóſitáſt kivántak venni a' Japóniai dolgokról. Goában Szent Ferencz látta, hogy tavól-létében nagyon nevekedet mind társai, mind pedig a' kereſzténység ſzáma. Mert Goában a' Luſitániaiak a' *Franciskánuſok*', és *Dominikanuſok*' ſzorgalmatos fáradozáſa, és egyetemben az ő Társainak, munkálkodáſa által, ki-feſelvén a' gonoſságból, az életnek ſzabadságában tiſzteſségeſen, és becsülleteſen foltattyák vala életeket. Ugyan-is a' harczos, és had-viſelő férfiak, nem csak versézés, csatázás, és boſzulétel-kivül élnek vala, hanem még a' ſzabad győnyőrködtetéſektől is magokot meg-foſztották; azért ha egy valakinek ágyaskodáſa hallatott, éktelenségnek látſzatott lenni. Annyira a' mennyei titkok' ereje meg-zabolázta vala a' vitézi rendnek ſzabadságát. Mert az eſz tendőnek el-forgáſa alatt tőbſzőr, sőtt valahányſzor viadalra küldettek, annyiſzor a' ſzent gyónás, és Oltári Szentséggel fel-fegyverkeznek vala. Inkább ſzerzeteſi, hogy ſe hadi törvényt tartóknak vélted vólna lenni őket. A' Szent Ferencz hely-tartója pedig Pál a' ſzegények tartására Goában épületet emelvén, az ebben lévők táplálására alamiznát gyüjtőget vala maga, nem kevésb őſztőnére a' buzgóknak, mint haſznára a' ſzegényeknek. *Gomes* Antal-is a' fő-hadi vezér, és a' Püſpők akarattyából Malaváriába menvén, *Tánornak*, nem régen egy Vincze nevű *Franciskánus* által meg-téritetet, 's alatton bar meg-kereſztelt Királyát az igaz hit titkaira, és parancſolatira meg-tanitotta vala. Ezután ugyan azon Királyt, a' ki felette tart vala az emberek nyelvé-

vétöl, végtére arra birta vala, hogy a' hitet a' félelemnél nagyobra becsülné: és nyilván valláſt tévén, hogy kereſzténnyé lett, Goába mene: a' hol a' Püſpök, és a' Vicze-Királytól tellyes becsüllettel, és nagy pompával fogattatván, ſok Fejedelmecskéknek, és Királyoknak példát adott a' kereſztény hitnek meg-probálására, az alatta-való népnek pedig felvállalására.

Azon társai pedig a' kiket Japóniába mente előt az Úr ſzőleinek mivelésére el-küldött vala, tehetségek ſzerént ſzorgoſon munkálkodtak. A' Komorinomi hegy tájékán ugyan, mellyet Kriminális Antal ſok veritékével hintezett, és vérével meg-is áſztatott, amint fel-jegyeztük, igen örvendetes lelki gyümölcsöt termettek. Ugyanis négy ſzáz ezer kereſztény ſzámláltatik vala, hogy kéteskedhetik az Ember, ha bővebbé nevelte e' élete, mint ſe halála Antalnak a' kereſzténységet. Armuſia Váraſsában, a' mellynek ſzépségét, és a' Kazultenger torkolattyában-való fekűvését fellyebb le-írók, Belgiai Berze Gáſpár ſzép előmeneteleket tett vala. Ebben a' Várasban a' Pogány *Szaraczénus*, és 'Zidók gyülevéſz mosléka között a' Kereſztények zabolátlanságra bocsátván kívánságokot, régi ſzokáſoktól, elejektől már el-fajúltak, vetemettek vala. Gáſpár tehát Szent Ferencztől oda küldettetvén, az ő tölle ſzabott rend-ſzerént, mint illy meſternek jó tanitványa, meg-veſzett, és a' fajtalanságra hanyatlott erkölcſtelenségeket helyre hozta.

Ennek jeles cſelekedetit máſok meg-írták, a' mellyek közül én egyet fel-jegyzek, hogy a' többiről kiki itíletett teheſſen. Roppant, nagy, és híres Mecſet vala Mahomet tiſzteletére Armuſiában. Ebben különös nagy *Czerémóniákkal* tiſzteltetik vala a' *Szaraczénuſoktól* Mahomet. Gáſpár éppen nem ſzenvedheti vala, hogy a' Kriſtuſt illető tiſztelet egy ſzökevény pribék kereſzténynek tétetnék. Minekokáért fel-gerjedvén az Iſteni tiſzteletnek tűzétől emlékezetre méltó dolgot cſelekedett. A' gyermekek éneklő ſeregeit nagy kereſztekkel fel-fegyverkeztetvén, és vezetvén, fényes nap rá út a' Mecſetre: maga egy kereſzttel az úvöltöző *Szaraczénuſok* ſerege közi bérohan első, és ezen a' cſuda dolgon az el-bámult vad Pogányok között a' Templomjokban kedveſzerént hat kereſztet fel-állit: azt vélhetted vólna, hogy az Iſten ereje zabolázza ezeknek a' fene embereknek dühöſségét, hogy arra ki ne ontanák mérgeket, a' ki az Iſteni sugarlásból a' dologhoz kezdet. Ugyan ezt a' dolog' ki-menetele nyilvábban meg-erőſſitette. Mert a' győzhetetlen kereſztnek tekéntete ezeket a' ſzertelen úvöltőzőkőt, és *Szaraczénuſokot* egy ſommában úgy annyira meg-törte,

és meg-ijeſztette, hogy a' fűves bolondokhoz haſonlokká válván őrökösön oda hagynák a' Mahomet Mecſetét, és valamint az őrdőgök futnak a' kereſzttől, úgy ők-is a' Szent kereſzt jele látásától el-futnának.

Gáſpár elsőbſzőr Szent Ferencz akarattya ſzerént az Iſpotályban lakott. Azután Armuna Váraſſa látván az ő, 's társai ſzép *Virtuſit*, bizonyos lak-hellyet, és templomot rakatott a' JESUS Társaságának, de bizonyos okokra nézve mindeniket azután a' Kriſtus ſzőlejében dicſiretesen, és gyűmölcsösön munkálkodó *Dominikánuſoknak* engette a' Társaság ön-kényén, ehez a' ſzent Rendhez-való tiſztelésének meg-bizonyitására. Nem kevésb ſzorgalmatoſságot vitt végbe Sz. Tamás Váraſsában Cyprián-is. Ez minekutánna oda érkezett, predikállásával, és ſzép példáival annyira fel-inditotta a' váras-bélieket, hogy kérelem kivűl őrökös lakáſt rendelnének a' Társaságnak. Sok és jeles dolgokot vitt ottan végbe Cyprián Iſten után: de az éppen ne vezetes. Némelly hajós erőſzakkal férjétől el-vévén egy kereſztény Aſzſzonyt a' hajóra akarja vala tenni, a melly dolog nem vala titokban a' Fő hajós Meſter előtt. Meg-tudván Cyprián e' dolgot, mivel ſemmi úton módon ezt az iſtentelenséget meg nem gátolhatta, a' predikálló ſzékből e' képpen jövendölt: bizonyos embernek feleségét el-rablották: de nem ſokára gonoſságokot meg-lakolyák. Mert az a' hajó a' mellyen viſzik azt a' ſzemélyt el-ſillyed: és az egy ſzemű meg-vakúl a' ſelyp megnémúl. Valamint meg-jövendölte egy pontnira bé-tellyeſedett. Mert az hajó rővid nap alatt elveſzett. Az hajós meſter mérgétől fel forván a' fél-ſzemű hajósnak ki-ſzúrta a' máſik ſzemét-is: magának pedig a' rettenetes kiáltás miatt az hajó-törésben meg-némúlt ſelyp nyelve.

Igy Lanczelloti Miklos Kolánumban, Gági Gáſpár Bazainban, Malákában, Peres Ferencz, Bereira János Molukban, és Maurikában, és Szent Xaviernek a' több társai-is ki-itten, ki amott, az új kereſztények legeltetésében, és a' Pogányoknak meg-téritésében a' Kriſtus ſegedelmével nem haſzontalan fáradoztak. Életek ſzentsége pedig, ennyi inség, és ſzükség között cſuda melly ſzépen fénylet. Minekokáért a' Társaságnak igen könnyen lak-hellyeket ſzerzettek, és állandókká-is tették. Ugyan ezen idő kerültében Tanaában (ez a' mező Város Bazainomtól mintegy negyed-fél magyar mért földnire eſik) Gonsálvus Gáſpár lakáſt talált a' Társaságnak. Holottis a' Váraſiak a' kereſztényi életre meg-tanittatván a' Papoktól, cſak nem minnyájan jó Polgárokká, és emberekké válnak. A' gyermekek ſokasága pedig réſzint

De-

Deáki tudományra, réſz-ſzerént más meſterségekre a' természet hajlása után oktattatik; hogy egy munkával a' becsülletes életet tanólván, az élet támogatására-is meſterséget tanólyon. Ebbe a' várasba jöve a' Papokhoz Indiának végső határitól, az igaz hit kedvéért némelly beteges, és meg-mohosodot őreg ember, a' kinek tekéntete egy hajdoni remetét képezet. Ez rővideden meg-tanittatván a' kereſztényi tőrvényekre, midőn a' cſecſemő kisded JESUST Szűz Annyának karjaira, némelly képen le-irva látta, azonnal ölelgetni kezdette ennek az Iſteni gyermeknek képét: és mint második őreg Simeon, a' Kriſtus ölelésében haláláról meg-intetvén unſzolni kezdette a' Papokot, hogy idővontatás kivül őtet meg-kereſztelnék, mivel közelgetne halála, és utolsó órája. Tehát cſak hamar meg-kereſzteltetvén, más nap hajnal-haſadáskor békeségesen el-bocsáttatott, minekutánna az Úrnak üdvősségét fel-vette vólna.

Szent Xavier tehát mindenekről bővön tudóſſodván, valamint az idő, helly, és ſzükség kívánta, nem cſak ſegedelmet küld vala társainak, hanem parancſolatokot-is ád vala; a' mellyeket félre teſzünk, ne hogy által-vágódgyék a' Kronikának folyamattya, ön hellyén ezeket-is fel jegyezzük. Ezek alatt, midőn máſok a' Jápóniai híreken őrvendeznének, és az ottan viſelt dolgokot méltó dicſiretekkel becsülleném, egyedül, a' ki ezeket mivelte vala, telhetetlenül a' lelkek üdvősségétől, és az Iſten dicsőségétől égvén, igen kevésnek itílte, hogy Jápóniába bé-vitte az Evangyeliomot, ahoz képeſt a' mikre reménységét, és elméjét terjeſztette vólna. Már régen a' Sinai biradalomra, és ennek sürű várasokkal, és ſzámtalan lakóſokkal ékeſittetett tartományira, sőtt a' föld kerekségén-való leg ſzebb birtoknak Királyi fő váraſsára fordította vala ſzemét, mintegy fáradságinak végső czéllyára, és nap-keletnek üdvősségére.

V. RÉSZ.

Követséget ſzerezvén, a' Sinai biradalomba meg-indúl.

FElig érkezet vala Goába (annyira ſietet Sinába) és azonnal tellyes ügyekezettel az utazáshoz kezdett készülni azt itílvén: hogy az egy idő vontatás kéſedelmeztetné, a' Sina béliek üdvősségét. Cſak hamar tehát Nerónia Alfonſal India Vicze Királyával, és a' Goai Püſpökkel Albukverkivel a' Sinába küldendő kö-

vetről végez. Pereira Jakab válaſztatott erre a' követségre, kit-is Szent Ferencz nemes buzgóságáért, és ſzives barátságáért, kikért. Meg ſem csalta az ő reménységét ez a' Férfi: mert égvén a kereſzténységnek terjeſztésére, a' kép' vállalá-fel e' dolgot, hogy a' követségnek, és ajándékoknak el-kéſzitésére jóſzágának nagyobb réſzét el-költené. Ennek a' dolognak végbe-vitelében megtetſzet Szent Xaviernek jeles ſzorgalmatoſsága, ugyan-is egy hólnapnak el-folyáſa alatt nem csak a' követséget, leveleket, és ajándékokot ki nem ſatolt a' viczé Királytól, és a' Püſpöktől, hanem mindeneket, valamik ſzükségeſek vóltanak erre a' terhes útazáſra, el-kéſzitett. A' melly dolgokot fő-képpen ſegitett a' Vicze-királynak Szent Ferenczhez kapcſolt kéſz akarattya; mert mind követet az ő kérelmére rendelt, mind pedig az útra ſzükséges dolgokot jó ſzivel, és idein kórán el-kéſzitett. Ezek felett az egéſz dolgot a' Malákai fő Kapitánynak Thárdi Alvarusnak levele által felette igen ajánlotta.

Ez alatt, midőn a' Sinai követséget, és útazáſt kéſzitené, el nem feletkezvén maga tiſzti hivatalyáról, valamik ſzükségeſek vólnának Társai, és az Indiai dolgoknak folytatáſára; nagy gonddal intézi vala. Mert Belga Gáſpárt Armuſiából haza hiván maga hely-tartójává, és a' Goai *Collegyiom* fejévé tette bőlcs, és üdvőſséges tanácſokot adván eleibe. Ugyan ezen idő forgásában *Diúmba* (a' Luſitániai biradalomnak fokos erőſsége ez, az Indus vizének tengerbe eséſe mellet) egy Pap, társal együtt küldetett; úgy máſok-is más egyéb helyekre elsőbſzőr ſzép hagyományokot vévén Szent Xaviertől, el-mentek. Ez alatt Jápóniai Máté Goában ki-múlék e' világból. Azért Bernárd Romába intéztetett, Virgyináud Andrásnak-is úttya a' Luſitániai Királyhoz, és Romába Szent Ignáczhoz, a' Társaságnak, Attyához el-rendeltetett, a' végre-hogy Jápóniába, és kivált Sinába mentől több, és alkalmatosb társakot hozna magával.

Továbbá Szent Xavier a' Sinai útazásról elméjébe vett tanácsát a' Luſitániai Királyhoz írott levelében ezen ſzókkal jelenti ki: „
„ Egy ſummába hárman a' Társa-
„ ságból Pereira Jakab követtel
„ megyünk Sinába, olly ſzándék-
„ kal, hogy a' Luſitániai rabokot
„ ki-ſzabaditsuk; a' Sinai Királyt
„ egybe barátkoztaſſuk a' Luſitá-
„ nia-béliekkel; az őrdőgök, és
„ az őket tiſztelők ellen hadat tá-
„ maſzſzunk. Minekokáért elsőb-
„ ſzőr a' Királynak, azután a' több-
„ bieknek-is a' Mennyei Királynak
„ nevében tilalmat teſzünk, hogy
„ tovább ne áldozzanak az őrdő-
„ gőknek; hanem inkább az em-
„ berek teremtőjét, és a' JESUS
„ KRISTUST, az ők meg-váltó-
„ jo

„ jokot tiſztelyék, imádgyák. „ Méréſz cſelekedetnek itíltethetik „ a' Pogány népek', és illy nagy „ hatalmaſságú Királynak meg-dor- „ gálására, és az igaſságnak hirde- „ tésére meg-indúlni. De a' bá- „ torittya ſzivemet, hogy bizo- „ nyoson az Iſten öntötte belém „ ezt a' ſzándékot: és ugyan ő „ ſzent felsége olly bizadalommal „ és erőſséggel vaſtagit, hogy az „ ö kegyeſségében bizakodván, „ ſemmit az ő véghetetlen ſegedel- „ méről, és hatalmáról, melly „ ezerni ezerſzer meg-dúlya a' „ Sinai Király hatalmát, nem ké- „ telkedem. „ Egyebeket-is bővön ír ezen levelében a' Királynak, a' mellyekből az ő ſzivének nagy bátorsága, és alázatoſsága ki-tetſzik: és egyetemben a' kereſztény hit terjeſztésében-való égő buzgósága, ámbár élete veſztével határos vólna ſzándéka. De leveleit, mellyek kezünkhöz jutottak, maſuva rajſzollyuk.

Goából minekelőtte el-menne, hogy az alázatoſságra, és engedelmeſségre fel-ſerkentené bővebben Társait, egybe gyüjtvén minnyájokot mint jó meſter fel-gyúlaſztván az engedelmeſségre őket amit ſzavával bővön ajánlott, cſelekedettel végbe-is vitte. Ugyan-is mivel Belga Gáſpárt az Indiában lévő társaknak, és önnön maga elől-járójává tette, lábaihoz borúlván eddig nem látott móddal, nyilván meg igírte; hogy mindenekben az ő akarattyától fog függeni, minnyájan Gáſpárral együtt el-hűlvén ezen az újságon. Tehát mind egyről egyig azzonnal, felette ſirván, térdekre eſnek, és haſonló engedelmeſségre kötelezik magokot. Ezután mint ſoha többször meg nem látandó társait, könnyhulatását elegyitvén az övékkel rendre megöleli: és az ötet követni kivánó egéſz ſzámból cſak négyet válaſzt, nehogy Sinába vigye magával, hanem hogy Jápóniába ſegitségül küldgye.

El-indúlt Goából Szent György havának tizen ötödik napján KRISTUS URUNK ſzületéſe-után ezer öt ſzáz ötven kettődikben. A' tenger mélységére bé-vitetett öreg hajót kemény háboru érvén utolsó veſzedelembe keritette. Midőn a' tenger leg-iſzonyatosban kegyetlenkednék, és mindenek, 's kivált Pereira Jakab tudós hajós meſter' ſzemei előtt forgana a' veſzedelemnek képe, Szent Xavier, bátor veſzedelmes lett légyen a' dolog, félelmetlen áll vala. És Pereirára tekéntvén, kit-is már a' félelem el-nyomott vala: nefély, úgy mond, Jakab, az Iſteni gondviſelet óltalmaz bennünket; vajha úgy lenne dolga azon hajónak-is mint ennek, a' melly velünk együtt ereſzkedett a' tengernek: de cſak hamar meg-fogjuk látni lett nyomoruságának jeleit. Ezt az öreg hajót pedig a' mely part egybe rakta, ugyan az hánnya-el. E' ſok némű jövendőletnek, a' ſok

számu történet-is meg-felelt. Ugyan is mingyárt szárnya szegni a' szeleknek, és az habok-is hullani kezdettek: azután nem későre a' tengeren úszkáló hajó táblák, testek, és edények a' más hajónak romlását meg-bizonyitották. Tovább a' Pereira hajója azután harmincz esztendővel a' partra ki-szedettetett, hogy egybe gusolódása meg-ujittatnék, és a' Szent Xavier jövendőletét annyi esztendők el-folyása után meg-bizonyitotta.

Szent Xavier, Goából el-indulása után, nyolczadik nap Koczinumba érkezett. Ottan nagy közös örömökre, midőn meg-látogatta társait, a' Komorinomi, és Koláni társainak szükségeiről tudosittatván sietve levelet küld helly-tartójához Gáspárhoz, hogy mentől hamarább segedelmet küldgyön nékik, és valamit fog e' dologban cselekedni, mingyárt tudositja ötet iránta; tudván jól, hogy szorgalmatosban végbe megyen azon dolog, a' mellyről hamar kel-számolni. Koczinumban kevés napokot töltvén Maláka felé ugyan ezen hóban meg-indult. Midőn már derék folyamatban vólna a' gálya, a' temérdek habozás, a' nászádosokot, és evezőkőt nagy félelemmel el-rémitette. A' nyilván-való veszedelem képe minnyájokot el-lepte vala: midőn Szent Xavier, a' magokon, 's édes övéiken sránkozók közé tellyes vígasággal menvén, 's meg-bátoritván öket, félre tétette a' félelmet. Azonnal az hajó tatjára fel-hágván, szent tetemeinek ereklyéire sineget kötvén a' zúgó habok közé bé-veti: és egyszer'smind az Istennek könyörögvén, bé megyen kisded kunnyójába a' gyónók halgatására. Csuda dolog azonnal! megszálnak a' szelek, meg-csendesedik a' tenger, és fel-derülvén a' nap, folyni kezd kívánt úttyain az hajó.

Hálákot adván, a' mint illet, az ISTENnek, félelmek, a' mint szokot esni, bátorságra fordúlt. De Szent Ferencz az hajós Kapitányt, hogy eszén lenne meg intvén, azt mondá, hogy ő felette nagyon tartana, ne találtám nagyobb veszély ne érje őket ez úttyokban, és szintén úgy történt a' dolog: mert kétszer a' gálya a' tengerbe el-temettetett, kő szálakra vitettetvén, kétszer, alig hogy egybe nem omlot: és talán el-is merült vólna, ha annak esedezése el nem távoztatta vólna, a' ki előre veszélyét meg-jövendölte. De nem csak hajózásoknak veszedelmét, hanem még a' távól lévő dolgokot-is mintegy arnyékban meg-jövendölte. Még távól vala Malákától, és senki azon időben, onnan jövő, elejekbe nem találkozott vala, midőn hirtelen az evezőkőt kérte, hogy alázatosan könyörgenének a' Malákai várasért: a' mellyről olly vágyódással van szíve, hogy nagy nyavalyával

val kinlódik. Hogy ez Isteni ihlelés volt, bizonyossá tette a' dolog mivólta, mihelyt Malákánál ki-kötöttek, meg-tudák, hogy nagy mirigy betegség uralkodik ottan. Ez a' nyavalya a' minapi meg-szállásnak nyomoruságából származván elsőbször a' Polgárokot temette, azután a' jövevényekre hatalmazván, 's azokot-is sirba hányván, a' mostanában érkezett Lusitániai gályára is harapozván rá ütött. Továbbá bátor azon öreg hajóból-is, a' mellyen oda érkezet Szent Xavier, negyven embert ezen mirigy el-temetett, mindazáltal a' Szent Ferencz útazó társai közül egyre sem ragadott.

VI. RÉSZ.

A' Malákai Fő-tisztet el-tiltya a' Szent-egy-háztól, és Szentségektől.

SZent Xaviert a' Malákaiak a' dög-halál szorongatása miatt kegyesebben fogadák, hogy se a' Város fő-Kapitánya. Mihelyt a' JESUS Társasága lak-helyébe érkezék, vágyván a' szíve léendő versézését, felette igen kéré társait, hogy az ő Sinai szándékinak szerencsés ki-meneteliért könyörgenének az Istennek. Mert azt mondgya vala, hogy felette igen tartana, ne találtám az emberi üdvösségnek ellensége maga Czinkosi által meg-gátolná úttyát. Nem-is volt hiú félelem ez. A' város Kapitánnya nem Lusitániai erkölcsel birván, orrolni kezdé Pereira Jakab dicsőségét, a' kit már régen jó szemmel nem nézhet vala. Ugyan is csipi vala szemét az a' hatzon, és dicsőség, a' melly Pereirára vala áradando ezen Sinai követségből. Azért a' város Nagyainak találmányival, és mesterkedésével élvén, a' Városra következendő meg-szállásnak ürügyével mestertelenkedvén, meg-tartoztatá Pereira Jakabot, hogy el ne járhatna követségében. Itten Szent Ferencz maga ügyekezetének végbe-viteléről szorgoskodván, a' Kapitányt minden felől ostromlani kezdé. De az versézés nem csak elméjét meg nem homályositotta, hanem füleit-is be-dugta vala. Nem hajt vala semmit, se a' Goai Püspök levelére, se az Indiai Viczé-Király' parancsolatira, se barátinak tanácsára, és esedezésére. Hozzá mégyen Szent Xavier: (ki-is csak most pártyát fogván néki a' Viczé-Király előtt 'zóld fizetését meg-

nyerte vala) kéri nagy alázatoſon, Iſtenkedik, és a Kriſtus JÉſusra kénſzeriti, hogy bocsáſſa-el ötet az Indiai Viczé-Királytól intéztetett követtel Sinába: ne gátollya, és késedelmezze az Evangyeliom terjedését, ne kedveskedgyék illy kívánatos dologgal az ördögnek: és ne tegyen olly nagy gyalázatot a' KRISTUS nevén, és ſzent vérén.

De ez a' telhetetlen kívánságu fösvény ember, ki-is már reménységgel meg-fogta vala ezt a' követség madarát, nem vólt háládatlanb az emberekhez, mind hitetlen az Iſtenhez. Ugyan-is annyira megkábúlt vala, hogy nem csak Szent Ferencz tekéntetire, és vadonnan újjó-téteményre, hanem még az Iſtenre ſem hajtot ſemmit. Es Szent Ferencz kéremését fenyitékkel elegyitvén felette igen intette ötet, hogy tavoztatná, ne hogy az Indiai Viczé, és Luſitániai Királynak, 's ezek felett az élő Iſtennek haragjába, és boſzúlláſa alá eſnék: mivel ezzel az egy cſe lekedettel, mind ezeknek keménnyen meg-bántaná méltoságát. De ez, a' vakmerőséghez kapaſzkodván mindeneket cſufoſon elmellőz vala. Bizontalan lévén tehát Szent Xavier, mi tévő lenne, mivel látná, hogy ez a' bátor ember, ſe a' Király ſe az Iſten méltoságán ſemmit nem adna, ſe nem félne, tanácsát a' jelen lévő ſzükséghez ſzabá. Soha eddig az óráig magát úgy nem viſelte, mint Apoſtoli követ. De ſzóval ſemmire ſem mehetvén ezzel a' megáltalkodott emberrel, egy kevéſsé hogy hatalmát meg-mútatná, és a' mennyei rettentéſſel meg-ijeſztené, ſzükségesnek itílte. Tehát a' Szentséges Pápa függő pecsétes 's mind ekoráig el-titkolt levelét, mint a' palloſt az hüvellyből elé-vévé, hogy meg-mútatná azon átkokot, mellyek azokra valának eſendők, a' kik az ő ſzándékit a' kereſztényſégnek terjeſztésében méréſzkednének gátolni. Szebben a' Szent Ferencz mértékleteſsége egyſzerki nem tetſzett. Sértegette ſzivét ez az inkább Iſten, hogy ſe maga ellen tétetett iſzonyu boſzuság; de mivel meg nem nyerhette maga igaſságát, azon munkálkodott, hogy önnön elme-béli mértékét meg-tarthaſſa. Minekokáért igaz fájdalmát meg-győzte, és a' haragot, a' mellyet éppen zabolában tartott, le-nyomván, ennek a' vakmerőnek embertelenkedésében úgy tartott hatalmához, hogy a' ſzép mértéken, és ſzelidségen túl ne lépnék. Mert (a' mint nagy kegyeſséggel viſeltetik vala mindenekhez) azt a' *diplomát*-is nem ſebhetéſre, hanem fenyitéſre vette elé. Továbbá ha ſzépen ſemmire ſem mehetne, el-végezé, hogy keményebben nyúllyon a' dologhoz: és elsőbſzőr mindeneket megprobálván, végtére kéſz-kételen átok alá veſſe.

Es

És valamint mértékelve, úgy okoſon-is végzette ezt a' dolgot, hogy minden zenebona kivül megfordúlna a' dolog' mivólta; a' Japonok módgya-ként közben-járó által folytatni helyesnek itílvén, 's maga távoztatván ezt a' bátor Fő-Kapitányt, Soári Janoshoz, a' Malákai hely-tartóhoz megyen: megmagyarázza a' dolgot: és hogy folytatását vállallya-fel, kéri. Midőn ez nem csak tiſzti köteleſségére, hanem barátságára nézve-is magára vette: Szent Ferencz nála hagy egy alázatos *Supplikátziót*, hatálmának, nem tetſzetesb, mind elme-béli mértékének bizonyosb pecséttyét. Ezt a' *Supplikátziót* méltónak itíltük kronikánkba foglalni, hogy világosban ki-teſsék ebben a' nagy boſzuságban Szent Ferencznek mind elme-béli mértéke, mind kegyes okoſsága. Párja a' *Supplikátziónak*. „ Harmadik „ Pál Szentséges Romai Pápa, a' „ mi Királyunk kérelmére engemet nap-keletre küldött a' Pogányok' meg-téritésére, hogy „ tőllem ki-telhető képpen terjeſzteném az Evangyeliomot, és a' „ világ teremtője meg-ismérésére, „ imádására hoznám az Iſteni haſonlatoſságra alkotott embereket. A' melly dolog, hogy bővebben, és nagyobb hatalommal menne végbe, ugyan ezen „ Pápa engemet maga követyének válaſztott, és rendelt: és „ ennek meg-bizonyitására Pápai „ levelet küldött a' Királynak, „ hogy ha úgy itílné (ugyan-is „ mivel az ő kérelmére küld vala „ engemet) ezzel az én hatalmamot meg-erőſſitené. A' Király „ tehát midőn Oliſiponban magához fel-hivatott, önnön maga „ a' Pápa függő pecsétes levelét „ Apoſtoli követségemnek bizonyságát, maga Királyi levelével egyetemben kezembe atta. „ Ezeket én, mihelyt Indiába általkelék, Albukverki Jánoshoz a' „ Goai Püſpökhöz vittem, ki-is „ amint illett helyben hatta. Annakokáért itílvén ő, hogy Sinába-is bé-lehetne vinni a' kereſzténységet, oda küldöt engemet olly ſzándékkal, hogy az „ igaz, és üdvöſséges hitet elejekbe terjeſzteném ezeknek a' „ nemzetségeknek. Ezt éppen 's „ egéſzſzen ki-lehet tanólni a' Sinai „ Királyhoz írott Püſpök levelé-, ből, a' mellynek magyarázattyából meg-értheted az ő iránt-„ tam-való akarattyát. A' Viczé-Király pedig értvén, hogy „ az Iſten dicsőségére léend, ha „ én bátorságoſon a' Sinai birada-„ lomba bé-léphetek, Pereira Ja-„ kabot velem a' Sinai Királyhoz „ követül küldötte. Hogy ezek „ igazak, bizonyságot teſznek a' „ Viczé-Király' parancſolati, és „ levelei, mellyeket Pereirának „ adott. Ismét Alvari Ferencz „ a' Goai Eröſségnek Hadnagya, „ ki-is egyſzer'smind Királyi gond-

„ viſelő, és a' Királyi dolgoknak
„ intéző vi'zgálója, hogy minde-
„ nek a' Viczé-Király hagyáſa ſze-
„ rént végbe vitetödnének, meg-
„ parancſolta.

„ Es még-is a'MalákaiFő-tiſzt ezt
„ az útat,a'melly olly kellemetes az
„ Iſteñek,olly üdvöſséges az embe-
„ reknek,nem fél késlödtetni,és nẽ
„ irtózik az Evangyeliomot gátol-
„ ni.En ittẽ tégedet az Úr Iſten, és
„ a' Goai Püſpök nevében, kinek
„ hatalmában vagy, felette igen
„ kérlek, hogy mivel a' Püſpök
„ ſzeméllyét viſeled itten, a' Vá-
„ ros fő Hadnagyának a' Szent-
„ ségesPápa parancſolattyát,melly-
„ nek kezdete,*A' ki pedig* (a' melly
„ parancſolatok, valakik az Apo-
„ ſtoli követeket gátollyák,átok
„ alá vetik) ſzorgalmatoſon meg-
„ magyarázd, és kérjed ötet az
„ Iſten nevében, hogy ne tar-
„ toztaſſa a' Vicze-Király, és Goai
„ Püſpök hatalmából fel-vállalt
„ útunkot. Ha nem enged, azon
„ nal fenyisd-meg ötet a' Szent-
„ egy ház, és Szentségek el-tiltá-
„ sával, és ſe nem a' Püſpök, ſe
„ nem a te, vagy az én hatalmom-
„ ból, hanem a' Szentséges Pápák,
„ a' kik ſzerzették, és ki adták
„ azon törvényeket, és parancſo-
„ latokot leg-főbb hatalmokból.
„ Minekokáért, a' KRISTUS JESUS
„ ſzent Sebeire, és halálára kérjed
„ az én nevemmel, hogy ezekre
„ az Anya-ſzent-egy-ház kemény
„ büntetéſire ne omollyék hanyot-
„ homlok. Mert bizonyára véle-
„ kedéſe felett bővebben meg-la-
„ koltattya az Iſten. Ugyan e-
„ zen *Supplikátziómot* a' Fő-tiſzt fele-
„ letivel küld viſzſza hozzám,
„ hogy bizonyságom légyen a'
„ Püſpök előtt; hogy nem az én
„ túnyaságom miatt múlt-el a' Sinai
„ útazás. Ezt pedighogy mentől-
„ hamarább véghez vidd,felette igẽ
„ kérlek.Mert el-múlik a'Sinai hajó
„ záſra az alkalmatos idő. Ha ezt
„ végbe viended, Iſtennek kedves,
„ nékem kellemetes dolgot vi-
„ ſzeſz végbe. Mert el nem hi-
„ tethetem magammal, hogy olly
„ kemény, és ércz ſzívű légyen
„ a' Fő-tiſzt, hogy meg-értvén a'
„ Pápa parancſolatit, azonnal el
„ ne bocsáſſon bennünket. „

A' helly-tartó tehát Szent Ferencznek kérelmére hajólván, a' Fő-Kapitányhoz megyen,és keménnyen meg-fenyiti, hogy a' Szentséges Pápa hatalmából átok alá vettetik, ha meg nem ſzűnik Sz. Ferencz ſzándékival ellenkezni. A' Kriſtus halálára, és ſzent Sebeire kéri, ne cſelekedgye, hogy illy felette nagy gyalázattal egybe kapcſolt halálos ſebbe ejtſe fejét. Oja magát ettől a' ki feſelhetetlen gonoſztól, a' mellyért felette bő mértékű büntetéſt fizetend az Iſtennek. De ſiketnek beſzéllett, a' kábaság bé-dugván fűleit. Se a' Szentséges Pápa hatalmával, ſe a' rá eſendő átok fenyitékével ez az irigy ember (tudni-illik ſemmit tör-

törvénytelennek nem itél az irigység) viſzſza nem térittethetett agyafurtságától, úgy annyira hogy nyilván ki-tetſzenék, hogy nẽ emberi, hanẽ ördögi ez a' vakmerőség, a' ki félytette Sina Orſzágát mint maga birtokát. Végtére de igẽ nehezẽ azt meg nyerték tőlle, hogy Sz. Xavier maga el-mehetne Sinába, de Pereirát egy-átallyában el nem bocsátotta. E' képpen a' meg-gátoltatott követséggel, fűſtbe ment (a' mint azután ki-tetſzett) a' Szent Xavier tanácſa egy marczona embernek irigysége miatt. Akkor Szent Xavier illy temérdek méréſséget nem ſzenvedhetvén, ne talántám máſok-is követnék, helyesnek itílte, hogy példáſon meg-bűntetné. Azért a' Város Kapitánnya, 's tanácſoſi, és Czinkoſi ellen, nem hogy meg-ſebeſitené, hanem hogy már ſebeket nyilván látnák, annak módgya ſzerént ki-hirdette, hogy a' Sz. egyháztól, és a' ſzentségektől el-tíltatva vannak. Ugyan-is mongyák, hogy Szent Xavier mondotta: hogy ő ſenkinek nem jovaſollya, hogy illy kemény bűntetéſſel ſebeſitſen valakit: azt mindazonáltal véghez viendi, hogy a' kiket a' Szentséges Pápa meg-ſzeget törvénnyi már meg-ſebeſſitettek a' vakmerőſség miatt, azoknak ſebeik mindenek ſzeme eleibe terjedgyenek, hogy máſokot az illyen kábaságtól el rémitenének: ezeket pedig leg-alább a' ſzégyen meg-intené, hogy ſietve orvoſságát kereſnék illy gyalázatos ſebjeknek.

Továbbá nem kicſin sérelme eſett e' versézésben Szent Ferenczneknek. Nyilván vagyon, hogy egéſz élete nyomorusági, és inségi közőtt, a' mellyekkel mindétig tőrődőtt, ſoha keſervesben ſemmi ötet nem ſebhette, mintſe az, hogy attól gátoltatott-meg illy ſzent útazáſa, a' kinek elé kellett vólna mozditani. Minekokáért ſzomorogván ő, nem magán, hanem ennek a' veſzéllyre hanyatlott Fő-tiſztnek ſorsán keſerveſen, beſzélik, hogy e' képpen jövendőlt; bizonyára rővid nap alatt ez az Iſteni, 's emberi törvénytőrő a' pénz, 's becsűllet telhetetlen vadáſzását, nem cſak pénzzel, és beſtelenséggel, hanem teſtével-is (cſak ne lelkével) meglakollya. Az után az által ellemben álló templomra vetvén ſzemeit térdre eſett, és fel-fogott kézzel érette kezdett eſedezni. Tehát bőv kőny-hűllatás közőtt fel-kiált: Kérlek tégedet KRISTUS JÉSUS én ſzívemnek Iſtene a' te keſerves halálodért, tekéncsd meg önnön magad ſebeidet, a' mellyeket érettűnk az Atya előtt ſzűntelen mútogatſz; ugyan ezek vályanak űdvőſségére annak a' nyomorúltnak-is, hogy maga nyomoruságin tanólván, a' te kegyelmedből valahára éſzre térjen. Se haſzontalan nem lett könyörgéſe, ſe fűſtbe nem ment jövendőlete. Cſak

hamar ezután ez a' Fő-tiſzt, mivel nagy Iſtentelenséggel egyebeket-is el-mivelt, és haſonló méréſséggel, és bátórsággal, a' mellyel meg vetette vala Szent Ferencz hatalmát, a' Vicze-Király parancſolatit-is megtapodta, a' boſzúlló Iſten, haragját ki-ontotta ennek dölfőſségére. Mert azonnal a Vicze-Király parancſolattyából e' vakmerő embert lánczra vetik, mint el-pártoláſra hajlottatt. Majdon kötve Goába a' Vicze-Királyhoz; innen Luſitániába a' Királyhoz vitetik. Itten eből ſzerzett gyűjteményitől megfoſztatván, és gyalázatoſon megbélyegeztetvén, örök tömleczre vettetett. Ezek felett irtóztató képpen meg-bőr-poklosodván meghólt: Eképpen a' Király, pártolkodásáért, az Iſten, az ő dicsőségének gátlásáért meg-büntette. Végtére a' ſzámtalan inségtől környűl vétetvén, későre -hára ſzemét fel-nyitotta, és élete ſzennyét üdvőſséges penitenciával el-törlötte.

VII. RÉSZ.

Bátor fűſtbe ment légyen a' követségről-való tanácſa, mindazáltal Sinába mégyen.

Ámbár ſzárnya ſzeget légyen Szent Xavier tanácsának, meg nem töretett mindazáltal az ö nagy elméje: sőtt itílvén, hogy nem az emberekkel, hanem az emberi nemzet ellensége vagyon vitája, hogy egy ſzőr-ſzálnit ſe engedne az ördögöknek, tellyes ügyekezettel tuſakodott ellene. Hallotta vala, hogy a' Sinai biradalom keményen őriztetik, és ſzámtalan foglyokkal rakva vannak az őr-házak, a' ſzabad menetel kivűl bé-menő jövevényeket pedig örökös tömleczre vetik. A' mi máſokot el-rémitett vólna, az ötet ösztönözte. Már akkor a' Kriſtus, és emberek ſzerelmétől égvén örök rabságra ſzánta vala fejét, hogy a' kép' elsőbſzőr rab társainak, ezek által pedig máſoknak hirdetné az Evangyeliomot. Ugyanis olly reménnyel táplálya vala magát, hogyha valakik a' rabok közül a' Kriſtushoz hajlanának, meg-ſzabadúlások után, magok, övéiket a' Kriſtushoz hódoltatnák: ezek felett, ha az Iſtennek tetſzenék, azt-is véghez-vinnék, hogy ő ki ſzabadúlna, és azután a' kereſztény hitet terjeſztené. Minekokáért, ámbár látná, hogy az emberek gonoſsága miatt illy sulyos, és veſzéllyes dologban minden

den ember ſegedelmétől meg-foſztatott, mindazáltal az Iſten oltalmára bízván magát, el-végezé Sinába-való menetelét, hogy ki-telhető képpen ſzemélye ſzerént meg-probálná, és ha bé nem verdődhetnék - is a' Sinai biradalomba, legalább útat mútatna Társainak, és maradékinak akár cſelekedetével, akár ügyekezetével példát hagyna.

Tehat Gági Boldi'zárt, Duárt Sylvát, és Alkaczéri Pétert maga társait el-küldi Japoniába: maga mellé pedig egy Társat, és egy Sinai tolmácſot vévén el-indúlt Malákából. A' Város kapujával ki-rázván czippelűſiből (amint a' Kriſtus meg-hagyta vólt az Apoſtoloknak) a' port, a' Városra omlandó Iſten boſzúllását, és ſzámos 's keſerves veſzedelmeket meg-jövendől. Bé is tőlt a' jövendölet, mert rővid idő alatt, hadakkal éhséggel, nyavallyákkal úgy egybe rontatott Maláka Városſa, és el-puſztúlt, hogy ez a' híres Város, cſak nē puſztakietlenné lett. Továbbá Sz. Xavier bátor tudná, hogy a' követ Pereira, a' követségnek meg-gátlása miatt, és erre haſzontalan költött temérdek ſok költségéért, nem kis mértékben ſzomorkodnék, mindazáltal ötet, ne hogy, a' mint ſzokot esni, a' ſzembe-létel mindenikének őregbitené keſervét, elmentekor meg nem ſzóllitotta. Azért az ő bus gondgyain bővebben, hogy ſe magán ſzorgoskodván, mint leg-kedveſebb emberitől levél által bucsut véſzen, és vigaztalya igírvén, hogy ez a' nagy kárral egybe kapcſolt boſzuság mind haſznára, mind pedig becsületére fordúland. És e' ſzinte igy-is lett azután, mert a' Luſitániai Király (a' kinek ötet Szent Ferencz felette igen ajánlotta vala) nagy gazdagságokkal, és tiſztekkel becsüllötte. Szent Xavier tehát Sina felé indúlván a' Pereira követ hajójára, ötet ott hagyván, üle: hogy a' hajó, ſzíve ſzerént-való kellemetes emberének nem cſak kívánságát, hanem jó téteményit-is mindenkor ſzeme előt forgatná. Midőn indúló félben vólna, hozzá mégyen a' Hely-tartó, kérvén, hogy minek előtte fel-fúnák a' ſzelek a' vitorlákot, üdvőzleni, 's bucsut venni menne-fel a' Fő-tiſzthez, 's úgy indúlna-el Malákából: vigyázzon; ne hogy ſzóba keverje az emberek nyelve, ha az üdvőzletnek tiſztit félre vetvén mint-egy idegenkedéſſel megyenel. De Szent Ferencz az Iſteni tiſztelettől inkább, hogy ſe igaz haragjától égvén, En úgy mond a' hívek közül ki-rekeſztett embert üdvőzőlyem? Bizonyára ſe én ötet ſe ő engemet ez életben nem látand, sőtt ihólta után ſem, hanem a' Joſafát völgyében, holott az előtt az igaz Bíró előtt vádolni fogom ötet, hogy Iſtentelen, és gyalázatos kívánságától meg-

meg-vakittatván annyi lelki gyümölcsöt meg-gátolt. Mert az emberek nyelvétől, és gyanakodásától nem tartok; mivel nyilván vagyon, hogy ő el-tiltatott a' Szent egy háztól, 's átok alatt vagyon: annakokáért az ő vélle-való beszélgetésnek, szembe lételnek mirígyét szükség mindennek távoztatni, a mellyre magam nem adok példát. Sőtt félőbb vólna, úgy mond, ne hogy az én kőszőntésem mellyel üdvözölném ezt a' ki-átkoztatott embert, megkissebitené a' Pápa rá sűtőtt bélyegét, és az el-tiltásnak büntetését. Ugyan is azt cselekedném, hogy mások is utánnam szabadgyába tarsalkodnának vélle. Minekokáért maga magának légyen barátttya, én ugyan nem lészek, valameddig ellensége lészen az Istennek.

Ezzel az okoskodással, a' meggyőzőtt Helly-tartót minekutánna el-bocsátotta vólna, meg-indúlt Szent Jakab havában felette sietvén, hogy Malákától el-távozhatnék. Ezután a' *Sinkapuráni* tenger torkollatban meg-álván, barátyiról élemetelen emlékezvén, a' követet Pereirát, kit az a' történet sebessitett, viszont barátságos, és Istenes levelével vigasztalta, felette kérvén, hogy a' rajta esett sebet bőlcs tanácsával, és okosságával gyogyitsa, és ugyan mostanában hevebben, hogysse egyébkor a' szent gyónas, és áldozat szentségeivel elméjét az Istenhez emelvén, bizonyos vigasztalását orvosságul kérné, és éppen, 's egészszen magát szabná az Isten akarattyához. Nem-is kel arról kéteskedni, hogy ez a' szenvedett erő-szakos gyalázat, és galiba, dicsőségére, és őrőmére virradand. Innen a' szélnek eresztvén a' hajót társai hosszu sinlődésbe esének a' kiknek gyogyitások, és gondgyok, Szent Ferencz kegyes, és nagy türését nevelték, hogy a' keresztt szerető soha keresztt, kivül ne lenne. Tovább szerencsés szelek fúdogalván Malákából el-mente után az harmadik hóban Sináig érkezet.

VIII. RÉSZ.

A' Sinaiak birtoka fel-nyittásában haszontalan fárad.

A Sinai tartomány Asiának végső része. Az hellységek térségére, és mező Városok sokaságára nézve minden más ottan lakó Nemzetek' Országát meg-haladgya: ugyan-is hosszu egy száz Lusitániai: az az két száz magyar, szélyessége pedig száz 's öt-

's ötven magyar mért föld, a' mint írják. Váraſi olly tömöttek, hogy a Népek' ſokaságát nem birhatván még az hajókkal meg-nyergelt folyó vizek-is lakósokot tartanak. Nap-keletről, és délről az *Oczeán* tenger környékezi: éjtſzakról temérde kő ki-nyúlt, 's csak nem véghetetlē kő-fallal ofzlatik-el azon Sczyták tól, kiket Tatár néven nevezünk. Nap-nyuktáról nézi végét Indiának. A' Sina-béliek nem annyira az had-viſeléſre, mint a' békeségre termettek, és egy Királyt uralnak. Nincſenek közöttök Fejedelmecskék, nincſenek Deſzpótok: egy Király parancſol mindeneknek. E' Tiſztek által igazgatván a' Tartományokot, ezektől tudoſſittatik a' ſulyosb dolgokról. A' tiſztek oſkolája pedig nem az udvar, hanem az Akademia. Ugyan-is az ő törvények, a' Király vérségét el-tiltyák az Orſzág igazgatáſitól. Az iskolákból bölcs, és Törvény-tudó Fér-fiak válogattatván, nem ſaját Váraſokot, és Tartományokot igazgattyák. Az Iſtenkék ſokaságát közönségeſen annyira útályák hogyha könyörgéſek gyümölcſtelen eſik, avagy nehéz váratlan dolog történik; házi Iſteneiket keménnyen meg-korbácſollyák. Azért, alig hinnéd, hogy közöttök Iſtenkék vannak, ki-vévén a' Főtiſztség béli eket, a' kiknek rettenetesen félik itélettyeket.

Több egyéb, és nem köz dolgok irattatnak a' Sinaiak erkölcſeiről, de mivel iráſim tárdgyára nem ſzolgálnak, kéſz akartva el hagyom. Továbbá, nem tudom, vad paraſztságra-e', vagy oktalanságra magyarázzam, hogy a' külsö Nemzeteknek társalkodását tavoztatván, minden külső jövevényt irtóztatnak magoktól az halál félelmével. A' tenger mellyéki tartomány mellet eſik egy puſzta, és laktalan *Sáncziánom* névü ſziget, mintegy hetven ezer lépésnire, az az tizen egy, 's mint egy fél magyar mért földnire a' ſzáraztól. Ide gyülvén az időt a' Luſitániaiak, és Sina-béliek a' kalmárkodás kedvéért, itten rövid napi ſzálláſra gunyókot ſzalmából, vagy ágakból kéſzitenek vala. Ide ügyekezvén Szent Ferencz-is tulajdon kereskedéſe kedvéért, midőn már a ſziget ſzomſzédságán evezne, az hajós Meſter kételkedni kezde, ha el-hatta-e' a' *Kuniánomi* rév partot, a' mellyre czélloz vala. Es itílvén, hogy még távól vólna, már indúló félben vala, mikor kéteskedésétől meg-menté Szent Xavier, bizonyitván, hogy már elhatta azt a révet. Ez bátor még kételkednék, tanácsát le-teſzi elsöbſzör, azután mivel ſoha meg nem csalta Szent Ferencz bizonyitáſa, többet hinni néki, hogy ſe magának helyesnek itílvén, le-hányattya a' vas-macskákot, és egy fiók-hajót a' tengerbe bocsát, 's bizonyos Embereket küld, hogy ſzemeſen kémkedgyenek az egéſz dologról. Kevés idő folyta alatt

meg-tér a' fiók-hajó, a' szigetbe megszállot Lusitániai embereket bizonyságul hozván, hogy (a' mint megmondotta vala Szent Ferencz) a' *Kuniánomi* rév partot el hatta az öreg hajó. Erre az hírre fel-kiáltanak a' nászádosok, hogy ezt Sz. Xaviernek Istени ihletéből kellet meg-tudnia: és fel-szedvén a' tenger zaboláit a' vas macskákot, 's visszza tekeritvén a' vitorlákot a' révre térnek.

Mihelyt híre futamodék, hogy Szent Xavier (igen nevezetes vólt ezeken a' hellyeken - is) jő, azonnal nagy örömmel eleibe a' partra ki-tódúlnak a' Lusitániaiak. A' szárazra ki lépvén, és a' szokot üdvözletek végbe-vitetvén, ki ki maga szállására kívánva kíváńya vala ötet. Ő az hivásban-való versézésnek végét szakasztá, régi barátyához Alvari Györgyhöz szálván. Ezután kéri a' Lusitániaiakot, hogy Szentegyházacskát emelnének néki ágakból, és szalmából, holot Sz. Misét szolgálhatna, ki szolgáltatná a' szentségeket, és szokása-ként a' gyermekeket, és szolgákot oktatná a' keresztényi tudományra. Azoñal Szent Xavier kérelmét végbe-vivék. A' rév-partra néző egy kis halmocskán két nap alatt fel-emelkedék a' templomocska. Mingyárást azért Szent Xavier régi módgya szerént, szerénnyen ki-szolgáltatni a' szentségeket: és mosta' hajókban fekűvő betegeket, minden szolgálattal vigasztalni: majdon a' szegények segedelmére maga a' gazdagabbaktól alami'znát keresni: máskor a' Sinai kalmárokkal magok szerzett leleményekről, és a' keresztény üdvösséges hitről kezde beszélleni.

Ezekben a' dolgokban harmad-fél hólnapot tellyes buzgósággal töltött. A' melly dolog, az ő bölcsesége, és szentsége felől, még a' Sinaiak előtt is nagy hirt okoza. Ezek alatt a' Lusitánia, és Sina-béliektől értekezik vala, mi úton, módon lehetne bé-vinni Sinába az Evangyéliomot? De mind a Lusitániaiak, mind a' Sinaiak ezt felette nehéz, és veszedelmes dolognak mondák lenni. Ugyan-is a' Király parancsolattyából minden útak szorosan őrőztettek: és a' jövevényeknek, éppen bé-zárattak, az halál jutalmúl tétetvén, mind a' bé-lépő kűlsőnek, mind a' bé-vivő haza-fiának. Mert valamelly tanács engedelme kivűl jövevény embernek ki-szállani a' szárazra egy-átalyában nem szabad. Ezektől pedig szabadságot se a' Sinaiak nem mernek kérni fő hatalmoktól irtózván, se a' Lusitánia-béliek nem nyerhetnek, a' kik, valamint más jövevények, úgy ki rekesztetnek az Országból. Minekokáért se Lusitániai, se Sinai nem találkozik vala, a' ki az ő kedvéért nyilván-való halálra, a' vagy bizonyos rabságra vetné fejét.

De Szent Ferencz, a' mint rémülhetetlen vala azokra, a' mik másokot el-szoktak rémiteni, úgy-ke-

kezetiben mindétig ſzerencsés lévén, fel-gyúlada ezen veſzélynek fel-vállalására. Minekokáért elvégezé (mivel ezen kivül útat nem lát vala)a' veſzedelmeken kezdeni ſzándékát, és minden tehetséggel azon lenni, hogy Sinának valamelly váraſsába alattomban bévitetvén, és a' Város Fő-tiſztéhez járúlván, dolgát végezné. Szent Xaviernek ezen tanácsát vakmerő bátorkodáſra magyarázzák vala a' Luſitániaiak. Azért találtattak baráti kőzül, a' kik le akarták verni el-kezdett ſzándékáról, kérvén, hogy olly keſerves halálra, és raboskodáſra ne veſſe életét. Mert a' főbb tiſztek (*Lutziáknak* nevezik az oda való népek, *Mandarinoknak* a' Luſitániaiak)a' tőrvények védelmezésében olly keménnyek, vagy is inkább kegyetlenek, hogy éppen cſekély tőrvény-ſzegésért, minden ſzemély válogatás kivül félékiket, és az idegent halálig verettetnék. Nem régi példák, némelly Luſitánia-béliek, a' kik a' múlt eſztendőben a' tengeri háborutól az ő partyokra vettetvén ſokkal kegyetlenbeknek tapaſztalták az *Oczeán* habjainál a' Sinaiakot, mivel irgalmatlanúl meg-verettetvén még moſt-is tőmleczben hevernek, és ſzabadságok reménnye-is egéſzſzen félbe metzetett. Annakokáért micſoda ok vihetné arra, hogy félre vetvén más nemzetségek bizonyos, és bizadalmas oktatását, e' kőzi a' fene nemzetség kőzi erő-ſzakoſon kivánná hinteni az Evangyéliom magvát, élete, vagy ſzabadsága veſzteségével. És ezt a' Luſitánia-béliek beſzédgyét a' Sinaiak bizonyittyák vala.

Ezekre Szent Ferencz meg nem iſzonyodván (annyira a' Sz. Férfiak ſzivében meg-dúlya az Iſteni ſzeretet az emberi félelmet),,ſemmit,úgy „ felel, inkább nem kíván, mint „ önnön halálával a' Sina-béliek „ örők életét keresni. Ugyan-is „ nem tudgyák-e', a' mire őket a' „ gyakor lett dolgok oktattyák, „ hogy meg-dúlya a' félſzt a' re„ mény, a' hol a' veſzélyek fe„ lett nagyobb a' jutalom? Ha „ kéteskednek-e', hogy a' Sinai „ Váraſok, ha egyſzer bé-véende„ nék az Evangyeliomnak mag„ vát, mivel olly ſzép rendbe „ vannak ſzedve, és ez cſorbát „ lan meg-tartatik kőzőttők, nem „ böv gyűmőlcſel terménykednének. És bátor kétség lenne, „ ha ſzándéka meg-koronáztatik„ e' kivánt ſzerencsével, bizonyos „ az, hogy az ő ügyekezete, és „ ſzolgálattya kellemes léend az „ Iſten előtt. Mert a' rabi lán„ czoláſt, kínzatáſt; egy ſzóval „ az halált a' Kriſtusért bóldogsá„ gának, és halhatatlanságának „ ſzűkség hogy itíllye. „ Már baráttyit halgatáſra birta vala, midőn ezen dolgokban futtatván elméjét, az hideg rázni kezdette, a' mellyben tizen őt napokig ſinlődvén, végtére Iſten jó voltából

meg-gyógyúlt ugyan, de úgy, hogy ezen nyavalya következendő halála jelének látſzathatnék. De mihelyt jobban kezdett lenni, régi dolgaihoz kezdett, ſemmit inkább a' henyélésnél, és tunyálkodásnál nem gyülölvén.

IX. RÉSZ.

Meg alkuſzik egy némelly Sinával, hogy ótet alattomban Kántonba bé-vigye.

ES bátor némelly dolgokban foglalatoskodnék, mindazáltal ſzemeſen kereſet alkalmatos kalmárt, a' kitől által vitettetnék Sinába, és elsőbſzőr a' Luſitánia, azután a' Sinabélieket minden meſterkedéſſel kezdé oſtromlani, ſzámos okokot a' dolog titkolására elejekbe terjeſztvén, és egyetemben kérvén, hogy illy becsülletes kérelmét halgatnák-meg. De a' veſzedelem el-kerülésére meg-átalkodot ſzíveket ſe a' meſterkedés, ſe a' kérelem meg nem hajthattya vala. Bé-zárta vala minyájok fűleit a' félelem, mivel joſzágokot, és élteket bizonyos veſzedelemre vetni nem akarják vala. Azért Szent Ferencz ſe módot, ſe tanácſot nem találván haboz vala elméjében. És hogy minden alkalmatlanság torolva terhelné, úti társait nehéz nyavalya győtri vala. És Sinai Szent-hitű Antal, kit-is Indiából a Goai *Seminárium*ból mint tolmácſot hozott vala magával, ſzűletett Sinai nyelvét el-felejtvén, már tolmácſa nem-lehet vala. Ugyan-is éppen ſemmit nem tud vala, azon Úri, és mély titku nyelven ſzóllani, a' mellyen a' Fő-tiſztség béliek ſzóllanak. De Szent Xavier mind ezekre meg nem tántorodván, és itílvén, hogy ſemmit próbátlan nem illik el hagyni, egy átallyában végig kívánta üzni ſzándékát, remélvén, hogy, (a) *az ő Iſtenében által menne a' kő-falon.* Ezek közőtt nem kicſin dolog az ő kívánságát, és bizadalmát fel-gyúlaſztá. Megértette az időkor, hogy Sinának Királya minden-felé követeket küldvén meg-akarná tudni más külső Országok ſzer-tartáſit, és törvényeit. Azért nagy reménység táplálya vala, hogy kellemetes, és örvendetes léend a' kereſztényi törvény, és tudomány a' Király előtt. Sött némelly Sinai gazdag, és emberséges emberek, Szent Ferencz barátyi, felette kérik

(a) *Pſal.* 17. ℣. 30.

rik vala ötet, hogy menne a' Királyhoz, az ő ſzent éltéből a' keresztény Hitről ſzép itíletet formálván, és azon könyvekben, a' mellyeket oda vala viendő az ő Országok törvényinél felségesb törvényt hivén lenni.

Tehát ezek a' dolgok ſokkal bővebben fel-ſerkentvén Szent Xaviert azt itílte, hogy azért öntötte Iſten a' Sinaiak', és a' Király elméjébe azon gondolatot, hogy valahára bé-lépnék Sinába az Evangyéliom, és népes városira éppen ki-terjedne. Azért bé-telvén Iſtenben ſzegzet reménységgel ſiettetni kezdé úttyát. Mert ő eképpē okoskodott: hogy vagy mindē veſzedelē kivül, és a' kereſzténységnek nagy haſznával a' Királyhoz jutand, avagy ha mi váratlan dolog érné, fő nyereségnek fogná tartani. Ugyan-is a' Kriſtusért ſok kínzáſok után letenni lelkét (a' melly itíltethetnék leg nagyobb veſzedelemnek) bizonyára ISTEN leg-felségesb jó-tételének ſzükség tartani. Továbbá (amint ſzokot lenni) az álhatatoſság minden nehességeket felhaladván, csak hamar más tolmácsra akadott. Ezután egy némelly méréſz Sinai kalmárra találván, reménységgel, és igiretekkel sürgeti, és a' merésre bérli. Mivel pedig az igért reménnyel jelenvaló fizetés kivül semmire nem mehetne, a' Luſitániai kalmároktól ki-koldúllya az alkalom bérét: és nagy mértékü borſſal, három ſzáz arannyat ért, meg-fogadgya, hogy ötet, tolmácsát, és könyvecskéit éjtſzakán alattomban Sinába által vivén, a' révnél virrat előtt, tegye-ki a' ſzárazra. Kánton mezö váraſa pedig révére nézve híres, a' tengeren túl esik, Szánczián ſzigetétől mint-egy tizen öt magyar mért földnire. Ez a' kalmár tehát a' dolognak éppen el-titkolására, ne hogy életét az hajóſok ingó hitére bizná, úgy intézte vala a' dolgot, hogy maga fiait, és leg-hivebb ſzolgáit révéſzekké válaſztván, ſetét éjtſzakán egy fiók-hajóban által viteſſe Szent Ferenczet. Sőtt ön-kényén azt-is megigérte vala Szent Ferenczne k, hogy két három nap maga házánál elrejti míglen alkalmatoſságot kapván, bizadalmaſon a' Kántoni Főtiſzthez járúlhatna, és Sinába-való utazásának okait eleibe terjeſzthetné.

Ámbár ez a' Sinai ember e' képpen kötelezné magát, mindazáltal Szent Xavier baráttyi két reá áradandó veſzedelmet jövendölnek vala: elsőbben, ne hogy ez a' kalmár csalárdúl fel-vévén a' fizetéſt, hitét meg-ſzegje, és ötet a' dolog el-fedezéſe kedvéért holmi puſzta ſzigetbe, avagy a' tengerbe ne veſſe. Máſodſzor (bátor Ura legyen hitének ez a' pogány, és Kántonnál ki-tegye a' ſzárázra) ne talántám a' Város Fő-tiſztye mint jövevényen, ki-is a' Király parancſolattya ellen ſzabad mene-

dék kivűl, bé-méréſzkedet menni, példát tegyen: és keményen meg-verettetvén, meg-ölettetſſe, avagy örökös tömleczre veſſe. Ő ezek ellen ſokkal nagyobb veſzedelmeket, a' mellyek máſok előtt elvannak rejtve, támaſzta. Első veſzedelemnek állittya vala a' bizonytalankodáſt, a' melly az Iſteni jóságot, és rendeléſt meg-bántaná, ha ezt az ő ihleléséből fel-válalt dolgot, az emberkék félſze felforgatná. Ezután ne hogy méltatlan tanitvánnya lenne a' Kriſtusnak, ha ezen ſzavaira nem halgatna: (a) *A' ki lelkét el-veſzti érettem, meg-találja azt.* Jól tudván tehát, hogy a' lélek-veſztének árnyéka ſem lehet, a' teſtnek veſzéllye, hellyeſebnek itílte élete véſztével által menni Sinába, hogy ſe lelkét koczkára vetni. Ugyan-is mentől nehezebb, annál dicsőségeſebb vala, Iſten ſegedelmével Sinába az ő ellenségi akarattya ellen által kelni, és meg-hódoltatni.

Ez idő kerültében cſuda dolog történt. Gerra Péter, nem pór hajós Meſter, Japóniába evez vala (és már láttya vala az intézet partot) midőn vélletlen ſzárnya ſzakad a' kedvező ſzélnek, és olly tengeri cſendeſség kővet kezik, hogy két három napig meg ſem mozdúlhatna az hajó. Tehát ſzomorogván, és 'zimbeskedvén Sina-felé akarja vala forditani vitorláit: midőn hirtelen egy csónak hajón Sina felől (mert nem vala meſzſze az öreg hajó) evezvén eleibe jött Szent Xavier: ki-is barátságoſon üdvözölvén az hajós Kapitányt, bátorittya mondván, hogy ſerénnyen vonná fel a' vitorlákot, mert ő olly hiſzemben vagyon, hogy Iſten jó-voltából a' kívánatos ſzelek fúvallani kezdnek. Nem vólt hiú a' jövendölet. Alig teritették vala ki az öblös vitorlákot, midőn a' cſendeſen lengedező napenyéſzeti ſzél ſzárnyát vévén, a' partra emelé a' terhes hajót, és hogy nyilvábban meg-ismértetnék ez az Iſteni ſegedelem, mihelyt a' révre ért a' gálya, azonnal *Afrikaira* fordúlván a ſzél, ezt az hajót, ha elébb a partra nem érkezett vólna kétség-kivűl Sinába vetette vólna. Ezek alatt várván Szent Ferencz meg-térését a' Sinai kalmárnak, a kivel végezett vala, ſzámos leveleket irt mind társainak, mind jó barátinak. Leg-elsőbſzőr-is a' Goai *Collegyiom Rektorának* Gáſpárnak, hogy a' Püſpök hatalmából (annyira az Apoſtoli Kővet magának ſemmit nem tulajdonit vala) azon Malákaiaknak, a' kik meg-gátolták az ő Sinai útyát, a' Szent-egy-háztól Pápai hatalommal lett el-tiltáſokot, annak módgya ſzerént hirdetteſſe ki: hogy tudni-illik ezek a' nyomorúltak, halálos ſebek meg-újittatván, valahára ſzemeket vetnék az orvaſság után. Irt Peres Ferenczhez-is, hogy Malákát ott hagyván, mentől hamarább társaival

(a) *Mat.* 10. ℣. 39.

val egyetemben költözzék viſzſza Indiába, mivel ezen Város Hadnagya Sinai úttyát félbe metzette. Pereira Jakabról ſem feletkezett-el, harmadſzor-is az ő baráttyát írása által ennyhitette, a' mellynek ez a' bé-fejezése 's egyetemben az ő jeles *Virtusának* pecséttye: vajha egy máſt valaha a' Sinai Király udvarában láthaſſuk: noha én, ha Sinába bé-verdődhetem, reméllem azt, hogy engemet vagy rabos ſzolgálatban, vagy a' Kántoni tömleczben, avagy más királyi őrös Dandáron fogſz találni, 's látni.

X. RÉSZ.

Sinába-való által-kelése el-halaſzttatván maga halálát meg-jövendöli.

FMé pedig, mikor a' Sinaiak meg-téréséről, a' Mártiromságnak koronájáról gondolkodik Szent Xavier, új, és nehezebb bajok adák elő magokot. Mert midőn rövid nap alatt léendő reménysége bé-tellyeſitésén örvendezvén az útnak kéſzül, hirtelen akára a' Luſitániaiak, akára a' következendő kinoknak félelme, az ő új tolmácsát el-ſzökteté. Minekokáért bővebben a' félſzről, hogy ſe lekötelezett hitéről emlékezvén, Szent Ferenczet, a' kinek álmába ſem tűnt ez a' dolog, hirtelen ott hagyá. Meg nem tántoritotta mindazáltal a' Szent Xavier álhatatoſságát az a' vélletlen dolog; hanem régi tolmácsával, bátor a' Sinai nyelv tudatlansága miatt, a' mint fel jegyezök, kevés hafznára vólna, el-végezé útazását. Azonnal tehát a' Luſitániai Kalmárok cſoportoſon hozzá mennek nem Szent Ferencz ſorsán inkább, mint magokon ſzorgoskodván. Környűl veſzik, és kérik, hogy ſzűnnyék-meg valaha fel-vett dolgában. Hogyha maga veſztével nem gondol, vigyázzó máſok veſzedelmére. Ennek a' dolognak ſarkán fordúl nem cſak az ő, hanem minnyájan a' Luſitániaiak élete. Ugyan-is a' Sinai Fő-tiſztek illy nagy méréſzkedéſen meg boſzonkodván, egy fővel meg nem fognak elégedni, minnyájan halálra vetendik a' Luſitánia-bélieket. Azért maga nyakával egyetemben baratinak életét, és gyűjteményit ne-vetné farkas kaſzára. Hogyha térithetetlenül el-végezte e' koczka vetését, várakoznék míglen a' Luſitániai terhes hajók ezen veſzélyt

ſzélyt, meg-indúlván, el-kerűlnék.

Akkor Szent Xavier bátorittya őket mondván, hogy ő egyedűl, alá-való méltatlan ember, ha valami veſzély találna támadni, el-viſeli. Azért ſemmit addig nem próbáland, miglen ők bizadalmas hellyre nem érnek. Siettetvén tehát ezek úttyokot, Szent Ferencz-is kéſziti vala útazását. Továbbá, hogy ő Sinába bé-menne, nem akarta az ÚR ISTEN, és hogy minden nehéſség halmazva réa omlanék, az a' Sinai Kalmár-is, a' kivel meg-alkut vala, meg-ſzegé hitét. Ugyan-is az, akár valami eſet, akár a' bűntetés, akár pedig az őrdög incſelkedéſe miatt, nem lett Ura fogadásának. És Szent FERENCZ, mivel ſokáig haſzontalan várakozot vólna utánna, végtére tápláló reménnyét majd nem csak félbe metſzé. Tehát hitetlennek lenni tapaſztalván mind tolmácsát, mind meg-fogadott kalmárát, melly tanács után indúlna minden felé forgattya vala elméjét.

Ámbár pedig adatott reménnye el tűnt, mindazáltal meg nem csők kent ſzándéka: sőtt az emberi ſegedelemnek fogyatkozáſa fel-gyújtotta az Iſteni bizadalomra. Bízván tehát az Iſten jó-vóltából új útat alkalmatoſságot kezde keresni Sinába, nem-értvén, hogy rővid idő múlva által kelletnék néki költözni az egekbe. Ezek közőtt új, de hiú remény fénylet néki. Ugyanis meg tudta, hogy a' Sion Királya (a' melly orſzág, közelebb eſik Malákához, hogy ſe Sinához, az elé kerűlendő eſztendőben követeket küldend Sinába. Annakokáért őrűlvén ezen a' kellemetes híren, erre tériti elméjét: és el-végezi, hogy ha az a' Sinai kalmár eleibe nem akad egy ideig, a' Sion Királyához evez, és tellyes tehetséggel azon léſzen, hogy a' Király követtyével bé-férkezzék Sinába. De már az ő munkalkodáſi, és fáradozáſi nem első nyomdokban a' mint ő itíli vala, hanem utolsó lépésben állanak vala. Tehát midőn, ha régi reménye meg-jáczodoztatná, új ſegedelmekre tekéntgetvén, Sion Orſzága felé gondolkoznék, a' mennyei Sionnak Várába hivattatott. Már egy beteg társát, ne hogy Sinai úttyában meg-gátolná, a Luſitániabélieknek ajánlván, kik Indiába meg-tértenek, viſzſza küldötte vala, maga Szent-hitű Antallal, és egy más inaſſal Szánczián omban maradott vala. És a' Luſitániai gályák el mente után, Szent Ferencz (a' mint tápláló a reménység) még arra a' Sinai kalmárra várakozván, ſzokot ſzeretet-béli ſzolgálatit ſerénnyen folytattya vala: hogy a' Sátánt, ki-is minden meſterkedéſſel az ő ſzándékit fel-akarja vala forgatni, Iſten vezérléſe, 's ſegedelme által meg-dúlhaſſa. De az Iſtennek, kinek *(a) itíleti meg-foghatatlanok, és meg-vi'zgálhatatlanok az ő útai*, más-képpen tet-

(a) Rom. 11. ℣. 33.

ſzet, mert az ügyekezetivel megelégedvén, a' Sinaiak léendő megtéritéſe dicsőségét (talám hogy még el nem közelitett vólt a meg-érett idő) máſoknak tartya vala.

Azért a' Szent Xavier munkára, és ſzenvedéſre fel gyüladott ügyekezetén örvendezvén, eñek a fáradhatatlan munkálkodó Férfinak, régi terhes, és ſzámos munkáit inkább kívánta meg jutalmazni, hogy ſe útat nyitani új fáradságokra. Minekokáért ugyã azo napon, a' mellyen Kántonba által akar vala menni, nyavalyába eſett, a' mellyben azután meg-is hólt. A' nyavalyának oka vólt gazdájának embertelensége. Mert az India felé evező hajók elmente után, a' Szent Ferencz gazdája is ſzándékát változtatván, és fogadását meg-hazuttolván, hirtelen el-ment. Annyira őſztönözte ezt a' magával ſem birható embert, akár a' ſzertelen-kívánság, akár az eſzelőſség, hogy ſietsége miatt, ſe régi baráttyától búcſút nem vett, ſe a' ſzomſzéd ſzigetben meg alkut hajónak el-érkezését meg nem várta. Szent Ferencz ſzokáſa-ként ſzent Misét ſzolgál vala, midőn ez a' hív gazda, ott hagyván Szent Xaviert, és az Iſteni ſzolgálatot, mellynek kezdetén jelen vólt, a' ſzőkevényhez haſonlóbb, hogy ſe az el-menőhöz, meg-indúlt a' ſzigetből. El-végezvén az áldozatot, és az halottakért bé-vett ſzokáſa ſzerént-való imádságnak véget vetvén, néz minden felé, és láttya, hogy oda van gazdája. Midőn kérdené: mi lelte ötet? hallya a' feleletet: hogy nagy ſietséggel Maláka-felé Sancziánomból el indúlt. Akkor Sz. Ferencz: bizonyára (úgy mond) tartok, ne talántám ötet holmi gonoſz cſelekedet Iſten boſzúllásából hánnya, veſſe. Mert ugyan-is mire való ez a' ſietség? Ime' kőzelget a' vásárlott hajó: még-is ennek el-érkezését nem várhatta. De járjon ſzerencséſen mind Malákáig, a' honnan ſoha el nem menend: mert ottan le-teſzi nyomorúltul éltét.

Ennek a' két jövendőletnek egyikét cſak hamar, a' máſikát pedig azután a' lett dolog bizonyoſſá tette. Alig értek vala ki a' Szent-egy-házból a' jelen-lévők, mikor hirtelen ottan termet a' hajó miñyájok nagy cſudájára, kik-is Szent Xaviert mint Iſtentől küldött embert ſzemlélik vala. Az ő Gazdája pedig (a' mint azután meg tudódott) rővid napok alatt Malákába lett érkezéſe után, az erdőre menvén, a' tolvajoktól meg-ölettetett, gyalázatos, és nyomorult halált áraſztván magára, hogy Sz. Xaviernek halálát ſiettette. És Szent Ferencz értvén, hogy magának-is rővid nap-alatt el-kell a' világból költőznie, ezt jó-baráti-nak meg jövendölte nem cſudálatosb, mint üdvőſségesb okkal. Midőn az őſzve gyült Luſitánia-béliek kőzőtt állana: ſzámlályátok-meg, úgy mond, ſzemeſen miñyá-

junkot, a' kik it vagyunk: mert egy eſztendő forgáſa alatt jobb réſzint meg-halunk. Igazabb, hogy ſe vigaságosb vólt ez a' jövendőlet. Ugyan-is az ott jelen-lévő hét ſzemélyek kőzűl, ötön meghóltak, a' kik kőzőtt ſzámláltatott Szent Xavier-is kétség-kivűl kőzelitő halálát érezvén, és meg jövendőlvén. És csak nem ſzintén ezekben a' napokban Szent Ferencznek ſzívét az Iſten ſzemléléſének kívánsága, kőzelgető bóldogságának zállaga egéſzſzen elfogta vólt. Minekokáért egy némelly levélben ezt irta: hogy eddig életét a' KRISTUS ſzolgálattyára kívánta, és a' kereſztény névnek terjeſztésére, de már ez a' kívánatos égedelme az ISTEN látásának, és birásának ohajtásával meg csőkkent.

XI. RÉSZ.

Szánczjánomban ſzentűl meg-hal.

SZőkevény gazdájának embertelensége kénſzeritette Szent Xaviert élete táplálásának koldúláſſal-való támogatására. És ez annál terheſebb vólt, mentől keméñyebb parancſolattal meg-tiltották vólt a' *Lutziák*, hogy ſenki Sinából éleséget ki ne méréſzelyen vinni. A' melly alkalmatlanságot ő inkább emlékezvén az Evangyéliomi ſzegénységről, hogy ſe maga ſzűkőlködéséről, éppen őrőmeſt ſzenvedi vala. Azért új gazdát magának nem kereſett, hanem koldúlva kereſte kenyerét. De bátor a' ſzenvedéſre fel-gyúladott elméje álhatatoſon viſelné e'-béli inségeket, és nyomoruságokot, teſte mindazáltal a' koros idő-kortól, és ſzűntelen-való munkáktól, 's kivált a' vadonnan új nyavalyától, a' mellyből még egéſzſzen ki nem verdődőt vala, ſzűkséges képpen el-nyomattatott. Ezek felett nagy elme futtatáſok fáraſztyák vala ötet, a' mellyeket termet égő kívánsága, a' mellyel gyúladozott, a' Sinai útazáſra. Minekokáért nem csak teſti, hanem elme-béli nyavalyától-is ſzorongattatván minden (a) *könyőrgőtt vólna lelkéért, hogy meg-halna*, Mind Szent Havának huſzon egyedik napján meg újúlt nyavalyája. Sz. Misét ſzolgál vala némely halottért, mikoron rázni kezdé őtet az halálos hideg, a' melly kaput nyitana néki az őrők életre. Tehát a' kemény fázlaláſſal azon hajóra, a' mellyen jőtt vala, megyen, mind azért

(a) 3. *Reg.* 19. ℣. 4.

azért, hogy a' ſinlődőkőt ſzokáſa ſzerént meg-látogatná, mind pedig, hogy kőzőttők múlathatna. De tizen harmadik nap, el-nehezedvén nyavalyája, mivel az hajó hányását nem ſzenvedhetné, kénſzeritették viſzſza-térni a' ſzárazra.

Látván tehát egy némelly Luſitániai ember, hogy illy nagy ſzentségű férfi, nyomorúltúl az út félen forr a' nyavalyában, meg-eſik ſzíve rajta, 's azonnal kegyeſen ſzállására hija, és maga házához (puſzta halmon vala ez, és haſonlóbb a' gúnyóhoz, hogy ſe a' házhoz) vezetvén, a' mint a' ſzűkség engette: jól tartotta. Azután ſzorgoskodván az ő életéről, iſtenkedik néki, hogy vágattaſſon eret magán. És Szent Xavier bátor jól tudná micſodás orvoſok laknák azon puſzta ſzigetet, felel mindazáltal, hogy ő egyátallyában mindeneket, a' miket gyogyitására jovaſolni fognak az orvoslók, akarattyok ſzerént bé-tellyeſiti. És ezt ſerényben-is véghez vitte, hogy ſe igírte, mindenekben az engedelmeskedéſnek alkalmatoſságát kereſvén. Eret vágatott magán az inaknak nagy 'zibbadáſa, és feſzitéſe kőzőtt. Teſti nyavalyáját kővette, minden féle ételnek utáláſa: de nē is vólt ſemi betegnek-való alkalmatos eledel, egy kevés mandulán kivűl, a' mellyet a' Luſitániai hajós Kapitány küldőtt néki, de ez is késén érkezett. Mert már az eledeltől annyira irtózik vala, hogy egy átalyában ſemmit ſzájába nem vehetn. Ez alatt jól tudván végső napját, a' miket fekűvő gúnyójába vitt vala magával, hogy halála alkalmatoſságával el ne veſznének, a' hajóba viſzſza viteti. Már két napot minden étel kivűl el-tőltvén, mivel a' nyavalya bokrozva nehezednék, a' Szent Ferencz békeséges türéſe is, és *Virtuſa* nagyobb fényre virradott. Minden emberi ſegedelemtől megfoſztatván, a' télnek kezdetén, egy nyomorúlt gúnyóban, mellyet a' ſzél, és hóval elegyedett eſők egybe-járják vala, már tizen ötőd naptól fogváſt a' mérges forrózásnak hányattatik vala hevétől.

Továbbá minden alkalmatlanságokot, és a' nyavalyának sulyát cſendes elmével ſzenvedi vala, békeséges türéſe pedig olly mértékben, a melly felett nagyobbat nem-is lehet képezni. Egy ſzava ſem hallatott, mellyel vagy a' nyavalyának terhéről panaſzolkodott vólna, avagy a' kőrnyűl állóknak (amint a' ſulyos nyavalyákban ſzokot történni) ſegedelméhez folyamodott vólna: ellenben pedig minden ſzavai, teſte mozdúláſi jelengetik vala, hogy ő ezt a' nyavalyát ISTEN jó-téteményi kőzi ſzámlálya, mivel az őrők jutalomra alkalmatoſságot adna. Egy dolgot még-is nehezen viſel vala, hogy

tudni-illik kőzőnséges halállal nyoſzolyácskán kelletik le-tenni életét, és hogy ſzíve kívánságának koronája, a' Mártiromság, csak nem kezéből ki ragattatik. De tudván a' Mártiromság' dicsőségét ingyenvaló ajándéknak lenni, a'melly gyakran meg-tagadtatik az őtet keresőknek, máſoknak pedig meg engedtetik, bátor eſzekbe ſe jutott; az Iſteni rendeléſre forditotta elméjét, illy felséges jó-tétemény re magát méltatlanak itílvén. Ezután a' nyavalya erejének vastagodáſa éppen ki-nyilatkoztatta, Szent Ferencz' meg-gyűkeresedett ſzentségét. Mert a' mint csak nem mindenkor ſzokot történni, hogy midőn ſulyoſodik a' nyavalya akkor leg-inkább ki-adgya magát az erkőlcstelen terméſzet, úgy ellenben fájdalma őregbülésében a Sz. Ferencz álhatatos, és jeles buzgósága fénylik vala. Mert fél hól tában-is, csak nem ſzinte azokot, a' miket egéſséges korában, cſelekſzi vala: moſt az egekre függeſztvén ſzemeit, vídám tekéntettel, és arczúlattal KRISTUS Urunkkal, mintha jelen lett vólna, beſzélgetvén, majdon a' 'zóltárok verſeit tellyes buzgósággal mondogatván, és ezen ſzókot ſzaporitván: JÉSUS Dávidnak Fia irgalmazz nékem, és tőről-el vétkeimet. ISTEN Annya emlékezzél-meg-róllam. Ezeket 's haſonló ſzavakot ejtvén gyakran, még két napokig tuſakodott az halállal.

Már elé fordúlt vala végső órája. Azért a' KRISTUS feſzületét kezében tartván, és ſzemeit rá függeſztvén sűrűn kezdett fohászkodni, és ollykor fel kiáltani: *JÉSUS én ſzivemnek Iſtene*! könyvekkel elegyitvén könyőrgését, míglen ſzavával egyetemben teſtétől el-ſzakadott lelke. E' kép' mind utolsó pihenésiig a' nyavalyával, és halállal álhatatoſon viván, Karácſon havának máſodik napján (melly napot Szent Bibiana Szűznek tiſzteletére űll az Anyaſzent-egy-ház.) *JÉSUS*, és *MÁRIÁT* gyakran ſegitségűl híván, cſendes elmével az Urban ki-múlt e' világból: és ugyan azokhoz, a' kiket élte folytában ſzivében hordozott, halálában nyelvén forgatott, fel-ment Meny-orſzágba. Arczúlattya olly vídámon, és őrvendeteſen maradott, hogy kűlső tekéntete lelki bóldogúlását nyilván jelentené. Életének mintegy őtven őtődik eſztendejében múlt-ki e' világból, minekutánna tiz eſztendőt azon tartományokon Indiába által-keléſe után, bé-töltött vólna, KRISTUS Urunk ſzületéſe-után az ezer őt ſzáz őtven kettődik kerültében. Bizonyára csudálatos Férfi vólt mind *Virtuſra*, mind pedig nagy bátorságára, és ügyekezetire nézve, mellyel viſeltetett a' Poganyok meg-téritésében, Soha ſemmi ſe fáradságot, ſe veſzedelmet el nem mellőzött, az Iſteni dolgokban, és az Indiai-

ak,

ak, és vidék Nemzetek üdvösségével meg nem elégedvén, legész nap-keletre olly nagy szeretetet terjesztett, a' mellyet az egész világ meg nem élégithetett vólna.

Minekokáért az evangyéliomot, és a' Társaságot csak nem az egész nap-keletben el-terjesztvén, midőn Kántonba léendő által-keléſit foralná, e' világ álhatatlan tengerének habjain túl kelvén, az őrök életnek partyára ért, hogy a' Sinaiakot Isten szine előtt-való esedezésével segitse. Es nem-is lehet azon kéteskedni, hogy ISTEN előtt-való esedezéſi nem csak a' Társaságnak, hanem a' Lusitániai Kalmároknak-is, és a' keresztény hitnek útat nyitottak Sinába. Mert csak hamar Szent Ferencz halála-után a' Kántoni rév partra evezni, és ottan a' kereskedés kedvéért maradni közönségesen szabadság engettetett a' Lusitániaiaknak. És ezeknek e' vólt itíletek, hogy a' Szent Xavier esedezéſi nyitottak réſt ebbe a' bé-keritett országba. Szent Ferencz halála után pedig mintegy harmincz esztendővel szemes őrzéseket alább hagyván a' Sinaiak, egynéhányan a' Szent Ferencz *Virtusának* nyomdokába lépő JÉSUS Társasága-béli emberek későre-hára bé-férkeztek Sinába, és ottan ISTEN kegyelméből a' kereszténységnek fundamentomát megvetették.

XII. RÉSZ.

Eleven méſzben el-temettetik.

Mihelyt Szent Ferencz halálát ki-vitte az hír (ugyan-is ez a' hideggel járó forrózás veszedelmesb lévén, hogy se félelmesb magán kivül másokot meg-csalt vala) csak nem minnyájan a' Lusitániaiak, a' kik még a' szigetben maradtak vólt, illy szomoru híren el-halván, azonnal mint édes attyoknak tetemeihez mennek. És elsőbször nagy zokogással, és keserves jajjal zenget a' gúnyó környéke: azután szomoru halgatás következett, a' fájdalom minnyájok szemét Szent Xavier nézésére téritvén. Továbbá az ő testét, mint elméjének, és mennyei bóldogságának képét, tekéntgetvén, újonnan síralomra fakadnak vala: és örvendeztető szemlélésével se szivek, se szemek meg nem elégedhetik vala. Szent Ferencz jó nagy, és erős testű magos szál ember vólt a' közép szerűeket egy kevéssé fellyebb múlván, szine fejér, arczúlattya becsülletes, és kegyes, tekéntetenyájas, vidám, és gyúladozó, kék-

kek a' szemei, és elevenek, az orra kisded, haja, szakálla természet szerént fekete, de már a' jó kor, avagy inkább a' gondok őszibe elegyitették vala, ruházattya közönséges, és ócsó, de tiszta. Földig érő köntösben, a' mint fellyebb meg-irók (az Indiai Papok módgya-ként) jár vala, a' melly paláſt gyanánt-is szolgálna.

Minekokáért eszekbe jut vala a' nézőknek az ő kegyes nyájaſsága, és mindenekre ki-terjeſztett kegyeſsége, minden veszedelmek feiettvaló bátor elméje: az halálnak, a' mellynek csak nevére is sokak megirtóznak, meg-vetése: az ISTEN dicsőségének, és az igaz hit terjeſztésének véghetetlen kívánsága: nagy elméjéhez hasonló alázatoſsága, jeles buzgósága, és tündöklő szentsége. Azért hogy megfoſztattak illy kegyes erkölcſtől a' bátorság példájától, és a' betegeknek segedelmétől; az hitnek hirdetője, és óltalma, új csillaga, melly az Indiaiak csak nem őrőkös éjjén fel-tetszett, melly a' vakoskodó nap-keletre az Evangyéliom fényét virraſztotta, hogy hirtelen az emberek közül el-ragadtatott el-enyészett, panaſzolkodnak vala. Ki-viendi a' végső tartományokra az igaz hitet? ki-léend testi, lelki segedelme a' Lusitániabélieknek? ki-támadand Szent Ferencz hellyet?

Ez alatt midőn a' Lusitánia-béliek a' nyújtó pad körül álván, Szent Ferencz örvendeztető arczúlattyával, 's emlékezetivel szemeket, és szíveket legeltetik, és illy nagy károkon kőny húllatáſokba borúlván, 's csak el nem felejtkezvén magokról zokognak, a' tolmácſa Antal, ki-is mind betegségében, mind halálán mellette vólt, a' gályához siet, hogy a' Szent Ferencz Papi öltözetit (ottan tartatik vala) el-hozza. A' hajóban lévő Lusitániaiak halván Szent Xavier halálát könybe borúlván sűrű jajra fakadának, nem csak a' magok, hanem a' Pereira Jakab Urok esendő fájdalmától-is öſztönöztetvén. Tehát ezektől késértetvén a' tolmács, nem kevés siráſſal, viszsza tér az halottas házhoz. Azután annak rendi szerént, Papi köntösbe öltöztetvén testét Szent Ferencznek, a' Lusitániaiak itílete szerént fa koporsóba (amint a' Sinaiak szokták) tevé. Es hogy ez a' dolog Isteni, nem emberi tanácsból lett, a' dolog ki-menetele bizonyoſsá tette: hogy tudniillik a' mik Isten erejéből ezen Szent testtel történtek, nagyobb világoſságra virradnának az emberek szemei előtt. Fa koporsóba zárattatván tehát teteme, más nap olly nagy szükségben, ki-telhető pompával minnyájoktól késértetvén, éppen a' ki-szálló rév parton el-temettetik. Már földdel a' sirt be-akarják vala tölteni, midőn hirtelen egyátalyában Isteni súgárlásból tetszék, hogy a' hú-

sok-

ſoknak meg-emésztésére eleven mészszel meg tőltenék a' koporsót, hogy azután puſzta csontyait Indiába viszsza vihetnék. Azért felszakaſztván a' koporsot, mészszel meg-tőlték, a' melly csak hamar meg-emészsze a' testet; bé-szegzik szorgalmatoson azután, és el-sirolyák ugyan ottan. Nagy köveket forgattak a' sirra, hogy ha valaki a' Társaságból keresné, ezeknek jelentéséből fel-találná. A' temetésről, bövkönyhúlláſok között, nagy keserűséggel, és illy Férfinak kívánságával viszsza-tértek.

XIII. RÉSZ.

Épen találtatván teſte újonnan Malákában el-temettetik.

KI-keletkor tehát az hajózásra alkalmatos tavaszi idő viszsza fordúlván, midőn az a' hajó, a' melly Szent Ferenczet Szánczianomba hozta vala, Maláka-felé meg-akarna indúlni, a' Sinai tolmács, kit-is fellyebb említénk, Szent Xavier szerelmétől, a' vagy-is Isteni ihletből viseltetvén, az hajós Kapitányhoz megyen, és szomorogván: hát, úgy mond, Xavier Sz. Ferenczet, a' ki velünk egész Indiából ide jött, itt ebben a' puszta szigetben a' vad parasztNépek között hagyuk? Es micsodás Férfiat hagyunk itten? tudni-illik kinek élete, 's halála jeles szentségét mi tapasztaltuk, maradékink emlegetni fogják. Azért vigyük-el az ő szent testét, hogy inkább ott legyen a' hol tiszteletben léend, hogy se itt, a' hol meg-vettetik. Akkor az hajós Kapitány: én bizonyára örömest magammal által vinném Indiába, ha, meg-emésztetvén a' tagok, csontyait kellenék el-vinnem. Minekokáért bizonyos ember által végére járok a' dolognak. Hogyha a' reménység meg-úti kívánságomot, egyátalyában a' mire kérsz, véghez viendem, nem bővebben éretted, mint magamért. Mert tudom, melly nagy kedvet találok ezen ajánkékkal Pereira Jakab Uramnál, kire-is nem köz örőm áradand, ha Szent Ferenczet, a' kit éltében nagy szeretettel kedvelt, hólta után magánál láthattya. Azonnal hiteles embert küld, ki-is ki-ásván, és fel-szakaſztván a' koporsot, ha már meg emésztődött a' mésztől teste, szemesen meg-vizgállya, és ha úgy itílné, magával el-is vinné. El-

érke-

erkezik ez a' ſirhoz, ki-áſſa a' koporsót, és a' meſzet ki-hányván meg-nézi a' teſtet. Cſuda dolog! épen találllya 's egéſzſzen, azt vélted vólna, hogy moſtanában tétetett a' ſirba. Minden dohoſság kivül vólt, sőtt kellemeteſen illatozott, ſemmi rothadás, még az orrán ſe látſzatott, a' melly az halottakban leg-elsőbſzőr megrothad, a' ſzíne eleven, húſa éppen új, öltőzete leg-kevésbé ſem veſzet-meg. Sőtt még az az elevenség ſem múlt vólt-el arczúlattyáról, a' mellyet éleſzt a' lélek, hogy alig merné ő Szent Xaviert kezeivel illetni, látván, mintha elevenségében gyengédeden piheg ne.

El-bámúlván azért e' cſuda dolgon meg ismére az Iſteni jutalmazáſt, teſti épségéből itíletet tévén lelki épségéről. És annál bővebb cſudálkozás lepte-bé elméjét, hogy Szent Xavier terméſzet ſzerént nem ſzikkat, hanem kővér vólt, és maga bizonyoſon tudgya vala, hogy már negyedik holnapja folyna, hogy eleven méſz kőzőtt fekűnnék. Tartván azért ne talántám ſzófia-beſzéd árulójának itíltetnék, egy darabocska húſt czombjából ki-vágván rothadatlan teſtének meg-pecsételésére az hajós Kapitányhoz viſzi, a' tapaſztalt dologról válaſzolván. A' cſudának hiedelmet ſzerzet a'ki-ſzelt hus darab. Azonnal tehát az hajós meſter, a' náſzádoſok, és révéſzek cſudálkozván a' ſirhoz ſietnek. A' dolog igaſságát látván némellyek, a' kik a' ſzűkséges dolgokban Szent Ferencznek éltében cſalárdul ſzolgáltak, avagy holta után hírében czirmolták, bővőn ſirni, és ſzájokot kezekkel verni kezdették, magokot vádolván. A' többi az Iſtent dicsőiteni a' ki még teſtekre-is meg-halálozott ſzolgáinak illy gondot viſel. Akkor a' Fő Kapitány a' Szent Ferencz teſtét, a' koporsóval egyűtt az hajóba viteti, hogy a' cſudát bizonyosban maga tapaſztalya, avagy hogy máſoknak nyilvábban megmutaſſa. Végtére bővőn tapaſztalván, és látván a' dolgot, ſzép tiſztelettel a' koporsót, a' méſzſzel egyetemben hojóra teſzi; és Sáncziánomból bójt más havában meg-indúlván éppen ſzerencsés evezettel Malákába érkezet. Azt vélted vólna, hogy a' ſzelek engedelmeskednek Szent Ferenczneк.

A' gálya előtt egy fiók-hajó ſebeſſen evezvén hirt tett vala Malákában, hogy a' Szent Xavier teſte épen találtatván, viſzſza hozattatik. Meg-indúlván e' híren a Malákaiak, el-végezik, hogy a' régi boſzuságért, új tiſztelettel eleget tegyenek, és, a' kit némű némű gyalázattal éltében magoktól el-bocsátottak, azt hólta után legfőbb tiſztelettel fogadgyák. Szent Xavier buzgósága, arczúlattyának gyúladsága, kivált Predikáczíainak

meg-

folytatásában, az el-fajúltak meg-téritésében, a' betegek, és ördöngösök gyógyitásában, a jövendő, 's távol lévő dolgok megjövendölésében, eszekbe, 's szemekbe tűnik vala. Minekokáért a' régi vakmerőség tiszteletre térittetvén, illy ferfinak tetemit tehetségek szerént tisztelni ügyekeznek vala. A' követnek Pereira Jakabnak a' ki még akkor-is Malákában vontattya vala az időt, mások felett a' mint kívánsága, úgy ügyekezete is leg-jelesebb vala. Ugyan-is ő baráttyának halálából vett fájdalmát, vélvén, hogy az ő testének viszsza-tértével éppen meg-enyhithetné, nagy sommában viasz-gyertyákot, és egyebeket a' halotti pompára, nevezetes szorgalmatosággal szerzett. Ezek alatt a' révhez ki-kőttetvén az őreg hajó, a' koporsót a' rév vidékin álló Szent-egy-házba viszik, várakozván, miglen a' Város eleibe ki-jőne.

Mihelyt a' városban ki-híresedett, hogy a' Szent Xavier teste éppen már a' szárazra ki-tétetett, az egész város eleibe ki-omlott, mind, hogy láthatná, mind pedig, hogy olvasójával illethetné. Ki-ment egyetemben a' Papok seregével a' Malákai helly-tartó-is; és minnyájok előtt fel-szakasztatván a' koporsót, épen, és egészszen találá a' testet, mellyet se senyvedés, se az halált követő kékség, avagy valami dohosság meg nem veszte-

getet vala, sőtt inkább kellemetesen, és örvendetesen illatozott. Azonnal minnyájan csudálkozván, az Istent dicsírni, és a' szent tetemeket csókolgatni, és olvasókkal kezdék illetni. Fő-képpen Pereira, nagy bánattya örömre virradván, meg-hólt baráttyának viszsza-térését minden ki-telhető móddal tiszteli vala. Továbbá, hogy az emberek itíletét hiedelmesé tenné az Isteni bizonyság, egy némelly beteg illetvén a' Szent Xavier testét azonnal meggyógyúlt. Más nap' tehát reggel a' Papi, és világi rendek égő gyertyákkal, és szövetnekekkel nagy örömmel, és nagy vigasággal kimentek eleibe. Senki sem vala akkoron a' JÉSUS Társaságából Malákában: mert a' minapában Szent Ferencz hagyásából el-mentenek vala. Tetszék mindazáltal a' Város-bélieknek, hogy az ő teste azon templomba, a' melly a' Társaságé vólt, temettetnék, hogy a' Társaság viszsza térésének mintegy zállaga, és kezesse legyen Szent Xavier.

Minekokáért szép sereglő rendel számos fáklyák, és égő szövetnekek között a' nevezett Szent-egy-házba vitetik a' koporsó. Itten az énekes Mise után a' mészből ki-vétetvén Szent Ferencz, új koporsóba, és leg-tiszteségesb sírba el temettetik, csak nem minnyájok könyvezési között, mellyeket fakaszt vala mind az újon-

nan tett csudából származó örőm, mind pedig illyetén Férfinak a' fájdalommal elegyedett kívánsága. Majdon a' csudát csuda pecsétli. Az új koporsónak rővidsége kénszerité a' test körül forgolódókot, hogy a' Szent Xavier tetemét egybe-nyomnák, és meg-hajtanák. Azért a' vállaiból vélletlen jó illatú vér folyt. A' melly dolog a' jelen lévők szemei eleibe terjedvén el lepte elméjeket nagy csudálkozással; ugyan-is mivel ez a' test már őt hólnaptól fogváſt élesztő lélek nélkül fekűvén (illy ritka, és egyetemben hoszszas csuda vólt) nem csak húsát, nedvességét, és szinét, hanem még jó illatu vérét-is meg-tartotta, hogy ez az illatozás szentségéből inkább, hogy se véréből látszatnék származni. Azért mivel tetszet, hogy koporsó nélkül temettetnék, ki-vétetvén a' koporsóból nem csak tiszteséges temettetett a' Malákaiaktól, hanem egyetemben az Isteni kegyeséggnek mintegy zállaga-is becsűlletben tartatott. Meg sem csalta őket reménységek. Ezen napok folytában ISTEN bizonyos haragjából uralkodik vala az egész váraſon a' mirigy halál, a' melly a' város jobb részit 'sirba hányván minnyájokot el-rémitette vala. Jut vala eszekbe a' Szent Xavier jövendőlete, mellyet boszuság-tételek meg lakoltatására jövendölt vala: és semmi egyéb okát nem hiszik vala az ISTEN haragjának. Ez a' dög-halál, azon nap, a' mellyen Szent Xavier temetése végződött meg-fojtatván elegendő-képpen meg bizonyitotta, hogy már megengeszteltetvén, a' mennyei bűntető haragnak, és mirigynek végét szakaszotta.

XIV. RÉSZ.

Indiába által-vitetik teste.

TOvábbá Kis-Aszszony havának tizen harmadik napján Pereira János JÉSUS Társasága-béli Pap egynéhány társaival Molukba evezvén, bétért Malákába. Ez Szent Xavierhez nagy tisztelettel, 's buzgósággal viseltetvén, és halván rothadatlan testének hírét, látására ki-mondhatatlanúl fel-gyúladott vala. Tehát setét ejtszakán Társaival együtt, a' Templomba megyen titkon: és ki-hányván a' sir hellyét, Szent Ferenczet mintegy pihegve, és nem külömben a' földben, mint ennek előtte a' mészben

ben épen maradott, találá kilenczedik holnapban hólta-után. Minnyájon tehát dicsíretet mondván az Istennek, a' ki csudálatos az ő Szenteiben, nagy tisztelettel a' sz. tetem ki álló részeit könyvezvén meg csókolgatták. Uj csudát-is láttak azomban. A' patyolatot, mellyel bé-vólt fedve arczúlattya, az el-'sirolásban bé-hányt, és megnyomódott föld terhe miatt, láttyák, hogy új vérbe van keverve. Akkor Pereira e' nyilván-való csudától gerjesztetvén Szent Xavier fel-ékesítésére kedvét fordità. Tehát közölvén a dolgot Pereira Jakabbal, el végezé, hogy egy szobában tartassék a' Szent Ferencz teste: és Pereira ugyan új koporsót csináltatott, és belöl Dömöczki veres tafotával meg béreltette, kivül pedig arannyas szött kárpittal bé-vonatta. Minekokáért Pereira Sz. Xaviert új koporsóba tévén és el-menvén, Tabéra Emmánuelt társai közül Malákában hagyá a' végre, hogy mentől hamarább ezt a' drága kincset által-vigye Goába.

Ezek alatt Mendóza János Lusitániai nemes, és gazdag kalmárnak Sinai árukkal meg-rakott öreg hajója Malákába érkezett vala. Ennek gond-viselője az hajóból ki-hordott árukot a' Városban tartya vala, hajózásra alkalmatos időt várván. De el érkezvén az hajózásnak kívánt ideje, nem találtatott hajó. Egyetlen egy régi rongyos hajó hever vala a' révén. A' Feneke fő kép' gyenge, 's csak nem el-vált vala. Azért az hajózáshoz értő emberek azt itílik vala, hogy az evezetnek legjobb folyamattyában minden kétség kivül a' kötések el-bomolván, 's vizzel meg-telvén el-merül. Minekokáért szomorogván kétségeskedik vala a' gond-viselő. De mihelyt meg értette, hogy azon a' hajón fog által vitetni Goába a' Szent Ferencz teste, nem csak az árukot, hanem maga életét-is arra bízta, nem kételkedvén, e' Szent Férfi segedelme által, a' kinek jól tutta mennyei hathatósságát, szerencsés léend az öreg hajó. Ez alatt Alkaczéva Péter JÉSUS Társasága-béli Pap, Turriáni Kosmustól küldettetvén, hogy a' Sz. Xavier tetemét Goába által vigye, Malákába érkezett. E' tehát Tábérával a' szent koporsót hajóra teszi, az hajósok, és nászádosok nagy örőme között. Ugyan-is ezek, hogy a' tenger háborúiban oltalmok léend, magokkal el-hitették vala. Azonnal egy szoba rendeltetett a' szent testnek az hajóban. Ebben selyem matériába takartatván a' kopórsó le-tétetett: és melléje illatozó temjények, viaszgyertyák.

Ezen tiszteleteket bővséges jutalommal meg-hálálta Szent Ferencz nékik. Midőn eveznének, a' vizekkel bé-fedezett kő-szirtekbe akadván az öreg hajó, annyi-

ra meg-ſzegeződ̃ött vala, hogy ſe elé ſe hátra egy nyomot ſe mozdúlhatna, hanẽ mozdúlhatatlã, mintha oda ſzegeztetett vólna, áll vala. Minekutánna pedig az hajóſok ſok órákig a' gálya meg-ſzabaditásában, haſzontalan munkálkodtak vólna, minnyájok elméjét nagy kétséges félelem lepte-el. Tehát félre tévén az emberi meſterséggel járó ſegedelmet, Iſtenire forditák ſzemeket. Azonnal Alkaczévához mennek ſeregeſen, felette kérvén, hogy a' Szent Ferencz teſtét hozza-ki a' ſzobából: könnyen kérelmekre hajlék ez, hogy minnyájon ſegédűl hínak Szent Ferenczet. Kéſedelem kivűl minnyájan viaſzgyertyákot gyújtván, a' ſzent tetem előtt kőny-húllatáſok kőzőtt eſedezni kezdének Szent Xaviernek, hogy az Iſten haragját tőllők el-távoztaſſa. Nem lett gyűmőlcſtelen az eſedezés. Mikor leg buzgóbban eſedeznének, hirtelen a' vizek alatt heverő kőſzál nagy ropogás kőzőtt ſzegeiből kibocsátá az őreg hajót, és ez, a' feneklésekből ki-verdődvén, 's kellemetes ſzelektől lengedeztetvén úttyait mérte. Gyakran tőbb más nyilván való hajó-tőrés veſzedelmire is vettetvén a' bizonyos veſzedelmektől ki-menekedet, Sz. Xavier (a' kit-is hordoz vala) ſegitségűl hivattatván az evezőktől, és hajóſoktól: végtére ſzerencséſen Koczinomba érkezett.

Mihelyt a' hír meg-vitte, hogy már oda érkezett a' Szent Ferencz ép teteme, azonnal ezen új dolog csudája egybe gyüjtőtte az egéſz városſt. És egyetemben be-lepte a' révet a' nép ſokasága, és az elsők, fiók-hajókra kapván, az őreg hajó eleibe ſietve evéztek, a' tőbbiek ezeknek viſzſzatéréſeket várták a' tenger partyán. A' csónak hajókból a' gályára csak nem egy más hátán által hágván, a' ſzobába ſietnek: majdon a' ſz. teſtet kezekkel, csókokkal illették: csudálkozván, hogy épen látnák a' teſtet, es az ISTEN kegyeſségét áldották, a' melly a' Szent Férfiak meg-hólt tetemeirei is ki-árad. Kevés napokig múlatván Koczinomban a' gálya, és Goa felé meg-indúlván, út félbe India mező városába Bátikálnál, a' melly mintegy tizen három magyar mért földnire eſik Goától, meg-álla a' város-béliek nem kevés haſznára. Itten Szent Ferencz ſegedelméből, némelly fő Luſitániai aſzſzonyság ſullyos betegségéből meg-gyógyúlt: más tőbb csudák is tőrténtek, a' mellyeket fel-jegyezendek ők helyén. Továbbá az ellen-ſzél gátolván, a' vitorlás hajónak Goa felé-való folyamattyát, maga az hajós kapitány lapátos hajóra kelvén, és Goába érvén meg-beſzél mindeneket a' Szent Xavier Társainak. A' kéſedelem, és várakozás (a' mint ſzokot esni) fel-gyúlaſztotta a' kívánságot. Azért mivel a' Papok

pok nem várhatták érkezését Sz. Ferencznek, a' *Collegyiom Rektora* Nunni Menyhárd, a' Viczé-Király hoz menvén egy könyű febes hajót kér, hogy a' szent koporsót szaporán el-hozhassák. Norónia Alfons Istenes emberé, és Szent Ferencz jó baráttyáé vala ez a' sebes hajó, ki is nem csak az hajót tellyes kéfzséggel, hanem egyetemben értekét-is bővön ajánlya vala. Ellene monda ennek azon hajós mester, a' ki Malákából által hozta vala a' Szent Xavier Testét, és kéré, hogy (mivel már az ő hajója nem vólna Goától felette mesfze) ne fosztatnék meg illy bizonyos, és hasznos védőtől.

De a' Szent Xavier látására felgerjedett kívánság, az ő kérelmének meg-győzte igasságát. Tehát Menyhárd el-tíltván az őtet követni kívánók csoportyát, a' fővebb Papok közül egy-néhánnyal, és az árvák seregével a' könyű sebes hajóra ül: és mentől nagyobb sietséggel lehetett az öreg hajóhoz ér. Ebbe azonnal által-hágván, a' melly szobában vala a' koporsó, bé-megyen, és láttya, hogy Sz. Xavier azon épségben, színben vagyon, a' mellyben vólt éltében, mintha csak mostanában vált vólna-el a' lélek tőlle, a' vagy még most-is pihegne. Minekokáért az örőm könyvekre fakasztván szemeit, arczúlattyát mennyei bódogságának pecséttyét egy kevéssé álmélkodva nézvén, nagy buzgóság-béli indúlattal szent kezeit, és lábait meg csókolgattya. Ugyan azt cselekszik a' többiek-is. Ezután a' koporsót fel-ékesítvén és egybe szegezvén ki-viszik a' szobából. Ezek alatt az hajós kapitány, hogy a' terhes hajót számos zászlókkal, és szőnyegekkel fel-ékesítenék, és a' hadi pattantyukot sellyem materiákkal bé-fedeznék, meg-parancsolta vala. A' hol az hajó tattyára vitetett a' test, azon gyermekek, a' kik Goából jőttek vala, virágokkal, 's koszorukkal ékeskedvén, zöld ágakot viselvén kezeikben a' Zakariás énekét éppen buzgón, 's nem csak a' magok, hanem mások könyvezési kőzött-is énekelni kezdették. Ezen hangolás alatt a' sebes hajóra bocsáttatván a' koporsó szépen az hajó farára hellyheztettetik. Ezután a' gálya Szent Ferencz el-mentét víg ágyuzásokkal késérvén, örőmét, 's könyvét meg-ujitá minnyájoknak, a' kik fontollyák vala magokban az ISTEN jó-vóltát, hogy még a' tengernek közepette-is maga szolgájának illy becsülletet tenne.

Továbbá ez az öreg hajó a' Sz. Ferencz testének által-adása után, minden áruk ki-hordattatván belőlle, mintha már maga tisztét végbe vitte vólna, azon helyen a' tenger nagy csendessségében ön kén-

nyén el-merűl: hogy nyilván megbizonyoſodnék, hogy ezt a' Szent Xavier védelme az háboruk, és kő-ſzirtek kőzőtt óltalmazta. A' kőnyű hajó pedig nap- enyéſzetkor a Szűz MÁRIA Rébándári nevezetű templomához ért, a' melly mintegy ezer őt ſzáz lépésnire eſik Goától, azon viz martyán, melly Goa ſzigete mellet folydogal. Menyhárd itten maga tetſzéſe ſzerént kívánván meg-vi'zgálni, és bövebben meg-nézni a' Szent Ferencz teſtét, éj-féltájban, mindeneket ki-rekeſztvén, és bé-zárván az ajtókot, Szent Ferenczet, a' mint fel vala őltőztetve a' Papi kőntősben ki-veſzi a' koporsóból halála után a' tizen hatodik hólnapban. Ugyan azon ſzínben, teſti állapotban találá, a' mellyben vólt élete folytában: finomúl az húsát, vadonnan újan a' bőrét, győnyőrűen a' ſzínét. Azt vélted vólna hogy nyugſzik, 's meg nem hólt. Vékony patyolat kőntősbe vólt őltőztetve, a' mellyet magával ő azért vitt vólt Sinába, hogy e' nemzet módgyára ebbe őltőzvén járúlna a' Sinai Királyhoz. Ezzel éltében mivel ſoha ſem élt, hólta után mint alsó kőntősbe őltőztetett. Ugyan ez a' vékony gyólcs, bátor ennyi hólnapok el-forgásáig meg-hűlt tetemét fedezte, és eleven méſzbe, és földbe kevertetett, mindazáltal olly ép, és tiſzta vólt, hogy azt itílted vólna, hogy moſt adatott rája, és inkább óltalmaztatott hogy ſe veſztegettetett a' teſttől.

Iſtennek (a' mint illet) hálákot adván, eſzébe jutott Menyhárdnak, melly felette őſztőnőzte Sz. Antalt a' tőkélleteſségre, Remete Szent Páltól teſtámentomba nyert pálma ágokból ſzőtt kőntőſſe, és Eliſeus melly hathatós oltalmat talált az Ilyes paláſtyában, azért fel-gyúlada kívánsága a' Szent Xavier gyólcs belső őltőzetének el-vételére. Minekokáért rólla levévén ſzorgalmatoſon magától őrzőtte, akár mintegy zállagúl, akár pedig mint maga ékeſségét. Ugyan is ezen fejér kőntőſt magával Japóniába vitte, hogy ebbe őltőzvén a' Japónok Királlyihoz, és fejedelmecskéihez járúlna, és Sz. Ferencz eſedezvén az Iſtẽ ſzine előtt nem cſak ſzemeiket, hanem elméjeket-is magára téritvén, megnyerné lelkeket. És meg-is koronáztatott e'-béli ſzándéka.

XV. RÉSZ.

Goába pompás készülettel vitetik szent teste.

AZomban ezen idő folyta alatt a' Viczé Király (akkoron Goában vala) szűrkülletkor tudosittatván a' Sz. Xavier elérkezéséről azö tiszteletről, a' mellyel vala hozája, viseltetvén, felette igen örvendett e' híren, 's azonnal parancsolt, hogy holdá-kelve fő czeremoniás pompát készitsenek. De a' Nunnius Rektortól kételen oda haza marasztot *Paterek* olly nagy örömmel örvendeztek, hogy szíveket édes Attyok hév kivánó látomása el-lepvén, azon ejtszakán se nem aluttak se nem nyugodtak. Nem is vólt senki közöttök, bátor némellyek lankatt, 's fanyalgó testtel vóltak, a' ki azon éjjel csak fejét-is le-hajtotta vólna. Olly kivánatos vólt Szent Ferencznek várása, annyira el-lepte vala minnyájoknak elméjét az ő szerelme. Minekokáért setét éjtszakán egy másra-való nézve a' templomot zöld ágakkal, kárpitokkal szőnyegekkel fel-ékesitették, hogy szerelmes Attyokot ki-telhető pompával fogadhassák. Történet szerént esett ez a' dolog a' virág héten pénteken: még-is tetszett, hogy víg, és fényes öltözetekkel ékeskednének az óltárok. Mert olly itélettel valának, hogy ezen Szent Férfiat, a' kit ISTEN illy jeles pompával kíván tisztelni, méltóbb szines, hogy se gyászos pompával fogadni.

Böjt más havának tizen hatodik napjára KRISTUS Urunk szűletése után az ezer öt száz ötven negyedikben rendeltetett vala Goába léendö bé-vitele a' Szent Xavier testének. Mihelyt elő került az a' nap, Pereira Jakab, ki is e' napok folyta alatt vízsza-tért vala Malákából, minden késedelem kivül, hív baráttyival egy könyü sebes hajóra ül, és fejér viasz-szövetnekekkel leg jobb baráttya eleibe megyen. Mindgyárást hat fiók-hajócskák követték eztet, a' mellyeken eveznek vala Szent Xaviernek ötven jó baráti, és csudálói; kinek kinek égő fáklya vala kezében, és egy egy gyermek gyertyával áll vala mindenik mellet. Mihelyt azon Szent-egy-házhoz értek, a' hol le-tétetett vala a' test, minnyájan a' földre borúltak, és könyves szemek között tisztelték, a' szent tetemeket. Mindenek felett fénylik vala a' Pereira buzgósága, a' ki felette igen szerette Szent Xaviert. Ezek után tizen két közép hajókon Fő-Lusitánia, Sina, és

Ma-

Maláka béliek haſonló kéſzületekkel ſeregelnek vala. A' kik má ſokkal egyetemben tiſztelvén a' ſz. tetemeket viſzſza mentek magok hajójokba. Dél felé kezdvén hágni már a' Nap, egy ſajkának a' farára tétetik az arannyas meteriába takartatott koporsó, és ſzámos fáklyák gyújtatnak meg körüllőtte. Majdon a' Papok fejér köntősbe öltözvén, és az árva gyermekek diſzeſen meg-koſzoruztatván, Iſteni énekléſek között Goához érkezik a' Teſt. Követik vala a ſajkát huſz fiók-hajók ſzép hoſzſzu rendben, égő ſzövetnekek, és gyertyák között e' halotti pompának fényét öregbitvén. A' tenger világokkal fénylik vala, a' partok pedig énekekkel zengenek vala, és jobb réſzin a' buzgóságtól viſeltetvén könyveznek vala.

Mihelyt pedig a' ſajka ennyi fáklyák cſillagzáſi között a' Város ſzemébe tűnt, és az égő ſzövetnekek ſzokatlan ſzámából meg-értődőt Szent Xavier el-érkezéſe, akkor bizonyára meg-indúlt az egéſz város, és nagy örömmel örvendezett. Mert bátor a' Páterek meg-emlékezvén az alázatoſságról, és ſzép mértékről, ſzorgalmatoſon kérték légyenek a' Viczé-Királyt, és a' Püſpököt, hogy Xavier nem mint Szent Férfi, hanem mint Iſtennek ſzolgája (miglen a' Pápa más rendeléſt nem tenne) fogadtatnék, és tartatnék, mindazáltal a' Viczé-Király parancſolattyából, az egéſz várasnak minden harangi vígan, és örvendeteſen hangozni kezdettek. A' melly jelre az egéſz város ſel-ſerkenvén Szent Ferencz eleibe ki nyomúlt. A' partok, a' város falai, fokai, ablakok, ház fedelek, tornáczok, 's más magos hellyek, a' honnan látſzatott a' közelitő ſajka, meg-tömettettek emberekkel. És mentől inkább közelit vala a' reménység közelgetvén az hajó, annál inkább nevekedik vala a' ſokaság, és a' látáſra fel-gerjedet kívánság. Minekokáért felette ſokan némű némű belső égedelemtől viſeltetvén bé-ſzökdősnek vala a' tengerbe, hogy a' Szent koporsót mint legelsők illethetnék. Már a' Viczé-Király, az egéſz nemeſség, és a' polgárok nagy ſzáma, a' révnél égő gyertyákkal várja vala az hajót. És a' fő Templom káptalan Urai, 's más több Papi rendek kereſztekkel, fejér rövid gyölcs ingekbe öltözvén, ki-mentek vólt. Az irgalmaſság társaſága-is ezüſttel, és arannyal fénylő lobogói után el-érkezett vala. Követi eztet egy tündöklő atlaczal bé-fedeztetett nagy koporsó, mellybe a' *Miſericordiánuſok* gyülekezete a' ſzent teſtét viſelő koporsót kívánná helyheztetni, hogy tetſzetesb légyen képe a' pompának.

Mihelyt ki-tétetett a' Papok által a' ſzárazra a koporsó, mintha

jel-

jel adatott vólna, minden felől annyira kezdett a' nép tollyongani, kiki kívánván oda járúlni, illetni, és meg csókolni, hogy egy máſt taſzigálván egymáſra omlanának. A koporsó mellet pedig, mivel az elsőknek útat nem adnának az utolsók, annyira egybe tömték vala magokot, hogy ſokaknak megkelletett vólna a' ſzorongatás miatt fojlani, ha az okoſság el nem távoztatta vólna a' veſzedelmet. A' Viczé-király a' nép közé ereſztvén poroſzlóit a' tollyongó cſoportot hátra nyomattatta, és későre hára rendbe állitotta. A' ſokaságot nagy nehezen félre-vervén meg-indúltak a' ſereglő rendek, és minden ki-telhető pompával el-végeződött a' ſereglés. Leg-utól vitetik vala a' Papok vállain a' ſzépen bé-fedezett koporsó, a' mellynek mellette két felől haſonlatos pompával ékeskedő két üres koporsó vitetett: Nyomba követé ezeket a' Viczé-Király palotás katonáival, a' nemeſséggel, és az egéſz Városſal olly ſok égő ſzövetnekekkel fáklyákkal, és gyertyákkal, hogy a' Város égni látſzatnék. Olly ſzokatlan örömmel örvendeztek minden renden lévők, hogy nē halotti, hanē diadalmas pompának itílted vólna lenni. Mert a' koporsót arannyas öltözet fedezgeti vala. Az egéſz út zöld ágakkal, és virágokkal bévólt hintve, az útſzákra néző ablakok, falak külömb külömb féle kárpitokkal bé-valának vonva, és az útakon mind a' két felől ſzámas illatozó állapotok: a' koporsó oldalai ezüſt temjényezökkel környül-vétetvén ſzüntelen illatozván füſtölgenek vala. Ezzel a' halotti pompával tehát a' Sinai útból meg-térvén Szent Ferencz a' JESUS Társaſága templomába, Goába be-vitetett, hogy meg-értődnék minémű tiſzteletben vólna az ő lelke Meny-orſzágban, a' kinek hólt teſte, lelkének ſzentségéért mintegy viadalmaskodnék, a' földön.

XVI. RÉSZ.

Az ő testének látására felette számoson egybe-gyülekeznek.

AJESUS Társasága lak helyébe érvén, méltóságos pompával Szent Miſe ſzolgáltatott. A' ſokaság tollyongáſa ellen belől tétetett a' roſtéllyon a' koporsó. Híre futamodott vala, hogy a' Szent áldozat alatt, megnyittatván a' koporsó, kiki meg-láthattya. Minekokáért a' ſokaság bé-rohanván igen könnyen bédöltettek a' roſtéllyok: de a' bé-fedezett koporsót ſemmi inkább nem védelmezte, mint a' magát gátoló ſokaság. Itten a' *Kollégyiom* elől-járója a' kívánságtól meg-hevült nép erő-ſzakjától tartván, kérni kezdette a' Viczé-Királyt, hogy a' nemeſséggel méltóztatnék haza menni; mert a' kőſség ezeknek példáját fogja követni: és magok azután meg-tágúlván a' kapólna, 's a' cſoportok el-oſzolván alkalmatosban meg-vi'zgálhatnák a' Sz. Xavier teſtét. A' Viczé-Király, kérelmére hajolván el-mégyen. Követi őtet az egéſz nemeſség. De a' kőſség meg átalkodván egy nyomira ſem távozott kérvén, unſzolván, hogy meg-mútattatnék, mert valamíg kívánságok bé nem tellyeſedik, hellyekből meg ſem mozdúlnak. Végtére az álhatatoſság megnyerte intézet ſzándékát. Mert mivel az idő vontatáſſal ſemmire ſem mehetne Menyhárd, végtére az időhöz ſzabta magát. Azért viſzſza-nyomván egy kevéſé a' ſokaságot, és fel-állitatván, és meg-erőſſittetvén a' roſtéllyozás, távólról meg mútattatik a' Szent Xavier teſte, valamint viſzſza hozattatott vala Papi öltözetében. A' mellyet látván a' ſokaság, s fel-gyúladván a' közelebb-való látáſra, olly rohanáſſal tódúlt elé, hogy víſzont bé-rontaná a' roſtéllyozáſt. Annakokáért meg-rettenvén a' Papok az erő-ſzak el-távoztatására bé-fedik a' koporsót, és egy-átallyában el-is takarják.

Tehát félbe ſzakadván reménységek, 's a' várakozásban el-fáradván, a' kik közeleb állottak, 's épen látták vala a' Szent Xavier teſtét, későre-hára el-mentenek, 's a' mit láttak, azt máſoknak elé beſzéllették: 's ezek fel-ſerkenvén ezen beſzédekre, némű némű meg-átalkodáſſal mint adig unſzolták, míglen viſzont fel-állitván a' roſtélyozáſt, nékik is meg mútatnák. Ugyan ezen a' napon eſtve felé Luſitániai Pereira Antal a' Bungi Király levelével, és ajándékival el-érkezék Goába a' Viczé-Királyhoz. Ez a' Király küldéséből jött vala, hogy Szent Xavier Japoniába léendő viſzſza terését

sűr-

sürgesse: de későn. A' Királyi levélnek ez a' párja. Hogy Xavier Ferencz gyakran nála a' világ alkotójáról, és a' bűntető Istenről sokat beszéllet, és az ő szavai mélyen szívére hatottak. Minekokáért már bizonyoson elvégezte, hogy a' Ferencz keze által meg-kereszteltkedgyék, bátor el-veszeszsze országát. Ferencz ugyan el-mentében meg-igírte, hogy ő hozzája, ha ez életben meg-marad, rövid idő múlva viszsza fog térni, de mivel reménysége felett igen sokáig késik, tetszett bizonyos embert Goába küldeni, a' ki bizonyos okát vinné illy hoszszas késedelemnek. Annakokáért kéria' Viczé-Királyt, hogy Xaviert mentől-hamarább hozzá küldgye. Ugyan-is az ő el-érkezése nagy ősztön léend a' kereszténység hitnek fel vállalására, és egyetemben a' Lusitániaiakkal szerzett barátságnak pecséttye lészen.

A' Viczé-Király tehát el-olvasván a' Királlyi levelet, Nunni Menyhárdot,(e vólt fővebb Indiában a' JESUS Társaságában) könnyen reá birta, hogy maga Sz. Xavier hellyet sietve menne a' Bungi Királyhoz. Ez alatt a' Sz. Xavier teste nem csak csudálkozásra méltóvá, hanem csudává-is lőtt Goában. Meg nem elégedhetik vala a' látás-béli kívánság, sőtt bővebben gyarapodik vala. Azért az egyszer látók gyakrabban meg-térnek vala a' látomás kedvéért. És orán ként újabb újabb sokaság gyűl vala a' templomba, hogy láthatná. A' szükség azért más tanácsot jovasolt, hogy a' fogyhatatlan sokaság kívánsága meg-elégittetnék, a' test, erős rostélyozással bé-kerittetvén a' Kápólna, három egész napokig mindenek szemei eleibe ki-tétetett; hogy kiki kedve szerént meg-nézhetné. Ekkor tehát mindenünnen számtalan sokan gyültek Sz. Xavier nézésére, a' kik nagy buzgósággal, és bőv köny-hullatások közőtt olvasókkal illették. Ezek alatt némellyeknek kéteskedése, ezt a' dolgot nem csak bizonyosbá nem tette, hanem egyszer'smind jelesbbé is. Mert a' dolog csudája fel-múlván a' hiedelmet találtattak egynéhány okos barátok, a' kik nyilván azt mondanák, hogy Szent Ferencz, belső részei kivétetvén, olajjal, 's balsamommal meg-kenettettet a' rothadás ellen.

A' Viczé-Király azért hogy végére mehetne a' dolognak Saraini Kosmusnak az orvos mesterségben jeles értelmű férfinak parancsol, hogy vi'zgálya, és szemesen nézze-meg a' testet. Es ez fel-kezdvén az hasát hasitani, midőn észre vette vólna, hogy finom új vér fólly belőlle, el-bámúlvan e' csudán, félbe hagyta el-kezdet dolgát. Azután ujjait a' seben bé-eresztvén, épen, 's egészen tapasztalta lenni bélit, minden olaj, avagy balsamom jele kivűl. Es ezt hitével meg-is pecsételte. Minekokáért tapasztaltatván a' dolog igasága, és

ki-híreſedvén nem bővebben máſok, mint azok, a' kikről fellyebb emlékeztem, a' Szent Xavier teſtét tiſztelni kezdették, lábait csókolgatván, és kezeit olvasójokkal illetvén. Szivét pedig minnyájoknak, a' Szent Xavier ſzentsége felől, olly véllekedés lepte vala el, hogy minnyájan valamicskét az ő teſtéből, a' vagy öltözetiből ügyekeznének le-csipni. Azért alig oltalmazhattya vala ötet a' Papok ſzorgos gondviſeléſe, a' nép áitatos erő-ſzak-tételétől. Ezek között közönségeſen Szent Ferencz dicsírtetik vala, és az ő jeles cſelekedeti, jövendöleti, cſuda-tételi, azoktól, a' kik, vagy látták magok, és tapaſztalták, avagy ſzava-hihető emberektől hallották, emlékezetesen hirdettetnek vala: egéſz India egy ſzível lélekkel a' Szent Ferencz ſzentségét magaſztalván. Es a' régi cſudák ujjakkal megpecsételtettek. Éppen ſokan az egybe gyültek közül eskűvéssel bizonyitották, hogy bizonyos félſzeg emberek, ina-ſzakadtak, 's más nyavalyákkal kénlódók oda járúltak, és illetvén Szent Xaviert, épen, 's egéſségeſen onnan viſzſza tértek. Három napok bé-telvén bátor még ſe ſzeme, ſe ſzíve bé nem tölt a' ſokaságnak, a' nagy oltár táján el-tétetett a' koporsó, az el-kéſzült hellyre addig, míglen illy méltó Férfit, a' Papok ſzerelmét, és a' Goaiak buzgóságát illető temető helly elegendő-képpen fel ékeſittetnék; ha a' Luſitániai Király (a' mint nem cſekély vala a' reménység) ötet a' ſzentséges Pápa által a' Szentek közi lajſtromoztatná.

Mintegy tizedik nap el-temetéſe után Ribéra Ambrus Úr a' Goai Püſpök *Vikariuſſa*, és egyetemben *Generalis Inquiſitor*, tiſzti hivatallya, és kötelesége ſzerént maga ſzemei tanuságával kívána bizonyos lenni, ha igaz-e' a' Sz. Ferencz épségéről ki-terjedet hír. Tehát dél-tájban fel-nyittatván a' 'ſir, és koporsó, ſok égő fáklyák lángoláſi között az egéſz teſtet meg-vi'zgálá. Es midőn mindeneket épen, és egéſzſzen talált vólna, maga bizonyitását irásbatévén ki-terjeſztette a' maradékokra. Ezek alatt a' Szent Xavier tiſztelete naponként nevekedik vala. Az ő 'ſirjához cſak nem minnyájan nagy tiſztelettel járúlni, ſokan virágokot, és koſzorukot hozni, 's nem keveſſen fejér viaſz-gyertyákot kezdének gyújtani, a' mellyek ſzüntelen égnének. És az emberek ſzép ſzándékát az Iſten hellybe hagyta. Tudó dolog, hogy egy ſingni fejér gyertya ottan meg-gyújtatván tizen nyólcz egéſz napokig éjjel, nappal égett. Azt vélted vólna, hogy az Iſten-is maga ſzolgáját becsülli. Tovább a' Luſitániai Király meg-indúlván

eze-

ezeken az híreken, midőn a' Szent Xavier jeles cselekedetit, és csudáit az Indiai Viczé-Király által egybe szedette, 's magához vette, Romába maga követtyéhez küldötte, hogy végezne a' Szentséges Pápával: hogy Szent Xavier iktattassék, a' Szentek lajstromába. De ISTENES szándékit félbe metszette a' sietö halál. A' Paterek tehát el-végezvén az új templomot, és a' régit el hányván, a Szent Xavier koporsóját az házi Kápólnába által vitték: holott-is különösön tiszteltetik, míglen a' Szentséges Pápa akarattyából, a' Szentek lajstromába iktattatván, nyilván-való tisztelettel becsültessék.

XAVIER SZ. FERENCZ ÉLETÉRŐL HATODIK KÖNYV ELSŐ RÉSZ.

Szent Ferencz cselekedeti, és csuda-tételi a' Lusitániai Király parancsolattyából le-irattatnak.

BÁtor az Isteni ajándékok, 's adományok, a' mellyekkel a' felség béli szerette Szent Ferenczet, az ő életének minden részeiben (a' mint fellyebb le-rajszoltuk) tündöklöttenek, nem lesz mindazáltal haszontalan, a' mellyek futólag, és homályban jelentettenek, azokot nyilvábban, hogy kőnyebben szemléltethessenek, meg-magyarázni, hogy ki-fejtvén a' dolgoknak nemeit, 's külömbségét, egy tekéntettel szembe tűnnyenek. És (hogy leg-elsőbször-is azokot írjuk-le, a' mellyek közönségesen csudálatosbak, 's azért kész kételen-is magok szemlélésekre unszollyák az elmét) nem csak élete folytában, de bővebben sokkal halálaután, olly Isteni erővel lett dolgok történtek Szent Ferenczel, a' mellyeket az emberi okoskodás a' természet csudáji közé nem számlálhatván, természet felett-való csudáknak ismérni kénszerittetik. Ezeket tehát az ő élete szentségének Isteni jeleit, és bizonyságit szorgalmatosabban meg-magyarázzuk. Mindenekben pedig olly tanókkal bizonyitunk, a' kiknek szavokban, hitelekben nem lehet kétségeskedni.

Lusitániának tehát ezen neven harmadik János Királlya, kinek-is küldéséből, a' mint fellyebb megmondók, Xavier Szent Ferencz Indiának bocsátá vitorláit, mivel ismérte, és Országában tapasztalta vólt az ő tökélletes életét, valamint éltében, úgy halála után-is tisztelni kívánta. Mert illy jeles szentségű férfiunak értvén halálát, a mint illett, meg-indúla e' nagy káron, és nap-keletnek romlásán meg-búsúla, a' mellynél talám nagyob-

gyobbat nem ſzenvedhetett vólna a' meg-haragitott Iſtentől. A' hol ſzíve fájdalma meg-csillapodott vólna (a' mint Királyi okoſsága, 's buzgósága vezérli vala) orvoslását mély ſebének ott kereſte, a' hol meg-ſebhetett vala. Támétalan csudákkal életét, 's halálát Sz. Ferencznek, hogy ékeſitette légyen az ISTEN, a' hír el-hozta vala. Azért ezen férfiúnak, és a' ſzent Hitnek ſzerelmére bővebben fel-gerjedvén, parancſol Barrettus Ferencznek India orſzágában hely-tartójának, hogy nevezetes cſelekedetit, és csuda-tételit Szent Xaviernek minden tehetséggel meg-vi'zgálván, írja-meg néki. Mert magában el-végezte, azon tanóságokot Romába a' ſzentséges Pápához küldeni, hogy ő tetſzéſe ſzerént ezen csudákkal, 's ſzent élettel fénylő férfiat a' dicsőült Szentek lajſtromába írja.

Hogy pedig mindeneknél nyilván legyen ezen felséges Királynak Szent Xavier tökélletes életéről-való itílete, igen helyesnek itíltük lenni a' Király levelének párját ide rajſzolni. „ Viczé-Ki-„ rályom, Barátom! én Királyod „ néked üdvözletet mondok. Xa-„ vier Szent Ferencz élete, és „ fáradsági olly-példáſok vóltanak, „ hogy Iſten előtt kellemeteſnek „ itíllyük lenni, ha az ő dicsősé-„ gére, 's dicsíretire nap világra „ terjeſzſzük. Azért, hogy ezek-„ nek, minekutánna nap-fényre „ jönek, mindeneknél a' mint il-„ lik hitelek legyen, keméñyen „ parancſollyuk néked, hogy „ ſzorgalmatoſon egéſz Indiában, „ valahol ſzava-hihető, és alkal-„ matos tanókot ezen dologra „ itílhetſz lenni (a' kik tudni illik „ Szent Ferenczel, vagy barátsá-„ goſon éltek, vagy vélle forgot-„ tak) igaz hitekre eskűvés alatt „ vallattasd-meg, 's bizonyitáſo-„ kot, Bírák, és Tanácſok hi-„ teles irásába foglaltasd. Vi'z-„ gálásba vedd elsőbſzőr életét, „ erkőlcſeit, 's valamit az embe-„ rek üdvőſségére példáſon cſele-„ kedet: ezután, életében, 's „ hólta után Iſteni erővel tett „ csudáit. Ezen feleltető taná-„ csok, és bírák pecséttyével erős-„ sittetett leveleket, ſaját kezed „ irása, 's pecséted alatt, három „ párban ugyan annyi úton ke-„ zünkhöz ſzólgáltasd. Ezt gyor-„ ſan, 's ſietséggel ha végbe vi-„ ſzed, nagy kegyelmet nyerſz „ mi-tőllünk. Kőlt Oliſſiponból „ bújt-más havának huſzon nyól-„ czadik napján: ezer őt száz őt-„ ven hatodikban.

Azért az Indiai Viczé-Király vévén Királya parancſolattyát, azonnal alkalmatos emberek által Xavier Szent Ferencz életét ſzemeſebben kezdé vi'zgáltatni, nem cſak India fő-Városában Goában, hanem az egéſz biradalomnak kerek-

rekségén: ezek felett Malákában, és valahol hírét hallotta, hogy meg-fordúlt Szent Xavier. Világoſságra jőttek hiteles bizonyságok valláſa által, ſzámos üdvőſſégre vezető cſelekedeti, és cſudái, mind éltében, mind halála után. Ezeket a' Viczé-Király, Bírák, 's Váraſok Nagygyai iráſival, 's maga keze, és pecséttye erőſſítésével egyetemben, hamarsággal el-küldé Királlyának. Már a' dolog annyira ment vala, ezen tanóság hiteles feleltetéſeket a' Király Romába küldvén, hogy kővettye által a' Szentséges Pápát kérné, hogy Szent Xaviert annak rendi ſzerént a' Szentek lajſtromába iktatná. Ez alatt ſzent ſzándékit félbe metſzi az halál. Tartyuk mi ezen Királyi feleltetéſeket azon pecsétes erőſſégekkel, és a' Viczé-Király keze-irásával, a' mellyekből-is jobb réſzét, a miket eddig, 's ezután-is írunk, ſzettük. Es mivel az elsőbb kőnyvekben jobb réſzét meg-magyaráztuk, a' hátra valókot, mellyeket-is kéſz akartva hátra hagytunk, nem lévén oda-fel ollyatén alkalmatoſságunk ſok okokra nézve, feljegyezzük.

II. RÉSZ.

Szent Xavier jővendő, 's távól-lévő dolgokot előre meg-mond, az emberek gondolattyát-is tudgya.

SOk Iſteni ajándékokkal ugyan, de kivált a' jővendőlésnek kegyelmével felékeſittetett vólt Szent Xavier. Bizonyittya ezt életének cſak nem minden réſze; de ezek felségesbek. Kozmus János Királyi tiſztartó nyólcz ezer arañyon, válogatott nagyságu gyémántot vásárla Indiában, a' melly négy annyi árron vala el-kelendő Luſitániában. Ezt Alvarus Virgyinándnak, ki-is akkor Luſitániának bocsátá gályáját, adá, hogy a' Királynak kezéhez ſzolgáltatná. Ez idő folyta alatt Szent Ferencz Goába hozzá megyen: beſzélli ez barátságoſon, hogy mikép' küldőtte áruit, de kivált gyémántyát, ſzerencsésnek állitván lenni magát. Kérdi azonban Szent Xavier, mellyik gályára tette illy drága kincsét: 's azonnal meg-érti nevét, 's nemét: bár úgy mond, erre ne bíztad vólna. De miért? kérdi amaz: talán azért, hogy a' múlt eſztendőben, a' ſzélveſzek kőzőtt cſak alig, hogy el nem merült. Nem azért úgy mond Szent Ferencz; hanem nagyobb veſzély éri őtet. Ezt hal-

halván Kozmus sűrűen kezdé kérni Szent Xaviert, hogy az Isten előtt könyörgene ezen gályáért, mivel maga kárán vette ezen nagy gyémántot. Ezután buskodva szorgoskodván Kozmus ezen gályának meg jövendölt veszélyén, meg-érti levél által, hogy a' tengeri háborunak ereje egy tábláját ki-szakasztván, csak nem habok közi boritotta; de a' meg-jövendölt veszélyből segitvén Xavier esedezési, ki szabadúlt, 's szerencsésen a' Lusitániai partra evezett.

Az előtt-való nap pedig, a' mellyen Malákából Sz. Ferencz a' Sinai biradalomba evezni kezdene (a' mint jelen lévő társai mondották) szokásán kivűl egy ágyra mint egy fél-álomban arczúl borúla, elméjében el-ragadtatván, hoszszason mozdúlatlan azon formán marada. Mert a' társai, a' kik történetből bé-mentenek, ez újságon el-bámúlván, 's illy férfinak tisztelésétől tilalmaztatván, nem méreszlék őtet meg-szóllitani, avagy serkengetni. Azért gondgyok szorgalmatoskodásra fordúla, várván a' dolognak ki-menetelét. Végre ő maga mintha mély álomból ebredne-fel, és nagy alkalmatlanságból szabadúlna-ki, bizonyos embert, a' ki akkor Lusitániában vala, név szerént nevezvén sűrűen mondogattya vala: az Isten bocsásson-meg néked. Es akkor ugyan hová tartoznék ez a' dolog, rajta kivűl senki meg nem érthette: ő pedig el-halgatta: de a' Lusitániából érkezett levél azután a' titkot ki-nyilatkoztatá: hogy annak gonosága miatt, a' kit Sz. Xavier annyiszor sohajtva nevezett, nagy kárt vallott a' JESUS Társasága, a' melly ISTEN kegyelméből, tudni-illik Szent Xavier esedezése által jovára fordúlt. Ebből ki-tetszett, hogy Isten ő Szent Felsége a' Lusitániai dolgokot meg-jelentette néki, hogy a' JESUS Társaságára áradandó veszélyt könyörgésével eltéritené.

De Malákában való létében nem csak a' tengereken-túl történő dolgokot, hanem még a' jövendőkőt-is meg mondotta. Jövendőletét víg, 's keserves dolgok igazzá hadták bé teléssekkel. A' Maláka-bélieknek most predikálása folyta alatt, most különös beszédei között mezejek pusztúlását, Városok meg-szállását, mirigy által esendő pusztúlásokot, valamint történt, úgy régen annak előtte meg-jövendölte. Jussón eszedbe ama' nevezetes győzedelem, melly az Aczénumi pogányokon nyeretett, 's ehez tartozó jövendőlése Szent Xaviernek, kit ennyi jövendők tudományával, és kivált-képpen-való gondviselésével nemessitett az Úr Isten. Már pedig Amboin, 's Molúka szigetiben, melly jelesek, 's külömbségűek jövendőleti! Melly

igaz jövendőléſek' a' Tolánomi diadalomról, és a' habok erejétől el-ſzakatt hajocskának viſzſza téréſéről. De ezek közönségeſek: ama különös. Midőn már Sinának roppant biradalma felé, a' Malákai evezéſeken menne, a' melly hegyes orrú hajón evez vala, Somátra vidékin fekűvő ſzigetek között hirtelen támadt tengeri háborutól hányattatván, ſzem látomáſt-való hajó-törés veſzélyébe borúl vala. El-fogta vala a' kétségbe-esés minyájoknak ſzivét, mivel a' halálnak eleven képét minden forgó habnak fel-emelkedésében láttyák vala. Itt Szent Ferencz megyen Soſa Jakabhoz a' hajó Kapitányához, és fel-biztattya a' többiekkel együtt, bizonyoſon mondván, hogy nap nyugta felé meg csillapodik a' zúgó tenger, és a hajó partra érkezik. A' mint meg-jövendőlte, úgy-is történt. A' nap le-fekte előtt megſzünik a' déli ſzél, meg-csendeſedik a' tenger, partra érnek.

De nem csak a' nyilván-való veſzélyekben, hogy éltekben megtartatnának, hanem még a' következendő halált-is gyakorta meg-jövendőlte azoknak, kik veſzedelem kivül láttattak lenni. Mert, hogy az Araúſi János elévé megmondott halálát itt el-halgaſſuk, Maláka várasában Sóſa Antallal barátságoſon beſzélgetvén, emlékezetbe eséc kétſzer háromſzor a' Váras Fő-Tiſztye; nyilván megmondá Szent Xavier, hogy, bátor éppen egéſséges legyen, rövid nap alatt ki-múlik e' világból. Jövendőlését a' következő hóban eſett halála igaznak bizonyitotta. Innen meg-indúlván Sinába, meginté barátságoſon Pereira Jakabot gazdag kalmárt, a' kinek-is gályáján evezendő vala, hogy más vásáros áruſt ſzerzene, mivel a' kit erre ſzánt, Sinába bé nem megyen ſoha. És bé-tellyeſedett a' jövendőlés; mert ez a vásárló minekelőtte Sina határiba érne, lelkét ki-adta a' tenger útain. Ezután ſajkára űle, hogy Molukába menne, együtt indúla Galuánus János kereskedővel, ki-is marháival együtt más ſajkán kezde evezni, kevés idő folyván, el-ragadá Szent Xaviert a' tengeri háboru, 's a' partra veté. Itt a' náſzádoſok nagy kivánsággal várván Galuánuſt, Szent Xavier ezeket, a' mint együtt csoportoſon állanak vala, predikállását halgatván, hirtelen fenn ſzóval kéri, hogy térdre eſvén, Galuánuſnak a' tenger habjai között moſt kiſzakatt lelkéért könyörögjenek az Iſtennek. Es harmad nap múlva a' parton fel talált árui Galuánuſnak, uroknak hajó-törését, 's veſztét meg-bizonyitották.

Az-is csudálatos jövendőlet, a' mellyet, a' minapában eſett dolog meg-erőſitett. Vala Indiában egy

régi,

régi, 's haboktól rongyoltatott hajó, a' mellyről olly itílettel vala ki ki, ('s azért fél vala reá rakodni) hogy ha a' tengernek bocsáttatik, minekelőtte partot érjen, szerte szaggattatik a' szélvésztől. Akkor Szent Xavier (mert történet szerént jelen vala) az Isten lelkétől ihleltetvén: bátor szível legyetek: úgy mond, mert ezen úttyában el nem vész ez, a' bomladozott hajó, hanem végtére minden kár nélkül merül-el. Talált hiedelmet a' jövendölés, a' történt dolog-is igasságát meg-állitotta. Mert mind a' nyereségre vásárló, mind pedig a' sokadalmakra járó kalmárok, valamint egyebeket, úgy ezt is, hogy Isténi sugárlásból jövendölte Szent Xavier, kétségtelenül el hívén, miñyájan ezen hajóra akartak ülni, bízván, hogy ők ezen minden hajó-törés, 's kár nélkül ide,'s tova egybe-járnák a' tengert. Nemis esett kárba hiedelmek. Mert ez a' hajó, bátor ó, 's szú ette vólt légyen, a' mostan forduló *Seculumnak* nyólczvan harmadik esztendejéig, annyi habozásokban, és tenger háboruiban épen maradott szinte harmincz esztendeig Sz. Xavier halála után. Végtére mikor üressen ki-kötve a' parthoz heverne, ön-kénnyén egybe omlott, 's mindenek kára kivül tengerre szél lyedett, 's merült. És valamint evezésében szerencséjével, úgy el-bomlásával bizonyságot tett a' Szent Xavier igaz jövendő mondásáról.

De nem csak jövendő, és meszsze tartományokba esendő, 's történt dolgokot Próféták módgyára elévé ki-fejtett; hanem még az embereknek szívek járását gondolatit, és lelkeknek szennyeit-is által látta. Ezt bátor bizonyossá tegye bővön az, hogy Dúró Jánosnak az el-szökésről-való elrejtett szándékát Istentől megtudta (amint fellyebb meg-mútatók) mindazáltal nyilvábbá teszik azok, a' mellyeket elő hozandunk. Bazainom Mező-városa Indiának, a' melly Goa, és India vize kőzött, a' mint mondók, feksik. Ide Szent Xavier a' Viczé-Király kőszöntésére, ki-is Kámbájában múlatoz vala, bé-téve, félbe hagyván addig Japóniába vezető úttyát. Imhol pedig egy Malákai jó-akarója, 's barátya szembe találkozván vélle megakará őtet szerelem jeléül ölelni. Ezt Szent Ferencz fertelmes életéből ki-vonván Istenes életre kalauzolta vala, és hogy lelke üdvősségére jobb gondot viselhetne, igaz okokkal viszsza küldé Lusitániába, 's meg-hagyá, hogy gyakorta járúlyon a' szent gyónáshoz. De ez bátor elsöbször mind a' kettőre rá kötelezte lett légyen magát, azután mind a' kettőben meg-hazuttolta fogadását, 's félre vetvén a' Lusitániába-való költözést, már három

eſztendőtől fogváſt lelki Atyához nem járúlt. Mihelyt tehát még-Indiában-való tekergését, és az Iſteni ihleletből lelki ſebeit látá, el-fordúla tőlle, mondván: távozzál töllem: e' kép' vagy jó ember Ura ſzavadnak? Ihon (hogy többel ne piritſam orczád) mióta töllem az Indiábavaló evezéſedkor el ſzakadtál, lelked, mocskaitól meg nem tiſztogattad. Azért én barátomnak addig nem ismérlek, 's nem-is ſzóllok veled, míg az Úr Iſten barátságába tiſzta gyónás által viſzſza nem térſz. Akkor ez tudván mind el-holnapozott, eſztendőzőtt gyónását, mind lelke ſebeit, meg-réműle, 's eſzébe vévé, hogy Iſtentől vólna (emberi mód ſzerént e' lehetetlen vala) ezeknek tudománya Szent Xavier-nél. Azért vétkeit meg-ismérvén, 's ſzivében meg-bánván, meg-tiſztitá avas ſzennyel bé-ſzennyezett lelki isméretét.

Koczinumban ismét kérdezi más baráttyát, mikép ſzolgálna egéſsége? igen jól, úgy mond, az: te ugyan: felel Szent Xavier egéſséges vagy teſtedben, de nem annyira lelkedben. Akkor az-is, mit nem tudom, de nagy csalárdságot, 's gonoſságot forralván ſzivében, meg-útkőzik, 's igazán meg-vallya, hogy helyesb itélettel vólna magánál egéſségéről. Azért vétkeit igazán meg-gyónván 's el ſzánt gonoſságát félre vetvén, lelki épségét, a' melly kivűl lenni őtet meg-ismérte vala Szent Xavier, viſzſza nyeri. Halála előtt-való nap pedig az ő halálos ágya mellet állók közűl egyikre haragoſon függeſztvén ſzemeit, keſerves indúlattal háromſzor ezen jajra fakada: Jaj tenéked! Nem ment fűſtbe a' meg-jövendőlt jaj. Mert csak hamar ezután; mivel már régen fajtalan ſzerelmekbe merűlvén ezen fertelmeſségben úſzkálna, vélletlen meg-őletett. És így a' Szent Xavier hármas jajja hármas kárát jelentette: lelke isméretének ſebét, teſtének veſzélyét, lelkének kárhozattyát.

III. RÉSZ.

Minden-némű csudákkal éltében tündöklik.

MÁr csak nem minden-némű csuda-tételekre ki-terjedett Szent Xavier ſzentsége; ezek közűl külőnősön egy-néhányat elö-ſzámlálunk, meg-elégedvén azzal, hogy máſutt egy ſommában fel-jegyeztük. Az őrdőgőkőt, bátor Meliápora Városában

ban Sz. Tamás Templomábã vereségeket vett légyen tőllők, nem csak szemtől szemben ijeztgetéseket, ostromokot nagy szível le-tapodván meg győzte, mind Maliáporában mind a' Japónia béli evezésébẽ, hanem még (a' Komorinomi tartományban, Malákábã, és másutt) gyakorta maga, vagy az új keresztények által a' meg szállottakból kiüzte. Nem kissebb hatalma vólt Istentől a' betegségek gyógyitásában, mint az ördögök üzésében. Es hogy unalmat ne okozzunk mind elö-számlálván azokat a' mellyeket ugyan azon Komorinomi tartományban mind önnön maga, mind pedig a' keresztényi tudományban szolgáló gyermekek által hidegleléskben, 's más nehéz nyavalyáknak csudálatos gyógyitásában cselekedett, bizonyságul csak ezt az eggyet jegyezem-fel. Czeilánum szigetében meg-látogatván Fernández Mihályt, kit-is az árénában-való betegeskedés ágy fenekére vetettvala, jó reménységet ád néki, és hogy Istenben bizakodgyék, meg-inté, magára vállalván, hogy más nap az ő egésségéért áldozatott tészen az Istennek, és kétség kivül meg-engeszteltetvén az Isten, reménységénél hamarább, nem csak testében, hanem lelkében-is meg-fog gyógyúlni. Valamint meg-mondotta úgy-is lett.

Ezek felett a' halálozókot, és azokot, kik vagy az idétlen születés, vagy pedig ütések, vágások miatt valami tagjokot el-vesztették félszegekké lettek, csudálatoson meg-segitette. Tudó dolog Amángúcziomban, hogy egy sántának el-száradt inait meg-elevenitette: két némának szóllamását, 's ugyan két sűketnek hallomását viszsza téritette. Igy sok hozzá vitetett vonaglókot vagy a' Sz. kereszt jele által, vagy pedig a' szentelt víznek hintésével meggyógyitott. Goa Várasában pedig, Jáponiából viszsza érkezvén bé-mene már az halálnak hagyott egy társához, és a' Szent Evangyeliomot felette el-olvasván (a' mint fellyebb emlitettük) a' halál torkából ki szabaditá. De nem csak a' haló-félben-valókot, hanem a' meg-hóltakot-is fel támasztotta. Nyilván vagyon, hogy a' Komorinomi tartományban három halottat életre hozott: a' Kángoximai Leányzót ezekhez számlálván, négybe tért viszsza a' lélek.

A' Szent Ferencztől mivelt csudák nemei között ez igen nevezetes. Vala egy Lusitániai serény 's szemes kalmár (nem nevezzük, hogy hirébẽ kár ne essék) Ez, mihelyt Sinába Szent Ferencz bélépék, nagy barátságot köte vélle. Továbbá egy-néhány esztendők el forgása után Indiába viszsza térvén, szemesen, bátor nem tisztán

éli vala életét. Ennek tehát Sz. Xavier (bizonytalan, távól létében-e' vagy hólta után) megjelenik, mondván, hogy már az Isten bűntető ostorát rája felemelte. Meg érdemlem, úgy mond a' kalmár: bizonyára meg-érdemletted, utánna veti Szent Xavier, hogy illy temérdek gonoſságot (bizonyos vétket neveze) végbe vittél. Ezt az undokságot, az emberek közűl, ki vévén a' kalmárt, ſenki nem tudta. Azért elrejtett vétkének emlitéſe meg rettentė. Fel kiált tehát almélkodván: tudni illik Atyám az Istentől jelentetett e' meg te néked. Azért mivel látod ſebemet, élteſs orvoſsággal, 's az üdvöſségnek vezeſs úttyára. Akkor Szent Xavier: légy Baráttá tehát, és ha Szent Ferencz ſzerzetét, 's törvényeit meg-tartod ſzorgalmatoſon, bizonyára üdvözülſz. Mert te minden ſzerzetek közűl erre termettél, 's ſzülettél-e. Mintha az égből vett vólna parancſolatott, engedelmeſen reá hajlék az üdvöſséges tanácsra, és azután nagy örömmel az egéſz vélle történt dolgot máſoknak meg-beſzéllé.

Továbbá több, 's más rendenvaló cſudákot is tett Szent Xavier. Malákán túl eſik Semor nevű Mező-város, moſogattya ezt egy mély, 's nagy ſzélyeſségű folyóviz. Ennek partyán az ördög öſztönözéséből a' Város lakói hanyigálni kezdék kővekkel, és nyilakkal lődözni Szent Ferenczet. Azért mivel keményebben hajtatnék ezen vad-paraſzt pogányságtól, egy temérdek nagy czöveket, melly a' gátban kereſztül veretett vala, és az ő ſzaladásának-is gátot vet vala, igen könnyen félre taſzitá, 's magát meg-ſzabaditá. Ez a' cſuda dolog el-bámitá ellenségit, 's meg rémité, hogy már a' kéſz úton utánna ne mernének menni. Mert tudgyák vala, hogy azt a' gerendát ſzámos emberek ſem mozdithatták vólna ki helyéből, 's azért Isteni, 's nem emberi erő által eſett Sz. Ferencznek ſzabadúláſa. Ez cſak nem hallatlan. Amánguczban a' Kriſtuſtól ſzerzett ſzent üdvöſséges hitről a' bálványok papjai (Bonziuſoknak nevezik) és más pogányok előtt beſzédét gyakorta follytattya vala. Beſzédét (amint ennek a' nemzetnek mérges természete, 's kivált külső népeknek meg-vetésében-való kevélysége hozza magával) gyűlöléſeget okozó kérdéſekkel hol egy, hol más gyakorta többen-is kereſztül vágják vala. Sz. Xavier tehát midőn minden felől alkalmatlan kérdezőskődéſekkel unſzoltatnék, egy felelettel (cſuda dolog) mind ha külön külön adott vólna válaſzt, mindenikének eleget tett. Ezt meg-bizonyitotta Jápon Bernárd régi tökélleteſségű, 's hiedelmes Férfiú, a' ki jelen vólt ezen verſen-

ſengéſekben, 's gyakorta tőbbekkel együtt tapaſztalta.

Haſonló világos, és cſudálatos ez-is, a' mellynek története India mező-városában (Koramandeli a' neve) eſvén, fel jegyeztetett. Itt lévén Szent Xavier, hozzája járúl egy hajó-törésben kolduſságra jutott ember, 's alami'znát kér tőlle. Szent Ferencz űreſſen, bátor kész akarattyának gátot vetne ónnón maga ſzegénysége, nem akará ſzegényt el-bocsátani. Tehát el-feletkezvén maga pénzetlenségéről bé-nyúl űres 'zebébe, de egy fillért ſem talál. El nem hagyá el-kezdett ſzándékát, hanem arra veté ſzemeit, a' ki teremtette az arannyat, és ezűſtőt. Az egekre emeli tehát ſzemeit, biztatván a' kolduſt, hogy az Iſteni joságban veſſe reménységét. Se Szent Xaviert az Iſten, ſe pedig Szent Xavier a' koldus reménységét meg nem cſalta. Tellyes lévén Iſtenben vetett bizadalommal, viſzont 'zebébe nyúl 's arany forintokkal (a' nép *Fanosnak* nevezi) Iſtentől meg tőltt kezét ki-húzván a' ſzegény hajó tört kolduſnak adá utolsó pénzecskéig, magának az egy Iſtenben vetett reménységét minden ſzükségre meg-tartván.

Ezután egy a'Luſitániai katonák közűl hat ſzáz arañyát a' koczkán el-veſztette vala. Tehát nagy ſzomorán, mit cſinálna, nem tudván, Szent Xavierhez folyamik. Akkor ő, hogy a' veſztő mérget orvoſságra fordithaſſa, el-veſzi tőlle a koczkát, 's maga kezében meg-rázván viſzſza adgya néki, 's viſzſza küldi a' játékra meg-maradott pénzecskéjével, hogy viſzſza nyerheſſe el-koczkázott pénzét. Meg nem cſalatott a' katona. Hirtelen a' koczkára ingerlőtől el-fordúla a' ſzerencſe, 's a' katonának moſolyodván, megnyeri el-veſztett pénzét. Viſzſza nyervén a' magáét tovább-is akarja vala űzni kedvező ſzerencséjét, de el-tiltá Szent Ferencz, 's a' katona-is maga előtt forgatván Szent Xavier jó-tételeményit, tilalmának őrőmeſt engede, sőtt ón-kénnyén arra kőtelezé magát, hogy ſzemlátomáſt való veſzélyekben gyűjtőtt keresményit tőbſzőr a' vak koczkára nem veti. Urais lett ſzavának; mert ſoha tőbſzőr kezébe nem vette a' koczkát, olly gyűlőlségbe ejté nála Szent Xavier ezen játéknak nemét.

Illy méltó ſzokáſa vala Szent Ferencznek, hogy tengerre űlvén valami úti kőltséget vitt magával a hajóba a' ſzegényebb révészeknek, és hajóſoknak el-oſztaná, maga pedig koldúlva élne. Azért mivel bővón oſztogatta az olajat, rővid nap alatt meg-űreſſedett edénnye. Jő azután egy valaki, és olajat kér: Szent Xavier megparancſollya társának, hogy adgyon néki: ez, egy cſepp ſincs, úgy mond, már-is kétſzer, három-

romſzor fel-forgattam az edényt. Akkor Szent Ferencz: eredgy, úgy mond, még egyſzer tekéncsd meg. El megyen ez, 's csak hamar viſzſza térvén Szent Xavierhez mondgya néki, hogy az üres edényt teli találta olajjal. Szent Xavier ſzokáſa ſzerént elhalgatván Iſtentől vélle közlött csudáját; eredgy tehát, felel: kedveskedgyél a' ſzegénynek belőlle. Tovább egy-ollykor történetből egy beteg, 's fekélyes gyermekre akada, ſzánakodni kezd rajta, 's meg-áll. Majd fel-emeli, és az ölibe veſzi, az Úr Iſten, úgy mond, gyógyitſon meg-tégedet. Alig mondá kétſzer háromſzor ezen ſzókot, 's azonnal meg-újúla egybe varaſodott teſtecskéje, és épen viſzſza adá az Annyának. Ezeket Pereira Vincze hajós kapitány, 's egyſzer'smind Szent Xavier baráttya (kiről-is egyebűtt emlékeztünk) Szent Xavier Indiában lakó társainak beſzéllette.

De tamétalanok az illyetén csuda-tételi Szent Xaviernek, a' mint életének rendét írván fel-jegyeztük. Ezeket pedig azért vetettük ide hátra, hogy bizonyos ideit, a' mellyben cselekedetbe mentenek, nem tudhattuk. E' sem közönséges, a'mi a Szánczianumi ſzigetbe történt. Nagy magas termetű ſzerecsé pogányokot kereſztelvén Sz. Xavier úgy látſzatik vala a' távól néző Luſitánia-bélieknek, hogy ſokkal magaſságban fel-haladná Szent Xavier ezeket. Azért annyira kezdének ezen csudálkozni, hogy magokot meg nem tartoztathatván közelitenének, hogy látnák, ha nem valami fel-póczolt hellyről kereſztelne-e'. De közelitvén láták, hogy valamint a' kereſztelendő ſzálas emberek: úgy ő-is a' földön álván kereſztelne. Akkor vették éſzre tudni illik, hogy a' melly teſtet Iſteni tökélleteſségű nagy lélek éleſzt, az emberek közönséges termete felett-való nagysággal ékeſiti. Nem utolsó, mert örök bizonysága ezis az ő ſzentségének, hogy a' Sánczianumi tenger egy dühös forgó-ſzél miatt (Tyfonnak neveztetik) retteneteſsé lett vala ſzámtalan hajó-törésekkel: de az időtől fogváſt, hogy Szent Xavier ezen ſzigetet a' kereſztségnek, és az imádandó Szent Miſe áldozattyának ſzentségével meg-tiſztogatta, annyira meg-ſzállott, és ſzelidült, hogy éppen ritkán zúdúl fel a' hajók-törésére, gyengédeden érdekeltetvén Tyfótól. Illy jutalommal koronáztatott meg akár a' Szent Xavier, akár pedig a Szent Misének ſzentsége.

IV. RÉSZ.

Halála-után-való csuda-tételi.

VAlamint Szent Ferenczneknek élete, úgy halála-is nagy csudákkal az emberi természethez férhető szentségnek pecséttyeivel tündöklött. Mert Isten ő Szent Felsége, ki-is csudálatos az ő szenteiben, Szent Xavier testét, a' melly valamíg a' lélektől elevenittetett, a' Szent Léleknek kellemetes Temploma vala, számos, és jeles csudákkal ékesítette. Mert (a' mint elébb meg-mondók) ki-áſattatván teſte három hólnapok el-folyáſa után az eleven mészből rothadatlan, 's kivánatos jó illattal találtatott. E' bizonyára nagy, és számos csudákhoz vethető, 's szűntelenű csuda. Mert épségében, 's kellemetes illatozásában mindég megmaradott; még azután-is, mineku tánna Malákában hat holnapokig koporsótlan a' földben fekűtt vólna. E' felett testét, a' rothadástól védelmező Isteni erő ki-hatott köntösére-is, ezt-is épen, és egészszen minden senyvedés nélkűl megtartotta. És (a'mi csudálatosabb) őt hólnappal halála-után, midőn Malákában a' sirba tétetnék, vérrel kezde folyni, a' melly folyamatnak véres bélyegi Goában elendő temetéſiig, az az hólta után a' tizenhatodik hóig, mint a' most ki-folyó vérnek olly újan látszattak. Azért szent életének, és rothadatlan testének híre Goa-lakóſſival egyetemben csak nem az egész Indiát utolsó tiszteſségére fel-inditá. Ezt ugyan (a' mint már le-irtuk) nem halotti, hanem az halál erején vett pompás diadalomnak inkább nevezhettyük.

Továbbá ezen halotti végső tiszteſségére minden renden lévőknek ollyas számú sokasága gyülekezett egybe, a' mellyhez hasonlitható Goa-Városában soha sem vólt: és azért három egész nap, hogy mindenek kívánságának eleget tennének, olly hellyre kelletett szent testét hellyheztetni, hogy ki-ki láthatná. Ide kell azt-is adni, hogy minnyájan szívek belső szeretetével gerjedezvén, tusakodva szent tetemeit olvasókkal kívánnák illetni, 's valamicskét ezekből magoknak le-csipni. Egy szóval ezen szent testével kőzlőtt csudáját, az Úr Isten (a' mint bővebben ezután meg-magyarázzuk) olly sok, 's nyilván-való csudákkal őregbitette, hogy az ő lelkének már-is el-nyert dicsőségében senki vak-merőség kivül nem kételkedhetik. És ezek, a' mellye-

ket rövideden irásba foglalánk a' Szent Ferencz teſtéről, mint a' verő-feny olly tiſzta igazak; mert ennek annyi bizonyitója vólt, valahány ember ezen halotti pompán meg-jelent Goában, az az cſak nem az egéſz Indiának minden birtoka. De ne hogy valaki előtt ezen Iſten ő Szent Felségének cſuda-tételényi bővebb cſudálkozáſt, hogy ſe hiedelmet okoznának, Iſteni, 's emberi végezésből lett, hogy külőnös emberek bizonyságán kivül fő-tiſztekbe méltóságokba tétetett Férfinak önnön kötelesſégekkel-járó igaz tanúságokkal-is ezek meg-erősſittetnének. Ezért-is Ribéra Ambrus *Inquiſitor*, 's egyſzer'smind *Generalis Vikariuſſa* a' Goai Püſpöknek, minekutánna ezen nagy cſudának híre bé-töltötte vólna Indiát, tudván hogy az illyetén dolgoknak meg-vi'zgáláſa tiſzti hivatalyában járna, vállogatott tudos bőlcs orvos Doktorokkal el-temetéſe-után mint-egy tizedik nap meg-vi'zgálá Szent Ferencznek teſtét, hogy ha ugyan, a' mint az hír kőzönségeſen bizonyittya vala, épen, 's rothadatlan vólna-e'?

Ő azért maga ſzemeivel látván, 's tapaſztalván az emberi hiedelmet cſak nem fellyül-múló Szent Xavier teſtének épségét, és ritka ſzentséggel fénylő életét tudván a' Luſitániai Király parancſolattyából azt meg-vi'zgálván, ezen világos, és nyilván-való bizonyságát ez egéſz dológban irásába tette, a' mellyet mi-is ugyan azon-képpen ide irunk: „ En te- „ hát Ribéra Ambrus Ur, *Inquiſi-* „ *tor*, és *Generalis Vikarius*, 's egy- „ ſzer'smind ſegitője a' Goai, és „ Indiai Püſpőknek bizonyságot „ teſzek, hogy kilencz eſztendők „ folyáſa alatt, a' mellyekben „ ezen tartományokban forgok, „ Xavier Szent Ferencz Indiának, „ Malákának, Molukának, és Já- „ poniának Váraſit, faluit, és „ meſzſze tartományokon fekővő „ pogányoknak hellységeit fá- „ radhatatlan egybe járta prédi- „ kálván a' Kriſtus JESUS hité- „ nek titkait, Iſten orſzágát, és az ő „ paranceſolatit hírdetvén mind a' „ Luſitánia-bélieknek, mind pe- „ dig a' pogány nemzetségeknek; „ és hogy minden felé ſzámtalan „ pogányokot a' Kriſtus JESUS „ üdvőſséges hitére meg-hóditott: „ ſzámos Templomokot emelt, „ és ezeknek végbe vitelében ſok „ ſonyorúságot, inséget ſzenve- „ dett utolsó pihenéséig. Tová- „ bá teſte Goába hozattatván, és „ a' Papi, 's világi rendektől, nagy „ pompával bé-vitetvén a' Szent „ Pál *Collegyiomában* el-temetteték. „ De mivel el-terjedett vala min- „ den felé teſte épségének híre, „ a' melly dolog, mivel a' terme- „ ſzet folyását fel-haladgya, 's I- „ ſteni hatalomból eredő cſudá- „ nak látſzatik vala lenni, hogy

illy

„ illy ſokáig a' lélektől el ſzakadott
„ teſt, melly-is már tizen egy
„ holnapig a' földben fekűtt, há-
„ romig Sinában, nyolczig Malá-
„ kában (a' mint India Viczé-Ki-
„ rálya Norónia Alfons, és ma-
„ gam hiteles emberektől meg-
„ tudtuk) minden rothadás kivül
„ tizen hatodik holnapig épen
„ meg-maradgyon: azért tiſzti hi-
„ vatalomhoz illő dolognak ití-
„ lém lenni, végére menni minde-
„ neknek. A' Templomba tehát,
„ mellyben fekſzik vala, menék,
„ a' koporsót meg-nyittatám; fák-
„ lyákot gyújtatván dél előtt egy
„ órával Szent Xavier teſtét ſze-
„ meſen meg-vi'zgálám, karjait,
„ ſzárait, czomjait, és teſtének
„ nagyobb réſzét (hogy a' ſzem-
„ látomáſt-való, és tapaſztalható
„ külső réſzeknek látomásából ití-
„ letet lehetne tenni a' belsőkről-
„ is) húzomoſon meg-probálám,
„ tapogatám, illetém, és az e-
„ géſz teſtét épen, 's rothadat-
„ lan találám: sőtt az húſa-is termé-
„ ſzet ſzerént-való ſzinébe, velejé-
„ be, mind a' melly teſtet a lélek é-
„ leſzt, újonnában vala. Láték ezek
„ felett a' bal czomján egy újni
„ ſebet, a' honnan ki metſzetettett
„ vólt a' hús. A' hasán-is vala
„ egy lik, a' mellybe újaimot bé-
„ bocsátván ſemmi ſenyvedéſt
„ nem tapaſztalék, ſe dohoſságot
„ nem érzék. Ajakimot ajakihoz
„ értettem, és egéſz ábrázattyát
„ ſzorgalmatoſon meg tapogattam
„ meg-néztem. Azért ezen bi-
„ zonyságot tévő levelemet, ſze-
„ meſnel látott, kezeſnel tapaſztalt
„ nyilván-való rothadatlanságáról
„ a' Sz. Xavier teſtének, iró-deákő
„ által iratám, 's magam keze írá-
„ sával, 's pecsétemmel meg-erős-
„ ſitém. Karácſon havának első
„ napján ezer őt ſzáz ötven ha-
„ todikban, Goában.

A' Viczé-Király jeles orvos Doktora-is, Ura parancſolattyából meg vi'zgálván Szent Xavier tetemét haſonló világos bizonyságot tőn iránta, a' mellynek ez a' formája: „ En a' Viczé-Király „ orvos Doktora Saraini Kozmus „ nyilván bizonyitom, hogy mi-„ dőn Goa Váraſsába hozatott „ Szent Xavier' tetemét meg-vi'z-„ gáltam, kivált a' hasát, a' melly „ réſz az emberben leg-hamarább „ ſzokott meg-veſzni, és minden „ ſenyvedés, rothadás nélkül len-„ ni tapaſztaltam, bátor ſe bal-„ ſamommal, ſe olajjal a' rotha-„ dás ellen meg nem kenettettek „ a' bélnek réſzei. Innen midőn az „ én jovalláſomból a' bal-felén a' „ ſzive táján ki nyilt mély ſebbe „ egy az ott álló JESUS Társa-„ sága-béli Papok kőzűl az újját „ bé bocsátotta vólna, vérrel e-„ legyes víz kezde újja után foly-„ ni, a' mellyet ſzagláſommal il-„ letvén miden dohoſság kivűl „ lenni tapaſztalám. A' ſzárait-

„ is egyéb réſzeivel egyetemben „ épen találám, 's olly eleven „ vala a' hús rajta, hogy a' „ Doktorok orvosló keneti illy „ elevenséget a' lélektől el-ha- „ gyatott teſtben meg nem tart- „ hatnak, 's kivált illy ſokáig: „ e' pedig már majd más-fél eſz- „ tendeig vagyon élet kivűl, 's „ csak nem egéſz eſztendeig fe- „ kűtt a' 'ſirban. És ezeket én „ reám bízott dolognak kőteleſsé- „ ge ſzerént erős hitem alatt bi- „ zonyitom. Goában Szent An- „ drás havának tizen nyólczadik „ napján ezer őt ſzáz ötven ha- „ todik eſztendőben.

De az emberek bizonyságát Iſteni jelek őregbitették. Ez idő folyáſa alatt ſok csudákot tett az Iſteni hatalom Sz. Xavier ſzentsége, 's lelke őrők bóldogságának meg bizonyitására. Mendóza Jánósnak hajója, melly ezen drága kincſet viſzſza hozta vala Indiába, csudálatos képpen ſzabadúlt-ki a' ſzem-látomáſt-való veſzélyekből, kivált a' Czeilánumi ſzigetnél. Innen India mező Váraſsához Bátikálhoz evezvén a' Király Sáfárának felesége Sarra Mária, ki-is nehéz ſinlődésben fekſzik vala, mi helyt hallá, hogy a' Szent Xavier teteme a' partra ki-kőtőtt hajóban vólna, azonnal oda vitette magát buzgóságához haſonló bizadalommal: nem folyamék haſzontalan, Szent Xavier eſedezéſe által meg-nyeré Iſtentől azonnal egéſségét. Ezen Aſzſzonyság nagy kérelemmel nyervén egy darabocskát Szent Ferencznek övéből, ezűſt tokba mint drága gyöngyöt foglaltatá, és nyakába akaſztá, akár Szent Xavier emlékezetére, akár pedig a' betegségek eltávoztatására. Nem-is csalatott-meg buzgósága. Mert kisded fiáról, ezen ereklyével illetvén, elűzé a' hat hólnapig uralkodó hideg-leléſt, 's ugyan ezen fiacskáját ezután a' gutta ütésből ki-gyógyitá. Egy ſzolgálónak-is nehéz ſzűlésében, minekutánna a' nyakára kőttetett vólna ezen Szent tetem, meg-könnyebbité ſzűlését. A' Férjét-is a' rázó hidegtől megmentette; két fekélyes ſinlődő gyermekről a' nyavalyával együtt le-törlötte a' ízenyvedéſt. Mind ezeket hite pecséttye alatt vallotta-meg a' Bátikali Sáfárnak Felesége.

Továbbá tudó dolog Goában, hogy ſzámtalan nyavalyáſok Sz. Ferencz teſtét illetvén, meg-gyógyúltak. Ezek kőzőtt a' ſzűlés fájdalmiban egy ſzolgálót, ki-is már az halállal tuſakodik vala (mert méhében meg-hólt magzattya kereſztűl eſvén, ſemmi meſterséggel ki nem ſzabadittathatik vala) Szent Xaviernek egynéhány ſzál hajával, mellyek is tiſzteſségeſen tokocskában tartatnak vala, illetének, és hirtelen meg-

meg-menté az haláltól, meg-szabadúlván a' hólt gyermektől. Ezt, a' kinél szolgálatban vala ezen személy, Saa Antal eskűvésével bizonyitotta, 's azt-is még hozzáadta: hogy maga házánál egy 'zellér Aszszony hasonló szűlés veszedelmében ezen ereklés tok illetésével szerencsésen menekedett meg méhének terhétől. Ezek felett nyilván-való dolog az, hogy sokakot sok féle betegségekből ki-segitének a' Szent Xavier szent tetemi. Ez emlékezetre méltó: Roderikus Antal nemes Férfiú, annyira el-veszti vala szeme világát bé-borittatván az oda szivárgó náthás nedvességek miatt, hogy azokot sem láthatná, a' kikkel szemtől szembe beszéllene. Ez félre veté az orvosok hitegetését, kiknek-is sok némű ireket, flajstromokot haszontalan raggatván, reménységét Isten hív szolgája esedezésében helyhezteté; azért Sz. Xavier koporsójához vezetteti magát. Meg-nyeri a' *Páterektől*, hogy fel-nyittassék a' koporsó, Szent Ferencznek kezeit fel-emeli, 's maga szemeit ezekkel illeti, 's azonnal látni kezd, 's rövid nap alatt régi szem-fényét viszsza veszi. Ezt maga eskűvése alatt elé beszéllette.

Hasonló ez-is, melly Diás Boldi'zár fel-szentelt Pappal történt. A' torok-gyék annyira el-fogta vala nyeldeklőjét, hogy éppen semmit le nem-nyelhetne. Azért már emberi segitséggel magát nem biztathatván, az Isteni segedelemhez ragaszkodik: kéri azon hellynek kolcsát, a' mellyben tartatik vala Szent Xavier teste, illeti, meg gyógyúl: olly hirtelen el-oszlék a' meg gyűlt sós nedvesség, hogy az által a' kolcs által Szent Xavier jó-tételéből láttatnék torkának zárja fel-szakasztatni. De a' sokkal jelesebb: Joanna nevű fő-Aszszonyság hoszszas betegeskedése után, már a' halálnak szomszédságába ért vala: mikor azért éjjel, nappal halálos ágya körül vigyáznának, Goába érkezék Sz. Xavier' teteme. Tehát mind a' harangoknak örőm zengésétől, mind Szent Xaviernek tapasztalt szentségétől, és sok csuda-tételinek hirétől fel-indúlván ezen Aszszonyság halálos szavával kéri férjét Pereira Kristófot, 's a' kik körülle állanak vala, hogy hadd vitessék Szent Xavier teteméhez. Lehetetlennek állták ezt a' kívánságát bé-tölteni nyilván-való élete veszedelme kivül: meg se változtaták unszolására el-szánt elméjeket; mindazáltal jutalmatlan nem maradott buzgó kívánsága ezen Úri Aszszonynak: mert ettől fogvást jobban kezde lenni, 's naponként ereiben vastagodván, betegségéből fel-gyógyúla nem sokára. Igy nem csak illetésének, hanem még-látásának-is buzgó kíván-

sága a' betegeknek egéſségére vált. Az-is hiteles emberek tanósága által jött világoſságra, hogy azon ſpárgákból vert oſtor, a' mellyel Szent Ferencz magát ſzokta vala oſtorozni, némelly új kereſzténtől becsűlleteſen tartatván, ſokaknak viſzſza téritette egéſségét, 's más több cſudálatos dolgokot-is vitt végbe. Tudni-illik Iſten ő Szent Felsége hív ſzolgájának dicsőségét ezen meg-vetett apróságok által-is kívánta őregbiteni. Ezekre nézve Szent Xaviernek neve Indiában, és egéſz nap-keletben vólt, 's van-is nem cſak dicsőségben, hanem tiſztelésben-is és kőzőnségeſen párt-fogáſa, védelme alá hajtyák fejeket. Azért-is a' révéſzek, és hajóſok valahányſzor a' Sánczianumi ſzigetnél, holott-is elsőbſzőr el-temettetet vala, által eveznek, Szent Xaviert mint nagy ſzentségű, 's már is a' Szentek ſeregébe ſzámláltatott férfit ſegitségűl hijják.

De Indiának, és nap-keletnek fel emelt határi Szent Xavier cſudáit, és hírét meg nem határozhatták, által hágta a' tengereket, Europába-is el-hatott. Vagyon Luſitániában egy Város, Eborának nevezik, híres ez, 's jeles, épületekkel: ebben a' JESUS Társaságának Cardinál Emre, kire-is azután a' Luſitánia arany almája, orſzágló koronája, s Királyi pálczája ſzálla, maga méltóságához, és a' Város híréhez illő *Collegyiomot* emeltetett vala. Ez időt midőn Szent Xavier halálát, és naponként ſzaporodó cſudáit bizonyos hír el-hozá (a' mint nékem, mikor ezeknek irásában fáradnék, hiteles ember beſzéllette) két Fő-Pater Leo Emre a' *Collegyionnak Rektora*, és Kapréda András vállogatott gyóntató Atya, képtelenűl rázattatnak vala a' hidegtől. Értvén ezek Szent Xavier' cſuda tételeményit, nagy reménységgel kezdék táplálni magokot gyógyúláſok iránt. Leo tehát az Indiai levelet, a' mellyben bóldog kimuláſa, és cſudákkal dicsőittetett temetéſe le-rajſzoltatott vala, előhozattya, 's el-olvaſtattya. Ennek olvasáſa után mintegy Iſteni ſugárlásból, és Szent Xavier ſegedelmének cſudállásától fel-indúl ſzivében, fekűvő ágyában karjára emelé a' fejét, 's ſzemeit az egekre fűggeſztvén nagy buzgósággal, és bizadalommal a' betegség ereje ellen, hatalmas ſegedelmet kér Szent Ferencztől mondván, hogy Társaihoz-is mutaſſa kegyeſségét, a' ki olly ſegedelemmel vólt ſok kűlső emberekhez. Meg nem cſalá reménysége, eſedezését kőveté az egéſség. Azonnal megſzűnék fagylaló hidege, 's meg-jőve ereje. Tehát nagy őrőmét kőnyvel elegyitvén fel-kiáltimádván az Úr Iſtent az ő ſzentében és Szent Xaviernek vélle kőzlőtt

cſu-

csuda cselekedetit hirdetvén a' körülle allóknak. Kevés idő várva egésségesen fel-kél beteg-ágyából, és Kaprédához sinlődő társához megyē sietséggel. Tudván ez Leo nyavalyájának súlyosságát, csudálkozni kezd álmélkodván; kérdé végre, mi dolog történt vólna vélle? Akkor Leo rövid sommába meg beszélvén a' vélle történt dolgot, 's mikép' tapasztalta Szent Xavier segedelmét betegségének gyógyulásában, nem csak szóval, hanem egésséggel-is mútogatván; inti, hogy ő-is hasonlatos képpen folyamjék hozzája remélvén bisztos segedelmét. E sem késik, szavára hajlik, reménységre gerjed, segitségül hija Szent Xaviert. Reménységétől meg nem csalatott, ő is minnyájok véllekedése előtt meg-szabadúl rázó-hidegétől. Igy duplás csuda teteménye duplázta társai örömét, 's Isten előtt-való maga nagy szentségét nyilván megállitotta Szent Ferencz.

Ezen nevezett szerzetesek közül él mái napig is Lusitaniában Leo Emre tanó-bizonysága Szent Xavier csuda-tételinek, A' mellynek azután híre ki-terjedvén sokakot a' mi Társaságunkból: úgy a' világi, 's Egyháziak közül Sz. Xavier Isten szine-előtt-való hathatosságának, mind csudállására, mind szentségének tisztelésére felgerjeszte. Páris-Városában (hogy az aprólékot el-hagyam) midőn ezt irnók, él vala egy régi jámbor számos jó tételenyekkel, 's esztendőkkel tellyes. Ez azt beszéllé: hogy ő mihelyt hallotta Szent Ferencznek halálát, kit-is csak hallomásból ismért, nagyon meg-indúlt az ő tiszteletére. Ekkor tájban az ő felesége a' szülés kinnyai közt fél halva nyomorgott, és már az orvosok halálnak hagyván némelly dólgokot Sz. Xavier szentségéről és segedelmiről elö-hozott halálozó párjának, 's szivesen jovaslotta, hogy folyamodnék pártfogása alá, kétség kivül meg-segittendi. Élete társának hív tanácsára álla. Nem sok órák perczentése múlék: felesége könnyen 's szerencsésen magát, 's magzattyát életre hozá. Illy kétszeres jutalommal boldogitá Isten, hogy ötet mindenben keresö barátttyát, tisztelé végső veszélyében.

Születése hellye-is, mellynek kebelében termett Szent Xavier, tapasztalta kedves gyümölcs fájának szent gyümölcsét. Honnyában esett jelek esendő halálát meg-jelentették ottan, a' hól életét kezdette élni. Xavier Várában, az az maga ös, örökös lakhelyében vagyon egy kápólna, a' mellyben nagy bőcsü, és régi Kristus Urunk Feszülettye vala. Ezzel nagy csudák történtek, a' következendő csudák jelengetésére. Nyilván-való doldog, hogy valahányszor Szent Xavier Indiában

ban holmi nehéz dolgokot ſzenvedett (a' mellyet-is maga rokoni az ő leveleit az időkkel egybe ſzámlálván ki-tanáltak) ezen Urunk feſzűllettye bővön izzadott: sőtt azon eſztendöben, a' melly Szent Xavier életének véget vetett, minden pénteken vérrel veritékezett, 's ezen vér-izzadáſt péntek nap kezdette. A' melly dolgot az emberek erre magyarázták, hogy Szent Xavier (ki-is minden koron teſtében hordozta a' JESUS ſanyaruſágát) minekutánna ſzámtalan ſok munkában verittékét ónti-ki Kriſtus ſzerelméért, életét le-teſzi.

V. RÉSZ.

Az elmélkedésben, és imádságban-való ſzorgalmatoſsága.

A' Fel-jegyzett cſudálatos dolgok, a' mellyek réſz ſzerént Iſteni erővel Sz. Xavier által vitettek végbe, réſz ſzerént pedig vélle történtek ugyan azon mindenható Iſtennek hatalmából, némű-némű bizonyságí, és jelei valának az ö tökélleteſségének, és vélle közlött mennyei ajándékoknak, a' mellyekkel ötet tetézve bóldogitotta vala az Iſteni jóság. Mert cſudákkal nem vólt dicsőségesb, hogy ſe mennyei jóságos erkölcsökkel. Ezek közül egy-néhányat (bátor ő mindég ſzokot alázatoſságával paláſtolná, de mindazáltal el nem takarhatta) nap-fényre terjeſztünk. És annál örömeſtebb ezeket, a' máſoknál le-írom, hogy ezek a' ſzent életnek nem cſak béljegi, hanem ugyan (a' mennyire emberhez fér) a' mennyei életnek e' földön követhető példái. Mivel a' cſudák cſak cſudálkozáſra, ezen joságos cſelekedetek pedig maga követésére gyúlaſzttyák az embernek ſzivét. És hogy azon a' jóságon kezdgyem beſzédem' folytatni, a' melly a' többinek eleven forráſa, főbb, és jeles ſzorgalmatoſság vala ő benne az imádságokban, és elmélkedéſekben. Mert bátor elméjének járáſa, és ſzándéka, mindenkor az Iſtenben, és a' mennyei dolgoknak fontolásában függött, mindazáltal ſzabott, és bizonyos órákot ſzakaſztott magának, a' mellyekben a' mennyei dolgokról bővebben elmélkedhetnék. Kiváltképpen pedig a' Kriſtus életének,

és

és halálának elmélkedésében foglalatoskodik vala; jól tudván, hogy ezekben mint eleven tükörben, avagy külömb külömbféle szinekkel ki-festetett képben, 's meg-íratott könyvben minden példás, 's követhető dolgokot fel-talál az elme, és a' buzgó akarat követhet. Ezt az üdvösséges, és leg gyümölcsösebb elmélkedésnek nemét (mert ugyan-is ez főpéldája a' keresztényi életnek, és az emberi szívnek az Istenhez-való szeretetre fel gyulasztója) felette igen szerette: és másoknak-is ajállya vala. Ezen dolgokban valamint égő kívánsággal, úgy nagy álhatatossággal-is gyakorlatoskodott.

E' leg-jobban ki-tetszett akkor, mikor az ispotályokban a' betegeknek szolgált. Mert még mikor az egy máshoz csatolt foglalatosságok nappali imádságára szabott ideitől el-vonták, éjtszakára kelvén, nē az álomról, hanē az elmélkedésről kezdett gondolkodni, és testi nyugolmát számos óráktól meg-fosztotta, hogy elméje, 's szíve mennyei ohajtott nyugodalmától meg ne fosztatnék: annyira az Istennel-való beszélgetésnek édessége meg-szállotta vala szívét. Két vagy leg-felyebb három órát rendelt nyugtató álmának, de úgy, hogy még ennek folytais közös lenne az imádsággal. Gyakorta álmában illy szókra fakadott: oh kegyes JESUS! oh én Teremtőm! és ezekhez hasonlókra: azért álmát-is könyörgésnek itílhetted vólna. Bizonyos az, hogy az imádságban-való szokását, még a' Komorinomi tengerre dőlő nagy hegy mellet-való számtalan dolgai között sem hatta-el: mert az elmélkedést leg-főbb dolgának tartotta. Meliáporában-is midőn a' Szent Tamás Temploma körül forgana (a' mint fel-jegyeztük) az éjtszakának setét folyta alatt felkelvén a' Templomba ment, és se az emberek nyelve, se az ördögök verése, és zenebonája az Istennel-való beszélgetéstől el nem rémithette. Gyakran ebben a' Templomban egész éjtszakákot könyörgésben virrasztott. Malákában pedig, lakván gyékényekből emelt kunyóban, az ő életének szentségéről való véllekedés arra bira némellyeket, hogy óva, 's nagy titkon mennének végére, mit mivelne Szent Xavier folyván a' csendes éjtszakák: a' gyékények szövése között maradott likakon (a' mint magok beszélették) gyakorta, sőtt mindenkor látták, hogy térden álva a' Krístus Feszülete előtt, bátor jobb részén az éjnek imádkozott vólna, eleven elmével mind addig álhatatosson elmélkedett, míglen elnyomván az álom, hogy a' természet szükségének szolgálna, egykevésé le-fekütt a' földre. Ott-

is párna gyanánt kőre tette fejét, és igy éjjeli, és nappali munkáktól el-bádgyadott teſtét kevéskorig nyugtatta: az álommal tudni-illik orvoſság gyanánt élt, és a' nyúgodalomban is nyughatatlan ságát ſzerette.

De tudván azt Szent Xavier, hogy a' ſzent hellyeken, mellyekben ſzentebbűl imádtatik az Úr Iſten, kellemeteſebb a' könyörgők eſedezéſe az ö ſzine előtt, valahányſzor módgyát ejthette, az Iſteni tiſzteletre fel-ſzentelt Templomokban imádkozott. Azért valahol lehetséges vólt, hajlékot magának a' Templomok ſzomſzédságában ſzerzett, hogy innen titkoſabban bé-vehetné magát a' Szent-egy-házba könyörgeni. Tapaſztalták Malákában a' társai, hogy csak nem mindenkor mint Samuel a' ſegreſtyében hált, 's onnan késő éjtſzaka a' Templomba ki-ment alattomban, és a' nagy oltárnál az oltári ſzentség előtt térden álva imádkozott: nem tarthatván pedig térdei, míglen avagy a' terméſzet álmat kívánó ſzűksége, avagy a' hajnal reá nem haſadott, az oltár garádicſaira borúlván, és karjaival magát ſegitvén álhatatoſon foglalatoskodott az imádkozásban. Hogy ha templomot nem talált-is, mindazáltal elmélkedését ſoha el nem hatta. Egy Papi ember, ki-is ſzálláſſal gazdálkodott Sz. Ferencznek, beſzéllette, hogy gyakorta maga házánál tapaſztalta Szent Xaviert ſetét éjtſzaka, egy ſzékecskére hajolván (vagy azért, hogy alkalmasb helly nem vólna, avagy hogy már el-lankatt térdei nem birnák) buzgón könyörgeni.

Tovább Malákai emberséges polgárok beſzéllették, hogy ſzámtalanſzor Szent Xavier véllek kegyeſen beſzélgetvén, nagy halkon, 's laſſan laſſan el-vonta magát közűllők ſenkinek tudtára nem eſvén el-menetele: azután midőn ők ſzorgalmatoſon utánna járnának, vagy az erdők rejtekiben, avagy más magános helyen buzgón imádkozva, avagy teſtét keménnyen oſtorozva fel-találták, de a' látott dolgot éppen el-halgatván, ne hogy valaki akadályára lenne, ottan hatták. Nem is vólt álhatatosb az álló földön, hogy ſe az álhatatlan tengeren az ő Iſtenhez való buzgósága. Ennek minden tengeri úttyában olly bőv jeleit adta, hogy ezekből a' példáſabbakot csak ki-válaſztani-is únalmas munka vólna. Mert ugyan-is annyi egy máſſal ellenkező hellyekben, és el-haſonlott dolgokban, magához ő mindenkor haſonló vala, egyenlő álhatatos életének módgyában. A' tengeren-való ſzokását el nem halgatom, rővid ſommában fel-jegyzem. Tapaſztalt dolog az, hogy ö a' hajókban éjféltől fogváſt a' nap fel-keltéig mindenkor az elmélkedésben foglalatoskodott, és a' tengeri háboruk-

ruknak leg-nagyobb veſzélyében-is cſendes elmével folytatta elkezdett imádkozását: azért éppen gyakron az evezőkkel egyetemben a' hajóſok, hajójok, 's életek meg-menekedését illy sűrű háboruk-kőzt Szent Xaviernek tulajdonitották.

A' Szent Xavier elmélkedéſe égő ſzeretettel, 's fel lobbant buzgoſsággal tellyes vala, és azért meny-béli őrőmmel elegyes: a' mint e' ſzámos, 's nagy jelekkel meg-bizonyittatott. És hogy elhagygyam itten a' Komorinomi, és Maurikai fáradozáſiban az Iſtentől vélle kőzlőtt mennyei győnyőrkődtetését, a' mellyekről őn helyén emlékezetett tettem: látták Goában némelly Papok az éjtſzakának folyáſa alatt, hogy sétálván a' házi kertben az egekre ſzegezett ſzemekkel, egéſzſzen az Iſteni jóságnak, 's több tulajdonságinak elmélkedésétől, és ſzerelmétől függőtt, úgy hogy nem kéteskedhettél vólna, hogy az érzékenységektől lelkében elragattatott. Innen magába térvén, ki-nyitá kőntősét a' menyei ſzerelemtől langadozó melyén, ezen ſzókot, a' mellyeket is hallottak a' fel jegyzett Papok, gyakran ſzaporitván, *elég Uram elég*, olly ſzavak erejével, a' mellyekből éſzre lehetett venni, hogy olly bővséggel kőzőltetett Szent Xavierrel a' meny-béli győnyőrűség, hogy már emberi terméſzete alig viſelhette. Ugyan Goában a' mi Papjainkkal édesdeden el-kezdett beſzédét gyakorta lelkének ki-mondhatatlan őrőme félbe ſzakaſztotta, és azért távoztatta őket nem fedezhetvén illy bőv gőnyőrkődtetését. Sőtt még az emberek kőzőtt elő-kelő, világi dolgokban-is, valami az emberi terméſzetet fel-múló magyarázhatatlan állapot fénylik vala rajta, 's azért a' kik vélle társalkodnak vala tiſzteletére, gerjedvén, ſzembe mint máſodik Mojſeſt nem merik vala nézni.

Végre a' Meáki darabos, és kemény úttyában (a' mint fellyebb meg-irtam) nagy őrőmmel elmélkedvén a' mennyeiekről, és elméjét, ſzívét az Iſtenhez ſzegezvén, 's teſtétől csak nem el-ſzakaſztván minden érzékenység nélkűl tőrsőkők, es kővek űtésével ſebeſſitette lábait, ſzárait, 's olly győnyőrűség lepte vólt bé lelkét, hogy már-is nem elmélkedni, hanē élni látſzatnék a' bóldogúltaknak mennyei őrőmével. És bizonyára csudálkozáſra méltó, hogy férhetett egybe Szent Xaviernél annyi kűlső munkákkal ez a' mély, 's hoſzſzas elmélkedés. Fel-haladgya az emberi hiedelmet, a' miket felőlle hallottunk. Mert hogy egy ember illy nehéz dolgok, mindennapi utazáſok, ſzámtalan veſzedelmes hajózáſok kőzőtt, magától ſoha el ne haſon-

lyon, nyájaſon, és vigan életét folytaſſa, 's egyſzer'smind olly mélyen az Iſteni elmélkedéſekben, 's lelkében-való el-ragattatáſokban, és a' Szent Léleknek, 's mennyei vizeknek ſebeſſítésétől őrvendezteſsék, ki-hiheti? De hitelt ád néki, a'ki eſzébe veſzi, hogy ez az Iſtenes Férfiú mindenkor magánál, és az Iſtennél lakott. Azért-is a' munkáknak közepéből, és az emberek gyülekezetéből, olly eleven elmével megyen vala az elmélkedéſre, hogy azonnal a' menybéli Vő-legénynek ſzerelmében elmerülne. Azt itílted vólna felőlle, hogy rengeteg puſztában éli életét, látván, hogy leg-nagyobb dolgai, és az emberek ſeregei között-is Iſtennél ſzegezve, 's helyheztetve vagyon az ő lelke.

Nem keveſſebb buzgósággal, 's ſzorgalmatoſsággal végzette azon imádságit, a' mellyek élő nyelvel, 's ajakak mozgatásával ſzoktak végeztetni. Első gondgya vala, a' fel-ſzentelt Papoknak törvényes, és ſzabott óráit, mellyek 'zoltárókból, 's Iſtenes verſekből egybe ſzedettettek, ſzorgalmatoső, és áitatoſon el-végezni. Elsőbſzőr-is tehát fontolván imez Sz. Lélek mondását, mellyet Jeſus Sirák Fia által ſzóllott: *(a) Az imádság előtt kéſzitſd-el lelkedet: és ne légy mint az Iſtent kéſértő ember*, ſzentűl el-kéſzittette magát. És hogy elméjét, és áitatoſságát böveben fel-gyúlaſzthatná, imez Sz. Lelket kérő éneket: *Jőj-el teremtő Szent Lélek*, minden óra előtt elmondván, buzgón kéri vala ſegedelmét a' Szent Léleknek. A' melly verſes éneket mindenkor, olly égő belső indúlattal mongya vala, hogy ſzíve ki-fakadni, lelke el-lankadni láttatnék. Es a' tudva vagyon, hogy gyakorta, emberek érkezvén, 's a' mint ſzokott történni, őtet meg-ſzóllitván, a' félbe ſzakaſztott verſes imádságot olly figyelmeteſséggel viſzont el-kezdette, mintha ſenki félbe nem metſzette vólna. Nemeſſebbé tette őtet, az illy Iſten imádásának nemében ezen időkben adatott ſzabadság. A' minapában egy új három leczkés *Breviarium* (Szent kereſzt *Breviariomának* neveztetett) a' munkától el-nyomattatott emberek könnyebbitésére nyomtattatott vala. Hogy Papi köteleſségének könnyebben eleget tehetne, ſok fáradsági között, ſzabadság adatott vala Sz. Xaviernek-is: ő mindazáltal, bátor nagy gondokbã 's dolgokban forgana, ſoha ſem élt a' megengedett ſzabadsággal, hanem a' régi kilencz leczkés *Breviáriomot* minden nap el-mondotta: tudniillik őrőmeſt múlatozott az ő Iſtenével, 's azért tovább kívánt vélle beſzélgetni.

Mindenek felett pedig a' Sz. Miſe alatt, az Úr fel-mutatásakor, és ſzent

(a) *Eccli.* 18. ℣. 23.

Szent áldozatkor égett búzgósága. Mert akkor ki-mondhatatlan nagy örőme könyvekre fakadván, könyvei áſztatták orczáját, s' sűrűn hűllottak melyére. Tovább olly Iſteni buzgoság ſzavában, arczúlattyában, és egéſz teſtében láttatik vala, hogy a' környűl állókra-is ki-áradna, és áitatos álmélkodáſſal úgy el fogná elméjeket, hogy mindenekről el-feletkeznének. Vóltak ollyan bizonyos tanók-is, a' kik azt beſzéllették, hogy midőn Szent Misét ſzolgálna, a' földről egy kevéſé felemelkedve lenni látſzatnék. A' Szent áldozatban pedig könyörgeni ſzokott vala a' kenyér ſzine alatt el-rejtetett Kriſtus JESUSnak a' pogányok meg-téréséért, hogy érettek el-ſzenvedt halála ne eſsék heába. Ugyan e' végre ezen magától ſzerzett imádságát gyakran el-mondotta: „ Mindeneknek teremtő Ura, örők Iſten! emlékezzél-meg, hogy a' te alkotmányid a' hitetlen pogányoknak lelkei, 's a' te haſonlatoſságodra teremtettek. Ime Uram a' te gyalázatodra ezekkel meg-telik a' pokol. Emlékezzél-meg, hogy ezekért keſerves halált ſzenvedett Jeſus a' te Fiad. Ne engedd Uram, hogy tovább-is a' pogányoktól meg-vetteſsék Szent Fiad, hanem a' Szenteknek, és az Anya-ſzent-egy-háznak a' te Fiad jegyeſsének eſedezéſe által meg-engeſzteltetvén, emlékezzél-meg-irgalmaſságodról, és el-felejtvén bálványozáſokot, és hitetlenségeket, cſelekedgyed, hogy ők-is már valaha meg ismérjék, a' kit küldöttél a' Kriſtus JESUST, a' ki üdvőſségünk, életünk, és fel-támadáſunk, a' ki által meg-ſzabadittattunk, kinek-is légyen dicsőség mind örökkön örökké. Amen. „ A' Szent Miſe után hálákot adván Iſtennek, ſzokáſa ſzerént az Iſtenben ki-múltakért is könyörgőt, hogy az elevenekért eſedezvén ſegitené az halottakot-is.

Haſonló buzgósággal oſztogatta a' népnek a' Kriſtus JESUS Szent Teſtét. Kűlönös ſzokáſa vala Szent Xaviernek, hogy a' hol módgyát lelhette, térden álva áldoztatná a' népet. Meg-mútatta a' történt dolog, hogy kellemetes vólt ez a' tiſztelet az Iſten előtt. Saraina Kozmus jeles orvos, 's más emberséges emberek nyilván meg-bizonyitották, hogy a' Goai templomban midőn térden álván a' népnek oſztaná a' Szentséget, egy ſingnire Iſteni erővel fel-emelkedve nem egyſzer látſzatott. Itílhetnéd, hogy alázatoſságát e' kép' kívánná az Iſten magaſztalni. Nagy áitatoſsággal viſeltetik vala a' Szent Háromsághoz, azért is kivált-képpen-

való tiſztelettel imádta, és nevezte. A' Kriſtus JESUS, az emberi nemzet váltsága, egyetlen egy ſzerelme vala. A' Bóldogságos Szűzet, az emberek párt-fogóját illő képpen tiſztelte. Azért halálozván nagy buzgósággal a' Szent Háromságot, a' Kriſtus JESUST, és a' Bóldogságos Szűzet; ſegedelmül hijja vala, hogy a' kiket élete folytában imádott, és tiſztelt, azoknak ſegedelméből adnáki a' lelkét. Ezekután Szent Mihály Arkangyalt, a' Meny-béli ſeregeknek Fejedelmét, és az Anya-ſzent-egy háznak rendelt óltalmazóját: minnyájan a' Szenteket nagy ſzorgalmatoſsággal tiſzteli vala, és a' Kriſtus JESUS Mátkáját az Anya-ſzent-egy-házat, kinek is ſegedelméhez gyakorta folyamodott. Az őrző Angyalát-is, és azon hellyeknek, Tartományoknak védelmező Arkangyalit, a' mellyekben vagy múlatozott, avagy menni ſzándékozott, minden ügyében, nyomoruságiban veſzedelmében ſegitségűl hitta.

VI. RÉSZ.

Szive tiſztasága, és ſzűzesége.

SZent Ferenczнek imádságbéli nagy buzgóságát haſonló lelki tiſztaság, az Iſten ſzíne látására gerjeſzti vala. Tiſztaságának jele, ártatlan élete, ezt bizonyoſsá tette. A' mellyről, a' kik barátságosban társalkodtak véle, e' képpen bizonyitnak: hogy ſoha életének folytatásában ſemmit ollyaſt benne nem tapaſztaltak, a' mivel máſoknak sértésére lett vólna. Ez-is egy, és nemes jele ártatlanságának, hogy minden fel-kelő fényes nap, gyakorta meg-vi'zgálta lelki ismeretét, és máſoknak-is ezt bővön jovaſolta, tudván, hogy a' kereſztényi életnek tőkélleteſsége ezen a' lelki ſzámoláſon, mint ſorkon állana. Ha csak Pap nélkül nem ſzükölködött, minden nap meggyónt. Továbbá lelkének tiſztaságát, teſtének sértelen tiſztaságá ékeſitette: mert bizonyos, hogy ſzűzesége virágát utolsó pihenéséig meg-őriſzte. Ezt mind Meliáporában a' Püſpök Hely-tartója Szent Xavierrel beſzélgetvén ki-tanólta, és bizonyságot-is tett felőlle, mind pedig a' kiknek a' ſzent gyónásban ſzivének rejtekét ki-nyilatkoztatta, tapaſztalták, 's meg-is bizonyitották.

És bizonyára valamint jeles ſzeretet-

tettel ſzerette a' ſzűzeséget, úgy a' bújaságot nagy gyűlőlséggel gyűlőlte, úgy annyira, hogy nem csak a' gonoſzſzal járó apró ſzennyektől, hanem még nevétől-is a' bújaságnak irtóznék. Nyilván leſzſz ez abból, a' mit ezennel fel-jegyzek. Olliſipon Váraſsában az Indiai evezéſre rendelt napot várván Roderikus Simónnal egy házban lakik vala. Itten késő éjtſzaka hirtelen olly buzdúláſſal fel-ſerken álmából, hogy temérdek ſok vér omlanékki orrán. Okát ennek ſoha meg nem mondotta, valamíg Luſitániában maradott, bátor ſzűntelen kérdezte Simon: végtére mikor már el-érkezett vólna a' hajózásnak ideje, magánoſon a' hajónak egy ſzegletébe viſzi Roderikuſt: moſt, úgy mond, valahára kinyilatkoztatom Simon, a' mit ekkorig haſzontalan tudakoztál tőllem: mert (a' mint vágygya ſzívem) ez arnyék életben moſt látlak utólſzor. Tudgyad azért, hogy az az éjtſzaka fertelmes álmat tűntete előmbe, ezt midőn egéſz tehetségemből erőlkődtem álmamban meg-fojtani, meg-fakadott vérem, 's ki-öntött orromon. Ezen jeleket, és emberi bizonyságokot, az Iſteni itílet meg-erőſſitette rothadatlan megtartván, terméſzet ſzerént ſenyvedhető teſtét. A' melly csuda jó-téteménnyel az Iſten a' tiſzta életűeket ſzokta dicsőiteni, hogy a' ſzűzeségnek kellemeteſségét kiki által látná.

És hogy Szent Xavier illy drága kincsét meg-óltalmazhatná, ſzemeſen vígyázott tiſztaságára. Mert bátor ez a' Sz. Férfiú a' mennyei dolgoknak elmélkedésében el-merűlt, és kiváltképpen-való mértékleteſséggel fel-fegyverkezve vólt légyen, 's azért könnyen meg-olthatta (a) *az igen gonoſznak tűzes nyilait*, mindazáltal úgy retteget az illyetén dolgokban, mintha éppen hajlandó lett vólna a' bújálkodásra. Soha azért magánoſon ſzűkséges dolgokról ſem ſzóllott az Aſzſzonyi renddel, tudván, hogy a' fejér néppel való társalkodás mindenkor nagyobb veſzedelmet, hogy ſe haſznat hordozna magával.

VII.

(a) *Eph.* 6. ℣. 16.

VII. RÉSZ.

Sonyoru, és a' Szent Evangyeliomhoz szabott szegénysége,

A' Tiſztaságnak védője a' kemény élet főbb gondgyai között vala Szent Xaviernek. Mert ifiúságának 'zengéjében (a' mint immár-is fel-jegyeztem) a' melly része az ember életének ſzilajkodób a' fertelmeſségre, hogy könnyebben megzaboláżhatná az okoſsággal ellenkező fajtalan indúlatokot, keménnyű vékony madzagokkal tagjait nagy, és éles fájdalom ſzerzésére meg-ſzoritotta, és életének minden napjaiban mind gyakor böjtökkel, mind sértő oſtorokkal ſzolgálat alá hajtotta teſtét. Eledele mindétig vékony's könnyen kéſzithető, és az-is koldúláſſal ſzerzett, avagy alami'zna gyanánt néki hozatott vala. A' mikor pedig máſoknál ebédlett, avagy vacſorált, a' Kriſtus Apoſtolit oktató példájára: a' mit eleibe tettek, válogatás kivül azokból evett: és igy alkalmatlanságot nem okozott a' házi gazdának, és az eledelben való különös mértékleteſségét el-fedezvén azután a' vendégeskedéſt honnyában lévén böjtre téritette 's meg-lakolta az egy jó-tartáſt: bizonyára az ételt, és italt a' terméſzet ſzükségéhez, nem a' ſzáj izéhez, 's gyönyörőségéhez ſzabja vala mindétig: azért-is ſzókáſa vala néki napjában csak egyſzer, 's egy formán kéſzitett eledelhez ülni. A' melly ételt foglalatoſsági között kéſzithetett, azzal megis elégedett lelkét inkább tartóztatván vélle, hogy ſe táplálván teſtét. Húſt, és bort ritkán vett ſzájába csak kóſtolásúl-is, ki-vévén, midőn máſokhoz hivatott; sőtt még kenyérrel (ha bővőn vólt-is) ſem ſzűntette-meg egéſzſzen éhségét. Midőn Meákba hoſzſzaſon, és alkalmatlan útazna, csak sült riskásával éldegel vala. A' míg pedig Japoniában forgott, annyira hozzá ſzokott ſzokatlan böjtökkel a' Japonok izetlen éléséhez, hogy Goába onnan viſzſza térvén, a' mi tartományunkbéli, 's régen meg-ſzokott eledeleket minden íz kivül enné. Számos eſztendőkig bort mind addig nem ivott, míglen ſzámtalan dolgok közt meg bomlott egéſsége nem kénſzeritette, de akkor-is vizzel bővőn meg-elegyitette. Annakokáért két hordó bort

a'

a' mellyet Sosa Alfons India Országának Fő-hadi vezére ajándékba néki küldött vala, midőn a' Komorinomi tengerre dőlő hegy körűl-való helységeken fáradozna, el-osztogatá a' szegényeknek, és csak meg sem kóstolá. A' mi ágyát illeti, a' száraz föld (kivált Komorinom táján, Molukában, és Japóniában) mindenütt ágyat vetett néki. Tengeri úttyaiban a' hajók deszkái, vagy a' vas macskáknak kerekbe hánt kötelei derekaly, 's vánkos helyett szolgáltak néki. Ha ollykor ágy ruha adatott-is néki, a' betegek nyúgolmára forditotta azt. Azért-is a' Komorinomi tartományban, hogy kedve szerént a' földön nyughatnék, az Indiai vezértől küldetett derekalyt, és párnáta' sinlődőknek atta. Tengeren kivül, bátor gyakran szolgálattyára lovak készittettek, mindég gyalog útazott; hasonló képpen Japóniábanis, holott kövekkel darabositott útakon kelletett járnia, havakot gázolni, sebes vizeket úszkálni, és jegeket törni.

De minden testi sonyoruság felett, tudván, hogy a' test öldökléſe haszontalan ottan, a' hol zabolátlan zuhognak az okosággal, és becsüllettel vivó, 's ellenkező indúlatok, ezeket öldökölte, és magát éppen, 's egészszen (az leg nehezebb győzedelem, de leg szebb is) meg-dúlni kivánta. Ennek jele az, hogy Velenczében a' gyógyúlhatatlanok ispotáljában szolgálván (a' mint fellyebb megmútatók) irtóztató genetségben úszkáló fökélyes ember körül, a' mellytől éppen iszonyodik vala, magán örökös erő-szakot tett. Társait pedig integeti vala, hogy az aprólékokban vínának magok ellen, mert így lehetnének azután a' nagyokban-is győzedelmeskedők. Annakokáért a' melly útat mútatott másoknak, maga azon előre járt, 's azért minden belső indúlatit zabolában hatalma alá vetette. És ebből származott elméjének mindenkori csendesége, és változhatatlan maga-viseléſe. Hogy ha némellykor szükségesképpen valami gonosz-téteményt, avagy istentelenséget meg-dorgált, a' fenyitéſſel járó haragos indúlatott úgy bocsátotta-meg, hogy a' feddődésnek vége lévén, azonnal keménykedését félre tévén, szokott kellemetességét, és nyájasságát elő-venné.

Továbbá mindég nagyobra be csüllőtte az elmének, szívnek, és léleknek mértéklését a' fanyarú életnél. Mert oly itélettel vala, hogy a' testnek zabolázásával mint eszközzel szükség élni az embernek, hogy az elmét hányó, vető indúlatokot éppen meg-győzhesse. Azért-is leg hellyesebnek tartya vala leni azon öldökléſeket, a' mellyek a' belső érzékenységeket fojtogatván, a' jóságos cselekedeteket, és a buzgó áitatosságot nevelik

vala. Úgy biradalma alá vetette a' haragot, hogy neheztelni sem tudna. Az ő alázatos szelidsége okos mértékletessége, gyakran másutt-is, de kivált Malákában terjedt fényességére, holott-is a' Városi Fő-kapitánynak dagály kevélysége, 's durczás embertelensége ellen tétetett. Mert ez (a' mint fellyebb meg-magyarázók) bátor nagy boszu-tétellel félbe szakasztván a' Sinába küldendő követségét, esztelenül, és vakmerőül Sz. Xaviernek szándékával ellenkeznék, és a' Kristus Evangyeliomának terjedését általkodva gátolná, mindazáltal olly szelid kegyességgel viseltetett ezen agya-fúrt, vakmerő emberhez, hogy a' szentséges Papa fenyiték levelét, *excomunikátziójá*t-is mint Apostoli követ nem hatalma szerént, hanem édesdeden terjesztette eleibe, és a' Püspök Helly - tartóját egynéhányszor, mintha ő tett vólna boszut, meg-alázott kérelemmel küldötte hozzája. Nem fenyitésnek, hanem könyörgésnek itílted vólna lenni minden cselekedetét ebben a' dologban. Soha panaszszót nem ejtett valakiről leg-nagyobb sanyargatási, inségi, gyalázati között is, hanem könyörgött hamis vétkesitőiért az Istennek, hogy könyörületességével méltóztatnék meg előzni, ne hogy rettenetes itíletébe esnének. Azért ugyan akkoron, midőn a' Malákai Város Fő-tisztyének seprőlék gaz szolgái minden ki-gongolható gyalázattal illetnék, minden áldott nap ezen el vetemedett emberért Szent Misét szolgált, ne hogy, a' ki már botorkázni kezdett vala, hanyott homlok veszélyére omlanék.

Valamint a' sanyaru életet, 's kivált a' belső indúlatoknak illő mértékét szerette, ne hogy az okoság ellen fel-zajdúlnának, úgy az önként-való Evangyeliomi szegénységet kedvelte. Mert figyelmetesen, és fontoson elmélkedvén a' Kristus szegénységéről, (a) *a' ki mi érettünk szegénnyé lett holott gazdag vólna*, mindenek felett szerette a' szegénységet: kivált tapasztalván, melly gazdaggá tenné az embert az a' szegénység, a' melly félelmes gondoktól ki-üresitvén, a mennyei kincses tárházakot meg-nyitaná, 's midőn semmivel sem birna, mindenek uralkodására emelné. Ennekokáért még a' Goai *Collegyiomban*-is, holott minden alafára szükséges dolgok vóltak, többire csak koldúlt eledellel táplálta életét. Szárazon, tengeren úti költség, és élés nélkül útazott mindétig. Egész élete a' szegénységnek eleven példája vólt. Azért, hogy únalmat ne okozzak, a' jelesb példák közül is csak egyet, és kettőt fogok irásomba. Elsőbbször-is juttassuk eszünkbe

(a) 2. *Cor.* 8. ℣. 9.

be, melly ſzegényül India felé kezdette Luſitániából útazását. Ebben az evezésben bátor India Viczé-királyával, és felső tiſztyeivel hajózna, és keménnyen meg-parancſoltatott a' Királytól, hogy ſemmiben ſe engednék Szent Xaviernek fogyatkozáſt ſzenvedni, és ezek-is köteleſségek ſzerént mindennel kedveskedni kívánnának, ſemmit egy, két ſzükséges könyvecskén, 's egy takarodzó pokróczon kivül el nem vett. Sött erre ſem birhatták vólna, ha a' tengerre dűllyedett jó reménység hegye (melly-is dérlelő hidegekkel mindenkor csattog nem kénſzeritette vólna. A' gályában pedig ſe a' vezér, ſe a' főbb emberek kérelme el nem tilalmazhatta mind eledelének, mind ruházattyának koldúlásától. Mert kéſzebb vólt a' Kriſtus ſzerelméért nem csak mindennapi kóſtyát, hanem ruházattyát-is a' tengeri Vitézektől koldúlni, hogy ſe a' néki kéſz akartva adatott ſzükséges dolgokot el-venni a' vezértől, avagy ennek társaitól. Illy édeſsé tette vala az ő ſzivében az Evangyéliomi ſzegénységet a' Kriſtus példája. Ezen útazáshoz haſonló vala a' Komorinomi útty: egyetlen egy pár ſaruval bé-érte.

Továbbá Szent Xaviernek ruhája, maga viſeléſe, alá-való, közönséges vala. Romából Luſitániába avatag fóltos öltözetben, és ugyan abban innen Indiába mene. Itten becsülletes köntös adaték néki, de ő ne talántám a' ruhának fénye ſzemet nyitana holmi kevélységre, meg-veté ezt, és kender váſzon ruhát paláſt nélkül válaſzta magának. Már egybe rongyoltatott vala Szent Ferenczneк ruhája: jó-baráttyi újjal kinályák vala, ő pedig ſzegénységével fel-ruházván magát, ſoha az ő köntösét újjal el nem cſerélte. Azért késő éjtſzakának folytában, midőn Szent Xavier az álomban el-merült vólna, alattomban új öltözetet küldének néki, és a' régi rongyot el viteték. Ő hajnal haſadásával felkelvén, fel veſzi mint magáét az ott-való ruhát, és ebbe felöltözvén, folytatta már az emberek között ſzokott dolgait, barátyinak képes cſalárdságát észre nem vévén: külömb vala a' réginél ſzíne, formája az új köntösnek. Azon nap tehát Pájua Ferenczné, több barátival, ezen cſere vásárlásban réſzeſekkel, vacſorálván, aſztal felett ezek mint cſuda dolgon ſzínleni kezdék cſudálkozáſokot, 's tréfa közben kérdeni, hol vette légyen azon újúlt köntöſt. Akkoron veſzi észre Szent Xavier, micſoda ruhába öltözött. Látván tehát, 's tapaſztalván újúlását, el-hűle elsöbſzör, és meg-értvén barátságos cſalárdságokot, meg-moſolyodék mondván, hogy más kön-

tőſe nem ötet, hanem máſokot illetne. Végtére alázatos kérelmével reá veré őket, hogy a' magokét viſzſza vévén, az övét viſzſza téritenék. Ezen kőntősben tehát Japóniának fagylaló hidegeit, bátor gyakorta reſzketvén fázódnék, ſzenvette. Japóniából a' ſzegénységnek gazdag czimmereivel meg-avúlt kalappal, rongyoſodott ſubiczával, egybe ſzakatt, és minden-ſzínű fótokkal aggattatott kőntőſſel, mintha diadalmat vett vólna a' kőntős-béli kevélységen, Goába viſzſza tére.

Melly nagy örőmmel viſelte légyen pedig a' ſzegénységnek terhét, és mikép' mint meny-béli győnyőrkődtetéſekkel vigadozott a' ſzegénységnek minden ki-gondolható ſzorongatáſi közőtt, levelének bé fejezéséből, mellyet Maurikából küldőtt Romai társaihoz, meg-tetſzik. Ebben ezen földnek terméketlenségét le-írván, minekutánna oda vetette, hogy ott ſemmi nem vólna az élet kényeztetésére-való, sőtt még mindennapi eledel ſem találtatnék, bizonyoſon írja, hogy ſoha bővebb Iſteni győnyőrkődtetéſeket nem tapaſztalt. Azon levelében-is, mellyet Japonból Goába küldőtt: „ Kérlek, úgy mond, „ édes Atyámfiai, hogy Iſten előtt „ adgyatok hálákot a' velem köz- „ lőtt javakért. Már Iſtennek „ kivált-képpen-való jó-voltából „ Japonba el-érkeztűnk, holott- „ is mindenekben nagy ſzükől- „ kődés vagyon: ezt az Iſtennek „ velem közlőtt leg-felségesb jó- „ tétéményinek tartom: mert „ más hellységeken, orſzágokon „ az életnek bővsége, és alkal- „ matoſsága unſzollya az embe- „ reket, hogy a' teſt zabolát- „ lan kivánságinak eleget tegyenek. Es Azért ſzívek űres lé- „ vén az Evangyeliomi ſzegény- „ ségtől, nem kóſtolhattyák a' „ mennyei győnyőrűségeket, és „ tőbre vágyó teſtek-is gya- „ kron nyavalyákkal, 's más al- „ kalmatlanságokkal el-nyomat- „ tatván, mértékletlensége- „ ket bővőn lakolyák. „

VIII. RÉSZ.

Engedelmeſsége, és alázatoſsága.

VAlamint e' Világnak jovaitól, úgy önnön akarattyától-is meg-foſztotta magát, a' mellyben áll az engedelmeſségnek leg-főbb dicsírete. Ezen jóságos cſelekedettel, mellyis a' mi Rendünknek első czimere, eleitől fogváſt tündöklött Szent Xavier. Mellyet is bizonyoſsá tett az ő Indiába-való küldéſe. Veſzedelme, hoſzſzasága ezen útazáſnak nyilván vala. És a' társaſág-is az időtt, bátor igen kevés ſzámú vólt, nem annyira függött Szent Ignátz parancſolattyától, mint tekéntetétől. Szent Xavier mindazáltal mindenekről az egy engedelmeſségen kivül elfeletkezvén, gyorſabb vólt a' parancſolatnál az engedelemre, és kéſedelem nélkül más nap erre a' véghetetlen (hogy úgy mondgyam) útra el-kéſzüle. Nem ok nélkül itílhettyük, hogy Iſten ő Szent Felsége ezen gyors kéſzségére tekéntvén, meg-nyitotta néki nap-keletnek leg-végsőbb tartományit. Tovább valamiket néki parancſolt Szent Ignácz, mind Luſitániában, mind Indiában, végbe vitte meg-magyarázhatatlan engedelemmel. Azért Szent Ignácznak, a' ki mindeneket egy pontnira az engedelmeſséghez ſzokot mérni, úgy annyira eleget tett, hogy az dicsíreteſebbé a' kéſz engedelemben Xaviernél ſenkit ſem tartana; illy nemes meſternek éppen méltó tanitványa vólt. Mert Szent Ferencz annyira becsülli vala Szent Ignáczot fedhetetlen életéért, hogy ő benne nem földi, hanem mennyei embert ſzemlélne. Annakokáért őtet mind beſzédgye között, mind irott leveleiben nevezvén, mindenkor vagy áldott, vagy ſzent ember névvel tiſztelte. Az ereklyés tokocskájába, mellyet nyákában hordozott, Szent Ignátznak maga kezével irott nevét (egy leveléből alája írott nevét ki-nyirte vala) több ſzent tetemekkel, és maga ſzerzetes vallásának formájával, kapcſolta. Társainak valamit parancſolván, ezt hozzá ſzokta vetni: ezt azon tiſzteletre, és engedelemre, mellyre köteleſek vattok Szent Atyátokhoz Ignátzhoz, parancſolom néktek.

Az ő alázatos engedelmeſségében nem kevés bizadalmat vetett Szent Ignátz. Ennek bizonyos

jele vólt az, hogy akár mi cſoportos, és rőgős nehéz dolgokot reá bízott, tudván, hogy kívánsága ſzerént, minden akadályt fel-haladván, végbe vinné Szent Xavier. Azért érezvén azon Sz. Atyánk (a) *hogy hamar le-tétetik az ő hajléka*, mivel Szent Xavier egy-gyik fő oſzlopa vala a' társaſágnak, el-végezé magában, hogy viſzſza hija Romába. Levelet ira néki, és ſzándékát meg-magyarazván, ezen betűt *I.* melly-is annyit téſzen: *eredgy*, maga neve után veté. Azt jelentette, tudni-illik ezzel: hogy a' Szent Xavier engedelmeſsége olly bizadalommal táplálná, hogy kétsége kivűl viſzſza térne Romába a' tengeren-túl fekvő orſzágokból, és az Evangyeliomnak terjedéſe közepéből-is, bátor illy hoſzſzu útazásnak ſemmi oka ne adatnék, hanem cſak egy betűnek vetésével hívó parancſolat tya meg-érthetődnék. Meg sẽ cſalat kozott vólna itíletében Sz. Ignácz, mellyel vala Szent Ferencznek engedelmeſségéről: mert az az egy *I.* vagy-is *eredgy*, elég ok lett vólna Szent Xaviernél, hogy azonnal nap-keletnek majd nem cſak végső tartományiról napnyugtára meg-indúlna: 's viſzſza-is tért vólna, ha Szent Ignácz levelének érkezéſe előtt, ſzámtalan fáradozáſinak mennyei jutalmára kaput nem nyitott vólna néki az halál.

Tovább Szent Xavier egéſz életének minden réſzében példáſon engedelmeskedvén, társait is ſzemben, vagy levelei által gyakorta ſerkengette, hogy leg-főbb gondgyok lenne ezen jóságos cſelekedetnek gyakorlatoſságában: okát intésének adta: hogy az igazán-való engedelmeſség kivűl, az az kéſz, és víg, engedő akarat nélkűl igaſságoſon való igaz Fia ezen ſzent Rendnek ſenki ſem lehet; mert ezen kellemetes erkőlcsőt mellőzvén, lelki vigaſztaláſſal, és ohajtott gyűmőlcſel a' a' Társaságban nem élhet. Azért parancſolatot adott társainak, hogy tiſzta kéſz ſzívből a' Társaság, és egy-házi elől-járóknak nem cſak parancſolattyokra hajoljanak, hanem még cſak jellel ki-magyarázott akarattyokra-is figyelmezzenek. Mert bizadalmasb kalauzoltatni, hogy ſe vezérelni, és engedni, hogy ſe parancſolni. Azért a' Goai *Collegyiom Rektorának* Pálnak, kit-is Borbán Jakabnak Seraficus Szent Ferencz Rendén lévő Papnak hatalma, és gondviſeléſe alá vetett, hogy mindenekben őrőmeſt engedelmeskedne, néki, írván, azzal ſerkenti, hogy ha ő hellyette vólna Goában, főbb gondgya az vólna, hogy tetſzéſinek mindenben elegett tenne. Mert ſoha ſe bátorságosb, ſe nem biztosb a' kívánt hellyre útazni, mind mikor okos úti kalauzt kővet az ember: ellenben nincſen veſzedelmesb dolog, mint

(a) 2. *Pet.* 1. ℣. 14.

mikor

mikor tetszése, agyaskodása szerént, meg-vetvén az elől-járóknak akarattyát, folytattya útazó életét.

A' Püspökökőt pedig, és ezeknek helly-tartóit nagy tiszteletteI és engedelmességgel becsüllötte. Mert ezekben Isteni hatalmat ismérvén, maga hivatallyát akarattyok szerént folytatta, 's mindenekben tetszéseket követte. És hogy a több társaság-béli személyek-is igy cselekednének, parancsolatot tett: gyakorta azt mondván: hogy az Annya-szent-egyház Fejeihez-való tisztes engedelemben nékünk kellene másoknak példát adnunk. Azért a' kinek a' mi Rendünk, melly kiváltképpen az engedelmességen mint sorkon forog, nem fér vala szívéhez, ezt mint idegent, minek előtte valami becstelenséget sújtana a' Társasághoz, ki-bocsátotta. Ezen dologban-is nem hirtelenkedett, hanem idegenségének eleire szemesen vigyázván, 's jobbúlása felől kétségbe esvén, úgy nyitott ajtót, hogy el-szánt indúlatit (a' mit cselekesszik cselekedvén hamar) fejezze ki másutt, és sértetlen maradgyon a' Társaság rend-tartása 's mások is illy példát látván, szemesebben ójják magokot.

Azt-is kemény tilalom alá vetette, hogy a' Püspökök, avagy Helly-tartók engedelme kivül semmi némü Társaságunkkal-járó szolgálatott végbe ne vigyenek, és hogy szabadságot nyervén predidálásokkal szentségek ki-szolgáltatásával az Egy-házi Fő-tiszteket meg ne sértenék, se pedig, bátor ok adatnék reá, el ne idegenedgyenek tőllök. Hogy ha parancsolattya ezekben meg-bontatott, nehéz néven vette. Azért-is két Püspöki Helly-tartónak levél által értvén két Rendünkön lévő Pap ellen való panaszszát, azonnal íra, és meg-parancsolá, hogy alázatos csókkal kezekhez békélvén, meg-kövessék, és ezután engedelmességek bizonyitására minden héten üdvözléskre meg-jelennyenek. Az illyetén mély alázatosságot, és emberséget szükségesnek itíli vala, mint az ördög (ki-is feje a' kevélységnek) meg-dúlására, mind pedig az Egy-házi Fő-rendeknek kedvek meg-nyerésére, hogy ezeknek kedvezések által szerencsésebben gyarapodgyék a' kereszténység.

Már az engedelemnek, és Isteni, 's emberi kegyességinek, és jó akaratnak termője, 's nevelője, az alázatosság szépen tündöklött Szent Xavierben. Ennek egész élte folyásában mind számos, mint nemes jeleit olvasom. Mert Lusitánia felé vett úttyában (a' mint meg-jegyeztem fellyebb) útazó társai lovaira gondot viselt, tisztogatta, és oda haza,

vagy

vagy az iſpotályokban-is, mindétig az el-vetettebb ſzolgálatokban foglalatoskodott. Goába pedig mint Apoſtoli Követ el-érkezvén, a' Püſpök eleibe térdre esék, és a' ſzentséges Papa, 's Luſitániai Király leveleit kezébe nyújtá, hogy ő ezekkel nem a' maga tetſzéſe, hanem a' Püſpök itílete, 's akarattya ſzerént fogna élni. E' mély alázatoſsággal annyira magához kapcſolta a' Püſpöknek kedvét, hogy a' ſzentséges Pápától vélle közlött hatalmát nem tiſztelné inkább, hogy ſe cſudálná Szent Xavier alázatos maga viſelését. Kivált-képpen-való tiſztelettel viſeltetett az Egy-házi Főſzemélyekhez, kiket-is mind Istennek választott edényit más emberek felett becsüllött. Mert ugyan is tiſzteletnek okáért kezeket megſzokta csókolni, 's némellykor térdekhez-is borúlt. Tovább (a' leg-nemesb jele az ő alázatoſságának) nem cſak a' Püſpökökőt, 's ezek Helly-tartóit, hanem még a' közönséges világi Papokot is mindenkor alázatos tiſztelettel becsülvén, nem a' Romai ſzék Követtyének, hanem mindenek ſzolgájának tartotta magát lenni.

Az alázatoſságnak külső jeleivel meg nem elégedett; a' belsőben, melly-is a' maga meg-ismérésében, 's meg-utálásában áll, bővebben foglalatoskodott. Mert mivel életének ſzentségéért, mint Apoſtoli Férfiat minnyájan tiſztelnék, ő magát leg-el-vetemedtebnek az emberek között itíli vala lenni. Ezt könnyen által láthattyuk az ő leveleiből. Azért-is magát egyedül meg-vetvén, a' dicsíretet, a fel-fúvalkodásnak hitegetőit, valamint máſok a' ſzégyen-valláſt, és gyalázatot, rettegi vala. Mert a' tiſzteletet egyátalyában, a' tiſztelőket pedig úgy utállya vala, hogy már minden kevélység, és ſzíneskedés nélkül-való egyenes által embernek tartatnék mindenektől. Azért holmi dicsíretes végbe vitt dolgait ſzorgalmatoſon fedezvén, ha máſoknak haſznára beſzéllené-is, mint más által végbe ment dolgot, úgy hozza vala elé. Igy a' Komorinomi hegy tájékáról írván maga múnkalkodáſiról társaihoz, ſok betegek maga által lett gyógyitását, gyermekeknek tulajdonittya, a' kiknek cſekély ſegedelmével él vala. Haſonló-képpen emlékezvén a' vett mennyei vigaſztaláſokról, mellyeket kóſtoltat az Isten azokkal, a' kik érette fáradnak, mintha más valaki ezekkel Istentől, 's nem ő áldatott vólna meg, hazugság kivül ír.

Semmi az ő alázatoſságát úgy ki nem nyilatkoztatta, mint dicsíretinek hallomásában-való megpirúlása, ſzemérmeteſsége. Ezt egy példával meg-bizonyitani elég léſzen. Komorinomból meg-

tér-

térvén Goába, kérdi Borbán Jakab, ha ugyan igaz-e' az a' hír, melly már ki-terjedett, hogy egy halottat fel-támaſztott? Ezen kérdeſzkedés úgy hólt elevenné tévé, hogy Borbánt-is ſzánakodáſra vinné, s azért maga-is meg-ſzégyenülvén, fel-vett kérdését félbe ſzakaſztaná. A' méltóságos nevezetektől úgy irtózott, hogy tíz eſztendők folyáſa alatt (ennyi időt élt ezen helységeken) a' Goai Püſpökön kivül ſenki ſem tudta, hogy ő Apoſtoli követ légyen, mivel ezen tiſzti-hivatallyát ſzorgalmatoſon fedezvén, hatalmát ſem mútogatta, ha csak a' ſzükség nem kénſzeritette, a' mint a' Malákai Fő-tiſzt temérdek méréſsége meg-zabolázására kéſzkételen-is meg-kelle mútatni. Már (mivel (a) *a' ſzáj a ſzívnek bővségéből ſzól*) az ő társaihoz-való intő beſzédi arra czélloznak vala, hogy a' kevélységet, 's a' magok felőlvaló nagy véllekedéſt, nagyra vágyódáſt, és fenn-héjázáſt ſzívekből gyökereſtől ki-ſzaggatnák.

Köz mondásba ment vólt nála az, hogy csak akkora, nem nagyobb séki, bátor az egéſz világ magaſztalná-is, a' mekkora az Iſtē előtt. Azért ſerkentgette őket, hogy az emberek' felöllők-való jó-véllekedéſe fel ne fúná, hanem magokba ſzálván azt gyakran fontolnák-meg, hogy máſok ők magok, és az Iſten itíleti ſzerént, hogy ſe az emberek véllekedgyenek. Tovább a' ki magát nem isméri, könnyen fel-puffad az emberek dicsíretiben, vélvén, hogy ő éppen ollyan, a' mint az emberek hirdetnék: mintha az Iſtent-is úgy meg-csalhatná, mint az embereket. Ezt pedig némellykor mély fohászkodáſſal mondotta: óh kevélység, a' kereſztényi tökélleteſségnek mirigye! mennyit ártottál, ártaſz, 's ártandaſz e' világnak! melly ellensége vagy a' mi Társaságunknak! hány cſelt hányſz társaink ügyekezetének! Mert azt állitotta, hogy igazán való Fia más ſenki ſem lehet a' JESUS Társaságának, ſe híven az Iſtennek nem ſzolgálhat, hanem csak a' ki magát meg útálya, és magáról, 's dolgairól alázatos itílettel vagyon. Azért-is valamint azokot, a' kik ſokat itílnek vala magok felől, és az alázatoſságnak képezéséért, avagy nemeſségekért becsültetni akartak, nem ſzenvedhette, úgy az igazán-való alázatoſokot, 's magok' megvetőkőt, bátor vérekre nézve pórok vóltanak, ſzívéből ſzerette.

(a) *Matth.* 12. ℣. 34.

IX. RÉSZ.

Bátorsága, és Iſtenbe vetett bizadalma.

AZ alázatoſság el nem nyomta úgy nemes elméjét, hogy nagy dolgokra fel ne emelhetné. Azért az Iſtenben helyheztetvén bíztát, ſemmit olly nehéznek, ſemmit olly nagynak, és rőgősnek nem ismért, a' mellyet bátor elméje fel nem haladhatott vólna. Mert valahol az Iſteni tiſzteletnek elő-mozdithatását látta, ſemmi veſzedelemmel, 's dolgokkal nem gondolt. Nem-is nyúlt ollyas munkához, a' mellyet végig nem űzőtt, ſe olly magoſra nem czéllozott, mellynek tetejét nem látta. Az Iſten ſzolgáinak az a' tulajdonsága, hogy magok itíletek ſzerént el-vettetteknek, és elégteleneknek látſzattaſſanak, az Iſteni dolgokban pedig hatalmaſok, és álhatatos bátorságuak legyenek. Ez az elmebéli felséges bátorság, és neheſségek, veſzéllyek meg-vetéſe fénylik az ő életében, mint gyémánt az aranyban, és gyakorta a' terméſzet ſzerént-való bátorkodásnak rendgyét úgy fel-haladgya, hogy vakmerőségnek itíltethetnék lenni, ha emberi, és nem Iſteni tanácſtól, és ſegedelemtől függőtt vólna. Mert a' Tráván-kori útazásában-is, a' mellyet az ellenség kőzőtt kell vala mérnie, nyilván való halálra láttatott omlani, és még ſzem-látomáſtabb-való veſzedelemre, mikor Maurika lakóſi, az az vad-paraſztpogányok oktatására ſzáná magát. Ezek a' pogányok, és ellen pártok ellen az egy Iſtenben vetett bizadalommal fegyverkezett fel mint paiſſal.

Jáponiába-is nap-keletnek végső határába, a' tengeren tolvajkodó ſajkán bátorságoſon evezett, mintha ſemmi veſzéllyel nem vólna határos: és bátor baráti tapaſztalt veſzedelmeknek reá dőlésével méltán ijeſztenék, meg nem rémült, fel-tett ſzándékát végbe vitte. A' melly dologról a' Luſitániai *Provincialisnak* e' képpen ír: „ cſudállyák miňáyjan jó barátim, hogy méréſzkedem illy „ hoſzſzu, és ennyi veſzéllyel „ kőrnyékezett útra fejemet vetni. Számtalan tengeri háboro„ dáſoknak, zúgó ſzeleknek, „ orditó haboknak, kerengő őr„ vényeknek, kóborló tolvajok„ nak minden felől oſtromló ve„ ſzedelmét ſzemem eleibe terjeſz„ tik. De viſzont magam-is nem „ győzőm cſudálkozni rajtok, „ hogy olly csekély bizadalom-

„ mal

„ mal viſeltetnek a' gondviſelő „ Iſtenhez, a' kinek hatalma alá „ vettettek, a' ki ábrázolt ve- „ ſzedelmek. Mert, mivel bizo- „ nyoſon tudom, hogy minde- „ nek az Iſteni rendelésből, és „ akaratból vezéreltetnek, az „ Iſtenen kivűl ſemmitől ſem fé- „ lek. Attól tartok egyedűl tud- „ ni-illik, ne találtám aző ſzolgá- „ lattyában-való tűnyaságomot, „ és az igaz hitnek hirdetésében „ eſett reſtségemet ugyan meg- „ lakolyam. Azért az egyéb ie- „ delmektől, veſzedelmektől, in- „ ségektől, ſonyoruságtól éppen „ meg nem rémülők. Mert e- „ gyedűl a' mindenek Teremtő „ alkotójától, és gond-viſelőjé- „ től félek; mivel az alkotmá- „ nyok bátor ártalmaſok legye- „ nek, nem sérthetik az embert „ az Iſtentől ſzabott határon- „ túl. „ Csuda melly bizott re- ménnyel függött Iſtentől. Azért-is az egy Iſten oltalma alatt annyi környűl álló veſzélyén a' tengernek, ſzáraznak, annyi erkölcsben, nyelvben ellenkező nemzetségeken által ment a' nap fel kelésének első tartománnyára: és viſzont a' zajos tengereket viſz- ſza mérvén, a' Kriſtus hitére ſzámtalan vad paraſzt nemzetségeket meg-téritett, és ſzeliditett.

Soha meg ſem csalatkozott Iſtenbe vetett reménysége; mert minden ellenségi, haborusági, 's egyéb veſzedelmi között meg-ſza- baditotta. És, hogy ſokakról ne ſzóllyak, a' mellyeket már-is fel- jegyeztem, a' Japóniába vivő meg-ſzorúlt tenger torkolattyán, midőn nem egyſzer, a' pogá- nyoktól nyilakkal lődöztetnék, ſebhetés kivűl az ártalmas fegy- verek Iſteni erőtől a' tengerbe húl- lottak. A' Molukai tengeren hár- omſzor hajó-törést ſzenvedett, és egyſzer az árbucz-fa darabjára kapaſzkodván, két, avagy három nap, és éjjel a' zajos haboktól hányattatott, 's még-is ſzerencsé- ſen meg-ſzabadúlt. A' pogány Saraczénuſok ellene kőſzörült, dű- hött fegyverét, a' közelébb lé- vő erdőbe rejteſzkedvén, el-ke- rűlte. De nem csak az ellenség éles kardgyát, hanem a' készitett mérget-is, és a' tengeren az hajós tolvajokot, a' ſzárazon az úton álló kóborló latrokot gyakran el- távoztatta: ő ugyan az Iſteni ſze- retettől égvén, a' ſzenvedéſek- nek, veſzélyeknek nem csak meg- vetője, hanem ſzeretője-is vala, inen kivánván a' ſzenvedést, ügyetlen galibái, inséges veſze- delmi között könyörgött az Iſtennek, hogy ezekből ki-ne fej- tſe, ha az ő dicsőségére nézve nagyobb, és keſervesb ſzenvedé- ſekre nem tartaná. Azért foga- natoſokká tette Iſten nagy elmé- jének ſzent indúlatit, 's meg- halgatván kérését ſzenvedéſekkel

meg terhelte, és érdemekkel meg-koronázta, nem kevésb tetszésére Krisztus Urunknak, mint önnön magának örömére. A' Sinai feneketlen veszéllyes úttyában soha magától el nem hasonlott. Ezen biradalomba bátor semmi jövevény (a' mint fellyebb meg-írtuk) élete, avagy szabadsága veszteségе kivül bé nem mehet (hasonló bűntetéssel lakol, a' ki szabadság nélkül jövevényt bémérészel vinni) ő mindazáltal az Istenbe vetvén bízadalmát, ki-is úttyának vezére, tanácsának mozdittója vala, a' mi veszedelmesb a'birtokba-való bé-menetelnél, egy Sina-béli kalmárra bízá magát.

Erről a' dologról Peres Ferenczhez Malákába küldött levelében e' képpen ír: „ Ezen útamban „ két veszedelmet terjesztnek e- „ lőmbe jó barátim: első az; ne „ találtám ez a' kalmár fel-vévén „ bérét, hitét meg-szegje, és en- „ gemet egy puszta szigetben el- „ hagygyon, avagy a' tengerbe „ meritsen, hogy az én által-vi- „ telemnek szegődött alkuja va- „ lami képpen ki-ne-tudódgyék „ Sinában. Második az, hogy „ ha ez fogadásának, és hitének „ Ura lészen-is, ne talám a' ki- „ szálló parton épült városnak „ Fő-tisztye mint jövevényen, „ ki-is a' Király parancsolattya el- „ len szabad menedék kivül bé- „ mérészlett iktatni, példát te- „ gyen, és engemet gyötrelmek- „ kel meg-kínozván, lelkemet „ ki csigázza, avagy örök szolgá- „ latra, rabságra kínszeritsen. „ De nagyobb veszedelmeket, mel- „ lyek el-rejtettek másoк előtt, „ látok én. Első, 's főbb veszedelem az Isteni jóságról, és „ gond-viseléséről kétségeskedni: „ mert ugyan-is az egy Isten kedvéért jöttünk ide, hogy az ő „ szentséges törvényét, és az ő „ egyetlen egy Fiát, a' Krisztus „ JESUST, az emberi nemzetnek Meg-váltóját, ezen nemzetségeknek hirdessük, és ebben bizonyságom nékem az „ Isten, ki-is ezen szándékra in- „ ditott. Annakokáért az Isteni „ hatalmat, és végezést, 's ebben- „ való reménységet, és bizadalmat félre vetni a' következendő, „ 's Istenért szenvedő veszélyekért, bizonyára nagyobb veszedelemnek kel itélni mind azoknál „ a' mellyeket az Isten, 's emberek „ ellenségi reám áraszthatnak. Kiváltképpen, mivel se az ördögök, „ se ezeknek 'zoldos czinkosi bővebben nem árthatnak, hanem „ csak a' meddig az Isten engedi. „ Hát a' mi nagyobb, ha tetszik „ ügyekezetünk, és segit bennünk? nem csak az ő akarattya szerént meg nem menekedünk minden veszélytől, ha- „ nem még a' Krisztus intésit-is „ hallandgyuk: (a) a' ki lelkét el-

veszti

(a) *Mat.* 10. *v.* 39.

„ *el-veſzti* e' világon *érettem, meg-ta-*
„ *állya azt.* Ezekre-való nézve
„ mivel nagyobnak itíllyük a' teſt
„ le-omlásánál a' léleknek kárát,
„ jobnak, 's bízadalmasbnak tart-
„ tyuk az életet ſzerencséltetés-
„ re, koczkára vetni, 's úgy-is
„ bé-hatni Sina birtokába, hogy-
„ ſe a' lélek üdvösségét kétségre
„ hadni. Minden bizonnyal el-
„ végeztem Sinába Iſten ſegedel-
„ mével, az ő ellenségi ellen-is
„ bé-lépni. Mert *(a) ha Iſten ve-*
„ *lünk ki, ſoda ellenünk?* nagy veſze-
„ delemre, meg-valiom, vettyük
„ fejünkőt, és ha más nem vól-
„ na-is, elég a' halálig tartandó
„ rabság. Mindazáltal vigaſztal
„ engemet ez a' gondolat: jobb
„ Iſtenért rabos ſzolgálatot vi-
„ ſelni, hogy-ſe a' kereſztet mel-
„ lőzvén, ſzabadságban élni. „
Ezekből minden veſzedelmeknél felségesb bátor elméje meg-tet-ſzik.

Könyü pedig meg-itílni mennyire állitotta légyen, valami ſzerencsétlenségnek neveztethetik, Pereira Jakabhoz írott leveléből, mellynek bé-fejezését ön-hellyén fel-írtuk. Nem keveſſebb bátorsággal élt a' kereſztények hatalmaskodáſa ellen, mint a' pogányok fenyegetéſe, 's üldözéſe között. A' Komorinomi tartománynak Fő-tiſztye Luſitaniai hatalmas egy ember, keménnyen, 's markos húzáſſal, vonáſſal uralkodik vala az új kereſztényeken. Szent Xavier' tudtára ezen dolog eſvén, meg-fenyité ez embert, hogy ha ez után kegyeſebben nem-viſeli magát a' kereſztényekhez, igaſságtalanságiról, és kegyetlenkedéséről levele által panaſzt téend a' Luſitánia királyának. Ismég a' Luſitániai hadi vezérnek ugyan ezen okra nézve társa által megizené, hogy ha kegyetlenkedését le nem tenné, Heródeſt képtelenséggel meg-dúlná: mivel ez az ártatlan cſecſemőknek csak teſteket marczonglotta, ő pedig lelkét-is meg-őli az új kereſztényeknek. Mert ez minden ok vetetlen következni fog, ha a' Papoknak azon hellységről az ő alkalmatlan ízetlenkedéſe miatt el-kelletvén menni a' cſecſemők kereſzteletlen meg-halnak. Tovább a' Malákai homloka fel-törlött Fő-tiſztet, kis nagy boſzuság-tétellel, és meſtertelen találmányokkal (a' mint meg-írtuk) gátot vete Sinai úttyában, el-tiltá a' ſzentségtől, és fenyitékes tilalmát a' Szent-egy-házban ki-hirdetteté, hogy máſokotis illy gyalázatnak félelme meg-zabolázna. Egy ſzóval ſemmi az ő nemes elméjének nagy bátorságát úgy ki nem jelenti, mint határtalan kívánsága abban, hogy az egéſz föld kerekségén az Evangyeliomot hirdetheſſe. Mert Indiának ki-terjedett ſzélyes tartományival meg-nem elégedvén, Ma-

(a) *Rom.* 8. ℣. 31.

léſiára: Molúkának roppant ſzigetére, Maurikára, Japóniára, és Sinára, és egéſz nap keletre ſzívét ſzándékát ki terjeſztette: és ha égő kívánságát a' halál el nem óltotta vólna, az egéſz világot bé-járta vólna. Mert nap-keletnek végső birtokit olly ſzerénységgel megjárta, hogy Aſiának véghetetlen ki terjedett kietlennye kevéſnek láttatnék.

X. RÉSZ.

Iſteni, és fele-baráti ſzeretete.

ILly nagy bátorsághoz haſonló vala Iſteni, 's fele-baráti ſzeretete. Mert ugyan is élete folytának minden részeit ezen jóságos cſelekedetben foglalta, mellynek első gyümölcſe vólt az, hogy az Iſtennek tiſzteletét terjeſztheſſe, és a' kárhozatból az embereket ki-vonhaſſa. Tudni-illik olly Iſteni ſzeretettel éget, a' melly ahoz illik, a' ki e' múlandó jókot lába alá tapodván, mindenkoron az örökkétig tartandó mennyei dolgoknak elmélkedésében magát gyakorolta. Innen Iſtenéhez véghetetlen jovához, kegyes teremtőjéhez, meg-tartójához mint ſzerelme tárdgyához függeſztvén elméjét, még az emberek közöttvaló foglalatoſságiban is ſzíve ecſendeſségében nagy örömmel beſzéllett Iſtenével. Innen Jeſusához, kegyes Urához, meg-váltójához nemes ſzerelme, mellytől gerjedezvén azt az üdvöſséges nevet gyakorta édesdeden nevezte. Innen ſzármazott a' mártyromságnak-is égő kívánattya, melly a' Törők földgyére által nem hathatván, a' föld kerekségének ſzélső határira lépett, és a' fene, 's képtelen nemzetségek, mirigy hajó-törés, és tolvajlók bizonyos veſzélye között, a Mártyrok dicső koronáját ezerſzer kereſvén ohajtotta. A' mártyromság előtte, nem ő futott a' Mártyromságtól.

Ez az Iſteni meg-mérhetetlen ſzeretet, haſonló tűzet az emberekhez-való ſzerelemre gyújta Sz. Xavier' ſzivében, e' ſe meg ſzűnni, ſe ki-fáradni a' munkából ötet nem engedte. Ez az igaz ſzeretet betegeknél, raboknál, 's el-nyomorúltaknál cſak nem ſzolgává tette, és a' mirigy halálnak, melly egy máſra döjtötte az embereket, rémültelen közepébe vetette. Ez a' fene vad paraſzt népeknek, (bátor élete veſztével egybe vólt kólcſolva keléſe, menéſe) oktatására vezeti vala, és ezek között meg is tartoztatta ki-magyarázhatatlan

in-

inségekbe keritvén, valamíg ſzükséges vólt jelen-léte. Rövid ſzóval e' vólt Kalauza, hogy az egeket verő tengereknek zúgó habjait, tengeri tolvajok latorságát, a' véghetetlen gályázásnak alkalmatlanságát ſemminek állitván, a' naptól meg.piritott barna nemzetségek, és Jáponok közi menne, és az Evangyeliomnak világát reájok virraſztaná, és a' Kriſtus aklyába őket téritené. És bátor ennyi földet, ennyi tengert egybe járván, és a' tenger mellet nap költében fekűvő orſzágokot a' Kriſtus Evangyéliomára téritvén, a' világ végére jutott légyen, azon emberek ſzerelme arra-is reá birta, hogy a' Sinai biradalomba-is tellyes akarattal, ámbár életével játſzanék, ügyekeznék bé menni, melly nem csak kő-falakkal, őrös vitézekkel, hanem kemény parancſolattal-is minden idegennek bé vala zárva. Tudni-illik a' lelkek üdvözülésének kívánsága meg-halad vala minden lehetetlenséget, minden veſzedelmet. Sőtt annyi pogányok meg-téritéſe után-is igen bánnya vala, hogy tilalmaztatnék Sina tartományától; mert ő egéſz napkeletre terjeſztvén elméjét, még csak első kezdetin látſzatik vala lenni el-ſzánt munkáinak.

Sőtt ha életében tovább-is tetſzett vólna az Iſtennek győnyörködni, és Sinából ſzerencséſen Szent Ignátz paranaſolattya ſzerént Romába viſzſza térhetett vólna, a' nap nyugotti meg-ſzakadozott Szent-egy-háznak is bővhaſznat hajtott vólna. Mert akár ſzerzetünknek *Generáliſſa*, akár ſegitője lett vólna, az eretnekség mirigyével meg-döglelt nemzetségek orvoslásának társai által véget nem vetett vólna, valameddig vagy élete, vagy a' meg-mirigyeſedett nemzet el nem fogyott vólna. Ki-mondhatatlan melly mélyen a' lelkek üdvösége kivánsága ſzívébe gyökerezett. Malákában ugyan, és más hellyeken a' gyóntatásban betegek ſegétségében, meg-háborodtak egyeztetésében; 's egyéb áitatos cſelekedetekben annyira foglalatoskodott, hogy gyakran két, három nap eledelt ſem kóſtolna: azt itílhetted vólna, hogy ő az íllyetén foglalatoſságokkal, és az Iſteni ſzolgálattal tápláltatnék. Annyira tudni illik az emberek ſegedelmére, és az Iſten tiſzteletének elő-mozditására felgerjedett, mintha ez a' ſzent indúlat vélle termett vólna. Erre hajlott mindē ügyekezetével, ebbē vólt egéſz ſzándékával: ezt ohajtotta minden kívánságával, ebben vólt nyugta, hogy a' Kriſtus aklyába ſzámtalanokot vezérelhetne.

Nem keveſſebb gondgya vala többet többet keresni, mint a' ki-

kiket már az igaſságra kalauzolt, azokot az igaſságban meg-erőſíteni. Ugyan-is olly leczkére, tudományra oktatta őket, hogy kűlsö páſztorra nem igen vólna ſzűkségek. Froes Lajos JESUS Társaſága-béli okos, és Iſten félő Férfiú azt beſzélli vala: hogy midőn ő Jápóniát által, 's meg-által járná, történetből ezen ſzigetnek egy ſzegletében épűlt várba jutott: itten három lakós eleibe jővén kérdezőskődni kezd: mi történt vólna Szent Xavierrel? ez a' váratlan kérdés elsőbſzőr meg bámitá, azután tudakozódván meg-érté, hogy egy ideig ott kőzöttők forgott Szent Xavier, és a' Vár-bélieknek jobb réſzét a' Kriſtus hitére meg-téritvén Sz. egy házat emelt nékik, és olly formán ezẽ új kereſztényſégnek 'zengéjét oktatta, hogy a' kereſztényi ſzent rend-tartás kőzöttők gyönyőrűen folyna minden tanitó kivűl. Mert mielőtte el-menne töllők, illy bölcs tanácſal élt: tudni-illik a' Kriſtus életét, az Anya-ſzent-egy ház Kronikáját, és a' Romai Kalendáriomot, a' forgó innepeknek módgyával, a' Szentek ſegitségül hivását (Litániáknak nevezzűk mi) a' penitentzia- tartó hét 'zoltárokot, a' kereſztségnek formáját az ő nyelvekre forditotta ſommáſon, és meg-hatta nékik, hogy minden vaſárnap, és innepen egybe gyűlnének, és a' Kriſtus életéről, 's az Anya-ſzent-egy-ház kronikájából valamit olvaſnának, az innepekhez ſzámot tartanának, és végre az Úr Iſtent ſegitségűl hiván, a' hét 'zoltárt el-mondanák. Tovább: a' vár Urának iró-déáka (ha a' ſzűkség máſt nem jovaslana) kereſztelné a kisdedeket. És ezek a' fiatal kereſztények Szent Xavier hagyományit mindég elméjekben forgatván úgy annyira a' kereſztényi dolgokban meg-erőſsődtek, hogy a' ſzer-tartásban, és buzgóságban, az Europai régi kereſztények meg nem dűlnák őket. Azért-is bizonyitá Froes, hogy nem vólt ſemmi, a' mit tanuságokra mondhatott vólna; hanem Szent Xavier példájából, mellyet ezekben látott, azt tanólta maga, hogy úgy kell terjeſzteni az igaz hitet, és az emberek ſzivébe óltani, hogy tanitó nélkűl-is talpon maradhaſſon. Való ugyan, hogy Szent Ferencz meg nem ſzűnt az új kereſztényeknek társai által-való oktatásától.

Váraſokra, Orſzágokra, és Nemzetségekre úgy terjeſztette ſegitő ſzerelmét, hogy egyſzer's-mind kűlönős ſzemélyeknek űdvőſségéről el-nem feletkeznék, bátor agya-fúrt vakmerőséggel Sz. oktatáſi ellen rugódoznának. Ternás Várasából el-menvén, a' lakósok fajtalan ſzerelmét, mellyel égnek vala az ágyas kurvákhoz, ki-óltotta mindenek ſzivé-

ből

ből, és ezen fertelmes ragadó személyeket el-zárta kedvektől kivévén két el-fajúlt embert, a' kiket se az emberség, se az Isteni félelem okával reá nem birhata, hogy kurva ágyasokot el-vetnék óldalok mellől. Tehát Amboinomba érkezvén (méltó nehezteléſe könyörületes szánakodáſra fordúlván) levelet ír Ternásban hagyott jó baráttyához kérvén, hogy azon két személyt az ő nevével édesdeden üdvözölvén intené-meg, hogy ha ki-lábalni fertelmes, ocsmány életekből kívánkoznak, azonnal segedelmekre meg-tér; ez alatt meg nem szűnik érettek esedezni az Isten előtt. Hasonló képpen Malákában, midőn a' népet Isten igéjével legeltetné, ezerében egyszer predikátziójára el-megyen vala egy 'Zidó, tudós ugyan, de egyszer'smind (tulajdon gonoſsága ezen népnek) vak-merő, és Szent Xaviernek, 's az igaſságnak csúfoló meg-vetője. Ez a' vétkekbe, és hitetlen 'zidóságba merűlvén agya-fúrtúl gátolya vala az Evangyéliomot, és az ő hatalma a' több 'zidókot-is el-ijeszti vala a' Kriſtus hitétől. Ezt tehát Szent Xavier minden ki-gondolható emberséggel, szolgálattal meg-szeliditvén, és ő nála nyájason vacsorálgatván, annyira meghajtá a' jóra, hogy a' vak-merő 'zidóból példás, és buzgó keresztény lenne.

Továbbá a' felebaráti szeretetben mind okos, mind álhatatos vala. Goa, és Kotzinum kőzött fel-emelt Vára van a' Lusitániabélieknek, *Kanonorinak* neveztetik, híres a' tengerről ki-szálló partyáért. Erre evezvén Szent Xavier egy valakit az hajóban tőredelmes bűneiről-való gyónás tételre hasztalan intvén, meg szűnék egy kevéssé el-kezdett unszolásától, hogy midőn nem-is vélné, hirtelen néki esnék. Mert ez az ember, midőn keménnyebben unszoltatnék (a' mint vak-merőül elméjét meg-kőtőtte vala) eskűvéssel meg-erősſitette, hogy soha meg nem gyónik. Szent Ferencz tehát minekutánna a' szárazra kikelének, veszedelmes betegségének végső orvoſságára szánná magát. Annakokáért színelvén, mintha egyebet akarna, ezt a' vak-merő embert nyájason, az elmének kőnyebbitése képével sűrű pálma fákkal bé-plántált erdőbe (ezen helységnek ez a' terméſzete) vezeti. Mihelyt az emberektől távól esett helyre érének, hirtelen le-vetvén ruháját, 's hátát megmezitelenitvén térdre esék, 's csak hamar, ez el-bámúlván, és illy nagy indúlattal mit fogna cselekedni, várván, hegyes vasakkal éleſitett ostorát elé veszi, és ennek szeme láttára irgalmatlan szaggatván hátát, fel-kiált, hogy ő érette minden ki-gondolható

kínt el-ſzenved, az Iſten ellenevaló haragjának el-távoztatásáért. Ezek alatt az ůtéſektől hangoz vala a' pálmás erdő: és ez az elbámúlt nézŏ, Szent Ferencz vérével hinteztetik vala. Tehát csudálkozása kŏnyŏrűleteſségre fordúlván, azonnal Szent Xavier lábaihoz borúlván, kéri, hogy a' máſok vétkéért magát ne bűnteſſe, kéſz ő, hogy már valahára vétkeit meg-valván, eleget tegyen azokért. Annakokáért meg őrűlvén Szent Xavier, hogy vakmerőségét meg-győzte: mindgyárt fel-veſzi kŏntőſit, és gyónását meg-halgatván, ezen el-vetemedett embert az igaz útra, és az ůdvőſségnek reménységére viſzſza térité. Maláka Váraſsának penitentziára-való téritésében haſonló okoſsággal, és ſzorgalmatoſsággal élt. Mert látván, hogy már annyira el-merült a' megrőgzőtt gonoſságban, hogy már az orvoſságról nem-is eſzmélkednék, sőtt meg-is vetné: új, és ůdvőſséges módot gondola-ki meggyógyitáſokra.

Azért módos tettetéſſel a' ſzilajkodó katonák gyűlekezetibe elegyiti vala magát, és kéſz-akartva múlató helyekre mégyen vala, okoſon ſzínelvén, hogy ő mind játékokban, mind barátkozáſokban gyŏnyŏrkŏdnék. Ha valaki az ő oda érkezéſe miatt meg-ſzűnnék a játéktól, nyájaſon ŏtet unſzollya vala a' játékra, mondván, hogy ő maga-is kedvelli az ollyatén múlatságot, és hogy a' katonáknak nem kell barát módra élni: és jobb ha az Iſten meg nem bántatnék, vígan tréfálni, múlatozni, mint ſe máſt rágalmazni, avagy holmi gonoſságba keveredni. Igy nyájaskodáſa által kedveket magához kapcſolá, hogy ſzívek járását kitanólhatná, és halálos lelki ſebeket meg-orvoſolhatná. Sőtt ŏnnŏn maga azokhoz ebédre, vacſorára ajánlotta magát, a' kiket éſzre vett, hogy tiſztátalanúl ágyaskodnak. Aſztal felett barátságos beſzéd kőzőtt az eledeleket dicsírte: a' ſzakácsnéról, ki-is olly ízeſen főzőtt, kérdezősködőt, és kérte a' gazdát, hogy ſzóllitaná-bé: és meg-dicsírvén, hogy ſzáj ízre tudna főzni, borſolni, viſzont a' konyhára ki-bocsátotta: elegendőnek itílvén moſtanában útat vetni ſzándékinak kifejezésére. Némelyeknél bátor látná, hogy kedvetlen vendég lenne, váratlan mindazáltal békőſzőnt, és hogy magok ſzóllásán őket tiſztelhetné ůdvőzlettel, bément. Minekutánna bé férkezett el-ſzánt tanácsát titokban tartván, minden ſzegletett ſzemeſen megvi'zgált, mint ha vadat űzne. Ha a' ház gazdának ágyaſſa ſzemébe akadott, mi, 's ki felesége vólna, kérdezte: és valamit látott, ſzép ſzínnel mind hellyesnek lenni feſtette, okoſon figyelmezvén az alkalmatoſságra, melly útat

nyi-

nyitana, hogy fel-tett ſzándékát véghez vihetné.

Annyira pedig mindene lett mindeneknek, hogy a' katonákkal katonának, kalmárnak a' kalmárokkal látſzatnék lenni: azért-is nem csak a' Luſitániaiak, hanem még ezeknek ágyaſi-is ſzép nyájaſságáért jó ſzível látnák, ebédre hivatnák, nem értvén az ő ſzándékinak czélyát. És minekutánna már Szent Xavier egéſz barátságba avatta magát: ſzép ſzín alatt orvoslani kezdé a' bűnben meg ſenyvedt lelkeket. Ha éſzre vette, hogy egy valaki ſzebb abrázatú ſzolgálójának fertelmes ſzerelmétől gerjedezne, ennek dicsírni kezdette ſzépségét, és ezt méltónak mondotta csínoſságára, ſzép termetire nézve, a' ki tiſzta életet viſelne a' Szent házaſságban, és becsülletes emberhez menne. Azután kérdezni kezdette a' gazdát, miért, mivel annyira ſzereti, mind a' két réſznek nagy gyalázattyára, 's örök kárhozattyára ágyaſának tartaná, a' kit becsülletesen, és ſzentül feleségül vehetne? Igy a' meg-veſzett ſebb orvoſsága lett, és a' fertezödéſt házaſsággal cſeréli vala-el. Ha pedig a' terméſzet, ſzépség hellyet ocsmány, barna, törpe, görbe képpel csunyitotta meg-a' ſzolgálót, kérdezni ſzokta a' gazdát, ha helyén vólna-e' az eſze, hogy illy undok ſzemélyt ſzíve közepében viſelne, mellyért-is a' Luſitánia-bélik között már mesévé, 's csúffá lett vólna? miért inkább nem keres magához haſonló párt, feleséget? Ez néki bizonyoſon, valamint máſoknak (kiket-is meg-nevezett) nagy becsületire válnék.

Máſokot továbbá látván, hogy nehéz vólna a' házaſságra verni, mivel több ſzolgálóknak ſzerelmébe elegyedtek vólna, más úton kezde oſtromlani. Elsőbſzör-is azért tudakozni kezdé, miért tartanának annyi ſzolgálót házoknál, kiknek egyéb haſznát nem vennék, hanem hogy Uroknak, gazdájoknak üdvöſségét, jóſzágát el-prédálnák, és a' házi békeséget veſzekedéſſel egybe kevernék? hogy ha mind el nem bocsáthatnák, avagy nem akarnák, nagyon kéri vala, hogy leg-aláb egyet bocsátanának-el. Ezután két három nap múlva megint viſzſza térvén barátságoſon unſzollya vala, hogy a' máſodikát-is ereſztenék ſzabadgyába, 's a' többit-is egyen kivül, mert nem olly gyülöletesek Iſten előtt, és könnyebben-is bocsánatot nyerhetnének, a' kik csak egynek, 's nem többnek ſzerelmébe kötelödzöttek. Végtére más alkalmatoſságot keresvén, jovaſolya vala, hogy azt-is a' mellyiket bujálkodáſok még ſzívekhez ragaſztott, avagy el bocsátanák, avagy feleségül el-vé-

vén, már valahára békélnének meg az Iſtennel. Igy apránként a' bűnbe veſzett embereket, a' vétekre édesgető alkalmatoſságokot el-távoztatván, a' becsűlletnek, és üdvőſségnek úttyára viſzſza térité.

A' pedig őrőkős ſzokáſa vala, hogy a' leg-el-vetemedettebbeknek barátságát meg-nyerhetné, itílvén, hogy ott ſzűkségesb az orvos, és flaſtrom, a' hol veſzedelmesb a' nyavalya. El-ſem hatta, míglen meg-bomlott eſzeket az okoſságra nem hozta. A' pedig első gondgya vala Szent Xaviernek, hogy az ő, 's társai példás életek mindeneknek ſzívét, a' kereſztényi erkőlcſre, buzgóságra fel-gerjeſztené, ſenkit meg ne bántana. Társainak-is midőn máſua indúltak, ſemmit inkább nem ajánlott, mint ſe ezt, hogy: (a) *jókra ügyekeznének nem csak Iſten előtt, hanem minden emberek előtt is.* És erről, menő félbe hagyott parancſolatit, gyakran levele által eſzekbe juttatta. Hogy ha valaki valamiben meg-botlott, annyira meg-búsúlt elméjében, hogy ő hozzája illenék imez Apoſtol mondáſa (b) *ki-botránkozik-meg, és én nem égek?* Azért-is a' Goai *Collegyiom Rektorának* Gáſpárnak meg-parancſolá iráſa által, hogy a' ki társai közűl kűlső emberek botránkozására okot adna, küldené-ki, és viſzſza ne fogadgya a' Társaságba: nagyobra becsűlvén a' Társaság hirében-való kárt, akár mellyik társa káránál. És ebben a' dologban az Apoſtolnak tapaſztalt igaz mondását minden nap nyelvén forgatta: (c) *egy kevés kováſz az egéſz téſztát meg-poshaſztya.*

Innen a' hol a' botránkozás eſett, ottan tétetett eleget, hogy a' látó bűntetés, a' meg-sértett lelkeket meg-gyógyitaná. Sőtt nem csak a' meg-bántattaknak, de még a' meg bántóknak-ís kívánt eleget tenni. Koczinumban meg-értvén hogy némelly gyülekezet-béli ſzemélyek, kik-is a' Társaságnak Szent-egy-házat attak, a' Papok ellen haragoskodnának, önnön maga ſok becsűlletes embereknek jelen-létében a' földre borúlván, a' Templom kolcſait a' lábokhoz letévé, és ezzel a' maga meg-alázásával haragjokot éppen el-óltá. Azt pedig gyakran mondogattya vala, hogy az egéſz világ kincsénél nagyobra becsűllené jó hírét a' Társaságnak: mert ugyan-is az Iſten a' buzgó embereknek, a' kik magok haſznokot meg-vetik a' kőzönséges ſzerzetnek becsűlletiért, jobb, és bővebb gazdagságokot ád, hogy ſe azoknak, a' kik az adatott joſzágokot megtartván becsűllettyeknek kárával élnek ezekkel. Annakokáért levelet írván társaihoz, azt belé ſzokta vetni, hogy ő előtte máſok bántódáſa kivűl ſzedett kevés-

(a) *Rom.* 12. ℣. 17. (b) 2. *Cor.* 11. ℣. 29. (c) 1. *Cor.* 5. ℣. 6.

vés gyümölcs, ſokkal kellemetesb akár melly nagy nyereségnél, ha e' leg kiſſebb bántódáſſal-is gyüjtetnék. Mert a' lelki nyereség, melly máſok nehezteléſe kivül ſzereztetik, mint a' konkoly, 's gyep nélkül-való gabona nevekedik, és meg-marad; ellenben a' máſok háborodásával kereſett gyümölcs, mint parlagos avari fűvektől kiirtatik, és el-vész. És ezeket maga bővebb karban meg-tartotta, hogy ſe máſoknak parancſolta; mert példa, hogy ſe parancſolat adáſſal ékeſebb vólt.

XI. RÉSZ.

Nyájaſsága, és ſzép maga viſeléſe.

SOkat viſzen végbe az emberek üdvösége megſzerzésében, a' ki arra birta állapottyát, hogy már-is dolgain nem csak álmélkodni kezdenek az emberek, hanem egyſzer'smind kőzönségeſen kedvellik-is. Erre nagy ſegitség a' magát kelletö kegyes nyájaſság, és ehez kapcſolt mindenre alkalmatos emberséges maga viſelés. Ez a' ſzép két erkőlcs, olly mértékben vala Szent Xaviernél, hogy ſe nyájaskodáſa becſtelenséget, ſe okos, erős maga viſeléſe idegenitéſt nem okozna. És ezen a' két egybe kulcſolt *Virtuſon* termett vala az ő méltósága, melly mind ſzerelmet, mind félelmes tiſzteletet gerjeſzt vala az őtet nézö emberek ſzívében. Mert ki-magyarázhatatlan, a' mint felyebb-is emlitém, kegyeſség arczúlattyában, mozdúlásában, beſzédgyében, barátkozásában fénlik vala, a' mellyekkel a' terméſzettől meg-ajándékoztatván, és az Iſtentől bővön gyarapittatván, könnyen a' kárkit-is ſzeretetére gerjeſztett, és ebben meg-is kötött. Csuda vídámság vala tekéntetében, társalkodásában kegyeſség, barátkozásában gyönyörűség. Tekénte-te ugyan olly örvendetes vólt, hogy a' betegeknek örömet, az egéſségeſeknek vigaságot ſzerezne. Azért-is gyakran történt, hogy ſzámoſon társai közül, egyedül azért látogatták őtet, hogy az emberi arczúlatot fel-múló kegyes ábrázattyát láthatván, megvigaſztaltatnának, és ennek Iſteni ſzeretettől-való gyúladozását ſzemlélvén, az örők bóldogságnak kívánságára fel-gyúladnának. Soha ő tölle ſzomoruan, ſe buzgó indúlat ſerkenéſe kívül el nem váltak, látván az ő vidámságát, égő

buzgóságát. Orczájának pedig, és beſzédgyének kedveſsége, gonoſzakot, jókot, fő, 's kőz, és alacſon rendeket magához cſatol vala. Azért-is minnyájoknak kedvét el-nyervén, valamelly felé tetſzett, arra hajtotta; ſenkitől ſemmit, bátor nagy, és nehéz dolgok vóltak, ollyaſt nem kívánt, hogy meg nem nyerte. Továbbá ne hogy az üdvőſségre vezérlő beſzédi unalmaſok lennének, ſzép okkal, cſuda külőmbségekkel elegyitette.

Az *Aſtrologyiát*, avagy-is az égforgását, cſillagok járását, és a' *Filoſofiát*, az az a' terméſzet vi'zgálásnak tudománnyát jól tutta. Azért útazáſi unalminak enyhitésire az égi cſillagzatok forgásáról gyakran beſzélgetett. A' hóldnak, és napnak következendő fogyatkozáſit elévé megmondgya vala. Viſzontag okait a' terméſzet cſudáinak, mellyek a' földön, és egek kerekségén látſzatnak, ſzép magyarázattal kifejtegette; a' jég-eſsőnek, hó harmatnak, havaknak, eſsőknek eredetit; a' kődőknek fel-keléſe, harmatozáſa, 's ezekből a fel-emelkedő felhők, kődők, menydőrgéſek, villámláſok, mitől támadgyanak: a' tengereknek nyughatatlan pe'zgő fel-forrását habozását, micsoda erő zajditſa-fel. Több haſznos dolgokot-is, mellyek valamint cſudálatoſok, úgy őrvendeteſek-is, rend-ſzerént kellemetes okoskodáſſal elő hoz vala, és mind ezeket végtére az Iſtennek buzgó tiſzteletére, és méltó félelmére tériti vala. Ezekről tehát olly okoſon, és őrvendeztetve kivált a' Jáponok kőzőtt, kik az illyetén dolgokban éppen tudatlanok, elméskedett, hogy kőzőnségeſen azt mondanák, hogy a' Szent Xavier társaságában egéſz Jápóniát unalmas fáradság kivül bé lehetne kerülni: annyira az ő nyájaſsága ſzekér gyanánt hordozta úti társait, hogy őket magához, és kivált az Iſtenhez kőtelezné.

Tovább ezen kegyeſségét ſzép mértékben tartya vala haſonló maga viſelete, 's azért leg-hevebb barátkozásban-is, és vigaságban mind ſzóllamáſa, mind cſelekedete fedhetetlen ſzentséggel őſzve vólt cſatolva. És az ő *Szent* életéről mindenek olly itílettel valának, hogy bátor ő kőzőnségeſen a' leg-gonoſzabb emberekkel társalkodnék-is, mindazáltal ezen el-vetemedett gézengúz emberek társaſága az ő nevéhez mocskot nem sújtott, ſzent, jámbor életének ki-terjedett híre, az embereknek nem cſak nyelvét, hanem még gyanakodását-is meg kőtvén. Sőtt az-is tulajdona vala Szent Xaviernek, hogy barátkozáſa nem cſak nem kiſſebbitené, de ſokkal nagyobb mértékkel nevelné tiſzteletét. Valamint a' gyémánt

pal-

pallér alatt szebben rogyog, így az ő szentségét-is az emberek között-való társalkodás fényesítette. Consalvus Fernánd nemes hajós Mester, kedves baráttya vala Szent Xaviernek. Ennek hajójin gyakorta evezett, gyakorta Goában nála meg-szállott, mint a' tengeren, mind maga házánál, éppen szívesen barátkozott vélle. De mindazáltal Consalvus olly tisztelettel viseltetett Szent Xavierhez, hogy valahányszor házához ment, mind annyiszor egész háza népével eleibe ki-ment, és a' földre borúlván tisztelésének jeléül, fogadta ötet, és ezen tiszteletnek módgyától, bátor nem egyszer tilalmazta Szent Xavier ötet, el-nem tilthatta. Annyira szívét, lelkét ezen Szent Férfinak becsülléſe el-hatotta. Pereira Jakab-is, kinél senki szívesebb baráttya nem volt, beszéllette, hogy soha ő előtte süveg vétetlen, bátor Sz. Xavier kérné, nem álhatott. Mert bizonyára valahányszor vélle beszélgetett, olly tisztelet járta el a' szivét, hogy ő benne az Istent látni itélné.

Hogy ha ollykor a' dolog magával hozta, kegyes maga viselését illő keménységre-is tutta forditani. Ezt egy, két példával megjegyzem. Becsülletes, és áitatos Asszonyság Szent Xavier előtt szokta vala tőredelmes gyónását végezni. Ezt (maga ezen személy egy szerzetes embernek beszéllette) hogy egy inneplő czifrában módoson fel-öltözött szép férfira függeztette szemét, keménnyen meg fedvén Szent Xavier: te úgy mond férfira szegezted szemeidet? meg-érdemletted, hogy elvetne az Isten szent szemei elől. Ez a' feddődés úgy meg rémité tiszta, és áitatos szívét, hogy élete fottáig soha férfi arczúlattyára szemét fel-nem emelné. Kemény büntetője vala kivált a' meg-általkodásnak. A' Komorinomi tartományban meg értvén, hogy egy új keresztény, bálványt emelt egy háznál, meg-indúla illy iszonyu gonoságon, és azonnal tüzet vettete ezen meg-ferteztetett házra, hogy a' büntetésnek nagy vólta másokot el-ijesztene az illy gonoságtól. Sok emberséges emberek kérvén, hogy illy nagy büntetéssel ne lakoltatná, egyedül csak azt engedé-meg, hogy az házi eszközökőt ki-vinnék: a' házat pedig mint hit-szegésnek szentség-tőrő hajlékát talpig el-égetteté.

XII. RÉSZ.

Okoſsága, és hagyományi, mellyeket a' Goai Collegyium Rektorának, és Belga Gáſpárnak hagyott.

MÁr a' több erkölcsök vezére az okoſság, nem csak az emberek meg-téritésében, 's szeliditésében-való szorgalmatoskodásban, mellyel egész élete fénylik Sz. Ferencznek, hanem az igaz hitnek terjeſztésében, és a' Társaságnak kormányozásában tündöklött. Mert tudván, hogy semmi nagyobb gátot nem-vetne a' keresztténységnek, mint a' rosz keresztények vétkei, és gonosz példái, mind addig a' pogányok' oktatásához nem fogott, míg a' régi keresztények' meg-hanyatlott erkölcsét helybe nem állitotta. Az új keresztényeket pedig, kiket terhes munkával, és nagy szenvedéſſel nemzett a Kriſtusnak, leg-főbb gonddal maga oktatta elsőbszőr; azután társaira, 's más alkalmas emberekre bizta tanitásokat. Tovább soha maga társait olly helyre nem küldötte, mellyet maga elsőbszőr meg nem járt. A' kiket pedig el-küldött, minden alkalmatlanság ellen üdvösséges hagyományokkal fel-fegyverkeztetett; minden dolgokról, mellyeket magán, és az Isteni ihletből tanólt vala, bővön tudoſsitván. És mivel a' fel-jegyzett hagyományokbã mint tiszta tükörben kiváltképpen ki-tetszik a' Szent Ferencz okoſsága, nem csak az akkori társainak, hanem azután-való maradékinak-is üdvösséges meſtere: haſznosnak itélém ezen hagyományoknak le-rajzolását: ugyan-is valamint őtet csudálatoſsá, úgy bennünket szemesekké teſznek.

A' Goai Collégyiom elől-járójának tehát Pálnak, el-mentekor ezeket az hagyomásokat, mint annyi parancsolatokat hagyá: „ Leg-„ elsőbszőr-is kérlek, és re-„ ménkedem, hogy Istenhez égő „ szerelmedtől, és a' mi A-„ tyánkhoz Ignátzhoz, és az „ egész JESUS Társaságához-„ való tiszteletedtől viseltet-„ vén, minyájan, a' Papokot, és „ Frátereket akár Lusitániából „ jőjjenek, akár pedig egész In-„ diában el-szélyedtek, kegyesen „ fogadgyad, jó móddal, 's em-„ berségesen bánny véllek. „ Ugyan-is olly itélettel vagyok „ társaink erkölcseiről (amint saj-„ dithattam) hogy elől-járóra nin-„ csen szükségek: mindazáltal, hogy

„ hogy alkalmatoſságok legyen az
„ engedelmeskedéſre, és annak
„ rendi ſzerént folyanak minde-
„ nek; tetſzik én nékem, hogy
„ legyen egy valaki, a' kinek tá-
„ vól létemben fejet hajtſanak
„ máſok. Minekokáért a' te alá-
„ zatoſságodban, és bölcſeséged-
„ ben bizakodván téged' rendel-
„ lek minnyájok elől-járójává:
„ hogy tőlled függjenek, valakik
„ Góán kivül vannak, miglen más
„ rend ſzabattatik. A' Goai *Col-*
„ *legyiom* Gomez Antalt fogja tiſz-
„ telni mint fejét; ez a' jövedel-
„ meket fel-veſzi, és tetzéſe-ſze-
„ rént ſzükséges dolgokra fordit-
„ tya. Ezekben a' dolgokban fő
„ hatalmat engedtem néki: azért
„ közbe ne tedd méltóságodot.
„ Ha valami néked nem fog tet-
„ ſzeni dolgai folytatásában, ta-
„ nácſoddal inkább, mintſe pa-
„ rancſolatoddal kormányozzad.
„ Viſzont felette kérlek, és kö-
„ telezvén kénſzeritlek azon en-
„ gedelmeſségre, a' mellyel tar-
„ tozol Ignátz Atyánknak, hogy
„ ſzemeſen el-távoztasd, ne talán-
„ tán holmi dolog egyenetlensé-
„ get hintſen Gomez Antal, és
„ közödbe: és így ſzóba kere-
„ kedgyetek mind ide haza, mind
„ a' váraſon; sőtt inkább minden
„ tehetséggel azon légy, hogy
„ mindenkor egy ſzível, lélekkel
„ intézheſsétek a' dolgokot.
„ Ha ollykor a' Komorinomi
„ Társaink, és máſok-is, kik a'
„ Kriſtus ſzőleiben fáradoznak,
„ valamiért hozzád folyamodnak,
„ a' mi a' lelkek üdvösségével
„ egybe van némű némű képpen
„ kapcſolva, ſzorgalmatoſon, és
„ híven ſzolgáltasd-ki. Vala-
„ hányſzor pedig azoknak a' nyo-
„ morúsággal meg-terheltettek-
„ nek írſz, vigyázz ne talámtám
„ kemény ſráſid ſebeiket mélyeb-
„ ben meg-sértsék. Tovább az
„ Iſten kedvéért fáradozóknak
„ ſzükséges dolgokot ſerénnyen,
„ 's kegyeſen küldgy; kivált a'
„ Komorinom, 's Maláka-béliek-
„ nek, kik felette ſulyos kereſz-
„ tet hordozván a' nap terhét, és
„ hevét viſelik. Azért ezeknek
„ nem cſak lelki, hanem teſti
„ tápláláſokra-való dolgokot-is ſi-
„ etve, és idein korán méltaſs.
„ Hogyha valaki közüllök Goába
„ viſzſza tér, hogy önnön magá-
„ val ſzámot veſſen lelki sáfárſá-
„ gáról, nem külömben, mint
„ magaddal, és a' mint hozzájok
„ illik atyai módő bánnyál véllek.
„ Ezt én tenéked az Iſten, és
„ Ignátz Atyánk nevével paran-
„ cſolom. Ezek felett arra kér-
„ lek atyámfia, hogy naponként
„ az erkölcsökben gyarapodgyál,
„ és mindeneknek mindenekben
„ példa légy a' tökélleteſségre,
„ valamint eddig vóltál, és gya-
„ kran írván Japoniába minde-
„ nekről tudóſits, kivált Gomez,
„ és a' közötted, 's társaink kö-
„ zött-való ſzeretetről, 's egyeſség-

„ről; egyetemben a' testi, 's „ lelki jövedelmekről, végtére „ a' Lusitániából érkezett Papok- „ ról. Ezt kétszer egy kerek esz- „ tendő forgása alatt végbe vi- „ ended, Szent György, és Sz. „ Mihály havaiban. És fejen- „ ként a' Papokról, és Fraterek- „ ről, a' kik egész India végső „ határiig el-széllyedtek, irat- „ tass egy valaki othon-bélivel „ (hogy a' más munkája kön- „ nyebbitse a' te fáradozásidot) va- „ lamiket itílsz, hogy én tudni „ kívánok. Hogy ha holmi do- „ log titkot kíván, írd azt ma- „ gad kezeddel. Felette igen „ kérlek, tartsd szívedben ezen „ hagyomásimot, és minden hé- „ ten olvasd-el, és egyetemben „ róllam meg-emlékezzél, 's I- „ sten előtt érettem esedezzél, és a' „ téged szeretőkőt gerjezd az Isten „ nek érettem-való imádására.

Továbbá más parancsoló hagyományokot ki-adott P. Belga Gálpárnak, ki-is Armuziába vala menendő, és a' több Indiában fáradozó Papoknak. „ Mindenek „ felett az Isteni tisztelete, és „ önnön magad üdvösségére vi- „ gyázz. Mert bizonyára e' két „ oszloptól támogattatván, mind „ másoknak nagyobb hasznat haj- „ tasz, mind magad a keresztény „ nyi alázatosságnak, és hitnek „ cselekedeteire készebb fogsz „ lenni. Minekokáért a' Lusitá- „ nia-béliek magzatit, és cseléd- „ gyeit a' több tudatlanokkal e- „ gyütt a' keresztény hit ágazati- „ ra oktasd: és ezt a' szent hiva- „ talt (mivel mind a' lelkek üd- „ vösségének, mind az emberek „ jó-akarattyának meg-nyerésére „ felette hathatós) másra ne bízd: „ az Ispotályban a' sinlődőkőt „ ollykor látogasd-meg, és hogy „ a' nyavalya csak nem minden- „ kor a' bűnnek büntetése, meg- „ magyarázván, bird a' szent gyó- „ násra. Ezután annak ideiben „ meg-halgatván gyónásokot, és „ a' mennyei kenyérrel meg-elé- „ gitvén, szükség, hogy az Ispotály „ gond-viselőjének ajáltassanak, „ és szükölködésekben segíttesse- „ nek. A' tömleczeket-is illik „ meg-járni, és a' vasat penge- „ tőkőt integetni, hogy egész é- „ letekről tőredelmesẽ meg-gyón- „ nyanak. Mert ritka az illyen „ emberek között, a' ki igazán „ lelkének szennyit valaha meg- „ mosogatta vólna. És minnyá- „ jokot az Irgalmasság Gyülekeze- „ zetének úgy ajállyad, hogy „ valaki közüllők botsuságot ne „ szenvedgyen: e' felett a' szükől- „ ködőknek szükséges dolgokot „ koldúly, hogy inségeket eny- „ hitsed. Az Irgalmasság Gyülekezetére pedig tehetséged sze- „ rént gondod légyen. Mineko- „ káért ha némellykor bizonyta- „ lan Uraknak kelletnék viszsza „ szolgáltatni holmi pénzt, azt en- „ nek a' Társaságnak add. Mert

„ bá-

„ bátor ſokak ſzegénysége támo-
„ gattathaſsék az e-féle ſegéddel,
„ gyakran mindazáltal a' kóldúlók
„ ravaſzkodáſa, avagy beſtelensé-
„ ge meg-ſzokta mocskolni az e'-
„ béli dolgot: és ezek a' tökél-
„ letlen herék akár kit-is kön-
„ nyebben meg-csalnak, hogy ſe
„ azt a' ſzent Gyülekezetet, a' kit
„ az illyen alami'ználkodás ſze-
„ mesé tett, hogy minden képes
„ kóldus meg ne jáczodtaſſa. A-
„ zért leg-jobb az egéſz dolgot
„ e' Társaság béliekre bízni, kik az
„ ismért, 's alami'znát érdemlő
„ ſzegényekre igazán fel-oſzſzák.
„ Ezt fő, és ſzámos okok jo-
„ vaſollyák. Elsö, mert, ha te
„ magad oſztod a' pénzt a' ſze-
„ gényekre, bizonyára ſokan fog-
„ nak kérni, kivált teſti ſegedel-
„ met: a' melytől ment léſzſz, ha
„ éſzre veſzik, hogy te csak az
„ ő lelkeiket ſegited. Második,
„ hogy a' ſzegényekre fel-oſztan-
„ dó pénz adóinak gyanúját, és
„ hír költését el-távoztasd. U-
„ gyan-is (a' mint igen menedék
„ az emberi elme a' bal hiede-
„ lemre) félő, ne hogy az alá-
„ mi'zna pénznek kereſete a' fős-
„ vénységnek ſzennyit az ember-
„ hez kennye: mintha a' ſzegé
„ nyek ſegedelme űrigyével gyüj-
„ tött pénzt magad haſznára té-
„ ritenéd. Minekokáért jobb ezt
„ a' hivatalt azokra bízni, a' kik-
„ re nem fér a' gyanú. Hogyha
„ mindazáltal máſt jovaſol olly-
„ kor az alkalmatoſság, a' ſzerént
„ cſelekedhetel Iſten nagyobb di-
„ csőségére, és a' lelkek bővebb
„ haſznára. És azok között, a'
„ kikkel társalkodol, ámbár barát-
„ tid legyenek, úgy viſeld min-
„ denkor magadot, mintha va-
„ laha ellenségiddé válnának. Ez
„ a' gondolat a' ſzabad életet kön-
„ nyen meg-zabolázza, ne hogy
„ valamiben a' barátkozáſtól el-
„ ragadtatván meg-botoly: és
„ egyetemben ez az őrizkedés ar-
„ ra birja őket, hogy, a' veled
„ kötött barátságot, avagy meg
„ ne ſzegjék, avagy ok nélkül
„ bontsák-fel, ha fel ſzaggattyák.
„ Ez az őrizkedés mondám nem
„ csak meg-gátolya a' máſok go-
„ noſságát, hanem a' mi búzgó-
„ ságunkot-is neveli: ugyan-is igy
„ mindenkor magaddal léſzſz, 's bő-
„ vebben közösülſz Iſteneddel,
„ 's magadot-is jobban meg-iſmé-
„ red. Tudni-illik az embernek
„ maga iſméretlensége, 's magá-
„ ról-való felejtségbe eſesége
„ ſok vétkeknek attya, mellyek
„ a' jó barátokot el-idegenitik,
„ fel-lázaſztyák az ellenkezőkőt,
„ hogy tapaſztalván a' miéink er-
„ kölcſit, keménnyebben, és ha-
„ talmasban ellenünk fel-rezzen-
„ nyenek.
„ A' Püſpök Hely-tartóját min-
„ denkor jeles tiſztelettel, és
„ engedelemmel becsüllyed. Mi-
„ nekokáért mihelyt azon váras-
„ ba érkezel, a' hol ő múlat,

„ azonnal lábaihoz borúlván ke-
„ zeihez szokás szerént csókkal
„ békélyél. Ezután szabadságot
„ kérj prédikállani, gyóntatni,
„ 's más egyéb áitatosság-béli tisz-
„ teket véghez vinni. Ő tőlle
„ pedig semmi féle bántódás el
„ ne idegenitsen, sőtt inkább ser-
„ kentsen fel minden némű nyá-
„ jasságra, s' az ő meg-engesztelé-
„ sére: hogy ő-is valaha az ái-
„ tatos elmélkedésekben gyakor-
„ latoskodván mind alkalmatosb
„ mind jobb légyen. A' több Pa-
„ pi személyeknek-is kedvét kell
„ keresni, hogy ők-is annál in-
„ kább fel-gyúladgyanak ezen üd-
„ vősséges elmélkedésekre. A'
„ város hadnagyinak engedel-
„ meskedgyél, és telyes ügyeke-
„ zettel (ki-telhető-képpen) ba-
„ rátsággal kapcsold magadhoz
„ kedveket; és bátor igaz okod
„ légyen meg ne báncsd, 's gyű-
„ lölségeket tavoztasd. Ha va-
„ lakit közüllök holmi gonosságba
„ elegyedik: elsőbször alkalma-
„ tos beszéd között barátságoson
„ és nyájason jelencsd-meg néki,
„ melly mélyen sérti a' te szíve-
„ det azon gyalázat, a' mellyel
„ maga méltóságához, és nevé-
„ hez mocskot sújtott: azután
„ hasonló nyájassággal, és aláza-
„ tossággal úgy terjezd eleibe a'
„ rólla ki-költ híreket, hogy a'
„ maga undokságát maga ismér-
„ je-meg, és meg-is jobbitsa. Ezt
„ Ezt pedig akkor kell cseleked-
„ ni, midőn az intés kívánatos
„ gyümölcsel táplál. Más-kép' ab-
„ ban kell hagyni az egész dolgot,
„ ne hogy haszontalan munkában
„ iporkodván a' fáradság bére gyű-
„ lölség légyen. Vasárnapokon,
„ 's innepeken ebéd után a' szol-
„ gákot, szolgálókot, hasonló kép-
„ pen a' Lusitániaiak magzatit, 's
„ raboskodásból fel-szabadult cse-
„ lédgyeit csengettyűvel a' Szent-
„ egy házba egybe gyűjtvén, az
„ hit fő ágazati magyarázásán ki-
„ vül szükség, oktatni az imádság
„ módgyára, és miként' viselyék
„ egy lelkeknek gondgyát. És
„ ezen imádkozásnak módgya pe-
„ nitentziába hagyattathatik a' tö-
„ redelmesen meg-gyónt tudatla-
„ noknak bizonyos ideig, hogy
„ így apródon-ként hozzá szok-
„ ván üdvősséges szokásba men-
„ nyen a' könyörgés gyakorlása:
„ magam tapasztaltam, melly so-
„ kaknak vált üdvősségére az e'-
„ béli dolog. Ezt az imádság
„ módgyát táblán le-írva fel-kell
„ függeszteni a' templomban, hogy
„ a' kinek tetszik le-írhassa.

„ Az időnek némelly részecs-
„ kéje a' versengők, 's ellen félek
„ békéltetésére méltán szenteltet-
„ hetik. Hogy a' per, 's törvény-
„ kedés félbe szakasztassék ezen
„ fontos okkal szükség élni: hogy
„ több kölcségezést nyel-el a' per-

leke-

„ lekedés, hogy se érjen a' perbe
„ vett jószág. Tudom, hogy az
„ e'-béli foglalatoság szájok ízén
„ nem léend a' törvény biráknak,
„ 's író Deákoknak. Minekokáért fő-képpen ezeknek kell kedveket meg-nyerni, és alkalmatos elmélkedések által az igaság szerelmére gyúlasztani. Mert ha jól fel-veszszük: ezek a' perpatvarkodásoknak (mivel az ő erszények ezekből telik) forrálói. Ha ollykor az igaságtalanságban, bújaságban, és gyűlölkődésben olly mélyen el merült emberekre akadsz, hogy nem csak nem akarnak gonoságokból ki-bontakozni, hanem még fekélyek orvoslását-is gyűlölik; minden emberi, és Isteni segedelemmel azon kell lenni, hogy ezeknek lelkeik, bátor már éppen el-vetemedtek, valami úton, módon meg-gyógyittassanak. Azért ezeknek, ha egészen eszeket el-nem felejtették, a' Kristus igaz Isten szeretetét, és tiszteletét, a' mellyel tartoznak mint uroknak, és a' közelgető halál, 's örök kínok félelmét elejekbe kell terjeszteni. „ Hogyha ezek közül némelyeket „ se az Isten szerelme, se félelme „ meg nen hajtana, szükség azokot meg rémiteni azon keserves büntetésekkel, a' melyekkel „ még ez életben-is lakoltatni „ szokta az Isten boszúllása az istenteleneket. Minekokáért „ meg kell magyarázni a' hoszszas „ és nehéz sinlődéseket kár-vallásokot, magtalanságot, házas „ társak gyalázatit, a' tengereken „ és szárazó-való veszélyeket, hirtelen, és irtóztató történeteket, „ és más több e' féle dolgokot, a' „ melyekkel, kiváltképpen a' szo„ kásba ment avas vétkeken bo„ szut áll a' bűntető Isten. Ugyan„ is tapasztalyuk, hogy sokakot „ az e' féle alkalmatlanságok fél„ sze inkább meg-rettent, hogyse „ a' pokol-béli kínok örök ropogása.

„ És ennek a' temérdek kábaság„ nak, és elzelősségnek oka bizo„ nyára, vagy az Istenről-való fele„ dékenység, vagy a' lelki ismeret„ nek nagy gondatlansága, vagy a' „ menyei hiedelemben-való fél hit, „ az istentelen, és gonosz embe„ reknél: a' kik barmok módgyára szemek előtt forgó, 's lá„ bok előtt heverő dolgokhoz „ szabnak mindeneket, meg nem „ emlékezvén a' mennyei jókról, „ és utolsó veszélyekről, a' mellyen „ forog az ő örök sorsok, hogyha „ tudni-illik bóldogok-e', avagy „ mind örökké bóldogtalanok lesznek. Találsz némellykor ollyan „ bűnökbe fetrengőkőt-is, a' kik „ keresni fogják bárátságodot, nem „ azért hogy ki-lábalyanak undok„ ságokból, hanem mind azért', „ hogy el-távoztathasák a' meg„ érdemlett feddést, mind pedig, „ hogy a' veled való társalkodás-

„ból jóknak itilteſſenek. Intlek „azért, hogy magadra vígyázz· „és ha ollykor az e' félék téged e- „bédre, vagy vacſorára hínak, „és ajándékokkal tiſztelnek, ſze- „mes légy, ne hogy ſzabadságo- „dot el-cſeréld ajándék marhákkal „'s azután keménnyen meg ne mé- „réſzeld dorgálni a' vétkezőkőt. „Minekokáért ebédre hivattatván „el-mehetſz ugyan, de viſzont te „őket hídd a' ſzent gyónáſra. „Hogyha éſzre vennéd fáradozá- „ſod gyümölcſtelenségét, mond- „meg fontoſon nekiek, hogy ha „magokhoz nem-térnek, barátsá- „gokról, 's társalkodáſokról le- „mondaſz. Azt ſem tíltom én, „hogy ſemmit máſoktól el-ne „végy, úgy mint gyümölcsőkőt, „'s ezekhez haſonlókot, a' mel- „lyek viſzſza-küldettetvén felet- „te meg-bántanák a' küldőkőt: „hanem tilalmazom a' nagy, 's „drága adományokot, a' mellye- „ket ha el-véndeſz, meg-kötöz- „tetik ſzabadságod. Mikor ſok „eledel-béli alája küldettetik, az „iſpotály, 's tömlecz-béliekre, és „más ſzükölködőkre oſztaſsék-fel, „hogy látsák miñyájan, hogy még „az e' féle dolgoknak-is nagyobb „réſze a' ſzegényekre fel-oſztatik, „ſzámodra holmi kevés réſzecs- „kéje meg-tartatván. Ez a' ke- „gyeſség példáſabbá téendi mér- „tékleteſségedet, hogy ſe meg-ve- „téſe az e' béli ajándékoknak: ki- „vált mivel, a' kik ezeket küldik, „magok gyalázatyokra magya- „rázzák a' küldött dolgoknak „viſzſza-küldését. Már egy va- „laki erkölcſtelenségének or- „voslásához nyúlván addig hozzá „ne kezdgy, míg tellyeſen belső „indúlatit által nem látod. Azért „felette igen jovaſolom, hogy „előbſzőr kémléld, és vizgáld- „meg, ha ez valami vétekbe me- „rűlvén, avagy ſzív háborgás „elméjét bé-lepvén üdvőſségével „nem gondol-e'? Ha cſendes, és „az intéſre kéſz elmével léend, „akkor bizonyára itíleted ſzerént „ſzorgalmatoſon intsd-meg. Ha „pedig az harag, vagy más egyéb „alkalmatlanságtól lett háborgá- „sát ſajditod, el-kell halaſztani „az intéſt, és a' meg- febeſedett „ſzívet holmi jelentéſſel, és ke- „gyes beſzéddel kelletik cſende- „ſiteni. Ezután üdvőſsége gond- „gyára fel-kel ſerkenteni, előb- „ſzőr gyengédeden intvén, és ha „ezek foganatoſok leſznek, azu- „tán keményebben-is lehet lobog- „tatni.

„Végtére magadévá tévén őtet „mint hozzád kötelesnek tetſzé- „ſed ſzerént törvényeket ſzabj, „és valamit ſzükségesnek itílſz; „nyilván terjezd eleibe. A' ſzív „háborgáſa cſendeſitésére, és az „harag engeſztelésére fő eſzkőz, „az elme hányattatásának, 's ha- „ragoskodásnak okát okoſon és „mentegetni, 's ártatlanná tenni. „Ha haragra gyúlaſztatott, a' bo-

ſzu

„ ſzu tételt nem a' gonoſz ſzán-
„ dékra, hanem a' gyarlóságra,
„ avagy némelly vétkeiért az Iſteni
„ bűntetéſre magyarázd; mert ő
„ talám ſzűlői, vérei, baráttyai,
„ avagy más ártatlanok ellen vét-
„ vén valaha valamit, moſt veſzi
„ az igazán bűntető Iſtennek igaz
„ 's érdemes bűntetését. Ezeket
„ 's ezekhez haſonló elméskedé-
„ ſeket, mellyek az harag le-csil-
„ lapitására igen foganatoſok, elei-
„ be kell terjeſzteni. A' mit az
„ harag ellen jovaſoltam, a' több
„ zabolátlan indúlatok ellen-is a-
„ zokkal kell élni. Azt pedig fon-
„ toſabban méltó meg-vitatni,
„ hogy bátor holmi igazhoz haſon-
„ ló okból lobbant-fel a' nehezte-
„ léſre; mindazáltal, ha magába
„ ſzáll, és az igaſság vizgálására
„ vetvén elméjét, az egéſz dolog-
„ nak velejét mélyebben meg-te-
„ kénti, bizonyára éſzre véendi,
„ hogy olly felette-való háborgá-
„ ſa minden ok nélkűl vagyon.
„ E' képpen vídám, és őrven-
„ deztető tekéntettel az e'-féle
„ ſzívet ſzorongató alkalmatlan-
„ ſágtól meg mented, és az illy
„ emberhez, 's ſzíve járásához ſzab-
„ ván a' dolgot, mit kelleſsék az-
„ után mivelnie, barátságoſon,
„ és foganatoſon meg-inted. Már
„ a' kiket a' tökélleteſségre kézen
„ fogva kezdeſz vezetni, minden
„ tehetséggel azon légy, hogy ké-
„ sértettyeiket, és ſzíveiket vívó
„ gondolatyaikot néked ki-nyilat-
„ koztaſsák. Mert ez, a' fő tö-
„ kélletes életre lépőknek védője,
„ a' kik az e'-béli harczban tudat-
„ lanok. Továbbá ha ezekhez
„ keménnyebb, hogyſe kegyeſebb
„ léſzeſz (a' mint a' kénykedés
„ meg fojtya a' bizadalmat) igen
„ könnyen el-titkollyák az őket
„ oſtromló sátánnak módgyait,
„ könnyebnek itílvén az őrdög
„ kelepczéit, hogy ſe a' meſter
„ kénykedését. E' képpen
„ meg-foſztatván leg-erőſſebb báſ-
„ tyától, és az incſelkedő ellenség
„ fegyverére hányattatván a' go-
„ noſztól, mind addig kéſértetnek
„ vitattatnak, míglen el-nyomat-
„ tatván, térdet hajtanak.

„ Ha valakiket, vagy a' kevély-
„ ségre, vagy bújaságra, avagy
„ más vétekre hajlani ſajditaſz:
„ leg-jobb léend, időtt ſzabván a'
„ gondolkodáſra, meg-parancſolni,
„ hogy magok gondolyanak ki or-
„ voſságokot azon vétkek ellen.
„ Hogy pedig e'-kívánatos véget
„ érjen, útat nyiſs az e'-féle dol-
„ gok fel-találására: hadd-meg az-
„ után, hogy útat, módot kereſ-
„ ſenek, a' mellyen a' betegeket,
„ rabokot, avagy máſokot oktat-
„ ván iſzonyitsák az e'-féle vétkek-
„ től. Igy máſokot orvoſolván,
„ magok orvoſſai leſznek. U-
„ gyan ezek kőzőltetvén máſok-
„ nak haſználni fognak, és ma-
„ gok-is kéſz-akartva, a' miket
„ máſoknak jovaslanak, rá állanak.
„ Igy lehet bánni azokkal is, a' kik

holmi

„ holmi akadály miatt fel nem ól-
„ doztathatnak. Mert ſzép okoſ-
„ ság, kérdezni azoktól; hogy
„ ha valakit egy ollyas vétekből,
„ a' melly őket terheli, meg-akar-
„ nának menteni, micſoda taná-
„ cſal éltetnék: és végtére jovas-
„ lani, hogy azon tanácſal élje-
„ nek magok, a' mellyet adnának
„ máſoknak, a' kik illy alkalma-
„ toſságokban forganának. Arra-
„ is rá kell vigyázni, hogy a' mi
„ kezűnk alatt lévő ifiak úgy gya-
„ koroltaſſanak mind a' tudo-
„ mányokban, mind pedig a' tő-
„ kélleteſség cſelekedeteiben,
„ hogy annak módgya ſzerént ki-
„ nek kinek erejéhez ſzabattaſsék
„ a' terh. Mert ha erő felett lé-
„ vén alkalmatoſon nem-viſeltet-
„ hetik, fel nem ſerkenti a' ſzép
„ virtuſt, hanem el-temeti. Mi-
„ nekokáért el-eſvén ſzívek, ked-
„ vek, a' reájok téendő terhet
„ fel nem veſzik, 's a' fel vállal-
„ tat-is le-vetik. És mivel a' Lu-
„ ſitániai Király maga kegyeſsé-
„ gétöl viſeltetvén, mindenűtt
„ minden ſzűkséges dolgoknak ki-
„ ſzolgáltatásáról parancſolatot
„ adott Tiſztyeinek: az én itíletem
„ ſzerént ennek inkább, hogyſe
„ akárkinek-is ély kegyeſségéből.
„ Mert bizonyára a' ki máſok ado-
„ mányit el-veſzi, ſzabadságát bi-
„ lincsbe veri. Ugyan-is mivel
„ az adomány kőteleſséggel jár,
„ és az ajándékkal le-kőtelezett
„ ſzabadság úgy annyira ſzolgál,
„ hogy ámbár merjen-is valamit,
„ mindazáltal ſokkal foganatlan-
„ bak ſzavai, hogyſe vólnának,
„ ha magáé vólna ajándéktalan.
„ Vesd ide azt-is, hogy a' ki né-
„ ked valamit ajándékoz, ha vala-
„ miben vét, ſzabadoſon meg nem
„ fedheted. Mert micſoda ſzem-
„ telen ſzáj az, a' melly az ő
„ táplálója ellen fel-tá-
„ tódik?

XIII. RÉSZ.

Brávi János, 's más Tárſainak ki-ſzabott parancſolati.

„ NYoſzolyádból reggel fel-
„ kelvén e' ként ély,
„ hogy leg-alább fél
„ óráig elmélkedgyél a' Kriſtus
„ életéről, és ezt illyetén rend-
„ del, hogy fogantatásán, 's ſzű-
„ letésén el-kezdvén, dicsőséges
„ menybe meneteléig napon-ként
„ fontold-meg az ő jeles cſeleke-
„ deteit. De a' napok ſzáma ſze-
„ rént bizonyos czikelyekre kell
„ oſztani, ugyan azon okkal,
mód-

„ móddal, a' mellyet a' lelki gya-
„ korlatoſságokról íratott köny-
„ vecske elönkbe ád: hogy min-
„ den Hó el-fogyásával Kriſtus
„ Urunk egéſz élete az elmélkedé-
„ sekben el-vegeződgyék. Már
„ azt jovallom, hogy mindennapi
„ elmélkedéſekben a' ſzegénység-
„ ről, tiſztaságról, és engedelmeſ-
„ ségről tett fogadáſodot ujitsd-
„ meg, a' melly dolognál alig talál-
„ nak az Úr Iſtennek ſzentelt em-
„ berek bizadalmasb oſzlopot az
„ ördög, és belső kéſértetek el-
„ len. Minekokáért fő gondod
„ légyen, hogy ezen üdvöſséges
„ fegyverekkel minden nap fel-
„ fegyverkezzél. Dél után, minek-
„ utáña eltedet étellel éleſztetted,
„ mint reggel, fél órát ſzentely az
„ elmélkedéſre, és végezd-el fo-
„ gadáſid újitásával. Éjtſzakák-
„ nak idején vacſora után le-nyug-
„ tod előtt vi'zgáld-meg lelked is-
„ méretét úgy mintha a' Sz. gyó-
„ náſra kéſzülnél, ha azon nap
„ cſelekedetiddel ſzavaiddal, és
„ gondolatiddal az Iſtent, avagy
„ embereket meg nem bántottad-
„ e? Ezután minden vétkeidről
„ bocsánatot kérvén az Iſtentől,
„ tellyes ſzívedből tedd-fel élted
„ jobbúlását. Végtére a' Mi-A-
„ tyánkot, 's Udvözletet el-mond-
„ ván, fontold-meg egy kevéſsé,
„ mi úttal leheſſen ki-irtani azon
„ vétkeket. Máſod napra virrad-
„ ván tehát, fel-kelted 's öltözé-
„ ted közt juttasd eſzedbe az el-
„ múlt napi bűneidet: és az Iſteni
„ ſegedelmet alázatoſon ſegitségül
„ híván, ne hogy azon nap-is, 's
„ nevezet ſzerént pedig a' teg-
„ napi vétkekbe eſsél, a' ſzabott
„ mód ſzerént kezdgy hozzá
„ az elmélkedéshez. Ezt cſele-
„ kedd minden fel-kelő fényes nap.
„ Ha pedig valamit el-múlatſz ezek-
„ ből gondatlanságod miatt, ezen
„ ſzívedből bánkodván, fogyatko-
„ záſodot meg-ismérvén ſzokás
„ ſzerént vádold magadot társaid
„ előtt, hogy a' néked ſzabott
„ dolgokban tunyálkodtál.

„ Továbbá minden dolgokban,
„ a' mellyektől a' kényeskedő 's
„ hátra rugó roſz természet irtó-
„ zik, mind azokban ſzorgalma-
„ toſon győzd-meg magadot, tud-
„ ván, hogy nékünk a' kereſztény
„ alázatoſság czímerünk, 's fő
„ gondunk. Mert az igazán-való
„ alázatoſság nélkül, ſe magad-
„ nak, ſe máſoknak haſznat nem
„ hajtaſz, ſe Iſtennek, ſe az em-
„ bereknek tetſzeni nem fogſz:
„ sőtt méltatlan léſzſz, a' kit a' JÉ-
„ ſus Társaſága mint édes Anya
„ kebelében viſelyen: a' melly tud-
„ ni-illik a fenn héjázókot, 's ma-
„ gok kényén, és itíleteken járó-
„ kot nem ſzenvedheti. Minek-
„ okáért olly ſerénnyen, és min-
„ denkor ügyekezzél engedelmes-
„ kedni, minden vonakodás, és
„ viſzálkodás kivül elől-járóidnak,
„ mintha maga Ignátz Atyánk pa-
„ rancſolna. Az ördög incſelke-
„ déſeit', akár miném ük legyenek,
„ néki meg-jelencsd, hogy az ő
„ taná-

„ tanácsa, és segedelme után, ha-
„ lálos ellenséged ostromit kön-
„ nyebben el-mellőzd, s egész-
„ szen fel-forgasd. Ugyan-is a'
„ kísérteteket nap fényre hozó
„ alázatosság nem kevésb segedel-
„ met, mint malasztot nyer az
„ Istentől. Azért az ólálkodó el-
„ lenségnek nem csak jelen-való
„ kelepczéit egybe nem rontya,
„ hanem még ereit-is, és mester-
„ kedésit, hogy tovább-is ne ár-
„ cson, meg-tőri, mert látván ő,
„ hogy cselei szemek eleibe jutan-
„ dók, apródon-ként kétségbe
„ esvén a' győzedelemről, ostrom-
„ lását-is félbe szakasztya. „ Ezeket hagyá Malákában lévő Brávi Jánosnak: mas egyéb intésekkel bocsátá-el, a' kik Koczinumban valának menendők. „ Min-
„ denek előtt ki telhető-képpen
„ azon legyetek, hogy a' Vára-
„ béliek, kiváltképpen pedig a' Ba-
„ rátok, és a' Szűz MÁRIA ne-
„ vezetén-való Társaság kedvét el-
„ nyerjétek. Azért szavaitok, és
„ cselekedeteitek mint tanók le-
„ gyenek, hogy ti nem egyebet
„ kereséstek, hanem egyedül nékiek
„ szolgálni; és a' polgárokat, a'
„ Társaság-béliekkel egyetemben
„ a' buzgóságban öregbiteni. Az
„ üdvözlet kedvéért leendő láto-
„ gatásokban, a' nyájasság a' Tár-
„ saság-bélieket könnyen segedel-
„ metekre birja szükölködéstek-
„ ben. Ha szükségtek léend vala-
„ mire, hogy a' szegényeket segi-
„ tsétek, leginkább ezektől kér-
„ jetek; de úgy, hogy a' szükől-
„ ködők tőletek tudgyák-meg a'
„ vellek közlött jó tétemények
„ forrását. A' szegényekkel pe-
„ dig e' képpen kell bánni, hogy
„ midőn ők testi nyomoruságokot
„ előtőkbe, ti viszont nékik lel-
„ ki szükségeket, a' mellyeket ők
„ nem látnak, elejekbe terjesszé-
„ tek, és lelki szegénységeket gaz-
„ dagitván elsőbször, azután testi
„ szükségekben, a' mint tőletek
„ ki-telhetik, segitsétek. A' Tár-
„ salkodásban, és beszélgetésben
„ távoztatni kell, ne hogy a' felet-
„ te-való szemes maga viselet, a'
„ tiszteletet meg-váró kevélység
„ gyanójába ejtsen: sőtt inkább
„ a szép maga kelletés az arczú-
„ latból, és a' közbe vett beszéd-
„ ből is ki-nézzen. Első gondo-
„ tok legyen, hogy mindenekben
„ alázatoson, és becsülletesen vi-
„ seljétek magatokot. Azért a'
„ Papok-is másokkal egyetemben,
„ nem csak az Anya-szent egy-ház
„ elől-járói, nagy becsüllettel tisz-
„ telteséenek. Szükség e' felett
„ az-is, hogy a' melly dolgok mi
„ általunk dicsiretesen végbe men-
„ nek, ők-is oztályosok legyenek
„ a' dicsíretben; hogy a' melly
„ szép dolgok gyümölcsit szedik,
„ azoknak elé-mozditói, 's párt-
„ fogói legyenek.

„ A' predikácziókban-is édesde-
„ den kell a' vételből ki-tériten-
„ dő halgatókkal bánni. Mind-

„ azáltal

„ azáltal a' meg-általkodot vakme-
„ rő embereket gyakran kell fed-
„ deni, és az Iſteni kemény bo-
„ ſzúllásnak félelmével rémiteni;
„ ellenben pedig a' meg-térőkőt,
„ az Iſten kegyeſségét, és irgal-
„ maſságát meg-magyarázván, biz-
„ tatni, és vigaſztalni. A' meg-
„ általkodott ſzíveket tovább,
„ és a' gónoſságnak ocsmányſá-
„ gába heverőkőt ſzükség úgy ſer-
„ kentgetni a mennyei fenyité-
„ kekkel, hogy mindazáltal az I-
„ ſteni kegyeſségről-való remény-
„ ség félbe ne vágattaſsék, hanem
„ inkább ollykor emlékezetbe jő-
„ vén, az irgalmaſságban-való bi-
„ zadalomra ebreſzteſſenek. Egy
„ ſzóval azon ügyekezzetek, hogy
„ általatok a' Társaságnak jó illat-
„ tya minden felé el-haſſon. A'
„ melly dolog végbe vitelére ſem-
„ mi jó cſelekedet olly nagy fon-
„ tot nem ád, mint az igazán-
„ való alázatoſság. Juſſon eſze-
„ tekbe, hogy a' mi Társaságunk
„ terjeſztői nagy, és keſerves in-
„ ségek között forogván egy
„ ſommába minden ſzép erkölcſel
„ fénylettek, és ti-is úgy leſztek
„ azok érdemeiben, és dicsíreti-
„ ben réſzeſek, ha a' Társaság
„ hírének terjeſztésében az ő ügye
„ kezetek követői leſztek. Az is
„ ſzemeitek előtt forogjon, hogy
„ a' lelki, és üdvőſséges dolgokban
„ a' nép előtt-való tekéntet, I-
„ ſteni ajándék, mellyel a' jó, és
„ buzgó férfiak ingyen meg-aján-
„ dékoztatnak; a' cſalárdok pedig
„ 's a' hírt, becsültetéſt emberi
„ mód ſzerént vadáſzók, üreſſen
„ maradnak; ne hogy tudni-illik az
„ emberi meſtertelenkedés az Iſten
„ ajándékit meg-veſſe, ha egy mér-
„ tékkel az alázatoſokra, és da-
„ gályoſokra oſztogattatnának.
„ Azért buzgón kell kérni az I-
„ ſtent, hogy világoſon előtőkbe
„ tegye azon akadályokot, mel-
„ lyek kész akaratotok ellen-is mint
„ gátok az Iſteni rendeléſek elei-
„ be (hogy maga ajándékit általatok
„ ne kőzőlhelle az emberekkel)
„ vettetnek; mivel valamit ollyaſt
„ miveltek, a' miért a' tekénte-
„ tet, és az e' féle dolgokra ſzük-
„ séges becsültetéſt meg-vonnya.
„ Ezt egy-általyában nagy gonddal
„ kell kerülni. Minekokáért a' lelki
„ ſzám-vetésben fő-képpen meg-
„ vi'zgáljátok, miben vétettetek
„ a' prédikálásban, gyóntatásban,
„ társalkodásban, beſzélgetésben?
„ és azután azon kell lennetek,
„ hogy a' tapaſztalt vétkeket, és
„ ártalmas indúlatokot ki-irthaſsá-
„ tok, mert valamennyivel ke-
„ veſſedik a' bűn, annyival neve-
„ kedik a' mennyei ajándék.

„ De ne cſudállyátok, 's ne-is
„ kőveſsétek azokot, a' kik új me-
„ ſterségekkel kívánván a' népnek
„ tetſzeni, a' kőſség cſudállását, és
„ dicsíretit vadáſzſzák. Mert
„ ezek a' magok, nem az Iſten
„ dicsőségét űzik, ſzorgalmatos-
„ bak lévén magokról, hogy

„ ſem a' lelkek üdvösségéről. A' „ miért-is ezek igen ſik jégen é- „ pitenek: ugyan-is az Iſten előtt „ gyülöletes dicsírettel a'néptől nē „ añyira magaſztaltatnak, mint há- „ nyattatnak. Tellyes tehetséggel „ azō legyetek, hogy a' miket elő- „ tőkbe adok elmélkedvén azokról „ igazaknak itílyétek,és cſelekedet- „ tel ſzorgalmatoſon bé-is telyeſi- „ tsétek. Azért ha e'-féle világ- „ goſság, és belső indúlat Iſteni „ ihleletből elméteket világoſi- „ tandgya, azt emlékezetnek okā- „ ért fel-jegyezvén cſelekedettel „ pecsételyétek-meg. Eképpen „ elmélkedéſteket cſelekedetbe vé- „ vén, a' ſzép erkőlcs mint-egy „ eledellel nevekedni fog. Mert „ a' miket az illyen dolgokról a' „ Sz. férfiak írásban hagytak né- „ kűnk, ezekben cſuda melly nagy „ külőmbség vagyon, az írok, ol- „ vasók, és hallók kőzőtt. Ugyan- „ is a' melly dolgokot egy valaki „ elmélkedvén meg-fontol, és által „ lát; bátor ennek a' ſzentségre „ azon dolgok nagy őſztőnők le- „ gyenek, a' mi ſzíveinket mind- „ azáltal azon írásba vett dolgok „ nem ſerkentgetik annyira. Azért „ felette igen jovallom, hogy ki- „ ki Iſtentől nyert belső indúlatit, „ 's buzgóságit rajſzollya-le; és „ gyakran olvasgaſſa. A' mellye- „ ket, hogy napon-ként nevelyen „ az Iſten, ti az alázatoſságban „ minden nap bővebben gyökere- „ ſedgyetek. Hív, jó barátokot, „ és intő őt-is kell ſzerezni, a' kik, „ ha tiſztetekben meg-botlanátok, „ barátságoſon, és ſzabadon meg- „ intſenek titeket: hogy máſok „ által meg-ismért vétkeitekből, „ a' mellyeket magatok nem láttok „ (ugyan-is a' máſokéban, hogy „ ſe a'magunk vétkeiben ſzemesbek „ vagyunk) ki-vetkezheſſetek.

Ezeket, 's más tőbb e'-féle intéſeket ſzab vala Szent Xavier réſz ſzerént a' Társaság elől járóinak, réſzint pedig máſoknak. Azok pedig a' mellyeket Hely-tartójának Pater Gáſpárnak hagyott Sinába indúltakor, éppen jeleſek. De mi ezeket, valamint más egyebeket-is (ne hogy unalmat okozzon egy dolog gyakor rajſzoláſa) kéſz akartva itt elhagyván máſutt le-írjuk. Ugyan-is mivel az ő hagyomási külőmbféle emberek oktatására adattattak, tetſzett bizonyos réſzekre oſztani; hogy kiki a' maga ſzeméljéhez tartozandókból, mint a' jó méhecske a' rósáról, válogathaſſon.

XIV. RÉSZ.

Micsodás fő, és köz rendű elől-járókot kívánt a' Társaságban.

MAgához hasonló elől-járókot kíván vala a' Társaságban. Mindenek felett szükségesnek állittya vala lenni, hogy ezek magokra elsőbször, 's azután viselyenek gondot másokra. Mert lehetetlen, hogy másokra vígyázzon, a' ki magára nem vígyáz, 's hasznát kereſſe másoknak, a' ki a' magáéval nem gondol. Azért az elől-járóságra nem itél vala mindent alkalmatosnak. Ugyan-is az elől-járó tisztit a' közönséges, és kisded tökélletességű emberek magok nagy károkon kivül el nem viselhetik. Az elől-járókot pedig nagyon inti vala, hogy külső dolgokba, kivált világiakba magokot ne avatnák, a' mellyek tudni illik az hozzá tartozandókban gátolnák. Mert (a' mint az Apostol szol) *Senki az Istennek vitézkedvén nem elegyiti magát e világi dolgokba.* (a) Azért fő gongyoknak kell lenni, tisztségekben el járni, és a' rájok bíztakot óni, 's segiteni: ha pedig a' magáién kivül segithet másokot-is, ezekre-is terjeſztheti gondgyait, 's munkáját; és ehez alkalmasztattya vala imez Kristus mondását: *Ezeket szükség vólt meg-cselekedni, és amazokot el nem hagyni.* (b) Azért Hely-Tartójának Gáspárnak ezt fő parancsolatúl hagyá; „ Elsőbb „ 's fővebb gondod légyen magad- „ ra, hogy se az alattad valókra: „ mert *a' ki magának rosz, másnak* „ *kinek lészen jó?* (c) a' te, mon- „ dám, 's tiéid üdvősége fővebb „ légyen a' külsőkénél: mert fő- „ képpen magunkkal, és a' mie- „ inkkel tartozunk az Istennek. „ Mert szintén úgy botorkáznak „ azok, a' kik félre tévén a' hon- „ nyok-bélieket, gondgyokot a' „ külsőkre terjeſztik, mint a' kik „ Istenekről, és magokról el-fe- „ lejtkezvén az emberek tetszését „ hajhásszák. Azért a' reád bi- „ zattakra elsőbször, azután ha le- „ het a' külsők üdvősségére gon- „ dot viselhetsz. A' segedelem „ módgya pedig mentől közönsé- „ gesb, annál hasznosb. Illyen „ segédek pedig a' gyakor pre- „ dikálláſok, az igaz hit ágazati- „ magyarázása, és a' gyóntatás. „

Már az elől-járóktól azt kívánnya vala, hogy valamint hatalommal, úgy alázatosséggal, mértékletességgel, szeretettel, okosséggal-is elsők legyenek,

(a) 2. *Tim.* 2. ℣. 4. (b) *Mat.* 23. ℣. 23. (c) *Eccli.* 14. ℣. 5.

és a' kik eleibe rendeltettek, azoknak mind gyarloságokot, mind nyomoruságokot, és inségeket atyai módon enyhitsék: és igen jovaſolta nékik, hogy inkább ſzerettetnék, hogy ſe féltetnék magokot: 's tellyes tehetséggel azon ügyekeznének, hogy attyok gyanánt lennének az alattok valóknak. Igy az ő intéſek is kívánt gyümölcsökőt fognak termeni az erkölcsök jobbúlásában, 's ezek-is mindeneket jobra fognak magyarázni. Azért kegyeſséggel, 's mértékkel inkább, hogy ſe hatalommal 's uralkodáſſal élnének, ne hogy úgy legeltetnék a' nyájat, mint a' kik *az Úr örökségén uralkodván*; (*a*) a' mellyet tilalmaz Szent Péter. Ezt a' módot pedig a' békeségeſekkel, 's alázatoſokkal tartanák-meg fő képpen. Mert a' békétleneket, fenn héjázókot, 's magokot nagyra tartókot keménnyen meg-kelletik dorgálni erkölcsſtelenségekről, és ha ſzükséges leſzſz, a' keménykedéshez a' bűntetés zaboláját is hozzá kell adni, hogy a' bűntetés sujtogatáſa az elme dagályát le-lohaſzſza. A' melly dologról ezen ſzókkal parancſolt Gáſpárnak. „ A' te gondodra bízott „ Papokhoz, és Fráterekhez légy „ inkább kegyes, hogy ſem ke„ mény, és mord; hanem ha va„ laki kegyeſségedet meg-vetné; „ mert az illyennel, hogy jovát „ kereshesd, keméñyebben kell „ bánni. Azért, ha egy valakit „ éſzre véendeſz, hogy nagyra „ ſzaggat, és fenn héjáz, ſzükség „ kemény zabola alá vetni eſzelős „ indúlatit. Mert valamint az „ hajlékonságból, avagy feledékenſégből vétőknek méltó megengedni, úgy ellenben ſzükséges meg-alázni, 's zabolázni, a' kit a' kevélység nyakaſsá, 's vakmerővé téſzen. És femmiképpen meg-nem kell engedni, hogy valaki el-hiteſſe magával, hogy végre az elől-járó meggyőzettetvén a' vakmerőségtől, el-nyőgi vétkeit. Ugyan-is a' ſzilaj elméknek mi lehet nagyobb veſzedelmek, mintha azokot félve, és gyengédeden érdekelvén vétkeikben, és vakmerőségekben engedelmeskedel: mert tudni-illik ez az engedelem bővebben fel-fúja ſzíveket, és reménységet ád a' bűntetetlenségre, és ſzabadságra.

Azt ſem akarja vala, hogy az elől-járók kőzönségeſen válogatás kivűl bé-vennének akár kit-is a Társaságba, hanem ſzámoſok kőzűl keveſſeket, de alkalmatoſokat; mivel válogatott kevés ſzámú férfiak több haſznat tennének, hogy ſe a' válogatatlanok cſoportos ſeregei. Ugyan-is ollyanokot kelletnék válogatni, a kiket a mi Szerzetűnk

(*a*) 1. *Petr.* 5. *v.* 3.

zetünkre ſzült, 's nevelt a' terméſzet, a' kiknek tudni-illik erkölcsökben mindenütt vetheti reménységét.

A' kiket pedig vagy a' ſzegénység, vagy más egyéb ſzükség inkább, hogy ſe az Iſteni ſzolgálatnak kívánsága kinſzeritene a' Társaságba, ezeket egy átallyában bé nem kell venni. És ezt annyira ſzívére vette vólt maga, hogy inkább akart béres, avagy más móddal fogadott cſelédet tartani, hogy ſe a' ház körül-való dolgoknak végbe vitelére ollyas embereket bé-venni, a' kik elegendő képpen alkalmatoſok nem vólnának a' Társaságba. Ez iránt azért ezt parancſolta Gáſpárnak: „ „ Könnyen, és válogatás kivül bé- „ ne végy ſokakot a Társaságba; „ hanem keveſeket, és érdemeſe- „ ket. Mert ezt kívánnya a' mi „ Szerzetünknek czéllya, és bővebb „ jutalmat téend öt hat jeles férfi, „ mint ezer köz rendü, 's erkölcsü. „ Azért az erötleneket túnyákot, „ 's meg-vetett erkölcsü embere- „ ket zárd ki a' Társaságból, a'melly „ eleven nagy bátorságu, és való- „ gatott tökélleteſségü férfiákot „ kíván, a' kik nagy dolgokot vég- „ be vivén mindazáltal kevéſſel „ meg-elégednek. „ A' kiket pedig a' terméſzet-béli ſzép indúlat nagy elme, és erkölcs alkalmatoſokká tett vólna, hogy a' Társaságba bé-vétettetnének: ezeknek húzomos, 's ideig-való probáltatását kívánta mind addig, míglen elegendö képpen az ö erkölcsök magát ki-mútatná.

A' tökélletes erkölcsnek pedig fényeskedő jelét az önnön magán véendő győzedelemben, és a' zuhogó indúlatoknak, 's kívánságoknak zabolázásában hellyhezteti vala inkább, hogy ſe a' buzgóságnak némü némü képében, a' köny hüllatáſokban, fohászkodáſokban, és kemény teſti öldöklésben. Innen parancſollya vala *ſanyargatását a' földön levő tagoknak*, de úgy hogy ez az öldöklés a' régi embernek ki-vetkeztetésére, és az újnak fel-öltözésére határoztaſsék. És ezen dolog nemében ezt a' módot ſzabja vala, hogy az emberek meg ne bántódnának, holmi ſzokatlan ujságokhoz kezdvén a' teſt ſarczoltatáſiban. A' mellyről is e' kép' parancſol Gáſpárnak. „ A' kiket „ a' Társaságba bé véendeſz, in- „ kább gyakorold a' belső ſzilaj- „ kodó indúlatoknak, kívánságok- „ nak öldöklésében, hogy ſe a' „ teſtnek ſanyargatásában, 's más „ ehez tartozó leleményekben. „ Hogy ha a' belső indúlatok za- „ bolázására a' külső ſanyargatás-is „ ſzükséges léſzen, ollyan légyen, „ a' melly ne nevetséget, hanem „ hellybe hagyáſt okozzon a' lá- „ tóknál; úgy mint az Iſpotályok- „ ban-való ſzorgalmatoſság, ala- „ mi'zna gyüjtés, a' rabok táplálá-

sára

„ sára, és más tőbb e'-féle dolgok. „ Az alázatoſságra az-is nagy ſege- „ delem némelyeknek: egéſz éle- „ teknek, a' Társaságba lett jö- „ vések előtt, rendit, módgyát, fog- „ lalatoſságit, 's tőbb e'-féléket, „ mellyek az alázatoſságra felette „ ſzolgálnak, ollykor társainak hal- „ lattára elé számlálni. De ebben- „ is külömbözéſt kell tenni a' ſze- „ mélyek között, 's rá kell ſzorgal- „ matoſon vigyázni, kihez mi il- „ lyék, és mennyire terjeſztheti-ki „ tőkélleteſségét. Ezen az okos „ külömböztetéſen kivül tőbb kár „ hogy ſe haſzon fog következ- „ ni. „ Azt-is ſzükségesnek ití- li vala, hogy az új ſzerzeteſek rá ſzoktattatnának a' magok ki-nyilat- koztatáſokra elől-járójok előtt, mindé kéſértettyeket, hajlandósá- gokot, indúlatyokot, áitatoſságok gerjedezését, Iſteni vígaſztaláſokot, és ön kedvekē fel-vállalt öldökléſe- ket elejekbe terjeſztvén: hogy e' képpen minden meſtertelenségit az ellenségnek, ki-is ott incſelkedik leg-inkább, a' hol az ő cſalárdsá- gira nem añyira tudnak figyelmez- ni, el-távoztatnák, az e' féle dol- gokban tudós emberektől nap fényre hozattatván az őrdőgnek minden ólálkodáſi, és ha valami- ben meg-botlanának, ezek által vi ſzont talpra állittatnának.

Az elől-járók fő okoſságát pe- dig kivált-képpen kívánnya vala ezen ſzemeskedni, hogy válóga- tás kivül mindent papságra fel ne ſzenteltetnének; hane egyedül cſak régi probált hitű tőkélleteſsé- gű, okoſságu, és leg-alább meg-le- hetős tudományu férfiakot. Mert ezen védők-nélkül nagy veſzedel- meken kivül a' Társaság-béli Pa- poknak rend tartáſok ſzerént lehe- tetlen élni. Azért e' kép' inti Gáſ- pár. „ Senkit Papságra méltó- „ nak, 's alkalmatoſnak ne itíly, a' „ kiről a' régi, és meg-próbált de- „ rék tudomány, és tőkélleteſség „ tanóságot nem téſzen. Ugyan- „ is a' Társaság, rendivel járó fog- „ lalatoſságinak végbe vitelére je- „ les erkölcsű, 's bőlcſeségű Pa- „ pokot kíván. Erről már-is vet- „ tűnk bizonyságot: mert a' kik „ illyenek nem vóltak, ezek inkább „ kárára, hogyſe ſegedelmére vál- „ tak a' Társaságnak. „

Mindenek felett az Úr ſzőllejé- ben meſzſze tartományokon izzadó távól lévőknek kivált képpē va- ló gondgyokot kíváñya vala viſel- tetni: mert ugyan-is ezek a' munká- ſok (a'mint ő ſzokta vala mondani) *viſelik a' napnak terhét, és hevét.* (a) Azért azt mondgya vala, hogy e- zeknek akár teſti, akár lelki ſzük- ségeket meg-tudni, 's egyetemben ſegiteni kelletik. Haſznosnak ál- littya vala az értekezéſt azon tar- tományokról jővő jó emberektől, hogy miképpen viſelik azon távól lévők magokot: őket pedig leve- lek által gyakran vigaſztalni, 's egy ke-

(a) *Mat.* 20. ℣. 12.

kemény vakaritáſt ſem kell vonni, a' melly nagy alkalmatlanságot, avagy a' dolognak véghez-vitele iránt, kétségbe eséſt okozhatna. Elég nyomoruságot ſzenvednek ők ottan, 's ezért a' keménykedéſt félre kell tenni, ne hogy nyomorúlt éltek nyomoruſsággal keſeritteſsék. Továbbá az ő gyakor változtatáſokot (ſzükségen kivül) tilalmazza vala, kivált az ollyan elől-járók által, a' kik elegendő-képpen nem tudták az hellyek, nemzetek, és dolgok mivóltát, a' mellyekben ők vólnának. Mert félő, ne talántám a' gyümölcsös, és üdvöſséges munkákot félbe ſzakaſzſza a' munkás változáſa. Ezután egéſz kívánsága e' vala, hogy az Elől-járók első gongya lenne a' Társaság jó illattyának minden-felé-való terjeſztéſe, és minden botránkoztatás, 's meg-bántás távoztatáſa, bátor holmi joſzág kárba menne. Ugyan-is *(a) Jobb a' jó névſok gazdagságoknál.* Azért felette nagyon inti vala őket, hogy bővebben a' tökélleteſség', hogy ſe a' házak épitésére adván magokot, az házak épitését ne a' czifraſághoz, hanem a' ſzükséghez, és a' lakás alkalmatoſságához ſzabnák. Ha mi ollyas jóſzág, és jövedelem vólna, a' melly bajt okozna, úgy mint dézmák, pénz-béli adóſságok fel-ſzedéſe, ezt a' gyülölséget termő, de egyetemben ſzükséges tiſztséget inkább fogadott gondviſelőre, hogy ſe honnya-bélire bíznák. Nagyon kéri vala pedig a' Társaság Elől-járóit, hogy a' más Rendek, Szerzetek Perléit, Elől-járóit, és minnyájan a' ſzerzetes férfiakot, és Papokot magokhoz édeſitenék, és ezekkel ſzép egyeſségben, és barátságban élnének. Minekokáért némellykor üdvözléſekre mennének, akár meg-nyerésére, akár védelmezésére a' jó akaratnak, akár az egyeneſségnek, és barátságnak meg-pecsétlésére.

XV. RÉSZ.

Micſodás Embereket kívánt a' Társaságban.

A' Társaságban élő emberekiránt e' vala ſzive kívánsága, hogy alázatoſok, engedelmeſek, mértékleteſek, és minden dolgokban a' mellyektől a' pipeskedő terméſzet iſzonyodik, magokot meg-győzök legyenek. Mert ezen *Virtuſok* nélkül a' Társaság-béliek közül ſenki ſe Iſten előt kedves, és kellemetes, ſe magának, avagy máſoknak haſznos életet nem viſel, ſe kéſz, és cſendes elmével nem fog élni a' Társaságban. Azért ſzükség minyá-

joknak a' magok fontos, 's nem egy óráig tartó meg-ismeretiben foglalatoskodni, és a' kívánságok czirázáſit ki-ſzaggatván az igaz alázatoſságot, és tökélleteſséget mélyebben gyökereſiteni. Mert valamint, a' ki a' KRISTUS keſerves halálából, és ſzenvedéſiből forró fájdalomtól gerjedez, könnyen ezen fájdalomra fel-gyúlaſzt máſokot, ſzintén úgy a' ki zuhogó indúlatit zabolába, és lába alá vetette, minden nehéſség nélkül ezeket máſokban is le-csillapithattya, és nyomhattya. Azt mondgya vala pedig, hogy ſenki abban magának tetſzvén, nem dicſekedhetik, hogy ſokáig élt a' Társaságban: mert nem az eſztendők ſzámához, hanem a' tökélleteſség' méltó nagyságához ſzabattatik társainak dicsősége. Ugyan-is meg-kellene inkább pirúlni, hogyſe magoknak tetſzeni azoknak, a' kik illy kort nevelő időkig a' tökélleteſség iskolájában forogván, olly kevés elő-menetelt tettek a' *Virtus* úttyain: (*a*) *mindenkor tanólván, és ſoha az igaſságnak ismeretére nem jut ván.* Már azt tilalommal gátollya vala, hogy czélyúl ne tegyék az emberek róllok való véllekedését, ne talántám az a' tűndér kép kevélységet, és fel-fúvalkodáſt a' Társaságnak nyilván-való mérgét, és mirigyét ſzűlye; ellenben pedig tulajdon gyarlóságok meg-ismerésére, hogy fel-ſerkennyenek parancſollya vala, kivált erre az Udvőſséges gondolatra; melly nagy külömbség vagyon az emberek, 's Iſten itílete között! és ezen a' fundamentomon épitenék magok alázatoſságát. Mert a' ki mélyebben fontollya mennyivel külömb az emberekről, a' ſziveket vi'zgáló Iſten itílete, mint a' külső cſelekedeteket látó emberek véllekedéſe: bizonyára Iſten előtt éppen meg-alázza magát, és az igaſságtól éppẽ meſzſze hanyatlott emberi dicsíretet kereſzt, 's gyalázat gyanánt fogja viſelni. Mindazáltal tudván önnön tehetetlenségünköt, kétségbe ne eſsünk a' Kriſtus táborában, és ſzolgálattyában, sőtt egéſz ügyekezettel illik azon lennünk, hogy valamennyit erőtlenségünkben, bátortalankodunk, ſzintén annyit bizakodván az Iſteni ſegedelemben nagy ſzivre emelkedgyünk Iſtenért, az ő ſegedelméből jeles dolgok végbe-vitelére.

A tökélletes életnek meg-nyerésére pedig azt az útat mútattya vala: hogy kinek kinek magára lenne első gondgya, és kiki napjában kétſzer (ha lehetne) egyſzer bizonyára lelki isméretét vi'zgálná-meg tellyes ügyekezettel azon lévén, hogy a' magában tapaſztalt vétkeket éppen ki gyomlálná: e' felett fővebb gondgyát a' mennyei dolgokról-való elmélkedésre vetné, 's csak egy napot ſe engedne el follyni az elmének ezen kenyere nélkül. És az elmélkedés fogla látoſságát a' Kriſtus életének, ſzenve-

(*a*) 2. *Tim.* 3. *v.* 7.

vedésének, és halálának vi'zgálásában gyakorlatoskodni, és múlatozni akarja vala, e' lévén a' tökélletes *Virtus* materiája, és a' JÉſus Társaságának tulajdona. Jovaslotta az ördög incſelkedéſi ellen az elmélkedés folytatásában, a' ſzerzetes fogadásnak mindennapi meg-ujitását-is, és a' sátán kéſértetinek, 's a' tökélleteſség kívánságának, nem csak a' hátra rugó indúlatoknak ki-nyilatkoztatását a' gyóntató Atyák, Elől-járók, 's más lelki emberek előtt, a' kik őket tanáchal, 's másként ſegithetnék, Mivel olly foganattya van ennek az alázatoſságnak, hogy nem csak Iſteni világoſitáſt, és ſegedelmet nyer a' harczra-is, hanem még ezeket a' sürölködő ellenségeket-is le-tapodgya, a' kik meſtertelenségek nap-fényre hozását, ingerléſek meg-vetését, tanácſok fel-forgatását látván, azonnal túnyábban üzikloſtromjokot, és végtére meg győzettetvén azoktól, a' kiken előbb győzedelmeskedtek, el-mennek.

Az engedelmeſségben pedig ſzemetlenséget kíván vala, hogy kiki maga itíletét, és véllekedését félre tévén, mindenekben (bontakozatlan maradván az Iſten törvénye) nehéſség, vagy vonakodás kivül fejet hajtana; 's ne-is sürgetné ſenki az Elől-járókot bajoſon, és alkalmatlanúl a' kívánt dolgokért, vagy az ő akarattyokot némű némű meſterkedéſſel ſzájok ízére vonná; hanem inkább kéſz-akartva kiki az ő akarattyokhoz ſzabná itíletét, és egéſzſzen magokot az Iſten képét viſelő emberek tetſzésére bízná, és hagyná, azt itílvén, hogy minden parancſolandó dolgokot az Iſten ihlel az ő elméjekbe, a' melly mind az Iſtennek nagyobb tiſzteletet, mind néki bővebb haſznot hajtand: mert a' máskép' cſelekedőkőt gyakran nagy nyomoruságokba, háboruságokba, és nyughatatlanságokba merülni bizonyittya vala, a' melly gonoſzok áradásáról a' veſzedelmes vakoskodáſſal világtalanodott emberek azt vélnék, hogy az Úr kereſztéből, és az engedelmeſségből ſzármaznának, midőn az önnön magok meg-veſztegetett akarattyok, és itíletek tenyéſzi. Minekokáért mindétig inkább hatalom alatt, hogy ſem hatalomban lenni kívánkoznának: kivált mivel máſtól kormányoztatni biztos, magát vezérelni veſzedelmes. Mert ámbár egy valaki ollykor jól intézze magát, bizonyára gyakrabban meg-botlik akár ki-is maga vakoskodó ſzerelmétől megcſalattatván. Azt-is parancſollya vala, hogy ha ollykor kisded, és meg vetett dolgokban foglalatoskodnának, tellyes ügyekezettel azokot végbe vinnék, és az alázatoſságnak bőv gyümölcsét ezekről ſzednék, és Iſten előtt ſemmit máſt kedvesbnek, és kellemetesbnek azon időre lenni ne

vélnének, eſzekben forgatván, hogy a' kicſin tiſztségek 's foglalatoſságok garádicſok a' nagyobbakra: a' kisded dolgokban tunyálkodó lélek nem fog a' föveb-bekben-is ſerénységre emelkedni: ellenben pedig a' kis állapotokban forgolódó, a' nagyokban-is eleven léſzen. Mert a' mint a' Kriſtus mondgya: *(a) a' ki a' legkiſſebben hív, a' nagyobban-is* a' léſzen.

Tovább arról bölcſen meg-int vala mindent, hogy bátor a' bővebb gyümölcs reménysége máſuva édesgetné, mindazáltal az Elől-járóktól nékik rendelt hellyet el-ne hagynák. Mert e' nyilván-való cſalárdsága a' pokol-béli ellenségnek, ki-is a' más hellyeken léendő bizonytalan haſznat fitogattya, hogy bennünkőt a' nékünk rendelt tartomány bizonyos, és jelen-való gyümölcsétől meg-foſzſzon, hogy tudni-illik kétséges gondokkal hányattatván meg-jáczodtaſſon, és üreſſen hagygyon: ugyan-is a' kétséges elme ſe a' távól lévő hellyet, mellytől meſzſze eſik, ſe a' jelen-valót, a' mellytől irtózik, meg nem gyümölcsöſitheti. Ezt az üdvöſséges parancſolatot imez Apoſtol közönséges ſzavával bizonyittya vala: *(a) A' míg időnk vagyon jót cſelekedgyünk.* Minekokáért bíztatnák, úgy mond, magokot, hogy ha Iſtennek tetſzenék az ő kivánságok, ſzívekbe ihleli az Elől-járóknak, hogy oda külgye őket, a' hol haſznosban elő-mozdíthatnák Iſtennek ſzent dicsőségét. De még azokot-is felette híbázni mondgya vala, a' kik Elejek jeles cſelekedetiért, és tökélleteſségéért becsültetni akarnak, a' kiktől ők igen meſzſze eſtek. Mert ſzintén úgy cſelekeſznek ezek, mind a' kik máſok köntöſében czifrálkodván a' tiſzteletet, és gazdagság füſttyét kapdoſsák. Jobb vólna tudni illik azon nyomdokba lépvén híres Elejek tökélleteſségét, 's dicsőségét üzni, mint ſem azoktól el-fajúlván máſok jovait magoké gyanánt fitogatni. Tovább e' nem bölcſebb, mind üdvöſségesb intés. Meg-parancſollya vala azoknak, a' kik még a' benn-való különös magok foglalatoſságokban gyakoroltatnak vala, hogy idő előtt nap-fényre ütközetre ne kivánkoznának, 's ne-is' bíznának felette magok erejekben, látván, hogy már jó köz idő alatt nagy vétek kivül éltek; mert ugyan-is gyakran az új ſzerzeteſek bűnetlensége nem annyira függ a' *Virtus*tól, mint a' helytől, a' melly könnyen ki-zárja az ellenség incſelkedését, és a' vétekre édésgető alkalmatoſságot. Azért midőn a' ſzerzetes életnek fundamentomát vetik, ſzíveket joságos cſelekedetekkel, mint annyi báſtyákkal környül vegyék, hogy bízváſt azután foroghaſſanak az ellenség fegyveri között.

(a) *Luc.* 16. ℣. 10. (b) *Gal.* 6. ℣. 10.

XVI. RÉSZ.

Minémű Predikátorokot kívánt a' Társaságban.

A' Társaság-béli Papokot gyakran integeti vala _, hogy ne magokot, hanem a' meg-feszittetett Kristust hirdetnék; az az, hogy a' köz nép értelmét fel-haladó mély kérdéseket, vetekedéseket elmésen folytatván, tudománnyokot, és elméjek nagyságát ne fitogatnák, a' hírt, 's nevet vadászván; hanem hogy az ő predikálások gyakrabban az erkölcshöz illő dolgokról folytatódnék, és a' kősség elméjéhez szabattatnék; a' melly dolgok szépen, buzgón, és okoson megmagyaráztatván, az emberek meg jobbúlására nem kevessét használnának. Azért e' lenne czéllyok, hogy a' vétkek undoksága, és az Isten meg-bántásának nagysága, a' menyei boszúllás fenyitékével feltétetvén, a' halgatókot tőredelmességre, és penitentzia tartásra vennék. De ötet magát, midőn Gáspárnak e' képpen parancsol, méltó hallani. „ Fő tisztye a' Predi„ kátornak úgy mond: hogy a' „ halgatót büneinek keserves bá„ nattyára serkentse, és a' pokol„ béli bizonyos örökkétig tartan„ dó kínokot eleibe terjesztvén, „ a' gonosságtól el-iszonitsa; a' sá„ tán családságit-is, és mesterte„ lenségét ki-nyilatkoztassa, egy „ szóval úgy folytatni beszédét, „ hogy a' tudatlan kősség-is in„ kább értse, hogy se csudállya. „ a' miért-is se a' Sz. irás bizo„ nyitásit felette sokszor, se a' „ homályos, és a' bölcsek között „ vitatásba kerekedett dolgokot „ nem kell elé hozni: hanem csak „ a' bizonyos nyilván-való, és „ az erkölcs jobbúlására szolgá„ lókot.

„ Azért gyakran a' vétkek meg„ feddésében, a' Krisztus ellen „ tett boszuságok iránt-való pa„ naszolkodásban, az Isten harag„ jának kemény fenyitékiben, „ és az Istentelenek fejére dőlő „ örök kínok ki-magyarázásában, „ a' közelitő halál(melly gyak„ ran sokakot vélletlen le-kaszál) „ félszében szükség foglalatoskod„ ni. Bizonyos részekre oszlott „ beszélgetések-is folytattathat„ nak, akár a' meg-térő ember, és I„ sten, akár pedig az haragra gerje„ det Isten, és Istentelen ember kö„ zött. Tellyes tehetséggel min„ denek felett azon kell ügye„ kezni, hogy a' predikátzió vi„ lágosságára valahára nyisák-fel „ szemeket a' halgatók lelki sebe„ ik meg-ismérésére, és a' szentsé„ gek által éendő bé-forrasztására. „ E' képpen lesznek hasznosok 's

„ gyűmölcsősök a' predikálláſok. „ De ſzorgalmatoſon el-kell távoz-„ tatni, hogy ſe a' jelen, ſe a' „ távól valók kivált Tiſztek, 's „ Tanácſok kőzűl nevezet ſzerént „ a' predikálló ſzékből ſenkit ne „ illeſſen holmi goromba ſzó. Mert „ ha ezek valamit vétenek, bí-„ zadalmasban, és bizonyosban „ a' titkos, és okos intés a' ház fa-„ lai kőzőtt, avagy a' gyóntató „ ſzékben meg-jobbittya. Ugyan-„ is a' nyilván-való feddődés igen „ czuſzamékos, és veſzedelmes „ dolog; mert a' nyilván meg-„ dorgált emberek inkább fel-„ lázaſztatnak, hogy ſem meg-„ jobbittatnak: kivált-képpẽ a' Fő-„ tiſztek, a' kik tekéntetébẽ nẽ ke-„ vés cſorbát ejt az ollyã feddés.

„ És mivel a' nagy tiſztségek „ nagy árnyékkal, 's az intéſt há-„ tra rugó elmével járnak, ha egy „ valaki azok kőzűl minden ta-„ nó kivűl-való intéſre méltó lé-„ end, ezt a' módot kell tartani, „ hogy a' vellek-való barát-„ ságunk ſzerént keményb vagy „ gyengébb légyen a' feddés; „ mert a' mi a' jó-barátoknak ſza-„ bad, ſzemtelenségre ſzokott ma-„ gyaráztatni egyebeknél Az „ intés keménységét-is lágyitſa az „ arczúlat vidámsága, és a' ſza-„ vak nyájaſsága. Minekokáért „ félre kell tenni a' ſzóllamás, és „ tekéntet mord daraboſságát, a' „ keménnyen sértő beſzéddel e-„ gyűtt, elegyitteſsék illendő ŏle-„ léfekkel (ha a' ſzemélyhez illik) „ és az alázatoſság sűrű jeleivel, „ hogy tudni-illik, ő ezekre meg-„ lágyúlván cſendeſebb elmével „ vegye az üdvőſséges intésnek „ pohárát. Mert ha az intés ke-„ ſerűsége, a' feddés ſavanyósá-„ gával borſoltatik, bizonyára a' „ hatalmas, 's nagyra vágyó em-„ berek ezen porczogós dolgon „ meg-boſzonkodván az üdvőſsé-„ ges intéſt meg-vetik: e' felett a' „ mi hozzánk-való tiſzteletet-is, „ hirtelen a' ſzeretetet gyűlőlségre „ cſerélvén, félre teſzik. Ezeket „ a' Fejedelmi emberekről, és a' „ kik hatalomban hellyheztettek, „ kell érteni. „ A' gyakorta-való predikátiókot-is kívánnya vala, azt állitván, hogy ebből a' kőzőnséges jóból ſok, és nagy kűlőnős jók ſzármaznak, azért nem engedi vala, hogy ok nélkűl el-múlattatnék a' predikátzió, ſe hogy a' predikátorok más gondokba avattatnának. A' melly dologról 's egyetemben a' predikátor ſzorgalmatoſságáról Iſtenesen e' kép' parancſol Pater Gáspárnak: „ Soha „ úgy mond hátra ne hadd a' kő-„ zőnséges jót a' kűlőnősért. A-„ zért még a' gyóntatás kedvéért „ ſem kell el-múlni a' predikátzi-„ ónak, ſe pedig a' gyermekek, „ 's tudatlanok oktatáſa, kűlő-„ nős áitatoſságok végbe vítele „ miatt el ne hagyattaſsék.

„ Ha isméretlen városba iktatſz, „ fő gondod légyen hiteles, és

ta-

„ tapaſztalt joságu emberektől
„ meg.tudakozni a' váras-béliek,
„ 's lakóſok vétkeit, és a' hamiſ-
„ ſan kötött alkukot, a' mellyek-
„ re tudni-illik mint bizonyos
„ határra űſſenek a' predikátziók,
„ hogy azután a' ſz. gyónáſokban
„ azok a' mirigyek kemény dorgá-
„ láſok által meg-fojtaſſanak. U-
„ gyan-is fő dolog az emberek
„ ſegedelmére, tudni az egéſz
„ nemzetnek hajlandóságát, erköl-
„ csét, és a' mennyire lehet, e-
„ gyen-ként mindennek lelki ſe-
„ beit: kik czívódnak egy más
„ közt, kik vannak harag tartás-
„ ban, minémű cſalárdságokkal,
„ törvénytelenségekkel élnek, mi-
„ cſodás hit ſzegők a' tanók, mi
„ veſztegeti-meg a' birákot. Mi-
„ nekokáért okos, és tudós em-
„ berektől ezek iránt értekezni,
„ és egyetemben, tudakozódni kell,
„ mi úton módon lehetne erköl-
„ csöket, és elméjeket meg-job-
„ bitani. Ezek felett tellyes te-
„ hetséggel a' gyónókot el-rej-
„ tett ſzívek járásának bird ki-
„ nyilatkoztatására: nem-is lehet
„ azok üdvöſſégét, a' kikkel tár-
„ ſalkodol, meg-ſzerzeni jobb ú-
„ ton, és módon, mint ſem-
„ ha az ő hajlandóſságokot, er-
„ kölcsöket, és a' tiſzteſséges élet-
„ nek akadékit ki-tanúlod. Ugyan-
„ is az emberek üdvöſſégét kere-
„ sők fő gondgyának ebben kell
„ izzadni: ez ám az élő könyvek
„ olvaſáſa, ezek ollyan dolgokra
„ oktatnak, a mellyeket fel nem
„ találſz a' lelketlen iráſokban.
„ Mert a' miket ezek előnkbe ad-
„ nak, nem mindenkor úgy ſzol-
„ gálnak, mint azok, a' mellyek
„ az élőktől előnkbe terjeſzttet-
„ nek, a' kik moſtan ugyan a-
„ zon dolgokban forganak. E-
„ zek az élő könyvek bizonyá-
„ ra kézen fogva vezetnek ben-
„ nünköt mind az emberekkel-
„ való ſzemes társalkodáſra, mind
„ a' haſznos, és okos predikálláſ-
„ ra. Nem kívánom pedig úgy
„ értődni ezeket, hogy a' ſzent,
„ és bölcs emberek iráſi ollykor
„ ne olvaſtaſſanak, hanem cſak
„ azt akarom mondani, hogy e-
„ zekből nagy értelmű czikkelye-
„ ket kell válogatni, a' mellyek-
„ kel az élö könyvekből tanólt
„ vétkek-ellen-való orvoſságok
„ meg-állittaſſanak, mivel az hie-
„ delem meg-nyerésére, mind a'
„ ſzent emberek példái, és ſzavai,
„ mind a' Szent iráſnak bizonyi-
„ táſi felette ſokat nyomnak.
„ Tovább a' társalkodásban, és
„ beſzélgetésben inkább tündöklő
„ lyön az arczúlat vidámsága, kel-
„ lemeteſsége, hogy ſe kedvet-
„ lenkedgyék a' keménység, és
„ ſzomoruság mordsága. Mert
„ ha a' feletté-való magad viſele-
„ te, és a' durcza arczúlat meg-hom-
„ mályoſit, bizonyára ſokak meg-
„ irtózván ſzomoruſsággal fede-

zett

„ zett arczúlatodtól, el-vonnyák „ magokot a' veled-való társal- „ kodáſtól: és kéſz ebédgyei léſz- „ nek a' farkaſoknak azok, a' ki- „ ket el-ijeſztett a' páſztor. Tud- „ ni-illik (a) *az Ádám kötelecskéivel* „ kell vonſzani az embereket, ki- „ ket a' nyájaſság édesget, rémit „ a' durczaság. Azért jobb azon „ úgyekezni, hogy mindenekhez „ kegygyel, és kelletéſſel viſelteſ- „ sél. Ugyan-is kegyeſek legyenek „ az intéſek, és lágyittaſſanak-meg „ a' cſendes móddal; azt-is ſzeme- „ ſen-el-kell távoztatni, ne hogy „ az erkőlcs daraboſsága a' velünk „ való társalkodáſt, unalmaſsá, 's „ gyűlőleteſsé tegye.„ Tovább a'predikátoroknak azt-is parancſol- lya vala, hogy alázatos itílettel legyenek magok iránt, és a' pre- dikálló ſzékben úgy viſellyék ma- gokot, hogy az ő alázatoſságokot arczúlatyok, és beſzédgyek kőn- nyen ki-czimerezze. Valami jót mondanának, és cſelekednének, a' minden jók forrásának az Iſten- nek tulajdonitanák: ha ellemben valami cſorba eſnék, vagy gonoſz, aztot magokénak vallanák. Mert ſzükségesnek mondgya vala lenni, hogy némellykor meg-vi'z- gálnák predikátziójokot, hogy ha predikálván valamiben meg-bot- lottak, és az Iſten dicsőſsége el- len, vagy a' nép kárára ſzóllottak, bocsánatot kérnének az Iſtentől. Mert fő gyűmőlcſe a' predikátzió- nak az illyen vétkek meg-jobbi- tála.

És erről meg-van az ő jeles ha- gyománnya, mellyet ki-adott ma- ga Helly-tartójának P. Gáſpárnak, ki-is válogatott predikátor vólt. „ A' kereſztényi alázatoſságnak, „ úgy mond, meg-nyerésére fő do- „ log egyebekben-is ugyan, de ki- „ vált-képpen a predikátori hiva- „ talban, a'mellyből valami jó forr, „ a' minden jók forrásának, az I- „ ſtennnek tulajdonitani. Mert „ bizonyára ő ád mind a' népnek „ az Iſtén igéje halgatására ſerken- „ tő buzgó indúlatot, mind pedig „ néked a' predikálláſra. Az-is juſ- „ ſon eſzedbe, hogy ez a' veled „ kőzlőtt buzgóság nem annyira „ a' te érdemedre, mind a' maga ke- „ belében nevelt fiaiért, 's ezek áldá- „ sáért sűrűn könyőrgő Társaság „ eſedezésére-való nézt adatott né „ ked. Egyetemben arról-is meg- „ emlékezzél, hogy valamit a' pre- „ dikálló ſzékből jól, és Iſteneſen „ ſzóllaſz, nem tiéd az, hanem a' „ te nyelveden ſzólló Iſtené; ſzor- „ galmatoſon, és ſerénnyen ke- „ reskedgyél az Iſten girájával, a' „ mellyről valaha ſzámot fogſz ad- „ ni. Ne-is tulajdonics egyebet „ magadnak a' vétkeken, túnyasá- „ gon, kevélységen, és Iſtenhez, „ a' néphez, társaidhoz-való hálá- „ datlanságodon kivűl, a' kik' eſe- „ dezéſe nyerte néked azt az ajá- „ dékot. Minekokáért felette alá-

(a) *Oſeæ* II. ℣. 4.

„ alázatoſon kérjed az Iſtent, hogy
„ világoſon nyilatkoztaſſa-ki né-
„ ked, mikkel gátolod az Iſten
„ ſzándékát, hogy a' miket akar,
„ te általad véghez nem viſzi, a'
„ te gonoſságod nagyobb dolgokot
„ akadályoztatván. Igy kiváltképpen tiſzta ſzívből meg-alázod
„ magadot a' ſzíveket, és veséket
„ vizgáló Iſten előtt; tellyes ü-
„ gyekezettel azon lévén, hogy
„ a predikállásban, vagy társal-
„ kodásban meg ne sérts valakit.
„ Ez az elmélkedés, nevelő dajkája az igazán-való alázatoſságnak. Ugyan-is az embernek
„ maga meg-ismérete, az az, gyarlóságának, és ennen gonoſságának tapaſztaláſa fontoſon megértődvén, a' kereſztényi alázatoſságot, és tökélletességet nemzi, táplállya, és neveli.

„ Még azon-is futtasd-meg el-
„ médet, és gyakran vedd észre,
„ hogy ſok predikátorok gyötör-
„ tetnek pokolban, a' kik bővebb
„ és ékesben ſzóllók vóltak náladnál; és többeket vezettek az
„ ocsmány, és fertelmes életről
„ a' becsülletes, és Iſtenes életre.
„ És melly csudához lehet ez ha-
„ ſonló, hogy a' kik annyit megtartottak, magok nyomorúltúl
„ el-veſztek. És miért történt ez?
„ fő-képpen ezen okra-való néz-
„ ve, mert fel-fuvattatván a' ke-
„ vélységtől, az Iſten ajándékit,
„ mind ha töllők eredett vólna,
„ magokénak, nem az Iſtennek tu-
„ lajdonitották. A' miért-is az
„ emberi dicsíret kivánattyától,
„ és magok hiú véllekedéſektől fel-
„ puffadván, a' dicsőségnek ſzem-
„ telen vadáſzáſa olly meredek
„ hellyre vitte, a' honnan nya-
„ kra före az őrők veſzélyre húl-
„ lottak. Azért kiki vegye észre
„ magát, és viſellyen gondot ma-
„ gára. Mert ha a' dolgokot mélyebben meg-fontollyuk, kön-
„ nyen által láttyuk, hogy ſemmi
„ fincs bennünk, a' miben dicſeked-
„ heſsünk, hanem ha a' mi töre-
„ dékenységünkben, és vétkeink-
„ ben dicſekedünk. Ezek tenyéſz-
„ nek magunk házunknál, ezek
„ tudni-illik a' mi tulajdonink.
„ Mert ha a' jó cſelekedetekben
„ cſorba eſik, a' mi vétkünk ez, a'
„ cſelekedet' jósága pedig az I-
„ ſtené, a' ki ollykor a' mi erőt-
„ lenségünk által véghez viſzen
„ holmi jót, a' nyomorúlt embe-
„ rekkel jeles dolgok cſelekede-
„ tére élvén; mind azért, hogy
„ mindenható erejét, és végetlẽ jó-
„ ságát ki-nyilatkoztaſſa, mind pedig, hogy a' mi kevélységünkőt
„ meg-alázza, 's le-nyomja. Tá-
„ voztasd azért társaid meg-vetését, mintha te nagyobb terhet, 's több dolgot viſelnél náloknál. Sőtt inkább hitesd-el
„ magaddal, hogy az ő buzgó
„ eſedezéſekre hajlik hozzád az
„ Iſten kegyeſsége, hogy néked
„ bővebb erőt nyujtſon hivatalod
„ ſzerencsés végbe vitelére. Igy

„ többel fogſz te nekik, hogy ſe
„ ők néked tartozni. Ez a' gon-
„ dolat bizonyára nem csak meg-
„ lohaſzttya a' dagályt, hogy ſen-
„ kit meg ne utály; hanem a' ſze-
„ retetet-is fel-lobbantya, hogy
„ minyájokhoz atyai kegyeſséggel
„ viſelteſsél.

Felette igen jovaſollya vala a' prekikátoroknak, hogy jó barátokot ſzereznének magoknak akár az othon, akár a' kűlső okos, és Iſten-félő emberek kőzűl, a' kiktől ſzabadoſon meg-intetvén predikálláſokban eſett vétkeikről, ezeket mind könnyebben meg-ismérnék, mind meg-jobbitanák. Az imádságban fő-képpen, és a' predikátziókban meg-magyarázandó dolgoknak elmélkedésében foglalatoskodnának: és egéſz tehetséggel ügyekeznének a' máſok eleibe téendő dolgokot ſzívekbe venni, 's ezeknek erejét előre mint-egy meg-kóſtolni. Mert nagy külőmbség vagyon az elmélkedés által ſzívre mélyen hatott dolgokot villámoztató, és a' kőzőtt, a' ki fél álmaſon holmit egybe gyűjt, 's azt el-pattogja. Tovább azt kívánnya vala, hogy cſelekedeteik bizonyságot tennének ſzavokról, és a' buzgóság's irgalmaſság cſelekedeti nyomában lennének a' predikátzióknak. Azért az iſpotályban a' ſinlődőknek, a' tőmleczben a' raboknak ſzolgálnának, a' ſzűkőlkődőknek ſzűkséges dolgokot ſzereznének, és más több kereſztényi kegyeſségnek, és alázatoſságnak gyakorláſiban ſzorgoſon foglalatoskodnának. Tudni-illik ezek a' foglalatoſságok a' predikátziókot, 's viſzont a' predikátziók ezekkel ſegittetnek. A' megyés Papok, 's ezek Káplányi kérelmére, némellykor az ő templomjokban predikálnának. Akár mi féle nem et oktatására ſzánnák magokot, azt fő-képpen kedvelnék, és az őket halgatók űdvőſségét, 's haſznát felette kereſnék. Már a' verſengéſt, és más predikátorokkal, kivált a' Püſpők Hely tartóival-való vetekedéſt éppen ki-tiltotta a' predikálló ſzékből, bátor igaz, ſok, és nagy okok adattak a verſengéſre. Mert ezekből a' vitatáſokból nem csak az Iſten, és a' nép meg-bántáſa ſzármazik; hanem a' vetekedők háborgáſa-is, és az Iſteni tiſztelet fel-forgatáſa. Ugyan-is a' Társaság híre, neve nem a' méltóságról-való verſengéſen, hanem az Iſten dicsősége őregbitésének ügyekezetén forog. Azért máſokkal nem felesléſſel, és kevélységgel, hanem nyájaſsággal, és alázatoſsággal kell verſengeni, 's tellyes iporkodáſſal azon kell lennűnk, hogy a' méltóságok iránt való új-vonás bennűnkőt gyűlőletéſekké ne tegyen. Hogy ha tőrt netből holmi végetlen verſengés támadna, titkos vetekedéſekkel inkább a' Püſpőkők, 's más Szent egy-ház Elől-Járói előtt kelletik

letik verſengeni, hogyſe a' népnek nyilván-való meg-bántódásával végezni a' dolgot.

A' melly dolog neméről P. Gáſpár Hely-tartójának mind üdvöſségeſen, mind okoſon e' kép' parancſolt. „ A' Barátokkal, és „ több Papokkal ſzép magad kel„ letésével, és mértékével vete„ kedhetel. Ha valami bántódás „ eſik vélletlen, az ö igaz vagy „ ok kivül-való haragjokot a' te „ alázatoſságod engeſztellye, bá„ tor ártatlan légy. Ne-is kivány „ nagyobb böſzut állani a' boſzu„ ság el-halgatásánál, a' hol nincs „ más igaz út a' védelemre. To„ vább ha azok közül egy va„ laki az őket illető útból ki-tér, „ ſzívedből ſzánakodgyál ſorsán, „ mivel ha viſzſza nem tér kéſöb„ ben vagy hamarább mindenek „ véllekedéſe felett bővebben „ meg-lakoltatik. Minekokáért „ ſzánakodván eſetén, Iſten előtt „ ſzüntelen eſedezzél érette, és „ nem csak ſzóval, vagy cſele „ kedettel boſzudot ki ne tölcsd „ rajta, hanem még az ö ellene„ való haragnak, és boſzonkodáſ„ nak kiſlebb ſzikráját-is ólcsd-el „ ſzívedben. Mert a' haragot, „ és a' boſzúlláſt egyetemben el„ kell távoztatni, mivel egy for„ rásból fakad mind a' kettő. Bi„ zonyára nagy, és ſzámos aján„ dékokkal ſzereti Iſten azokot, „ kik a' boſzuság tételeket Kri„ ſtus kedvéért békével viſelik. „ Es ő ugyan késlődő, de ſulyos „ büntetője léend a' reája bízott „ boſzu-tételnek, és a' buzgó „ 's Iſtenes fáradozáſok gátolóit „ végtére érdemeſen meg-bélye„ gezi. De boſzut nem áll „ Iſten éretted, ha cſelekedettel, „ ſzóval, vagy gondolattal-is ma„ gadért boſzut állaſz. Ha véllet„ len (Iſten távoztaſſa) a' Barátok, 's ti köztetek egyenetlen„ ség támadna, okos tanácſal el„ kell nyomni, és távoztatni, „ hogy a' váras Fő-tiſzttye, vagy „ a Polgárok tudtára ne eſsék az „ ellenkezés. Mert a' világi em„ berek felette meg-botránkoznak „ a ſzerzetes emberek ſzivódásán. „ Azért ha történnék valami viſz„ ſza-vonás, mind a' két réſz vá„ laſzſza birónak a' Püſpökőt, a' „ ki hatalmával végét ſzakaſzſza „ a' pernek máſok botránkozáſa „ kivül, és ſzavammal kérjed a' „ Püſpökőt, hogy ha egyenetlen„ séget hintene az atyaſiak közt „ az ellenség, ő mint Atya ſze„ rezzen békeséget, és az egyen„ lőségnek kezdője lévén a' ver„ ſengésbe kerekedett dolgot foj„ tſa-meg, ne hogy a' külső ta„ nácſokon, és törvény-ſzékeken „ meg-fordúllyon. Arról-is meg„ emlékezzetek, hogy ha ők gya„ lázattal czirmolnának, ti gyalá„ záſſal ne fizeſſetek; hanem a' „ nyelvet, 's haragot meg-zabo-

„ lázván, a' mint mondám, a' Pűſ-
„ pökhöz kell járúlni, ki-is a' fe-
„ leslésbe vett dolgot meg-itílvén,
„ a' vetekedés forrását bé-dugja.
„ Te fő-képpen, tudván a' Tár-
„ ſaság méltóságát, és becsűlle-
„ tét, nem az emberek itíletin,
„ hanem az Iſten kegyelmén, és
„ oltalmán állani, minden tehet-
„ séggel kerűld-el, ne hogy a' Tár-
„ ſaság becsűllete védelmezésével
„ az Iſtent, vagy az embereket
„ meg-bántsad.

Rővid ſzóval inti vala a' Predikátorokot, hogy ha némelly, 's kivált Fő emberek nyilván-való gonoſságba elegyedvén, úgy kivánnának az ő barátságokkal, és társaságokkal élni, hogy undokságokból ki nem akarnának lábalni, mondanák-meg ezeknek, hogy a' mi barátságunk egyedűl csak erre határoz, hogy jó barátinkot elméjek, 's lelkek üdvőſségére hozhaſſuk. Azért a' mi barátkozáſunkot kűllyebb nem terjeſztyűk az ő üdvőſségeknél. Es ezt-is hozzá veti vala, hogy a' hol életek táplálásában ſzűkséget nem ſzenvednek, ſemmit maſoktól el ne vegyenek, mivel az ajándék, békója a' ſzabadságnak. Tovább ha valami aprólékok küldettetnének, a' mellyek jó akarat jeleinek inkább, hogyſe ajándékoknak mondathatnának, nem illik megvetni, ne hogy barátságokot-is meg vetni itíltetéſél.

XVII. RÉSZ.

Minémű Gyóntató Atyákot kívánt formálni a' Társaságban.

A' Gyóntató Atyákot felette nagyon kéri vala, hogy a' gyonáſok halgatásában a' lelkek orvoslására gyúladozván nyájaſon, és kegyeſen fogadnák a' gyónókot: hogy a' lelki orvoſok ſzelidsége lelki ismeretek ſebeinek vonakodás kivűl-való kinyilatkoztatására édeſitſe. Azért kivált a' gyónás elein ne kénykednének, hanem inkább jó akaratot, 's kegyeſséget mútatnának. A' miért is P. Gáſpárnak Armuzia felé indúltakor ezt a' parancſolatot adá. „ Felette rá kell
„ arra vigyázni, ne hogy a' gyó-
„ nás halgatásában keménnyen
„ meg-dorgáltatván a' vétkek, a'
„ félelem gátot veſſen a' ſzabad-
„ ságnak; hanem inkább azon kell
„ lenni, hogy a' félőkőt meg-bá-
„ toritſa a' nyájaſſág, az Iſten
„ kegyeſségét dicsírvén, és
„ az emberek bűneit mentegetvén

„ vén miglen ſzabad elmével, és „ bátron minden vétkeknek ki-„ adgyák mérgét. Es ebben a' „ dologban ſzükség a' fő okoſság. „ Mert vannak, a' kik a' ſzégyen-„ től akadályoztatván el-követ-„ tett iſtentelenségeket nagyobb „ iſtentelenségekkel el-fedezik, az „ üdvöſséges gyónás orvoſságát „ kárhozattyokká tévén. Mi-„ nekokáért minden ügyekezet-„ tel tuſakodni kell ez ellen a' „ veſzedelmes ſzemérem ellen. „ A' bűnöknek meg-vallatására „ nincſen vertebb út, mindſem „ meg-mondani, hogy mi ſokkal „ nagyobb, és ocsmányabb vét-„ keit hallottuk máſoknak, és „ egyetemben azokot, a' miket „ félve, 's vonakodva ki-mon-„ danak, hellyes ſzókkal mente-„ getni, hogy így a' jó akarat „ által meg bátrodván a' ſzemé-„ rem, bizadalmasban életének há-„ tra maradott vétkeit ki-fejte-„ geſſe. E' pedig a' világos, és „ ſzabad ſzónak ki-fakaſztására „ (de ritkán, és okoſon kell él-„ ni ezzel) utolsó ſegedelem, „ hogy önnön magad elébbeni él-„ ted vétkeit rövideden tudni-il-„ lik, 's egy ſommában jelensd-„ meg: és hogy ez igaz, meg-„ tanit az idő, és alkalmatoſ-„ ság.

Ezt az útat mútattya-vala a' félve gyónók ſegedelmére: ennél pedig külömbet a' vétekben megbűſzhödtek jovára: hogy a' míg a' gyónó minden vétkeit, csűgvén a' reménység, és félelem között, ki-vallaná, addig az Iſteni kegyeſség, és irgalmaſság emlegetésével ſzíveſitenék, és nevezet ſzerént hoznának elé iſzonyu bűnökben fetrenget embereket, kiket az Iſten régen kegyelmébe fogadott: a' kik között ö-is ſzámláltatni fog, ha haſonló igaſsággal, és fájdalommal bűneit meg-vallya. Végtére meg-értvén a' lélek-isméretnek minden ſebeit, ezeknek iſzonyatoſságát, és ocsmányságát keménnyen képeznék-ki, és a' habozó elmét az Iſten közelgető haragjával, és az iſtentelen embereket bűntető oſtorokkal rémitvén a' vétkek gyülölségére, és fájdalmára birnák: a' fel-óldozáſt-is, ha a' dolog úgy kívánná más időre halaſztván. A' meg-általkodott vakmerő lelkeknek pedig, hogy elejekbe adnák nem csak a' pokolbéli örök kínokot, hanem még ez életben-való bűntetéſeket is, a' mellyekkel bűntetődtek az iſtentelenek, parancſollya vala, és nevezet ſzerént egy két ismért latrot neveznének, a' kik iſtentelenségekért kegyetlen, és gyalázatos halállal fizettek, hogy az hozzájok haſonlók előtt példák lennének. Es azt állittya vala, hogy ezt tapaſztalásból tanólta, hogy az illyen emberek ſokkal inkább meg rémülnek a' jelen-való teſti ſzerencsétlenségeken, hogyſe a' jövendő lelki gyötrődéſeken, a'

mellyek távól látſzatnak lenni. Ha ollykor ſzabad életű tehetős, és gazdag kalmárok, Tanácſoſok, vagy Fő-tiſztek a' gyónáshoz járúlnának, mindenek előtt azt jovallya vala, hogy intetnének meg, hogy két három napot válaſztván, 's ſzemesben el-múlt életeket meg-vi'zgálván, minden bűnöket (ha emlékezetekhez nem bíznának) írnák-le, és igaz fájdalmat, 's tőredelmeſséget az Iſtentől kérnének. Ezután a'gyónás kezdetin meg kellene kérdeni őket, miként viſelik 's viſelték a' tiſztségeket, mellyekbe vañak, és mikép' intézték a' dolgokot, mellyek kezek alatt forgottak, melly igazán, melly ſzorgalmatoſsággal. Mert ezen kérdéſek után könnyebben meg-lehet tudni, ha valamit viſzſza kell tériteni, hogyſe, ha csak egy ſzóval kérdettetnének, hanem tartoznak- e' valamit viſzſza forditani valakinek; mert az illyetén kérdéſekre éppen el-tagadgyák akár a' nyereség kívánságától, akár pedig a' tudatlanságtól meg-vakittatván. Meg-halván ezek után az ő gyónáſokot, bizonyos intéſekkel, és orvoſságokkal meg-kell orvoſolni elméjeket. Mindazáltal nem kell gyónáſok után mingyárt fel-óldozni, hanem minekutánna a' mikkel tartoznak azokot le-teſzik.

Azért az e'-féle emberek iránt ezt a' módot hagyá P. Gáſpárnak. „ A' gyónás után nem kell mind- „ gyárt fel-óldozni; hanem két „ vagy három napot kell ſzabni, „ hogy bizonyos dolgok elméke- „ désével ſzíveket el-kéſzitvén, az „ alatt lelkek ſzennyét síralommal, „ és kéſz akarattal fel-vett bűn- „ tetéſekkel meg - moſogaſsák. „ Ha valakinek valamivel tartoz- „ nak, tegyenek eleget: és ha „ mi verſengéſek vólna, aztot „ le-tévén ellenségekkel békélye- „ nek-meg: a' bújálkodás, 's más „ gonoſságok ſzokását, a' melly- „ be eddig fetrengettek, hagygyák- „ el. Jobb ha mind ezek a' fel- „ óldozás előtt, hogyſe ha utánna „ járnak. Mert az e'-féle embe- „ rek a' gyónásban mindent meg- „ igírnek: de a' fel-óldozás után „ le-kőtelezett hitekről el-felet- „ kezvén porba hullattyák foga- „ dáſokot. Azért azon kell mun- „ kálkodni, hogy ezek vigyék „ végbe azt, az óldozás előtt, a' „ mivel tartoznak a' fel-óldozás „ után. „ Az hit ágazatiban tántorgók támogatására ezeket hatta P. Gáſpárnak. „ Találſz „ némellyeket, 's vajha ne ſoka- „ kot, kik a' ſzentségek, 's kivált „ az oltári ſzentségről-való hit- „ ben ingadoznak, vagy azért, „ hogy már régtől fogváſt ennek „ gyűmölcsét nem kóſtolták, vagy „ hogy a' hitetlen pogányokkal „ társalkodnak, avagy pedig, hogy „ némelly tiſztátalan Papok élete „ a' tudatlanok előtt kiſſebbiti e- „ zen ſzentség méltóságát. E-

zekkel-

„ zekkel tehát így kell bánni;
„ hogy az ő kételkedéseket tanóld-
„ ki elsőbször; azután oktatván
„ erősítsd-meg a' hitben, hogy
„ a' kenyér színe alatt a' Krisztus
„ valóságos jelen-létét mindē két-
„ ség kivül higygyék. Nincs-is fo-
„ ganatosb orvosláſa illy nagy go-
„ noſznak, mint az, hogy buzgón,
„ és ſzorgalmatoſon gyakoroltaſ-
„ sék az oltári ſzentség vétele. „

Már pedig mivel a' fejér néppel való barátkozás csak nem színte több veszéllyel, hogyse haszonnal jár, felette jovasolya vala a' gyóntatóknak, hogy az ö gyónáſokban, beſzélgetéſekben, társalkodáſokban, és férjekkel-való békéltetéſekben okosok, 's ſzemeſek lennének, az emberek gyanakodáſa, és hírelése, nem csak a' vétek el-távoztatására. A' melly dologról bizonyára jeles, és üdvösséges tudományt adott Helytártójának, a' mellyet méltó le-írni. „ A' fejér néppel, úgy mond, „ akár melly állapotban légyen, „ nem más kép', hanem nyilván, „ az az, a' Szent egy-házban be- „ ſzélgeſs, Ne-is meny ſoha há- „ zokhoz, hanem ha nagy dolog „ kénſzerit, úgymint valamelly „ betegnek gyónáſa halgatására; „ de akkor is ſzorgalmatoſon rá „ kell vigyázni, hogy az ő férje „ vagy vér attyafia, vagy bizo- „ nyára alkalmatos ſzomſzédgya „ jelen légyen. Ha leányzóhoz „ vagy özvegyhez kelletik men- „ ned, tapaſztalt jó férfiak kövеſ- „ ſenek házához, a' kiknek tudni- „ illik jelen-létek nem csak az em- „ berek botránkozását, hanē gya- „ nakodását is ki-rekeſztik. Az „ e' féle aſzſzonyokhoz-való hiva- „ taloddal járó látogatás mind rit- „ kán, mind ſzükségben légyen. „ Ugyan-is igen csuſzamékos do- „ log, a' hol kevés haſzon nagy „ veſzedelemmel határos.

„ Es mivel az aſzſzonyok (a' „ melly tulajdon álhatatlansága a' „ fejér népi elmének) gyakran ſok „ bajt okoznak a' gyóntató Atyá- „ nak, ezekkel fő-képpen ezen ok- „ kal kell élni, hogy a' Krisztushoz „ hajlott férfiakot ſzorgosban, „ hogy ſe az ő feleségeket oktasd. „ Mert mivel terméſzet ſzerént „ álhatatosbak a' férfiak, és ezek- „ től függ a' házi rend-tartás, egy- „ átalyában haſznosban forditod „ ezekre munkádot. Mert jól „ mondgya a' Bölcs: (a) *A' miné-* „ *mű a' Váras vezére*, úgy mond, „ *ollyanok a' benne-lakók-is*. És egy- „ etemben ſok botránkozáſok, „ hírek, a' mellyek az aſzſzonyok- „ kal való társalkodásból erednek, „ el-távoztattatnak. Hogy ha há- „ borgás támad az házaſok között, „ a' viſzſza-vonás le-csillapitására, „ és az egyeneſség meg-ſzerzésére, „ leg-elsőbſzőr azt cſelekedd, hogy „ mind a' két réſz alkalmatos el- „ mélkedéſek által el-kéſzittetvén, el-

(a) *Eccl.* 10. ℣. 2.

„el-tőlt életéről gyónáſt, valláſt
„tégyen; és az óldozáſt egy ke-
„veſsé, ha itíled, halaſzd-el,
„hogy életek jobbitására, és az
„egy más között-való békeség-
„re kéſzebbek legyenek. Azon
„aſzſzonyoknak, kik azt vítat-
„tyák, hogy jobban ſzolgálná-
„nak az Iſtennek, ha férjektől
„el-távozhatnának, ſzavokot el-
„ne hidd. Mert az aſzſzonyi
„buzgóság könnyen meg hűl, 's
„ritkán-is eſik ez a' férfiak meg-
„bántódáſa kivül. Az aſzſzony
„előtt vigyázz, hogy a' férfira
„ne verd a' vétket, bátor ő lé-
„gyen vétkes, hanem moſtan el-
„halgatván, azután minden tanó
„kivül bird egéſz életének töre-
„delmes gyón'sára: akkor pedig a'
„gyónáſnak végin ſzép móddal
„meg-fedvén intsd-meg, hogy
„ſzíveſebben viſellye gondgyát az
„házi békeségnek.

„Tovább minden tehetséggel
„azon légy, ne hogy (a'mint ép-
„pen gyanóság alá vettetett do-
„log ez) párttyát fogd az aſzſzony-
„nak férje ellen. Azért barátsá-
„goſon, 's apródonként meg kell
„inteni előbſzőr, hogy maga
„vétkét meg-ismérje, és igy ke-
„gyeſen 's ſzeliden el-kell bocsá-
„tani. Mert az Indiaiak a' ſzere-
„tetre meg-hajlanak, az haragra
„és erő-ſzakra meg-nyakaſodnak.
„Azért el-kerüld (a' mint elébb-
„is mondám) ne hogy felesége hal-
„lattára vétkeſsé tedd a' férfiat.
„Mert a' mint az aſzſzonyok vél-
„lek ſzűletett terméſzetek ſzerént
„ſzemtelenek, és nyelveſek: igen
„könnyen férjek vétkét kivált a'
„Pap itílete után, ſzemekre hán-
„nyák. Minekokáért jobb a' dol-
„got el-halgatván, a' férjeket il-
„lető becsülléſt az aſzſzonyok
„eleibe terjeſzteni, és egyetem-
„ben meg-magyarázni, hogy ők,
„mivel gyakorta férjeket meg-ve-
„tették, méltók nagy büntetés-
„ſekre. Azért alázatoſon, és
„cſendeſen kell viſelni, 's enge-
„delmeskedni, ha valamit fér-
„jektől ſzenvednek. Ne-is hidgy
„könnyen az házaſok közül va-
„lamellyik félnek, mikor egy más
„ellen panaſzolkodnak (mert
„gyakran meg-cſalatkoznak, 's
„cſalattatnak) hanem minden haj-
„landóság-kivül halgasd-meg mind
„a' két réſzt, 's ne is hozz itíle-
„tet, míg az egéſz dolgot meg nem
„érted, valamellyik félre. Ezt
„a' végre mondom, hogy nékik
„a' békeségre, néked pedig a'
„gyanónak el-kerülésére könyebb
„útat nyiſſak, Hogy ha őket egy
„máſſal egybe nem férkeztetheted,
„igazitsd a' Püſpökre, vagy az ő
„Hely-tartójára; de úgy, hogy a'
„verſengő felek közül egyikét ſe
„sértsd meg. Szükséges képpen pe-
„dig meg sérted egyikét, ha a' má-
„ſikhoz hajlaſz. Bizonyára nagy
„okoſság kivántatik, hogy meg
„ne botoly e' gonoſz világban, és
„ízemeſen meſzízéről rá kell ví-

gyáz-

„ gyázni a' fenn forgó dolgok
„ váratlan ki-menetelére. (a)
„ *Mert a' mi ellenségünk az ördög*
„ *meg nem szűnik, hanem körül jár*
„ *keresvén, a' kit el-nyellyen.* Nagy
„ bolondság pedig a' jó akarattal
„ kezdett cselekedetekből követ-
„ kezhető alkalmatlanságokat elő-
„ re által nem látni.

Az hamisſan gyűjtött pénznek visſza-téritését, hogy magokra vállalnák, vagy hogy alamiſznába ki osztanának holmi pénzt, éppen tilttya vala: azt meg-engedte, hogy az alamiſználkodók rendelése szerént bizonyos, és Istenes dolgokra, vagy az Irgalmasság Gyülekezetére forditanák: e-képpen mind ez a' Sz. Gyülekezet a' szegények szükő kődésére, mind a' Társaság jó hirének őregbitésére a' Papok bővebben fognak szolgálni Ha valakik a' gyónáshoz járúlnának nem lelki szükségek, hanem testi szegénységek segedelme kedvéért, meg-intvén ezeket a' szent gyónás czéllyáról, azt mondgya vala, hogy lelkek gondgyára téritenék, elejekbe tévén mennyivel nagyobb a' lelki, a' testi szükségnél: végezetre ha igy itilnék, az Irgalmasság Társaságának ajánlhatnák. A' gyónókot pedig, hogy ne futó félben, hanem szorgalmatoson halgatnák, integette a Papokot, mondván: hogy jobb kevés jó gyónást hallani, hogy se futólag számosokot. Mert hogy lehet jól meg-viſzgálni a' gyónókot? mikép' lehet az ő gyülölségeket, csalárdságokot, 's más gonoszságokot meg-orvoſolni alkalmas idő nélkül? lehet-e' pedig kéteskedni, hogy egy jól végbe vitt gyónás fel nem halad sokakot, mellyek szapora-félben végeszttettek? kivált mivel a' gyónás ajtót nyit az imádandó Oltári szentséghez. Végezetre inti vala a' gyóntatókot, hogy időt vévén, szemesen viſzgálnák meg, ha a' hallot gyóntatásokban, 's mások büneinek ki gyomlálásában nem vétkeztek-e' magok? és valamikben vétkeztek másoknak gyóntatásában, azokot önnön vádolásokkal tőrölnék-le, és azokot a' botlásokot azután tellyes tehetséggel ügyekeznék megjobbitani. Mert ez az ügyekezet léend fő segéd, hogy ki-ki jól meg-felellyen gyóntató hivatallyának.

(a) 1. *Pet.* 5. v. 8.

XVIII. RÉSZ.

Micsodás munkásokat kívánt, kik a' lelkeket keresnék.

A' Pogányok meg-téritésére, és az új keresztények oktatására, a' kik veritékjeket ezen munkában fognák húllatni, nem csak válogatott társakot kíván vala, hanem ollyakot, kik egyedűl ezt a' szent dolgot szeretve szeretnék, hogy semmit, bátor fényes, és jeles vólna, ennél a' munkánál nagyobra nem becsülnének, a' mellynél Isten előtt kellemesb, az embereknek hasznosb nem találtathatik. És nem csak pompás unszoló, hanem kezdő-is vala e' dologban, cselekedettel maga elsőbben felette megmútatván azt, a' mit szóval parancsol vala másoknak. Mert a' mint ón hellyén meg-mútattuk, a' pogányok téritésénél, 's oktatásánál egész éltében semmit nagyobra nem becsült. Sőtt még Indiából, vagy Lusitániából hozzá jövő társait-is úgy hija vala ezen Istenes fáradozás társaságába, hogy a' leg tökélletesebbeknek *fáradságok* jutalmazására ezt a' hivatalt adná. Ugyan-is leg inkább a' fő, és első embereket tészi vala erre a' tiszteségre az Apostolok példája-ként, (a) *A' kik midőn hallották vólná, hogy bé-vette vólna Samária az Isten igéjét, hozzájok küldék Pétert, és Jánost* az Apostoloknak tudniillik Fejedelmeit. Minekokáért azt itíli vala, hogy ezen Apostoli hivatalra válogatni kellene jeles tökélletességű, régi, 's próbált hiedelmű álhatatosságu, nagy szentségű férfiakot: mind azért, hogy illyeneket kíván maga a' dolog, mind pedig (a' mint hogy magán tanúlta vala) hogy ez a' hivatal az ördögnek leg-nehezebb késértetivel ostromoltatik, és sok alkalmatlansággal, és szenvedéssel határos. Azért az Úr szőlőinek e' féle munkásiban inkább okosságot, és szentséget, hogy se tudományt, és bölcseséget kíván vala, azt itílvén, hogy annyi, 's olly nagy insségek el-viselésére egy átallyában szükséges a' *Virtus*; a' pogányok meg-téritésére pedig többet nyom a' szentség a' tudománynál. Hogy ha némellyek életét, és erkölcsét fényesitené a' szép, és tiszteséges tudomány, ezekről bizonyára azt állittya vala, hogy ezek az Evangyeliomnak jeles, és derék hírdetői, a' kik fő-képpen alkalmatosok Japoniába, 's más tartományokba, holott a' sebes elméjű pogányok nehéz kérdésekkel a' Keresztény hitet próbálgattyák.

To-

(a) *Act.* 8 *v.* 14.

Továbbá minyájokban, kik a' pogányok körül munkálkodni akarnának, olly elmét, és tehetséget kíván vala, hogy nyelveket meg-tanólhatnák, tudván, hogy az hitetlenekkel fejet lehetetlen hajtatni a' Kriſtusnak, ſe az új kereſztényeket oktatni, ha nyelveken nem tudnának ſzóllani. Azért az Apoſtolok is, úgy mond, minekelőtte a' nemzetségek' oktatásához kezdenének, minden nyelven-való ſzólláſra Iſtentől csudálatoſon megtanittattak. Kivált-képpen azt ohajttya vala, hogy minyájan a' lelkek meg-nyerésének égő kívánságától langadoznának, és hogy ſoha ezek meg nyerésében ſemmit el ne múlatnának; hanem inkább éheznék, 's ſzomjuhoznák a' lelkek üdvözülését. Az új kereſztények üdvöſségében pedig, 's tanitásában hogy ſzűntelen fáradoznának, a' cſecſemőkőt kereſztelnék, a' gyermekeket az hit ágazatira oktatnák, felette igen parancſollya vala· és mindenek felett, hogy a' cſecſemők kereſztelésében a' feledékenséget, 's gondatlanságot távoztatnák; hogy a' mennyire az emberektől ki-telik, egy ſe veſzne-el kereſztség kivűl, melly az ollyan gyermeki állapotban lévő léleknek egyetlen egy ſegedelme. Jovaslotta azt-is, hogy ſzóval, 's cſelekedettel magokhoz édesgetvén az új kereſztényeket, Attyok gyanánt tiſztelteltetnék, 's ſzeretetnék magokot. Mert a' terméſzet óltotta az emberekbe, hogy mindent jóra magyarázzanak, a' mit a' ſzeretet jovall, 's innen ſemmi lehetetlenség nincs a' ſzerelem előtt. Tovább hogy az új kereſztények oktatásában nagy ſzível, és álhatatoſon munkálkodván az ő fogyatkozálokot, és gyarlóságokot cſendes elmével viſelnék, és az el-hintett magnak, 's munkának gyümölcsét (bátor későre czirázának) Kriſtus Urunknak mint jó munkáſi várnák: jól tudván, hogy (a) *a' kik könyhúllatáſſal vetnek, örvendezéſſel aratnak.* Hogy ha eleintén kedvekre nem vólnának az új kereſztények, úgy viſelnék magokot, mint a' gonoſz fiakkal az édes atyák; és reménységeket Iſten jóvóltában vetvén, a' ki annak idejében jóra viſzi az emberek elméjét, bizakodnának, hogy végtére kívánságok ſzerént jókká válnának. Azért ſoha meg ne ſzűnnének az ő oktatáſoktól, kivált mivel az Iſten mindeneknek közönséges attya, bátor meg-bántatott mi tőllünk, mindazáltal meg nem ſzűnik minnyájunkkal jót tenni. Már hogy a' régi kereſztényekkel ſok időt töltenének, nem engedi vala, ne találtám rövidséget ſzenvednének az újak. Hogy ha becsülletből ollykor hozzájok kelletnék menniek, hagygya vala, hogy ſzent, és lelki dolgokról beſzélgetnének,

(a) *Pſal.* 12. *v.* 5.

hogy így Iſtenes intéſek után apródon-ként vagy jobbak lennének, vagy bizonyára beſzélgetsénket meg-únván békét hagynának nékünk, hogy az újkereſztények oktatásában magunk dolgát folytathatnók.

Az embereknek kedvét töltő kiſded gyümölcsőket pedig nagyobra becsülli vala, hogyſe a' leg nagyobb jövedelmeket, mellyek leg kiſſebb bántódáſſal egybe vóltak kapcſolva: ugyan-is a' ſzép *virtus* példájával nyert kiſded haſznocskát mind tartósnak, mind nevedékenynek; ellemben pedig az emberek bántódásával elegyedett nagy gyümölcsőket veſzendőknek állitotta. Azért meg-parancſollya vala nekik, hogy mindenekhez kellemeteſséggel, 's alázatoſsággal viſeltetnének, (*a*) *minden emberrel*, a' mint az Apoſtol ſzóll, *békeségek lévén*, és a' verſengéſt ſ kivált a' Szerzeteſekkel, és Papokkal távoztatván. Egyetemben azt-is meg-hagyá, hogy bővebben a' kellemeteſségről, hogy ſe a' keménységről meg-emlékezvén, víg, és örvendeztető tekéntettel lennének mindenekhez, 's ſenkit meg ne vetnének, (*b*) *hogy mindeneket meg-nyernének a' Kriſtusnak*. Azt-is gyakron mondgya vala, hogy a' mit a' ſzép erkölcs nem teremhet, azt az emberi meſterkedés tökélleteſség nélkül ſoha ſem fogja ſzülni. Azért ſzorgalmatoſon távoztatnák, ne hogy méltoságot, 's becsülletet más emberek példája-ként vadáſznának, avagy vadáſzni látſzatnának, 's ne-is ragaſzkodnának inkább akár ſzóval, akár cſelekedettel az emberi, hogyſe az Iſteni kegyelemhez. Ugyan-is a' jeles erkölcsnek követtye, a' tekéntet, nem emberi, hanē Iſteni ajándék. Minekokáért ha magok az emberek némellykor meſterkedéſſel (félre tévén az Iſteni ſegédet, 's az igazán-való tökélleteſséget) hajháſzſzák a' tekéntetet, Iſten rendeléséből történik, hogy midőn ennek meg-nyerésén ügyekeznek, egéſzſzen el-ſzalaſzſzák, hogy tudni-illik kevéſre ne becsüllyék Iſten ajándékát az emberek, hanem a' mint illik az egekből várják. Mert a' kik az Iſteni dolgok folytatásában az emberek jó akarattyát nagyobra becsüllik az Iſten kegyénél, ezek nem az Iſten tiſzteletét, hanem a' magokét czéllyozzák. De ez az ő iſtentelen kevélységek végezetre gyalázattyokra, és romláſokra fordúland. Azért ki-ki magára viſelne fő gondot, 's önnön lelke tökélleteſségének meg-nyerésében ügyekeznék; azután fordittaná egyebek üdvöſségére tehetségét. Mert nem ſzolgálhat mások üdvözülésére, a' ki magával nem gondol, s meg ſem fog emlékezni máſokról, a' ki magáról el-feletkezik: ellemben pedig a' ki maga üd-

(*a*) *Rom.* 12. ℣. 18. (*b*) 1. *Cor.* 9.

üdvösségét szereti, a' másokéra is ki-terjed. Azért egy napot se múlatnának-el mennyei dolgokról való elmélkedés, és lelki számolás kivül, és minden fel-kelő fényes nap, mit vétettek az Isteni szolgálatba, mit múlattak-el a' magok hivatallyokban, vagy az Isteni rendelésekben, vi'zgálnák-meg: és mélyen fontolnák-meg azt inkább, mennyi cselekedeteket múlat-el az Isten az ő vétkek miatt: nem azokot a' miket ő általok véghez viszen. Mert az, az alázatosságra, és tökélletességre ősztön léend, e' pedig, az Isteni cselekedeteket magának tulajdonitó kevélységre; a' mellynél bizonyára nincsen mérgesebb mirigy a' buzgó emberek szívében.

Továbbá a' kisdedek nevelését leg-főbb dolognak itílvén, inti vala, hogy a' kereszténi tudományra a' gyermekek csoporttyait, ha csak lehetős lenne, magok oktatnák, se félbe nem hagyván, se másokra nem bízván ezt a' legtermékenyb munkát. E' felett hogy ne ingerelnék, vagy boszontanák még a' leg-kissebb gyermeket-is, hanem hajlandók lévén a' bocsánatra, az ő apróbb vétkeiket bé-húnt szemmel néznék *(a) elhagyván a' fenyegetéseket*, amint int az Apostol, hogy tudni-illik a' félénk gyermekek bátrabban kapnák ezt az üdvösséges tudományt. A' Fő tisztekhez, és az Anya-szentegy-ház Elől-járóihoz szép mértékkel, és alázatossággal viseltetnének, és semmi-képpen, bátor az ő nagy vétkekkel, 's boszszú-tételekkel meg-sértődnének, haragot ne tartanának. Mert békeséggel, 's halgatással könnyebben meg-győzettetnek a' fő emberek, hogy se perlekedéssel, és ha magok jobb úlására nem birattathatnak-is, bizonyára arra rá hajtatnak, hogy a' kereszténi dolgot ne akadályoztassák. Azért ezeket-is mint egy elő mozditóit ügyekezetek, 's fáradozások gyümölcsében 's haszná ban részesitenék, Isten után nékik kőszönvén, valami jót végbe vittek, e' képpen végtére a' Krisztus szőlleinek munkási több segédet, és óltalmat (hatalám valakitől szóval, vagy cselekedettel meg-sértődnének) avagy bizonyára kevésb ellenséget tanálnak. Már a' kegyesség, és alázatosság gya kor, és vidámsággal elegyült cselekedetire unszollya vala, és hogy az ispotályokban tömleczekben a' betegeket, és rabokot lelki, 's testi szükségekben alami'znát-is koldúlván számokra, kegyesen segitenék, úgy hogy az a' segedelem az ellenkezések csillapitására, gyülölségek meg-fojtására, versengések félbe metszésére, ellenkező felek békéltetésére intéztetnék. Ugyan-is a' szeretetnek e' féle cselekedetivel a' mi szívünk az Isten szeretetére, mások az illyen dol-

(a) *Eph. 6. ℣. 9.*

gok végbe vitelére gyúladnak, és az Iſten ſzolgáinak tekéntete, és ſzavoknak hitele őregbedig a' kereſztényſségnek terjeſztésére _. Fő képpen inti vala, hogy az ellenkezőknek költött hirezéſeket egéſzſzen meg-vetnék, a' kik a' bátortalanok ügyekezetét vagy egéſzſzen meg-fojttyák, vagy el-erötlenitik.

Erről a dologról jeles az ő hagyománya, mellyet adott P. Gáſpárnak ezen ſzókkal: „ Ha a' te „ Iſtenes foglalatoſságiddal, a' mint „ ſzokott történni, némelly iſten- „ telenek nyelve ellenkeznék, ne „ hajts ſokat ſzavokra, sőtt azon „ ügyekezzél, hogy ſenki éſzre „ ne veyge, hogy te gondolſz „ az e' féle híreléſekkel. Mert „ valakik az illyen dolgokban a' „ költeményes, hazug hírektől „ félnek, inkább a' világ, hogy „ ſe a' Kriſtus katonái, a' kik „ tudni illik inkább az emberek, „ hogyſe az Iſten tekéntetétől „ függenek. Végezetre utolsó „ czéllyod e' légyen, hogy meg- „ emlékezvén, hogy a' JESUS „ Társaságának tagja vagy, minden „ cſelekedetedben, és ſzavadban „ méltó tag légy ehez a' főhöz, „ és teſthez.

Ezekből az intéſekből könnyen ki tetſzik, nem cſak melly ſzorgalmatoſon, és való ában példával egyetemben, és hagyományokkal társait Szent Ferencz minden okoſságra, és ſzentségre kívánta oktatni, hanem egyſzer'smind az-is, hogy mennyire egyezett a' Sz. Ignátz, és Szent Xavier itílete. Ugyan-is mivel egy időben (bátor cſak nem véghetetlen hellység eſett kőziek) Oloſz Orſzágban Sz. Ignátz, Indiában Sz. Ferencz egy módon oktatta Társait. De tudni-illik az egy Szent lélek ónti vala beléjek azt az egy módot, egy formáju rend-tartáſt, mennyei bőlcſeséget ihlelvén mindenűtt mind a' kettőnek elméjében.

Nem-is vólt okosb Szent Xavier parancſolásban, mind az Elől-járásban. Mert ugyan-is akár mellyik orſzág ſzegeletén vólna, a' Társaság Elől-járóitól mindenekről kíván vala tudóſſittatni, és mindeneket, mint ha jelen vólna, meg-orvoſol vala. Mert midőn valamelly felé el-indúlna, meghagygya vala nékik, hogy bizonyos időkben irnának néki, a' melly írásban mind régi, mind új társainak ſzámát, nemét, tehetségét lerajſzolnák: tudni-illik minémű tőkélleteſségűek, micſoda bőlcſeségűek, 's tanólmányuak, minémű tiſztekben foglalatoskodnak, és mire termettek fő-képpen, s micſoda alkalmatoſoknak látſzatnának, melly kívánsággal gerjedeznének egyen-ként a' lelkek üdvőſségére, mennyi gyümőlcsőt ſzednének, micſoda lelki háboruságot, alkalmatlanságot, és nyavalyát ſzenvednének? Végezetre (annyira ſzemeskedet még a' leg-

kiſſebb

kiſſebb dologban-is) az házi ſzolgákról, adóſságról, 's több e'-féle dolgokról tudoſſittatni akar vala, és mindenekről levele által parancſolatot, 's rendeléſt teſzen vala. De meg nem elégedvén a' parancſolattal hogy mit kelletnék cſelekedni, egyetemben megparancſollya vala az Elől-járóknak, hogy mentől hamarább tudtára adnák, ha az parancſolt dolgokot véghez vitték e', hogy tudni illik ez a' parancſolat az meghagyott dolgok végbe-vitelére sürgetné öket. Tovább bátor nap-keletnek végső tartományit kerülvén, a' pogány nemzetségek meg téritésére egéſzſzen ügyelne, mindazáltal a' véghetetlen tengereken viſza evezvén gyakron meg-látogatta vala az ő gondviſelésére bizott társait azt itélvén, hogy duplás hivatallyára úgy kellene duplázni gondgyait, hogy a' kűlsőkőt ſegitvén, oda ne hagyná az édes övéit. Ugyan-is jeles kűlömbségű ügyekezettel, és virtuſſal vitte végbe azt, hogy a' Kriſtusnak tért fejet hajtatván ſok nemzetségekkel úgy látſzatott azon dolgokban el-merülni, mintha cſak egy ſzempillantásni idejét ſem fordithatná a Társaságra, 's viſzont a' Társaság gondviſeletiben úgy fog lalatoskodott, mintha máſt egyebet nem cſelekednék, vagy cſelekedhetnék.

TOLDALÉK.

Egy-néhány cſuda tételi Sz. Xaviernek, mellyek élete le-irásának folytában nincſenek fel-jegyezve: a' mellyek-is meg-vizgáltattak tizen ötödik Szentséges Gergely Pápa előtt egy különös gyülésben.

A' tenger sós vize, a' Szent Kereſzt reá-vetéſe után meg-édeſedik.

MIdőn Xavier Szent Ferencz Sina biradalmába ügyekezvén a' tengerre kele, és Szent kereſzt nevű roppant gályának, mellyben őtſzáz révéſz vala, vitorláit a ſzeleknek bocsáták, a' tenger közepére érvén, meg-ſzállának a' lengedező ſzelek, és úgy meg-cſendeſedék a' tenger, hogy egy nyomnira ſem mozdithatnák tizen négy nap folyáſa alatt a' gályát: és a' mi a' veſzélyt neveli

vala

vala, a' tenger véghetetlen tete jéről semmit, se partot, se szigetet nem láthattak, a' mellyből segedelmet vehetnének: azért úgy meg-szűkült vizek, hogy a' szomjuság a' nászádosok közül sokakot meg-ölne. Szent Xavierhez járúlnak tehát mindnyájan, és kérik, hogy enyhitse végső inségeket: ő hoszszas imádsága után hogy az Isteni gondviselésben hellyheztetnék reménységeket, intvén fel-biztatá őket, hogy el nem veznének a' szomjuság miatt. Ezután magához hivattattya a' hajós mestert, a' révészeket, és gályásokat, 's meg-hagygya, hogy a' hordókot és kádakot, és minden vizes edényt tőltsenek-meg a' tengerből: a' mellyet kóstolván, sósnak tapasztalának lenni. Akkor Szent Xavier szemeit az égre emelvén, nagy Isteni bizadalommal keresztet vete az edényekbe tőltött vízre, meg-áldá, és meg-parancsolá, hogy viszont kóstolnák-meg: szavát fogadgyák, és finom édes izű jó víznek találák lenni az elébb keserű sós vizet. A' gályások tapasztalván ezt a' csudát, fenn szóval Szentnek mondák lenni, és egynéhány Mahometet imádók, k k isazon hajóban eveznek vala, feleségestől együtt a' Kristus hitére térének. Ezt a' vizet, mellyből sok meg-maradott, Indiának sok tartományira, Várasira fel-osztották, a' mellytől csudálatos képpen sokan egészségeket meg-nyerték.

Egy gyermeket fel-támasszt.

NAp keleti Indiában fekszik Mutánom mező-városa, ebben a' mérges forróság meg-fojta egy gyermeket; halotti ruhába, az az gyoltsba e' népnek szokása szerént takarák, 's bé-varrák, és huszon négy óra el-folyván, szűléinek keserves jajja között a' czinterem felé viszik vala. Elejekbe megyen Szent Xavier, ki-is ez időtt fáradoz vala ezen Városban, mind a' több pogányok meg-téritésében, mind pedig azoknak, a' kiket megkeresztelt, oktatásában; azért megszánván szűlő Attyok árvaságát, térdre esék, szemeit az egekre fűgesztvén, könyörge az Istennek ezen gyermek életéért, és meg-hinté szentelt vízzel tetemét: azután ki-metszeté a' gyólcsból, és midőn már látszatnék hideg testecskéje, keresztet von rajta, és kezecskéjét meg-fogván a' JESUS nevében parancsol néki, hogy fel-támadgyon: és azonnal fel-támad a' gyermek, és egészségesen, életben viszsza adgya szűlőinek. Ennek a csudának emlékezetére, és tiszte letére ugyan azon helyen magos keresztet emeltek nagy pompával a' lakósok.

Más

Más halott, melly-is már egy nap a' ſir alatt fekűtt, fel-támaſztatik.

MIdőn az Iſten hív ſzolgája a' Komorinomi tengerre dőlő hegy tájékán predikállana a' Szent-egyházban, a' mellyben az előtt-való nap egy halott el-temettetett vólt, és látná, hogy nehezen térnének az ott-való pogányok, egy kevéſsé imádkozék az ő meg-téréſekért, véget vetvén könyőrgésének, hogy a' Kriſtushoz térithetné őket, ki-áſatá a' koporsót, fel-nyittatá, és meg-jelenté az egybe gyűlt népnek, hogy tetſzett az Iſtennek viſzont életre hozni ezen halottat, hogy ők is az Iſtenhez térnének. Tehát felſzakaſztván a' koporsót, és halotti ruháját fel-fejtvén, mellybe varratott vala, ki-látſzatának megmerevedett tetemi. Akkor, életéért Sz. Xavier könyőrőgvén az Iſtennek, fel-kele magától a' koporsóból. Látván ezen csuda-tételeményét, csukálkozának minnyájan, áldván az Iſtent, 's csudálván Szent Xavier ſzentségét; az ott jelen lévő hitetlenek, 's más több pogányok meg-térének a' Kriſtus hitére, és meg-kereſzteltetének ugyan Szent Xaviertől.

Sz. Misét ſzolgálván, egy ſingnire a' földtől fel-emeltetik.

MIdőn Szent Xavier Koromándellis tartománnyának Tevánapatánumi révénél, és nap-keleti Indiának más helységiben-is Szent Misét ſzolgálna, látta az egybe gyűlt egéſz nép, hogy Iſteni erővel egy ſingnire a' földről fel-emelkedett légyen. A' melly dolgot minnyájan csudának itíltek lenni, és Szent Xavierrel Iſtentől kőzlőtt ajándéknak, és ötet ezután mint Szent embert tiſztelték, 's hitelt adtak az ő életéről, 's csudáiról ki-terjedett hírnek.

Egy kútba merült, 's meg-fojlott gyermeket életre hoz.

PIskária, vagy-is Halász tartománnyában Kombuturé mezővárasban lakó Aſzſzonynak fiacskája történetből a' kútba eſett, és a' fenekére merűlvén, meg-nyuvadott vala; az Annya vér-attyafiával egyűtt hólt tetemit ki-vévé. Midőn zokogva vinnék a' temetőbe, az Iſten hív ſzolgája Szent Xavier elejekbe megyen a' közelebb-való Szent István Templomából, a' hová-is Szent Mise ſzolgálattyára ment vala: a' kit, látván a' gyermeknek keſeredett Annya, kéri, hogy téritſe-meg fiába a' lelket: anyai ſiralma, és ſzerencsétlen eſete a' kisdednek, könyűűleteſségre inditá ötet, közelitvén a-

zért, ſzemét fel-emeli az égre, térdre eſik, imádkozik, és megfogván kezét a' gyermeknek: a' JEſus Kriſtus nevében, úgy mond, parancſolom néked, kely-fel: 's azonnal meg-jőve lelke ſzederjes teſtébe, és Anyának, 's vérséginek elevenen viſzſza adá. Minnyájan tehát, a' kik jelen valának, illy nagy cſudán el-bámúlván, felkiáltának: cſuda! cſuda! és Iſtennek hálákot adának, ki a' Szent Xavier érdemeit, és könyörgéſit e' képpen dicsőitette. Sz. Xavier pedig meg-tiltá nékik, hogy a' történt dolgot ne híreſitenék.

A' Világtalannak ſzeme világa viſzſza adatik.

MIdőn Szent Xavier Japoniában a' pogányok közőtt hirdetné a' Kriſtus hitét, egy kalmár, ki-is ſzámos eſztendőktől fogváſt ſzeme világát el-veſztette vala, a' mint minnyájok közőtt tudó dolog vala, hozzája járúl, kérvén, hogy régi vakságát hozná világoſságra: Szent Xavier egy Evangyeliomot felette el-olvasván, ſzemeit a' ſzent kereſzt jelével meg-jegyezé, a' melly ſzempillantásban kereſzt vetését el-végzé, ugyan abban megnyílának ſzemei, látni kezde, és Szent Xavier parancſolattya ſzerént haza mene. Más napra viradván a' Szent-egy-házba jö ez az emlitett vak kalmár, keresvén Szent Xavier *Pátert*; reá találván, le-borúl három fiával, és ſzépen meg-köſzöni vélle közlőtt jó teteményit, bizonyitván, hogy ſokkal világosban látna moſtanában, mint minekelőtte vakságba eſett vólna. Ezután feleségét, és minden házi cſelédgyét oda vezeté, és kéri Sz. Xaviert, hogy meg-kereſztelné, a' mellyet meg-is cſelekedett. Kiterjedvén híre ezen cſudának, a' több pogányok közül három ſzázan fel-gerjedének ſzívekben, és Szent Xavierhez járúlván, a' kereſztségnek ſzentségét álhatatoſon kérék; minnyájokot meg-is kereſztelé Szent Xavier.

Tolus Váraſsára hamu, és porzó-kő eſik.

XAvier Szent Ferencz Molúka ſzigetébe bé-verdődvén, legelső vala, a' ki ezt a' nemzetet meg-hodoltatá a' Kriſtus hitére. Vann egy Váras egyik ſzigetében, Tolusnak nevezik: ebben huſzon őt ezer embert maga meg kereſztelt vala. Egy némelly Tyrannus jovaslásából viſzſza hajla bálványozására, és a' polgárok a' Szent-egy-házat fundamentomig le-ronták, a' kereſzteket, képeket csúfoſon egybe rombolák. Ezt nehéz néven vévé Szent Xavier, és bánkodván az Iſten ellen tett boſzuságon, és ennyi léleknek kár-

ho-

hozattyán, minekutánna látta vólna, hogy haſzontalanok ſzép intéſi, kegyes kérelmi, a' mellyekkel pártoláſokról viſzſza akarja vala tériteni: a' kereſztény katonákot az Iſten ellen végbe vitt gonoſságnak meg-bűntetésére felgerjeſzté bizonyos győzedelemnek igíretivel. Tehát húſz Luſitániai vitéz egy-néhány Moluka lakóſival, a' kik egy ſommában négy ſzázan valának, Toluſt meg-ſzállák. Szent Xavier ennek az hadnak kezdője, 's párt fogója véllek lévén, és a' győzedelemnek bizonyos reménységével őket táplálván.

Tolusnak vára kő-ſzálon épittetett, 's azért a' mint a' terméſzet meg erőſſitette, úgy a' meſterség-is fel-fegyverkeztette vala: sőtt még a' hadi ólálkodáſt-is az el-pártolt ellenség ſegitségűl vette vala; mert a' melly félen vert úttya vólt a' kőſzálon emelt várnak, azt hegyes vas-ſzegekkel meg-rakták, a' mellyekhez valaki közeliteni méréſzkednék, minden bizonnyal, belé hagván, által ökleltetnék. Alig keriték-meg Tóluſt a' kereſztények, Szent Xavier nagy buzgósággal, ki-is jelen vala minden úttyokban, könyörgeni kezd az Iſtenek: és íme a' ſzomſzéd hegynek tetejéből nagy bögéſſel, és ropogáſſal tűz támad, és annyi hamvat, és apró kővecſet kezd okádni (a' mellyhez haſonlitható dolog ezen földeken nem történt ſoha) és a' várra hányni, hogy nem csak az hegyes vas-ſzegeket, hanem még a' várnak tetejét-is bé-fedné.

Ezen idö folytában nagy föld indúlás támadván, ſok épületet egybe dönte a' Várasban; úgy anyira, hogy jobb réſze az ellen félnek meg-rémúlvén, ſzaladáſra vette űgyét, a' hamunak azután, és fövenyes kövecſeknek rakáſi, könyű útat vetettek a' vár fokaira. Azért a' vár, váras, és az egéſz vidék minden csata kivűl meg-dúlattaték. A' polgárok pedig, kiket e' ſzörnyű csuda, és félelem az erdőkre idézett, 's ottan rejtekiben fedezget vala, Sz. Xavierhez folyamodtak, 's lábaihoz borúlván, bocsánatott kértek. Sz. Xavier tehát meg-békélteté az Iſtennel őket, üdvöſséges penitentziát adván nékiek, hogy új Szent-egy-házakat emelnének az el-hányattak hellyébe, 's eſnekutánna a' fel-vett Kriſtus ſz. hitét ſzentül, és buzgón meg tartanák.

Közönségeſen még a' pogányok-is azt itílték, hogy ezt a' nevezetes győzedelmet Iſteni, nem emberi erővel nyerték; hogy pedig a' közel-való hegy olly alkalmatos ſegedelmet hánt esésével a' hamunak, és porozó köveknek oda hordásával, fel-haladgya az a' terméſzetet: azért Szent Xavier könyörgését meg-teköntvén, az ISTEN, ezt csudálatos képpen

cſelekedte, hogy a' ki inditója vala ezen hadi oſtromnak, kivált képpen való ſegitője-is lenne foganatos eſedezésével.

Szent Xavier koporsójánál, két ſzára, 's ki-ſzáradott lábai cſudálatoſon meg-gyógyúltak egy gyermeknek.

VEntura nevű gyermek Fonſeca Joanna Aſzſzonyságnak házánál lőn e' világra Goában: ez az Úri Aſzſzony mint magáét kedvelli vala a' kisdedet: ennek ſzületésétől fogváſt mind a' két lába láb-ikráji éppen ſzárattak valának, és cſak egy újni vaſtagságuak vóltak: azért őt eſztendőkig négy kéz láb kelletett máſznia, 's fel ſem lábalkodhatott eſet nélkűl. Haſzontalan keresvén orvoſát, Szent Xavier ſegedelméhez folyamik nagy reménységgel Joanna, buzgó áitatoſsággal néki ajánlván, 's magát arra kőtelezvén, hogy kilencz nap, tiſzteletnek okáért azon kis gyermekkel meg-látogatná koporsóját: és midőn már fogadását el-kezdette vólna, máris harmadik nap, a' mellyen látogattya vala koporsóját, őlébe lévén a' gyermek, hirtelen megkapja a' koporsó vas-roſtéllyát, talpra áll, járni kezd,'s azonnal éppen meg-gyógyúl, úgy hogy ez után ſegedelem nélkűl járna, és ettől a' naptól kezdvén, jobban jobban erőſsődvén, a' fogadott kilencz nap folyta alatt cſonttyai meg-velősődtek, huſoſodtak, 's ſzépen meg-gyógyúltak.

A' Szent Xavier képe előtt, tiſzta vizzel meg-töltött lámpáſok égnek.

A' Nap kelését néző Indiának Trávánkoris tartománnyában *Kottáta* helységben a' ſzent-egyházban Szent Xavier képe előtt fel-függeſztetett lámpáſok tiſzta ſzentelt vizzel meg-töltetvén gyakran égni láttattak, 's több órákig, mintha olajjal lettek vólna teli; és ezt, az űdvősséges hit igaſságának meg-bizonyitására, 's egyſzer's-mind a' bálványozásnak meg-hamiſſitására, és a' Sz. Xavier ſzentségének nyilatkoztatására cſelekedte Iſten ő Sz. Felsége: látták ezt a' kereſztények, a' hitetlenek, és Mahomet fajzattyi, 's nagyon cſudálták: kik kőzűl egynéhányat, kivált a' hitetlen pogányok kőzűl, a' kereſztények e' cſuda látáſra el-hittak, és hogy igaſságát tapaſztalnák, meg-változtatták a' vizet-is, új

be-

belet bocsátottak beléjek, mind-azáltal mint elébb, úgy lobogtak, és ki-aluván, némellykor, magoktól-is égni kezdettek.

Egy csecsemő halottaiból fel-támad.

TRávánkorisban (a' fel-kelő napot nézi ez a' tartomány Indiában) egy hólnapos csecsemőt a' vér-has, és forróság meg-ôle. Hideg tetemecskéje félre tétetik, míg a' temetés ideje el-érkezzék, és már hét, 's több óra idő el-perczentéséig halotti szem-fedél váſznával, mellyet e' nép bé vett szokáſa szerént, az Attya fel-ſzabdalt vala, bétakartatott. Ez alatt, keseregvén Attya, 's fiacskája halálát nehezen viſelvén, meg-intetik barátitól, hogy Sz. Xaviernek ajánlya gyermekét, mert ő életre hozhattya, mivel annyi csudákkal tündöklik. Az Attya tehát nagy bizadalomra gerjedvén, fogadáſt tészen, hogy az ő tiſzteletére Kottáta Váraſsában épittetett Templomban nagy alami'znát fog el-oſztogatni, ha életre téritené fiacskáját; e' felett Ferencznek kereſzteltet, gyermekét. És midőn könybe merült ſzemekkel hideg tetemi előtt könyörögne Sz. Xavier' az Iſten hív ſzolgájának, hogy árvaságát, 's keſervét tekéntené-meg, a' kisded hirtelen fel-nyittya ſzemeit, mozgatni kezdi kezeit, lábait, és mint csecsemő, ſzozatocskát ad, ſiráſra fakad. Sietséggel közelitenek a' környül állók, 's látván, hogy nem csak eleven, hanem egéſséges-is a' gyermek, el-bámúlnak illy nagy csuda tételnyen. Nagy örömmel az Attya másodſzor Sz. Xavier esedezése által e' világra ſzületett magzattyát, Sz. Xavier Templomába viſzi, Ferencznek nevezi, és fogadot alami'ználkodását végbe viſzi. Ettől az időtől fogváſt minnyájā Sz. Xavier buzgó tiſzteletére fel-gerjedének.

Sz. Xavier képe előtt meg-jó ſzeme világa egy vaknak.

MAlabariából-való Khiámbaratekure nevű ember Kholek mezŏ-Váraſsában (melly-is Tráván-korisban fekſzik) a' Sz. Kereſzt Egyházának Kints-Tartója, midőn ugyan azon Templomnak fő innepére meſterséges tűzeket kéſzitene, fel-lobban a' puska-por, egéſz arczúlattyát egybe égeti, 's ſzemei fényétől meg-foſzttya: úgy hogy egy cſeppet ſem láthatna. Egynéhány eſztendőkig vakoskodván, álmában egykor meg-jelenik Sz. Xavier, és meg-inti, hogy menne az ő Sz. egy-háza látogatására, igy remélheti ſzeme világa meg-térését. Fel-ſerkenvén álmából, vezető kalauzát ſzóllittya, és Kottában lévő Templomba, holott nagy áitatoſsággal tiſzteltetik Sz. Xavier, megindúl: oda érkezvén kilencz napok folyta alatt, ſzűntelen könyörög, az Iſtent imádván Sz. Xavier ſegitségül-való hivásában; és midőn Sz.

Xavier képe előtt buzgón imádkoznék, ſzeme ſetétsége el-tűnvén, hirtelen látni kezd. Hálákot adván jó tételeményiért, vezér nélkül, hat oloſz mért földnire eſett honnyába nagy őrömmel meg-tér, és olly áitatos buzgóságra gyúlada, hogy Sz. Xavier tiſzteletére, 's dicsíretire ſok ſzáz verſeket ſzerzett Malabáriai nyelven.

A' bél-poklos csudálatos képpen meg-gyógyúl.

PEremál Ferencz, nemzetségére nézve Kiávallakáirei nap-keleti Indiában, még hitetlen pogány lévén, utálatos pokol varral, és ſennyedékes főkéllyekkel bé-vala tapaſztva: orvoſságát ennek haſzontalan kereſte. Ez az ember, bátor nem egyſzer meg vetette légyen a' Kriſtus hitét, álmában meg-intetik Sz. Xaviertől, hogy járúllyon az ő Kottáti Szent-egy-házába. Ezen Váras-béli lévén, el-megyen a' Templomba, holott-is a' fel-függeſztett lámpásnak olajából reves túrjait kenvén le-borúl Sz. Xavier képe előtt, 's midőn ſegitségűl híná, hirtelen meg-tiſztúl, 's teſte meg-épűl: tapaſztalván ezen csudát, meg-tér a' Kriſtus hitére, 's két hó el-folyta-után meg-kereſztelkedik.

A' vér-haſt ſzenvedő Aſzſzony Sz. Xavier lámpáſſa olajával meg-kenvén magát tellyeſséggel meg-gyógyúl.

RÉbella Franciskát három hólnapok forgáſa alatt a' vér-has nagy has-daganattal élete végére viſzi vala. Látván ez, hogy már a' fűveknek, poroknak orvos ereje haſzontalan vólna: nagy csőtörtökön a' Koulánomi JEſus Társaſága Templomába megyen; itten egyik kápolnában fel-vala függeſztve Sz. Xavier képe; ez előtt fogadáſt téſzen Iſtennek, és buzgón egéſségéért könyörögvén Sz. Xavier-nek, érzé képtelen gyomra rágáſát, a' mint közönséges ez a' fájdalom a' vér-hasat ſzenvedőknél: az ott égő lampásnak olajából megkeni magát nagy bizadalommal, és abban az orában úgy meg-gyógyúla, hogy az előbbeni ſe daganatnak, ſe vér-folyásnak fájdalmát többé nem érzené.

Más három csudák következnek.

SInai Villanzám Lucza ſzáz húſz eſztendős őreg Aſzſzony, midőn Indiában predikállana Sz. Xavier, ismeretségbe eſett vélle, 's mivel ő tőlle térittetett a' kereſztény hitre, nagy buzgósággal viſeltett hozzája: a' Sz. Xavier halála után tiſzteſségeſen, és dicsíreteſen élt, gyakorolván a' Sz. gyónáſt, és az Úr Vacſoráját, a' ſzegé-

nyek-

nyeknek ſzolgálván, 's más jóságos cſelekedetekbẽ foglalatoskodván. Egy méltalmat (kőzőnségeſen ſzentségnek nevezik) nyervén ezẽ ſzemély, mellyre a' Sz. Xavier képe metſzetett vala, Kokczínum Váraſsában annakelőtte tizen két eſztendővel, az az, kilenczven-nyolczadik eſztendejében ezzel illeti vala a' betegeket, avagy azon vizet, a' mellybe merittetett a' méltalom, italúl bé-adta, vagy a' beteg tagokot meg-moſogatta, ſemmi búbájoskodáſt hozzá nem tévén, hanem mély alázatoſsággal, és tiſztelettel a' Sz. kereſzt jelét reájok vetvén, monda: a' JEſus, és P. Xavier Ferencz nevében egéſséged, melly nélkűl ſzűkőlködől, állyon helyre. Ezért Iſten ő Sz. Felsége alázatoſságát, áitatos buzgóságát, 's egyűgyű igaz hiedelmét ezen őreg Aſzſzonynak meg-teként vén Sz. Xavier érdemeire, 's eſedezésére nézve, méltóztatott nagy cſuda tételményekkel meg-áldani, a' mint ezennel meg-erőſſittyűk.

Régi fenés, vagy-is vad húsós ember hirtelen meg-gyógyúl.

KOkczinomi lakós vala Rodriguecz *de Valle* Gondisálvus: ennek ſzíve tájékát a' vad húſſal iſzonyodott nagy ſeb ſok eſztendőktől fogváſt úgy el fogta vólt, hogyſe éjtſzákát, ſe napot nyúgodalmára nẽ találhatott, sőtt még a' terméſzet ſzolgálattyának ſem felelhetett-meg ki-mondhatatlan fájdalom kivűl, és haſzontalan vala minden orvos íreſés; azért hírét halván Iſten cſudáinak, mellyekkel dicsőiti vala hiv ſzolgáját Sz. Xaviert, térden álva kéri a' nevezett Lucza Aſzſzonyt, hogy illeſſe mélyen sértő ſebét a' Sz. Xavier képével pecsétlett méltalommal: kérelmére őrőmeſt reá hajólván, elsőbſzőr kereſztet vett avas ſebére, 's belé bocsáttya a' méltalmat-ſ, mondván: A' JEſus, és P. Xavier Ferencz nevében gyógyúly-meg. Azon ſzempillantásban meg-gyógyúla.

Cſudálatoſon meg-gyógyúl egy ki-fakadozott lábu, és vér-hasban kínlódó.

KOkczinum Váraſsában Rodriguecz Emanuel őtven-hét eſztendős embernek ſzárait a' ki-fakadozó mérges ſebek el-lepvén, és ſok eſztendő forgáſa alatt a' haſzontalan flajſtromozás után naponként annyira hatalmat vevének a' ſebek, hogy az inak egyik lábán meg-gőrődvén, nem cſak meg-rővidűlne lába, hanem még a' főldre ſem ereſzthetné, és azért hordozó ſzékre jutott vala: ezen nyavalyáját őregbité a' vér has: annakokáért az orvos Doctorok látván egéſz terméſzetének meg-bomlását, félre tévék a' ſzelencsét. Más remény-

nye-

nye tehát nem lévén életéről, Sz. Xavier hathatós könyörgéséhez, és érdemeihez folyamodik, 's kéri a' fellyebb nevezett Luczát, hogy illetné ötet a' méltalommal. Megcselekszi ez, és száraira kereszteket vetvén: a' JEsus, és P. Xavier Ferencz nevében, úgy mond, gyógyúly-meg: és egyszer'smind azon vizből-is, mellybe tétetett a' méltatlom, innya ada, és azonnal ki-gyógyúla mind a' két nyavalyából, és három nap alatt tellyeséggel fel-epűlvén, 's álhatatos egészséget nyervén, ennekutánna minden baj nélkül járdogal vala.

Egy Aszszony a' gutta-ütésből, és vakságból meg-gyógyúl.

UGyan Kokczinum Váraſsában Diáz Mária Kárvaglio János fele ségе hét esztendők el-kerűlése alatt egyik részen se kezét, se lábát meg nem mozdithatta: és szeme világát-is éppen el-veszтette. Ezekben az inségekben nyavalyogván Luczához viteti magát, a' kinél-is tudgya vala lenni Sz. Xavier képes méltalmát; nagy hiedelemmel kéri, hogy tegye szemeire, és az el-esett részekre a' méltalmat, és ennek vizével mosogassa-meg. Hét napok folyásáig kérelme szerént cselekedék vélle Lucza Aszszony mindenkor meg-kereszтezvén elsőbször a' beteg feleket, és segitségűl hiván Sz. Xaviert: heted napján meg-gyógyúlának szemei, és el-esett tagjai. A' melly jó tételnek emlékezetére istápját a' JESUS Társasága Templomában hagyá.

VÉGE.

A'

A' RÉSZEKNEK MÚTATÓ TÁBLÁJA

ELSŐ KÖNYV.

I. RÉSZ.

Xavier Szent Ferencz nemzetsége, indúlattya, neveléſe. 1.

II. *Franczia-Párí'zban Lojóla Sz. Ignátz a' kereſztényi tökélleteſségnek kívánságára gerjeſzti.* 3.

III. *Teſtének öldöklésében-való buzgósága, és a' tökélletes életnek meg-ſzerzésében ſzorgalmatoſsága.* 7.

IV. *Velenczébe nagy teſti ſonyorgatások között megyen.* 9.

V. *Velenczében a'meg-gyogyúlhatatlanok Iſpotályában ſzolgál: innen Romába a' ſzentséges Pápához megyen.* 12.

VI. *Hoſzſzas készület-után Vicecziában mint új Miſe-mondó Páp, áldozatott téſzen az Iſtennek.* 15.

VII. *Bononiában, és Romában tanitásával ſzép baſznokot téſzen.* 19.

VIII. *India az Iſtentől Sz. Xaviernek rendeltetik.* 22.

IX. *A' Szentséges Pápához menvén, és Luſitániában útazván nagy jóságos cſelekedetek' jeleit mútattya.* 25.

X. *A' Luſitániai Király kegyeſen fogadgya: az Olliſipon-bélieket az áitatoſságban-való ſzorgalmatoſságra gerjeſzti.* 30.

XI. *Haſzontalan gátoltatik Indiábavaló menetele.* 33.

XII. *Midőn indúló félben vann Indiába, a' Király a' Szentséges Pápa függő pecsétes levelét kezébe adgya; az úti költséget el nem veſzi.* 35.

XIII. *India felé evezvén maga erkölcſeinek ſzép példájit mútattya.* 38.

XIV. *A' betegeknek ſzolgálván Mozámbikba érkezik.* 42.

XV. *A' Mozámbikomi Iſpotályban beteg, a' betegeknek ſzolgál.* 45.

XVI. *Melinda és Szokotora ſzigetében a' lakóſok nem kis haſznára múlatván egykevéſſé, Indiába érkezik.* 49.

MASODIK KÖNYV.

I. RÉSZ.

Micſodás állapotban találta Indiát. 55.

II. *A' Püſpök kedvét meg nyervén Indiában munkálkodni kezd.* 59.

III. *Szép, 's cſuda meſterséggel az ágyaſokot, avagy házas társul véteti, avagy el cſapattya: a' gyermekeket, és tudatlanokot a' hit ſzükséges dolgaiban oktattya.* 62.

IV. *A Goai* Collegyiomot *kéſziti a' Társaságnak.* 66.

V. *A' Komorinomi új kereſztények ſegedelmére megyen.* 68.

VI. *A' Komorinomi hegyen, és ennek tájékán munkálkodik.* 72.
VII. *Maga, 's az új kereszténynek által sok csudákat tévén, nágy alázatosságáért kűzönségesen Szent Atyának neveztetik.* 76.
VIII. *A' Kereszténynek tudománynak hirdetésére maga hellyet másokat állitt, és ezeknek a' Lusitániai Királytól esztendőnként folyó fizetést nyer.* 80.
IX. *Meg győzi a' Brakmánokot, és egynéhányat meg-térit közűllők.* 82.
X. *Az halászi Tártományban nagy örömmel, és haszonnal lakván vigasztallya a' meg-nyomorodott új kereszténynek.* 86.
XI. *Travankoris Országát meghódoltattya a' Kristusnak, és az új kereszténynek oltalmazza a Pogányoktól* 89.
XII. *Az úi kereszténynek az igaz Hitért meg-ölettetvén, a' Kereszténynek nevet fényesitik.* 93.
XIII. *Tzeilánom szigetébe evezvén, az bajós meséert gonosz életéből jámborságra hozza.* 95.
XIV. *Szent Tamás koporsaját meglátogattya.* 97.
XV. *Az ördögtől bátor meg-veretettetett, mindazáltal az imádságban viraszttotta az éjtszakákot.* 100.
XVI. *Egy ördöngőst meg-szabadit, Dúrus Jánost Társaságába veszi.* 103.
XVII. *A Malákaiak meg-vesztegetődött erkölcsét meg-jobittya.* 103.
XVIII. *Amboinban sok jövendőletnek, és fele-baráti szeretetnek jeleit adgya.* 108.

HARMADIK KÖNYV.

I. RÉSZ.

MOlúkban a' lakósok meg-veszett erkölcsit helybe állittya. 113.
II. *Feje veszteségével-is a' Maurika lakósinak segedelmére szánnya magát.* 115.
III. *A' Maurikaiak feneségét meg-szeliditi és a' kereszténynek törvényre oktattya őket.* 119.
IV. *A' Ternás-bélieket újonnan formállya.* 122.
V. *A' Pogányok ellen fel-inditá a' Lusitánia-bélieket, és meg jövendőlé a' rajtok véendő győzedelmet.* 124.
VI. *Az Amboin-bélieket meg-látogattya és minden úton módon segiti.* 126.
VII. *A Maláka-bélieket tellyes tebetsége szerént oktattya. Dúrus Társa látását Isténi ihleletből meg-tudgya.* 128
VIII. *Malákában a' kereszténynek eskütt ellenségi Aczénujok ellen gállyát készit.* 130.
IX. *A' Kapitány hajó el-merűlése után, meg jövendőlvén a' gállyához leendő érkezését, két három rend evezetű hajónak, a' kedvetleneket serkentgeti az had űzésére.* 133
X. *A' Lusitániai Gállya Sz. Xavier által jeles győzedelmet nyer a' vad parasztokról.* 135.
XI. *Sz. Xavier meg-jövendőli ezen győzedelmet a' Maláka-bélieknek, a' mellyre inditó vala.* 139.
XII. *Anger Jápóniai Fi szembe lévén Sz. Ferenczel a' Kristushoz tér.* 142.
XIII. *A' Tengeri háborukból ki-szabadúlván, a' Komorinomi Tartományban lévő Társainak törvényeket szab.* 145.

XIV. *Goába viſzſza térvén rendbe ſzedi az Indiai dolgokot.* 148.
XV. *Két Luſitániai embert a' fertelmes életről becsülletes életre térit.* 150.
XVI. *Külömb külömb Tartományokra el-intézvén társait, maga Japoniába-való mentelét el-rendeli.* 152.
XVII. *Malákában ſok emlékezetre méltó dolgokot mivel.* 257.
XVIII. *Egy tolvajkodó hajóra ülvén, késöre hára az hajós Meſter, és ördögök akarattya ellen Japoniába ér.* 161.

NEGYEDIK KÖNYV

I. RÉSZ.

A Japonok erkölcſit, és valláſit ki-tanóllya. 165.
II. *Kángokſimában ſokakot a' Kriſtushoz térit.* 169.
III. *Egy Leányzót hallottaiból fel-támaſzt: más bör-pokloſt meg-gyógyit.* 173.
IV. *A' Kriminalis Antal Mártiromságáról levelet véſzen.* 175.
V. *Kangokſimában meg-gátoltatván a' Kereſztenységnek hatalmazáſa, Firándumban, és Amánguczban hirdeti az Evangyeliomot.* 176.
VI. *Meákba nagy fáradsággal ügyekezik.* 180.
VII. *Az Amánguczi Királyt ajándékokkal meg-ſzeliditvén, ſokakot a' Kriſtushoz térit.* 183.
VIII. *Meg-értvén a' Japonok ſzakadáſit, ſokakot meg térit közüllök.* 186.
IX. *A' Bungi Királytól hivattatván, midön hozzá akarna menni, nagy tiſztelettel fogadtatik a' Luſitániabéliektől.* 192.
X. *Nagy pompával vezetik a' Királyhoz a' Luſitániaiak.* 195.
XI. *A' Bungi Király a' Bonziuſok akarattya ellen igen nagy tiſzteſséggel fogadgya Szent Xaviert.* 197.
XII. *A' Királyt, és a' népet a' Kereſztény Hit titkaira tanittya, a' Bonziuſok bátorkodó méréſzségét le-nyomja.* 201.
XIII. *A' Bonziuſok leg-főbb Doktorát a' Király előtt-való vetekedésben meggyőzi Sz. Ferencz.* 204.
XIV. *Sz. Ferencz álhatatoſsága a' Bonziuſok fel-zendülésében.* 207.
XV. *Újonnan meg-győzi a' Bonziuſok fő Doktorát.* 209.
XVI. *Az Amánguczi és Bungi Királyokot a' kereſzténység óltalmára birja.* 212.

ÖTÖDIK KÖNYV.

I. RÉSZ.

Hogy Sinába meheſſen, Indiaba viſzſza-térését el-végezi. 216.
II. *Sina felé evezvén, a' tengeri háborutól el-ragadtatott fiók-hajót könyörgéſe által Iſtentől viſzſza nyeri.* 217.
III. *A' Sinai rév-partot, és a' Malákai útazáſt bizonyos jövendőletekkel bireſiti.* 222.
IV. *Goában az halállal viaskodó társát meg-gyógyittya, és Társainak mivelt dolgairól értekezvén, mindeneket kitánól.* 225.
V. *Követséget ſzerezvén, a' Sinai biradalomba meg-indúl.* 229.
VI. *A' Malákai fő-tiſztet el-tilttya a' Szent-egy-háztól, és ſzentségektől.* 233.

VII. *Bátor fűſtbe ment légyen a' követségről-való tanácſa, mindazáltal Sináha mégyen.* 238.
VIII. *A' Sinaiak birtoka fel-nyitásában haſzontalan fárad.* 240.
IX. *Meg-alkuſzik egy némelly Sinával, hogy őtet alattomban Kántonba bévigye.* 244.
X. *Sinába való által-keléſe el-halaſztatván, maga halálát meg-jövendőli.* 247.
XI. *Szánczián omban ſzentűl meg-hal.* 250.
XII. *Eleven méſzbe el-temettetik. Termete, és teſti állása.* 253.
XIII. *Épen találtatván teſte, újonnan Malákában el-temettetik.* 255.
XIV. *Indiába által vitetik teſte.* 258.
XV. *Goába Pompás kéſzűlettel vitetik ſzent teſte.* 263.
XVI. *Az ő Teſtének látására felette ſzámoſon egybe gyűlekeznek.* 266.

HATODIK KŐNYV.

I. RÉSZ.

SZent Ferencz cſelekedeti, és cſudatételei a' Luſitániai Király parancſolattyából le-irattatnak. 270.
II. *Sz. Xavier jövendő, 's távól lévő dolgokot előre meg-mond: az Emberek gondolatyát-is tudgya.* 272.
III. *Minden-némű cſudákkal éltében tündöklik.* 276.
IV. *Halála után-való cſuda-tételi.* 281
V. *Az elmélkedésben, és imádságbanvaló ſzorgalmatoſsága.* 288.
VI. *Szíve tiſztasága, és ſzűzesége.* 294
VII. *Sonyorú, és a' Sz. Evangyeliomhoz ſzabott ſzegénysége.* 296.
VIII. *Engedelmeſsége és aláztatoſsága.* 301.
IX. *Bátorsága, és Iſtenbe vetett bizadalma.* 306.
X. *Iſteni, és felebaráti ſzeretete.* 310.
XI. *Nyájaſsága, és ſzép maga-viſeléſe.* 317.
XII. *Okoſsága, és hagyományi, mellyeket a' Collegyiom Rektorának, és Belga Gáſpárnak hagyott.* 320.
XIII. *Brávi János', 's más Társainak ki-ſzabott para-ſólati.* 328.
XIV. *Micſodás fő, és kőz rendű Előljárókot kívánt a' Társaságba.* 333.
XV. *Micſodás embereket kívánt a' Társaságba.* 337.
XVI. *Minémű Prédikátorokot kívánt lenni a' Társaságban.* 341.
XVII. *Minémű Gyóntató Atyákot kívánt formálni a Társaságbá.* 348.
XVIII. *Micſodás munkáſokot kívánt, kik a' Lelkeket kereſnék.* 354.

K.K. RECHTSAKAD. BIBLIOTHEK IN KASCHAU

Errata

Errata.

Pag	*Col.*	*Lin.*	*Lege.*
2	2	36 Kiki	kik-is
7	2	27 lenni	*dele.*
13	2	20 ſenyvedekkel	ſenyvedegekkel
17	2	38 bé	bőv.
18	2	28 fogadozó	fakadozó.
20	2	37 *poſt* vólt	*ſcribe punctum.*
21	2	26 *poſt* mennek	*ſcribe punctum.*
22	1	12. c. 8. had :	hadi.
24	1	18 prulván	pirúlván.
24	1	36 *kéſeségében*	kéſzségében.
26	2	25 réſzsé	réſzesé.
26	1	32 gázoláſra	gázolására.
30	2	16 hiteire	hitére.
32	2	8 térteték	téritteték.
51	1	14 ezer	*dele.*
55	2	10 él	ék.
58	1	4 felett	felette.
58	2	36 valaki	valakit.
62	2	6 c. 3. feleség	feleségi.
64	1	37 folalt	foglalt.
71	1	4 tolkalatának	tolattatának.
105	2	29 való	omló.
120	1	16 illykor	olykor.
122	1	28 átatoſon	áitatoſon.
123	2	*34 ante* őket	*adde* és egyenként ölelgetvén.
133	1	3 kellemeteſségre	könyörűleteſségre.
154	2	14 elkólcsű	erkölcsű.
155	2	24 hajlásában	hajlásban.
159	1	18 meg-veſztett	meg-veſzett.
163	1	14 dolgokról	dologról.
166	1	18 egyék	egyik.
167	1	2 képken	képpen.
171	2	16 oda hoza	oda haza.
180	2	2 ékeskedőcb	ékeskedőbb
184	1	ult nyelyeken.	nyelveken
226	2	9 boſzu-létel	boſzu tétel
234	1	35 bátor	botor
235	1	7 bátor	botor
238	1	4 bátorsággal	botorsággal
238	2	1 eből	ebűl
239	1	16 kapujával	kapujánál.
247	1	5 barátyát	bánattyát.
257	1	28 éppen	épen
262	2	21 magától	magánál
265	2	26 viadalmaskodnék	diadalmaskodnék
309	1	14 ki, ſoda	kicſoda.
339	1	34 vonakokás	vonakodás
368	2	3 méltatlom	méltalom